

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09196

POLITISH-EKONOMISH
VERTERBUKH

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פאליטיש-עקאנאמיש ווערטערבוך

צוזאמענגעשטעלט

פון

א. מאב

אילוסטרירט

פארלאג א. גיטלין, ווארשע

1929

**SŁOWNIK POLITYCZNO-
EKONOMICZNY ułożył
A. MAB. WYD. E. GITLIN
WARSZAWA. 1 9 2 9**

**Drukarnia G. PIMENT
Warszawa, Sierakowska 4**

* * *

שוין מער הי פינף און צוהאַנציק יאָר אַז דער ייִדישער פּראָלעטאַריאַט האָט געשטעלט זיין פּוּם אויף דער אַרענע פּוּן פּאַליטישן לעבן. אין משך פּוּן דערדאָזיקער צייט זענען פּאַרגעקומען גרויסע געשעענישן, וואָס האָבן לחלוטין געענדיגט דערט דאָס געוועלשאַפטלעכע לעבן. די לענדער, אין וועלכע די ייִדן לעבן אין גרעסערע קאָמפּאַקטע מאַסן, זענען איבער-געגאַנגען פּוּן אַ מאָנאַרכיסטישן רעזשים צו אַ קאָנסטיטוציאָנעל-דעמאָקראַטישן. אין די אַלע איבערקערענישן, וואָס זענען פּאַר-געקומען אין דידאָזיקע לענדער, האָבן ייִדן גענומען אַ גרויסן אַנטייל. שווער איז אָנגעקומען דעם ייִדישן פּראָלעטאַריאַט, שווערער נאָך ווי דעם נישט-ייִדישן, צו אַרײַענמירן זיך אין דעם נאַנצן קאָמפּלעקס פּאַליטיש-געוועלשאַפטלעכע פּראָגנאָ, וועלכע האָבן זיך געבײַט, ווי אין אַ קאַלידאָסקאָפּ טאָג איין טאָג אויס. קיין פּאַליטישע שולד, ווי עס פּאַרמאַגן אַנדערע פעלקער, האָבן מיר נישט. די פעלקער, צווישן וועלכע די ייִדן ווײַנען, האָבן פּאַרשטאַנען די גרויסע חשיבות פּוּן דער פּאַליטישער אַנטיחיקלאָנג פּוּן די מאַסן, און באַלד נאָך דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע אין 1905 זענען שוין אין רוסלאַנד, ווי אויך אין פּוּילן, דערשינען פּאַליטישע ווערטער-ביכער, וואָס האָבן געגעבן דעם מאַסן-מענטש די מעגלעכ-קייט צו געפֿינען די אַלע באַגריפּן, מערמינען און דערקלע-רוינגען, וועלכע ער האָט באַגעניט אין דער פרעסע, געהערט אויף אַ מיטלינג, אָדער בײַ אַ דעבאַטע אין אַ געהיים קרייז. צו נאָר בײַ אַנדו האָט זיך קײַנער נישט געקומערט וועגן דעם, צו שאַפּן פּאַר די ייִדישע מאַסן אַזאַ פּאַליטיש האַנט-בוך — אַן ערגערס אָדער אַ בעסערס — פּוּן וועלכן זיי וואָלטן געקענט שעפּן די פּאַליטישע ידיעות, וועלכע זענען פּאַר זיי אַזוי נייטיק. עס איז קיין שום ספּק נישט, אַז דאָס פּאַליטיש-עקאָנאָמישע ווערטערבוך, וואָס וואָלט געדאַרפט ווערן צוזאַמען-געשטעלט פּוּן אַ גרופּע פּאַליטיקער און געלערנטע, האָט אין זיך געוויסע פעלערן, וואָס זענען אומפּאַרמיידלעך, ווען אַזאַ אַרבעט ווערט אויסגעפירט דורך אַ ייִד. דער מהבר האַפט אָבער, אַז די אַלע, וואָס פּאַרשטייען די חשיבות פּוּן אַזאַ נייטיק האַנט-בוך פּאַר די ברויטע מאַסן, וועלן אָנווייזן די פעלערן און חסרים פּוּן דאָזיקן ווערטערבוך, כדי מיר זאָלן האָבן די מעגלעכקייט צוזוגעבן די עווענטועלע אויסבעסערונגען נאָך בײַ דער ערשטער אויפלאַגע אין אַ הוספה-העפּטל.

אין דאזיקן ווערמערבונד האָבן מיר זיך באַזונדערס
 אָפגעשטעלט אויף די פּאָליטישע פּערזענלעכקייטן, וועלכע
 האָבן געשפּילט אַ דעצידירנדיקע ראָל אין לעבן פון לעני-
 דער און פּעלַקער. מיר האָבן געגעבן די ביאָגראַפיעס פון די
 דעלדן, וועלכע האָבן מקריב געווען זייער לעבן פאר די
 גרויסע אידעאַלן, פאר דער באַפריינג פון דער מענטשהייט.
 מיר האָבן געוואַלט, אז אינדער באַשיידן האַנט-ביכל זאָל זיין
 אויך אַ דערצינגנס-בונד, און דעריבער האָבן מיר זיך ברייטער
 אָפגעשטעלט אויף די העראַישע מאַמענטן, היי, למשל, די
 גרויסע פּראַנציזישע רעוואָלוציע, וואָס איז געווען דער אָנזאָג
 פון אַ נייער תקופה אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט.
 מיר האָבן זיך אויך אָפגעשטעלט אין אינדער ביכל אויף
 דער פּאָליטישער אָרדנונג און עקאָנאָמישן באַזיס פון יעדן
 לאַנד, און דעריבער האָבן מיר אָפגעגעבן די 110 מלוכות
 אַ באַזונדער אַרט ביים סוף פון בונד, בדי ס'זאָל זיין ליכטער
 צו אָריענטירן זיך אין דעם בוי פון יעמחעדער מלוכה.
 אַ באַזונדער אָפטיילונג איז אויך אָפגעגעבן געוואָרן
 פאר די יידישע פּאַרטייען, יעדעס אַרטיקל וועגן אַ פּאַרטיי
 איז געוואָרן אָנגעשריבן דורכן לידער פון דער געגעבענער
 פּאַרטיי.

....

באַדייטונג פון די פאַרקירצונגען.

- אי.—איטאַליעניש. אר.—אַראַביש. גר.—גריכיש. ד.—דײַטש.
- דענ.—דעניש. האַל.—האַלענדיש. העב.—העברעיִש. מאַט.—
- מאַטאָריש. יאָפּ.—יאַפּאַניש. ל.—לאַט.—לאַטיין. נאַר.—
- נאַרוועגיש. סאַנסק.—סאַנסקריט. סיר.—סיריש. סלאַו.—
- סלאַוויש. ענג.—ענגליש. פּ.—פּויליש. רוּס.—רוסיש. פּר.—
- פּראַנציזיש. שפּ.—שפּאַניש.

א.

קינדווייס-אָן אוועקשטעלן דעם מענטשן אין בעסערע פיזישע, גייסטיקע און מאַטעריעלע באַ- דינגונגען. אָאוען האָט אָנגע- וויזן מיטלען, ווי-אַזוי צו באַ- זייטיקן דעם דלות פון דער גע- זעלשאפט. ער דערגרייכט אָבער נישט די געוונשענע רעזולטאַטן פון זיין פראָפּאָגאַנדע און באַשליסט צו באַזעצן זיך אין אַמעריקע. אין יאָר 1825 קומט ער קיין אַמעריקע, קויפט דאָרט אין שטאַט אינדיאַנאַ אַ שטעטל ניד-האַרמאָניע און גרינדעט אַ קאָמוניסטישע געמיינדע. נאָך אויך דער דאָזיקער פרוויר האָט זיך נישט אַיינגעגעבן. אָאוען האָט פאַרלאָרן זיין גאַנצן קאַ- פיטאַל, און אין יאָר 1827 קומט ער צוריק קיין לאַנדאָן, מאַכט דאָרט נייע פאַרשידענע עקספע- רימענטן, אָבער אַלץ אָן גינ- שטיקע רעזולטאַטן. אַ גרויסן דערפאלג האָט געהאַט זיין אַג- טאַציע איינצופירן פאַבריק-גע- זעגעפונג, צוואַנגשויל און אַרבע- טער-געמיינדעס.

אַבאָליציע (לאַט.) — אָפּשאַפן א געוויסן געזעץ, צושטאַנד אָדער

אָאוען ראָבערט — אַן אינגלי- שער עקאָנאָמיסט, געב. אין יאָר 1770, געשט. 1858, געווען אַ משרת אין אַ מאָנופּאָקטור- נעוועלב, דערנאָך געוואָרן אַ שוואַך צו אַ שפינעריי אין מאָנטשעסטער. אין יאָר 1800 קויפט ער אַ שפינעריי אין גלאָזגאָ, און פון יענער צייט הויבט-זיך אָן זיין געזעלשאַפטלעכע אר- בעט. אָאוען האָט אָנגעווענדט זיינע אלע כוחות און מעגלעכ- קייטן אויסצובעסערן דאָס לעבען פון די אַרבעטער נאָך מיט אַנ- דערע מיטלען, ווי ביז אים: ער בויעט הייזער פאַר די אַרבעטער, שטעלט פאַר זיי צו גוטע און ביי- ליקע פראָדוקטן, פאַרקירצט דעם אַרבעטס-טאַג א. א. וו. אין משך פון 20 יאָר האָט ער אָנגעשריבן הונדערטער אַרטיקלען און געהאַלטן א סך רעדעס, אין וועלכע ער האָט בעוויזן, אז דער כאַראַקטער און די טאַטן פון די מענטשן זיינען אינגאַנצן אָפהיינגיק פון די אויסערלעכע באַדינגונגען און דעריבער דאַרף מען אין שורש אַבערבייטן דאָס דעריאָונגס- סיסטעם, כדי מען זאָל פון

אָפּמאָך. למשל: אָפּשאפן טויט-שטראַף, שקלאפעריי און אז. וו. **אבאָלוציאָניסט** — אַן אַנ-היינגער פֿון דער פּאַרטיי אין די פ. שט., וועלכע האָט געצילט צו פּאַרניכטן די שקלאפעריי און דעם מסחר מיט די נעגערטן; אַין אָלגעמיין דער, וואס שטרעבט צו פּאַרניכטן געוויסע געזעצן און אפּגעלעבטע אַרדענונגען. — צווישן די אבאלוצ. געמינען מיר אויך יידן, וואס האבן געקעמפט אין זייערע רייען.

אבגעאַרדענטער — דעפּו-טאט, פּאַרלאָמענטאַריער, אָן אַפּי-ציעלער פּערטרעטער אין פּאַרלאָ-מענט אויסגעוויילט דורך געוויסע פּאַלקטישכטן.

אבדיקאַציע (לאַט.) — אַנט-זאגן זיך פֿון אַן אַמט, ספּע-ציעל פֿון פּסא-המלוכה. גרויסע מלוכה איבערקערענישן, רעוואלוצ-יעס, מלחמה-מפלות ברענגען צו אבדיקאציע פֿון מלכים. אַזוי האט די גרויסע וועלט-מלחמה, וואָס האט זיך אַנגעהויבן אין 1914 יאר, געבראַכט די פּאַלענדע פּיה אבדי-קאציעס: דער רוסישער צאַר ניקא-ליי II אבדיקירט דעם 16 מערץ 1917 יאר, דער דייטשער קייזער און פּרייסישער קעניג ווילהעלם II דעם 28-טן נאוועמבער 1918 יאר, דער בולגאַרישער קייזער

מערדינאנד דעם 3-טן אקטאבער 1918 יאר, דער עסטרייכישער קייזער און אונגאַרישער קעניג קארל האט פּאַרמעל נישט אָבדי-קירט, ער האט זיך נאָר אפּגע-זאגט פֿון פֿירן די מלוכה-ענינים אין עסטרייך דורך אַן אבדיקאציע-אַקט דעם 11-טן נאוועמבער 1918 יאָר און אין אונגאַרן דעם 13-טן נאוועמבער דעם זעלבן יאר. אפרופן צוריק דעם אבדיקאציע-אַקט איז נישט דערלאזבאר.

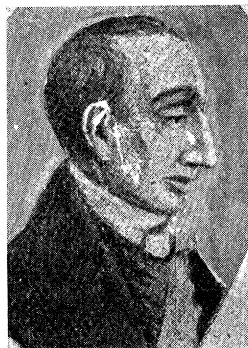
אבמאַיאָרוואַציע (לאַט.) — אפּשטימען עפעס א פּאַרשאַג דורך א מערהייט שטימען.

אבסאָלומיזם — **אוימא-קראַמיע** — זעלבסט-הערשונג, אזא מלוכה-אַרדענונג, וווּ די העכערע מאכט אין דער מלוכה איז קאַנצענטרירט אינגאַנצן אין די הענט פֿון מאָנאַרך, וועלכער איז איינציטיק דער געזעצגעבער, ריכ-טער און אויספירער פֿון דער מאכט און איז פאַר קיינעם נישט פּאַראַנט-ווארטליך פאַר זיינע מעשים. אזא מין טיפּישער מאנאַרך איז געווען לודוויק XIV, וואס האָט געזאָגט. די מלוכה—דאַס בין איך. אזא פאַרשאַפּטער אבסאָלומיזם פירט צו דעספּאטיזם.

אבסטינענץ (לאַט.)—איינהאלטן זיך פֿון א געוויסער טעטיקייט. ספּעציעל אפּזאגן זיך פֿון אַלְקאָהאָל

ראָבערט אָווען

סצן-סימאן

שאַרל פּוֹרִיעַ

סאַציאַליסטן-אוּטאַפּיסטן

לישע געטראנקען, מיטן-רויכערן, פלייש-עסן א. א. וו.

אבסענטעאזיום (לאט.) — אפ-וועזנהייט. אבסענטעאזיום רופן מיר אן יעדע סיסטעמאטישע אפ-וועזנהייט פון א געזעלשאפטלעכער נרופע פון יענעם אָרט אדער אינסטיטוציע, אין וועלכן זי האט זיך געמוזט געפינען. למשל, ווען א גאנצע גרופע דעפוטאטן אנטזאגן זיך אויספירן זייערע פליכטן און קומען גישט אין פארלאמענט, אייך רופן מיר אבסענטעאזום, ווען א גאנצער קלאס וויללער אנטזאגט זיך נעמען אן אנטויל אין וואלן. אט הערשט ווי מען זאגט, אז דער אבסענטעאזיום פון די וויללער האָט זיך אויסגעדיקט אין 30-20 פראצענט, ד. ה. אז אין די וואלן האבן גענומען אן אנטויל 70-80 פון די אלע וואַלבארעכ-טיקטע.

אָבסאָרואַט (לאט.) — שטערן. א פארלאמענטארישע מעטאָדע צו שטערן די דורך-פירונג פון א געזעץ דורך לאנגע רעדעס, לארעמען, קלאפן א. ד. ג.

אָבסאָרואַט (לאט.) — קעגנער פון גילדונג און פאלקס-אויפקלערונג.

אָפּרֶאָגאַציע — אפפייטונג פון אן אטגעלעבעטן געזעץ,

וועלכער איז שוין גישט צוגעפאסט צו די נייע לעבנס-באדינגונגען.

אָנִימאַציע (לאט.) — פראקטישע טעטיגקייט, וועלכע איז אנגע-ווענדעט צו פערשפרייטן א גע-וויסע אידיע. אין דער הינזיכט טיילט זיך דאס וואָרט אָנִימאַציע גישט אפ פון ווארט „פּרֶאָפּאַ-גאַנדע“. אבער זייער אפט פאר-שטייט מען אונטערן ווארט „פּרא-פּאָגאַנדע“ די פארשפרייטונג פון אן אידיע אָן אנווענדן וועלכע-ס'איז טאט-מיטלען, און אונטערן ווארט „אָנִימאַציע“ — אן אינטענ-סיווע פראפאגאַנדע, וועלכע רופט צו געוויסע מאסן-אָרִיסטראָגונגען. אט, למשל, ווען מיר גייען פאר-שפרייטן א געוויסע פילאזאפישע לערע, רעדט זיך וועגן פראפאגאַנ-דירן; ווען עס האנדלט זיך אבער וועגן א שטרייק אדער גישט-צאלן געוויסע שטייערן, באנוצן מיר דעם טערמין „אָנִימאַציע“.

אָנִימאַטאָר — א מענטש, וואס פארשפרייט א געוויסן געדאנק און וועלכער איז משפיע אויפן צווייטן אדער אויף א מאסע, זיי זאלן ווערן אנהייגער פון זיין געדאנק. אין פאליטיק — א ווערביירער פון דער פארטיי אדער וועלכער וועקט צו מעשים פ א אָדער געגן א געוויסן געזעץ, מלוכה-פירונג און אז. וו.

אדמיניסטראציע (פֿאַט.) — אדמיניסטראציע פֿאַרוואַלטונג, אין פֿאַליטישן זין יעדע אָנמירנדע מאַכט, אויך פֿאַליציאישע, אָנהויבנדיק פֿון מיניסטער, וואָיעוואָדע און ענדיקנדיק מיטן פֿאַליציאָנט. (2) פֿאַרוואַלטינג פֿון קהל'שע אָדער פֿריי וואַטע ענינים.

אדמיניסטראטיווע שטראָף: אַרױטשיקן, אַרעסטירן נישט דורכן געריכט, געזעצלעך, נאָר ווילקיריש, לױטן באַפֿעל פֿון דער העכערער פֿאַליציאישער מאַכט, ווי למשל: דורכן אינערן מיניסטער, וואָיעוואָדע און אָנ.

אד-רעפערענדום (פֿאַט.) — אייבערגעבן אַ פֿאַרשלאַג צו אַ קאָמיטע פֿון פֿאַכלייט.

אדלער וויקטאר — עסטרייכישער פֿאַליטישער טוער, אַ ייד פֿון טשעכיע, געבוירן אין פֿראַג (1852-1918), געווען אַ מעדיקער, פֿאַרבראַכט אַ לענגערע צײַט אין לאַגערן, וווּ ער האָט שטודירט די אַרבעטער-פֿראַגע און די אָרגאַניזאַציע פֿון דער פֿאַבריק-אינספּעקציע. אין 1880 יאָר טרעט ער אַרױס ווי אַ סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פּובליציסט און רעדנער. ער גרינדעט אין ווין אַ וואָכנטלעכן זשורנאַל „גלייכקײַט“, וועלכער ווערט פֿאַרמאַכט דורך אַ קרן רעדיקציע

אגלאַמעראַט (פֿאַט.) — אַ צוזאַמענשטעל. אין פֿאַליטישן זין — אַ מלוכה פֿון באַזונדערע באַצײַגנאַליטעטן, פּעלקער און לעבן דער, למשל, ווי דאָס אַמאַליקע עסטרייך.

אגראַריער (פֿר.) — גרויסער ערדי-באַזיצער. אין אייניקע לענדער טרעטן אַרױס די אַגראַריער אין אָרגאַניזירטע פֿאַליטישע פֿאַרטייען, וועלכע האַלטן פֿאַר זייער אױפֿגאַבע צו פֿאַרטיידיקן די עקאָנאָמישע אינטערעסן און דערמיט פֿאַרגרעסערן דעם פֿאַליטישן איינפלוס פֿון ערדבאַזיצער. דער גרונט-געזאַנק פֿון אַזאַ פֿאַליטישער פֿאַרטיי איז דער קאַמף מיט די נייע געזעצן, לױט וועלכע מען פֿאַוואָרירט דעם קאַפיטאַל אױפֿן חשבון פֿון אַגריקולטור.

אגריקולטור (פֿאַט.) — ערדי-אַרבעט.

אגריקולטוריסטן (פֿאַט.) — מיטגלידער פֿון אַ פֿאַרטיי, וואָס האַלט, אַז אַ מדינה קאָן נאָר דאַן זיך עקאָנאָמיש גוט ענטוויקלען, ווען די הױפּט-באַשעפּטיקונג פֿון אירע אייגנווינער איז די ערדי-אַרבעט און נישט די אינדוסטרי.

אגרעסיווע פֿאַליטיק — אַן אָנגרייפֿנדע, אַ מלחמה-פֿאַליטיק פֿון אַ מלוכה,

אױרײַענען (לאַט.): אַן אױפּנאַש
באַ רעגירונגס- אָדער פּאָלקס-
פּאַרטערער.

אױמאַנאַמיע (גר.) — אױמ-
אַפּהייבגיקייט, זעלבשטענדיג-
קייט, זעלבסטפּאַרוואַלטונג. אין
פּאָליטישען זין — אַ צושטאַנד
פּון אַ מדינה אָדער אַ טײל פּון
איר, בײַ וועלכען די באַפעל-
קערונג לעבט לױט אײגענע גע-
זעצן, אױמאַפּהייבגיק פּון דער
צענטראַלער מאַכט.

אױסנאַמם-געזעץ — געזעץ.
וואָס איז חל' נאָר אױף אַ גע-
וויסען טײל פּון אַ מלוכה אָדער
באַפעלקערונג.

אױסנאַמס-צושטאַנד —
זע באַלעגערונגס-צושטאַנד.

אױזרפּאַציע (לאַט.) — פּאַרכאַפּן
מיט גוואַלט די אױבערמאַכט.

אױזרפּאַמאַר — אַ פּאַרכאַפּער
פּון דער מאַכט, ווי למשל מױ-
סאָליני אין איטאַליע.

אױמאַפּיסם — ווער עס בויען
פּאַנטאַסטישע פּלענער, טראַגט
זיך מיט אױדיען, וועלכע קענען
נישט פּאַרווירקליכט ווערן.

אױמאַפּיע (גריכ.) — ערגיזלאַנדן
אַן אױדיע, וואָס קען קײנמאַל
נישט ווערן אױסגעפירט.

רונג. אין זױ ווערט אַדאַנק
זײן אױנצײאטיוו אױסגערוסן דער
ערשטער עסטרייכישער סאָציאַל-
דעמאָקראַטישער צוזאַמענפּאַר אין
הײנפּעלד, אױף וועלכען ס'איז
געלייגט געוואָרן דער גרונט-שטיין
פּון דער עסטרייכישער ס. ד. פּאַר-
טיי. פּון דער צײט ווערט אַדלער
דער הױפּט-פירער פּון דער פּאַרטיי,
זײענדיג זײער פּאַפּולער צווישן
די אַרבעטער, און פּאַרנעמט
אין פּאַרטיי אַזאַ אָרט ווי בעבעל
(זע בעבעל) אין דײטשלאַנד. ער
פּאַרלאָזט זײן מעדיצינישע פּראַק-
טיק און גיט זיך אױבער אױנגאַ-
צן דער פּאַרטיי און ווערט דער
וואָרטי-פירער פּון דעם בעסטן
סאָציאַל-דעמאָקראַטישן זשורנאַל
אין דער דײטשער שפּראַך: „אַר-
בעטער-צײטונג“.

אָרעם (פר.) — אַן אָפּיציעלע
שריפטלעכע באַגריסונג אָדער
אַנקלאַגע פּון אַ גאַנצער קערפּער-
שאַפט (קהלה, חברה) צו אַ רעג-
ירונגס-אַנשטאַלט אָדער צו אַ וויכ-
טיקער פּערזאָן.

אױדמאַרײַע (לאַט.) — אַ זאַל
אין די העכערע לער-אַנשטאַלטן,
ווי למשל אין אוניווערזיטעט; דאָס
פּובליק, וואָס הערט אָדער בא-
זוכט געוויסע לעקציעס אָדער
פּאַרלעזונגען.

אולטימאטום (לאט.)—לעצטע און קאטעגארישע פאדערונג, איבערהויפט אין פאליטיק. **אווואם** (פר.)—א סומע געלט, וועלכע מען גיט איינעם פארויס אויף סחורה אדער ארבעט, וואָס ער וועט ליסערן. **אווואנסירן** — שטייגן, גיין פאָרווערטס.

אווואַציע (איט.)—אן אָפיציעלע אַרויספאָדערונג פון אַ געוויסן אָרט אָדער אינסטיטוציע, וועלכע רופט אים צו דערמיין זיין פליכט אָדער צו שטעלען זיך אין אן אָנגעוויזענער צייט אין איינלאַ-דונגס-אַמט.

אַוויץ (פּאַט.) — אַ באַהעלטעניש, ציר-מקלט. אן אָרט, וווּ ס'זא-האַלט זיך אַ מענטש, וועלכן מען יאָגט-נאָך. אזאָ אזיל אין אַלטער-טום איז געווען דער טעמפל, וווּ ס'האַבן זיך געקענט באַהאַלטן אַפילו די גרעסטע פּאַברעכער. דאָס איז געווען דער אזיל-געזעץ, וועלכער איז אין דער פּראַקטיק זייער זעלטן געווען אָפּגעהיט. לויט דעם היינטיקן אינטערנאַציאָנאַלן רעכט, קענען זיך מיטן אזיל-געזעץ באַנוצן פּאָליטישע עמיגראַנטן, וועלכע ווערן פּאַררעכנט אַלס צייט-ווייליקע צירגער פּונ'ם לאַנד. די לעצטע וועלט-מלחמה האָט גע-שאַפן אזוינע עמיגראַנטן אין זיי

האַבן טאקע דאָס אזיל-רעכט אויסגענוצט.

אמאקע (פר.)—א פלוזלעכער אָנפאַל אויפן שוואַ.

אמאשע (פר.)—א געהילף פון אַמבאַסאַדאָר.

אמעאיום (גר.)—אפיקורסות.

אמעאיסט — אפיקורוס—א כופר בעיקר.

אימוניטעט (לאט.) — אומבאַ-ריירליכקייט פון פאָלקס-פּאַרטעי-טער אין קאָנסטיטוציאָנעלע לעג-דער; באַטרייבונג פון שטייערן און מלוכה-חובות.

אימיגראציע (לאט.) — אייג-וואַנדערונג, איבערזעצן זיך

אויף אַ פרעמדער טעריטאָריע צייטווייליק, צוליב פּרנסה, אָדער איינאַרדענען זיך אויף טענדיק. יעדעס לאַנד האָט דאָס רעכט דערלויבן, רעגולירן אָדער נישט דערלאָזן צו אן אימיגראַציע פון פרעמדע אויף אירע טעריטאָריעס. איינס פון די גרעסטע אימיגראַציע-לענדער אין די לעצטע 10-ליקער יאָרן איז געווען אַמעריקע.

אימפעריאליזם (פר.) — א רעגירונג-טיסטעם, באַ וועלכן די גאַנצע הערשאַפט האָט זיך גע-פונען אין די הענט פון איין אימפעראַטאָר. יעצט ווערט דער טערמין געברויכט צו באצייכענען אַ שטרעבינג פון אַ מלוכה אָ

וואַלטונג, אויף וועלכן עס ליגט דער הויב צו פאַרזאָרגן דאָס מי-ליטער מיט שפּיין, קליידער און מלחמה-מאַטעריאַלן.

אינמערן זיין (איינג.): אויספאַרשן אַ מיינונג וועגן אַ וויכטיקן ענין באַ אַן אָנגעזעענער פּערזאָן.

אינמער ווענין (זאָט.) — דאָס אַריינמישן זיך פון איין מלוכה אין די ענינים פון אַ צווייטער.

אינמערנאציאנאל (זאָט.) — אַ צווישנפעלקערדיקע אַרבעטער-געזעלשאַפט, וואָס האָט געהאַט אַ גרויסע ווירקונג אויף דער ענט-וויקלונג פון סאָציאַליזם אין מערב-איראָפּע. די אָנטשטיינג פון אינ-טערנאציאנאל איז פאַרגעקומען אין 1864 יאָר אין לאַנדאָן, ווען די פאַרשטייער פון די אַרבעטער האָבן אָנגענומען דעם פאַרגעלייגטן דורך קארל מאַרקסן סטאַטוט. דער סטאַטוט איז באַשטאַנען פון 11 פּינקטן, וועלכע האָבן אָנגעוויזן די קאָמפּעטענצן פון עקזעקוטיוו פון יעדן אינטערנאציאנאל אין יעדען לאַנד באַזונדער. דער סטאַ-טוט האָט געהאַט אין זיין אייג-לייטונג אַ פּראָגראַם פון אינטער-נאַציאָנאַל, דער קערן פון פּראָ-גראַם איז באַשטאַנען פון פּאַלגע-דעס: די באַפרייונג פון אַרבעטער-קלאַס דאַרף זיין די אויסגאַבע פון די אַרבעטער, די אָנווענדונג פון

פאַרשפרייטן אירע נחלאות איבער-הויפט אין אַנדערע וועלט-טיילן (קאָלאָניעס) און צו פאַרשפרייטן איר פּאַליטישע השפּעה אויף אַנדערע מלוכות. מלוכות מיט אימפּעריאַליסטישע אַפּעטיטן זיינען: איינגלאַנד, אַמעריקע; ביז דער וועלט-מלחמה — אויך דייטשלאַנד.

אינדיפּערענטיזם (זאָט.) — פאַרהאַלטן זיך, באַציען זיך גלייכבליטיקן נייטראַלער צושטאַנד; נישט קענען אָדער נישט וועלן אונטערשיידן עפעס, למשל גוטס פון שלעכטס. פּאַליטישער אינ-דיפּערענטיזם — זיין נייטראַל צו אַלע פּאַליטישע ענינים, נישט וועלן נעמען קיין אַנטייל אין דער פּאָ-ליטישער טעטיקייט פון פּאַטערלאַנד.

אינוואַזיאַציע — פייערליכקייט, פייערליכע עפענונג פון אַ נייער אינסטיטוציע.

אינוואַזיאַציע - רעדע — פייערליכע רעדע פאַר דער התלה פון אַ זיצונג.

אינמערנעמא (זאָט.): באַאמטער, אָרדנער. אַ באַאמטער, אונטער וועלכנס שוין ס'געפינט זיך אַן אַד-מיניסטראַטיווע, געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציע, למשל: אַרמיי, שפּי-טאל, טעאַטער.

אינמערנעמור (זאָט.) — אַ טייל פון מיליטער - פאַר-

שאפט האָט אין דער קאָפיטאָליס-טישער וועלט, און פון 1891 יאָר הייבן אָן פאַרצוקומען צווישנפעל-קערלעכע סאָציאליסטישע קאָג-גרעסן. דער 2-טער אינטערנא-ציאָנאַל חויבט אָן זיין אָקציע אויסן קאָנגרעס אין פאַריו 1890 יאָר, אַרויסשטעלנדיק דעם פּאַר-שלאַג וועגן דער אינטערנאציא-נאַלער אַרבעטער-דעמאָנסטראַציע און פּאַדערנדיק אָן 8-שעהזיין אַרבעטסטאָג. אין 1891 יאָר אין בריסעל און אין ציריך 1893 יאָר ווערט באַשטימט דעמאָנסטראַטיש צו פייערן דעם 1-טן מאַי אַלס אַן אַרבעטער-יום-טוב, כדי צו קאָנסאַ-לידירן אַלע אַרגאַניזאַציעס, האָט מען באַשטימט אויפן קאָנגרעס אין פאַריו אין יאָר 1900 צו עפענען אַן אינטערנאציאָנאַלע סאָציאַלי-סטישע ביוראָ אין בריסעל און אייפן אַמסטערדאַמער קאָנגרעס אין 1904 יאָר צונויפצורופן אַ צווישנפאַרלא-מענטאַרישע קאָמיטע פון סאָציאַ-ליסטישע פּראָקציעס. די קאָנגרעסן אין אַמסטערדאַם (1904), אין שטוטגאַרט (1907), קאָפּענהאַגן (1910) און באַזעל (1911) האָבן זיך איבערהויפט פאַרגומען מיט מיליטער- און מלחמה פּראָגן. בעה דער וועלט-מלחמה (1914) איז דער 2-טער אינט. געבראַכן געוואָרן. דעם אָנהייב פון 3-טן אינט.

די אַרבעטער אויסצוקעמפן זייער פרייהייט דאַרף זיין נישט צו בא-קומען פאַר זיך נייע פרייהילעגייטס, נאָר צו געווינען פאַר אַלעמען גלייכע רעכט. די אָפהענגיקייט פונם קאָפיטאַל איז דער קוואַל פון יע-דער פאַרשקלאַפונג, און די עקא-נאָמישע באַפרייונג פון דעם אַר-בעטער איז דער עיקר-זיץ פון אינטערנאציאָנאַל. די באַפרייונג פון די אַרבעטער דאַרף נישט זיין די אויפגאַבע נאָר פון איין לאַנד. אין דעם זענען בלוטיק פאַראינ-געצערטירט די אַרבעטער פון דער גאַנצער וועלט. און דעריבער איז אין די אינטערעסן פון די אַרבעטער וך צו פאַרייניקן אין גיין אין גע-שלאָסענע רייען. דער ערשטער קאָנגרעס האָט זיך פאַרזאַמלט אין בריסעל 1865, אָבער ער איז נישט פאַרגעקומען, ווייל די בעלגישע מלוכה האָט אים פאַרזערוט. עס קומען-פאַר נאָך עטלעכע קאָג-גרעסן, אָבער אויפן 5-טן ק. אין האַג (1872) איז פאַרגעקומען אַ צעשפאַלטונג צוליב פּרינציפּיעלע תי-דערשפּרוכן צווישן די אָנפירער פון אינטערנאציאָנאַל, און דאָ איז געווען דער סוף פון 1-טן אינטער-נאציאָנאַל. אָבער מיטן צעפאלן פון אינטערנאציאָנאַל, גייט נישט אוי-טער די אדייע פון די אַלגעמיינע אינטערעסן, יאָס די אַרבעטער-

געפינען מיר אין צוויי קאָנפע-
רענצן פון עקסט-לינקע איטאליע-
נישע, שווייצאָרישע און רוסישע
(לענין, טראַצקי) סאָציאָליסטן,
וועלכע זיינען פאַרגעקומען אין
שווייצאָרישע דערפלעך: אין זומער-
וואָלד (8-5 סעפטעמבער 1915 יאָר)
און אין קיענטאָל נישט ווייט פון
בערן (30-24 אַפּריל 1916). דעמאָלט
האָט מען געוואָרפן דעם פּאָרונג
פון אַנטומיליטאַריזם און אויפן
פאַרשלאָג פון ראָזאַ לוקסענבורג
איז געגרינדעט געוואָרן דער
3-טער אינטערנאַציאָנאַל, און
נאָך דער באַלשעוויסטישער רע-
וואָלוציע (נאוועמבער 1917) איז
אַנטשטאַנען אין מאַסקווע אין 1919
יאָר דער 3-טער מאַסקווער קאָנגרעס-
טישער אינטערנאַציאָנאַל.

אינסורגענץ (לאַט.) — אַ פּוּב-
טאַר, דער, וואָס רופט צו אַן
אויפשטאַנד קעגן דער מאַכט.

אינסורעקציע (לאַט.) — מרידה,
פּוּב, אויפשטאַנד קעגן דער
הערשנדער מאַכט.

אינסטאַנץ (לאַט.) — העכערע
געריכטס-אַנשטאַלט.

אינסטיטוציע (לאַט.) — פּאַ-
שט-מונג, איינפּאַרדענונג, אינ-
סטיטוציעס זיינען פאַראַן פאַרשי-
דענע: רעליגיעזע (אַ קירכע),
גערעכטלעכע (געריכט), פּאַלי-
טישע (פאַרלאַנגענט), אינטערנאַ-
ציאָנאַלע (פּעלקער-ליגע), עקאָ-
נאָמישע (באַנק), פּילאַנטראָפּישע
(תּוּמס-הויז) אָדער אַ בילדונגס-
אינסטיטוציע (שול).

אינסטיטוט (לאַט.) — אַן אַני-
שטאַלט. דעם טערמין באַנוצט
מען ספעציעל צו וויסנשאַפּטלעכע,
פעדאָגאָגישע אָדער עקאָנאָמישע
אַנשטאַלטן, למשל: אינסטיטוט פאַר
אינטערנאַציאָנאַלן רעכט, האַנדל,
אינסטיטוט פאַר טויב-שטומע, פאַר
פּאָליטישע וויסנשאַפּטן און אַנד.
אינסטרוקציע (לאַט.) — אינ-
פאַרמאַציע, אָנווייזונג. געהיי-
מע שריפטלעכע דערקלערונג פון
העכערע בעאַמטע צו די נידערי-
קערע, ווי אויסצופירן זייערע
פליכטן און אין וואָס פאַר אַ ריכ-

אינטערנירן (לאַט.) — פאַרשי-
קן טיף אין פּאַנד, איינשליסן
אין אַ פעסטונג, אין אַ תּפיסה
און אַז. וו.

אינטערפעלאַציע (לאַט.) —
אַן אַנפּראָגע אין פאַרלאַמענט
פון איין דעפּוטאַט אָדער פון אַ
גרופּע פּאַ דער אָנפירנדיקער
מלוכה-מאַכט וועגן אַ וויכטיקן
ענין. אין פּוילן קען מען אַריינ-
טראַגן אַן אינטערפעלאַציע ווען
מען האָט אונטערשריפטן פון
15 דעפּוטאַטן.

**אַליאַנס=איזראַעליט=אוי-
ניווערסאַל** — אַ ייִדישע אַלי-
העלטלעכע חברה צו פאַר-

שפּרייטן בילדונג צווישן יידן אין
די מזרח-לענדער.

אַליגאַרכיע (גריכ.) — אַ
מלוכה-אַרדנונג, ביי וועלכער

די הערשאַפט געפינט זיך אין
די הענט פֿון יחסי'ישע פּאַ-
מיליעס. אַליגאַרכיע האָט געהערט
אין די אַלטע גריכישע מלוכות,
דערנאָך אין דער הענעציאַנישער
רעפּובליק.

אַלטערנאַטיוו (לאַט.) — אַן
אויסוואַל צוהיין זאָכן,
ענטוועדער — אָדער; אַהין אָדער
אָהער.

אַמאַרטיזאַציע (לאַט.) —
(בוכשטעבלעך; טייַטן) פאַר-

ניכטן אַ מלוכה אָדער אַ פּרוּוואַטן
חוב; אַראַפּרעכענען דעם הערט
פֿון אַ בנין אָדער מאַשין, וועלכע
ווערן אָפּגענוצט אין משך פֿון
אַ יאָר.

אַמבאַסאַדאָר (פר.) — דיפּלאָ-
מאַטישער אַגענט פֿון ערשטער

מדרגה, וועלכער רעפּרעזענטירט
ביי אַ רעגירונג פֿון אַ געוויסער
מלוכה די פּערוואַן פֿון זײַן הער-
שער און מלוכה.

טונג דאַרף גיין די אויפגעפּאָ-
דערטע אַרבעט.

אינסטיגניע (לאַט.) — אַן אוי-
סערלעכער צייכן פֿון אַ לאַנד,
פּאָליק, געזעלשאַפט, שטאַנד; לַמשלָ:
אין פּוילן — דער ווייסער אָדלער,
ביי יידן — מגן-דוד.

אינפּאַמיע (לאַט.) — פאַרלירן
בירגער-רעכט, דעם טיטל דורך
אַ פּסק-דיין פֿון געריכט.

אינקאָגניטאָ (לאַט.) — באַ-
האַלטן זיך אונטער אַ פרעמדן
נאָמען. אזוי מאַכן אַפט נסיעות
הערשער, וועלכע האָבן איינפּאָך
מורא פאַר אַטענטאַטן.

אַכלאַקראַטיע (גריכ.) —
הערשאַפט פֿון פּראָסטן חמוין.

אינקאָרפּאָראַציע — (לאַט.)
איינשליסן, פאַרייניקן. לַמשלָ,
דען אַ געוויסע טעריטאָריע ווערט
איינגעשלאָסן אין אַ נייער מלוכה-
נעץ און ווערט אַן אינטעגראַלער
טייל און וואַרפט זיך אונטער
אַלע געזעצן און פאַרפליכטונגען
פֿון לאַנד.

אַליאַנס (פר.) — צוזאַמען-
בונד, אַ ספּעציעלער אייַסדרוק

פאַר דער אַמאָליקער אַנטוועוואַ-
לוציאַנערער, רעאַקציענערער פּאַ-
ליטיק פֿון פּרייסן, רוסלאַנד און
גסטרייך.

אנאסטאזיע (גר.) — הייליקע, א שפּאַטוואָרט פאַר דער פּראַנ-ציונישער פרעסע-צענזור.

אנארכיזם (גר.) — אַן רע-

גירונג, געזעצלאָזער צושטאַנד. א באַזונדער סאָציאַל-פּילאָזאָפּישע לערע, וועלכע איז באַגרינדעט געוואָרן ערשט אין אָנהייב 19-טן יאָרהונדערט, אָבער וועלכע האָט אירע וואָרצלען אין דעם אַלטן עבר פון מענטשלעכן געדאַנק. דידאָזיקע לערע באַזיט זיך גע-גאַטיוו צו יעדער צוואנג-מלוכה-מאַכט און לייגט אַלס יסוד פון אַן אידעאָלער געזעלשאַפטלעכער אָרדנונג די פּילע פּערווענדלעכע פּרייהייט. די צוקונפטיקע אָרדנונג שטעלן זיך די אנארכיסטן פאַר אַלס אַ פאַרבאַנד פון פּרייע גע-מיינדעס. אנארכיסטן איבערערעסירן זיך מער מיט דער פּאָפּולער וועגן צעטיילונג און נישט מיט אָרגאַניזאַציע פון פּראָדוקציע. די טע-אָרעטיקער פון אַנאַרכיזם זענען פּרודאָן, באַקונין, שטירנער, מאַסט, קראָפּאַטקין און רעקליוו. דער אַנאַרכיזם צעטיילט זיך אויף עטלעכע באַוועגונגען: דער קאָמו-ניטישער אַנ. (באַקונין, קראָפּאַטקין), אינדיווידועלער אַנ. (שטירנער, טעקער, מאַקיי), קריסטלעך-מאָראַלער אַנ. (טאַלסטוי)

אַמנעסטיע (גר.) — דאָס בא-

פרייען פון שטראַף; די פאַר-ניכטונג פון אַ שולד, וואָס פּריער האָט זיך עס גערעכנט טאָר אַ פאַרברעכן. אַ באַלדיקע צאַטרייונג פון שטראַף פון די פּערוואַנען, וואָס זענען געווען באַשולדיקט אין אַ געוויסן טאַט, וואָס האָט זיך ביי דער פּריערדיקער אָרדנונג גערעכנט פאַר אַ פאַרברעכן. אַמנעסטיע ווערט אָנגעווענדט איבער-הויפט צו פּאָליטישע פאַרברעכער, ווען ס'קומט-פאַר אַ גרונטלעכע איבערקערעניש אין גאַנצן מלוכה-וועזן, ווען אַלע יורדישע און פּאָליטישע באַגריפן ווערן פאַר-ביטן דורך גייע. מען דאַרף נישט צוואַמענמישן אַמנעסטיע מיטן באַ-גריף מתי ליה, ווייל מוזל זיין תּייסט טון אַ חסד, אָבער נישט אַ פאַרניכטונג פונם שולד.

אנאכראָניזם (גר.) — אַן

אָפּגעלעבטע זאַך, וואָס פּאַסט זיך נישט צו די היינטיקע לעבנס-באַדינגונגען; אַ היסטאָרישער טעות, למשל: אַז די עשרה הַרְגוּי מַלְכוּת ווערן אומגעקומען אין איין און רערועלבער צייט.

אנאָלים (גר.) — אַ שרייט,

אַ ברויח, אויף וועלכן ס'גע-פיינט זיך נישט דער אונטער-שרייט פון מחבר.

קליינע אנטאנט — דער פארבאנד פון רומעניע, יוגאָ-סלאַוויע און טשעכאָסלאַוואַקיי.

אָנטיסעמיטיזם (גר.) —

א שנאה צו סעמיטן. א פינט-לעכע באַוועגונג קעגן יידן. דער אַנטיסעמיטיזם האָט אין פאַרשידענע צייטן און לענדער אויסגעדרוקט זיך אין רדיפות; בלבולים און פאַרנאַמען אויף יידן, האָט זיך שורש אין די עקאָנאָמישע פאַר-העלטענישן פון דער קליין און גרויס-בורזשואַזיע, צוליב די פאַר-שארפטע קאָנקורענץ צווישן דויע-זיקע קלאַסן. אין די קאָפיטאַ-ליסטישע לענדער שטרעבן די הערשנדיקע קלאַסן אויסצונוצן דעם אַנטיסעמיטיזם צו צעשפּליטערן די אַרבעטער-מאַסן און אָפּציען זייער אויפֿמערקזאַמקייט פון די אמת-סיבות פון זייער נויט. די פינ-סטערע, הייניק באַוועגונגיקע עלעמענטן גייען טיילמאַץ נאָך די פאַרשפּרייטער פון רעליגיעזער-און ראַסן שנאה, און ווערן אין זייערע הענט אַ בלינד געווער פון אַנטיסעמיטישער אַרויסטרע-טונגען. דאָס בעסטע מיטל צו באַקעמפן דעם אַנטיסעמיטיזם איז צו מאַכן באַוועגונגיקע אַרבעטער-קלאַסן.

אָנטיסעמיטיזם (גר.) — קעגן-נער פון די פעלקער, העלעך

און אַנאַרכ-סינדיקאַליזם (זש. סאַרעל). דער אַנטיסעמיטיזם איז די אידעאָ-לאָגיע פון אַ געוויסן טייל פון שטאַטישער קליינבירגערטום און דעקלאַרטן לומפן-פּראָלעטאַריאַט פון אַרבעטער-שיכטן (זע לומפן-פּראָלעטאַריאַט).

אָנאַרכיסט (גר.) — אַן אָנהענג-נער פון דער אַנאַרכיסטישער טעאָריע.

אָנאַרכיע (גר.) — כאָאָס, אומ-אָרדנונג, אַ צושטאַנד אין אַ

לאַנד, ווען ס'איז נישט אַן אים קיין רעגירונג, אָדער ווען אַ רע-גירונג איז נישט בכח צו בא-הערשן אַלע שיכטן פון דער בא-פעלקערונג.

אָנאַליין (פּראַט.) — מבטל מאַכן.

אָנאַגאַניזם (גר.) — שנאה,

קעגנערשאַפט, התנגדות צו אַ נעוויסער מיינונג; קלאַסן-אַנטשטייט צוליב קעגנזאָצן אין קלאַסן-אינטערעסן.

אָנאַנט (פּראַט.) — דער פאַר-באַנד פון ענגלאַנד, פּראַנקרייך,

בעלגיע, איטאַליע און אויך דאָס צאַרישע רוסלאַנד אַנטקעגן דייטש-לאַנד און אירע פאַרבינדעטע (די אַוויגערופענע צענטראַל-מלכות).

גונגען; דאָס אויסמישן-זיך מיט
אנדערע פעלקער.

אסימילירן — צופאַסן-זיך
אויסמישן-יך מיט אַנדער
פעלקע-.

אסענזירן (זאט.) — דער-
וויטערן אומרייניקייטן און
שמוץ צוליב היגיינישע צוועקן,
למשל: קאנאליוירן אַ שטאָט,
אויסטר־וקענען בלאַטעס.

אסעקוראַציע — זע פּאַר-
זיכערונג.

אסקעטיזם (גר.) — נזירות,
דאָס אָפּזאָגן-זיך פון קערפּער-
לעכע תענוגים און תאוות.

אסקעט — אַ נזיר, אַ פּוֹשֵׁט.
אפאָגיי (גר.) — אַ העכערע
מדרגה פון רוה, מאכט

אָפּאָזיציע (זאט.) — קעגן-
נערשאַפט, קעגנווירקונג, אַ באַ-
וועגונג קעגן דער עקזיסטירנדי-
דיקער אַרדנונג; אַ גרופּע, אַ
פּאַרטיי, וואָס פירט אַ קאַמף קעגן
דער פּאָליטיק פון דער מאַכט און
שטעלט זיך אַטקענן דער הערשנדי-
דיקער מקרהיט.

אפאָלֶאָגִיע (גר.) — אַ רעדע
אָדער אַ ווערק, וואָס האָט דעם

נעהערן צו דער סעמיטישער ראַ-
סע (שמ, נחם זון), דערעיקרשט
צו יידן.

אנעקסירן (גר.) — אָנקניפּן,
איינגלידערן, דורך געוואָלט-
מיטלען, דורך מלחמה איינשליסן
אַ פרעמדע טעריטאָריע צו דער
אימפעריע.

אנפּו-פּאַרטיי — אַ פּאַרטיי
אין כינע, וואָס איז פּריינט-
לעך געשטימט צו יאַפּאַן.

אסאַציאַציע (זאט.) — אַ
גרופּע אָדער אַ פּאַרבאַנד פון
מענטשן, וואָס פּאַרייניקן זיך
פּריו צו דערגרשן אַן אָלגעמיינעם
ציל.

אַ סאַצ. פון אידען —
אַ פּאַרבינדונג פון געדאַנקען,
דורך דעם וואָס איין געדאַנק
אָדער פּאַ-שטעלונג דערמאָנט אַן
אַ שייכותדיקן געדאַנק אָדער
פּאַרשטעלונג.

אסיגנאַטן (זאט.) — פּאַ-
פּירגעלט.

אסיגנירן (זאט.) — באַשטי-
מען אַ געוויסע סומע געלט
אויף געוויסע הצטרכות.

אסימילאַציע (זאט.) — דאָס
צופאַסן-זיך צו גייע באַדינג-

ציל צו פארטידיקן א באשול-
דיקטן.

אפאליטיש (גר.) — אומפא-
ליטיש; נישט האבן קיין חוש
פאר פאליטיק.

אפאליטישע געזעל-
שאפט — א געזעלשאפט, וואָס
נעמט נישט קיין אנטהיל אין פאלי-
טישן לעבן פון דער מלוכה. אין א
דעמאָקראַטיש לאַנד, וווּ די העכסטע
מאכט איז אפהענגיק פון פאָלק,
וואו דאָס פאָלק נעמען א לעבע-
דיקן אנטהיל אין פאָליטישן לעבן,
אויב ס'וועל נישט אַרויסרופן קיין
פאָליטישע קאָטאָסטראָפּע.

אפאנירן (פאט.) — אָפּענט-
פערן; דערקלערן און אַנט-
וויקלערן א קעגנזעצטע מיינונג
פון דעם מיינערדיקן רעדנער אָדער
רעפערענט.

אפאָנענט — דער קעגנער
אין א וויכוח.

אפאָסטאָל (גר.) — א שליח;
א פאָרויסזאָגער פון א גע-
וויסער אידיע, ווי למשל: די
פארשפרייטער פון קריסטנטום
צווישן געזן-דינער, אָדער די
ערשטע פארשפרייטער פון סאָ-
ציאליזם.

אפאָקריפן (גר.) — פתבים
חיצוניים; מטפקדיקע רעליגיעזע

שריפטן, וואָס זענען נישט אַרטיג-
גענומען געוואָרן אין דער ביבל
אָדער אין די הייליקע ספרים פון
דער קירך. אפ. זענען, למשל:
„חכמת שלמה“, „ספר חשמונאים“
א. אַנד.

אפאָרטוניזם (פאט.) — א
פרינציפאָל צופאָסן-זיך צו
דעם הערשנדיקן מצב.

אפאָרטוניסט — א מצנטש,
וואָס פאָסט-זיך צו צו דעם
הערשנדיקן מצב.

אפאָריזם (גר.) — א שפריכ-
וואָרט, א געדאַנק, וואָס ווערט
אויסגעדריקט קורץ און שאַרף.
ביי יידן, למשל, זענען באַוויסט:
„משלי שלמה“, „משלי בן-סירא“
א. אַנד. אפאָריזם-ביכער.

אפטימיזם (פאט.) — א פוי-
לאָזאָפישע שיטה, וואָס האַלט
אז אַלץ אין דער וועלט איז נוטה
צום גוטן, צו א קליגן ציל, און
פון דאָנען שאַפט זיך די אייגן
שאַפט צו זען אַלע דערשיינונגען
אין טעגלעכן לעבן פון דער גוטער
זייט; דאָס זאָגן אויף יעדער גע-
שעעניש: גם זו לטובה; לעבנס-
שמחה.

אפטימיסט — א מצנטש,
וואָס זעט אַלץ פון דער גוי-
טער זייט.

אקטואליטעט (זאט.) —
הירקלעכקייט, א צייט-פאסיקער

ענין.

אקטועל (פר.) — היכטיק,
ברענענדיק, הירקלעך, צייט-
פאסיק, מעינא דיומא.

אקטיוו (זאט.) — טעטיק.

א קטיווע פאליטיקער —
טעטיקע פאליטיקער, וואָס זיצן
נישט מיט פאליטישע הענט אין
וואַרטן אָפּ גרויסע געשעענישן,
נאָר באַמיען זיך צו שאַפן אַזאָ
פאליטיק, וואָס איז צוגעפאַסט
צו זייער פלאַן און העלטאָנשויונג.

אקלימאטיזאציע (גר.) —
דאָס צוגעוויינען זיך, די צו-
פאַסונגס-קראַפט פון אַ לעבעדיק
באַשעפעניש אָדער פלאַנצן צו אַן
אַנדערן קלימאַט.

אקצין (זאט.) — א שטייער-
אָפּצאָל אייף סחורות, וועלכע
ווערן איינגעארבעט אין לאַנד.

אקציענגעזעלשאפט —
אַ האַנדלס-געזעלשאַפט. די
מיטגלידער פון אַזאַ געזעלשאַפט
(אקציענערן) טראָגן אַריין יעדער
אַ באַשטימטן טייל אָדער עט-
לעכע באַשטימטע טיילן פון
דעם גרונט-קאָפיטאַל, וואָס איז
נייטיק צום געשעפט. אקציענגע-

אפיציען (זאט.) — האַלט-
אָפּציעל.

אפיציעל (זאט.) — אַן אַקט,
אַ החלטה פון דער רעגירונג,
למשל: אַ מיניסטער-ישע רעדע,
אַ עקספּאָזע פון אַ מלוכה-פּאַר-
שטייער אין פאַרלאַמענט.

אפעלירן (זאט.) — וועגן
זיך; 1) אָפּגעבן אַן אָנקלאַגע
(אָפּעלאַציע) אין אַ העכערער
אינסטאַנץ; 2) וועגן זיך צום
שיל, צו די בעטערע געפילן פון
מענטש אָדער פון דער געזעלשאַפט.

אפראַפירן (זאט.) — מסכים
זיין. געבן אַ הסכמה.

אפריאָרי (גר.) — פאַרויס-
באַשטימטע לאַגישע מסקנא.
מושכל ראשון.

אקומולאציע (זאט.) — אַני-
זאַמלונג פון ענערגיע אין אַ
פּיזישן אָפּטראַט, אין אַ אָרגאַן
אָדער אין אַ גערופן-צענטער.
אקומולאציע פון קא-
פיטאַל — אַנזאַמלונג פון קא-
אומאַץ.

אָקופירן (זאט.) — פאַרנעמען
אַ פרעמד לאַנד אין אַ מלחמה-
צייט.

זעלשאפט; זענען אנטשטאנען אין מיטן 19-טן יארהונדערט.

ליום וועט זיין בכוח די דערשיי-
נונג צו באזייטיקן.

אקראדיטירן (פר.) — (1) געבן א באפאלמעכטיקונג צו בא- קומען געלט-סומעס; (2) געבן איינעם א דיפלאמאטישע באפאל- מעכטיקונג אלס פארטרעטער ביי פרעמדע מלוכות.

ארבעטער = אסעקורא-

ציע — פון קראנקהייט, א.מ. גליקן. אין דייטשלאנד פון (1884), עסטרייך (1887), נארוועגיש (1894), פינלאנד (1895), בעל- גיע און איטאליע (1898), שפאניע (1900), און האלאנד אין שוועדן (1901). אין דייטש- לאנד ווערן די הוצאות פון דער אסעקוראציע געדעקט דורך די אר- בעטסגעבער, ארבעטער אין אויך מלוכה, אין פוילן איז ארבעטס- איינגעפירט געווארן אין 1928.

ארביטער (פר.) — א בורר.

ארביטראזש (פראס.) — א משפט אויסגעפירט דורך א בורר-געריכט; די פארגלייכונג פון פארשידענע געלטער און העקסל-קורס אויף פארשידענע האנדלס-פלעצער.

ארגומענט (פר.) — א באהייז, א ראיה, א טעם.

ארבעטסלאזיקייט — די

סאציאל-עקאנאמישע לאגע פון היינטיקער קאפיטאליסטישער אָרד. נונג איז ענג פארבונדן מיט א כאראקטעריסטישע דערשיינונג — ארבעטסלאזיקייט. דער גרעסטער טייל פון די עקאנאמיסטן-סאציאל- ליסטן רעכענען ארבעטסלאז קייט פאר א נאטירלעכע אמפארמיד- לעכע אין דערעיקר נישט קיין באזיגע דערשיינונג פון דער קאפיטאליסטישער אָרדנונג, וואָס איז אין עצם אן אייטאנג פון דעם וואָס די פאלקסווירטשאפט איז נישט פלאנמעסיק אָרגאניזירט, זי האלטן, אז נאָר דער סאציאל-

אַרטאָדאָקסיע (גר.) — א

קלאַס מענטשן, וואָס האַלט זיך פּעסט אָן אַלטע טראַדיציעס, מנהגים.

ארטעל (טאטאריש) — א גרופע

מענטשן, א געוויסע געזעל- שאפט, וועלכע נעמט אויף זיך די פליכט דורכצופירן געוויסע אר- בעטס- אונטערנעמונגען. ס'גיבן פארשידענע ארטעלן; בוי-ארטעל, עקספער-ציע-ארטעל א. אנד.

ארייזיכט (פר.) — קאריעריסט.

אריסטאָקראַטיע (פון צוויי גריכישע ווערטער: אַריסטאָס— דער בעסטער, קראַטיאָ— מאַכט)— באַצייכנט: די מאַכט פון בעסטע ביי די אַלטע גריכן; אַזאָ מלוכה-אַרדנונג ביי וועלכער די מאַכט געהערט דעם יחסנדיקן קלאַס, דעם אַיסרערהייטן שטאַנד (ווי אַנטיקע, געלט-אַריסטאָ-קראַטיע און העכער-אַ-אַמטע).

אַריער—אַזוי האָבן זיך אַמאָל גערופן די אינדאָנערמאַנישע פעל-קען; אַינע דינט עס אַלס אַ טער-מין צו באַצייכענען דעם קעניגזאָן צו סעמיטישע פעלקער.

אַריער גאַרד (פר.) אַ מה: חיל, האָט גייט הינטער דער הויפט-אַרמיי.

אַרכאַיזם (גר.) — אַ פאַר-על-טערטער אויסדרוק.

אַרכיוו (גר.) — אַ בנין, וווּ עס ווערן געזאַמלט און באַ-האַלטן וויכטיקע מלוכהשע אָדער פּרינציפּעלע דאָקומענטן.

אַרענדע (פּאַט.) — אַ פאַכט, דאָס אָפּגעבן אַ הויז, אַ פעלד אַ גאַרטן אויף אַ געוויסן טערמין

אַרעסט (פּאַט.) — פאַרהאַלטן, אַיינשליסן, צונעמען ביי אַ באַ-שטראַפּטן זיין פּרייהייט אויף אַ געוויסע צייט לויט אַ ספּעציעלן באַ-שלוס פון דער אַדמיניסטראַטיווער-אָדער געריכטס-מאַכט, אין דעמאָ-קראַטישע לענדער מוז מען דעם אַרעסטירטן צושטעלן אין דעם קירצסטן טערמין באַהייוו, וועלכע דערקלערן אים אויף האָט פאַר אַ סך מען האָט אים אַרעסטירט.

ב.

באַביעף, פראַנסואַ נאָע (1760—1796) — אַ פראַנצויז-זישער רעוואָלוציאָנער-קאָמוניסט, אַ חשובער טיער פּין דער פראַנצ. גרויסער רעוואָלוציע. אַגיסטירט פאַר סאָציאַליזאַציע פון די גרויסע ערד-שטחים פון די פּרינציפּאַל-טעריטאָריען.

טאָר גיט-איבער די אַרגאניזאטאָרן דער געפלאַנטער איבערקערעניש אין די הענט פון דער רעגירונג. ל, איז אומגעקומען אויף דער יליאָטינע.

פאָזיס (גר.) — יסוד, פונדא-מענט.

פאָלאָגערונגס-צו-י-שטאָנד — אַ אויסנאָמט-

זושטאַנד, וואָס ווערט איינגעפירט דורך דער מאַכט אין די ערטער אין וועלכע ס'קומען פאָר פאָלי-טישע אומרוען אָדער מלחמה. אַזאַ צושטאַנד האָט דעם ציל אָפּצו-היטן די זיכערקייט פון דער באַ-פעלקערונג. דער באָלאָגערונגס-זושטאַנד ווערט באַקאַנט געמאַכט דורך עפנטלעכע מודעות.

פאָלאָטירונג (פ.) — אָפּ-

שטימונג איבער אַ געוויסע פראָגע. באַלאָט, קומט-פאָר אויף פאָרש-דענע אופנים; (1) נאָמענט-לעכע אָפּשטימונג; (2) אָפּענע אָפּשטימונג דורך אויפהייבן די הענט אָדער אויפשטיין פון די ערטער; (3) געהיימע אָפּשטימונג דורך קיילעכלעך (ווייסע-פאַר, שוואַרצע — קעגן) אָדער דורך קוויטלעך.

פאָלאָנס (פר.) — גלייכגע-וויכט,

פאָלאָנסירן — 1) דערהאַלטן

די גלייכגעוויכט, גייענדיק למשל, אויף אַ שטריק; (2) פיג גישט זייענדיק קיין אָנהענגער פון קיין שום פאַרטיי און גלייכ-צייטיק זיין נאָנט אַמאָל צו איינער אַמאָל צו דער אַנדערער פאַרטיי. (גיין וואו דער ווינט בלאָזט).

פאָלאָסט (ענג.) — אַ שווערע משאַ; אַ אומנוצלעכע משאַ.

פאָלפּור-דעקלאַראַציע-

דעם 2טן נאָוועמבער 1917 האָט דאָרד באַפּור, דער דע מאַלסדיקער ענגלישער אויסערן מיניסטער, איבערגעשיקט אַ ברייף צו דאָרד לעאַפּאָלד ראַטשיסליד, אין וועלכן ער דע קלאַרירט דעם באַשלוס פון דע ענגלישער רעגירונג צו מאַכן פאָלעסטינע פאָר אַ נאַציאָנאַלע היים פאַרן יודישן פאָלק.

באָלשעוויקעס (פון רוסישן

וואָרט באַלשע—מער) — אויפן 2טן קאָנגרעס פון די רוסישע סאַצ-דעמאָקראַטן (1903) אין דאָניאַן איז געקומען צוליב גע-וויסע טאַקטיק-סיכטוכים צו אַ שפּאַלטונג, וווּ לענינס גרופע האָט געהאַט אַ מערהייט שטימען און מאַרטאַוס גרופע איז געבליבן אין דער מינדערהייט (מע-שע-וויקעס); פון רוסישן וואָרט מעג-

שע—הייניקער). פון דעמאלט אָן איז צעטיילט געוואָרן די רוסישע ט.ד. פּאַרטיי אויף צוויי פּראַקטישע: ציעס: באַלשעוויקעס און מענשע-הייקעס. גענויער זע: קאָמוניזם.

באַנקאָט (איט.) — שיינען, וואָס הערן אַרויסגעגעבן דורך אַ באַנק, וואָס האָט דערויף אַ ספעציעלע רעכט, און ווערן איבעראַל אָנגענומען ווי געלט.

באַנאַפּאַרטיסטן — אַ פּאַקטישע פּאַרטיי אין פּראַנקרייך, וואָס קעמפט פאַר די רעכט פון דער דינאַסטיע פון נאַפּאָלעאָן I באַנאַפּאַרטע. אַמאָל איז די פּאַרטיי געווען גרויס און שטאַרק, איצט פּאַרלירט זי ביסלעכהייז איר מאַכט און באַדייטונג.

באַנקעט (פּר.) — אַ פּיערע-לעכער מיטאַג אָדער אַוונט-מאָלצייט, וואָס ווערט איינגעאָרדנט דורך אַן אָפּיציעלער פּערזאָן אָדער אינטייטוציע ל'כבוד אַ חשובע פּערזאָן אָדער גרופע מיט אַ פּאָליטישן אָדער געזעלשאַפטלעכן ציע.

באַנאַפּאַרטע זע נאַפּאָלעאָן.
באַנדע (פּר.) — אַ חברה, אַ שייקע רוצחים.

באַנקראַט (לאַט.) — פּליטה, אומפּעיקייט צו טילוקן חובות.

באַניציע (לאַט.) — פּאַרטריר-בונג פון לאַנד לויט דעם באַשלוס פון געריכט.

באַליטישער באַנקראַט הייסט: ווען אַ פּאַרטיי איז נישט בכוח צו פּאַרווירקלעכן איר פּראָגראַם.

באַנק (איט.) — אַ אינסטיטוט-ציע, וואָס העלפט דעם געלט-און קרעדיט פּאַרקער צווישן שטעט און לענדער און גיט אויף די מעגלעכקייט דער באַפעלקערונג צו מאַכן געלט-אַפּשאַפּאַרונגען, ה'חאות און אַנדערע געלט-אַפּע-רעציעס, ווי למשל: איבערהויזן געלט פון איין לאַנד אין אַ צווייטן.

באַסטייליע — אַן אַלטע פעסטונג אין פּאַריז, אין וועלכע כער מען האָט אַמאָל געהאַלטן פּאָליטישע פּאַרברעכער. צום אָנג-הייב פון דער גרויסער פּראַנצייזישער רעוואָלוציע, דעם 14-טן יולי 1789, האָט די פּאַריזער באַפעלקערונג איינגענומען און חרוב געמאַכט די ב', וואָס איז געווען דער סימבאָל פון טיראניע און דעספּאָטיזם. פון דעם שטאַמט די פּראַנציע: 'ל'אָמיר חרוב מאַכן

באַנקיר — באַנק-אייגנטימער.

די באסטיליע, ד. ה. פארניכטן די טיראניע און דעם דעספאטיזם.

באקונין מ. א. (1814) —

1876) — א רוסישער רעוואָ-
לוציאַנער-אָנאַרכיסט. פאַרברענגט
זיין גרעסטן טייל יאָרן אין אויס-
לאַנד. נעמט אַנטייל אין די רע-
וואָ. פון 1848. ווערט פאַרמשפּט
2 מאָל צו טויט-שטראַף, וואָס
ווערט אים פאַרביטן אויף איי-
ביקע תּפּיסה. ווערט אַרויסגעגעבן
רוסלאַנד אין 1851 און ווערט
פאַרשיקט קיין סיביר, פּונוואָנען
ער אַנטלויפט. נעמט אַנטייל אין
אינטערנאַציאָנאַל. אַ שאַרפּער
קעגנער פון מאַרקסן. אין 1872
ווערט ער אויסגעשלאָסן פון
אינטער. און פון דעמאָלט אָן
גיט ער זיך אָפּ דעם אָנאַרכיסם.

באָקסער-פּאָוועגונג —

אַ נאַציאָנאַלע באַוועגונג
(1900) אין כינע. איר ציל
איז געווען צו באַפּרייען דאָס לאַנד
פון יאָך, וואָס עס האָבן אַרויפ-
געלייגט אויף די כינעזער די
שטאַרקע אייראָפּעישע מלוכות:
ענגלאַנד, פראַנקרײך, רוסלאַנד
א. אַנד.

באַראָמעטער (גר.) — אַן

פּאַראַט צו מעסטן דעם דרוק

פון דער לופט און וואָס הייזט
פאַרויס וואָס פאַר אַ העטער
ס'וועט זיין אין די נאַענטסטע טעג.
פּאַזיטיווער באַראָ-
מעטער — סימנים, וואָס ווײַזן
אָן די געוועל-מיינונג אָדער פּאַ-
זיטיווע שטימונגען.

באַרבאַר (גר.) — גראַפער,

אימקולטורעלער מענטש.

באַרבאַריזם (1) — גראַפֿ-

קייט, קצטור-פּאַזיקייט; (2) אַ
אויסדרוקס-פאַרם, אַ פּראָזע, וואָס
שטאַמט פון אַ פּרעמדער שפּראַך.

באַרטלאַמיוס-נאַכט —

זע ה'רעבאָטן.

באַריקאַדע (פר.) — אַ פאַר-

צוימונג פון פאַרשידענע מאַ-
טעריאַלן אויף גאַסן אין אַ צייף
פון מלחמה אָדער רעוואָלוציע, כדי
דער שונאָ זאָל נישט קענען לייכט
צוקומען.

באַרעליסטן — אַ סאַציאַ-

ליטישע סעקטע אין 17-טן
יאָרהונדערט, וואָס האָט פּראָפּא-
גאַנדירט צו פאַרניכטן אַלע קירכ-
לעכע און געריכטלעכע אַג-
שטאַלטן.

באשי-בוזוק — אַ לייכטער

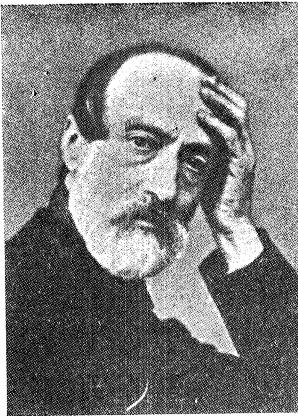
קאָפּ. אַ פּריוויליקער אין דער
טערקישער אַרמיי, וועלכער צייכט

פ. קראפאָטקין

מ. באַקשטיין

דזש. מאדזיני

דזש. גאַריבאַלדי

100

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

100

זיך אויס מיט היילדיקייט און גרוי-
זאמקייט.

לעכער אקט, באפעל, געשריבן
אין א פייערלעכן פארם.

בויקאט—דער טערמין שטאמט

פון דעם נאמען פון ענגלישן
קאפיטאן בויקאט, העלכער,
זייענדיק אן אדמיניסטראטאר אין
זייער גרויסע גיטער אין איילאנד,
איז געווען אזוי שטרענג צו זיינע
ארענדארן, אז זיי האבן באשלאסן
אבערצורייסן מיט אים אלע גע-
שעפטל. באציונגען. דערמט האבן
זיי אים געצוהינגען צו פארלאזן זיין
אמט און אטלויפן. איצט באצייכנט
בויקאט א ספעציעלע טאקטיק
קעגן איין פערזאן אדער גרופע
מענטשן, געגן ראסן אדער פעל-
קער, קעגן א געוויסער טעטיקייט,
מנהגים, מיטן ציל צו שטערן,
באזייטיקן פון דער ארבעט, אפ-
שאפן געוויסע סחורות פון האנדלס-
מארק. ס'איז באקאנט דער בויקאט
זעגן יידן אין פוילן אין יאר 1908
אנגעפירט דורך ראָמאַן דמאָוסקי,
דער געה. לידער פון דער נא-
ציאנאל-דעמאָקראַטישער פוילישער
פארטיי.

בוֹפּאָר (ענג.) — א מעכאניזם

ביי האַגאַנען, האָס דינט אַפּ-
צושוואַכן דעם קלאַפּ צווישן צוויי
וואַנגען.

בוֹפּאָר-מלוכה — א קליין

מלוכהלע, האָס ליגט צווישן צוויי
גרויסע אימפעריעס און האָס היט
זי אָפּ פון אַ צוזאַמענשטויס,
למשל: בעלגיע צווישן דייטש-
לאַנד און פראַנקרייך.

בורזשואזיע (פר.)—(בירגער)

פאר דער פראַנצויזישער רע-
וואָלוציע האָט דער טערמין פאַ-
צייכנט דעם מיטלקלאַס, דעם דריטן
שטאַנד אין קעגנטייל צו גייסטי-
לעכע און פריצים, העלכע זענען
געווען ביז דער רעה. פרויווילע-
גירט. שפעטער האָבן די פראַנ-
צויזישע סאָציאַליסטן אָנגערופן מיט
דעמדאָזיקן נאָמען די אַלערליי
קאָפיטאַליסטן אין קעגנטייל צום
אַרבעטער-קלאַס. דער לעצטער
באַגריף פון דאָזיקן טערמין איז
פאַרבליבן ביז איצט.

גרויס-בורזשואזיע —

א קלאַס פון קאָפיטאַליסטן, האָס
אין זייערש הענט קאָנצענטרירן
זיך די גרעסטע אינדוסטריע און
האַנדלס אונטערנעמונגען

פּאָליטישער בויקאט—

הייסט: זען אַ גרופע מענטשן
אדער אַ קלאַס אנטזאגט זיך צו
נעמען אן אנטויל אין וואַלן.

בולע (לאַט.) — א פויפסט-

קליין-בורזשואיע — קרעמער, הענדלער, בעלי-מלאכות און קליינע ערד-באזיצער.

בורזשואישע רעפובליק — א מלוכה-ארדנונג,

צו העלכער אויפן פאפיר האָבן אלע בירגער גלייכע רעכט, און די ממשלה געפינט זיך אין די הענט פון אויסגעהיילטע דורכן גאנצן פאָלק, אָבער אין דער אמתן געפינט זיך די מאַכט אין די הענט פון די רייכע קלאַסן. די בורזשו-אויס, שטיצנדיק-זיך אויף איר עקאָנאָמישן כוח, בילדונג און אָרגאַניזאַטאָרישער געשילטקייט, געוועלטיקט ביד חוקה איבערן לאַנד, און די דעמאָקראַטישע איד-סערלעכע פאָרמען דינען איר גאָר אלס פייגן-בלאָט צו פארטונקלענען דעם באַהוטטזיין פון די מאַסן.

בידזשעט (פּ.) — די סכעמע

פון חוצאה און הכנסה פון אַ מלוכה אָדער פון אַן אינסטיטוציע. בירדזשעט-רעכט — אין קאָנסטיטוציאָנעלע אָדער רעפובליקאנישע לענדער האָט דער פאָר-לאַמענט דאָס רעכט צו באַשטע-טיקן אָדער אָפּוואַרפן דעם בידזשעט-פראָיעקט פון דער רעגירונג. האָט ברייטער ס'איו דאָס בידזשעט-רעכט פון די פאָלקס-פאָרטרעטער אלס פעסטער און דער כוח פון פארלאַמענט.

בידזשעט (פּ.) — 1) עקס-טערע, קורצע, מעלדונגען וועגן ענינים, האָט זענען זייער היכטיק פארן לאַנד; 2) נאָמענטלעכע וואַל-צעטלעך.

ביוראָקראַטיזם (פּ.) —

גיסטלעכער פאָרמאליזם פון אַמטן אין באַאַמטע; אַזאָ אָרדנונג, ביי העלכער די העכערע באַאַמטע געמען זיך דאָס רעכט פון געזעץ-געבער און רעכענען זיך נישט מיט די פאָלקס-פאָרטרעטער. דערדאָזי-קער טערמין הערט אַיזט געברויכט אלס פאָראַכטינגסאַמען פארן גאַנצן באַאַמטנטום.

ביוראָקראַטיע — הער-

שפּט טון באַאַמטע.

ביל (ענג.) — געזעץ-עקס אין

ענגלאַנד, גאָך דער רעהאָלוציע פון יאָר 1688 איז דער ב. גע-זען אַן אָפּמאָך צווישן קעניג אין פאָלק; דער ב. האָט דעמאָלט באַשטימט גענוי דאָס רעכט פון פאָלק און איז געזען אומבא-רירלעך. אין 1832 הערט דער ב. רעפאָרמירט, און לויט אים הערט געענדערט דער וואַל-סיס-טעם צום פאָרלאַמענט. דורכן ב. האָבן באַקומען וואַל-רעכט די בירגער פון אַרימע ישובים אין ענגלאַנד, האָט האָבן ביז דעמאָלט נישט געהאַט קיין וואַל-רעכט.

באזעגונג און האָט זיך פאַרשאַפֿן אַ טרויעריקן רום דורך זיין איי-טערגעוויינלעך שטרענגן געזעץ קעגן די סאָציאַליסטן.

פירגער-קריג — אַ אינער-לעכער קריג צווישן קענגערישע פּאַרטייען אָדער קלאַסן, למשל; אַ באַזאָפּנטער קאַמף צווישן 2 פּאַרטייען פון לאַנד, אָדער צווישן פּאַלק און מיליטער.

בלאן לאוי (1811-1882) —

אַ פּראָנציזישער סאָציאַליסט-אויטאָפּיסט. אין זיין הויפּטווערק „די אָרגאַניזאַציע פון אַרבעטס-האַט ב. אַנטוויקלט די הויפּט-יסודות פון זיין סאָציאַליסטישער שיטה, וואָס איז באַזונדערס פּאַ-פולער געוואָרן אין דער פעברואַר רעוואָלוציע אין יאָר 1848. ב. האָט פּאַרגעלייגט צו פּאַרבייטן די קאַפיטאַליסטישע אָרדנונג דורך גרינדן געזעלשאַפּטלעכע וואַר-שטאַטן, וואָס זאָלן לכּתּחלה אָנגע-פירט ווערן דורך מלוכה-פּאַר-שטייער פּאַבלייט, און דערנאָך זאָלן זיי אָנגעפירט ווערן דורך די אַרבעטער אַליין. מורא-האַבנדיק פאַר דעם פּאַפּאָגאַנדע פון סאָציאַליסט-אויטאָפּיסט, האָבן די מאַכט-האַבער געגרינדעט אַ רע-גירונגס-קאָמיטע פאַר אַר-בעטער, אין וועלכער ס'זענען

בילאנס (איט.) — דער סך-הכל פֿון הוצאה און הכנסה און אַ האַנדלס-אוינטער-נעמונג, מלוכה שער האַנדלס-נישאַנס — דער גלייכגעוויכט צווישן אַריין- און אַרויספיר פון סחורות; אַקטיווער בי-לאַנס — ווען דער אַרויספיר איז גרעסער פון אַריינפיר, פאַ-סיווער בילאַנס — ווען דער אַריינפיר איז גרעסער פּאַרן אַרויס-פיר.

בימעטאליזם — אַ צוויי-

קער מטבע-סיסטעם, ביי וועלכן די זילבער-מטבעות ווערן געמינצט אין אַ גלייכער סומע ווי די גאָלד-מטבעות, און ביידע זענען גלייך זאַנגבאַר לויט אַ קינסטלעך-באַ-שטימע קעגנזייטיקע קורס-באַ-ניונג.

ביסמארק (1815-1898) —

אַ דייטשער קאַנצלער (דער „אייזערנער קאַנצלער“), וואָס האָט פּאַרייניקט אַלע דייטשע פירשטנטומס אין איין שטאַרקע אימ-פעריע. אין משך פּינ אַ סך יאָרן איז ער געווען דער אָנפירער פון דעם אייראָפעישער רעאַקציע און דער פּילאָר פון דער שטאַרקער דייטשער מאָנאַרכיסטישער מאַכט. ער איז געווען אַ אויסגעשפּראַ-כענער שונא פון דער אַרבעטער-

צייטן אן ערך 200 אַרבעטער-
רעפּוּטאַטן, און אין דערדאָזיקער
קאָמיטע איז געוואָרן ב. דער
פּאַרזיצער, און דאָס האָט אים אָפּ-
געצויגן פון צו נעמען אן אנטויל
עין דער צייטווייליגער רעוואָליו-
ציאָנערער רעגירונג. די געגרינג-
רע יע געוועלט. האַרשטאַטן זענען
אין גיכן פאַרמאַכט געוואָרן.
יז אַרבעטער האָבן זיך אָקענג-
געשטעלט מיט געווער, נאָר די
בורזשוואַזישע רעגירונג האָט
זיך מיט זיי אכוריותדיק אָפּגע-
רעכנט. ב. אַנטלויפט דעמאָלט
קיין ענגלאַנד און אין יאָר 1870
קערט ער זיך אום צוריק קיין
פאַרייז. אין דער צייט פון דער
פאַריזער קאָמונע שטייט ער צו
צו די הערסאַלער, די קענגער
פון דער קאָמונע. אין יאָר 1876
ווערט ער אויסגעוויילט אַלס דעפּ-
אין פאַרלאַמענט און שטייט צו צו
דער ראַדיקאַלער פאַרטיי, וווּ ער
פירט דורך די אידעע פון קליינג-
בירגערלעכער פּרשה-פּאָליטיק.

בלאנקי אַגיוסט (1805—

1881) — אַ פּראַנציזישער
רעוואָלוציאָנער-סאָציאַליסט. נעמט
אנטויל אין דער רעוואָלוציע פון
1830. אַלס רעדאַקטאָר פון דער
צייטונג „געוועלשאַפּט פריינט פון
פּאַרק" ווערט ער פאַרמשפּט אויף

אַ יאָר תּפּיסה. אין 1831 ווערט
ער פאַר מאַכן באַמבעס פאַ-משפּט
צו 2 יאָר תּפּיסה. נאָך זיין באַ-
פרייט ווערן נעמט ער אַ שטאַרקן
אנטויל אין דער „געוועלשאַפּט
צייטן פון יאָר". ער גרייט צו
אן אויפּשטאַנד, וואָס ווערט אונט-
טערדריקט אין 1840 און ב.
ווערט פאַרמשפּט צו טויט-שטרעק.
וואָס ווערט אים פאַרטיישט אויף
אייביקע תּפּיסה. די רעוואָלוציע
פון 1848 באַפרייט אים פון
תּפּיסה און דעמאָלט טרעט ב.
אַריין אין דער „צענטר. רעפּובלי-
קאַנער געוועלשאַפּט". דאָס געריכט
פון דער צווייטער רעפּוב. פאַר-
משפּט אים אויף 10 יאָר תּפּיסה.
פאַרן פּרוב צו אַנטלויפן ווערט ער
פאַרשיקט אויף דער אינדול קאָר-
טיקאַ. דורך דער אַמנעסטיע פון
1859 ווערט ער באַפרייט און אין
1861 זיצט ער שוין הידער אין
תּפּיסה פאַר זיין אנטויל נעמען
אין אַ געהיימער אַרגאַניזאַציע,
אין 1871 ווערט ב. אויסגעוויילט
אַלס מיטגליד פון דער קאָמונע,
אַבער טיער זעצט אים אַריין אין
פּעסטונג. דער מי פון די קאָמו-
נאַרן צו פאַרטיישן אים אויף
עטלעכע ווערסאַלער האָט נישט
געהאַט קיין דעוּפּאַג. אין 72-טן
יאָר פאַרמשפּט אים דאָס מילי-
טערישע געריכט פון דער דריטער

און דער סאָציאַליזם" (פּאַראַן אַין ייִדיש) איז געוואָרן דאָס טיש-באָך צו די אַרבעטער פֿון דער גאַרער העלפֿט. אַ לאַנגע צייט איז ב. גע. ווען דעפּוטאַט אין דייטשן רייכס-טאָג און פּאַרויצער פֿון אַלע דייטשע אַרבעטער-פּאַרטייען. אין 1869 האָט ב. ג. צוזאַמען מיט ליב-קנעכטן געגרינדעט די דייטשע סאָצ.-דעמ. פּאַרטיי. אין דער צייט פֿון דער פּראַנצ.-פּרייסישער מלחמה אין 1871 איז ב. אַרויסגעטרעטן קעגן דער מלחמה און פּראָטעסטירט קעגן דער אַנעקסיע פֿון עלזאַס-לאָטערינגען. פֿאַר דעם איז ער פּאַרמשפּט געוואָרן צו 2 יאָר תּפֿיסה. בכלל האָט ער אַ גרויסע טייל פֿון זײַן לעבן פּאַרבראַכט אין די דייטשע תּפֿיסה.

בערנשטיין עדוארד

(געב. 1850) — איינער פֿון די ערשטע טוער פֿון דער דייטשער ס.ד. פּאַרטיי. אין די גיינציקער יאָרן טרעט ער אַרויס מיט אַ קריטיק קעגן מאַרקס לערע (רע. וויזיע, פֿון דעם שטאַמט: רעווי. זיאָניזם), וואַרפט אָפּ די מסקנא וועגן קאָנצענטראַציע פֿין קאַפּיטאַל (באַוונדערס אין דער לאַנד-וירטשאַפֿט); אַ קעגנער פֿון שאַרפּן קלאַסן-אַנטאַגאָניזם, און פֿון דער טעאָריע וועגן דער אומפּאַרמיר-

רעפּובליק צו פּאַרשיקונג. אין 79-טן יאָר, 2 יאָר פּאַר זײַן טויט, ווערט ער אויסגעוויילט אין פּאַר-לאַמענט, נאָך די רעגירונג איז מבטל די וואַלן.

בלאנקיזם — אַ רעוואָלוציאַר-נערע טאַקטיק, וואָס שטרעבט דורכצופֿירן אַ געוועלש. איבערקע-רעניש נישט דורך דעם אַנטייל פֿון באַוווּסטזיניקע אַרבעטער-מאַסן, נאָך דורך אַ תּיפֿל טעראָריסטן.

בלאָק (פּר.) — אַ פּאַרייניקונג פֿון פּאַרשידענע פּאַרטייען צוליב אַ געוויסן צוועק.

בלאָקאדע (פּר.) — 1) דאָס באַלאַגערן אַ שוואַס אַ פעס-זינג, פֿרי צו צווינגען זיך אונ-טערצוגעבן.

י-ם-בלאָקאדע — דאָס פּאַרמאַכן דורכן פּלאַט דעם צו-טריט צום שוואַס פּאַרט, ים-שטעט, פֿרי אָפּצושליסן אים פֿון דער וועלט.

בעבעל פערדינאנד אויגוסט (1840—1913)

אַ פירער פֿון דער דייטשער סאָ-ציאַל-דעמאָקראַטיע, פֿון פּאַך אַ טאַקאַר. אַ גלענצנדיגער רעדנער, האָט אָנגעשריבן אַ סך ביכער און בראַשורן. זײַן בוך „די פֿרי-

לעכקייט פון אַרעוואַל. אויפֿשטאַנד, און ווייזט אויף די מעגלעכקייט פון אַ לאַנגזאַמען איבערגאַנג פון אַ קאָפיטאַליסטישער געזעלשאַפט צו אַ סאָציאַליסטישער דורך פאַר-שידענע רעפּאַרמען (רעפּאַרמיזם). דאָס קאָן דער פּראָלעט. דער-גרייכן דורך פירן אַ קאַמף דורך זיינע פּאַרשטייער אין פאַרלאַמאַנט. די רעוויזיאָניסטן פון אַלע לענדער שטיצן זיך אויף ב.ס. טעאָריע. ויין טעאָריע איז געוואָרן שאַרף קריטיקירט דורך די אַרטאָדאָקס-סאַלע מאַרקסיסטן, ווי: פּלעכאַנאָוו, קייטסקי א. א. איצט דערנענטערט

זיך ב. אַלץ נער און מער צום רעכ-ן פּשרהדיקן סאָציאַליזם. **ברומער** (פּר.) — דער 2-טער חודש אין קאַלענדאַר פון דער פּראַנציפּייער רעוואָלוציע, פון 22 אָקטאָבער ביזן 21 נאָוועמ-בער. ניי-יאָר האָט זיך געראַעכנט דער טאָג פון דער רעפּובליק-גרינדונג דעם 22 סעפטעמ-בער 1792. **ברעווימאָנו** (פּאַט.) — מיט אַ קורצן וועג. דערלידיקן אַן ענין מיט ברעווי מאָנו, הייסט: אויסמידן לאַנגע און נישט-נימיקע פּאַרמאַליטעט.

ג.

גאַטיער פּראָגראַם—דער סאָצ. פּראָגראַם, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן אין גאַטא אויפן סאָצ. פּאַרייניקונגס-קאָנגרעס אין 1876, אויף העלכן די צוויי פּראַקציעס פון די דייטשע סאָציאַ-ליסטן, לאַסאַליסטן און אייזענאַ-ביסטן (מאַרקסיסטן), האָבן זיך פּאַרייניקט אין אײן דייטשער ס.ד. פּאַרטיי.

גאַלישער האָן—דער הערב פון פּראַנקרייך; דער סימבאָל פון דער קריגערישער פּראַנציפּי-זישער בורזשואַזיע. **גאַנגרענע** (גרי.) — צעפּוילט קייט פון געוועבן אין אַן אָר-גאַניום. סאַציאַלע גאַנגרענע-צעפּאַלונג, געזעלשאַפטל. חורבן

גאַלימאַטיע (פּר.)—פּלוידע-ריין אומפּאַרשטענדלעכע רעדע.

גאַפּאַ געאָרגי—אַ תּפּיח-גלח. אין 1904 האָט ער אָרגאַני-

איטאליע, געניאלער אָנפירער פֿון פרייהויליקע פארטיואנער. באַטיי ליקט זיך אין דער געהיימער געזעלשאַפֿט „יונג-איטאליע“. אַלט אַנטיילנעמער אין פֿאַרשידענע רעיִוּוּאַלוציאָנערע אויפשטאַנדן אין אייראָפּע און אַמעריקע, ווערט ער אין זיין אָפּוועזנהייט פֿאַרמשפּט צום טויט. ער באַפרייט זיין פּאָטערלאַנד פֿון עסטרייכישן יאָך (1859). נאָכן פֿאַרמינקן איטאַליע באַזעצט ער זיך אויפֿן אינזל קאַפּרערי.

גוואַרדיע (פּר.) — אויסגע היילטער טייל פֿון דער אַרמיי. וואָס איז לכּתּחלה געווען באַשטימט אָפּצוהייטן דעם ראש פֿון דער פּוּלכּה.

גאַצזאַנאַלע גוואַרדיע — אַ מיליטאַר, וואָס האָט זיך געבילדעט אין דער צייט פֿון דעו גרויסער פּראַנ. רעוּ.

גרויסע גוואַרדיע — באַוואַפֿנטע אָפּטיילונגען פֿון רויטישע אַרבעטער, וואָס האָבן געשפּילט אַ היכטיקע ראָלע אין דער אָקטאָבער-רעוּ. פֿון 1917

גילדיע (אַלט-גערי.) — 1) אין מיטלאַלטער, פרייע מוהרישע פּאָליטישע און גייסטלעכע פּאַרטיבאַנדן, וואָס האָבן זיך שטאַרק

זירט מיטן היסן פֿון דער אַדמיניסטראַטיווער מאַכט אַ פֿאַרברונד פֿון פּאַבליק-אַרבעטער אין פעטער-בורג, פרי אָפּצויען זיי פֿון דער רעוואָלוציע. דעם 9-טן יאַנואַר 1905 אָרגאַניזירט ער אַ מאַגיס פעסטאַציע פֿון אַ-בעטער מיט אַ פעטיציע צום קייזער וועגן די נויטן פֿון די אַרבעטער-מאַסן. די מאַגיספעסטאַנטן זענען געוואָרן באַגעגנט מיט אַ געזעץ-קליין, דערנאָך זענען געפּאַלן הונדערטער פּאַרטיי-ווינגערע און געהרגעטע. ג. אַליין איז אַנטלאָפֿן קיין אויסלאַנד. אין 1906 קערט ער זיך אום קיין רוסלאַנד, האַנדלט הידער אונטער מיט דער אַדמיניסטראַטיווער מאַכט, און אין זעלבן יאָר אין חודש מאַי נעמיגט מען אים אין דער סביבה פֿון פעטערבורג אַ אויפּגעהאַנגע-נעם. דאָס האָבן זיך די רעוואָלוציע-ליאַנערן אָן אים נוקם געווען פֿאַר זיין פּראָווקאַטאָרישער טעטיקייט.

גאַראַנטיע (פּר.) — פּאַרזי-כע-ונג, התחייבות, גוט-זאָגן פֿאַר עמעצן.

אינטערנאַציאָנאַלער גאַראַנטיע-אָפּמאַך זע יאָקאַרבער טראַקטאַט.

גאַריבאַלדי זשוועפע (1807—1882) — דער פּאָפּולערער פֿעלד פֿון דער פּאַרייניקטער

פאָרלאמענט די געזעצגעבערישע מאַכט.

געד זשורל (1845—1922) — פירער און טעאָרעטיקער פון די פראַנצ. מאַרקסיסטן.

געטאָ (איט.) — אַ נאָמען פון אַ גאָס אָדער שטאָט-טייל, וואָס איז באַווינט פון יידן. צוליב דעם, וואָס אין אַמאָליקן געטאָ, האָבן די יידן געפירט אַן אָפגעוונדערט אַרט לעבן, געהאַט אַן אייגענע זעלבסטפאַרוואַלטונג, באַנוצט מען איצט דעם טערמין צו באַצייכענען אַ געזעלשאַפט, וואָס לעבט אָפּגע-שלאָסן פון דער איבריקער באַ-פעלקערונג, מיט אייגענע רעלי-גיעזע מנהגים און טראַדיציעס.

געלט — אַ באַזונדער מין סחורה, וואָס איז באַשטימט צו דינען אַלס אָלגעמיינע מאָס פון ווערט און צאָל-מיטל. אין אַמאָליקע צייטן האָט מען באַנוצט אַלס געלט: פּעל, קערנער און פּי. דאָס באַ-קוועמלעכסטע געלט איז גאָלד, ווייל זיין ווערט איז שטענדיק פעסט. געוויינטלעך ווערט גאָלד-געלט פאַרשידענע אסיגנאַן, ווערט-פאַפּירן, וואָס האָבן די זעלבע ווערט הי גאָלד-געלט. פאַפּיר-געלט קאָן נישט זיין קיין ריכטיקער באַוויזער פון

אנטוויקלט אין מערב-אייראָפּע; (2) צוויי קלאַסן סחורים: 1-טע נילדע און 2-טע גילדע אין רוסי-לאַנד ביז דער רעוואָלוציע.

גילדע-סאָציאַליזם — אַ שיטה פון אַ קליינע גרופּע סאָציאַליסטן-אוטאָפּיסטן אין ענג-לאַנד, וואָס האַלטן, אַז די וואַר-שטאַטן דאַרפן זיך געפינען אויב-זער דער פאַרוואַלטונג פון אַר-בעטער-גילדעס, און די רעגירונג וואַרף זיך צו דעם אינגאַנצן נישט מיטשן.

גיליאַטינע (פּר.) — אַ מאַשין צו קעפּן, וואָס איז דערמינדן נעוואָרן דורך דר. גיליאַטען אין דער צייט פון דער פראַנ-רעו. אין 1792.

נמינע (פּויל.) — דאָרפישע גע-מיינדע; יידישע קהלה.

געבערטיסטן — אַ גרופּע אָנהענגער פון געבערטן אין דער צייט פון דער פראַנ-רעו., טעראָריסטן-אטעאיסטן. די ג. זענען אומגעקומען אין קאַמף מיט ראָבעספּיערן אין מערץ 1794.

געזעצגעבערישע מאַכט — אַ מלוכה-אינסטאַנץ, וואָס גיט-אָרויס געזעצן. אין קאָנ-סטיטוציאָנעלע לענדער איז דער

צפריש ביזן 20-טן מאי 1922). אויף דערדאזיקער קאָנפּ. האָבן זיך די פּאָר-שטייער פון ענגלאַנד, פראנקרייך, איטאליע, פארייניקטע שטאַטן און יאַפּאַן מיט געווען וואַזוי צו רעגולירן די ווירטשאַפּטלעכע לאַגע פון איראָפּע.

גערשונז ג. א. (1870—

1908) — אַ היכטיקער טוער פון דער רעוואָלוציע. באַוועגונג אין רוסלאַנד, אין די ערשטע יאָרן פון זיין טעטיקייט פאַרנעמט ער זיך מיט פאַרשפּרייטן בילדונג צווישן די אַרבעטער-מאַסן אין זיין געבורטסשטאָט מינסק. שפּע-טער ווערט ער אַרגאַניזאַטאָר פון דער ס.ר. פאַרטײ און פּאַפּולאַר

ריזאַטאָר פון איר פּראָגראַם. אין יאָר 1903 ווערט ער פאַר פּאָר-שידענע רעוואָלוציע. מעשים פאַרמשפּט צו טויט-שטראַפּ, וואָס ווערט אים פאַרביטן אויף אייביקע קאַטאָרגע און ווערט איינגעזעצט אין שליסל-בורגער פעסטונג. אין 1906 אַנטלויפט ער פון אקאטוער קאַ-טאָרגע-מפיסה אויף אַ אומגע-וויינלעך דרייטן אופן און באַ-זעצט זיך אין אַמעריקע. מיט זיין פּערווענלעכקייט און זיין העל-דישן כאַראַקטער ציט ער אויף זיך צו די אויפּמערקזאַמקייט פון דער אַמעריקאַנער געזעלשאַפּט.

ווערט, ווייל דער קורס פון זי האַקלט זיך צו אַפּט.

געלע — אַזוי הייסן די אַר-

בעטער, וואָס גייען-מיט מיט זייערע באַלעבאַטן אין קאַמף מיט די באַוווּסטיניקע אַרבעטער.

געלע פּרעסע — צייטונגען,

וואָס ווערן געשטיצט דורך דער בורזשואַזיע אָדער רעגירונג אין זענען צוגעפאַסט צו די אינטע-רעסן פון קאָניגרייכער.

געלעער אינטערנאַציאָנאַל-נאַל —

אַ צוועמעניש, וואָס די רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער האָבן געגעבן דעם II-טן אינטער-נאַציאָנאַל.

געלעער פאַריין — אַזוי

הייסט אַ פאַריין, וואָס זאָגט זיך אָפּ צו פירן אַ קלאַסן-קאַמף.

גענעזיס (גה.) — בריאה,

יצירה. אַזוי ווערט אָנגערופן דער ספּר בראשית אין די אייראָפּעיִשע שפּראַכן.

גענעראַל-שטאַב (לאַט.) —

פאַרוואַלטונג פון די העכסטע אָפיצירן צוצוגרייטן סטראַטעגישע פּלענער און מלחמה-אָפּעראַציעס.

גענפּער קאָנפּערענץ —

פאַרקומען אין גענף (פון 20-טן

פרידענע עלעמענטן פון דער גע-
זעלשאַפט: טעקסטיל-אַרבעטער,
בעלי-מלאכות, אינטעליגענטן —
האָבן זיך גרופירט אַרום דער בור-
זשאַזיע, וואָס איז אַרויסגעטרעטן
אין אַ קאָמף קעגן דער אַלטער
אַרדנונג. די רעוואָלוציע איז
אויסגעבראָכן, ווען די אַנשטרענג-
גינג אין לאַנד האָט דערגרייכט די
העכסטע מדרגה. די רעוואָל. האָט
זיך אָנגעהויבן מיטן צונויפֿרום אַ
פאַרזאַמלונג פון פּאַלקס-פּאַר-
שטייער אין יאָר 1789, די אַזוי-
גערופענע גענעראַל-שטאַטן, אויף
וואָס די רעגירונג האָט געמוזט
איינגיין צוליב דער שווערער פי-
נאַנסיעלער לאַגע. די בורזשאַזישע
דעפוטאַטן פון די גענעראַל-שטאַטן
האָבן זיך דערקלערט אַלסנאַציאָנאַלע
פאַרזאַמלונג. די באַמיינענע פון
דער קעניגלעכער רעגירונג, דורכ-
צופירן די פאַרזאַמלונג לויט די
שטאַנדן האָבן נישט געהאַט קיין
דערפּאָלג. דער אַרויסטריט פון
דער בורזשאַזיע קעגן דער עק-
זיסטירנדיקער אַרדנונג איז געוואָרן
געשטיצט דורך די אַרבעטנדיקע
מאַסן פון פּאַריז, וואָס האָבן איינ-
גענומען די פעסטונג באַסטייליע.
אין די שטעט האָבן זיך אָנגעהויבן
צו שאַפן רעוואָלוציאָנ. זעלבסט-
פאַרזאַמלונגען — קאַמיטעס. אין
לאַנד זענען פאַרעקומען פּיערייט-

ער גיט זיך ווידער אָפּ זיין רעו-
טעטיקייט, נאָר אין גיכן שטאַרבט
ער אין פּאַריז. ג. איז געווען אַ
טאַלענטפולער פּובליציסט און אַ
שיינער דיכטער.

**גרויסע פראנצייזישע
רעוואָלוציע — די רע-**

וואָלוציע אין פראַנקרייך ביים סוף
XVIII-טן יאָרהונדערט. זידיאָ-
זיקע רעוואָל. האָט פאַרענדיקט
מיט דער פעדאָרער אַרדנונג,
פאַרייכטעט די קעניגלעכע מאַכט
און געשאַפן אַ בורזשאַזע רעפּוב-
ליק. ביז דער רעוואָל. האָט די
קעניגלעכע מאַכט זיך געשטיצט
אויף דעם קליינעם הייפל גרויסע
ערד-באַזייער — אדעליגע און
אויף די גייסטלעכע, וואָס צוזאַמען
זענען זיי באַשטאַנען פון 270.000
פערזאָן. קעין דעם קליינעם הער-
שנדיקן הייפל איז אַרויסגעטרעטן
אַ 25 מיליאָניקע רעכטלאָזע מאַסע,
וואָס האָט זיך פאַרייניקט אונטערן
אַלגעמיינעם נאָמען: דער דריטער
שטאַנד.

די אַנטוויקלונג פון אינדוסטריע
און אַהנדל אין פראַנקרייך האָט
באַשאַפן אַ שטאַרקע בורזשאַזיע,
וואָס האָט געפאָדערט פולע פּאַ-
ליטישע רעכט. דאָס פאַרשקלאַפטע
פּיערסום האָט געליטן אונטערן
יאָך פון פעדאָליזם. אַלע אומצו-

אויפשטאנדן. די פויצרים האָבן אונטערגעצונדן די פריצישע פא-לאַצן. מיט אלע אויפשטאנדן האָט אָנגעפירט די גרויסע און מיטעלע בורזשואַזיע, האָט אַזוי געווען די מערהייט אין דער נאָז. פאַרזאַמ-לונג און שפּעטער אין דער גע-זעצנעבערישער פאַרזאַמלונג. די אָנפירונג גייט דערנאָך איבער צו דער קליינבורזשואַזיע, האָט האָט די מערהייט אין קאָנזענט. די רעוואָל. אַזוי געווען אין אַ ספּנה; די אדעליגע אין די גייסטלעכע האָבן אָפּן געקעמפט קעגן איר, זיי האָבן פאַרלאָזן פּראַנקרייך און אָרגאַניזירט אין די עמיגראַציע-לענדער קאַנטר-רעוואָלוציאָנערע אַרויסטרעטונגען מיט דער הילף פון פרייסן און עסטרייך. דער קעניג האָט געפירט בסוד אונטער-האַנדלונגען מיט די עמיגראַנטן און האָט געפלאַנט צו אַנטלויפן פון פּאַריז. דאָס האָט גורם געווען צו דעם, אַז דער קעניג לודוויג דער XVI און די קעניגין מאַריע אַנטוואַנט זאָלן אומקומטן אויסן עשאַפּאַט. אין פּאַריז האָט אײנ-געפירט אַ רעפּובליקאַנישע אַרד-נונג; ס'הײבט זיך אָן אַ טעראָר קעגן דער אַריסטאָקראַטיע און ס'אָרגאַניזירט זיך די רעוואָל. פאַרטיידיקונג פון פּאַריז. די הער-שאַפט פון די מעסיקע עלעמענטן

(זשיראַנדיסטן) אין קאָנזענט האָט איבערגענומען די פאַרטיי פון גאַר אַ מאַנאַטאַניאַרן, אָנגעפירט דורך מאַהאַטן אין ראַבעספּיערן) און איר פּליגער פּליג — די יאַקאָ-בינער. די יאַקאָבינער האָבן גייסט בלוז טעראָריזירט די זשיראַנ-דיסטן, נאָר אויך די רעכטע יאַ-קאָבינער (דאַנטאָניסטן). ראַבעס-פּיערס פרוו, אָפּצושטעלן די היי-טערידיקע אַנטוויקלונג פון דער רעוואָלוציע האָט אַרויסגערופּן אַ באַוועגונג קעגן טעראָר און האָט גורם געווען צו זיין אייגענער מפּלע (1794). דעמאָלט האָבן די מעסיקע גרופּן פון דער בורזשו-אַזיע פאַרכאַפט די מאַכט און ס'האַט זיך אָנגעהויבן אָן אמתע רעאַקציע אין פּאַריז. די געשאַ-פענע רעגירונג (די אַזויגערופענע „טעראַמידאַד“, לויטן נאָמען פון חודש, אין וועלכן ס'איז געשען די אויבנדערמאַנטע איבערקערע-ניש, פון 10-טן יולי ביזן 17-טן אויגוסט) ווערט אין גיכן פאַר-ביטן דורך אַ מיליטערישער דיק-טאַטור, האָט אַזוי געוואָרן אָנגע-פירט דורכן ערשטן קאָנזול פון דער רעפּובליק, נאַפּאָלעאָן באָנאַ-פאַרטע, דער שפּעטערדיקער אַימ-פּעראַטאָר פון פּראַנקרייך. די נייע אימפּעריע שטיצט זיך אויפן פויערטום אין אויפן גרעסטן טייל

נעצט די מאכט פון קעניג און געשאפן דעם יסוד פארן קינפטיקן ענגלישן פארלאמענט, וואָס איז דער עלטסטער פארלאמענט אין דער וועלט.

גרעמיום (לאט.) — אַן אַרגאָניום. גרופע מענטשן, למשל: אַ גרע-מיום פון סיים-דעפוטאטן, גרעמיום פון אוניווערסיטעטס-פראָפּעסאָרן.

גרעמילע אַפּשטיי-מאָג — אַ רעוואָלוציע אָנגע-נומען דורך דער באַנצער פאַרוואַל-טונג. דערליידיקן אַן ענין אין גרעמילע — הייסט: צוזאַמען, אַלע אייניגעם.

פון דער בורזשואַזיע. די פּר-רעוואָלוציע, וואָס האָט געמאַכט אַ סוף צו דער פּעאַדאָלער אָרדנונג און געבראַכט די בורזשואַזיע צו דער פּאָליטישער הערשאַפט, איז געווען די ערשטע פון אַ באַנצער רייע בורזשואַזישע רעוואָלוציעס אין איראָפּע אין XIX-טן יאָר-הונדערט.

גרויסע פרייהייטס-כארטיע — אַן אָפּמאַך, וואָס איז געשלאָסן געוואָרן אין יאָר 1215 צווישן ענגלישן קעניג אַ אַן דעם ערדלעזן און די אויפ-שטענדיקע וואָסאַלן (זע וואָסאַל). דערדאָזיקער אָפּמאַך האָט באַגרע-

ד.

דאָמינוס (לאַט.) — האַר, באַט, ווי אין העברעישן אדני. **דאָמיניאָנס** (ענג.) — אַזוי הייסן די גרויסע ענגלישע קאָלעאַניעס, וואָס האָבן אַ ברייטע פּאָליטישע אוי-טאָנאָמיע (קאָנאָדע, אויסטראַליע, דרום-אַפריקאַנער פאַרייג. שטאַטן). **דאָמינירן** (לאַט.) — געוועלע-טיקן, הערשן; מכריע זיין. **דאָנטאָן** (1759—1794) — אַן אָנפירער פון דער פּראַנצ.

דאָגמע (גר.) — דער יסוד פון אַ געהיסער הינסשאַפט, וואָס הערט אָנגענומען אַלס אַני מאַמין. **דאָלאַי = לאַמאַ** — דער העכסטער גייסטלעכער ביי די בודיסטן. **דאָלאַר** — אַמעריקאַנער מטבע, וואָס פאַר דער מלחמה האָט זי געהאַט דעם הערט בערך 2 רוסישע רובל און איצט בערך 9 פּוילישע זלָטעס.

אז אין אַמעריקאָנער ענינים דאַרפן זיך נישט אַרײַנמישן די אייראָפּעיִשע מלוכות און פאַרקערט.

דאָקטרינער (פּאַט). — אַ מענטש, וואָס רעכנט זיך נישט מיט דער לעבנסוויקלעכקייט, נאָר האַלט זיך בײַ באַשטימטע וויסנ-שאַפטלעכע טעאָריעס.

דואַליזם (פּאַט). — צווייִהייט. אַ לערע, וואָס אנערקענט צוויי גרונט-סיבות אין אַלעם וואָס גע-פינט זיך אויף דער וועלט (מאָ-טעריע און גייסט, גוטס און שלעכטס, שיינקייט און העסלעכ-קייט) אין קעגנזאץ צום מאָניזם-אי. הייטלעכקײַט. (זע מאָניזם).

דובליקאַט (לאַט). — אַ ריכ-טיקע קאָפּיע פֿון אַ דאָקומענט.

דוכאַבאָרן — אַ רעליגיעזע רוסישע סעקטע, וואָס איז אַנט-שטאַנען אין רוסלאַנד אין XVIII-טן י״ה. קעגנער פֿון אויסערלעכע גלויבנס-פּאַרמען, געוואַלטטאָסן און מיליטער-פּליכט. די דוכאַבאָרן האָבן זיך אַנטזאָגט פֿון איינגאָס און געלעבט אין קאָמונעס. צוליב די רדיפות פֿון דער רוסישער רעאַקציאָנערער מאַכט האָבן זײַ גע-מוזט איבערהאַנדערן פֿון רוסלאַנד קיין קאַנאַדע אָן אַנדערע געגנטן.

רעוואָלוציע. אַ גלענצנדער רעד-נער. געהערט צום רעכטן פּליגל פֿון די יאַקאָבינער. דעם 5-טן אַפּריל 1794 קומט ער אום צו זאָמען מיט זײַן חבר דע-מולען אַ יף דער גיליאָטינע, לויטן פּסק פֿון די לינקע יאַקאָבינער.

דאָנציקער קאָרידאָר — אַ שמאָלער פּאַס פֿון דײַטשער טעריטאָריע מיטן לויף פֿון ווייסל אין ריכטונג צו דאַנציק, וואָס איז אַריבער צו פּוילן לויטן באַשלוס פֿון הערסאלער טראַקטאַט (1918) און טיילט-אַפּ מורח-פּרייסן פֿון דײַטשלאַנד.

דאָי-קישאַט — (העלד פֿון ראַ-מאָן פֿון שפּאַנישן שרייבער טער-וואַנטעס) אַ פֿונדאַמענטאַלער פּאַנטאָזיאָר, ליבהאַבער פֿון אומ-געוויינטלעכע אָבער נישט-הייב-טיקע געשעענישן, וואָס זענן אויס אין זײַן צעשפּילטער פּאַנ-טאָזיע וויכטיק און גרויס.

דאָקטריין (לאַט). — אַ וויסנ-שאַפט; אַ וויסנשאַפטלעכער סיסטעם.

מאָנאַרעס דאָקטריין — אַמעריקע פאַר אַמעריקאַנער — דעמאָקראַטיקן לאַזונג האָט געוואָרפֿן דער פרעזידענט פֿון די פּאַר. שט. דושעמס מאָנאַרע (אין יאָר 1831),

יסוד פון דיאָל, אַרט דענקען, ד. ה. ז. יעדע דערשיינונג איז אין יעדן אנדערן מאָמענט שוין אנדערש אין פאַרגלייך אום פּויערדיקן.

דיררינג ע. (1883—1902) דייטשער פּילאָזאָף אין עקאָנאָמיע מיסט. אַ שונא פון רעוואָלוציאָ-נערן סאָציאַליזם. האָט געפרוהט באַשאַפן אַן אייגענע טעאָריע, די פּילאָזאָפיע פון דער הוירקלעכ-קייט, אין וועלכער ער פּראָפּאָ-גאַנדירט דאָס האַרמאָנישע צוואַ-מענלעכן פון אלע קלאַסן. אין „אנט דיררינג“ (קעגן דיררינג) האָט ענגעלס זייער שאַרף קרי-טיקירט און זעקלאַפט די יסודות פון דיררינגס לערע.

דיררידענט (לאַט.) — ריינער פאַרדינסט פון אַ געשעפט, האָט יעדער אַקציאָנער באַקומט אויף זיין חלק.

דילעטאַנט (איט.) אַ מענטש, האָט הייסט וועגן אַ סך הייסט-שאַפטן הייניק, זייכט, אויבער-פלעכלעך, וואָס פאַרנעמט זיך מיט קונסט אָדער הייסנשאַפט נישט פאַכמעניש.

דילעמא (גר.) — אַן איינזאַל פּין צוויי פאַרשידענע קעגנשט-טיקע וועגן, באַשלוסן.

דזשאָן-בול (ענג.) — (דזשאָן אָקט, ביק) אַ צונעמעניש פאַרן ענגלענדער, אַ רטו אויף זיין גראַבקיט, פּיח אין עקסנות; דערדאָזיקער שפּאַז-נאָ-מען שטאַמט פון ענגלישן סאַטירי-קער ס ה י פ ט.

זיגנאַצן (גר.) — באַשטימען אַ קראַנקייט לויט געוויסע סימפּ-טאָמען.

דיאַלאָג (גר.) — אַ געשריבן פון צוויי נאָען ווען.

דיאַלעקט (גר.) — אַ אָפּצוויי-גונג פון אַ הויפטשפּראַך; אַ באַזונדער אַרט רעדן פון אַ גע-וויסער פּראָווינץ, למשל: יידיש-פּוילישער דיאַלעקט, יידיש-ליט-ווישער דיאַל. א. א. א.

דיאַלעקטישער מע-טאָד — אַן אַרט דענקען, וואָס איז צום ערשטן ברייט און טול אָנגעהענדעט געהאָרן דורכן דייטשן פּילאָזאָף העגל (זע). מאַרקס און ענגעלס האָבן זיך באַנוצט מיטן דיאַל. מעטאָד צו דער פאַר-שונג פון דער געשיכטע פון גע-זעלשאַפטלעכן לעבן. אַלץ פליסט, אַלץ ענדערט זיך, — דערדאָזיקער געדאַנק פּין גרייכישן פּילאָזאָף הַע ר א ק ל ו ט איז געווען דער

דינאמיש (גר.)— אין א שטענדיקער באוועגונג.

דינאסטיע (גר.)— הערשנדיקע פאמיליע פון א קייזערטום, למשל: אין פוילן — די פיאסטן און יאגעלאָנערן; די ראָמאָנאָוס אין רוסלאַנד און בית-דוד ביי ירדן.

דיסאָנאָס (לאַט.) — א טאָן, וואָס שטימט נישט מיט די איבריגע טעצער.

דיסאָרמאָניע (גר.)— נישט האָרמאָניש, אומאָנגעזעמער קלאַנג, ביי קאָמפּאָזיציע פון טענער, וואָס שטימען נישט צוזאַמען.

דיסטאַנץ (לאַט.) — שטרעקע, ווייטקייט, מהלך.

דיספּוט (לאַט.)— אַ וויסנשאַפֿט-לעכער וויכוח, מחלוקת.

דיספּראָפּאָרציע — נישט פּראָפּאָרציעלע, נישט אין גלײַכע טײַלן.

דיסציפּלין (לאַט.)— באַשטימט; אַ צוזאַמענשטעל פון כּללים אין התחייבותן פאַר מיליטעריש אָרדנונג; אין ברייטערן זין פאַר-שטייט מען דיסציפּלין — אונטער-האַרפן זיך באַשטימטע געזעצן, ווי למשל: שול-דיסצ. פּאַרטיי-דיסצ. א. א. ז. ו. ה.

דיסקאַנטירן (איט.)— אויס-צאָלן אַ העקסל אָדער אַ חוב שטאַרן טערמין.

דיסקוסיע (לאַט.) — אַלויטיקער ברעטער וויכוח.

דיסקרעדיטירן (פר.) — קאַלע-מאַכן דעם קרעדיט, מוציא-שם-רע זיין.

דיסקרעטע מאַכט (לאַט.) — דאָס רעכט פּון דער אַדמיניסטראַציע אָדער געריכט צו טון לויט זייער אייגענעם איינזען.

דיפּאָמאַציע (גר.) — ריכילוח אין דער פּרעסע.

דיפּראָמב (גר.) — אַ לויב-וואָרט; אַ שבח.

דיפּערענץ (לאַט.)— אונטער-שיד, צעטיילונג, דאָס צעגלייך דערן אויף באַזונדערע טיילן.

דיקטאַטור (לאַט.) — אַ שטרענגע, אומבאַגרענעצטע מאַכט.

דיקטאַטור פון פּראָ-לעטאַריאַט— מאַרקס שיטה לויט וועלכער די סאָציאַליסטישע מלוכה-אָרדנונג קאָן דערגרייכט ווערן נאָר דורך דער הערשאַפֿט פון אַרבעטער-קלאַס. נאָך די נייערע קאָמענטאַרן אויף דער-דאָ-זיקער שיטה איז די דיקט. פון פּראָ-ל. נאָר אַ איבערבאַנגס-צו-שטאַנד.

דירעקטאָריע (פאט.)—פאָר-
שטאַנד פון עטלעכע פערוואַנדענ-
די העכסטע מלוכה-פאָרוואַלסטונג
אין פראַנקרייך אין 1795. זע
גרויסע מאַנצ, רעו.

דירעקטיוו (פאט.)—אן אל-
געמיינע אָנהייזונג.

דעגענעראַציע (פאט.) —
אונטערזאָנג, אומקום.

דעוואַלאַציע — דאָס אָנ-
זען דעם הערט.

פּינאָסיע דע דע האַל-
אַציע — היסט: הען די אַלע
אַסיגנאַציע, האָס האָס אָנגעהאָרן
איר הערט, ווערט פאַרביטן דורך
שנייע הערטפולע אַסיגנאַציע.

דעוויז (פר.)—1) אַ קורץ אויס-
גאָרדיקער געדאַנק; 2) אַ העקטל,
אָנהייזונג אויף אַן אויסלענדישער
פירמע.

דעטערמיניזם (פאט.) —
פילאָזאָפישע העלטאַנשויונג,
וויס העלכער ס'עקזיסטירט נישט
קיין פרייער מענטשלעכער ווילן,
נאָר אַפֿ הערט פרייער באַשטימט,
און די מענטשלעכע מעשים קומען
אַלס סך-הכל פון געוויסע באַ-
שטימטע סיבות, האָס דער מענטש
איז נישט בכוח צו ענדערן.

דע יורע (פאט.) — לויטן גע-
זען; אנערקענען אַ רעגירונג
דע-יורע, היסט; אנערקענען
זי געזעצלעך. די איצטיקע רוסישע
רעגירונג, למשל, איז נאָך ביז
היינט נישט אנערקענט דורך איי-
ניקע מלוכות.

דעיסטו (פאט.) — גלייביקע,
די האָס גלייבן, אַז גאָס האָס
פאַשאַפן די העלט.

דעלעגאַט (פאט.) — אויסגע-
וויילטער, פאַרטרעטער אָדער
פאַרשטייער פון אַ גרופע, פאַרטע
אָדער אָרגאַניזאַציע.

דעמאָפּיליזאַציע (פאט.) —
דאָס פאַנאָדערלאָזן מיליטער
נאָך אַ מלחמה.

דעמאָגאָג (גר.)—א מענטש,
האָס באַמיט זיך צו ציען די
פאַלקסמאַסן אויף זיין זייט מיט
צוגעזאָגטע אָבער נישט דער-
פילטע הבטחות.

דעמאָגאָגיע (גר.) —
1) פאַלקספירונג; 2) פאַרפאַל-
גינג פון איבענע אינטערעסן
אינטערן מאַנטל פון פאַלקס-
ליבע.

דעמאָנסטראַציע (לאַט.)—

1) אַ באַשיינפערלעכער באַווײַזן אָן עפנטלעכער אויסדרוק פֿון פּאָדערונגען דורך איינאַרדנען פּאַרזאַמלונגן, מיטינגען א.א.וו. 2) באַלערנדיקע עקספּערימענטן אדער דערקלערונגס-טאַבעלן, ביל-דער, צייכונגען פאַר צוהערער פֿון אַ לעקציע; 3) אַ פּאַלשע איבער-גרוברונג פֿון שונאס חיל, פֿרי אָפּצוהווענדן די אויפּמערקזאַמקייט פֿון קעגנער.

דעמאַס (גר.) — פּאָלק, חמון, פּעפּל.

דעמאָקראַט (גר.)—אָנהענג-גער פֿון דער פּאָלקס-הערשאַפּט.

דעמאָקראַטיע (1—פּאָלקס-הערשאַפּט; 2) פּאָלקסמאַסן (קליינבירגער, פּויערים-שטאַנד, פּראַלעטאַריאַט); 3) אַ מלוכה-אַרדנונג, וואָס פּאַרזיכערט פאַר די ברייטע מאַסן פּאַרמעלע רעכט אווה אַנטיילנעמען אין האַלן פֿון געזעצגעבערישע אַנשטאַלטן.

דעמאָקראַטישע רע-פּובליק — זע בורזש-אַזישע רעפּובליק.

דעמאָרליזאַציע (לאַט.)— צעלאָנגקייט, פּריצות, זיטלעכע פּאַרדאָרבהייט.

דעמאָקראַטיאַנסליניע

(פר.) — גרענעץ-ליניע צווישן צוויי מדינות.

דעמולירען, בענוואַ קאַמיל

(1760—1794) — אַ פּראַנצייזישער פּאָליטישער טוער, אַן אד-וואָקאַט. ראָבעספּיערס אַ שול-חבר. בענומען אַן אַבטייל אין דער צעשטערונג פֿון דער באַסטיליע. אין 1789 גרינדעט ער דעם פּאָליטישן קלוב פֿון די קאָרדעליערן (זע). אין 1793 גיט ער אַרויס אַ זשורנאַל „דער אַלטער קאָרדע-ליער“, אין וועלכן ער טרעט שטאַרק אַרויס קעגן געוואַלטשאַפּטן און טעראָר. דעם 5-טן אַפּריל 1794 קומט ער אום אויף דער גיליאָטינע.

דענאָמינאַציע (לאַט.) —

דאָס פּאַרמינדערן דעם ווערט פֿון אַטיגנאַציעס.

דעסאַנט (1) אַן אַרמיי-אַפ-טיילונג, וואָס איז באַשטימט

אויף אויסצוליידיקן קריגס-שיפּן; 2) אַ גרופּע חיל וואָס באַגלייט אַ פּאַנצערצוג, פֿרי צו פּאַרנעמען אַ געוויסן פּוינט.

דעספּאָט — אַ שטרענגער

זעלבסט-הערשער, וואָס רעכנט

זיך נאָר מיט זיין היילן, נישט מיטן היילן פון פּאַלק.

דעפּיציט (לאַט.) — ס'פּעלטן ווען די הוצאה איז גרעסער פון דער הכנסה.

דעפּאָזיט (לאַט.) 1) אַ פּיקדון, האָם מען גיט-איבער אין אַ באַנק צום באַהאַלטן; 2) אַמשפּון, קויפּציע, וואָס מען לייגט-אין אין אַ געריכט אָדער אין אַ אַדמיניסטרעטיווער אינסטיטוציע, פּדי צו פּאַרויכערן געהויסע התחייבותן.

דעפּלאַציע (לאַט.) — פּאַר-קלענערן אין אַ לאַנד די סומע פון פּאַפּולאַציע, פּדי צו הייבן דעם קורס.

דע פּאַקטאַ (לאַט.) — אין דער אמתן, פּאַקטיש.

דעמענזיווע (לאַט.) — און אַמט, וואָס פּאַרנעמט זיך צו פּאַרהיטן די אַרמיי פון שפּיאָנאַזש.

דעפּאַרטאַמענט (פּר.) — און אַדמיניסטראַטיווער קרייז, אַזוי ווי ביי אונדז, למשל, אַ וואָרע-וויסטהע; 2) אַ רעגירונגס-אַפּטייט-לונג, למשל: פּאַליטישער דעפּאַרטאַמענט, געריכטס-דעפּ. א. און. ו.

דעפּרעסיע (לאַט.) — דער-שלאַנגקייט, אַ שלעכט געמיט, אַ געדריקטע שטימונג.

דעפּוטאַט (לאַט.) — פּאַר-שטייער, פּאַרטרעטער פון אַ געזעלשאַפּטלעכער גרופּע אָדער אָרגאַניזאַציע.

דעצענטראַליזאַציע (לאַט.) — זעלבסטפּאַרהאַלטונג פון שטעט און געמיינדעס; אַ סיסטעם, וואָס געגריט די צענטראַליזירונג פון דער פּאַליטישער מאַכט; דער היפּך פון צענטראַליזאַציע.

דעפּיליאַדע (פּר.) — אַ מיער-לעכע דורכמאַרשירונג פון מי-ליטער אָדער שול-קינדער פּאַר אַ הויכגעשטעלטער פּערזאָן אין דער מלוכה.

דעקאַבריסטן — מיטגלידער פון אַ געהיימער רעה. געזעל-שאַפט אין רוסלאַנד, אין דער צייט פּין אַלעקסאַנדער I. די דעק. זענען געווען פּראָגרעסיבן אַפּי-צירן, וואָס האָבן זיך געשטעלט פּאַ- אַ ציל צו פּאַרניכטן די זעלבסטגערישונג און ליבעריגנטום, דער דעקאַבריסטן-אויפשטאַנד איז פּאַרגעקומען דעם 14 דעצעמבער

דעפּילירן — מאַרשירן אין רייען.

איז באשטעטיגט געוואָרן דורך דעם 3-טן באַלשעוויסטישן צוזא-מענפאַר אין יאָנואַר 1918.

דעקרעט (זאט.) — החלטה, באשלוס, באַמעל פון דער הע-כערער מאַכט. דעקרעטן ווערן אָנגערופן, למשל, אויך די גע-זעצן, וואָס זענען געוואָרן אַרויס-געגעבן דורך דער פאַריזער קאָמונע.

דעשיפּירין (פּר.) — איבער-זעון שיפּיריטע שריפט, גע-פּינען דעם שליסל צו זעון אַ שיפּיריטן טעקסט.

דראַקאָנישע געזעצן — געזעצן, וואָס האָבן זיך איי-געצייכנט מיט זייער אכזריות. דר אַ קאָן איז געווען אַ געזע-געבער אין אַטען; לויט זיינע געזעצן איז געקומען טויט-דטראַף פאַרן קלענסטן פאַרברעכן.

(דעקאַבר) 1825 ווען ניקאָלאַי I איז געקרוינט געוואָרן פאַר אַ צאַר. דערדאָזיקער אויפשטאַנד איז שנעל אונטערדריקט געוואָרן. מינה אָנפירער האָט מען געהאַ-גען, אין אַ סך פאַרשיקט אין חיטן סיביר.

דעקלאַטירטער — אַן אויט-געשלאַסענער פון זיין קלאַס און אַ דערווייטערטער פון נעמען אַן אָנטייל אין דער געוועלשאַפט-לעכער אַרבעט.

דעקלאַראַציע (זאט.) — מעלוונג, דערקלערונג. דעק-לאַראַציע רופט מען אויך געוויסע מלוכה-אַקטן, וואָס האָבן אַ קאָ-סטיטוציאָנעלן כאַראַקטער, למשל: די בורזשואַזישע פראַנצ. דעקלאַ-ראַציע פון מענטשן-רעכט, אויך די דעקלאַראַציע פון אַרבעטער און עקספּלאָאטירטע מאַסן, וואָס

ה

פּרייס. קעניגן (זעך פון VIII-טן יאָרה). דער לעצטער קייזער, ווילהעלם דער II-טער, אַבדיקירט אין 1918. צו דערדאָזיקער משפּחה געהערט אויך די רומענישע קע-ניגלעכע דינאַסטיע.

האַבסבורגער — עסטרייכישע דינאַסטיע, פון XIII-טן יאָרה. ביז די עטער. רעה. אין 1918.

האָהענצאָלערן — דינאַסטיע פון די דייטשע קיסרים אין

האָם-רוֹל (ענג.)—די רעפּאָר-מען, וואָס עס האָבן געטאָדערט די אירלענדישע נאַציאָנאַליסטן, די אָנהענגער פון אַ פּוֹלַעַר אוי-טאָנאַמיע אין אירלאַנד.

האַנדל'ס-אַפּמאַך — אַ אָפּ-מאַך צווישן צוויי מלוכות וועגן צאָל-הנחות ביים אַרמין-אָדער אַרטיפּיר פון סחורות.

האַנזא — דער פאַרבאַנד פון לערך 100 שטעט, דייטשע, דענישע און שוועדישע, געגרינדעט אין XIV-טן י"ה. דער האנזא-פאַרבאַנד האָט באַהערשט דעם וועלט-האַנדל. האַמבורג, ברעמען און לובעק הייסן נאָך ביז היינט האַנזא-שטעט.

האַניבאַל'ס שבועה—אָזוי הייסט אַ שבועה, וואָס מען שווערט מקריב צו זיין זיך, פּדי אויסצוראָטן די רשעות פון דער געזעלשאַפּט.

האַקאַטיסטן — מיטגלידער פון אַן אַנטי-פּוילישן פּאַרטיי אין פּרייסן, וואָס האָבן געשטרעבט צו גערמאַניזירן אָדער אַפּילו אויסראָטן די פּוילישע באַכעלקע-רויג פון יענעם קאַנט.

האַקנקרייץ (ר.)—אַ צייכן, אַ קמיע ביי די אַלטע אינדישע שפּטימן; היינט איז עס דער צייכן

פון רעאַקציאָנערן אַנטיסעמיטישן דייטש-פעלקישן פאַרבאַנד.

הוגענאָטן — פּראָטעסטאַנטן, קעגנער פון דער קאַטוילישער קירך אין XVI-טן י"ה. אין 1572 איז אין פּראַנק, פאַרגעקומען אַן אכזריותדיקע שחיטה אויף די הוגענאָטן. אין דער צייט פון דער ג. פּראַנצ. רעווי. האָבן די ה. באַקומען גלייכ-באַרעכטיקונג.

הוס, יאָן (1369-1415)—אַ טשעכישער קירכנרעפּאָרמאַטאָר, אַ קעגנער פון פּריפּסטום. האָט געקעמפט קעגן דער פּאַרדאָרונג-חייט אין דער קאַטויל. קירך. דער בישאָף-ראַט אין קאָנסטאַנץ האָט אים פאַרמשפּט אין 1414 צו פאַרברענען אויסן שייטער-הויפּן. זיינע אָנזענגער, די הייסטן, האָבן אויפגעוויבן אַ באַהאַפּטן קאַמף און לויף אויסגעקעמפט פאַר זיך גלייכבאַרעכט. מיט די קאַט.

הידרא (גר.) (1) אַ האַסער-שלאַנג; (2) אַן דער מיטאַלאָגיש, אַ שלאַנג מיט פיל קעפּ, וואָס וואַקסן צוויק אָפּ נאָכן אָפהאַקן זיי; פיג. די חידרא פון דער רע-אַקציע.

היידאמאקעס — אָזוי ווערן אָנגערופן די אוקראַינישע באַנ-

דעם פון כמיעלניצקיס צייטן (גורת ת"ח — 1648), אזוי האָט מען איך גערופן פעטלורעס (זע. באַנ-דעס אין דער צייט פון לעצטן בירגער-קריג אין רוסלאַנד, וועלכע האָבן חרוב געמאַכט כמעט דעם גאַנצן יידישן ישוב אין אוקראַינע.

הילפערדינג, רודאָלף—

אייגער פון די פירער פון דער אומאָפּהענג, פּאַרטי אין דייטש-לאַנד. איצט אַ חשובער טוער פון 2-טן אינטערנאַציאָנאַל. אַ אָנגע-זענער עקאָנאָמיסט, דער מחבר פון „פּיאָנאָן-קאַפיטאַל“.

הינדענבורג — געז. הויפט

קאָמאַנדיר פון דער דייטשער אַרמיי אין דער צייט פון דער וועלט-מלחמה. אין 1925 ווערט ער אויסגעוויילט אלס מלוכה-פּרעזידענט פון דער דייטשער רעפּובליק.

העגאָמאָניע (גר.)—אויבער-

הערשאַפט, ה. פון דער בורזשו-זידע אָדער פון די אַרבעטנדיקע קלאַסן.

העגעל (1770—1831) אַ

דייטשער פילאָזאָף, אַ פּאַר-שטייער פון דער אידעאָליסטישער שיטה, האָט געחאַט אין מיטן פון XIX-טן יאָרה. אַ

גרויסע השפעה אויף דער דייטשער און רוסישער דענקנדיקער אינטע-ליגענץ. פון העגעלס שיטה איז אויך באאיינפלוסט געוואָרן קאַרל מאַרקס, וועלכער האָט אַיר גע-געבן אַ מאַטעריאַליסטישע ריכ-טונג, דער מאַרקסיוזם האָט איבער-צוגענומען ביי ה. דעם דיאַלעקטישן מעטאָד, אָפּוואַרטנדיק פון אים די אידעאָליסטישע שיטה.

העטמאַן—דער העכטער אָנ-

פירער פון די קאָזאַקן.

הערל פּמאַן, העסע

(1855—1881) — אַ רוסישע

רעוואָלוציאָנערין, גענומען אַן אַנ-טייל אין אַטענטאַט אויף אַלעק-סאַנדער I, דעם 1-טן מערץ 1880. פאַר אַנטהיל געמען אין דאָזיקן אַטענטאַט איז זי פאַר-משפט געוואָרן צו טויט-שטראַף. צוליב דעם, וואָס זי האָט דעמאָלט געדאַרפט געבוירן אַ קינד איז דער פּסק-דין געוואָרן אָפּגעלייגט. נאָך דעם ווי זי האָט דאָס קינד געבוירן איז זי אינגליכן גע-שטאַרבן.

הערצל, טעאָדאָר, ד"ר

(1860—1904)—געבוירן אין

בודאַפּעשט, שריפטשטעלער, שר-פּער פון פּאָליטישן ציוניזם (זע), דער איינציגער פון די ציוניסטישע קאָנגרעסן, (דער ערשטער

שרייטשטעלער, א רעוואָלוציאָנער, וואָס האָט געהאַט אַ גרויסע השפּעה אויף דער גאַנצער רוסישער דענקדיקער יוגנט, געלעבט שטענ-דיק אין אויסלאַנד, פּאַרטייבן פון זיין העם.

קאָנגרעס איז פּאַרגעקומען אין באַזעל אין יאָר 1897, מחבר פון דער אוטאָפּיע, די יידישע מדינה.

וואַל-רעכט א. אי.
1812—1870) — אַ רוסישער

וו

וואָלאָנטער (פר.) — פּריי-ווייליקער.

וואָלטעריאַנער — אַן אַני-הענגער פון וואָלטערס פּערע; פּריידענקער.

וואָליאַן, מ.ע. (געב. 1840) — אַן אָנגעזעענער מיטגליד פון דער פּאַריזער קאָמונע אין 1871. געווען פּאַרמשפּט צום טויט, אַנט-פּאַפּן קיין פּאַריז. ווערט אַמ-געסטירט אין 1887. קומט צוריק קיין פּאַריז און ווערט איינער פון די אָנפירער פון דער בלאַנ-קיסטישער פּאַרטיי.

וואָל-רעכט — דאָס רעכט פון יעדן בירגער אויסצוווילן דע-פּוטאָטן צום פּאַרלאַמענט אָדער אַליין הערן אויסגעוויילט, דאָס הייסט: אַקטיווע אָדער פּאַסיװע וואָל-רעכט, דאָס בעסטע וואָל-סיסטעם איז דאָס פּינפּפּאַכיקע:

וואָטום (לאַט.) — אַ באַשלוס, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן אויף אַ פּאַרלאַמענט דורך אַ מערהייט שטימען.

וואָטום סעפּאַראַטום — אַ באַזונדערע מיינונג פון דער מינדערהייט.

וואַטיקאַן (1) אַ באַרג אין רוים; (2) דעם פּויפּטסט רעזידענץ אין רוים.

וואַטירז (פּאַט.) — אַפּשטימען פּאַר אָדער קעגן.

וואַיט (סלאַו.) — אַן אויסגע-וויילטער אָנפירער פון אַ גמינע.

וואַיעוואָדאַ (סלאַו.) — (1) מיליטער-אָנפירער; (2) איצט אַ העכערער באַאַמטער אין פּוילן, וואָס פּאַרהאַלטעט מיט אַ קרייז.

וואַלוטע (איט.) — חירקלעכער ווערט פון אַ מאַנע.

באדאפנונגס-קראפט. אַמעריקע האָט דערגרייכט אַ סך הנחות, למשל: דאָס מבטל מאַכן דעם אַנגלאַ-יאַפּאַנישן אָפּמאַך.

ווילדגאַר (לעט.) — געמיין, פּראָסט.

ווילגן — אין XIX-טן י"ה. אַ ליטעראַלע פּאַרטי פון דער שטאָט-בורזשוואַזיע אין ענגלאַנד; טריער אַ פּאַרטי פון גרויסע ערדבאַזיצערס און פּאַרשטייער פון האַנדלס-קאָפיטאַל.

וויוויר (טערק.)—אָזוי הייסט אַ מיניסטער אין טערקיי.

וויווע (לעט.) — אַ באַמערקונג אויף אַ פּאַספּאָרט, מאַנדאַט אָדער דאָקומענט.

ווויצמאַן, חיים, ד"ר פּראָ-פעסאַר (געבוירן 1872)—פּרע-זידענט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. טרעט אַרויס אַלס גלענצנדער רעדנער אויף אייניקע ציוניסט. קאָנגרעסן. אויפן פּערטן קאָנגרעס שאַפט ער די פּאַלעס-פּראָקציע. דורך זיין פּאַליטי. איינמלוס האָט ער גורם געווען צו דער באַלפור-דעקלאַראַציע.

ווילדע — אַ צונעמעניש, האָט מען גיט אין די בורזשוואַזיע

אַלגעמיינע, גלייכע, פּראָפּאַרציע-נעלע, געהיימע, דירעקטע.

וואַנדאַל— אַ גערמאַניש פּאַליק. האָט האָט אין יאָר 455 חרוב געמאַכט רוים און פאַרגיכטעט אַלע קונסט-ווערק.

וואַנדאַליזם— אַ היילדע אומ-מענטשלעכע צעשטערונג פון קונסט-ווערק.

וואַנדעמיער — דער נאָמען פון ערשטן חודש אין דער פּראַנציפּלישער רינע, האָט האָט ויך אָנגעהויבן דעם 22-טן סעפּ-טעמבער 1792, ד. ה. פון טאָג פון גרינדונג פון דער פּראַנצ. רעפּובליק.

וואַסאַל (לעט.)—1) אונטער-טאָן; 2) אַ באַזיצער פון בחלאות, וועלכע ער האָט גענומען אין אַרענדע (ביי דער טעאָדאָלער אָרדנונג).

וואַשינגטאָנער קאָנ-פּערענץ— אין נאָוועמבער-דעצעמבער 1921, טעברואַר 1922) צוזאַמענגערופן געהאָרן מיטן ציל אויסצומיידן אַ מלחמה, האָט האָט געהאַטן ביים אויסברעכן צווישן יאַפּאַן און אַמעריקע. אויף דער-דאָזיקער קאָנפּערענץ איז צווישן אַנזערע איך באַריט געהאָרן די פּראַנצ וועגן פּאַרקלענערן די

לענדער די מיטגלידער פון פארי-
לאמענט, וועלכע געהערן גישט
צו קיין שום פארטיי.

וועטאָ (לאַט.) — פארווערונג,
פארבאָט, דאָס רעכט פון ראש
פון דער מלוכה אָפצוהאָגן זיך צו
באַשטעטיקן א געוויסן געזעץ,
האָס איז אָנגענומען געוואָרן דורך
די פאָלקס-פארטרעטער. וועטאָ-
רעכט האָבן געהאַט די פאָלקס-
טריבונען אין רוים און יעדער
סיים-דעפוטאָט אין אַמאָליקן פּוילן.

וועטעראַן (לאַט.) — אַן אַל-
טער דערפארענער זעלבער; א
אַ פּערזאָן, וואָס איז אַלט געוואָרן
אויף זיין אַמט.

וועטשע (סלאַו.) — אַ פאָלקס-
פארזאַמלונג ביי די אַלטע גער-
מאַנען און סלאַוון.

ווענטאָז — דער נאָמען פון
זעקסטן חודש פון דער פּר-
רעה, פון 19-טן פעברואַר ביז
דעם 21-טן מערץ.

ווענטיילירן (לאַט.) — (1) ריי-
ניקן, אויסלופטערן; 2 פיג.
ארומערדן אַ פראַגע אַלזייטיק.

וועקסל-רעכט — אַ זאַמלונג
פון געזעצן און מנהגים, וואָס
רעגולירן די באַציהונגען צווישן

לחה און מלוכה; דער טייל פון
דער יורדישער היטנשאַפּט, וואָס
פאָרנעמט זיך טעאָרעטיש מיטן
באַזאָרגעטן דעם וועקסל-מאַטעריאַל.

ווערדיקט (ענגלי.) — פּסק-דין.

ווערניאַ, פ. וו. (1759—
1793) — אַ פאָליטיקער אין דער
צייט פון דער גרויסער פּר. רעה.
דער אָנפירער פון די זשיראַני-
דיסטן. אין 1793 קומט ער אום
אויף דער גיליאַטינע דורך די
מאָנטאַניאַרן.

ווערסאַלער — טיערס דעגני-
רונג, וואָס איז אַנטלאָפּן אין
דער צייט פון דער פאָריזער קאָ-
מונע אין 1871 פון פאָריז קיין
ווערסאַל — און האָט דערשטיקט
די פאָריזער קאָמונע מיט דער
הילף פון דער דייטשער אַרמיי.

ווערסאַלער שלום =
טראַקטאַט — דער ערשטער

פון דער רייע שלום-אַפּמאַכן נאָך
דער וועלט-מלחמה (1914—1918),
אונטערגעשריבן פון דער אַנטאַנט
און דייטשלאַנד אין ווערסאַל
(לעבן פאָריז) דעם 28-טן יוני
1918. לויטן דאָזיקן אָפּמאַך האָט
דייטשלאַנד פאָרלאָרן אַ טייל פון
אירע נחלאות אין איראָפּע, אַלע
קאָלאָניעס, מ'האַט באַגרענעצט די
צאָל פון דער אַרמיי; פאָרלאָרן

דעם לומט-פלאַט, אַרויסגעגעבן דער אַנטאָנט אַ גרויסן טייל פון מיליטערישן פלאַט, אַ טייל פון האַנדלס-פלאַט, אַ גרויסע צאָל

פון באַזעגלעכן אייזנבאַן-טאַבאַר, און האָט זיך מתחייב געווען צו דעקן די הויכות פון די סאַר-בינדעטע,

זאָנדרין (פּר.) — אויספאַרשן, באַשטימען. זאָנדרין דעם באַדן — אויספאַרשן די לאַגע.

זאַסולייטש, וויעראַ — אַ היכטיקע רוסישע רעוואָלוציאָ-נערין, האָט האָט דעם 24-טן יאַנואַר 1878 געשאָסן צום זשאַני דאַרם-שעף טרעפּאָו, פאַר זיין באַפעל צו שמייסן דעם פּאָליטישן אַרעסטאַנט באַגאַלובאַו. דאָס געריכט פון געשווירענע באַ-טריט זי,

זאַריליאַ מאַנועל (1834—1895) — אַ שפּאַנישער פּאָלי-טישער טוער. פאַר זיין אַנטייל-נעמען אין יולי-אויפּשאַנד (1866) ווערט ער פאַרטריבן פון לאַנד. נאָכן אויפּשאַנד אין 1868 קערט ער זיך אום קיין שפּאַניע, נעמט איבער דרין מיניסטערן-פאַרטפעלן; ביילדונג, האַנדל אין געזעיששאַפּ-לעבע אַרבעט, אין אַ צייט אַרום ווערט ער מיניסטער פון יוסטיץ

אין פּאַרוזיער פון קאַרטעסין-פּאַ-לאַטע (פאַרלאַמענט). נאָך דער אַבדיקאַציע פון פּרינץ אמאַדעאַ אַנטאָניפּס ער קיין פּאַריז און פון דאָרט רופט ער די שפּאַן. אַרמיל צו אַן אויפּשאַנד. פאַר דעם ווערט ער אין 1884 פאַרמשפּט צום טויט. דערנאָך ווערט ער אַמ-נעסטירט און קערט זיך אום צוריק אין זיין הימלאַט.

זובאַטאָרשטיגע — אַ שפּאַנאָזש-אַרגאַני, וואָס איז אָנגעפירט געוואָרן (1901) דורך זובאַטאָוון, נאַטשאַליק פון דער מאַסקווער אַכראַנע. מיט דער הילף פון זיינע שפּיאָנען האָט ער גע-פירט אַן אַגיטאַציע צווישן די מאַסקווער אַרבעטער, דערקלערונג דיק זיי, אַז זיי וועלן דע-אַייכן בעסערע אַרבעטס-באַדינגונגען אַן רעה. מעשים, נאָך בלוזי דורך אַרויסשטעלן עקאָנאָמישע פּאָדע-רונגען צו די אַרבעטסגעבער. צום דאָזיקן צוועק האָט זובאַטאָו

זשאָרעס, זשאָן (1850—

1914) — איינער פֿון די היינטיקסטע אָנפירער פֿון דער פראַנצ. סאָציאַליסטישער באַוועגונג, זש. איז געווען אַן אָנהענגער פֿון דער אידעאָליסטישער העלפֿטאָווינג. ביסלעכעווייז ווערט ער אַלץ מער דייקער אין שטרעבט צו פֿאַרטייליקן מאַרקס טעאָריע מיט דער אידעאָליסטישער פֿילאָזאָפֿיע. אין יאָר 1885 ווערט ער אויסגעוויילט אין פֿאַרלאַמענט, וווּ ער שליסז זיך אָן אַן לינקן ראַדיקאַלן צענטער. אין 1892 ווערט ער ווידער אויסגעוויילט אין פֿאַרלאַמענט מיט דער הילף פֿון אַריבער-שטימען אַלס אומאָפֿהענגיקער סאָציאַליסט. אין 1902—איז ער שוין אַרמין אַלס דעפּוטיט פֿון דער סאָציאַליסטישער פֿאַרטיי אין ווערט איר אָנפירער. נישט זייענדיק קיין מאַרקסיסט איז ער שטענדיק געגאנגען מיטן רעכטן פּלייג, אין 1904 גרינדעט זש, די צייטונג „הומאַניטע“, צענטראַל-אָרגאַן פֿון דער פֿאַרטיי, און איז זיין רעדאַקטאָר ביזן רעצסן טאָג פֿון זיין לעבן. זיין קאַמף קעגן מיליטאַריזם (ער איז געווען אַן אָנהענגער פֿון אַ פֿרייער מייליטאַר, אַ קעגנער און אַ שטענדיקער אַרמיי) האָט ער געפירט ביז זיין רעצסן טאָג, אין 1914, ערבֿ דער

גערינדעט אַ געזעלשאַפט פֿאַר קעגנזייטיקער הילף, וואָס איז באַמת געווען אַ פּאַנג-געזעלשאַפט פֿאַר די רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער, וואָס זענען אויף אַזא אומן אידעאָלוגיע פֿון געוואָרן אין די הענט פֿון דער מאַכט.

זוברעס—אַ מין היילדע אָקסן,

האָט שטאַרבט שוין אינגאַנצן אויס; פּיג, אַ צונעמעניש פֿאַר רע-אַקציאָנערע פֿאַרטייען.

זשאַנדאַרם (פּר.) — העלד:

פֿאַליציאַנט, פֿאַליטישע פֿאַליציי אין צאַרישן רוסלאַנד. די זשאַנדאַרמערע האָט אונטערגע-האַלטן די זעלבסטהערשאַפט פֿון דער רעגירונג.

זשאַנר (פּר.)—שילדערונג פֿון

רעבנסשטייגער.

זשאַקעריאַ — צוויי האָט גע-

הייסן דער אויפשטאַנד פֿון די פֿרייער אין פֿאַנקרייך קעגן די פֿרייער אין יאָר 1385. דערדאָ-זיקער אויפשטאַנד האָט אַרומגע-פאַפט עטלעכע געגנטן.

זשאַרגאַן (פּר.)—אַ געמישטע

שפראַך, אַ גנבים-שפראַך, קעז-מער-שפראַך א. א. ו. ו.

זשאַנגלער (ענג.)—אַ קונצנ-

מאַכער; פּיג, אַ פֿאַליטישער זענגלער.

ווערט אויסגעוויילט פון דריטן שטאנד צו דער נאציאנאלער פאר-זאמלונג, פריער געהערט ער צום לינקן פליגל, דערנאך גייט ער איבער צום רעכטן פליגל. פאר דעם האבן אים די יאקאבינער אריינגעזעצט אין תמיסה. גאך ראָבעספיערס פאלן ווערט ער באַ-פרייט, לטוף ווערט ער אַ פריע-פעקט. נאָכן סארלאָזן דעמדאָזיקן פאסטן ווערט ער אייסגעוויילט אלס דעפוטאט אין פארלאַמענט און געהערט צו דער עקסט-ליני-קער פראַקציע.

זשעלינגבאָן, א. אי.
(1851—1881) — אַן אָנגע-

זענער רוסישער רעוואָליציאָנער, טעראָריסט אין די 70-ער יארן, דער אָרגאַניזאַטאָר און אָפּירער פון דער פאַרטיי „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ“ (פּאָלקס-חילן). דער אָנ-פירער פון אַטענטאַט אויף אַלעק-סאַנדער II. אין 1881 ווערט ער פאַרמשפּט צו טויט-שטראַף.

זשעסטיקולירן (פר.) — קערפערלעכע באַוועגונגען ביים רעדן, איבערהויפט מיט די הענט.

זשערמינאַל (פר.) — דער זיבעטער חודש אין קאַלענדאַר פון דער פראַנצ. רעוואָליציאָן — פון 21-טן מערץ ביזן 19-טן אַפּריל.

וועלט-מלחמה, האָבן אים די פּאַ-ריאָטן אין פאַריז דערשאַסן, כדי פאָר צו ווערן פון זיין גרויסן אייג-פלוט, וואָס ער האָט געהאַט אויף די אַרבעטער-מאַסן.

זשורי (פר.) — אַ קאַמיטע פון געלערנטע אָפּצישאַצן עפעס אַ ווערק; 2) אַ געריכט פון געשווירענע אין אָנגלאַנד און פראַנקרייך.

זשורנאַל (פר.) — אַ טאָגבוך, אַ צייטשריפט, וואָס גייט אַרויס אין באַשטימטע טערמינען, למשל: וועכנטלעכע, צוויי וועכנטלעכע א. א. ו.

זשיראַנדיסטן — אַ מעסיקע רעוואָליציאָנערע פּאָליטישע פאַרטיי אין דער צייט פון דער גרויסער פּר. רעוואָליציאָנערע אונטערנעמונגען איז זי געווען נישט-זיכער און נישט-אויסגע-האַלטן. דערדאָזיקער נאָמען נעמט זיך פון דעם, וואָס די אָנפירער פון דערדאָזיקער פאַרטיי האָבן געשטאַמט פון דעפאַרטאַמענט זשיראַנדאָ.

זשיראַרדיען, ס. ס.
(1762—1822) — אַ פראַנצויז-זישער פּאָליטיקער, אַ געט-ייער אָנהענגער פון דער רעוואָליציאָן.

טאבעלע — א ליסטע אָדער אַ קאלענדאַר אין רובריקן.

טאָטעם — אַ געוויסער געגנט-שטאַנד אָדער חיה, וואָס אַן אוראַלטער שטאַם אַ פֿי־שכט האַלט אים פאַר זיין באַשיצער.

טאָלעראַנץ (לאַט.)—סבאַלנות; דאָס ווילדן דעם צווייטנס איבערצייגונגען אָדער אמונה.

טאָנטימע (פּר.) — אַ באַ-לוינונג פאַר אָנגעשטעלטע אין אַ געוויסער אונטערנעמונג מיט אַ באַשטימטן אָנטייל אינם ריווח.

טאַקט (לאַט.)—מאָס פון ט; ו; ריכטיקע מאָס ביים באַגלין-וּיך מיט מענטשן.

טאַקטיק (גר.) — די מיטלען מיט וועלכע מען קאָן דערגרייכן אַ געוויסן ציל; מלחמה-טאַקטיק — די קונסט צו פירן אַ מלחמה, ריכטיק איינצושטעלן דאָס מיליטער א. א. ו. ו; פּאַליטישע טאַקטיק — די מיטלען מיט וועלכע ס'באַנוצט זיך אַ פּאַרטיי, פרי צו דערגרייכן אירע צילן, רעכענענדיק זיך דערבײַ מיט פּאַרשידענע אומשטענדן.

טאַקסאַציע (לאַט.)—אַפּשאַ-צונג, באַשטימען אַ טאַקסע.

טאַרטיף—אַ חונף. דער נאָם מען שטאַמט פון איינעם פון מאַלעריס (פּראָנציזישער שריפט-שטעלער) העלדן.

טאַרי — אַ פּאַליטישע פּאַרטיי אין ענגלאַנד, אָנשטאַנען אין XVIII י"ה. איצט איז טאַרי דער נאָמען פון דער קאָנסערוואַ-טיווער פּאַרטיי.

טאַריבאַ (ליט.)—די ליטווישע פּאַקס-פּאַרטערעטונג.

טאַריף (גר.) — אַן אָפיציעלע טאַבעלע פון פריזן פאַר אַר-בעט, פאַר איבערפירן פּאַסאַזשירן און סחורות א. א. ו.

טוגענדבונד (דייטש)—אַ גע-זעלשאַפט פון דייטשע סטו-דענטן אין XVIII י"ה, וואָס האָט זיך געשטעלט פאַר אַ ציל אַרויסצוטרייבן די פּראָנציאָן פון דענז.

טויטאָלאָגיע (לאַט.) — דאָס איבערפליסיקע, אומנוצלעכע איבערחורן איין-און דעמוקליבן גע-דאַנק אין פּאַרשידענע אויסוויקן.

טימאָקראַטיע (גר.) — אַ מלוכה-אַדוונג ביי וועלכער די רייכערע בירגער, וואָס צאָלן מער שטייען, האָבן מער פּאַלי-

טייער רעכט פאר די אַרעמע בירגער.

טייער (1797 — 1877) — א

פראַנצויזישער היסטאָריקער און פאָליטישער טוער, אידעאָלאָג פון דער גרויס-בורזשואַזיע. דער מחבר פון דער געשיכטע פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציע, ווו ס'ווערן אויפגעהויבן ביזן הימל די פאַרדינסטן פון דער בורזשואַזיע, וואָס האָט אָפגענומען די מאַכט ביים פּעאַדאַלן אַדל און איינגעפירט „אַרדנונג“ נאָך דער אַנאַרכיע פון „אַלטן רעזשים“: בעת דער רעוואָלוציע פון 1848 אָניטירט ט. פאַר קאוועניאַקס דיקטאַטור. נאָכן פאַלן פון דער צווייטער אימפעריע אָרגאַניזירט ט. די דריטע רעפובליק. זע אַ-ריזער קאַמונע.

טיראַן (גר.) — א דעספאָטישער, אכאָריותדיקער, דיקטאַטאָרישער

הערשער, וואָס אונטערדריקט די באַפֿעלקערונג און אכאָריותדיקער מענטש.

טיילאַריום — דער אינזשינער

טיילאַר האָט באַווירן, אז מען קאָן איינשאַפֿן אַ סך קראַפט בי אַרבעט, דורך דעם וואָס מען מיידט-אויס אומנוצלעכע באַווע-גונגען, אַרבעטנדיק מיט ספעציעלע מכשירים. די היסנשאַפטלעכע אַר-בײַט פון אַרבעט (טיילאַריום) פאַר-גורעט די אַרבעטספּראָדוקציע, גיט די מעגלעכקייט בי מינימאַלער פאַרשווענדונג פון כּוואַט און באַקומען אַ מאַקסימום פון פּראָ-דוקציע.

טעאָקראַטיע (גר.) — הער-

שאַפט פון גייסטלעכע, כּוואַט פון אַרדנונג, לויט וועלכער די מאַכט געפינט זיך אין די הענט פון קלער. אַזאַ הערשאַפט איז די סאַמע אכאָריות-דיקע. דער אויבערהערשער איז גאָט, די גייסטלעכע זענען זיינע פאַרטרעטער אויף דער ערד. אַזאַ הערשאַפט האָט עקזיסטירט בי די אוראַלטע מזרח-פעלקער. אַזאַ מין הערשאַפט האָבן אין מיטל-אַלטער געהאַלט איינמירן די פּויפּטן.

טילפ (גר.) — א פאַרם, וואָס פאַר-ייַנקט אין זיך די אייגן-שאַפֿטן פון אַ גאַנצער גרופּע געגנטשאַפֿטן; אין דער ליטעראַטור הייסט טיפ: אַ בילד, אין וועלכן ס'שפּיגלען זיך אָפּ די אַלגעמיינע שטריכן פון אַ געוויסער גרופּע מענטשן אָדער קלאַסן למשל, בי שלום-עליכמען: מנחם-מנדיף, טוביא דער מילכיקער א. אַגד.

טיראַדע (פּר.) — א לאַנגע, צעצויגענע, היציקע פּראָזע.

טעאָריע — דער סכום פון היטנשאַפּטלעכע גרונטזאַצן (עיקרים), האָס ווערן באַשטעטיקט אױפן סמך פון עקספּערימענטן.

טעאָרעטיזירן — חקערנען זיך.

טעזיס (גר.) — אַ הנחה, אַ מיינונג, אױף וועלכער ס'ווערט באַגרינדעט אַ הערק אָדער אַ רעפּעראַט.

טעלעאָלאָגיע (גר.) — די אירעאַלע פּילאָזאָפּישע זיטה, וואָס היינט-אױף די צוזעקמעכט-קייט און די האַרמאָנישע אָרדנונג פון דער וועלט.

טעמע (גר.) — דער הױפּטגע-דאַנק פון אַ הערק, רעדע אָדער מוזיקאַלישע קאָמפּאָזיציע.

טעמפּאָ (איט.) — די געשווינד-קייט פון אַ באַוועגונג, איבער-הויפט ביי כּוויק.

טענדענץ (פּאַט.) — די נייגונג, דאָס שטרעבן צו אַ באַשטימטן ציל; אַ פּאַרױסבאַשטימטער גע-געדאַנקן דער ווילן צו קומען צו פּאַרױסבאַשטימטע מסקנות.

טעסניאַקן — אַזױ האָט גע-הייסן דער רעוואָלוציאָנערער פּליגל פון דער בּלאַרישער ס.י.ד.

פּאַרטיי. אין דער צייט פון דער וועלט-מלחמה האָבן די טעסניאַקן אָנגענומען אַן אױסגעשפּראַכן-איני-טערנאַציאָנאַלע שטעלונג. די ט. זענען צוגעשטאַנען צום דריטן אינטערנאַציאָנאַל און געבילדעט די בולגאַרישע קאָמוניסטישע פּאַר-טיי. דער פירער פּין די ט. איז האַטילי קאָליאַראָה.

טעקסט (פּאַט.) — (1) דער אינהאַלט פון אַ הערק אָן די מירושים אָדער באַמערקונגען; דער-קלערונגען צו אילוסטראַציעס; ווערטער אונטער נאָטן; (2) אַ דרוק-שריפט מיט וועלכן מען זעצט דעם טעקסט פון אַ ספר, אָבער נישט די באַמערקונגען.

טעקסטוועלער — ווערטלע-כער, ריכטיקער גוסח.

טעראָר (פּאַט.) — שרעק; אַ סיטעם פון מיטלען, פּרי אָנ-צוואַרפן אַ פחד, ס'איז פּאַראַן פּערזענלעכער און מאַסן-טעראָר, רויטער און ווייסער טעראָר. אין קאַמף מיטן צאַריום האָבן זיך די נאַראַדאָוואָלצעס און דערנאָך די עסערן באַנוצט מיט טעראָר קעגן אױסצולע רעגירונגס-באַאַמטע.

טעריטאָריאַליזם (פּאַט.) — מיטן חאָרט ט. האָט מען זיך

פון קאָנזענט אַרעפּגעוואָרפֿן ראָם. בעספיערס רעגירונג און ראָבעס-פּערן דערקלערט אויסערן גע-זען, דעם 10-טן טערימדיאָר אין ראָבעספיער אומגעקומען אויף דער גיליאַטינע, די רעאַקציעזגעזע רע-גירונג, וואָס איז געקומען נאָך ראָבעספיערס פּאָלן, איז פּאַקאַט אונטערן נאָמען די ט ע ר מ י ד אָ ר י ש ע.

דאָס פּאַרטיישן דעם גרעגאָריאַ-נישן קאַלענדאַר אויפן רעווע. קאַ-לענדאַר איז געווען איינע פון די מיטלען אין קאַמף מיטן קאַטאָ-ליציזם.

טערמין (זאט.)— אַ ספּעציעלע אַריסדרוק אָדער נאָמען פון אַ געוויסן געגנשאַפֿט, באַגריף, וואָס איז אָנגענומען אין דער וויסנשאַפֿט, קונסט אָדער טעכניק.

טראַדיציע (זאט.)— מסורה. אַ מנהג, אַ נוכח וואָס גייט איבער פון דור צו דור.

טראַנזיט (איט.)— באַדייט: דורך. אַדורכפיר פון סחורות פון איין מדינה אין דער צווייטער דורך אַ דריטער, אָן די רעכט פון איינלאָדן און פאַרקויפֿן.

ט ר אַ נ ז י ט-ח י ז ע— אַ ווינע, לייט וועלכער ס'איז דערלויבט נאָך

אָנגעהויבן צו באַנוצן פון 6-טן ציוניסטישן קאָנגרעס אָן אין 1903, ווען ס'איז אָנטשאַפֿען די פּראַגע ווען קאַלענדאַרן יידן אין אַ-באנדע. אין 1905 ווערט געגרינג-אַ יודישע טעריטאָריאַליסטישע געזעלשאַפֿט (איט'א). בראש פון דערדאָזיקער געזעלשאַפֿט איז גע-שטאַנען י. זאָננהיל. דער ציל פון דערדאָזיקער געזעלשאַפֿט איז געווען, צו שאַפֿן פאַר יידן, וואָס קענען אָן ווילן נישט פאַר בלייבן אין זייערע געגנטערטיקע ווינג-ערטער, אַ לאַנד מיט אויטאָנאָמיע-רעט.

טעריטאָריאַליסטן — אַני- הענגער פון פּראָגראַם פון דער יודישער טעריט. געזעלשאַפֿט.

טעריטאָריע (זאט.)— אַ גע-ביט, וואָס געפינט זיך אונטער איין מאַכט (מלוכה-טעריטאָריע); אַ טעריטאָריע, וואָס איז באַזעצט פון איין פּאָלק (נאַציאָנ. טעריט.).

טערמידאָר— דער נאָמען פון איינעם פון די זומער-חדשים אין קאַלענדאַר, וואָס איז איינגע-פירט געוואָרן אין פּראַנקרייך אין דער צייט פון דער גר. פּר. רעווע. (1793). דעם 9-טן טערימדיאָר 1794 וואָס דער פּאָלק פון די מעטיקע און פּיאָקע עלעמענטן

אדורכצופארן דורך א געוויסער מדינה אבער נישט אראפצושטייגן.

טראנספארמאציע
(לעט.) — דאָס פארענדערן א געשטאלט אויף אן אַנדערער.

טראנסצענדענטאל
(לעט.) — א מיליאָאָמישע שיטה, האָט מען קאָן נישט משיג-זיין מיטן שכל און מיט קיין שום מי-לאָאָמישע מעטאָדן.

טראַפֿיי (גר.) — מלחמה-רויב, האָט דער זינער רויבט-צו ביים באַזויגטן.

טראַזקל-ברוינשטיין, לעוו דאווידאָוויטש-
(געב. 1879) א זון פון א יידישן קאָלאָניסט. זיין רעדן טעטיקייט הייבט ער אָן אין זיין פריער יוגנט. הערט פארשיקט קיין סי-פיר, מנהאָנען ער אַנטלוימט קיין אויסלאַנד. נאָכן צוזאַמענפאַר פון די רוסישע ס.ד. איז ער אַרי-בער צו די מעשעוויקעס. אין די געשעענישן פון 1906 האָט ער געשפילט אַ גרויסע ראָל: איז געווען דער פאָרויצער פון ערשטן פעטראַגראַדער ראַט פון די אַרבעטער-דעפוטאַטן. פאָליטיש האָט ער פאָרנומען אַ באַזונדערע פאָזיציע פון פּערמאַנענטער רע-

האַלוציע" (זע). אין אלע שטרייטן צווישן די באַלשעוויקעס מיט די מענשעוויקעס האָט ער פאָרנומען אַן אומפּראַקטיאָנעלע פּאָזיציע. בעת דער העלט-מלחמה, געשינען-דיק זיך אין אויסלאַנד, איז ער אַריבער צו די אינטערנאַציאָנאַ-ליסטן. אין יאָר 1917 קומט ט קיין רוסלאַנד, ווו ער סרעט אַרמין אין דער באַלשעוויסטישער פּאַרטיי. קורץ פאַר דער אָקטאָבער-איבער-קערעניש איז ער געוואָרן גע-הילט אַלס פאָרויצער אין לענין-גראַדער ראַט פון די אַרבעטער-דעפוטאַטן. אין דער איבערקע-רעניש-אַרגאַניזאַציע האָט טראַזקל אַלס פאָרויצער פון מ'ליטער-רע-האַלוציאָנערן קאָמיטעט און מיט-גליד פון צ. ק. גענומען אַן אַק-טיוון אָנטייל. נאָך דער איבער-קערעניש איז ער באַשטימט גע-וואָרן אַלס פאָלקס-קאָמיסאַר פאַר אויסערלעכע ענינים. נאָכן בריס-קער שלום איז ער באַשטימט גע-וואָרן אַלס פאָלקס-קאָמיסאַר פאַר דער איינבאַן-קאָמיניאַציע, און דערנאָך פאָלקס-קאָמיסאַר פון מי-ליטער און פּלאַט און פאָרויצער פון רעוואָלוציאָנער-מיליטערישן ראַט פון דער רעפּובליק. ער איז געווען אַ מיטגליד פון צ. ק. און פאָליט-ביראָ. די מיינונגס-פאַר-שידנהייטן צווישן טראַזקל און

דער פארטיי האָבן זיך אַרױסגע-
 הייזן אין יאָר 1921; בעת דער
 דיסקוסיע הענגן די פראָם, פאַר-
 באַנדן האָט ער געפאָדערט דאָס
 אָנזױסנצושטעלן פון די פראָם. טאַרג.
 מיט די הייטשאַפטס-אַרגאַנען. נאָך
 גרעסערע מיינונגס-פאַרשידנהייטן
 האָבן זיך אַרױסגעוויזן אין יאָר
 1923 אין דער דיסקוסיע איבער
 דער אינערלעך-פאַרטייאישער דע-
 מאַקראַטיע. טראַצקיס שטרעבונג
 אַנטקעגנצושטעלן זיין טראַצקיום
 דעם לעניניזם האָט אַרױסגערופן
 אַן איינהייטלעכן הידערשאַטאַנד
 פון דער פאַרטיי. אין יאָר 1926
 פאַרמינקט זיך אַ נייע אָפּאָזיציע
 מיטן טראַצקיום אין אַן אָפּאָזי-
 ציאָנעלן בלאַק; טראַצקי הערט
 דער אָנפירער פון בלאַק אין
 טרעט הידער אַרויס קעגן לענינס
 פאַרטיי-פּאַליטיק.

(1906) און האָט עקזיסטירט און
 אַלע פיר דומעס. די דאָזיקע פראַק-
 איז באַשטאַנען פון אינטעליגענטן
 און רעוואָלוציאָנערע פּויעריס.
 בראש פון די ט. אין דער פּער-
 טער דומע איז געשטאַנען ק פ-
 רענסקי (זע).

טרויק-סיסטעם (ענג.) —
 אַ סיסטעם לויט העלכן די אַרבע-
 טער הערן געצווונגען איינצו-
 קייפן סחורות אויף טייערע פרייזן
 אין דעם אַרבעטסגעבערס געוועלצ.
 אויף אַזאָ אופן הערט דער אַר-
 בעטס-לויף אַרױסגעצאָלט גישט מיט
 געלט נאָר מיט קוויטונגען, און
 אין געוועלצ באַקומט דער אַרבע-
 טער אויף זיי שלעכטע פראַדוקצן
 טאַר אַ הייכן פרייז.

טריבונאַל (פראַנצ.) — דאָס
 העכסטע געריכט.

טרימוויראַט (פראַנצ.) — אַ
 ממשלה פון דריי. אין דער
 רוימישער געשיכטע, למשל, זענען
 באַוואָסט די טרימוויראַטן פון
 צעזאַר, פּאָפּפּיוס און קראַסוס
 (60 יאָר פאַר דער נ"צ) און פון
 אַנטאָניוס, אָקטאַוויאַן און לעפּי-
 דוס (43 יאָר נאָך דער נ"צ).

טרעד-יוניאָן (ענג.) —
 אַ פראַפעסיאָנעלער פאַרײן, די

טראַקטאַט (פראַנצ.) — 1) אַ
 פאַרענדיקט וויסנשאַפטלעך הערק
 הענגן אַ באַשטימטער טעמען; 2) אַ
 צווישנפּעלקערישער אָפּמאַך.

טראַקטירן (פראַנצ.) — אונטער-
 האַנדלען, זיך אַדורכרעדן, צו-
 גויפּרעדן.

טרודאַוויקעס — אַ רוסישע
 פראַצעדיע, וואָס איז אַ טשטאַ-
 נען אין דער פּרשטער דומע

פערערפאָציע, האָט האָט פאָר-
ניקט בערך אַ דריטל פון די
פֿאַפּעסלאַנעל - אָרגאַניזירטע אַר-
בעטער. אין 1922 האָט זיך אַר-
גאַניזירט אַ גענעראַל-ראַט פון די
טרעד-יוניאָנס, האָט האָט געזעצט
שפּילן די ראָל אַלס ליטנדיקאַר
צענטער פון דער פּראָפּ. באַזע-
גונג. פּמעט אין דער אייגע-
נער צייט הייבן זיך אָן צו אַר-
גאַניזירן אַלץ מצד אַין מער פּאַר-
באַנדן אַיף פּראָדוציר-טודות. אין
1921 געפינען זיך אין די פּאַר-
באַנדן ביז 8 מיליאָן מיטגלידער.
טרעד-יוניאָנס אַלס טיפּ פון פּראָ-
פּעסיאָנעלער פּאַרייניקונג עקזיס-
טירן גישט בלויז אין ענגלאַנד ;
אַזעלכע פּאַרבאַנדן געפינען זיך
אויך אין אַמעריקע, אין אַ רי-
ענגלישע קאָלאָניעס, אין דייטש-
לאַנד אין אין אַנדערע לענדער.
אין ענגלאַנד גופא פּאַרענדערט
זיך לאַנגזאַם דער טיפּ פון טרעד-
יוניאָן. איצט געהערט אַ טייל
פון די ט.י. צום פּראָפּ. אינטערנ.

טרעטירן (זאט) — שלעכט

באַהאַנדלען, דערגידיקן, מבזה-
זיין.

טרעסט (ענג.) — אַ פאַרבאַנד

פון גרויסע אינדוסטריעלע אונ-
טערנעמונגען. די טרעסטן פאַר-
מינקן גאַנצע אינדוסטריעלע

טרעד-יוניאָנס זענען אַנטשטאַנען
אין ענגלאַנד נאָך איידער ס'האַבן
זיך אַנטוויקלט די גרויסע קאַפּי-
טאַליסטישע אונטערנעמונגען, זינט
ס'האַבן זיך פאַרמערט טאָג-לויף-
אַרבעטער. די ערשטע ידיעות
העגן טרעד-יוניאָן זענען פון
XVI י"ה, די אמתע אַנטוויק-
לונג פון די ט.י. הייבט זיך
ערשט אָן ביים סוף פון XVIII
י"ה, ביי דער החלטה פון דער
אינדוסטריעלער רעו. צום ערשטן
זענען די ט.י. שטאַרק פאַרפּאַלנט
בעוואָרן דורך דער רעגירונג, נאָר
דערנאָך הערן זיי לענגלייזירט.
די טרעד-יוניאָנס האָבן זיך קיי-
מאַל גישט אָרגאַניזירט לויט אן
איינהייטלעכן פּלאַן: צווישן זיי
האַבן זיך געפונען סיי פּראָדוציר-
פאַרייקונגען, סיי צעך-פאַרבאַנדן
און אויך גרויסע פּראָדוציר-פע-
דעראַציעס. ביזן יאָר 1922 איז
קיין אַלגעמיינער פאַרבאַנדס-צענ-
טער אין ענגלאַנד גישט געווען.
ס'האַט בלויז עקזיסטירט אַ פאַר-
לאַמענטאַרישער קאָמיטעט פון
טרעד-יוניאָן-קאָנגרעס, האָט האָט
געדאַרפט אַכטונג געבן אויף דער
אַרבעט פון פאַרלאַמענט און גישט
לאָזן דורכטירן קיין שעדלעכע
געוועזן קעגן די פאַרבאַנדן. אוי-
טערדעם האָט ביים סוף פון XIX
י"ה עקזיסטירט אַ גענעראַל-

זחייגן כון פארשידענע לענדער, למשל: איין-טרעסט, נאפט-טר. א.א.וו. די טרעסטן זענען איינע פון די נייעסטע פארמען פון דער אינדוסטריע.

טשארטיים (ענג.)—א רעה.

מאסן-באזעגונג אין ענגלאנד אין די 30-ער אין 40-ער יארן פון XIX י"ה, די טשארטיסאן האָבן אַרויסגעשטעלט אַ רייע פּאָ-דערונגען אויסצובעסערן די עקאָ-נאָמישע לאַגע פון די אַרבעטער, למשל: ס'זאָלן אַרויסגעגעבן-ווערן פאַבריק-געזעצן, פאַרזיכערן אַן אַרבעטער-פאַרשייערשאַפט אין פאַרלאַמענט, אַלגעמיינע האַלרעכט אין אַנד, דער ענגלישער פאַרלאַ-מענט האָט אָפּגעהאַרפן די אַלע פּאָדערונגען פון די טשארטיסטן. דעמאָלט זענען די טש. אַרויסגע-טרעטן אין אַ קאַמף פאַר זייערע סאַרערונגען. דערדאָזיקער קאַמף איז געוואָרן דערשטיקט דורך דער ענגלישער רעגירונג. דער טשאר. אויפשטאַנד רעכנט זיך פאַר אַי-נעם פון די ערשטע מאַסן-ארויס-טרעטונגען אין דער אַרבעטער-באַוועגונג.

טשארטער (ענג.) — 1 א

פרייהילעגיק-שיין, א דאָקומענט פויט וועלכן א רעגירונג גאראנטירט א גרופע מענטשן אָדער א

נאַציאָנאַלע מינדערהייט פאַר-קישע פרייהייט און אַנדערע רעכט; 2) א דאָקומענט, האָט גאַראַנטירט פרייהייט, זעלבסט-שטענדיקייט און פאַרשידענע פרי-וויילעגעס פאַר יידן אין פאַלעס-טיגע, וועגן וועלכן הער צו האָט זיך בשעתו משתדל געווען צו באַקומען פון דער טערקישער רעגירונג.

טשיפריאני, א. (ג. 1845)—

אַן איטאַליענישער רעוואָלוציאָ-נער. גענומען אַן אָנטייל אין גאָ-ריבאַדיס אויפשטאַנד. אין 1862 אָנטלויפט ער קיין אַזיע, אין אַ צייט אַרום קומט ער קיין פּאַריז-רייך, נעמט אַן אָנטייל אין דער פאַריווער קאַמונע. נאָך דער מפּלה פון די קאַמונאַרן ווערט ער פאַר-משפט צום טויט, נאָר ער ווערט באַגנעדיקט און פאַרשיקט. אין 1879 קומט ער צוריק קיין פאַ-רייז, נאָר באַלד ווערט ער פאַר-זיין רעה. טעטיקייט אַרויסגע-שיקט קיין איטאַליע. אין זיין פּאָטערלאַנד ווערט ער דערנאָך אויסגעוויילט אַלס דעפוטאַט, נאָר זיינע האַלן ווערן נישט באַ-שאַעטיקט.

טשעמפיאנאט (ענג.) — א

קאַמף פאַר דער אויבערמאַכט אין פאַרשידענע מינים ספּאָרט.

צייטן דערלויבט געווען די יידן צו ווינען. די טש. האָט אַרומ-גענומען 15 רוסישע גובערניעס און 10 פּוילישע.

טשערמען (ענג.)—פּאַרויצער אויף אַ פּאַרזאַמלונג, אין אַ פּאַרלאַמענט.

טשערנאָוו, וו. מ.—(געב. 1876) איינער פון די טיכ-טיקסטע רעוואָלוציאָנערן אין רוסי-לאַנד און דער אידעאָלאָג פון דער ט.ר. פּאַרטי.

טשעק (ענג.) — אַן אָנחייזונג פון אַ פּערזאָן צו אַ באַנק אַרויסצוגעבן אויף זיין רעכענונג דעם גאַנצער פון טשעק אַ גע-וויסע סומע געלט.

טשעררוואַניעץ (רוסי.) — אַמאָר, אַ גאַלדענע מאַטע; היינט, פּאַפּירגעלט אין רוסיאַנד וואָס האָט די ווערט פון 5 דאָלאַר.

טשערטאַ (רוסי.) — תּוֹמ-הַמוֹשֵׁב, דער ראַיאָן אין רוסי-לאַנד, וו ס'איז אַין די צאַרישע

טיבה פון דאָזיקן אויפשטאַנד איז געווען די דערקלערונג פון קאַרל X (באַקאַנט-געמאַכט געוואָרן דעם 26-טן יולי 1830), לויט וועלכער ס'ווערט איינגעפירט אַ שטרענגע צענזור, דער פּאַרלאַמענט ווערט פּאַנאַדערגעלאָזט, דאָס וואַל-געזעץ ווערט פּאַרשמעלערט, די רעוואָלו-ציע האָט זיך אָנגעהויבן דעם 27-טן, און אין 29-טן איז דער ניצחון געווען אויף דער זייט פון די רעוואָלוציאָנערן. די דינאַסטיע פון די בורבאָנען איז געפאַלן.

יוני-טעג אין פאַריז—אָזוי ווערט אָנגערופן די פעב-

יאַקאָבינער—אַ מיטגליד פון דער יאַקאָבינער-פּאַרטי (זע די גר. מר. רעוה).

יוביליי (יובל) (העב.) — אַ יום-טובַ לכּבֹּד אַ וויכטיקע געשעעניש. 25-יעריקער יוביליי, 50-יעריקער יוב.

יודאָפּאַב (גר.)—אַ יידן-פּיינט, אַ שונאַ-ישראָל, אַ צורר-היהודים.

יודאָפּיל (גר.)—אַ יידן-פּריינט, אַן אהב-ישראָל.

יוביליי-עוואָלוציע — דער אויטששטאַנד אין פאַריו, די

צו קעמפן קעגן דער רעפארמאציע. דער דעוויו מון י. איו: „דער ציל הייליקט דאָס מיטל“; מון דעם שטאַמט די פּראָזע: יעזויטישע מאָראַל; 2) אַ פּאַלשער, אַ חובֿן, אַ שלעכטער מענטש.

יענקײס (ענג.) — אַ צוגעמעניש פאַר אַמעריקאַנער.

יק"א — (ידישע קאָלאָניאַליזאָציע געזעלשאַפט) — אַ ייִדישע געז., וואָס האָט זיך געשטעלט דעם ציל צו קאָלאָניזירן יידן אין פאַרשידענע נישטאייראָפּעיִשע לענדער. דידאַזיקע געז. האָט באַקומען בירושה פון באַראָן הירש אַ סומע פון 240 מיליאָן פּראָנק. צו דער יק"א געהערן קאָלאָניעס אין אַר-גענטינע, פּאַלעסטינע, קאַנאַדע אין אין אַנדערע לענדער. צו יק"א האָבן געהערט אַ סך שולן אין אַמאָליקן רוסלאַנד, גאַליציע, רומעניע; אַ סך עמיגראַציע-ביו-טראַפּישע אַנשטאַלען, דאָס צ. ב. מון יק"א געמינט זיך אין פאַריו.

רואַר-רעהאָלוציע מון 1848 אין פּראָנקרייך, וואָס איז געהאָרן אַדורכגעפירט דורך די אַרבעטער, וועלכע האָבן איבערגעגעבן די מאַנשאַ דער ליבעראַלער בורזשואַזיע. די אַרבעטער האָבן געפאָדערט פאַר זיך רעכט אויף אַרבעט און וואַל-רעכט. די צייטווייליקע רעגירונג האָט די אַרבעטער אָפּגענאַרט, און דערווייל פאַרשפּרייט צווישן די פּויערים און זעלנער אַ שנאה צו די אַרבעטער. ווערנדיק אַרומגעפירט מון געדולד האָבן די אַרבעטער געמאַכט אַן אויפ-שטאַנד (דעם 22-טן יוני 1848) און געהאַלטן אין פּחד די בור-זשואַזיע אין משך פון פינף טעג. לטוף האָט די בורזשואַזיע זיך נוקם-געווען אָן די אַרבעטער, וועלכע האָבן איר אַליין איבערגעגעבן די מאַכט.

יוסטיץ (לאַט.) — גערעכטיקייט.

יעזויטי — אַ מיטגליד פון יעזויטן-אָרדן, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין 1534 מיטן ציל

כ

כאלטורין, ס. (1857) — (1882) — אַן אַרבעטער אַ רעוואָ-לוציאָנער, דער גרינדער פון איי-

כאַאָטיש (גר.) — מבולבליק, מאַלשטיק, צעטומלט, נישט-אָרגאַניזירט.

זער פון די ערשטע אַרבעטער-
 אָרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד —
 דער פּוּנדיקע-אַרבעטער-אַר-
 באַנדי (1878 — 1879). דעם
 5-טן פעברואַר 1880 אָרגאַני-
 זירט כ. אָן אויפרייס אין הינטער-
 פּאַלאַץ און נאָר דורך אַ צופאַ-
 אזי דעמאָלט געראַטעוועט גע-
 וואָרן דער צאָר אַלעקסאַנדער
 דער צווייטער. אין 1882 באַטיי-
 ליקט זיך כ. אין אַטענאַט אויפן
 אָדעסער מיליטערישן פּראָקוראָר.
 פאַר דעם ווערט כ. פאַרמשפּאַ-
 צום פּוּט דורך הענגען.

כאַמעלעאַ (גר.) — אַ חיה,
 וואָס צייכנט זיך אויס מיט איר
 פעיקקע צו בייטן איר הייט-פאַרב.
 אַזוי רופט מען אויך אַ מענטשן,
 וואָס טוישט לייכט זינען איבער-
 צייגונגען.

כאַן (טאַט.)—דער טיטל פון די
 טאַטערשע הערשער, פון דער
 גאַלדענער אָרדע (XIII-XV
 י"ה), פון קרימער כאַנטום (XII-
 XVIII י"ה)—און אין דער שפּע-
 טערדיקער צייט — דער הערשער
 פון כיווי (ביז דער רעוואָלוציע
 פון 1920).

כאַראַקטעריסטיק (גר.)—
 די באַצייכענונג און דערקלע-
 דונג פון באַזונדערע סימנים אין

אייגנשאַפטן פון אַ געגנשאַנד,
 דערשיינונג, פּערוואָן.

כאַרטיע (ענג.)—רעגירונגס-
 אַקט, וואָס באַשטימט עמעצנס
 פּאָליטישע רעכט.

כאַרטיע פאַר פּרייהייטן
 זעט אַרטיזם.

כעדיון—דער טיטל פון ענינים-
 טישן היצע-קעניג.

כראָנאָלאָגיע (גר.)—אַ לערע
 וועגן צייט-רעכענונג, וואָס
 לייט איר ווערן אויסגערעכנט
 אַסטראָנאָמישע דערשיינוגען און
 היסטאָרישע געשעענישן.

כראָנאַמעטראַזש (גר.)—
 דאָס אויסמעסטן די צייט, וואָס
 די אַרבעטער פּאָרן אויף אויסצו-
 פירן אַ באַשטימטע אַרבעט. ביים
 כראָנאַמעטראַזש ווערט אויסגע-
 מאַסטן די צייט, וואָס ווערט גע-
 פּטרט אויף חכנות צו דער אַר-
 בעט, אויף דער אַרבעט גופא,
 אויף אַוועקצונעמען די אויסגע-
 פערטיקטע אַרבעט פון האַרשטאַט,
 אויף אַפּרו א. אַז. ו. מיט דער
 הילף פון די סטאַטיסטישע צי-
 פערן, וואָס באַקומען זיך דורכן
 כ. ביי פאַרשידענע אַרבעטס-באַ-
 דנונגען, ווערן באַווייטקט אומ-
 נוצלעכע באַוועגונגען און ס'ווערט

אז. ו. ; א צייטונגס-רובריק אין
וועלכן ס'ווערט פארציכנט די
טאג-ניס.

בראניש (גר.) — לאנגדויעריג-
דיק; כראנישע קרענק-
פארשלעפטע קרענק.

פארגרעסערט די אינטעסיוויטעט
פון דער פראדוקציע.

בראניק (גר.) — פארציכעניש
פון צייט-פאסירונגען; דברי-
הימים; געשיכטע פון א מאלק
אדער לאנד לויט די יארן; יאר-
ביכער, פוקסים פון קהילות א.

ל

פארבאנד פון מענטשן, האָס זע-
נען פארבונדן צווישן זיך מיט
אין אידעאל און געמיינזאמע
אינטערעסן, און האָס אזוי פיינט-
לעך צו א צווייטער גרופע מיט
אנדערע אינטערעסן.

לאווראוו, פ. (1823 —

1900) — א רוסישער רעווא-
דענקער און פובליציסט. איינער
פון די גרעסטע טעאָרעטיקער פון
דער רוסישער „נאַראָדניטישעס-
טראַג“ געזען אַרעסטירט, דער-
נאָך אַנטלאָפן קיין אויסלאַנד, ווי
ער האָט רעדאָגירט דעם רוסישן
סאָציאַליטיזישן זשורנאַל „וופּע-אַד“
(פאַרווערטס), אַ נאָטער פריינט
פון קאַל-מאַרקס אין ענגעלס,
אַ מיטגליד פון אינטערנאַציאָנאַל.

לאווריין (האַל.) — שווימען
ז גאָגיש קעגן שטראָפן שטרעפן

לאָאָקראַטיע (גר.) — די
הערשאפט פון סאַלק.

לאַבירינט (גר.) — אַ בנין
מיט אַ סך צימערן און קאָרידאָרן,
האָס אזוי געבויט אויף אַזא אַפּן,
אַז ס'איז שווער צו געפינען פון
אַם אַן אַרויסגאַנג.

לאַגטינג (נאָרו.) — אַ געזע-
געבערישע קאָמיטע אין נאָר-
וועגישן פאַרלאַמענט. דער ל.
באַשטימט פון אַ פּערטל פון אַלע
דעפּוטאַטן. ל. איז די העכערע
פאַלאַמע, אָדער ל. ס. י. ג. איז
די גידיקע פאַלאַמע.

לאַגיק (גר.) — די לערע וועגן
מללים פון אַ ריכטיק וויסנשאַפט-
לעך דענקען.

לאַגער — אַן אָרט וווּ ס'אָדנט
זיך אין אַן אַרמיי; פּיג. א

צום ציל, קינסטלעך אייטמידיג-דיק פארשידענע מניעות.

לעזאנער קאָנפערענץ-

פון 21-טן נאוועמבער 1922 — 4 פעברואר 1923, איז געוואָרן צונויפגערופן נאָכן נצחון פון טערקיי איבער גריכנלאַנד, דידאָ: קאָנפערענץ האָט געגעבן גוטע רעזולטאטן פאר טערקיי. מען האָט איר צוריקגעגעבן די אייראָפּעיִשע גאַביטן, וואָס זענען געוואָרן ביי איר אָפּגענומען נאָכן טווערשאַן אָפּמאַך.

לעזאָונג (פרי.) — א קורץ געפאס-

טער געדאַנק, וואָס אַנטהאַלט אין זיך דעם עיקר פון אַ געוויסן אירעאל אָדער שטרעבונג.

לעאטיפונדיע (פרי.) —

גרויסע שטחים ערד, אומגע-וויקערע גרויסע לאַנדסטויטער.

לעיאָאל (פרי.) — האַלטן זיך אין

די גרענעצן פון געזעצן; געטריי זיין דער הערשנדיקער אָרדנונג.

לאַמארעטס קוש-א גע-

שעניש, וואָס איז פאַרגעקומען דעם 7-טן יולי 1792 אין דער צייט פון דער פרי. רעה, ווען דער דעפוטאט גישאָף לאַמארעטס האָט אין אַ שיינע רעדע פאַרגעלייגט די דעפוטאטן צו

פאַגעסן אָן פאַרטיי-קאָמף און טאַייניקן זיך אין איין גרויסע ברידער-פאַרטיי. זיין שיינע רעדע האָט געמאַכט אזא רוסם אויף די דעפוטאטן, אזוי האָבן זיך געוואָרן איבער דעם צווייטן אין די אַרעמס און זיך צעקושט. נאָר צומאָרגנס איז די גרויסע ליבע פאַרשטוונדן געוואָרן. איצט באַנוצט מען דעם אויסדרוק „לאַמארעטס קוש“, ווען פאַליטישע טוער רופן צו פאַריי-גיכן אַלע פאַרטייען, צו פאַרגעסן זייערע קלאַסן-אינטערעסן און צו פאַרייניקן זיך אַרום אַ פאַליטישע אַקציע.

לאַנדווער (ד.) — אזוי האָט

געוויסן די רעזערוו-אַרמיי אין דייטשלאַנד און אין עסטרייך.

לאַנדטאָג (ד.) — אַ פאַרזאַמ-

לונג פון פאַלקס-פאַרטרעטער פון אַ באַזונדערע פראָווינץ אין דייטשלאַנד. אין עסט. (אין דייטשלאַנד) פרייטן, זאַקסן א. א.ז.וו.; אין עסט. די אָרגאַנען פון די אָר-טיקע זעלבסטפאַרואַלטונגען).

לאַנדאָמאַן — דער ראש פון

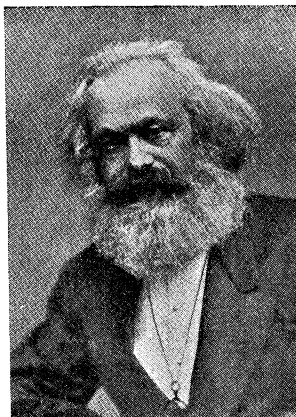
דער מלוכה אין די שווייצאַרישע קאַנטאָנען, ווי ציל אונט אַ פריע זידענט.

לאַנדסטיונג (דעם.) — דער

דענישער פאַ-לאַמענט.

פרידריך ענגעלס

קארל מאַרקס

פ. לאסאל

לאנדסקעכט (ד.) — אזוי האט מען גערופן געדונגענע זעלנער אין דייטשלאנד אין מיטל-אלטער און אין אנהייב פון דער נייער צייט; היינט באצייט פ. א לויין-ארבעטער, א שכיר'רום.

לאנדראט (ד.) — דער טיטל פון פרייסישע אדמיניסטראציע-באאמטע.

לאנזשוינע זש. ד.

(1753—1827) — א פראנצויזישער פאליטישער טוער אין דער צייט פון דער ג. פרי. רעה. אין 1789 איז ער דעפוטאט פון 3-טן שטאנד אין דער נאציאנאל-פארזאמלונג, וווּ אלס מיטגליד פון קאנהענט טרעט ער ארויס מיט די זשיראדיטען קעגן די יאקאביניער. 5. איז געווען א מיטגליד פון דער קאמיסיע, וואס האט אויסגעארבעט די קאנסטיטוציע, דערנאך טרעט 5. אריין אין געזעצגעבערישן קארפוס, וווּ ער קעמפט קעגן דער זעלבסטעהערשאפט פון באנאפארטע.

לאסאל, פערדינאנד

(1825—1864) — א דייטשער מאציאליסט, א געלערטער און פובליציסט, א גלענצדער רעדנער און קעמפער פאר דער ארבעטער-זאך, דער גרינדער פון דער דייטשער ארבעטער-פארטיי.

אין דער צייט פון דער מערק-רעוואלוציע (1848) האט לאסאל אלס סאציאליסט גענומען אן אנהייב טייל אין דער „נייער ריינישער צייטונג“ אונטער דער רעדאקציע פון קארל מארקס. אין נאוועמבער 1848, ווען די פרייסישע רעגירונג האט צעשריבן די נאציאנאל-פארזאמלונג, האט לאסאל גערופן צו א באוואוסטן אויפשטאנד, מען זאל נישט צאלן קיין מלוכה שטייערן. דערפאר האט מען אים צוגעצויגן צו פאראנטווארטלעכקייט, אבער די ריכטער האבן אים פרייגעשפראכן. אין 1862 גיט לאסאל ארויס זיין באוואוסטע בראשור „וועגן דער היכטיקייט צו ארגאניזירן די ארבעטער-פארטיי“. פאר דערדאזיקע בראשור ווערט 5. פארשפאנד צו הפיסה; די ריכטער האבן איינגעפונען, אז אין דער בראשור א. יטירט 5. קלאסן-שגאה. אין 1863 ווערט 5. דער פארזיצער פון דעם אלגעמיינעם דייטשן ארבעטער-פארבאנד. לאסאלס שיטה איז געווען אז ס'איז מעלעך איבערצוגיין צו דער סאציאל טישער אידענטיט דורך איינארדענען שרייע ארבעטס-געזעלשאפטן, וואס זאלן זיך געניינען אונטער דער אויפזיכט פון דער מלוכה און דורך איר געשטיצט ווערן.

ל'אפארג, פאָל (1840—

1911) — אַ פראַנצ. פּאָליט. טוער, געהערט צו דער אַלזעלסט-לעכער אַרבעטער-אָרגאַניזאַציע „אינטערנאַציאָנאַל“ אין דער צייט פון דער קאָמונע מוו ער פאַר-לאָזן פאַריז און ער אַנטלויפט קיין שפּאַניע. אין 1872 ווערט ער אויסגעוויילט דורך שפּאַנישע אַר-בעטער פאַר אַ דעלעגאַט אויף דער קאָנפּערענץ פון „אינטערנאַציאָ-נאַל“ אין האַאָנ. אין 1880, נאָך דער אַמנעסטיע, קומט ער צוריק קיין פאַריז און ווערט איינער פון די רעדאַקטאָרן פון דער סאַציאַ-ליסטישער צייטונג „גלייכהייט“, אין וועלכער ער אַנטוויקלט מאַרקס שיטה.

ל'אצאראָני (איט.) — אַזוי

הייסן באַסאַקעס און אַרימע-לייט אין איטאַליע.

ל'אַקאוט (פּאַט.)—דאָס שליטן

פון פאַבריקן דורך די אייגן-טימער, פרי צו נייטן די אַרבע-טער, אַפצוהאַנגן זיך פון זייערע אַרויסגעשטעלטע פּאַדערונגען.

ל'אַקאַליזירן (פּאַט.) — באַ-

גרינענען אין אַ געוויסן פּינקאַ, אַפּשליסן; למשל: ל'אַקאַליזירן אַן אַרעמיקע אַ מגפה, אַ שרפה.

ל'אַראַשפּוקאַ, ל. א.

(1743—1792) — אַ באַזוכי-

טער פראַנצ. פּאָליטישער טוער אין דער צייט פון דער גר. פרי. רעה. אין דער נאַציאָנאַל-פאַר-זאַמלונג איז ער צוגעשטאַנען צום דריטן שטאַנד. ער האָט געפּאָדערט פּרעסע-פּרייהייט, פאַרבאָט פון נעגער-שקלאַפּעריי, מען זאָל פאַר-קויפן די גיטער, וואָס געהערן צום קלער, און פאַריכטן די מאָנאַסטירן. בשעת די געשעענישן אין 1792 מוו ל. פאַרלאָזן פאַריז נאָר אויפן וועג דער-הרגעט אים דער צעוויילדעוועטער המ'ן.

ל'אַרבערבלעטער — איי-

ביק-גרינע בלעטער; מיט די ל'אַרבערבלעטער פלעגט מען אין די אַלטע צייטן באַצירן זיגען; פון דעם נעמט זיך די פּראַזע; „שניידן ל'אַרבערבלעטער“—האַבן דע-פּאַלג.

ל'וידדיטן — אַ פאַרטיי פון

ענגלישע אַרבעטער (אין אָנהייב XIX י"ה), וואָס האָבן צעשטערט די טעקסטיל-מאַשינען, זעענדיק אין זיי די סיבה פון אַרבעטסלאָז-זיכייט.

ל'וטער אנער —אָנהענגער פון,

דער רעליגיעזער שיטה, וואָס איז געשאַפן געוואָרן אין דייטשלאַנד דורך מאַטין לוטער אין XVI י"ה

דעם קרייז פון דער יוגנט-אָרגאַן-
 ניוואַציע „פּראָלעטאַריאַט“ צו
 18 יאָר, מוז זי שוין אַנט-
 לויפן קיין ציריך, וווּ זי ענ-
 דיקט אַ הויכשול אין באַקומט
 אַ דאָקטאָר-דיפּלאָם פאַר דער די-
 סערטאַציע „די אַנטוויקלונג פון
 דער פּוילישער אינדוסטריע“. 5,
 האָט אַ סך מיטגעהאַלפן צו אַנט-
 הויקלען די טעאָריע פון דער פּויל-
 ישיער ס.ד. פּאַרטיי און אייך צו
 זער אַנטשטימונג פון דער פּוילישער
 און ליטווישער ס.ד. פּאַרטיי. אייפן
 ציריכער אינטערנאַצ. קאָנגרעס
 (1893) באַקומט ל. דעם מאַנדאַט
 פון די וואַ-שעווער אַרבעטער.
 אין 1897 פּאַרט 5 קיין דייטשלאַנד,
 וווּ זי זעצט-פּאַר איר טעטיקייט
 צווישן די פּוילישע אַרבעטער אין
 פּוילן און אין שלעזיע. אין 1905
 קומט ל. קיין וואַרשע און נעמט
 אַ זעבעדיקן אַנטייל אן דער
 רעוואָלוציע פון פינפטן יאָר, ווערט
 אַרעסטירט, נאָר אַנגיבן ווערט
 זי באַפרייט און פּאַרט צוריק
 קיין אויסלאַנד. אין 1907 איז 5,
 אַ דעלעגאַטין פון דער פּוילישער
 און 5 טווישער ס.ד. אויף דער
 אַלגעמיינער קאָנפּערענץ און שליסט-
 זיך דאָרט אָן אַן דער באַזשע-
 וויסטישער פּראָקציע. פון 1907
 אָן אַרבעט ל. אן דער דייטשער
 ס.ד. פּאַרטיי אין באַרעמט א

די לויטעראַנער זענען קעגנער פון
 קאַטאָליציזם מיט זיינע אַלע צע-
 רעמאַניזעט; זיי גלייבן בלוויז אין
 דער ביבל און אין דער עוואַנג-
 געליע.

לויפנדע רעכענונג -

די פּאַרם פון אַריינגלייגן געלט
 אין אַ באַנק, לויט וועלכער דער
 אַריינגלייגער קאָן אַרויסנעמען אין
 אַריינגלייגן זיין געלט צו יעדער
 צייט.

לומפן-פּראָלעטאַריאַט-

אַ קלאַס מענטשן, וואָס נעמט
 נישט קיין אַנטייל אין דער אַר-
 בעט פון דער געזעלשאַפט. צוליב
 זייער דעקלאַסירונג פון דער גע-
 זעלשאַפט זענען זיי נישט בעיק
 צו אָרגאַניזירן-זיך אין אַ פּאַרטיי
 אין פירן אַ קלאַסן-קאַמף.

לונאַטשאַרסקי אַנ.

ג. (1866)—אַ רוסישער קאָמו-
 גיסט, אַ זשורנאַליסט. זינט דער
 באַזשעוויסטישער איבערקערעניש
 איז ל. בילדונגס-קאָמיסאַר. 5,
 רעכנט זיך פאַר אַ קעגנער פון
 ליטעראַטור און קוויסט.

לוקסעמבורג, ראָזע

(1870—1910)—געבוירן אין
 פּוילן. זייענדיק אַ שילערין פון
 איינע פון די וואַרשעווער מיטל-
 שוין איז 5. אַריינגעזירטן אין

לינקע ראדיקאלע שטעלונג אין 1913 הערט זי פאר א רעדע קעגן מ'דיטאריזם פארמשפט אויף א יאָר חמיסה. אין 1914, בעת דער וועלט-מלחמה, פארנעמט זי אן אַינטערנאַציאָנאַלע שטעלונג: איר זשורנאַל „אינזערנאַציאָנאַל“ ווערט קאָפיסירט. זי טרעט אַרײַן אין פאַרײַן „ספּאַרטאַקוס“, געגרינדעט דורך ק. ליבקעכט. אין 1916 ווערט זי הידער אַרעסטירט אין תּײַסח שרייבט זי אָן איר בראַשור „דער קריזיס פון דער ס.ד. פּאַרטיי“. די נאָ-העמבער-רעוואָלוציע (1918) גיט איר די מעגלעכקייט צו פירן די ברייטסטע רעוואָלוציאָנערע אַגיאַ-טאַציע. בעת דעם יאָנאר-אויפּ-שטאַנד אין 1919 רופט זי צו אַ פּאָלעטישע רעוואָלוציע. אין זעלבן חודש ווערט זי געטייט צוזאַמען מיט ליבקעכטן.

ליבער, מיכל (געב. 1880) —

אין די יונגע יאָרן אַרײַן אין דער סאַצ. באַוועגונג, געווען טע-טיק אין בונד. אַ גלענצנדער רעד-נער, זינט 1905 געווען מיט-גליד פון צ. ק. פון בונד, אַ קעמפער פאַר דער נאַצ. קולטור-רעזער אויטאָאָמיע. אין 1910 ווערט זי פאַרשיקט קיין האַ-לאַנדע, פון דאָרט אַנטלויפט ער

קיין אויסלאַנד. אין דער צײַט פון קערענטקיס רעגירונג קומט זי. קיין פעטערבורג און פאַרנעמט אַ חשוב אָרט אין דעמאָלטיקן פּאָליטישן לעבן. נאָך דער באַל-שעוויסטישער אַ בערקערעניש נעמט שוין נישט זי קיין אַנטײל אין פּאָלי-טישן לעבן אין רוסלאַנד, הייל ער איז אַ שאַפער קעגנער פון באַלש. אין אַ צײַט אַרום ווערט זי. איינגעזעצט אין מאַקאָווער טורמע, וווּ ער שרייבט זײַנע זכרונות. שפעטער ווערט זי פאַר-שיקט קיין טורקעסטאַן.

ליבעראל (פאסט) — אן אַג-

הענגער פון געוועלשאפטלעכער, פּאָליטישער, רעליגיעזער פּריי-הייט. ליבעראליזם (פּרייזינקייט) איז אַ פּאָליטישער סיסטעם, וואָס פּאָדערט קאָנסטיטוציאָנעלע רעגיאַ-רונגס-פּאַרמען און גלייכבאַרעכ-טיקונג פון אַלע בירגער און קלאַסן.

עקאָנאָמישער ליבע-ראַליזם — (פּאַרשטייער פון דאָ-ז קן שטאַנדפּוינט: זענען: סמיט, ענגלישע- באַוויסטער עקאָנאָמיסט, און דער פּאַנצ. עקאָנאָמיסט סײל) אָנערקענט: דעם פּרינציפּ, אַז די מלוכה דאַרף זיך נישט מישן אין היירטשאַפטלעכן לעבן פון לאַנד, הייל די טרייע קאָקירענץ ברענגט

נוצן דער געזעלשאפט. דער קעגנזאץ צו ע. ל. איז דער סאָ- ציאליזם אין קאָמיניזם.

פאליטישער ליבעראליזם — (לעק, בענה, שאַמין קאָני- סטאַנט) אַ שטאַנדפונקט פון איג- דיחידועלער פרייהייט, דער קעגנ- זאץ צו פ. פ. איז דער מלוכה- אַבסאָלוטיזם; מאָנאַרכיסטישער אָ-ער קאָמוניסט, אַבסאָלוטיזם.

גייסטיקער ליבעראליזם — (האַלטער, העקעל, ביי- סאָן) אַ שטאַנדפונקט, אַז דעם מענטשן דאַרפן נישט אָנגעהאָרן דערן קיין טום דאָגמע, מנהגים, טראַדיציעס, נאָר ס'דאַרף אים געגעבן דערן אומבאַשרענקטע פרייהייט פון דענקען. ג.ל. איז קעגן יעדער רעליגיע.

ליבערמאן א. ש.
(184...—1880) — געב. אין

לונע, גראַדנער קאנט, האָט בא- זוכט די היילנער רעפּובליק-שול. נאָכן ענדיקן דעם סעמינאַר בא- זעצט זיך פ. פ. אין סוואַלק אין עפנט דאָרט אַ העברעישע שול. אין 1869 קומט ל. אָן אין פע- טערבורגער סעכנאָלאָגישן איג- סטיטוט אין דאָרט קומט ער אין באַצויגען מיט רוסישע רא- דיקאַלן, די שפעטערדיקע גרינדער

פון „נאַראַדנאַיאַ וואָליאַ“ (פאָלקס- ווילן). אָנהייב 70-ער יאָרן טרעט פ. אריין אין היילנער יידישן סאָצ. קרייז, אין 1875 אַנטלויפט פ. קיין אויסלאַנד, צוליב זיין אָני- טירן דעם סאָציאַליזם צווישן פויערים, און לערן באַזעצט ער זיך אין לאַנדאָן. דאָרט פאַרעפנט- לעכט פ. די ערשטע סאָצ. פּראָ- קלאַמאַציע אין העברעיִש. די פּראָ- קלאַמאַציע איז געוואָרן פאַרשפּרייט אין רוסלאַנד אין טיזונטער עק- זעמפלאַרן אין געמאַכט אַ שטאַרקן רושם, בפרט אויף די ישיבה- בחורים. אין יאָר 1876 גרינד- דעט ער אין לאַנדאָן די ערשטע יידישע סאָצ. אָרגאַניזאַציע אויף דער העלט, אַגודת הסאָציאַליסטיס העבריים בלונדון, צוזאַמען מיט ל. גאַלדבערגן, איינער פון די ער- שטע יידישע סאָציאַליסטישן-רעהאָ- לוציאַנערן אין רוסלאַנד, אין זעל- ביקן יאָר מוז פ. פאַרלאָזן ענג- לאַנד אין ער באַזעצט זיך אין חוץ, ווו ער גיט אַרויס אין מאי 1877 דעם ערשטן סאָציאַליסטישן זשור- נאַל אין העברעיִש, האַמת. נאָכן פערטן נומער האָט זיך דער זשורנאַל אָפגעשטעלט. אין יאָר 1878 הערט פ. אַרעסטירט נאָכן באַפרייט דערן אין יאָר 1879 פאַרלאָזט פ. אייראָפע, האַנדערט איבער קיין אַמעריקע, ווו, צוליב

גארנישט אויפגעקלערטע סיבות, האָט ער זיך גענומען דאָס לעבן.

ליבקעכט, ווילהעלם

(1826—1906) — אַ סאַציאַל-

דעמאָקראַט, אַ תלמיד פון מאַרקסן,

אַ רעוואָלוציאָנער, אַ גלענצנדער אַניסאַטאָר אין שריפטשטעלער.

איינער פון די גרינדער פון דער

דייטשער ס.ד.פּאַרטיי אין 1869. אַ

מיטגליד פון זאַקסישן לאַנדטאָג און

שפּעטער דעפּוטאַט אין רייכסטאָג.

בנה דער דייטש-פּראַנצ. מלחמה

(1870) האָט זי געהאַט דעם מוט

צוזאַמען מיט בעבעזין אַרויסצו-

טרעטן קעגן מלחמה. זי האָט אַ

סך יאָרן פאַרבאַכט אין די

דייטשע תּיּיסות, זיינע בעסערע

ביכער זענען: „וויסנשאַפט איז

מאַכט און מאַכט איז הייסנזאַפט“,

„ראַבערט אָאווען“ און „קאַרל

מאַרקס לעבן“. זי איז געווען זייער

באַליבט בי די דייטשע אַרבעטער-
מאַסן.

צווישן פעלקער. קיינער פון די

סאַציאַל-דעמאָקראַטן האָט אים

נישט אונטערגעהאַלטן. זי גרינד-

דעט אַ באַזונדער סאַציאַליסטישע

גרוּפּע „ספּאַרטאַקוס“, וואָס איז

דער קערן צו דער שפּעטערדיקער

דייטשער קאָמוניסט. פּאַרטיי. פּאַר

אַגיאַטירן קעגן דער מלחמה ווערט

זי אַריינגעזעצט אין תּיּיסה, ווי

ער זיצט אָפּ ביז דער רעוואָלוציע

(1918). נאָכן באַפּרייט-ווערן זעצט

זי פּאַר זיין קאָמוניסטישע טעטי-

קייט און רופּט די אַרבעטער צו סאַר-

כאַפּן די מאַכט. בעתן יאָנאַר-אויפ-

שטאַנד (1919) ווערט זי אַרעסט-

טירט צוזאַמען מיט ראָזע לוק-

סעמבורג (זע), אין אײפּן וועג צו

דער תּיּיסה ווערן זיי געטייט

אויף אַן אַכוריותדיקן אײפּן.

ליגע (איט.) — אַ פאַרבאַנד, אַ

געזעלשאַפט, וואָס האָט פּאָלי-

טישע, רעליגיעזע אָדער אַנדערע

ציילן.

ליבקעכט, קאַרל

(1871—1919) — אַ זון פון

ווילהעלם, אַ רעוואָלוציאָנער-קאָ-

מוניסט, און אָנהייב פון דער

וועלט-מלחמה האָט ער איינער

אַליין צווישן אלע דייטשע סאָ-

ציאַל-דעמאָקראַטישע דעפּוטאַטן

אין רייכסטאָג געהאַט דעם מוט

אַרויסצוטראַטן קעגן דער מלחמה

פּעלקער-ליגע—נאָך דער

וועלט-מלחמה (1914 — 1918)

האַפּן די בירזשוואַזע רעגירונגען

געוואָלט אָפּשוואַכן די אומצופרידנ-

הייט פון די אַרבעטער-מאַסן, און

געזוכט מיטלען קעגן מלחמות.

צוליב דעם האָט אַמעריקע

פאַרגעלייגט צו שאַפּן די פעל-

קער-ליגע, וואָס זאָל אײנפירן-

ווענירן אדער נישט דערלאזן צו קיין קינפטיקע מלחמות.

לידער (ענג.) — אָנפירער פון אַ פּאָליטישער פּאַרטיי.

לינגוויסט (פֿאַט.) — אַ שפּראַכנ-קענער, שפּראַכנפּאַרשער.

לינקאָלן, אברהם (1809—1865) — פרעזידענט פֿין די פארייניקטע שטאַטן פון צפון-אַמעריקע. אין דער יוגנט איז געווען אַן ערדאַרבעטער, שפּעטער ווערט ער אַן אַדוואָקאַט. אין 1748 ווערט ער אויסגעקליבן אין פאַרלאַמענט, וווּ ער טרעט אַרױס קעגן נאַגער-שקלאַפּעריי. אין 1860 ווערט ער אויסגעוויילט דורך די שטאַטן, וווּ ס'האַט נישט געהערשט קיין שקלאַפּעריי, אַלס פרעזידענט פון דער רעפּ. פֿ. קעמפּט פּאַרן אָפּשאַפן פון דער שקלאַפּעריי קעגן די פּאַרטיידיקער פון לייב-אייגנטום. דעם 14-טן אָפּריל 1865 ווערט פֿ. געטייט דורך אַ שליח פון די שקלאַפּן-אייגנטימער. דאָס אַמעריקאַנישע פּאַלק רעכנט פֿ. פּאַר דעם אמתן רעפּליקאַ-נער-אידעאָליסט. אין 1876 האָט מען פֿ. געשטעלט אַ דענקמאַל אין וואַשינגטאָן.

לינקע — אזוי ווערן אָנגערופן אַן די פּאַרלאַמענטן די ליבע-

ראַלע פּאַרטייען, אין קעגנזאַץ צו די קאָנסערוואַטיווע, וועלכע הייסן רעכטע, ווייל די מיטגלידער פון דער לייבער. פּאַרטיי זיצן לינקס צום פרעזידיום און די קאָנסערוו. זיצן רעכטס, די מעטקע זיצן צווישן די לינקס און די רעכטע, און זיי הייסן דער צענטער.

ליצענציאַ (גר.) — דאָס רעכט אַרױסצופירן און אַרױנצופירן באַשטימטע סחורות דורך דער געזעץ.

ליקווידירן (פֿאַט.) — פּאַרענ-דיקן, אָפּשטעלן אַן אונטער-נעמונג.

לייבאַר-פּאַרטיי (ענג.) — (א-בעטט-פּאַרטיי). אַ ראַדיקאַלע אַרבעטער-פּאַרטיי, וואָס איז אַנט-שטאַנען אין ענגלאַנד ביים סוף פון XIX י"ה.

לייט-מאַטירן (ד.) — דער הויפט-מאָטיו, וואָס כאַראַק-טעריזירט אַ ווערק. דער הויפט-געדאַנק.

לעבעל (ענג.) — אַ ספּעציעלער צעטל מיט אַ הערב, וואָס די אַר-בעטער-פּאַרבאַנדן קלעבן אָן אויף די דורך זיי אויסגעאַרבעטע סחורות. דער ל. איז איינגעפירט

געוועזענען; למשל: די אָנער-
קענונג פון א נישט-פּשר געבוירן
קינד פאַר אַן אייגנט.

לעגטימליזם (לעגט.) — א
פאַרטישע טעאָריע, וואָס בא-
היינט די געטלעכע אָפּשטאַ-
מונג פון א קינדער.

לעגיסלאַטור (לעגט.) —
1) די געוועזענע פּערישע קע-
פּערשאַפט, געוועזענע. מאַכט;
2) די צייט, וואָס עס דויערט
די פּילמאַכט פון די פּאַרקאָספּאַ-
טרעטע.

לעדעבור, ע. (געב. 1850) —
א זשורנאַליסט, מיטגליד פון
דער דייטשער סאַצ.ד. פּאַרטיי,
דעפוטאַט אין רייכטאָג. פון 1900
אָן, געהערט צו לינקן פּליגל.
איינער פון די פירער פון די
אומאַפהענגיקע סאַציאַליסטן אין
דער צייט פון וועלט-קריג,
האַט זיך באַטייליקט אין דער
בערלינער רעו. (1919). אין די
לעצטע פאַר יאָר דער אָנפירער
פון א קליינע גרופע אומאַפהענ-
גיקע סאַציאַליסטן (פון 1923 אָן).

לעדרין-ראָלען, אַל. אַ.
(1807—1874) — א פּראַנצ.
דעמאָקראַט, פאַרטייליקער פון
פאַרטישע פאַרברעכער. ווערט אין
יאָר 1841 אויסגעוויילט אין
פאַרלאַמענט אין פּרעט אַרין אין

אין אמעריקע און אין ענגלאַנד.
דער ל. דינט פאַר א צייכן, אַז
די סחורה איז אויסגעאַרבעט
דורך א באַשטימטן אַרב.פאַר-
באַנד, און אין פאַל פּין א שטרעק
קענען די קינים הירקן אויף די
אינדוסטריעלער, אַז זיי זאָלן נישט
אָננעמען קיין שטרייקברעכער,
ווייל אין קעגנפאַל קענען זיי
סחורות פאַרקאַטירט ווערן.

לעגאַט (לעגט.) — א דיפּלאָמאַט-
טישער פאַרשטייער פון פּויבסט.

לעגאַל (לעגט.) — געוועזענער,
דערלייבט.

לעגיאָן (לעגט.) 1) אומגע-
הייער פיל; 2) א מיליטער-
אָפּטיילונג אין דער רוימישער
אַרמיי; א מיליטער-אָפּטיילונג,
וואָס באַשטייט פון פּריווייליקע
און געהערט נישט צו דער שטענ-
דיקער אַרמיי.

לעזשאָן ד'אָנער (פּר.) —
אַן עין-לעניאָן, אַן אַזיציר-אַרדן.

לעגיאַטיים (לעגט.) — געוועזענער.

לעגטימאַציע (לעגט.) —
1) א צייגניש וועגן נאָמען,
פערזענלעכקייט, באַשעפטיקונג,
ווינאַרט א. א. וו. (פאַס, לע-
גיטימאַציע-ביכל); 2) באַשע-
טיקט א רעכט, אָדער אַן אַקט

לענין (אוריאלנאָר), וויליאָם-דימיר איליטש (1870-

1924) — רעהאָלוציאָנער, טעאָ-רעטיקער פון מאַרקסיזם, גלענצנ-דער רעדנער, שעפער פון דער איצטיקער רוס. קאָמוניסטישער רעגירונג. אין די 90-ער יאָרן געמט זי. אַ שטארקן אָנטייל אין דער אָרגאַניזאַציע „קאָמס-פאַר-באַנד פאַר באַפֿרײונג פון רוסישן אַרבעטער-קלאַס“. אין 1897 ווערט זי פאַרשיקט קיין סיביריאַ אין יענער צייט דערשיינט זײַן בוך „די אַנטוויקלונג פון קאָפיטאַליזם אין רוסיאַנד“. אין 1900 פאַרט זי אַרויס קיין אויסלאַנד און צו-זאַמען מיט פּלעכאַנאַוו, מאַר-טאַוו א. אַנד. גיט ער אַרויס די צייטשריפט „איסקראַ“. אין 1905, אין דער צייט פון דער ערשטער רוס. רעוואָל., קערט זיך זי צוריק אומלעגנאַל קיין רוסיאַנד און דאָ געמט ער אַ לעבעדיקן אָנטייל אין דער רעה. נאָכן נצחון פון דער רעאַקציע פאַרט זי צוריק קיין אויסלאַנד, וווּ ער זעצט-פאַר זײַן רעה. טעטיקייט בי די שווערסטע מאַטעריעלע באַדינונגען און ביי שטענדיקן גע-וונד זײַן. אויף אַלע אונטער-נאַציאָנאַלע צוזאַמענאַרן פאַרנעמט זי, די סאַמע ראַדי-קאַלסטע פּאָזיציע. נאָך דער פעב-רואַר-רעוואָל. (1917) קערט זיך

דער עקסאָליקער פּאַרטיי. אין זײַן צײַטונג „רעפּאָרמאַ“ פּראָפּאַ-גאַנדירט זי, ראַדיקאַלע אַדייטן און פּאַרטיידיקט די אינטערעסן פון אַרבעטער-קלאַס. אין 1848 ווערט זי. אַ מיט-ליד פון דער צײַטהױליקער רעגירונג און טרעט אַריין אין דער געזעצגעבערישער פאַרזאַמלונג. נאָכן אויפשטאַנד פון 13-טן יוני (1848) אַנטלויפט ער קיין לאַנדאָן און צוזאַמען מיט מאַדזיני, רוגע און אַנדערע שאַכט זי. אַ רעה. גרופּע צו פאַר-ייניקן אַלע אייראָפּעיִשע דע-מאָקראַטן. אין 1870 קערט ער זיך אום צוריק קיין פּראַנקרייך. געמט אָן אָנטייל אין די גע-שעענישן פון 1871 אין ווערט אויסגעוויילט פאַר אַ מיטגליד פון דער נאַצ. פאַרו. אַ דאַנק זי. איז אין פּראַנקרייך איינגעפירט גע-וואָרן אַלגעמיינע וואַל-רעכט.

לעוועלערן — אַ פּאַרטיי אין

ענגלאַנד אין דער צייט פון דער ערשטער רעוואָלוציע (1649), וואָס האָט געפּאָדערט, אָן די רע-גירונג זאָל איבערגיין צום פּאָלק.

לעטאַרגיע (גר.) — הינער-

פּלעט-שלאָף; אומבאַוועגלעכ-קייט, גימטיקער פאַראַליוש; אַ לאַנגער שלאָף, ענלעך צו טויט.

קאָונער גאַזעטרייַע. אַן אַרבעטער אַ שוטטער, אַ קעמפער אין די רייען פון בונד. אין מאי 1900 באַטייליקט זיך 5. אין אָנפאַל אויף אַ פּאָליציי-צירקל אין ווילנע, כדי צו באַפרייען אַרעסטירטע חברים. דעמאָלט ווערט ער אַרעסט-טירט און זיצט אָפּ אנדערע האַלבן יאָר אין תּפּיסה. אין חודש מאי 1902 שיסט 5. צום ווילנער גוֹט בערנאַטאַר פּאָן-וואַל, פאַר זיין באַפעל צו שמיין פּאָליטי. אַרעסט-טירטע, און פאַרוואַנדעט אים. פאַרן דאָזיקן אַכענטאַט ווערט 5. געשטעלט פאַרן קריגסגעריכט און ווערט פאַרמשפּט צום טויט דורך הענגען.

5. אום קיין רוסלאַנד און פּירט-דורך די באַלשעוויטשישע איבער-קערעניש (דעם 17-טן אָקטאָבער 1917). דעמאָלט ווערט 5. אויס-געזיילט אַלס פּאַרזיצער פון ראַט פון די פּאָלקסקאָמיטאַרן. אין 1919 געלינגט לענינען צונויפצו-רופן דעם 1-טן קאָנגרעס פון דריטן אינטערנאַציאָנאַל. צווישן אנדערע זענען באַוואַסט לענינס פּאָליגנדיקע ביכער: „פאַר 12 יאָר-צוויי שטרעמונגען אין דער רוס. ס.ד.ד.“, „די אַגראַר-פּראָגע“, „אימפּעריאַליזם אַלס נייער עטאַפּ פון קאַפיטאַליזם“, „מלוכה און רעו.“. **לעקערט, הירש** (1880—1902)—געבוירן אין אָניקשטי,

מ

פוילן; פיג. גרויסע קאפיטאליסטן, וואָס האָבן אַ גרויסע השפּעה אויף דער אינדוסטריע אין אויף דער עקאָנאָמישער פּאָליטיק.

מאָדוס וויווענדי (פּאָט.)—אן אופן צו לעבן בשלום מיט מענטשן פון אַן אַנדער פּאָלק אָדער קלאַס.

מאָדזיני, דזשוזעפע (1805—1872)—אן איטאַליע.

מאָביליאַציע (פּאָט.) — אַ שניצלע באַווענונג; דאָס צו-נויפואַמלען מיליטער אין אַ פּאַ-שטימט אַרט, גרייט צו מלחמה; דער פּאַרבייט פון אומבאַוועגלעכע גיטער אויף קאפיטאַל.

מאָגיסטראַט (פּאָט.)—שטאַט-פאַרוואַלטונג, ראַטהויז.

מאַנגאַטן (פּאָט.) — גרויסע גוטבאַזיצער אין אונגאַרן און אין

פון הערצאג פון טאסקאניע, אײלס
 ער קיין פֿאַרעניץ, ווו ער ווערט
 אויסגעוויילט אַלס דעפוטאַט, דע-
 נאָך דעלעגירט דורך די צייטוויי-
 קײַט רעגירונג צו פירן די אונ-
 טערהאַנדלונגען אין רוים, דאָ
 ווערט ער צוזאַמען מיט צרמע-
 לײַני און סאַפי אויסגעוויילט אין
 טרוימוראט און פאַרטידיקט די
 איטאַליענישע רעפובליק קעגן
 פֿאַנקרייך. נאָכן פאַלן פון רוים
 קײַפּט מ. אָן באַציונגען מיט קאָ-
 שוט, לעדרי-רעלען און רוגע,
 און צוזאַמען מיט זײ שאַפט ער
 „אַן אײראָפּעיִשן קאָמיטעט“, וואָס
 האָט זיך געשטעלט פאַר אַ צײל
 צו גרינדן אַן אײראָפּעיִשע רע-
 פובליק. גלייכצײטיק פירט מ. אָן
 מיט דעם אײפּשטאַנד אין מילאַן
 (1853), אין גענף (1857) אין
 נעמט ארױך אַן אָנטייל אין גאַר-
 באַלדיס אױפּשטאַנד.

מאדע, דע מאָנזשאַ

(1814—1892) — אַ פראַנצ.
 פּאָליטישער טוער, אדוואָקאַט,
 פאַרטייקער פון פּאָליטישע פאַר-
 ברעכער, גענומען אַן אָנטייל אין
 דער רעוואָלוציע פון 1848. אין
 1850 ווערט מ. מיטגליד פון דער
 געזעצגעבערײשער פאַרזאַמלונג.
 פאַר זײן אָפּאָזיציע קעגן דער
 מלוכה-אײבערקערעניש אין 1852

נישער פּאָליטיקער, אַן אדוואָקאַט
 און זשורנאַליסט. אַלס קאַראַגאַר-
 יער (זע) איז ער אין 1830 גע-
 וואָרן אַרעסטירט און אַרױסגע-
 שיקט פון איטאַליע, פון מאַרסעל
 האָט ער צוגעשיקט דעם סאַרדי-
 נער קעניג קאַרל אַלבערט זײן
 באַווסטן בריוו, אין וועלכן ער
 ווענדעט זיך צו אים, אַז ער זאָל
 באַפרייען איטאַליע. מ. גרינדעט
 אַ פאַרבאַנד „יונג-איטאַליע“ אין
 אין דער צײַטונג מיטן זעלביקן
 נאָמען פּראָפּאַגאַנדירט ער פריי-
 היט און גלייכהײט, הי אױך
 די פאַרייניקונג פון אַלע טײלן
 פון דער איטאַליענישער רעפוב-
 ליק. ווען זײנע צוויי אַטענאַטן,
 מיט וועלכע ער האָט אָנגעפירט
 אין גענף, האָבן זיך נישט אײנ-
 געגעבן, ווערט ער פאַטריבן פון
 דער שוײץ און אין זײן אָפּוועזונג-
 הייט ווערט ער דורך די ריכטער
 אין סאַרדיניע פאַרמשפט צום טויט.
 אין 1842 באַזעצט זיך מ. אין
 לעָנזאָן, ווו ער גיט אַרויס זײן
 צײַטונג „דער פּאָלס-אַפּאַסטאַל“.
 בעת דער רעוואָלוציע פון 1848
 קימט מ. קיין מילאַן און גרינדעט
 דאָרט די צײַטונג „דאָס איטאַ-
 לענישע פּאָלס“. נאָך דער קאַפי-
 טלעאַציע פון מילאַן אַנטלויפט
 מ. קיין שוײץ אױפן וועג קומט
 אים אַן די ידיעה וועגן אַנטלויפן

ווערט מ. אַרעסטירט און אַרויס-געשיקט קיין אויסלאַנד. אין 1871 קימט מ. צוריק קיין פראַנקרײך, וווּ ער ווערט אויסגעוויילט אין דער נאַציאָנאַל-פאַרזאַמלונג. אין דער ג.פ. פאַרנעמט מ. אַן אַרט צווישן די עקסטרעמער און קעמפּט קעגן די אולטראַמאַנטאַנער (זע). אין 1876 ווערט מ. אַינער פון די אָנטייער פון דער ראַדיקאַלער פאַרטיי אין פאַרלאַמענט. אין האַליאָנס האָט מען מ. געשטעלט אַ דענקמאַל פאַר זיינע פאַרדינסטן פאַר פראַנקרײך.

מאָדערנאָסן (שפ.)

אַ מעסיקע פּאָליטישע פאַרטיי אין שפּאַניע, אָנגעשטאַנען אין יאָר 1820.

מאָהיקאַנער (1) אַן אינ-

דיאָנישער אייטגעשטאַרבענער שבת; (2) די לעצטע פאַרשטייער פון אַ דור, ריכטונג, אידיע א.א.וו.

מאָטאָר (פּאַט.) — באַוועגער;

אַ מאַשין, וואָס מיט איר הילף פירט-אויס אַ געוויסע קראַפט (זא-סער, נאַפט, גאַז, עלעקטרי א.א.וו.). אַ מעכאַנישע אַרבעט.

מאָטיוו (פּאַט.) — אַ טעם, אַ

סיבה; די הויפט-אידיע פון אַ מוזיקאַלישן קאָמפּאָזיציע.

מאָטיווירן—דערקלערן דעם

טעם פון אַ מיינונג, טברא, פאַרשלאַג א. א.וו.

מאָטעריאַליזם (פּאַט.) — אַ

העלטאַנשווינג, וואָס לערנט, אַז דער מקור פון אַלעם וואָס קימט פאַר אין דער נאַטור, אויך אין לעבן פון יחיד אין פון כלל, איז נאָר דער קערפער-לעכער שטאַף (מא-טעריע), דער חומר; קיין שום אַוויגערופענע אידעאַלע אָדער גייסטיקע (רוחניותדיקע) פאַקטאָרן עקזיסטירן נישט, די שעצער פון דיאָלעקטישן מאָטעריאַליזם זענען מאַרקס אין ענגעלס.

מאָטעריאַליסט (פּאַט.) —

(1) אָנהענגער פון מאָטעריאַליזם; (2) אַ מענטש, וואָס האָט אין זינען גיך די אייגענע מאָטעריעלע אינ-טעעס.

מאָטריאַרכאַט (פּאַט.)—אַן

אוראַלטע פּאָרם פון משפּחה-לעבן, ביי וועלכער דער ראש פון דער משפּחה איז געווען די מוטער.

מאָיאַראַט (פּאַט.)—אַ ירושה-

סיסטעם, לויט וועלכן די גאַנצע הויפט-ירושע גייט איבער צום עלטסטן יורש פון דער משפּחה.

מאָיאַריטעטס-פאַר-

שטייערשאַפט—אַ וואָל-

1903 איז דידאן. פארטי ליקווי
דירט געווארן.

מאלינאציע (לאט.) א
כיטער אויפט, א שפיצל.

מאליאכאווסקי, סטא
ניסלאוו (1736—1809)

א באווסטער פוילישער פאליטיש
קער. אין סיים פון 1788 איז מ.
געווען דער גייסטיקער פירער
פון דער רעפארם-פארטיי. מ. האָט
גענומען א טיכטיקן אָנטייל אין
שאפן די קאָנסטיטוציע פון 3-טן
מאי און אין איר אדורכפירונג
אין סיים. מ. איז געווען איינער
פון די ערשטע פריצים, וואָס האָבן
געגעבן די פערזענלעכע פרייהייט
די פאָ-שקלאַפּטע פויערים. נאָכן
דורכפאל פון דער קאָנסטיטוציע,
פארלאָזט מ. פוילן און באַעצט
זיך אין איטאַליע. אין א צייט
ארום קערט זיך מ. צוריק אין
זיין גוט אין גאליציע, ווערט באַ-
שולדיקט אין מאַכן אַ פאַרשווערונג,
ווערט אַרעסטירט. אין באַנימין
פוילן האָט מען מ. פאַרייביקט
מיט דעם, וואָס אין אַ סך שוועט
האָט מען אָנגעוואָפן גאָסן אין
פלעצער אויף זיין נאָמען.

מאָלרוי, ל. (געב. 1875) —
א פראַנצ. פאליטיקער פון רוס-
דיקאַל-סאָציאַליסטישן לאַגער, דע-

סיסטעם, ביי וועלכן דאָס פאָר-
שטייערשאַפטס-רעכט האָט נאָר די
מזרחייט. אויב אַ קאָנדיטאָט באַ-
קומט אין אַ וואַלקרייז אַ מערהייט
שטימען; ווען אַסילו מער פלוז
מיט איין שטימ, באַקומט ער דעם
מאַנדאַט. ביי אַזאַ סיסטעם קאָן
די מינדערהייט פאַרבלייבן אָן אַ
פאַרשטייער.

מאי-יום-טוב—אן אַוועלט-
לעכער אַרבעטער-יום-טוב,
ווערט געמערט יעדעס יאָר דעם
1-טן מאי. דערדאָזיקער יום-טוב
איז באַשטימט געוואָרן אויפן אַל-
וועלטלעכן סאָציאַליסטישן צוואַ-
מענפאַר אין פאַריז (1889). דעם
1-טן מאי שטעלן די אַרבעטער
ארויס זייערע פאָדערונגען, וואָס
דינט פאַר אַ באַוווּז פון אַחדות
צווישן דער אַרבעטערשאַפט פון
דער גאַנצער וועלט.

מאכאיעוושטיניע — א
רעז. באַוועגונג אין דער רו-
סישער אַרבעטערשאַפט ביים סוף
פון XIX י"ה מיט אַן אַאַרכיש-
טינדיקאַליסטישער פאַרפאַרונג.
די מ. האָבן אינגאַנצן איגנאָרירט
דאָס מיטאַרבעטן פון דער אינטע-
ליגענץ צווישן די אַרבעטער. די
רוסישע ס.ד. האָבן געפירט אַ
העפטיקן קאָמף מיט די מ. אין

מאָרטקע, ק. ב., גראַף

(1800 — 1891) — אַ די-
טשער פּאָליטישער טוער, קאָסער-
וואַטער, זעלטענער סטראַטעג,
דער נאָענטסטער בעל-יועץ פון
הילהעלם I, גרינדער פון אמא-
ליקן דייטשן מיליטאַריזם. פאַר זיין
דיבע צו אמת און אויסגעהאַלטענע
מיינונגען האָבן אים אַפילו די
סאָצאַליסטן זייער געאַכטעט.

מאָליאַטענען-פאַריווער ארי

בעטער, וואָס האָבן צוזאַמען
מיט דער בירושואַזיע אין XIV
י"ה געמאַכט אַן אויפשטאַנד צו-
ליבן אילנפירן נייע שטייערן.

מאָלינאָווסקי, מ. (געב.

1860) — אַ פּוילישער פּאָליטי-
שער טוער פון ראַדיקאַלן לאַג-
גע, אַ פּאָלקס-לערער, שעפער
פון דער פּאַרטיי „וויזוואָלעניע“
(באַפריינג), און רעדאַקטאָר פון
„זאַראַניע“ (פרימאַרגן, 1907 —
15), גרינדער פון קאָאָפּעראַטיוון
אין פּוילערישע פאַרבאַנדן, אַרויס-
געבער פון האַקנבאַלעט „וויזוואָ-
לעניע“, פּאַרויצער פון צ. ק.
פון „וויזוואָלעניע“. פון יאָר 1922
אַן סיי-דעפּוטאַט.

מאָמאָן (סיר). — דער גאָט פון

עשירות ביי די אַלטע פעלקער
און אַלטע העברעיִע.

פוטעט אין פאַרלאַמענט פון
1906 — 1918; אין 1924
ווערט ער היידער געוויילט.
אינערן-מיניסטער פון 1914 —
1917. פאַר זיין אַנטימיליטערישע
פּראָפּאַגאַנדע איז מ. פאַרטריבן
געוואָרן פון לאַנד (1918). נאָך
דער אַמנעסטיע פון 1924 קערט
ער זיך אום אַהיים, באַלד ווערט
ער היידער געוויילט פאַר אַ דע-
פּוטאַט אין פאַרלאַמענט, ווערט
אינערן- מיניסטער אין בריאַנס
קאַבינעט (פון מערץ ביז אַפּריל
1926).

מאָרטוואַניזם — די לערע

פון ענגלישן גייסטלעכן און גע-
לערטן טאָמאַס-ראַבערט מאַלטוס,
אַז די פּראָדוקציע-מיטלען זענען
שטענדיק הינטערשטעליק צום צו-
וואַקס פון דער באַפעלקערונג. מיט
דעמדאָזיקן נאַטור-גאַנצען האָט
מאָלטוס דערקלערט די סבה פון
דער אַנטוויקלונג פון אַרעמקייט
(פויפּעריזם). דערפאַר עצהט מאל-
טוס, אַז די אַרבעטער-מאַסן
זאָלן זיך אָפהאַלטן פון האָבן
אַ סך קינדער. דער מאַרקסיזם
האַט באַוויזן די גאַנצע פּאַלש-
קייט פון דערדאָזיקער טעאָריע,
וואָס האָט באַהאַלטן פון די אַר-
בעטער די אמתע סיבה פון זייער
אַרעמקייט.

מאמע ליוקן (אר.) — אויסגע-

קויפטע קנעכט. קנעכט פון די עגיפטישע סולטאנען, א זייער גע- טרייע ארמיי. אָפּער דיזעלבע בליגד-געטרייע קנעכט האָבן אויך געמאָרדעט זייערע סולטאנען. פון XIII י"ה ביזן XVI י"ה האָבן די מ. אויסגעוויילט פון זיך סולטא- נען. די השפעה פון די מ. האָט געהערשט ביז באַאַלעאַנס ערש- טער מאַרש אויף עגיפטן (1798—1799).

מאָנאַטע יזום (גר.) — דער

גלויבן אין איין גאָט.

מאָנאַמעטאָליזם (גר.) —

א מטבע-סיסטעם, וואָס איר יסוד איו בלויז איינער פון די איידעלע מעטאלן: אָדער גאָלד אָדער זילבער.

מאָנאָפּאָל (גר.) — אויסשליס-

לעכע רעכט צו באַנוצן זיך מיט אַ געוויסן האַנדלסצווייג, אונטער- נעמונג. אין דער קאָפיטאָליסטי- שער אָרדנונג זענען פאַרען צוויי מינים מאָנאָפּאָלן: מלוכהשע און פריוואַטע. אין טיילן, למשל, האָט די מלוכה דעם מ. אויף בראַנפן, טאַבאַק און שוועבעלעך.

מאָנאַרכאָמאַכן — גרופן פון

פּראָצע, שאַטלענדישע און שפּאַ-

נישע שרייבער ביים סוף פון XVI

י"ה, וועלכע האָבן געקעמפט קעגן אַבסאָלוטן מאָנאַרכיזם.

מאָנאַרכיסטן (גר.) — אָנהענגן

גער פון אַליינהערשאַפּט.

מאָנאַרכיע (גר.) — 1) א רעי-

גירונגס-סיסטעם, לויט וועלכן בראש פון דער מלוכה שטייט איין פּערזאָן, וואָס נעמט איבער די הערשאַפּט בירושה; 2) א מינה, וואָס ווערט רעגירט דורך אַ מאָ- נאַרך.

מאָנאָדאַט (פּאַט.) — באַמולמעכ-

טיקונג. באַשטימטער דאָקו- מענט, וואָס באַשטעטיקט די באַ- מולמעכטיקונג פון אַ געוויסער פּערזאָן.

דע פּוּט אַ טימ אַ נד אַ ט —

באַמולמעכטיקונג פון אַ גרופּע וויילער פאַר אַ פּאַרזאָן, וואָס זאָל רעפּרעזענטירן די גרופּע אין דער געזעצגעבֿערשער אינסטאַנץ. אין פּיילן ווערט דער דעפּוטאַט אין סיים אָדער אין סענאַט אויסגע- וויילט אויף 5 יאָר.

צווישנפעלקערישער

מאָנאָדאַט — אַזוי הייסט דער מאָנ- דאַט, וואָס עס האָבן באַקומען ענגלאַנד און פּראַנקרייך איבער אַמאָליק; דייטשע קאָלאָניעס און

מאניזם (גר.) — אינהייט. א

פילאזאפישער סיסטעם, לויט וועלכן אלע פיזישע און פסיכישע דערשיינונגען נעמען זיך פון אים פֿקר. דער מאניזם קאן זיין אן אידעאליסטישער (זיין יסוד איז דער גייסט) אדער א מאטעריאליסטישער (זיין יסוד איז די מאטעריע). דער מאניזם איז דער תּפֿך פון דואליזם (זע). דער יסוד פון היטנשאפטלעכן סאציאליזם איז דער מאטעריאליסטישער מאניזם.

מאניער (פר.) — דער אופן פון

באנעמונג, פון האלטן זיך צווישן מענטשן; באזיצן שיינע באוועזונגן, אויסדרוקן בצתן רעדן.

מאניפולאציע (פא.) —

(1) דאָס שנעלע באוועגן מיט די הענט; (2) א קאמפליצירטע מלאכה.

מאניפעסט (פא.) — (1) אן

עפנטלעכע דערקלערונג פון דער רעגירונג צום פאלק העבן א היכטיקן ענין; (2) א מעלדונג פון פאָלקספארטרעטער, אָדער פארטיי, מיטן אינהאַלט פון זייער פראָגראַם.

מאנעוור (פר.) — (1) א געלונג

געבע באוועגונג; (2) באוועזונגס-קונסט; באוועגונג פון שיפן

טערישע טעריטאָריעס, לויטן הערשאַלער טראַקטאט אין מיט דער באַשטעטיקונג פון דער פעלקער-ליגע. פראַנקרייך האָט באַק מען דעם מ. איבער טיריע, לבנון און דעם מזרח-טייל פון קאָמערון און טאַנגאַ. ענגלאַנד האָט באַקומען דעם מאַנדאַט איבער פּאַלעסטינע, מעסאָפּאָטאַמיע און אַ רייך דייטשע קאָלאָניעס אין אַפריקע און אין אויסטראַליע.

מאנפאקטור (לאט.) — די

אַרגאַניזאַציע פון מאַסן-פראָ-דוקציע, דורך האַנטאַרבעט; פאַב-ריקן, וואָס אַרבעטן-אויס באַנוצט שטאַף.

מאנפאניארן — זע גרויסע

פראַנצ. רעוואָלוציע.

מאנטעסקיע, שארל

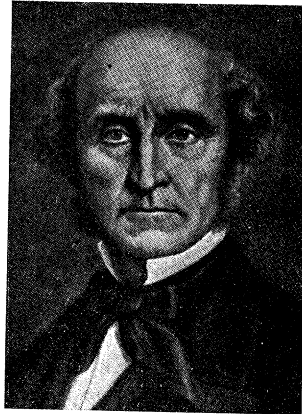
(1689—1755) — אן אַדוואָ-קאַט, פילאָזאָף און סאָציאָלאָג. אין זיין קלאַסישן הערק „דער גייסט פון רעבט“ (1748) האָט מ. צע-טיילט די מלוכה-מאַכט אויף אַ געוועזעבערישע, אויסמירערישע און געריכזלעכע. דאָס בוך האָט געהאַט אַ היכטיקע באַדייטונג פאַר דער הייטערדיקער אַנטוויקלונג פון פּאָליטישן געדאַנק און האָט אויסגעטרעטן אַ וועג צו דער טע-אָריע פון קאָנסטיטוציאָנעלן מלוכה-רעכט.

אדאם סמיט

מאנטעסקיע

דזש. סט. מיל.

אָדער מיליטער-אָפּטילונגען, מיטן צוועק צוצוגעוויינען זיי צו סטרא-טעגישער געשיקטקייט אין דער צייט פון אַ מלחמה; (3) דאָס אַרלינגענאָרן דורך עפעס אַ שפיצל, אַריוסדרייען זיך כּיטרע פון אַ פאַרלעגנהייט, אומאָנגענעמער לאַגע.

מאָנקירן (פּי.)—אַ פּאַרנאָכ־לעסיקטע באציונג צו די אייגענע פליכטן.

מאַנראַ, דז. (1758—1831)—דער פּינפטער פּרעזידענט פון די פּאַר. שטאַטן פון צפון-אַמעריקע. אין 1776 האָט מ. גענומען אַן אַנטויל אין דער מלחמה פאַר דער אימאָפּהענגיקייט פון די פּאַר. שט. אַ מיטגליד פון נאַצקאָנגרעס און סענאַט, אָנהענגער פון דער דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. אין 1814 ווערט מ. קריגס-מיניסטער און אין 1816 ווערט ער אויסגעוויילט אַלס פּרעזידענט פון דער רעפּובליק. אין 1820 ווערט מ. אויסגעוויילט צום צווייטן מאָל. מ. איז דער איניציאַטאָר פון דער אַוויגערופּענער מאָנראַ-דאָקטריין, לויט וועלכער ס'דאַרף נישט דערלאָזט ווערן דאָס אַריימישן זיך פון אייראָפּע אין די אַמעריקאַנער אינטערעסן און דאָס אַריבער-טראָגן קיין אַמ. די אייראָפּעיִשע

מלוכה-פּאַרמען. אַמעריקע פאַר אַמעריקאַנער— דאָס איז מ'ס דעוויז. אין 1825 פּאַרענ-דיקט זיך זיין קאַריערע אַלס פּרעזידענט.

מאַסאַנען (פּרי.)—זע פּריי-מויערער.

מאַסאַריק, טאַמאַס (געב. 1850)—פּרעזידענט פון דער טשעכאָסלאַוואַקישער רעפּובליק פון 1918 אָ. פּראָפּ. פון פּילעאָזאָפּיע אין פּראַגער אוניו., פון 1882 אָן געווען דעפּ. אין עסטרייך פאַרלאַמענט, פירער פון דער טשעכישער פּאַרקספּאַרטיי פון 1891 אָן. ביים אויסברוך פון דער וועלט-מלחמה פּאַרט מ. קיין פּאַריז און גרינדעט דאָרט אַ טשעכישן פּאַרקסראַט. זיינע ווערק: „די פּילאָזאָפּישע און סאָציאַל-גישע יסודות פון מאַרקסיזם“ (1899), „רוסלאַנד און אייראָפּע“ (1908) און „דאָס נייע אייראָפּע“ (1922).

מאַסט, י. (1846—1906)—אַ דייטשער פּאַליטישער טוער, סאָצ. דעמ., רעדאַקטאָר פון דער צייטינג „פּרייע פּרעסע“ אין בעלין, אַ אַטעיסט, קעגנער פון פּאַטריאַטיזם. מ. האָט געהאַט אַ גרויסע השפּעה אויפן אַרבעטער-

מאקיאורעליזם—א טעאריע,

לויט וועיכער דער מושל דארף זיך נישט אפשטעלן פאר קיין שום פאלשקייט, אינטריגע, געהימע רציחה א. א. ז. ו. אבי זמן ציל צודערגרייכן. דער מ. שטאמט פון ניקאלאי מאקיאורעלי (1469—1527), קאנצלער און סעקרעטאר פון דער נעאפאליטאנישער רעפובליק אין XVI י"ה.

מאקסימאליסטן (פאט.)—

א רעוואלוציאנערע פאלקס-פארטיי אין דער צייט פון דער ערשטער רוסישער רעו. (1905). די מ. האבן געפאדערט, אז ס'זאל באלייגערט ווערן א סאציאל-אדוואגאט, נישט רעכענענדיק זיך מיט די אביעקטיבע באדינגונגען. די מ. האבן אדורכגעזירט טעראר-ריכטיגע אקטן און עקספרא-פריאציעס.

מאקסימום (פאט.)—א מי-

מעסטן, דער העכסטער ווערט אדער צאל; העכסטנס.

מאראדער (פר.)—א זעלנער,

וואס טיילט זיך אפ אין א מלחמה-צייט פון דער ארמיי, פרי צו בארויבן די פרידלעכע אמי-הוינער.

מאראט, זשאן = פאל

(1744—1793) — דער ארוי-

קלאס און אויף דער יוגנט. צוליב אפטע ארעסטן פארלאזט מ. בער-לין, באזעצט זיך אין לאנדאן, גיט דאָרט אַרויס אַ נייע סאַצ. צייטונג „פרייהייט“. אין אַ צייט אַרום עמגרירט מ. קיין אַמעריקע און טרעט אַרײַן אין דער אַנאַר-וויסטישער פּאַרטיי. זע אַנאַרכיזם.

מאסקירן (פר.)—פארשטעלן;

זיך, אויסגעבן-זיך אַנדערש ווי מען איז אינדעראמתן, באהאַלטן די אמתע כוונה.

מאפיע (איט.)—א נישטאָרגא-

ניזירטע, פאַרברעכערישע, גע-היימע געזעלשאַפּט אין איטאַליע, איבערהויפט אין סיציליע, וואָס האָט דעם ציל אויסצופּרעסן געלט פון דער באַזעלעקערונג דורך פאַר-שידענע רויבערישע מיטלען; פיג. אַ הייפל מענטשן, וואָס טראָגט זיך אַרום מיט בייזע מחשבות.

מאקדאנאלד, ר. (געב.

1866)—א לערער, אן ענגלי-

שער פאליטיקער, פאציפיסט, אַני-פירער פון דער לייבאַר-פאַרטיי. אין 1906 ווערט מ. אויסגעוויילט אין פאַרלאַמענט, פרעמיער און אויסערן-מיניסטער אין 1924. אליינער פון די הויפטשעפער פון אזויגערופענעם „גענפער פראָטאַ-קאָלי“ (וע).

מאָראַל (פּאָט.) — מוסר, די פּרינציפּן-לערע פון יושרדיקע, ערלעכע האַנדלונג; דער קאָמפּ-לעקס פון מענטשלעכע פּליכטן.

מאָרגאַנאַטישער זיווג — אַ נישטאַפּ ציעלע חתונה פון אַ מיטגליד פון אַ קיזערלעכע פּאַמיליע מיט אַ פּרוי פון אַ ניד-ריקן שטאַנד.

מאָרגאַרין-פּוטער — פּו-טער, וואָס ווערט געמאַכט פון פּעזס מיט אַ צומיש פון ריינע פּוטער; אַזויגערופענע קינסטלעכע פּוטער, דאָס וואָרט „מאָרגאַרין“ ווערט באַנוצט צו באַצייכענען יעדן פּאַלסימיקאַט.

מאָרטאָוו, 5. (צעדער-בױם) (1873—1923) — אַ פּירער פון די מענטשעוויקעס, מיט-רעדאַקטאָר פון דער אומלעגענאַלער סאַציאַליסטישער צייטונג „איסקרי“ (פּונקט); וואָס האָט געשפּילט אַ וויכטיקע ראָל ביי דער פּאַרשפּריי-טונג פון סאַציאַליסטישן געדאַנק. אין 1903 איז מ., צוליב סיכסוכים וועגן דער טאַקטיק פון דער פּאַר-טיי-פּירונג, צעגאַנגען זיך מיט דער פּערהייט און געגרינדעט די פּאַקציע מענטשעוויקעס. אין אָנ-הייב פון דער באַלשעו. רעוואָ-לוציע איז מ., אויך דער זיט פון

גערופענער פּריינט פון פּאָליק, איינער פון די גרעסטע קעמפּער אין דער צייט פון דער גר. פּר. רעה. צוזאַמען מיט דאַנטאָנען און ראַבעספּיערן, האָט דורכגעפירט דעם רויסן טעראָר אויף דעם אַדלשטאַנד. מ. איז געווען אַ פּאַ-פּלערער שריפטשטעלער, גלענצ-דער רעדנער, גרויסער אַרבעטער-פּריינט, האָט אַקעגן זיך אויפ-געשטעלט די מעסיקע קלאַסן פון דער געזעלשאַפט פאַר זיין שטרענגן אָפּרעכענען זיך מיט די זשיראַנ-דיסטן. דעם 13-טן יולי 1793 האָט אַ פּאַנאַטיש יוג מידל, שאַרלאַטע דע קאָרטע, דערהרגעט מאָראַטן, הייל זי האָט גערעכנט, אַז מיט זיין טויט וועט אויפהערן דער רויסער טעראָר.

מאָראַטאָריום (פּאָט.) — דאָס פּראָפּאַגאַנדירן אַ חובּ ביז צו אַ געוויסן טערמין.

מאָראַטשעווסקי, י. (געב. 1870) — אַ אינוויניער, פּו-לישער פּאָליטיקער, מיטגליד פון פּ. פּ. ס., פּרעמיער-מיניסטער אין 1918 — 1910, סיים-דע-פּוטאַט פון 1919 אָן, היצע-מאַראַט פּין סיים, אַרבעטס-מיניס-טער (נאָרעמבער 1925 — פעב-רואַר 1926).

3-טן אינטערנאַציאָנאַל און צעגייט זיך מיט דער מערהייט פון דער מענשעוויסט. פאַרטיי. צוליב זיין קעגנערשאַפט צו דער טאַקטיק פון דער סאָח, רעגירונג פאַרלאָזט מ. רוסלאַנד און באַזעצט זיך אין דייטשלאַנד. (זכרונות העגן מאָר-טאָון איז דאָ אין ירוש).

מאָרטינעס, דע לאַ ראָזא (1789-1862) — אַ

שפּאַנישער פּאָליטישער טוער און דיכטער. בעתן אויפשטאַנד קעגן די פּראַנציון האָט דער שפּאַני-שער פּאַרלאַמענט (קאָרטעס) געשיקט מ'ן מיט אַ דיפּלאָמאַטישע שליח'ת קיין לאַנדאָן. צוריקקעמענדיק קיין שפּאַניע ווערט מ. פּרעזידענט פון פּאַרלאַמענט, אָבער זייענדיק אַ שטאַרקער פּאַרטיידיקער פון דער קאָנסטיטוציע ווערט ער פּאַרשיקט דורך פּערדינאַנד VII קיין אַפ-ריקע. אין 1834 קומט מ. צוריק קיין שפּאַניע, ווערט אויסערן-מיניסטער און פּאַרעפּנטלעכט די „מלוכה-קאָנסטיטוציע“ אין מעסיקן ניסט. אין 1858 ווערט מ. פּאַר-ויצער פון סענאַט.

מאָריאָוויטן — אַ פּוילישע

רעליגיעזע סעקטע, וואָס האָט זיך אָפּגעזונדערט פון דעם קאַטאָ-ליציום. געגרינדעט אין 1905 דורך

פ. קאָזלאָוסקא פון פּלאָצק און גלח יאָן קאָוואַלסקי. די מ. סעקטע ציילט אַ סך טויזנטער אָנהענגער אין קאָנגרעס-פּוילן. די מ. גלייבן נישט אין דער הייליקייט פון פּריבסט. אין 1906 האָט דער פּריבסט אַריינגעלייגט קאָזל, און קאָח. אין תּרס אַרמין אין זייער לערע דערקלערט אַלס אַפּיקירסות.

מאָריניזם (פר.) — די שרע-

בונג פון מלוכות צו הערשאַפט אויפן ים, כּרי צו פּאַרכאַפן אָפּ-זאַץ-מערק פאַר דער אַייגענער אינדוסטריע.

מאָריס, וויליאַם (1834 —

1898) — אַן ענגלישער סאָציאַ-ליסט, באַוווּסט אַלס מחבר פון דעם אוטאָפּיטישן ראָמאַן „ידיעות פון ערגעצלאַנד“.

מאָרלאַ, ק. ג. (פּסעוודאָנאָם

פון פּראָפּעסאָר ווינקלבלעך) (1810 — 1865) — אַ דייטשער עקאָנאָמיסט, דער ערשטער, וואָס האָט געשטעלט אויפן סאָציאַל-אָרדנונג די פּראָגע וועגן אַרבע-טער-אַסעקוראַציע.

מאָרליי, דזשאָן (1839 —

1910) — אַן ענגלישער זשור-נאַליסט און פּאָליטישער טוער. פון 1893 אָן איז מ. דעפּוטאַט אין פּאַר-לאַמענט, געהערט צו דער ראָלי-

סאָציאַליזם, קאָמוניסט - רעוואָלוציאָניזם, געוואָרן אַדוויסגעטריבן פון דייטשלאַנד, בעלגיע און פראַנקרייך, אָנפירער פון אינגליש טעריאָריאַל, מחבר פון אַ סך פילאָזאָפֿישע, פּאָליטישע - עקאָנאָמישע און היסטאָרישע ווערק. מ'ס וויכטיקסטער בוך, „קאָפי-טאַל“ (פאַראַן אין ייִדיש), וואָס איז דערשינען אין 1867, האָט געשאַפן אַ נייע ערע אין דער עקאָנאָמישער פֿערע, דאָס דערשיינען פון „קאָפיטאַל“ איז געווען אַ גרויסער נצחון פון פראַקטעאָריאַט איפן געביט פון וויסנשאַפט - לעבן געראַנק, מ'ס עקאָנאָמישע שיטה האָט אַנטפלעקט דעם סוד פון דער קאָפיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע פון די אַרבעטער. מ'האָט דערווייזן, אז דער קאָפיטאַליזם שאַפט זיך פון דעם כאָפּ-וואַנדלען די מיטלען פון פראַדוקציע צירונג אין קאָפיטאַל, ד. ה., אין אויסנוצן די קראַפט פון די גע-ווינגענע אַרבעטער, פראַקטעאָריאַט. די קאָפיטאַליסטן צאָלן די אַרבעטער אַ סך ווייניקער, ווי זייער אַרבעט, און דערדאָזיקער מותר, וואָס בלייבט ביים קאָפיטאַליסט, איז דער יסוד פון דער קאָנצענטראַציע פון קאָפיטאַל, אַזויאַרום קאָנצענטרירט זיך

קאַלער פאַרטי און פאַרטידיקט דעם פראַיעקט וועגן געפן איר-לאַנד אויטאָנאָמיע (האַם רול). מ'איז געווען איינער פון די אָנגע-זענסטע פירער פון ענגלישן ליבע-ראַליזם, קעגנער פון אימפּעריאַליזם.

מאַרקס (1818) — 1 דער גאָט פון מלחמה ביי די רוימער;
2 אַ פלאַנעט פון זון-סיסטעם.

מאַרסעליענע (פּר.) —

מאַרסעליענער מאַרש, אַ ליד פון די מאַרסעליענער, וואָס זענען געקומען קיין פאַריז צו הילף די רעווי. (1792). אַ קאָמף-הימן, וואָס וועקט צום קאָמף פאַר פרייהייט און גלייכהייט, איצט איז די מ'דער באַציאָנאַלער הימן פון פראַנק-רייך. נאָך איין ווערסיע איז דער מחבר אין קאָמפּאָזיטאָר פון דער מ'דער שטראַסבורגער אינזשי-ניער, קאָפיטאַן רוזש דע פֿיל (געשט. 1836), לויט דער צוויי-טער ווערסיע איז דער קאָמפּאָזיטאָר אַ געוויסער האַלצמאַן.

מאַרק (ד.) — אַ זילבערנע

מטבע אין דייטשלאַנד, גלייך צו אונזערע 2 זילבערעס.

מאַרקס, קאַרל (1818) —

(1883) — איינער פון די גע-ניאַלסטע דענקער פון XIX י"ה, דער גרינדער פון וויסנשאַפטלעכן

ע שירות אויף איין זייט און אַרעמקייט אויף דער אנדערער זייט. די ווירטשאַפֿטלעכע אַנטוויק-לונג פֿון דער קאַפיטאַליסטישער געז. גייט אין דער ריכטונג פֿון קאַנצענטראַציע פֿון קאַפיטאַל און פּראָדוקציע-מיטלען, ד. ה., פּאַ-בריקן, זאָוואָדן, ווישטאַפֿן, אין די הענט פֿון עטלעכע פּערוואָן. די יסודות פֿון מ. מ. טעאָריע זע-נען, אַז אין היסטאָרישן פּראָצעס שפּילט די היכטיקסטע ראָל די אַנטוויקלונג פֿון די פּראָדוצירנדע כּוחות, וועלכע באַשטימען די עקא-נאָמישע סטרוקטור פֿון דער גע-זעלשאַפֿט. אַלע גייסטיקע, עטישע און סאָצ. דערשיינונגען (אמונה, וויסנשאַפֿט, קונסט, ליטעראַטור, פּאָליטישע אַידעען, מלוכה א. א. ח.) שטעלן מיט זיך פּאַר אַ בנין, וואָס הערט געשאַפֿן דורך די עקאָנאָמישע פּאַקטאָרן, דורכן ענ-דערן דעם שטייגער פֿון פּראָדו-צירן. ווען ס'טרעפט אַ מאַמענט, אַז די פּראָדוציר-כּוחות טרעטן אַריין אין אַ סתירה צו דער עקאָ-נאָמישער אָרדנונג, און ווען די פּראָדוציר-כּוחות קענען אין דער דאָזיגער אָרדנונג זיך הייטער נישט אַנטוויקלען, דעמאָלט קומט די סאָציאַלע רעוואָלוציע. אויסער יעצט האָט מ. א. א. געברענגט אַ נייטיקע ירושה, אין וועלכער ער

האָט געגעבן טאַקטישע און פּאָלי-טישע אָנצוויינגען, איבערהויפּט אין דער טראַגע פֿון מלוכה-אָרדנונג. די פּאָליעטאָריער פֿון אַלע לענ-דער ניצן-אויס מ. מ. אָנצוויינגען אין קאַמף מיטן קאַפיט. אויסער די 3 בענדער „קאַפיטאַל“ זענען אויך היכטיק זיינע פּאָליטיקע זייכער: „18-טער ברומער“, „קאָ-מוניסטישער מאַניפעסט“, „קלאַסן-קאַמף אין פּראָנקרייך“ און סיל אנדערע.

מאַרקסיזם — די לערע פֿון ק. מאַרקס.

מאַרקסיסטן — די אָנהענגער פֿון ק. מאַרקס שיטה.

מאַרקע (פּראַנצ.) — אַ צייכן, דעמיל: פּאַסטמאַרקע, סטעמפל-מאַרקע א. א. וו.

מאַרשאַל (פּויליש) — אַ היס-טאָרישער טיטל. פּאַרויזער פֿון גרויסע און היכטיקע צוזאַמענ-פּאַרן, ספּעציעל, פּאַרויזער אין סיים אין סענאַט; דער העכסטער מיליטערישער טיטל. אין פּוילן האָבן מיר 2 מיליטער-מאַרשאַלס: יוזעף פּילסודסקי און ערנמאַרשאַל פּערדינאַנד פּאַש.

מאַרשרוט (פּר.) — אַ פּאַר-אויסגעריכטער פּלאַן פֿון אַ

איגנאצי מאַטשיצקי

דעמדאָן, אָפּמאָך האָט טערקיי בא-
קומען אַ גרויסע באַפריידיקונג
אויפן רעכענונג פון גריכנלאַנד.

מוטואַליזם (פּאַט.)—אחדות,
אַ פעיקייט מיטצוהעלפן איינער
דעם אַנדערן. דעמדאָיקן געפיל
באָגעגעבען מיר אַפילו ביי חיות
און צמחים.

מוטואַליסטן — מיטגלידער
פון דער געהיימער פּאָליטישער
פּאַרטיי, וואָס איז אַנטשטאַנען אין
פּאַן (1883), דער ציל אירער איז
געווען גלייכהייט פֿין מענטשלעכער
רעכט.

מוניציפּאַליזאַציע (פּ.)—
1) דאָס איינפירן פון געזעל-
שאַפטלעכער זעלבסטפאַרוואַלטונג
2) באַקומען עפעס אַ מתנה פֿאַר
דער ש. אָט.

מוניציפּאַליטעט (פּאַט.)—
אַזוי הייסט די שטאַטישע
זעלבסטפאַרוואַלטונג אין מערב-
אייראָפּע.

מוסאַליני, פעניטאַ (געב.
1883)—דער שעפּער פון איט.
פּאַשי. אַ זון פון אַ שמיד, אָן
אַרבעטער, זשורנאַליסט, רעדאַ-
גירט (1912—1914) די סאָצ. ציי-
טונג „אָוואַנטי“ („פּאַרוואַרטס“), אי

נטיעה; אַ צעשטימטער סדר פון אַ
ריכטונג.

מאָשטשיצקי, איגנאַצי
(געב. 1867) פּרעזידענט פון
דער פּוילישער רעפּובליק, געב.
אין מיעזשאַנאָוו, פּלאָצקער קרייז,
געענדיקט דעם ריגער פּאָליטעכ-
ניקום אין 1891, אַסיסטענט פון
פּיויק אין פּרייבורגער אוניו.
(1897—1901). פּראָפּעטאָר פון
עלעקטראַ-כעמיע אין פּוילישע
כעמיע אין לעמבערגער פּאָליטעכ-
ניקים פון 1912 אָן, פּאַרוואַל-
טער פון דער פּאַבריק פון כע-
מיקאַטישע אויסאַרבעטונגען אין
כאַזאַוו פון 1921 אָן. אויסגע-
וויילט פֿאַר אַ פּרעזידענט אין מאַי
1926. מ. האָט געמאַכט אַ סך אַנט-
דעקונגען אויפן געביט פון כעמיע.

מאַשין (גר.) — אַ מעכאַניזם,
וואָס ווערט באַוועגט דורך אַ
געוויסן כּוח, פירט אויס אַ קאַמ-
פּליצירטע טעכנישע אַרבעט, וואָס
אז פּריער געוואָרן איסגעפירט
דורך איינעם אָדער עטלעכע אַר-
בעטער.

מודאַנער קאַנפּערענץ—
אַ מיליטערישער אָפּמאָך, אויג-
טערעגערין דעם 11-טן אָקטאָ-
בער 1922 צווישן די פּאַרזיג-
דעטע מלוכות אין טערקיי. דורך

מיכאלעוויטש, בייניש (יוסף איזביצקי) (1876-1928)

(1928) — ג.צ.ב. אין בריסק-דיליטא, באקומען א טראדיציאנעלע יידישע דערציאונג. צו 17 יאָר באַקענט זיך מ. מיט דער סאַצ. לערע אין פאַרנעמט אינגליכן אָן אַפּירנדיקע ראָל אין דער בריסקער סאַצ. אָרג. פון 1897 אָן אַן אָנגעזענער טוער פון „בונד“. 10 יאָר האָט מ. פאַרבראַכט אין רוסישע חפּסות און געווען פאַרשיקט אין סיביר. אין 1899 גיט מ. אַרויס די אומ-לעבנדיגע צייטשריפט „וואַרשעווער אַרבעטער“. זייענדיק פאַרשיקט אין פּאָלנאָווע טרעט מ. אַרין אין דער רוס. ס.ד. פאַרטייל. אַן אַ צייט אַרום קומט מ. קיין ביאַל-ליסטאָק, אַרבעט אויסגלייב אין „בונד“, ווערט מיטגליד פון צ.ק., רעדאַגירט דאָרט „די אַרבעטער שטימע“, שרייבט פּראָקלאַמאַציעס אין פּלוגבלעטלעך. אין 1898 פאַרט מ. אַריבער קיין לאַדזש און אַרבעט דאָרט אַ געוויסע צייט אין „בונד“. אין 1902 רעדאַגירט ער אין מינסק „דעם וועקער“. נאָך דער אָקטאָבער-רעו. (1905) באַ-זעצט זיך מ. אין וואַרשע, פּויל-וואַנען ער ווערט אינגליכן פאַר-שיקט קיין סיביר. אין 1912 באַ-זעצט זיך מ. אין פעטערבורג, וו ער איז מיטגליד פון דער רע-

1914 ווערט מ. אויסגעשלאָסן פון דער סאַצ. פאַרטייל, גרינדעט אין מעדיאַלאַן אַ צייטונג, אין העלכער ער אַנגיירט פאַר דעם, אַז אי-טאַליע זאָל צוטרעפן צו דער מלחמה. אין מערץ 1919 אָרגאַ-ניזירט מ. די ערשטע „פּאָסציאָ“ (פּאָסציאָן) אין מעדיאַלאַן, אין 1921 ווערט ער אויסגעוויילט אין פאַר-לאַמענט, אין 1922 אָרגאַניזירט ער אַ מאַרש אויף רוים און ווערט באַשעפטיקט דורכן קעניג סאַר אַ פרעמיער, אין נאָוועמבער 1922 באַקמט ער פּענעט דיקטאַטאָרישע רעכט. אין 1923 פאַרט מ. דורך אַ נייעם וואַ-סיסטעם, אין 1926 פירט ער דורך דעם געזעץ וועגן סינדיקאַטן, שאַפט אַ צוואַנג-גע-ריכט אויסצוגלייכן סכסוכים צווישן באַלעכנאָטיס און אַרבעטער.

מוסטאָפּא קעמאַל

פאַשא — אָנפירער פון דער נאַ-ציאָנאַליסטישער באַפרייונגס באַ-וועגונג אין טערקיי.

מיט (ר.) — דערציילונג; פּאָע-טישע פּאָלקס-דערציילונג וועגן געטער, העלדן, וועלטבאַשאַפונג א. א. ז. ו.

מיטינג (ענג.) — עפנטלעכע

גרויסע פּאַרזאַמלונג, אויף וועל-כער ס'ווערן באַהאַנדלט פּאָליטישע און געזעלשאַפּטלעכע פּראָגנ.

דאָקטור פון פארטיי-אָרגאַן „די צייט“ בעת דער דייטשער אָקטאָבער פאָרעם קומט מ. קיין ווילנע, פרי אָנצומירן מיט דער אַרבעט אין „בונד“ אין 1917 באַזעצט זיך מ. אין וואַרשע, ווו ער איז טעטיק אַלס איינער פון די פירער פון „בונד“ אין פוילן. אין די לעצטע יאָרן מיטרעדאָקטאָר פון „פאָלקסצייטונג“, פאָרזיצער פון „צייטאָף“, מיטגליד אין דער פאָרה. פון דער וואַרש. יידישער קהילה. זיינע ביכער: „סאָצ. עטיוון אין פאָליטישע סקיצן“, זכרונות פון אַ מיישן סאָציאַליסט און פיל אנדערע בראַשורן און ביכער.

מיל, דזשאָן טטיוואַרט
(1806—1873) — אַן ענגליש-

שער פילאָזאָף און עקאָנאָמיסט. אין זיין טראַקטאט „אוטיליטאָריאַ-ביזום“ לייגט מ. פאַר פּלייט, לויט וועלכע אַ גרעסערע צאָל מענטשן וואָלט געקענט לעבן באַשיידן, זיינע אַלע ווערק זענען דורכגעדרונגען מיט אַ גרויסער ליבע צום פאָלק און מיט אַ שטאַרקער אויפמערק-זאַמקייט צו די פאָלקס-אינטערעסן. מ. האָט פאַרעפנטלעכט פאָלגנדיקע ווערק, דער סיסטעם פון לאָגיק, די גרונט-יסודות פון פאָליטישער עקאָנאָמיק, „וועגן פּרייהייט“, די הכנה פון דער פּרוי“ און אַ סך אנדערע.

מיליקאָוו, פאָרל (געב. 1859) — אַ רוסישער היסטאָר-

ריקער, סאָציאַלאָג און פאָליטי-קער, לידער פון דער ליבעראַלי-לער ק. ד. פאָרטיי, בעת דער וועלט-מלחמה (1914—1917) איז מ. דער אידעאָלאָג פון די אימ-פעריאַליסטן. בעת דער רעה. פון 1917 איז מ. אַ מיטגליד פון דער צייטוואַליקער רעגירונג, ווו ער פאַרנעמט דעם פּאָסטן פון אויסערן-מיניסטער. נאָך דער באַלשעוויס-טישער אַיבערקערעניש עמיגרירט מ. קיין אויסלאַנד.

מיליטאַריזם (פאָט.) — מילי-

טער-הערשאַפט. אַ מיליטער-סיסטעם, וואָס פאַרכאַפט איצט אַ סך אייראָפּעיִשע און אַזיאַטישע לענדער. דער מ. איז אַ שווערער יאָך אויפן בידושעט פון אַ מלוכה; ער שליינגט איין דעם גרעסטן טייל פון מלוכה-בידושעט, און ס'בלייבט נאָר זייער ווייניק פאַר די קולטורעלע, געזעלש. און ווערט-שאַטלעכע אינסטיטוציעס פון לאַנד.

מיליין (פאָט.) — אַ פאָלקס-

אַרמיי. אזאָ סיסטעם פון אָרגאַניזירן מלוכה-מיליטער, ביי וועלכער די בירגער פון לאַנד לערנען זיך אויס די מיליטערישע אייביגען אין אַ קורצער צייט אין זייער ווינאָרט, אין אַן שטעט-

מיסטיציזם (גר.) — א רע-ליגיעזע ריכטונג, וואָס האַלט, אז מען קאָן דערגיין דעם טורי-הבריאה און די אמתע עקזיסטענץ פון דער געטלעכקייט דורך פאַר-טיפונג אין זיך אליין.

מיטיע (פּאַט.) — א דיפּלאַ-מאַטישע שליחות; (2) עפּאָס אן אויפגאַבע אויסצופירן.

מיעראַסלאַווסקי, לוד-וויק (1813 — 1878) — א

פּוילישער רעוואָל. אין 1828 איז מ. אַריינגעטרעטן אין דער פּוילישער אַרמיי, בעתן אויפּשטאַנד (1830) איז מ. אַן אָפיציר, נאָכן אויפּשטאַנד עמיגרירט ער קיין פּראַנקרייך און ווענדעט אויף זיך די אויפּמערקזאַמקייט פון פּראַנצ. געלע-נטע, ער ווערט פּראָפּ. כּוון געשיכטז אין פּאָליטעכניקום, זייענ-דיק אין נאָענטע באַציונגען מיט דער „דעמאָקראַטישער געזעל-שאַפט“ באַקומט מ. אין 1845 אַ באַפעל צו אַרגאַניזירן אַן אויפ-שטאַנד אין פּוילן. מ. ווערט אַרעסטירט צוזאַמען מיט זיינע חברים און פּאַרמשפּט צום טויט, וואָס ווערט אים פּאַרביטן אויף אים-ביקע תּפּיסה. אין 1848 ווערט מ. אָמנעסטירט און גרינדעט אין בערלין אַ נאַציאָנאַלן פּוילישן קאַמּיטעט, וואָס צווינגט פּרוידן

דיקער מיליטער-דינסט געמינען זיך נאָר די לערער פון דער מיליץ.

מילעראַן, א. (געב. 1859) —

אַ פּראַנצ. פּאָליטישער טוער. אין 1885 ווערט מ. אויסגעוויילט אין פּאַרלאַמענט אַלס סאַציאַליסטישער דעפּוטאַט, באַלד ציט ער אויף זיך די אויפּמערקזאַמקייט מיט זיינע אָנפּראַגן לטובת דעם אַרבע-טער-קלאַס. אין 1889 גייט אַריין מ. ווי אַן ערשטער סאַציאַליסט אין בורזשוואַן מיניסטערן-קאַבינעט אַלס האַנדלס-מיניסטער. אין 1904 ווערט ער אויסגעשלאָסן פון דער סאַצ. פּאַרטיי.

מיניסטער (פּאַט.) — דער

הויפּטאַנפירער פון אַן אַדמיניסטראַציע. אַפּטיילונג אין דער מלוכה, דמשל: יוסטיץ-מיניסטער, באַן-מיניסטער א. א. ו. אין קאָנסטיט. מלוכות זענען מיניסטערן פּאַראַנטוואָרט-לעך פאַרן פּאַרלאַמענט.

מינעראַל-באַהייצונגס-

מאַטעריאַל — אַ מין באַ-הייצונגס-מאַטעריאַל, וואָס מען באַקומט פון די ערד-טיפּענישן, דמשל: גאַסט, שטיין-קוילן און אנדערע.

מיסטיפיקאַציע (פּאַט.) —

אַריינפירן עמעצן אין אַ טעה.

היילעלם I צו געבן א שריפט-
לעכע הבטחה, דורכצופירן רעפּאָר-
מען אין פרייסשן פּוילן. אין
1849 נעמט מ. אויך אן אַנטהיל
אין די אויפשטאנדן אין טיציילע
און באדען, נאָכדעם אַנטלויפט
ער קיין פראַנקרייך. אין 1863
ווערט מ. איינגעלאָרן דורך דער
פּוילישער ראַדיקאַלער פּאַרטי
פון דער רעוואָלוציאָנערער רע-
גירונג צו פאַרנעמען דעם פּאַסטן
פון אַ דיקטאַטאָר. פאַרהונדעטער-
הייט אַנטלויפט מ. קיין פרייסן.

מיקאדאָ (יאפ.) — אן אלטער
טיטל פון יאַפּאַנישן קייזער.

מיראַבאַ, אַ. ג., גראַף
(1749—1791) — אן אַנגע-
זעענער טוער פון דער פּר.

רעוו. אין זיין חזק, וועגן דעם-
פּאַטיאָם" האָט מ. אַרויסגעוואָגט
זייער דרייסטע פּאַליט-געז. גע-
דאַנקען. אין 1789 ווערט מ.
אויסגעוויילט אין דער נאַצ-פּאַרו.
כּוון דריטן שטאַנד. מ. איז געווען
אן אָנהענגער פון אַ קאָנטיטי-צ.
מאַנאַרכיע מיט ברייטע וואַל-רעכט,
האָט שטאַרק מיטגעהאַלפּן צו
פאַרהאַנדלען די „גענעראַלע
שטאַטן" אין אַ נאַצ-פּאַרוואַמלונג.
וועלנדיק זיין נאָענט אי מיטן
פּאַק אי מיטן קעניג, האָבן גיידע

פאַרלאָרן דעם צוטרוי צו מ.
און ער הערט אויף צו שפּילן די
הויפטראָל אין דער נאַצ-פּאַרו.
אינגיכן שטאַרבט מ. און ווערט
באַגראָבן אין פּאַנטעאָן, אין 1793
האָט דער המון אַרויסגעשלעפט
זיינע בינער און זיך אַיער אים
לוסטיק געמאַכט.

מיראַזש (פּר.)—אָנאַפּטישעדער-
שיינגל, ביי וועלכער מען זעט
די נידעריקע זאַכן העכער און די
העכערע איבערגעדרייט. אַזעלכע
דערשיינגען קימען-פּאַר אן די
הייסע טעג אין מדבריות און אויף
ימים; פיג. אַ פּאַנאַזיע, וואָס
קאָן נישט פאַרווירקלעכט ווערן.

מישוראַ (פּר.) — זייער דינע
גלאַנציקע מעטאַלישע פעדעמ-
לעך, וואָס ווערן באַנוצט אויף
עפּאַלעטן; פיג. אַ פּאַרבלענדנדי-
קער אויסערלעכער גלאַץ.

מישעל, לִיזיע (1836—
1905)—אַ פּראַנצ. קאָמוניסטי-
אַנאַרכיסטין, איינע פון די געביל-
דעסטע פּרויען אין פּראַנקרייך
אין איר צייט, שפעטער אַ לערע-
רין. בעת דער קאָמונע (1871)
איז מ. געשטאַנען אין די רייען
פון די ראַדיקאַלסטע אָנפירער.
נאָכן פּאַלן פון דער קאָמונע
ווערט מ. אַרעסטירט און פּאַר-

אומלעג, סאָצ. אָרגאַנען, אין 1901
 הערט מ. אַ-עסטירט, און פּאַר-
 שיקט אויף 5 יאָר קיין סיביר,
 פּונדוואַנען ער אַנטלויפט קיין אויס-
 לאַנד, שטורירט אין בערן פּילאָ-
 זאָפּיע, הערט שנעל אַריינגעצויגן
 אין בונדישער אַרבעט, הערט
 פאַרימט אַלס גלענצנדער רעד-
 נער און פּאַלעמיסט, אין 1903
 הערט מ. באַשטימט אַלס מיטגליד
 פּון אויסלאַענדישן קאָמיטעט פּון
 „בונד“. זיין אָפּהאַנדלונג, די סאָצ.-
 דעמ. און די נאַצ. פּראָגע“ (1906),
 אין העלכער ס'איז געוואָרן פּאַר-
 מולירט דער בונדישער „נייטרא-
 ליזם“, איז דעמאָלט באַטראַכט
 געוואָרן פאַרן אַני-מאָמין פּון
 „בונד“ אין דער נאַצ. פּראָגע. אין
 1904 באַטייליקט-זיך מ. אַלס דע-
 לעגאַט פּון „בונד“ אויפן אינטער-
 נאַצ. סאָצ. קאָנגרעס אין אַמסטער-
 דאַם. אין 1905, בעת דער
 ערשטער רוסישער רעווע. קומט מ. צוריק
 קיין רוסלאַנד און הערט מיטער-
 דאַקטאָר אין נייעם בונדישן אָר-
 גאַן „נאַשע סלאַחאָ“ (אונדזער
 האַרט), וואָס איז דערשינען אין
 ווילנע. אין יענער צייט הערט מ.
 אויסגעוויילט אין צ. ק., באַטיי-
 ליקט-זיך אַלס פּאַרשטייער פּון צ.
 ק. אין צוזאַמענפאַר פּון די „טרו-
 דאוויקעס“ אין אימאַטראַע. שפע-
 טער באַטייליקט-זיך מ. אין

שיקט קיין גומעע. אין 1880
 הערט מ. אַמנעסטירט און קערט
 זיך אום צוריק קיין פּראַנקרייך,
 פּאַפּאָגאַנדירט ווייטער אַנאַרכיזם.
 אין 1883 הערט מ. הידער אַרעס-
 טירט פאַר איר אַניטאַציע צו באַ-
 רויבן די ברויט-געוועלבן.

מעדיאַטיאָציע (לאַט.) —
 דאָס צוגעמען ביי אַ מדינה די
 זעלבשטענדיקייט, מאַכן זי אָפּ-
 הענגיק.

מעדעם, וויליאַדמיר
 (1879—1923) — געב. אין
 ליבאַווע, דערצווינג-געוואָרן אין
 אַ רוסיפּיצירטער סביבה. נאָכן
 ענדיקן די מינסקער גימנאַזיע
 קומט מ. אָן אין קיעווער אַני-
 הערוויטעט, דעמאָלט באַקענט ער
 זיך מיטן סאָציאַליזם, פּאַ-אינטע-
 רעסירט זיך מיט פּאַליטישער
 עקאָנאָמיע, נעמט אָן אַנטהאַל אין
 1-טן פּאַליטישן שטרעיק פּון די
 רוסי. סטודענטן (1899), הערט
 אויסגעשלאָסן פּון אוניווערזיטעט,
 און נאָכן אָפּוויצן אַ קורצע צייט
 אין תּפּיסה הערט ער אַרויסגע-
 שיקט אין זיין ווינאַרט מינסק.
 אין 1900 טרעט מ. אַרמין אין
 „בונד“, פּירט אַ פּראָפּאַגאַנדע
 צווישן יידישע און קריסטל. אַר-
 בעטער. אין יענער צייט שרייבט
 מ. פּראָקלאַמ. אין אַרטיקלען אין

רעדאקציע פון „די מאָדערנע ייִטונג“,
 „האַפּנונג“, „דער מאָרגנשטערן“
 אין די זאַמלעפּטן „די נייע צייט“,
 „צייט-פּראָגנ“ און אין גרויסן רוס.
 זאַמלבוך „די פּאַרמען פון דער
 נאַצ. באַוועגונג“. אין דער צייט
 פון דער רוס. רעדאקציע פאַרלאָזט
 מ. רוסלאַנד, באַזעצט זיך אין
 גענף און זעצט דאָרט פאַר זיין
 סאַצ. און ליטע. טעטיקייט. אין
 1910 באַטייליקט - זיך מ. אַלס
 דעלעגאַט אין אינטערנאַצ. סאַצ.
 קאָנגרעס אין קאָפּענהאַגען. אין
 1912 באַזעצט - זיך מ. אין זיין
 אַלס קאָרעספּאָנדענט פון רוס.
 צייטונגן, שפּעטער רעדאַג. ער „די
 לעבנס-פּראָגנ“; פאַרן 2-טן נומער
 „לעבנס-פּראָגנ“ שרייבט ער אָן
 צום ערשטן מאָל אַן ארטיקל אין
 יידיש, הגם מיט לאטיינישע אותיות.
 אין 1913 קומט מ. קיין רוס-
 לאַנד, וווּ ער ווערט גלייך אַרעסט-
 טירט, זיצט אין פאַרשידענע
 תּיִסות, דערהויפּט אין 10-טן
 פּאַויליאָן אין וואַרשעווער ציטאָ-
 דעל, ווערט פאַרמשפּט צו 4 יאָר
 קאַטאָרגע, נאָר צוליב זיין קריצנדיק
 הייט פאַרבלייבט ער אין טורמע
 שפּיטאַל. דעם 4-טן אויגוסט 1915,
 נאָך דער עוואַקואַציע פון די רוסן
 פון וואַרשע, ווערט מ. באַפּרייט,
 נאָכן אָנזיצן 25 חדשים אין
 תּיסה. בעת דער דיטשער אָקיי-

פּאַציע אין פּוילן הייבט זיך אָן
 דער פּרוכטפאַרסטער פּעריאָד פון
 מ.׳ס פּאָליטישע, געז. און ליטע-
 ראַרישע טעטיקייט; ווערט הויפּט-
 פירער פון „פּוילנד“, רעד. פון די
 „לעבנס-פּראָגנ“, איינער פון די
 פירער פון דער יידישער שול.
 באַוועגונג. אין 1921 קומט מ.
 קיין אַמעריקע, דאָרט אַרבעט ער
 מיט אין „פאַרווערטס“, „צוקונפּט“,
 „נייע וועלט“, „פּריינד“, דרוקט
 זיינע מעמאָרן, זכרונות פון מיין
 לעבן“. געשאַראָבן אין ניו-יאָרק.

מעטאָד

(גר. — 1) אַ מיטל
 אָד. ד. דער אַרט פון אַרבעטן; (2)
 אַ ספּעציעלער אומן אויסצופאַרשן
 אַ געוויסן געגנטשאַנד; (3) היסטי-
 שאַפּטלעכער מעטאָד — אַ באַ-
 שטימטער כלל, רעגל אָדער מיטל
 פון אויספאַ-שונג, וואָס פירט צו
 אַ היסטאָפּלעכן סיסטעם.

מעטיס

— אַ קינד פון אַן
 אינדיאַנער און אַן אַיאיראָפּערין
 אָדער פאַרקעט.

מעטערניך, 5. וו.

גרעף
 (1773—1859) — אַן עסטרייכישער
 פּאָליטישער טוע. זיין פּאָליטישע
 קאַריערע הייבט זיך אָן אין
 1791. 38 יאָר איז ער געווען
 אויסען-מיניסטער. ווי אַ עקסטער
 רעדאקציאָנער און שונא פון אַל-

נאָע, וואָס ווערט איבערגעגעבן אַ פּאַרלאָמענט, מיניסטעריום אָדער אַ רעגירונג א. ד. גל, אין וועל-כער עס ווערט דערקלערט די זאַ-גע אָדער צושטאַנד מן עפעס אַ היכטיקע פּראָגע.

מענאַניטז — אַ פּראָצעס-טאַנטישע סעקטע, וואָס איז אַנט-שטאַנען אין XVII י"ה, קעגנער פון מלחמה.

מענשעוויקעס (1911) — בעת דעם 2-טן צוזאַמענפאַר פון דער רוסישער ס.ד. פּאַרטיי (1903) וואָס אַ טייל פון דער פּאַרטיי, וואָס איז געבליבן אין דער מינ-דערהייט, זיך אָפּגעטיילט אין אַ באַזונדער פּראָקציע — מענשעווי-קעס (מינדע-הייט), די שפּאַלטונג איז פּאַרגעקומען צוליב דער אָר-גאַניזאַציע-פּראָגע; ווער קאָן ווערן אַ מיטגליד פון דער ס.ד. פּאַרטיי און אַויף וועלכע יסודות דאַרף זי געבויט ווערן. די מענשעוויקעס זענען געווען פאַר דעם, אז אַ מיטגליד פון דער פּאַרטיי קאָן ווערן אַפילו אַ סימפּאָטיקער. די באַזשעוויקעס האָבן געאַדערט אַ שטרענגע דיסציפּלין און אַ שטאַר-קע איינהייטלעכע אָרגאַניזאַציע. די מ. האָבן גערעכנט, אז זי נאָע-טע רעה. דאַרף זיין אַ בורושואַ-זישע, ס'לויטן געוועלשאַפּטלעך-

ליבעראַלע אידעען וואָס מ. נישט צוגעלאָזט דורכצופירן די נייטיקס-טע רעפּאַרמען, דערפאַר וואָס דאָס פּאַק אים נישט געליטן און גע-ווען, דער גייסט פון פינסטער-ניש און טיראַניע. די רעה. באַ-וועגונג אין עסטרייך (1848) איז געווען איבערהויפּט געווענדעט קעגן מ., און ער וואָס געמוזט דעמיטאַגירן.

מעטראָפאָליע (גר.) — אַ מלוכה, וואָס וואָס קאָלאָניעס; למשל: ענגלאַנד, פּראַנקרייך, בעלגיע און אַנדערע מלוכות.

מעכאַניש (גר.) — אומבאַ-וועסטויניק, אַויטאָמאַטיש, גישט-וויילדיק, אומבאַרעכנט.

מעליאַראַטיווער קרעדיט — אַ קרעדיט, וואָס אַ מלוכה גיט פּרי-וואַטע פּערזאָנען אָדער אינסטי-טוציעס, כּדי אײַסצובעסערן שטחים באַדן פאַר לאַנדווירטשאַפּט.

מעליאַראַציע (לאַט.) — פאַר-בעסערונג, מיסטיקונג און באַ-וועסערונג פון פעלדער. אין אַל-געמיינן; אױסבעסערונג פון דער ערווירטשאַפּט, כּדי צו באַקומען פון באַדן אַ גרעסערן אײַנקומסט.

מעמאָראַנדום (לאַט.) — אַ דעקלע-און, אַ דיפּלאָמאַטישע

עקאנאָמ, איגהאלט און סיי לויט די באוועגונדע כח'ת, וואָס די מ. זענען אין דער ליבעראַלער בורשוואַזיע.

מעסיאניזם (העבר.) — משיח-מיטיע. דאָס גלייבן פון אַ פּאָפּק, אַז ער איז אַ משיח-פּאָפּק, ד. ה., אַז ער איז געוואָרן אויסדערוויילט דורך דער השגחה צו ברענגען דער מענטשהייט אַ דערלייזונג.

מעסידאָר — דער ניינטער חודש (מאי — יוני) אין קאַלענדאַר פון דער גר. פ. רעה, לויט וועלכן דאָס יאָר האָט זיך אָנגע-הויבן דעם 22-טן סעפטעמבער 1792, דער טאָג, אין וועלכן ס'איז געגרינדעט געוואָרן די פראַנצ. רעפובליק.

מער (פרי.) — בירגערמייסטער פון אַ שטאָט.

מערינג, פראַנץ (1846—1919) אַן אָנגעזעענער טוער און היסטאָריקער פון דער דייטשער ס.ד. פארטיי. זיינע ווערק זענען; „ליטעראַרישע ירושה פון קארל מאַרקס“, פ. ענגעלס און פ. לאַסאל; „די געשיכטע פון דער דייט-שער ס.ד. פארטיי“. אין דער צייט פון דער וועלט-מלחמה, ווען

די גאַנצע דייטשע ס.ד. פארטיי איז געווען פאַרטומלט פון שאַווי-ניסטישן טשאַד, איז מערינג אַרויסגעטרעטן מיט אַ שאַרפן פּאָ-טעסט קעגן דער מלחמה, מלחמה-קרעדיטן און קעגן בירגער-שלום מיט דער בורשוואַזיע. צוזאַמען מיט ר. לוקסעמבורג האָט ער גע-טאָדלט די טאַקטיק פון די סאָציאַ-ליסטן פשרה-מאַכער. ביז די לעצ-טע טעג פון זיין לעבן איז מ. געווען איבערגעגעבן דער סאָ-ציאַליסטישער אידעע.

מערץ-דערגרייכונגען — אַזוי ווערן אָנגערופן די הנחות און די געזעצן אין דער קאָני-סטיטוציע, וואָס דאָס פּאָפּק האָט באַקומען פון דער דייטשער רע-גירונג נאָך דער מערק-רעוואָלוציע אין יאָר 1848.

מערץ-טעג — אַזוי ווערן אָנגערופן די מערק-רעוואָלוציעס, וואָס זענען פאַרגעקומען אין 1848 אין די גרעסערע דייטשע מלוכות (עסטרייך, בייצן און פרייסן).

מערקאנטיליזם (פּאָט.) — אַן עקאָנאָמישער סיסטעם, וואָס דריקט זיך אויס אין אויפצומלען אין לאַנד וואָס מער אידעלע מענטשן (פּלאַטיוו, גאַלד, זילבער)

נ

נאָוירגאָזיע (גר.) — (1) די צייט פון יאָר, אין וועלכער די האַזער־וועגן זענען אָפֿן פֿאַרן שיפֿס-פֿאַרקער; (2) אַ ים-נסיעה; (3) די קונסט צו פֿירן אַ שיף.

נאָוועלע (איט.) — (1) אַ צו־גאַב צו אַ געזעץ, וואָס פֿירט אַרײַן קליינע אויסבעסע-יונגען; (2) אַ קליין בעלעטריסטיש ווערק, וואָס שילדערט מיט עטלעכע כאַ-ראַקטעריסטישע שטריכן אַ געוויסן פּאַקט פֿון לעבן, אַ כאַראַקטערי-איגנשאַפט א. אָ.ו. ה.

נאַטוראַליזאַציע (לאַט.) — דאָס אָנערקענען אַן אויסלעבן-דער פֿאַר אַ בירגער פֿון דער מדינה, אין וועלכער ער האָט זיך באַזעצט.

נאַטור-ווירטשאַפט — ווירטשאַפטס-סיסטעם, לויט וועלכן אַ געוויסע גרופּע (אַ קהילה, אַ משפּחה) באַפֿרידיקט אירע באַדערפֿענישן, דורך פֿראַ-דוצירן די גייטיקסטע פֿראָדוקטן מיט אייגענע כּוחות, און מיינט-אויס צו פֿאַרשאַפֿן פֿאַר זיך פֿרעמדע סחורות.

נאַטיפֿיצירן (לאַט.) — מודיע-זיין אַנדערע מלוכות וועגן אַ

פֿאַליטישן אַקט, למשל: וועגן אַ בלאַקאָדע, קאָראָנאַציע א. אָ.ו. ה.
נאַטע (לאַט.) — באַמערקונג, דערקלערונג; קליינע געשעפטס-חשבונות.

די פֿלאַמאַטישע נאָטע — אַ שריפט פֿון איין מדינה צו אַ צווייטער וועגן אַ פֿאַליטישן ענין.
מלוכה-נאָטע — אַ מלוכה-הלחאה, אָנפֿראַצוגטיקע מלוכה-פֿאַפֿירן, וואָס זענען אַלעבאַר צו יעדער צייט.

מוזיקנאָטע — אַ מוזיקאַלישער צייכן פֿון אַ טאָן.

נאַסקע, גוסטאַוו (געב. 1868) — אַ דייטשער פֿאַליטי-קער פֿון סאָצ. לאַגער, רעדאַקטאָר, דעפּוטאַט פֿון 1906 אַ, מיניס-טער פֿון מלוכה-פֿאַרטמייקונג (1919—20). נ. האָט דערשטיקט דעם ספֿאַרטאַקוס-אויפֿשטאַנד (1919). איצט פֿרעזידענט פֿון האַנאווער.

נאַפֿאָל-עאָן I, באַנאַ-פֿאַרט (1769 — 1821) — פֿראַנצ. אימפֿעראַטאָר, אַרויסגע-רוקט-ניך אין דער צייט פֿון דער גרויסער פֿר. רעו. מיט דער הילף

קריג אין 1870), טראנקרייך האָט געליטן אַ מפּלה, נאָם III איז אַראָפּ פּון טראָן, און אין פּראַנק-רייך איז אַי געפירט געוואָרן די רעפּובליקאַנישע אַרדנונג.

ג. פ. ר. — אַ פּוילישע פּאָלי-טישע פּאַרטיי, געגרינדעט אין 1920 דורכן פּאָלקס-אַרבעטער-פּאַרטיי, וואָס איז פּון 1905 אָן גע-ווען טעטיק אין קאָנגרעס-פּוילן צו אַמען מיטן פּאָלקס-אַרבעטער-פּאַרטיי, וואָס איז געווען טעטיק אין פּויליש-פּריטישן געביט. דער אַרדנונג פּון ג. פ. ר. איז די בא-פּוילונג און גלייכבאַ-עכטיקונג פּון די אַרבע-ער-קלאַסן, נישט אַפּ-האַרפּנדיק דעם פּרינציפּ פּון נאַ-ציאָנאַלער איינהייטלעכקייט. ג. פ. ר. האָלט נישט פּו אינטערנאַציאָ-נאַלער פּראָדעטאַרישער סאָלידאַ-ריטעט און איז רעליגיעז-קאַטווי-זיש. אין פּאָליטישע פּראַגן גייט אָסט די ג. פ. ר. צוזאַמען מיט די סאָציאַליסטן. אין היינט קן טיים האָט ג. פ. ר. 17 דעפּוטאַטן אין 3 סענאַטאָרן.

גאַציאָנאַליאַציע (זאַט). — זאָס פּאַר-ווענדלען פּרויאַקט-איי-גנטום אין פּאָלקס-אייגנטום, למשל: ע.ד. וואָסער, האָ-לס-אונטערנע-מונגען, טראַנספּאָרט א. א. א. ה.

פּון דער בורזשואַזיע און אַרמיי, וואָס האָבן אים טאַרגעטערט, פּאַר-כאַפט ג. די מאַכט אין 1799. לכתחילה איז ג. געווען קאָנסול פּון פּראַנקרייך. אין 1804 קריינט ער זיך פאַר קייזער. ג. האָט גע-פּוילט גרויסע מלחמות, באַזיגט אַ גרויסן טייל אייראָפּע און אים אונטערטעניק געמאַכט צו פּראַנק-רייך. צעשלאָגן דורך דער קאָא-ליציע פּון די אייראָפּעישע מאַכות, ווערט ג. אַראָפּגעזעצט פּון טראָן און ווערט פּאַרשיקט אויפן אינדול-ע-זע. אין אַ קורצער צייט אַרום אַנטפּוילט ער פּון אינדול, קומט קין פּראַנקרייך, פּאַרכאַפט צוויק די מאַכט. נאָך אַ קורצער פּער-לאַפּ, האָט ג. טייל אַ מפּלה ביי וואָסערלאָך און ג. ווערט היי-דער פּאַרשיקט אויפן אינדול היי-זיקע העלענע, אויסן דאָזיקן אינדול איז ג. געזעסן ביזן טויט.

נאַפּאַלעאָן III (1808 — 1873) — אַ קוויזן נאַפּאַלעאָנ I, נאָך דער רעווי. פּון 1848 האָט ג. III מס דער היילף פּון די פּויערים און בורזשואַזיע פּאַר-כאַפט די מאַכט אין פּראַנקרייך. דער קליינער נאַפּאַלעאָן האָט דורך זיין אימפּעריאַליסטישע פּאָ-ליטיק דע פּירט צו אַ צוואַמענ-טוויס מיט דער טאַקער דייט-שער בורזשואַזיע (פ. דיטישער

נאַציאָנאַליזם (פּאַג. 1—) 8

ריכטונג און שטרעבונג פון 8 פּאָלקס-פּאָליטיק צו שטען אירע אייגענע אינטערעסן אויפן ערשטן פלאץ אין צו פאַרדרענגען די אינטערעסן פון די נאַצ. מינדער-הייטן; 2) 8 שטרעבונג פון שטאַרקע, גרויסע פעלקער צו אַסימילירן די קליינע פעלקער, וועלכע וווינען צווישן זיי, אָדער אַנטערצוורוקן זיי, ווען זיי לאָזן זיך נישט אַסימילירן.

נאַציאָנאַלער קאַנווענט

(פון 20-טן סעפטעמבער 1792—23-טן אָקטאָבער 1796) — דער פאַרלאַמענט פון דער גר. פּראַנצ. רעווי. וואָס האָט געשאפן די רע-פובליק, האָט געשפּט לודוויק XVI, געשאפן די רעווי. רעגירונג, דעם קאָמיטעט צו פאַרטיידיקן די געזעלשאפט. גלייכצייטיק איז דער נ. ק. געווען דער גע-זעצגעבערישער אויספירערישער און געריכטלעכער אָרגאַן. דער נ. ק. האָט צוגעשיקט אין אַלע דעפּאַרטאַמענטן און אַרמיי זיינע עמסאַרן, וועלכע האָבן געהאַט דיקטאַטאָרישע רעכט. דער רעווי. טייבונגאַל האָט געאַרבעט לויטן נ.ק.'ס אַנווייזונגען, און די רעכטע פאַרטיי „זשיראַנדיסטן“ איז דורכן נ. ק. דערקלערט גע-

וואָרן אויסערן געווען אין דערמיט צוגענומען ביי זיי זייער דעפּו-טאַטן-רעכט. די בירגער האָבן גע-האַט דאָס רעכט צו ווענדן זיך צום נ. ק. מיט פעטיציעס, וועלכע זיי האָבן פּאַרגעלייבט אויף זיי צונגען און געפּאָדערט 8 פּאָליקן ענטפער. דער נ. ק. האָט אָרגאַ-ניזירט די פאַרטיידיקונג פון פּראַנ-קעגן די רעאַקציאָנעריע אַרמייען פון איראָפּע און האָט דערשטיקט די קאָנטר-רעווי. אין לאַנד.

נאַציע (פּאַג. 8—) אַ היסטאָרישע

גרופירונג פון מענטשן, וואָס זענען פאַרבונדן צווישן זיך מיט זייער אייגנאַרטיק לעבן, שפּראַך, טעריטאָריע. איינס פון די כּא-ראַקטעריסטישסטע סימנים פון אַ נאַציע איז די שפּראַך.

נאַראַדאָוע דעמאָ-קראַטיע, (נ. ד.) —

דער אַמאָליקער נאָמען פון דעם היינטיקן פאַריין „לודאַוואַ-נאַראַ-דאָווי“ (1919), אַנטשטאַנען אין 1897 אַלס אַן עקספּאַזיטור פון דער געהיימער געז. „פּאָלקס-ליגע“. די גרונט-אידיע פון נ. ד. איז געווען די פּאַרליאָמענטאַרע און פאַריי-ניקונג פון פּוילן, איר אידעאָ-לאָגיע איז געווען אַ נאַציאָנאַליס-טישע, איר טאַקטיק איז בעיקר געווען געווענדעט אויף דער אַרי-

גאנצירונג פון דער געזעל-שאפט און אויף צו באקעמפן די פשרה-פאליטיק מיט רוס-לאנד, דייטשלאנד און עסטרייך. די שעפער פון נ. ד. זענען גע-וען: יאן פאפלאחסקי, ראמאן דמאוסקי און זיגמונט באליצקי. דאָס פראַגראַם פון נ. ד. איז אַמ-בעסטן געווען פאַרמאָלירט אין דער צייטונג „פּושעגלאַנד ווּשעכ-פּאַסקי“ (דער אַלבוילישער אי-בערויכט), אַרויסגעגעבן אין צעם-בערג (1895 — 1905) און דער-נאָך אין קראָקע דורך דמאָוסקי און פּאַפּלאַחסקי. בעת דער וועלט-מיטחמה איז נ. ד. געשטאַנען אויף דער זייט פון דער אַנטאַנט, ר. דמאָוסקי איז געווען דער פּאַר-זיצער פון דעם פּוילישן פּאַלקס-קאָמיטעט אין פּאַריז און האָט אונטערגעשריבן אין נאָמען פון פּוילן דעם ווערסאַלער טראַקטאַט.

גאַר-רעוואָלוציע, גאַבריעל (1865—1922) — דער ער-שטער פּוילישער פרעזידענט אין באַנדיטן פּוילן. אַ פּאַליטיקער, פּראָפּעטאָר אין ציריכער אוני-ווערזיטעט, אין 1920 ווערט נ. איינגעלאָדן צו קימען קיין פּוילן, פּרי צו פאַרנעמען דעם פּאַסטן פון אַרבעטס-מיניסטער, אין 1922 ווערט ער אויסערן-מיניסטער

אין שליווינסקס אין אין נאָ-וואַקס קאַבינעט. אין דעצעמ-בער 1922 ווערט נ. אויסגע-וויילט דורך די פּינקע און די מינדערהייטן פאַר פּרעזידענט פון דער רעפּובליק. אַ שטאַרוויסטישער פּאָנאַטיקער, דער מאַלער נייע-וואַדאַמסקי, דערשיינט אים אין בילדער-גאַלעריע „זאַכענטאָ“ אין וואַרשע.

נאַרמע (לאַט.) — אַ רייכקע מאַס, פּלל, מוסטער, פּרינציפּ.

נונצירוס (לאַט.) — אַ דיפּלאָמאַ-טישער פאַרטרעטער פון פּויליש, מיט די רעכט פון אַן אַמבאַסאַדאָר.

נייהיליזם (לאַט.) — אַ רייכטיג אין דער רוס. דענקנדיקער גע-זעלשאַפט אין די 50-ער און 60-ער יאָרן פון XIX י"ה. דער נ. האָט זיך געשטעלט פאַר אַ ציל צו פאַרגיכטן די מלוכה-אַרד-ונג און דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן פון יענער צייט. אַ טיפּ פון אַ רוסישן ניהיליסט איז באַזאַראַז, דער העלד אין טורגעניעווס ראַ-מאָ „עלטערן און קינדער“.

ניוואַז — דער פּערטער חידש אין קאַלענדאַר פון דער 1-טער פּראָנע. רעפּובליק. (פון 21-טן דעצעמבער — 19-טן יאַנואַר).

אין 1905 גרינדעט נ. די צייט- שריפט „דער אומאפהענגיקער געדאנק“, אין וועלכן ער פראפא- גאנדירט פרומדענקעריי. נאך דער מלחמה ווערט דערדאָזיקער זשור- נאל אַ רעאַקציאָנערער אָרגאַן. וואָס רופט צו ראַסן-שנאה.

ניקאָלאַי II (1870—1918)— דער לעצטער רוסישער צאר פון דער ראָמאַנאָוו-דינאַסטיע. אַן עקסטער רעאַקציאָנער און שוואַך- מאהניק, האָט זיך באַרימט-גע- מאכט דורך זיינע אָפּטע „באַרוי- קינגען“ פון אַרבעטער און פויעריים. דעם 27-טן פעברואַר 1918 איז נ. II געוואָרן אַראָפּגעזעצט פון טראָן בעתן אויפשטאַנד פון אַר- בעטער און פויעריים. לויטן בא- שלוס פון אוראָלער קרייזגעריכט איז נ. II פאַרמשפּט געוואָרן צום טויט אין יעקאַטערינבורג (נומער 1918).

נעאַפּיט (גר.) — אַ גרן פּיג. איינער, וואָס פאַרלאָזט זיין פאַרטיי און שליסט זיך אָן אַ צווייטער.

געטשאיעוו, ס. ג.
(1846—1882) — אַ רוסישער רעוואָלוציאָנער, טעראָריסט, גע- גרינדעט אַ גרויסע געהיימע רעוו. אָרגאַניזאַציע („געטשאיעוועס“).

ניוועלאַציע (דאָט.) — דאָס אויסגלייכן אַ שטח, דאָס ברענ- גען צו אַ גלייכער מדרגה.

פּאַליטישע ניוועלאַ- ציע — גלייכע פּאַליטישע רעכט פאַר אַלע.

עקאָנאָמישע ניווע- לאַציע — גלייכע עקאָנאָמישע באַדינגונגען פאַר אַלע בירגער.

נייטטי, פ. (געב. 1868) — פראַפעסאָר, איטאַליענישער עקאָנאָמיסט און פּאַליטיקער, דעפּוטאַט פון 1904 אָן (ליבע- ראַל), פּרעמיער (1919), נ. פּראַ- פּאָגאנדירט דעם פּאַציפּיזם און קריטיקירט דעם ווערסאַלער טראַק- טאַט. זיינע ווערק: „איראָפּע אָן שלום“ (1922), „אונטערגאַנג פון איראָפּע“ (1923) א. אַנד.

נייטראַל (דאָט.)— גישט אַרייַן- מישן-זיך אין פּרעמדע ענינים, למשל: נייטראַלער צושטאַנד פון אַ מלוכה אין דער צייט פון מלחמה, נייטראַלער צושטאַנד פון אַ פאַרטיי אין דער צייט פון אַ בירגער-קריג.

ניעמאַיעווסקי, אַנדושיי
(1864—1921) — אַ פּוילישער פּובליציסט און פּאַליטיקער. אין 1904 — 1905 גיט נ. אַרויס אַן אומלעאָנאָן הודש-זשורנאַל „פּראַוו- דאָ“, אָרגאַניזירט אַ שול-שטריק.

געשטאָבן אין פעטראָפּאָליטאָוו-
 סקער פעטבונג.
נעפ (רוס)—נייע עקאָנאָמישע
 מיטאַרבעטער פון נעפ.

ס

סאַוואַיער דינאַסטיע—
 די היינטיקע איטאַליענישע קע-
 ניגלעכע דינאַסטיע (פון 1900 אָן).

סאַווינקאָוו, באָריס
 (1877—1925)— אַ רוסישער

פּאָליטיקער, אַ ס. ר. טעראָריסט,
 ווערט פאַרמשפּט צום טויט, אַנט-
 לויפט קיין אויסלאַנד, פּונוואַנען
 ער קומט צוריק אין 1917 אין
 ווערט וויצע-קריגס-מיניסטער,
 קעממט קעגן די באַלשעוויקעס.
 שפּעטער קומט ס. קיין פּוילן, וווּ
 ער גיט אַרויס אין וואַרשע די
 צייטונג „זאָ סוואַבאָדאָ“. אינגליכן
 פאַרלאָזט ס. פּוילן און וואוינט אַ
 שטיקל צייט אין פאַריז. אין
 1924 קערט ער זיך אום קיין
 רוסיאַנד, וווּ ער ווערט אַרעס-
 טירט.

סאַטראַפּ (פ.)— אַ פאַרוואַל-
 טער איבער אַ פּראָווינץ אין
 אַלטן פּערסיע; בכלל— אַ רעגיר-
 גע

סאַבאַטאָזש (פּר.)— קאָליע-
 מאַכן אָן אַרבעט. אַ קאָמפּס-
 מיטל, ביי וועלכן מען שטערט די
 אַרבעט פּלומרשט נישטוויילנדיק.
 ביי אַ סאַבאַטאָזש מאַכן די אַר-
 בעטער קאָליע מאַטעריאַל, מאַשי-
 נען, פּירן-אויס מיט אַ פּיוון שלעכט
 די אַרבעט א. אָ. וו.

סאַבאַטירן— דורכפירן אַ
 סאַבאַטאָזש.

סאַדלער, מ. ט. (1780—
 1835)— אַן ענגלישער עקאָ-

נאָמיסט און פּילאָנטראָפּ, אַ קעג-
 נער פון דער מאַליטוט-טעאָריע.
 ס. האַלט זיך ביי דער מיינונג, אז
 האָס מער עס פאַרגרעסערט-זיך
 די באַפעלקערונג אַלץ שוואַכער
 ווערט דער פאַרמערונגס-פּראָצעס.
 ס. איז געווען דעפּיטאט אין
 פאַרלאַמענט, וווּ ער האָט גע-
 קעמפט פאַר דער גלייכבאַרעכטי-
 קייט פון אַלע בירגער.

יונגס-באַאַמטער, וואָס הערשט דעספּאָטיש און אומפּאַראַנטוואָרט- לעך איבערן לעבן, פאַרמעגן און אַרבעט פון זיינע אונטערטאַנען.

סאָלדאַ (פּאַט.) — דער רעשט, וואָס בלייבט-איבער נאָכן אָפּ- רעכענען זיך, דער אונטערשיד צווישן דער הוצאה און דער הכנסה.

סאָלטיס (מגר.) — נידריקסטער גמינע-באַאַמטער.

סאָלידאַריטעט (אײט.) — אהדות, איינשטימיקייט פון מיי- נונגטן, האַנדלונגען; פאַראַנטוואָרט- לעכקייט פון אַלע פאַר איינעם און פון איינעם פאַר אַלע; גע- וויינזאַמקייט פון אינטערעסן.

זאַמוראַי — אין אַלטן יאַפּאַן אַ מיליטערישע סוויטע פון די קליינע פירשטן.

טאַנדוזשאַק (טר.) — אַ קרייז, פּראָווינץ.

סאַנקוילאַטן (פר.) — ווערט- לעך: אַן קורצע הויזן, אַ שפּאַטי- גלעזע, מיט וועלכן די אַריסטאָקראַט- טע האָט גערופן די נירעריקע שיטן פון פּאָלק בעת דער גרוי- טער פּראָנצ. רעוואָלוציע.

סאַנקוויאַנירן (לאַט.) — באַ- שטעטיקן.

סאַנקציע (לאַט.) — באַשטע- טיקונג.

סאַפּיזם (גר.) — אַ פּאַלשע מסקנה, וואָס אין פּלוג זעט זי אויס ווי אַ ריכטיקע, למשל; פּי- לאַאָפּיע פירט צו צווייפּל, צווייפּל- צו יאוש, יאוש-צו זעלבסטמאָרד, הייסט עס: פּילאָזאָפּיע פירט צו זעלבסטמאָרד.

סאַפּיסט — אַ מענטש, וואָס באַנוצט זיך ביי אַ ופּיח מיט סאָ- פּיומען.

סאַציאַלאָגיאַע (פּאַט.גר.) — אַ לערע וועגן די געזעצן, לויט וועלכע ס'אַנטשטייען און אַ.מ. וויקלען-זיך די פּאַרמען פון גע- זעלשאַפטלעכן לעבן.

סאַציאַליזאַציע פון באַדן — דאָס איבערגעבן דעם באַדן אין די הענט פון פּויעריע נישט איבערלאָזנדיק זיי דאָס רעכט פון פאַרקויפּן און אַרענדירן, נאָך אַליין צו באַאַרבעטן.

סאַציאַליזם — אַ געזעלשאַפּט- לעכע אָרדנונג, אַלס העכסטע פּאַרם פון געזעלשאַפּטלעכער אָנטי- וויקלונג. אין דער סאַציאַליסטי- שער געזעלשאַפּט וועלן די פּראָ- דוקציע-מיטלען (פּאַבריקן, אייזני- באַנען, באַדן, מאַשינען, רוי-)

שטאַפן געהערן נישט דעם יחיד, נאָר דער גאַנצער געזעלשאַפט. די סאָציאַליסטישע ווירטשאַפט-אָרגאַניזאַציע שטרעבט צו סאָציאַל-לייזן נאָר די מיטלען און מכשירים פון דער פראָדוקציע, אָבער נישט די געגנטשאַנדן פון פּערזענלעכן געברויך. יעדער מיטגליד פון דער סאָציאַליסטישער געמיינדע איז מחויב צו אַרבעטן אַ באַ-שטימטע צאָל שעהן, און דערפאַר באַקומט ער אין זיין רשות אַ געהעריקן כּוּם פּראָדוקטן פאַרן אייגענעם געברויך לויט זיין איי-גענעם אויסוואַל. אין דער סאָ-געז. ווערן די פּראָדוקציע און דער געברויך געבייט לויט דער פּאַרמל: „פֿין יעדן לויט זיינע פּעיקייטן, יעדן לויט זיין אַרבעט.“ אין דעם ליגט דער אונטערשיד צווישן סאָצ. און קאָמוניזם (זע), ד. ה., פון דער מער-פּאַרפּולקאָמ-טער געזעלשאַפטלעכער אָרגאַני-זאַציע, וווּ נישט בלויז די פּראָ-דוקציע, נאָר אויך דער געברויך טראַגט אַן אָרגאַניזירטן געזעל-שאַפטלעכן כאַראַקטער, וווּ נישט בלויז די מכשירים און פּראָדוק-ציע-מיטלען, נאָר אויך די גע-ברויכטגעגנטשאַנדן זענען דאָס געמיינזאַמע אייגנטום פון אַלע מיטגלידער פון דער קאָמוניסטי-שער געמיינשאַפט, אין דער קאָ-

מוניסטישער געז. באַזירט די פּראָ-דוקציע און דער געברויך לויטן פּרינציפּן פון יעדן לויט זיינע פּעיקייטן, יעדן לויט זיינע באַ-דערפענישן, ביי צו דער ערשטער העלפט פון XIX י"ח האָבן די סאָציאַליסטישע טעאָריעס געטראָגן אַן אוטאָפּיסטישן כאַראַקטער. די סאַמע דייטלעכסטע לייטעראַרישע באַשרייבונג פון דער סאָציאַליס-טישער אָרדנונג האָט געגעבן בייים באַגינען פון דער קאָפּיסאַליסטי-שער געזעלשאַפט דער באַרימטער ענגלענדער טאַמאַס מאָר אין זיין „איטאָפּיע“ (דערפון שטאַמט דער נאָמען אוטאָפּיסטישער סאָציאַליזם), מאָר און די שפּעטערדיקע אוטאָ-פּיסטן — ט. קאַמפּאַנעלאַ, סען-טימאָן, מורייע, קאַבע, אַיען און אַנד. — האָבן געגלייבט אין דער מעגלעכקייט צו דערגרייכן דעם סאָציאַליזם דורך איינארדנען מוט-טערהאַפטע געמיינשאַפטן אויף סאָצ. יסודות, וואָס מיט זייער ביישפּיל זאָלן זיי דערהויזן דעם פּאַרצוג פון דער ניער געזעל-שאַפטלעכער אָרדנונג און אויף אַזאָ אופן געווינען די סימפּאַטיע פון דער גאַנצער מענטשהייט פאַרן איבערגאַנג צום סאָציאַליזם. די אוטאָפּיסטן האָבן געהאַפּט, אַז זייערע סאָצ. פּרווין וועלן געפינען מיטגעפּיל און שטיצע מצד די

געבילדעטע קאפיטאליסטן און קולטורעלע רעגירונגען. א טייל פון די אימאפיסטן — אָנען און קאבע — האָבן געפרווט גרינדן אַ סאָציאַליסטישע געמיינשאַפט אין די ראַמען פון דער קאָפיטאַליסטישער אָרדנונג, אָבער די דאָזיקע פּרוּווּן האָבן זיך געענדיקט מיט אַ דורכפאַל. דער פּראָנאָמיאָשער סאָציאַליסט-אָוטאָפּיסט לואי באַזאָ און דער דייטשער סאָציאַליסט פ. לאַ-סאַל האָבן אַרויפגעלייגט די אויפגעבן פון סאָציאַליסטישן איבערגעבוי פון דער געזעלשאַפט אויף דער מלוכה, וואָס דאַרף נעמען אויף זיך די אַרבעט צו אָרגאַניזירן דורך געזעלשאַפטלעכע מיטלען פּראָדוציר-געמיינשאַפטן (ס. לאַסאַל), געזעלשאַפטלעכע וואַר-שטאַטן (לואי באַזאָ). די דאָזיקע געמיינשאַפטן דאַרפן, לויט זייער מינונג, ביטלעכחייט אַרויסזען און אַלע פּרינציפּעל אונטערנעמען גען. ערשט דורך ק. מאַרקס (י.ע) טעאָריע וועגן וויסנשאַפטלעכן לעבן סאָציאַליזם באַקומט דער אַרבעטער-קלאַס אַ שטאַרק טעאָריע פּעטיש געזעצער אין קאַמף פאַר זיין באַפֿרייונג, די גרונטלייגער פון וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם האָבן באַחווין, אַז אין דער קאַפיטאַליסטישער געזעלשאַפט גרופּע געפינט זיך דער קערן פון אַ-

בערגאנג צו אַ מער שטאַטיקן סאָצ. פּראָדוקציע-סיסטעם, און אַז דער אַרבעטער-קלאַס וועט ברענגען די באַפֿרייונג פאַר דער אָנ-צער מענטשהייט, ביים סוף פון XIX י"ה טרעט-אויף דער אַרבעטער-קלאַס — אָרגאַניזירט אין פּאָליטישע ס.ד. פּאַרטייען-אויף דער אַרענע פון פּאָליטישן און עקאָנאָמישן קאַמף.

סאָציאַליסטישע פּאַרטייען — פּאַרטייען, וואָס דער ציל פון זייערע שטרעבונגען איז דער סאָציאַליזם (זע).

סאָציאַל-דעמאָקראַטן (ס.ד., עס-דעק.) — נאָכן האַלער קאַנגרעס (1890) איז ס.ד. געוואָרן דער אָפיציעלע נאָמע פון די מיטגלידער פון דער פּריערדי-קער, דייטשער סאָציאַליסטישער אַרבעטער-פּאַרטיי. אייפן קאַנגרעס אין 1891 אין ערפורט איז אָנגענומען געוואָרן דאָס אַזויגע-רופענע ערפורטער פּראָגראַם, וואָס איז געוואָרן דער יסוד פון דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער טעטיקייט פון די קומענדיקע יאָרן. דער שנעלער וואָקס פון דער פּאַרטיי, די גאָך גרעסערע, פּאָר-וואַקסן-דיקע צאָל שטימען פאַר די ס.ד. דעפּוטאַטן — דאָס אַלץ וואָס גרופּע געווען דערצו, אַז די פּאַרטיי-לי-

אָנהייב XIX י"ה ביי די דע-
 קאבריסטן (זע), פעטראשעוויס
 (זע), נאַרדאָוואָלצעס, און ביים
 סוף 80-ער יאָרן אין דער טעטי-
 קייט פון די רוס. פּאָליט. עמיג-
 ראַנטן אין דער שווייץ. דער
 תּמציח פון ס.ר. פּראָגראַם איז:
 די אַרבעטער - באַוועגונג קעגן
 די קאָפיטאַליסטן געפינט איר
 אויסדרוק אין אַנטערנאַציאָנאַלן
 סאָציאַליזם, וואָס דאַרף דורכמאַכן
 פאַרשידענע סטאַדיעס פון אַנט-
 וויקלונג, ביז מען העט דע-
 גרייכן דעם ענדציל: פּרייהייט,
 גלייכהייט און ברידערלעכקייט.
 דער דעוויו פון די ס.ר. איז:
 „דורך קאַמף העסטו דערוועגן
 דיין רעכט.“ אָפּער די ס.ר. -
 פּאַרטיי געפינט אַזו ביז דער
 גרויסער אידעאַל, דער סאָציאַליזם,
 העט דערגרייכט-ווערן, קאָן מען
 אויסנעמען ביי דער רוס. רעגיר-
 ונג געוויסע סאָציאַלע און פּאָ-
 ליטישע הנחות דורך פאַרשידענע
 מיטלען, די ס.ר. -פּאַרטיי שטיצט-
 זיך אויף די מאַסן, בָּאַר גלייכ-
 צייטיק אינגאָרירט זי פּינט די
 וויכטיקייט פון פאַרטייאַנען-קאַמפּן
 און די ראַל פון יח ד אין קאַמף
 מיט דער מאַכט און בורזשואַזיע,
 אין זי אָנערקענט דעם סעראַר.
 אַלע טעראָריסטישע אַקטן, וואָס
 זענען דורכגעפירט געוואָרן אויף

דער זאָל ווערן באַיינפלוסט
 פון זייערע סימפּאָטיקן, וואָס
 האָבן זיך רעקרוטירט פון דער
 קליין-בורזשואַזיע. בעתן מלחמה-
 איסטאָרן אין 1914 האָבן די
 ס.ר. נישט געקוקט אויף אַלע
 פּריערדיקע רעוואָלוציעס פון די
 אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסן און
 פּאַרטיי - אַוואַמענטאַרן, פּאַרנומען
 אין פאַרלאַמענט אַ נאַציאָנאַל-
 פאַרטיידיקונגס-און סאָציאַל-פּרשה-
 דיקע פּאָליטיע. דערדאָזיקער מצב
 האָט אינגיכן דערפירט די זייטשע
 ס.ר. צו אַ שפּאַלטונג אויף אַ
 מערהייט (שיידעמאַנער) אין אײַף
 אומאָפּהענגיקע (קויטסקי, האַזע,
 לעדעבור). באַלד האָט קארל לייב-
 קנעכט געשאַפן דעם פאַרבאַנד
 „ספּאַרטאַקוס“, וואָס איז שפּעזער
 געוואָרן די זייטשע קאָמוניסטישע
 פּאַרטיי. נאָך דער נאָוועמבער
 רעוואָלוציע אין 1918 איז אין
 דייטשלאַנד די מאַכט אַריבער צו
 די ס.ר. -מערהייט און אימפּהענג-
 גיקע. אויסן זעלבן דרך פון די
 זייטשע ס.ר. זענען אויך אַזעק
 די ס.ר. -פּאַרטייען אין עסטרייך,
 נראַנקרייך, שווייץ א. אַנד.

**סאָציאַליסטן = רעוואָלוציאָנ-
 ציאָנערן (ס. ר.) —**

אַרויסשע פּאָליטישע פּאַרטיי, וואָס
 איר קערן געפינט זיך שוין אין

די רוסישע „צארן“ און אויף זייערע
 משרתים, איז געווען די ארבעט
 פון די ס. ר. נאך דער באַלשע-
 הייטשישער איבערקערעניש האָבן
 די ס. ר. געהאַט אַ גרויסע השפעה
 אויף דער רוסישער געזעלשאַפט;
 גיי היינטיקן טאָג זענען די ס. ר.
 פאררעכנט פאַר קאָנטרעוואָלו-
 ציאָנערן.

סאָציאַלער (פּאַט.) — געזעל-
 שאַפטלעכער,

סאָרעל, ע, (1847—1922) —
 אינזשינער, פראַנצויזישער פּוב-
 ליציסט און פּאָליטיקער, הויפט-
 טעאָרעטיקער פון רעוואָלוציאָנערן
 סינדיקאַליזם (זע).

סובאַרדינאַציע (פּאַט.) —
 געהאַרכאָמקייט, אונטערטעני-
 קייט צו דער העכערער מאַכט;
 דיסציפּלין.

סובוועני (פּאַט.) — אַ שטיצע
 פון דער רעגירונג פאַר קאָמו-
 נאַלע אינסטיטוציעס, אויף ספּע-
 ציעלע צוועקן; פאַר נידע שול-
 בנינים א. אַז. ו.

סובסטאַנץ (פּאַט.) — אין מע-
 טאָפּיק; דער מהות פון זאַכן
 און דעריינגען, וואָס בלייבט
 אומפאַרענדערט; (2) דער שטאַף,
 עלעמענטן, וואָס פון זיי שאַכט

זיך אַ קערפּער; דער באַשטאַנד-
 טייל פון אַ זאַך.

סובסידיע (פּאַט.) — זילף,
 שטיצע.

סוביעקטיוו (פּאַט.) — פּער-
 זענלעך, אינדיווידועל.

סובסקריבציע (פּאַט.) —
 אונטערשריפט, חתימה; דאָס
 פאַרמליכטן-זיך מיט אַן אונטער-
 שריפט צו קויפן הלאַה-פּאַפּירן,
 מדוכהשע צייטשריפטן א. אַז. ו.

סווערעניטעט (פּר.) — אוי-
 גע-הערשאַפט; אומאַפהענגיקייט
 פון אַ מלוכה.

סווערען (פּר.) — אויבערהער-
 שאַפט. די העכסטע און אומ-
 באַגרענעצטע מאַכט פון אַ רעגיר-
 ונג איבערלעך אין די אונטער-
 הענגיקייט אויסערלעך. די מלוכות,
 וואָס זענען פאַרבונדן צווישן זיך
 דורך פעדעראַציעס (דייטשלאַנד,
 שווייצאַריע, פאַרייניקטע שטאַטן),
 זענען נישט סווערען, הייל זיי
 זענען באַגרענעצט אין זייערע
 קאָמפּעטענצן. נישט-סווערען זע-
 נען אויך די מלוכות, וואָס געפּי-
 נען זיך אונטער אַ פּראָטעקטאָראַט.

טויטינג = סיסטעם —
 שחייס-סיסטעם, ד. ה., די אומ-

באגריענעצטע עקספלאטאציע פון ארבעטער, דערדאן, סיסטעם ווערט איבערהויפט באנוצט דורך די קא-פיטאליסטן אין באצוג צו ארבע-טער, כאלופניקעס, וואָס נעמען די ארבעט אהיים.

סווערדלאַוו, י. (1885—1919) — אַ רוסי. רעדן. פאַר זיין באַטייליקן-זיך אין אַ פּאָליטישער דעמאָנסטראַציע (1902) באַקומט ער אַן אַדמיניסטראַטיוון אַרעסט, אין 1907 איז ס. אַלס מיטגליד פון דער פערמער אָרגאַניזאַציע גע-ווען פאַראַרטיילט אויף צוויי יאָר פּעסטונג. אין 1911 ווערט ס. פאַרשיקט אויף 4 יאָר, ווי ער בלייבט באַנצע דריי יאָר, ביז צו דער פּעברואַר-רעוואָלוציע. אין 1917 נעמט ס. אַן אַקטיוון אַנ-טייל אין דער רעוואָלוציע, נאָך דער אַקטאָבער-רעוואָלוציע ווערט ס. דער שטענדיקער פּאַרזיצער פון דזינק.

סוין-יאַט-סעז (1863—1925) — אַ כינעזישער פּאָליטיקער פון ראַדיקאַלער ריכטונג, אָרגאַניזירט די רעוואָלוציע אין די דרום-פּראָווינצן פון כינע, פּרעזידענט פון דער כינ. רעפּובּליק פון 1911—1912.

סופראזשיסטקעס — אַנטי-העגאָריסט פון וואַל-רעכט פאַר

פּרויען, סופּראַזשיסטקעס הייסן אין ענגלאַנד די פּרויען, וואָס קעמפן פאַר וואַל-רעכט מיט גע-וואַלט-מיטלען.

סטאַביליאַציע (לאַט.) — דאָס אַוואַקסטעלן דעם גלייכ-געוויכט; דאָס פּעסטזעטעלן דעם קורס פון פּאַפּירגעלט. ביז אַ סטאַב. ווערט באַגריענעצט די עמיסיע פון פּאַפּירגעלט.

סטאַדיע (גר.) — די מדרגה פון אַנטוויקלונג (פון אַ קרענק, פון עקאָנאָמיש - ווירטשאַפּטלעכן לעבן, פון קאָפיטאַליזם א. א.וו.)

סטאַזש (פּאַט.) — אַ פּראַקטישע צוגרייטונג; די צייט, וואָס מען פאַרגעמט אַן אַמט, למשל: די צאָל יאָרן פון אַרבעט אויף אַ געוויסן געביט.

סטאַטוט (פּאַט.) — די פאַר-שריפטן, תקנות פון אַן אָרגאַ-ניזאַציע, חברה, זעלבסטפאַרואַלעט.

סטאַטיסטיק (פּאַט.) — די לערע, וואָס הייזט אָן די צאָלן פון נאַטירלעכע, קולטורעלן און עקאָנאָמישן מצב פון אַ מדינה, פּראָווינץ, שטאַט א. א.וו.

סטאַטיק (גר.) — אַ טייל פון דער מעכאַניק, וואָס לערנט וועגן גלייכגעוויכט פון קערפערן

אין פאליטיק און אין סאציאלאָגיע באַדייט ס.ט.: אַ מצב פֿון שטיי־שטאַנד, פּאַרגליווערטקייט.

סטאַציזם (גר.)—אַ פּילאָזאָ־פּייע שיטה, לויט העלכער די צניעות איז דער העכסטער ציל פֿון מענטשלעכן לעבן. דער ס.ט. זעט אין באַהערשן די אייגענע תּאווה דעם הענג, האָט פּירט צו שלמות; פּיג. גלייכגילטיקייט צו אייגענע לידן, די זעליטע רויקייט ביי אומגליקספּאַלן, שאַ־קייט פֿון כּראַקטער, דאָס באַהערשן אייגענע אויפּרעגונג, פּעס.

קאַל־פּויערישער פּאַרטיי. אָנפירער פֿון דער רעוואָלוציע אין 1918, פֿרעמיער און פּאַקטישער דיקטאַט־טאַר אין 1920 — 23, דערמאָר־דעט בשעת דער מלוכה־א־בערקע־רעניש אין יוגי 1923.

סטאַנדאַרט (ענג.) — פּעסע־געשטעלעטע מאָס אָדער מוסטער.

סטאַנדאַרטיזאַציע (לאַט.) — דאָס אויסאַרבעטן סחירות לויט אַ באַשטימטן אָיג־הייטלעכן, פּעסטגעשטעלטן אַרט און שטייגער.

סטאַלין, אַי. וו. (רושוגאַש־הילי, געב. 1879) — אַ פּויער פֿון ס־פּליסער גובערניע, צו 17 יאָר טרעט ער אַרײַן אין דער רעוואָלוציאָ־ע־ער באַוועגונג. אין 1912 ווערט ס. אַ מיטגליד פֿון צ. ק. פּיל מאָל געווען אַרעסטירט און פּאַרשיקט, גענומען אַן אַק־טיוון אַנטייל אין דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע, איצט גענעראַל־סעק־רעטאָר פֿון צ. ק. פֿון דער אַלרו־סישער קאָמ. פּאַר., אינער פֿון די הויפּטאַנפירער אין דער באַלשעו. רעגירונג.

סטאַפּינסקי, י. (ג. 1867) — אַ פּוילישער פּאָליטיקער פֿון פּאָלקס־ראַדיקאַלן לאַגער, אינער פֿון די גרינדער פֿון פּאַרצעלאַציע־באַַק אין לעמבערג, רעדאַגירט אין קראַקע דעם האָב־זשורנאַל „פּאָלקס־פּריינט“, דעפּוטאַט צום עסאָרייכישן פּאַרלאַמענט (1898—1918). אין 1912 שאַפט ס. די „פּיאַסאַ־גרוּפּע מיט היטאַסן. פֿון 1919—22 איז ס. דעפּוטאַט פֿון פּוילישן סײַם.

סטאַמפּוילינסקי, אַל. (1879—1923) — אַ בולגאַרי־שער פּאָליטיקער פֿון דער ראַדי־

סטאַראַקסטע—(ס.) אַ מלוכה־באַאַמטער איבער אַ קרייז, נאָמינירט דורכן אינערן־מיניסטער, זײַן דירעקטע העכערע מאַכט איז דער האָיערוואָדע,

סטודניצקי, וו. (ג. 1867) —

א פוילישער פובליציסט און פאליטיקער, געווען א פעפעסאָ-וויץ, שפעטער מיטגליד פון דער פאָלקס-פארטיי אין גאליציע, לטוף גייט ער איבער צו די ג. ד. אין דער צייט פון דער וועלט-מלחמה, אן אקטיוויסט און גרינדער פון קלוב „קעמפער פאר דער פוילישער מלוכה“ אין ווארשע, מיטגליד פון מלוכה-ראט אין 1917—18. זיינע ווערק: „פאליטישע עקאָ-נאָמיע“, „די געשיכטע פון דער רוס. מלוכה-אַרדנונג“, „די היינטיקע ציטווישע מלוכה“ א. אַנד.

סטיכיע (גר.) — די בלינדע

קראפט פון דער נאטור; א געזעצטאפטלעכער קלאס, למשל: די קליינבירגערלעכע סטיכיע.

סטיכיש — אומבאָוואוסטויגיק, אינסטיינקסיוו.**סטימול (פאט.) — אַנרעגונג צו עפעס אַ טאט.****סטראָמעגיע (גר.) — די צערע**

און קונסט איינצואַרדנען און אבערצוואַרפן די אַרמיען אין אַ מלחמה; די פעיקייט צו דערגרייכן אַ דערפאָנג ביי אַ מינימאַלן פאַר-לוסט פון ענערגיע.

סטראָנסקי, סטאַניסלאָו

(ג. 1882) — א פוילישער

פובליציסט און פאליטיקער, געווען דער קריסטלעך-נאַציאָ-נאַלער פארטיי. רעדאַקטאָר פון וואָכנבלאַט „זשעטשפּאַספּאָליטאַ“ פון 1909 — 14, פון 1920 אָן שעה-רעדאַקטאָר פון דער צייטונג „זשעטשפּאַספּאָליטאַ“ אין ווארשע, סייט דעפוטאַט פון 1922 אָן.

סטרווע, פ. ב. (געב. 1870) —

א שריפטשטעלער, אַנגעווענער ס.ד. פון די 90-ער יאָרן, געפירט אַ קאַמף מיט דער באַוועגונג פון „גייט אין פאָלק“, דער רעדאַקטאָר פון מאַניפעסט בעת דעם ערשטן פאַרטיי-צוזאַמענפאַר (1898), שפעטער פאַר-שטייער פון „לעגאַלן מאַרקסיוו“ אין סוף 90-ער יאָרן טרעט ס. אַרין אין דער קאָדעטישער פאַרטיי. שפעטער אַ מאַנאַרכיסט. נאָך דער אָקטאָבער-רעווע. (1917) האָט ס. געשפילט אַן אָנגעווענע ראָל אין דעגיקינס רעגירונג. איצט געפינט זיך ס. אין אויסלאַנד.

סטרוקטור (פאט.) — דער אופן

פון פאַרטייניקן איינצלע טיילן אין אַ גאַנצע זאַך; דער געבויר, צוזאַמענשטעל פון הייפט-טיילן; סטיל.

סינזערען — זע האַס אַל.

טיטואציע (לאַט.)—דער מצב, וואָס קומט אַלס פּוּעל-יוצא פון קעגנזייטיקער טעטיקייט און קעגנ-זאץ פון אינטערעסן.

סיס, עז, זש. (1748 — 1836)—א גייסטלעכער, פראנצ. פאָל טיש טוער, פאַרעפנטלעכט אַ סך בִּיאָשורן, וואָס איינע פון זיי האָט אין זײַן אָנטהאַלטן די פּרינציפּן פון דער „דעקלאַראַציע פון מאַנטשערעכט“. ס. איו געווען אַ מיטגליד פון נאַציאָנאַלן קאָנגרעס (1793).

סיידא, מ. (געב. 1879) — אַ פּוילישער פּאָליטיקער, גע-הערט צו דער פּאָלקס-נאַציאָנאַלע פּאַרטיי, רעדאַקטאָר פון „פּוילזנער קוריער“, פון 1906 — 15 מיט-גליד פון פּוילישן נאַציאָנאַלן קאָ-מיטעט אין פּאַריז, סייס-דעפּוטאַט פון 1919 אָן, אויסערן-מיניסטער אין 1923.

סיים — אַזוי הייסט דער פּאַר-לאַמענט אין פּוילן און אין פּינלאַנד.

סילאָגיום (גר.) — אַ מסקנא, לאַגישער שולס, אויסזיר.

סימאָן, זש. (פר. 1814 — 1896)—א פראנצ. פאָליטישער טוער און פּילזאָף, מיטגליד פון

דער נאַצ. פאַרזאַמלונג אין 1848. פאַר זיין גישט וועלן שווערן טריי-הייט צו ליודוויק נאַפּאָלעאָן (1851) פאַרלירט ס. זיין רעגירונגס-פּאַסטן.

אין 1863 איו ס. מיטגליד פון געוועזעבערישן קאָרפּוס, געהערט צו דער אָפּאָזיציע. נאָכן פּאַלן פון נאַפ. III (1870) ווערט ס. מיט-גליד פון דער פאַרטיידיקונגס-רע-גירונג און ביידונגס-מיניסטער, שפּעטער מיטגליד פון דער נאַצ. פאַרזאַמלונג, אין 1875 שטענדי-קער סענאַטאָר און מיטגליד פון דער פראנצ. הייסנש. אַקאַדעמיע,

אין 1876 מיניסטער-פּרעזידענט. **סימאָן, ל.** (1810—1872) — אַ דייטשער פּאָליטישער טוער, אַן עקסט-ליינקער, געלענדער רעדנער, מיטגליד פון דער נאַצ. פאַרז., אין 1848 מיטגליד פון דער „קאָמיסיע פון די דרייטיק“ אין פּראַנקפּורט. נאָכן פּאַלן פון פאַרזאַמענט אַנטלויפט ס. קיין שווייץ, ווערט אין זיין אָפּוועג-הייט פאַרמשפט צום טויט.

סימבאַל (גר.) — אַ צייכן, אַ בילד, וואָס פאַרקערפּערט אַן אַדייע, פאַרשטעלונג, און וואָס רופט אַרויס אַ ריי געדאַנקען אָדער געפילן, למשל: דער רוים טער קעליר—סימבאָל פון רעוואָל. דער קאָנטשיק—סימבאָל פון צאיי-ריזם.

סימולאציע (לאט.) — דאָס פארשטעלן זיך, אַרויסווייזן אַ פאלשן גייסטיקן אָדער פיזישן צושטאַנד, כדי פּמעצן אָפּצונאַרן.

סימעטריע (גר.) — גלייכמעסיקייט, האַרמאָנישער צוזאַמענשטעל פּון באַזונדערע טיילן אין אַינן גאַנצעם, לויט דער גרויס, זאַץ, פּאַרם.

סימפּטאָם (גר.) — אַ דערשייַנונג, וואָס דורך אים דערקענט מען דעם מצב פֿון אַ זאַך, למשל: וואָס פֿאַר אַ קראַנקהייט, אָדער אַן אַנדער צושטאַנד, וואָס איז ביז איצט געווען נישט פעסטגעשטעלט.

סינאָד (גר.) — די פּאַרלאַמענט פֿון העכערע גייסטלעכע.

סינדיקאַט (לאט.) — אַ פּאַרטיאַנאָ פֿון אַי.דו.סטריעלער, וואָס האָט דעם צוועק אָפּצושאַפֿן די קאָנקורענץ, פּאַרטיילן צווישן זיך דעם מאַרק, נאָרמירן דעם סכּום פּראָדוקטן און באַשטימען די פּרייזן אויף די פּראָדוקטן, וואָס זיי אַרבעטן אויס.

סינדיקאַליזם (לאט.) — אַ רעוואָלוציאָנערע ריכטונג אין פּראָנציפּיעלן סאָציאַליזם, וואָס האַלט, אַז די סינדיקאַטן, ד.ה.,

די פּראָפּעסיאָנעלע פּאַרטייען, זענען דער יסוד פֿון דער טעטיגקייט און צוקונפֿט פֿון אַרבעטער-קלאַס. די ס. מיינען, אַז דער קלאַסן-קאַמף קאָן געפירט ווערן נישט אין די פּאַרלאַמענטן, נאָר בלויז אויפֿן עקאָנאָמישן באַדן, דירעקט דורכֿן פּאַרליאַמענטאַרע גופּא, פּאַרטייקט אין זיינע קלאַסן-אָרגאַניזאַציעס (סינדיקאַטן, קאַלעס-פּאַרביאַנדן אָדער אַרבעטער-אָרגאַניזאַציעס) מ'זאָל די פּאַרטייעס פּאַרטייען. דער ס. רופֿט די אַרבעטער צום קאַמף פּאַר אַ גייער אָרדנונג דורך דירעקטע, קאָנקרעטע מעשׂים: שטרייק, בויקאָט, סאַבאָטאַזש א. א.ו. דער ס. אַנער-קענט, אַז די סאָציאַלע רעוואָלוציע וועט קומען נישט אַלס רעוואָלוציע פֿון קאַפיטאַל-קאָנצענטראַציע מיט אַלע זיינע פּאַליטיק, נאָר דורכאויס אַלס פּויעליזאַ פֿון פּראָלעטאַרישן באַוויסזיין און פֿון אַנטוויקלונג פֿון זיינע קלאַסן-אָרגאַניזאַציעס. דידאַזיקע אָרגאַניזאַציעס העלן נאָך דער סאָציאַלער רעוואָלוציע סאַרואַנדלען פֿון קאַמפּס-אָרגאַניזאַציעס אין קערפּערשאַפֿטן, וואָס פּאַרוואַלטן מיט דער אינדוסטריע און מיט דער פּראָדוקציע-פּאַרטיילונג, שטענדיק זיך אויף דערדאַזיקע-הנחה איז דער ס. קעגן די אַלע מיטלען, וואָס עס לייגן-פּאַר ז

אנארכיסטן, סאציאליסטן און אפילו די קאמוניסטן. דער ס. לייקנט צו די טאקטיק פון באוואַפנטע אויפ-שטאנדן און די טעאָריע פון די סאציאליסטן וועגן דער גויטוועג-דיקייט צו פארבאטן די פאָלטישע מאַכט. אָנשטאָט דעם לייגט דער ס. פאַר דעם אַלגעמיינעם שטרייק, ווי דאָס איינציקע ריכטיקע מיטל אויף דורכצופירן די סאציאלע רעוואָלוציע. דער גרינדער פון ס. איז געווען פּעלרוטיע, און זיינע טעאָרעטיקער—זש. סאַרעל און ארטור לאַבריאַז. אין פראַנקרייך זענען אין דער סיני-דיקאליסטשער באַוועגונג פאַריי-ניקט בערך צוויי מיליאָן אַרבעטער.

סינטעזע (גר.) — פארייניקונג פון פארשידענע פארשטעלונגען, באגריפן אין איין באגריף; פארייניקן פריטים אין א פילד.

סינטעטיש (גר.)—פארייניקט לויט די פליים פון א סינטעזע.

סינפייניסטן—אן אירלענדי-שע פאָל. גרופירונג, וואָס פאָדערט פולשטענדיקע אימפּהענגיקייט פון אירלאַנדן דער אָנפירער פון די ס. איז דז האלעריע.

סינעקור (זאט.)—א באַצאָל-סער פאָסטן, אַמט, וואָס זאָרע-

פליכטעט נישט צו קיין אַרבעט. **סיסטעם** (גר.) — א פלאַנמע-סיקער, ריכטיקער צוזאמענ-שטעל פון פארשידענע פרטים, וויסנשאפטלעכע פאקטן; א סכום פון פרובציען, וואָס באַגרינדעט א געוויסע דאָקטריין, שיטה.

סכאָלאַסטיק (גר.) — פלפול. א מיטלעלערלעכע פילאָזאָ-פישע שיטה, וואָס איז געווען א פארבינדונג פון אריסטאָטעלעס, פילאָזאָפיע מיט דער קריסט. טעי אַלגאָריע; א טרוקענע אמפּראָדוקט. **חקירה**, חאס צייכנט זיך אויס מיט גלויבן פלפול.

סכעמע (גר.) — א פאָרם, אַלגעמיינע פאָרשטעלונג וועגן עפצט א זאך; דער סקעלעט פון א ווערק, פאָרגעשטעלט אין זיינע אַלגעמיינע הויפטשטריכן; א קורצע שילדערונג.

סמיט, אַדאַם (1723-1790) א באַהוטער ענגלישער עקאָ-נאָמיסט, באַרימט געוואָרן דורך זיין ווערק „די נאַטור-ריכטימעל און די סבות פון פעלקער-ריכ-טימ.“ לויט דער מיינונג פון גלע לערנטע איז דאָסדאָז, בוך געווען דער יסוד פאַר דער וויסנשאַפֿט-לעכער פאָליטישער עקאָנאָמיע.

טער און פאטיקער לוינ פאר פער-
זענדלעכע לייסטונג ביי דער ווירט-
שאפטס-טעטיקייט.

סוספענסיווע וועטאָ

(לאַט.) — די רעכט פון ראש
פון א רעפובליק צו קוועסטיונירן
א געזעץ, וואָס איז געוואָרן אָנגע-
נומען דורכן פארלאַמענט. אין
צוריק איבערצושיקן עס אין פאר-
לאַמענט, כדי צובאטראַכטן דעם
געזעץ-פראָיעקט א צווייט מאָל.
אזא רעכט האָט דער פרעזידענט
פון די אַמ. פאַרייניגטן שטאַטן.
פרעזידענט, נאָרדגעשישע און ענג-
לישע קעניגן.

סמעטאנא, א. (געב. 1874) —

א ליטווישער פאליטיקער, אד-
וואָקאט, פאָרויצער פון טאָריבע (ווע)
אין 1917, פרעזידענט פון דער
ליטווישער רעפ. פון 1919—20
און נאָך דער מלוכה-איבערקערע-
ניש אין דעצעמבער 1926. ס. רע-
פרעזענטירט דעם נאָציאָנאליסטישן
טייל פון דער קריסטלעך-דעמא-
קראטישער פארטיי.

סעווערשער טראַקטאָט-

דער טראַקטאָט, וואָס איז
געשלאָסן געוואָרן אין סעוויר נעבן
פאָריז אין 1920 צווישן דער

סמיטס לערע האָט אין זיך ענליך-
כעס צו דער אַנשויונג פון די פּיוזאַ-
קראַטן (ווע), זיין מיינונג איז, אז דער
מקור פון נאַציאָנאַלער עשירות
איז די אַרבעט פון פּאַלק.
די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון
סמיטס לערע זענען: 1) נאַטיר-
לעך זענען נאָר די ווירטשאַפטס-
געזעצן, וועלכע גיבן די מעגלעכ-
קייט פון פרייע ווירטשאַפטס-
טייקייט; 2) ווען יעדער מענטש
וועט האָבן די מעגלעכקייט פריי
צו דערגרייכן און צו אַנטוויקלען
זיינע אייגענע אינטערעסן, וועט
מיליאָ דערפון אַרויסקומען דער
גרעסטער נוצן אויך פאר דער
גאַנצער פּאַלקס-ווירטשאַפט; 3)
כדי די אַרבעט זאָל זיין וואָס מער
פּראָדוקטיוו, איז נייטיק אַ ראַציאָ-
נעלע צעטיילונג פון דער אַרבעט
און אַ פרייע קאָנקורענץ; 4) יע-
דע אַריינמישונג פון דער מלוכה
אין פּאַלקס-ווירטשאַפטס ברענגט
נאָר שאַדן; 5) דער אמתער מקור
פון נאַציאָנאַלער עשירות איז די יערלע-
כע אַרבעט פון פּאַלק; 6) די אַר-
בעט איז דער אמתער קריטעריום
פון ווערט (אויסטוויש-ווערט) פון
אַלע סחורות; 7) די הכנסות דאַרפן
צעטיילט ווערן אויף דריי אומנים:
אַרבעטס-לוינ, רייח זאַרן אינדוסט-
ריעלער און רענטע (ערד-רענטע);
8) יעדע הכנסה דאַרף זיין אַ גערעכ-

ספר ראָטע; צו איר געהערן יודן
און אַרעבער.

סענאַט (זאט.) — אין פאַר-
צייטישן רוים: דער רעגירונגס-
ראַט; אין מיטלאַלטער: שטאַט-ראַט
פון גרעסערע שטעט; די העכסטע
געריכטס-אינסטאַנץ; די אייבערשטע
שטאַט פאַלאַטע פון פאַרלאַמענט;
אין צפון-אַמעריקע באַשטייט דער
פּענאַט פון צוויי פאַרשטייער פון
יעדן שטאַט, וואָס געהערן צו די
פאַרייניקטע שטאַטן.

סענטימענט (פר.) — געפיל,
איינדרוק, שטימונג; א גיגונג,
ליבע צו עמעצן אָדער צו עפעס
א זאַך.

סענטימענטאַל (פר.) —
זייער פילבאַר.

סענטענין (זאט.) — מיינונג,
שפּרוד, משל, אפּאָרזיסן; באַ-
שלוס, געריכטלעכער פסק.

סען-סימאָן, אַנרי (1760-)
1825 אַ פראַנצויזישער אונטאַ-
פיסט. אין זיינע ווערק באַווייזט
ס. די פּסיכאָלאָגישע אין עקאָנאָ-
מישע סחירות פון דער געדעל-
שאַפט. אין זיינע ווערק ליגט
שוין דער קערן פון דער קינג-
טיקער מאַרקס-סיטשער לערע וועגן
געזאַלשאַפטלעכע קלאַסן און קלאַסן-

קאָלאַציע מיט טערקיי. דערדאָ-
זיקער טראַקטאַט איז אָבער נישט
אַנערקענט געוואָרן דורך דער
אנגאַרער רעוואָלוציאָנערער רע-
גירונג, נאָר ערשט דער טראַק-
טאַט, וואָס איז געשלאָסן געוואָרן
אין לאַזאַן אין 1923, וואָס האָט
אין געוויסע פּונקטן באַכגעגעבן די
טערקישע פּאָסטולאַטן, האָט גע-
מאַכט אַסאָך צום מלחמה-צושטאַנד.

סעטימאָ, ד. (1778-1863)
אַן איטאַליענישער פּאָליטישער
טוער, פּלאַט-מיניסטער, צוליב דעם
וואָס ס. איז געווען פּאָפּולער
צווישן די ברייטע פּאָקסמאַסן
האַט מען צו אים נישט געהאַט
קיין צוטרוי אין די רעגירונגס-
סעעין און ער האָט געמוזט דע-
מיס אָנירן. ס. האָט גענומען אַן
אַנטיל אין דעם אויפשטאַנד פון
פאַרעמאָ (1848), פרעזידענט פון
דער צייטווייליקער רעה. רעגיר-
רונג, נאָכן נצחון פון דער פּאָלקס-
פאַרטיי אין נעאַפּאָל הערט ער
פאַרהאַלטער אין סיביליע. נאָך
דער מפּלה פון דער רעה. רע-
גירונג (1890) אַנטלויפט ס. אויף
דער אינדול מאַלטאַ, וווּ ער איז
פאַרבליבן זיינע לעצטע יאָרן.

סעמיט (העב.) פון ש, נחש
(זו) — א צווייג פון דער היי-

גוטס-באזיצער, מיניסטארן, בישאָפֿן.
 פעסטשטעלנדיק דעם באַגריף
 „אינדוסטריעלער“ קלאַס, האָט ס.
 גישט באַמערקט דעם אינטערעסן-
 קעגנזאץ צווישן אַרבעט און קא-
 פיטאַל. אין זיין לעצט ווערק, דאָס
 נייע קריסטנטום“ טרעט ס. אַרויס
 קעגן דער קריסטלעכער רעליגיע,
 וואָס איז פאַרקריפֿלט געוואָרן
 דורך די גייסטלעכע און רופט צו
 שאַפֿן אַ נייע געזעלשאַפט, וואָס
 זאָל זיין געבויט אויף פּרינציפֿן
 פֿון אַ נייער געזעלשאַפטלעכער
 מאַראַל, אויפֿן יסוד פֿון ברידער-
 לעבן און געזעלשאַפטלעכן
 אייגנטום פֿון דער ערד און פּראָ-
 דוציר-מבשרים. דעם סענסימאָניזם
 האָבן ווייטער אַנטוויקלט זיינע
 תּלמידים (ראַדריגער, באַזאר און
 אנפּאנטען) און אַרויסגעשטעלט
 דעם פּרינציפֿ פֿון דער צוקונפֿטיג-
 קער געזעלשאַפט: „יעדן לויט זיי-
 גע באַדערפֿענישן, פֿון יעדן לויט
 זיינע פעיקייטן“. אין די יאָרן
 1829—30 איז דער קרייז
 תּלמידים פֿון ס. פֿאַרהאַנדלט
 געוואָרן פֿון אַ פּילאָזאָפּישער שול
 אין אַ רעליגיעזע סעקטע, וואָס
 איז זיך אינגיכן צעפּאלן.

סעסיע (לאַט), אַ זיצונג
 אָ-ער אַ סעריע זיצונגען פֿון
 אַ געוויסער באַראַטגדיקער קער-
 פּערשאַפט.

קאָמף (זע מאַרקסיזם), אין זיין „טראַק-
 טאַט וועגן אייגנטום און געזעצ-
 געבונג“ (1818) טרעט ס. אַרויס
 ווי אַ הייסער פאַרטיידיקער פֿון
 אינדוסטריעלער הירטשאַפט. דאָס-
 דאָזיקע ווערק הייבט-זיך אָן מיט
 דער פּילאָגנדיקן מאַטאַ: „אַלץ
 דורך דער אינדוסטריע, אַלץ פאַר
 איר“. ס. שטעלט-פּעסע דריי
 גרונט-פּרינציפֿן: 1) דער אינדוס-
 טריעלער קלאַס איז דער איינציג-
 קער קלאַס פֿון דער געזעלשאַפט;
 2) דערדאָזיקער קלאַס ווערט
 פּסדר גרעסער; וואָסנדיק אויפֿן
 חשבון פֿון אַנדערע, העט ער מיט
 דער צייט ווערן דער איינציקער
 קלאַס פֿון דער געזעלשאַפט; 3)
 אַלע געזעצן און אַלע אַדמיניסטראַ-
 טיווע פאַראַרדונגען קענען ווערן
 אָפּגעשאַצט בלויז פֿון איין אויס-
 גאַנגספּונקט: צי זיי זענען צוגעפּאַסט
 צו די אינטערעסן פֿון דער אינדוס-
 טריע, דאָס איז דער איינציקער ריכ-
 טיקער קריטעריום. לויט ס. אָנזעהערן
 צום אינדוסטריעלען קלאַס: קאַפּי-
 טאַליסן, וואָס באַשעפּטיקן זיך
 מיט אינדוסטריעלער טעטיקייט,
 פּויערים און אַרבעטער. זיי שטעלט
 ס. אַנטקעגן די פאַראַזויטן-שיכטען
 פֿון דער געזעלשאַפט, די גישט-
 אַרבעטנדיקע קאַפּיטאַליסטן, די
 רעפּרעזענטאַנטן פֿון געלט-קאַפּי-
 טאַלן, באַנקירן, אַריסטאָקראַטן-

ספאראטיזם (פאט.)—אָפּ-געזונדערטקייט; דאָס אָפּטיילן זיך פון דער מערהייט פון אַ פּאָליטישער אָדער רעליגיעזער פּאַרטיי.

ספאראטיסט (פאט.) — דער, וואָס האָט זיך אָפּגעטיילט פון זיין פּאַרטיי, רעליגיע, אָדער וואָס שטרעבט אָפּצוטיילן זיך; אַ פּורש מן הצבור.

סעזעסיע (פאט.) — דאָס אָפּטיילן-זיך פון אַ געוויסע ריכטונג, פּאַרטיי.

סערוויליזם (פאט.) — הכנעתחידקייט; אַן אופּן טון רעדן, טון, וואָס האָט דעם צוועק צו געווינען פאַר זיך אַ געוויסע איינפלוסייכע פּערזאָן; אַ קעניג, אַ מייניסטער א. א. וו.

סעקולאַריזאַציע (פאט.) — דאָס פאַרוואַנדלען קירכנגייטער אין מלוכה-אייגנטום.

סעקוועסטער (פאט.) — אַן אַרעסט אויף זאכן, פאַרמעגן, וועגן העלבע ס'איז אַ ספּק צו וועמען זיי געהערן; אַן אַרעסט אויף אַ פּרוּדאָט פאַרמעגן צוליב אַ חוב.

סעקטאנט (פאט.) — דער, וואָס באַצייט-זיך אומטאָלעראַנט צו אַ פּרעמדער מיינונג.

סעקטע (פאט.)—א כּתה, אַ געמיינשאַכט מענטשן, וואָס רייסט זיך אָפּ פון אַ רעליגיע און לעבט לויט אירע אייגענע פּרינציפּן.

סעקציע (פאט.) — אַן אָפּטיילונג פון אַ פּאַרטיי, געזעלשאַפט, צוזאַמענפאַר, קאָנגרעס, וואָס האָט די אויפגאַבע צו דערלײדיקן געוויסע ענינים, אויסצואַרבעטן רעזאָלוציעס, פּראָגראַמען א. א. וו.

סערוועראַ, א. 1825—1860 — אַ שפּאַנישער עקאָנאָמיסט און פּאָליטישער טוער, אַרויסגעבער פון זשורנאַל „דער אַרבעטער“, וואָס איז געווען געוויימעט די אַרבעטער-אינטערעסן און האָט פאַרלייניקט די סימפּאָטיקער פון קאָאָפּעראַציע. ס. האָט געגרינדעט אַרבעטער-קורסן, און איבערגעגעבענער פּריינט פון טאַלקס-בילדונג, גערודפּט געוואָרן פון דער דעמאָקראַטיקער שפּאַנישער רעגירונג.

סערפּ און האַמער — דער סימבאָל פון אַרבעטער-און פּויערים-פאַרבאַנד, דער הערב פון די ראַטן-רעפּובליקן.

ספּאָראַדיש (גר.) — איינצל, באַזונדער, זעלטן, אָפּגעזונט, דערט, צעטיילט, צעשאַרפּט.

ספארטאניש — שטרענג, פשוט, אויסגעהאלטן, הארטער לעבנס-שטייגער.

ספארטאקוס — אן אומלע-

גאלע ארגאניזאציע, וואָס איז ביים אָנהייב פון דער וועלט-מלחמה געגרינדעט געוואָרן דורך קארל ליבנקעכט, לייב מעיאָכיס (טיש-קאָ) און ראָזע לוקסעמבורג פּוּי צו קעמפן קעגן דער אָפיציע-דער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע, וואָס האָט פאַרראַטן דעם אינטערנאַ-ציאָנאַל און די רעוואָלוציע. ספארטאקוס איז דער נאָמען פון איינעם פון די אויפשטענדיקע רוימישע שקלאַפן, וואָס איז גע-וואָרן געקרייציקט. דעם 4-טן אויגוסט 1914 האָט זיך די דיי-טשע ס.ד.פּאַרטיי, בעת איר פאַרלאַמענטאַרישע פּראָקציע האָט געשטימט פאַר די מיליטער-קרע-דיטן, דחלוטין זיך געשטעלט אויפן צד פון דער רעגירונג. די ספארטא-קער האָבן גישט נאָר געפירט אַן אַגיטאַציע קעגן דער אימפעריאַ-ליסטישער מלחמה, נאָר אויך גערופן די מאַסן צו אַ רעוואָלוציע צו צענדערן קאמף פאַר אַ סאָציאַל-דער רעוואָלוציע. אין 1916, נאָך דער שפּאַלטונג פון די „אומאַפ-הענגיקע“ פון דער אָפיציעלער ס.ד.פּאַרטיי (האָאזע, לערעבור),

וועלכע האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו שטימן פאַר די מלחמה-קרעדיטן, אָבער גלייכצייטיק אויך געווען קעגן דער אַגיטאַציע פאַר אַ סאָצי. רעוּ, איז „ספארטאקוס“ איבערגעגאַנגן צוליב טאָקטשע טעמים צו דער אומאַפּהענגיקער ס.ד.פּאַרטיי פון דייטשלאַנד. נאָך דער נאָוועמבער-רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד (1918), בעת דעם אַנטשטיין פון אַן אָפיציעלער ס.ד.פּאַרטיי רעגירונג (שידעמאַנער) און „אומ-אַפּהענגיקע“, האָט „ספארטאקוס“ מיט זיי איבערגעריסן די באַציי-ונגען. אין צוזאַמענהאַנג מיטן אַנטשטיין פון דער דייטשער קאָ-מוניסטישער פּאַרטיי האָט זיך „ספארטאקוס“ אויפגעלייזט אין איז אַריין אין צוזאַמענשטעל פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי.

ספיקער (ענג.) — רעדנער; פאַרזיצער אין ענגלישן פאַר-לאַמענט.

ספערע (גר.) — האַנדלונגס-קרייז, ווירקונגס-סביבה.

ספעציפיש (לאַט.) — אַ בא-זונדערע אייגנשאַפט.

סקארטאדסקי — אן אוקראַינישער „העטמאַן“ (וע), געוועזענער גוואַרדיע-אָפיציר פון

מאָט און פּאָליטיקער, אַ הויכער-
באַאַמטער אין פאַרמלחמהדיקן עסט-
רייכישן אויסערן-מיניסטעריום,
סעקרעטאַר פון דער עסטרייכישער
אַמבאַסאַדע ביים וואַטיקאַן (1910—
12), דערנאָך אַמבאַסאַדאַר אין
בערלין און אין פאַרזי, פּוילישער
קאָנסול אין רומעניע (1919—22),
אויסערן-מיניסטער (1922—26),
פּרעמיער (25—1926).

סקירמונט, ק. (ג. 1866)—

אַ פּוילישער דיפּלאָמאַט, יוריסט,
מיטגליד פון מלוכה-ראַט (1917),
מיטגליד פון נאַציאָנאַלן קאָמיטעט
אין פאַרזי (1917—19), פּויליש-
שער אַמבאַסאַדאַר אין איטאַליע
(1919—1921), אויסערן-מיניסט-
טער (1921—22), אַמבאַסאַדאַר
אין לאַנדאָן פון 1922 אָן.

סקעפטיציזם (גר.) — אַ

פּילאָזאָפּישע ריכטונג, וואָס
צווייפּלט אין יעדע פּילאָזאָפּישע
דאָגמע, מיינונג, אָן אייביקער
צווייפּל.

סקעפטיק — דער, וואָס

צווייפּלט אין אַלעם.

דער רוס. צאַרישער אַרמיי. מיט
דער הילף פון די דייטשע חיילות
האַט ס. אין 1918 צעטריבן די
„ראַדע“ און זיך פּראָקלאַמירט
אַלס אַלאַוקראַטישער העטמאַן,
האַט זיך אָבער נישט לאַנג גע-
האַלטן. ס. אַיז געשטיצט געוואָרן פון
די רייכע גוט-באַזיצער, קעגן אים
זענען געווען די אַרבעטער, פּוילער
אין די גאַנצע קליין-בורזשואַזיע.
זיין הערשאַפט איז די גאַנצע צייט
געווען באַגלייט פון שטענדיקע
אויפּרעגונגען און אויפּשטאַנדן.
די גאַנצעמבער-רעוואָלוציע אין
דייטשלאַנד, וואָס האָט גורם געווען
דערצו, אַז די דייטשע אַרמיי
זאָל פאַרלאָזן די אויךאַטישע טע-
ריטאָריע, האָט אויך דערפירט צו
דער מפּלה פון ס., וואָס איז אַרויס-
געשטויסן געוואָרן דורך די פעט-
לוראַוועס, וועלכע זענען שפּעטער
געפאַלן צוליב דער פּאָלש. רעוואָ-
לוציע.

סקופטשינע (סער.) — אווי

הייסט דער פאַרלאַמענט אין
יוגאָ-סלאַווע.

סקוזינסקי, א., גראַף, (ג.)

(1882)— אַ פּוילישער דיפּלאָ-

ע

עבערט, פ. (1871—1925) —

א דייטשער פּאָליטיקער, איינער פון די אָנפירער פון דער דייט-שער ס.ד.-פּאַרטיי, אין דער יוגנט אַ זאָטלמאַכער, שפּעטער רעדאַקטאָר, דעפּוטאַט (1912), פון 1919 אָן מלוכה-פרעזידענט.

עגאָליטיעריזם (פּר.) — די

שטרעבונג אויסצוגלייכן אלע מענטשן אין זייער עקאָנאָמישע און פּאָליטישע רעכט.

עדיקט (פּאַט.) — אַן אָפיציעלע

פּאַקאַטמאַכונג, פּאַרלאָרדנונג פון דער מאַכט.

עוואָלוציע (פּאַט.) — אַנט-

וויקלונג, דער בהדרגהדיקער איבערגאַנג פון איין מצב אין אַ צווייטן. די בורזשואַזישע געלערנישטע שטעלן אַנטקעגן די רעוואָלוציע — ווי אַ אומנאַטירלעכן שפּרונג — די כלומרשט-נאַטירלעכע עוואָלוציע, ד. ה., בהדרגהדיקע אַנט-וויקלונג. פּאַקטיש ווערן אָבער אלץ שפּרונגען אין דער נאַטור און אין דער געזעלשאַפט טאַקע צוגעגרייט דורכן גאַנצן גאַנג פון דער פּייערדיקער אַנטוויקלונג,

פונקט אזוי ווי דאָס קאָפּן פון וואַסער ווערט צוגעגרייט דורכן פּראָצעס פון אָנזאַרעמען, ווי דער געבורט פון אַ הינדעל צו ווערט צוגעגרייט דורך דער פּריי. ערדיקער אַנטוויקלונג פון איי, ווי דער געבורט פון אַ קינד — דורך זיין אַנטוויקלונג-פּראָצעס אין מו-טער-לייב. ווי אין די געזעלשאַפט אזוי אויך אין דער נאַטור פירט די עוואָלוציע צו רעוואָלוציע.

עוואָנגעליע (גר.) — בשורה.

אזוי הייסט דער נייער טעסטאַ-מענט (ברית החדשה), אין וועלכן ס'איז באַשריבן דאָס לעבן און ווירקן פון ישו הנוצרי.

עוואָנגעליקער (גר.) —

אָדער פּראָטעסטאַנטן. אזוי הייסן די אָנהענגער פון דער רעפּאָרמאַציע-קירך (XVI י"ה). וועלכע שטיצן זיך בלויז אויף דער ביבל (אַלטער און נייער טעסטאַ-מענט).

עוואָקאָאָציע (פּאַט.) — דאָס

פּאַרלאָן אַ געוויסע טעריטאָר-יע; למשל: עוואָקאָציע פון דער געביט דורך די פּראָנצווין אין 1925.

עווידענץ (זאט.)—קלאַרקייט, געוויסע זאך און גענויע אָנזיכטונג פון געוויסע זאכן, למשל: עווידענץ פון געוויסע אַקטן א. א. ה.

עטאַט (פר.) — אַ רשימה פון תוצאה און הכנסה; שטייער אויף אויסצוהאלטן געוויסע אַנטשטאַלטן.

עטאַפּ (פר.) — אַפּרו-ערט בעתן איבערפירן גרויסע מילי-טע-מאַטן א. א. ה., דער שטח צווישן די אַפּרו-ערטען; מדרגה.

עטיק (גר.) — די היסנשאַפּט, וואָס פאַרנעמט-זיך מיטן אויס-פאַרשן די געזעצן פון זיטלעכ-קייט, ד. ה., די פאַרשטעלונגען און גאַרמען, דורך וועלכע ס'ווערט באַשטימט די באַציונגס-גאַרמען צווישן איין מענטש און צווייטן. די זיטלעכקייט ענדערט-זיך אין צוזאַמענהאַנג מיט דער עקאָנאָ-מישער אַנטוויקלונג אין טראַגט אַ קלאַסן-באַראַקטער.

עטיקעט (פר.) (1 — אַ סחורה-צייכן; 2) מנהלים, צערעמאָניעס און העפלעכקייטס-פללים, וואָס זענען אָנגענומען אין דער העכע-רער געזעלשאַפּט.

עלאָקווענץ (זאט.) — אויס-שפּראַך.

עליטאַ (פר.) — די בעסטע, אויסדערוויילטע פון דער גע-זעלשאַפּט; יחיד-סגולה.

עלסטער, ל. (ג.) (1856) — אַ דייטשער עקאָנאָמיסט, פּראָפּ., ראַטגעבער אין פּרייסישן בילדונגס-מיניסטעריום (1897 — 1915) אַרויסגעבער פון „ווערטערבוך פאַר פּאָלקסווירטשאַפּט“.

עלעמענטאַר (זאט.) — אור-שפּרונגען, גרינדלעך, פשוט.

עלעמענטן (זאט.) — יסוד, פשוטער שטאַף (אין כעמיע); די באַשטאַנדטיילן פון אַ קער-פער, פון אַן אָרגאַניזאַציע, גע-זעלשאַפּט, היסנשאַפּט א. א. ה.

עלעקטריפיקאַציע (זאט.)— דאס איינפירן עלעקטרי אין פאַרשידענע פּראָדוקציע-צווויגן, ווינונגען א. א. ה.

עלעקציע (זאט.) — האל, דמשל: עלעקציע פון מלכים אין אמעליקן פוילן.

עמאנסיפאציע (זאט.) — באַפרייג פון אַפּהענגיקייט, קנעכטשאַפּט, אונטערדריקונג; גלייכבאַרעכטיקונג, דמשל: די עמאנסיפאציע פון פרויען, פון שקלאפן א. א. ה.

עמיר (אר.) — א טיטל פון אומאָפּהענגיקע אַזיאַטישע הער-שער.

עמעריטור (י.) — א פעניסע, וואָס ווערט געצאָלעט נאָך א לענגערע צייט אַרבעטן אויף א פּאָסטן.

עמפּיריזם (גר.) — א היסטאָ-שאַפּטלעכע שיטה, וואָס וועל-כע די דערטאָרונג איז דער איינ-ציקער מקור פון היסן.

ענגעלס, פרידריך (1820—1895) געבוירן אין בא-מען, ריין-פּראָווינק, וואָס האָט זיך צו יענער צייט אויסגעצייכנט אין גאַנץ דייטשלאַנד מיט איר שטאַרק אַנטהיקלעכער גרויס-אינדוסטריע און מיט איר באַוווּסטוויניקן פּראָלעט. נאָכן ענדיקן דאָס מיליטער-דינסט אין בערלין האָט ע. געאַרבעט אין א פאַבריק אין מאַנטשעסטער. אין 1843 באַקענט זיך ע. אין פאַריז מיט קאַרל מאַרקס, און אין די יאָרן 1844—45 דערשיינט זייער בשותפותדיק היסטאָפּילאָג. ווערק „די הייליקע משפּחה“ אין 1845 גיט ע. אַרויס זיין מערק-ווירדיק בוך: „דער מצב פון אַר-בעטער-קלאַס אין ענגלאַנד“ דאָס-דאָזיקע ווערק קאָן פאַררעכנטן ווע-עין אַלס דאָס ערשטע ווערק אויפן געביט

עמבארגאָ (לאַט.) — דער סאַרבאַט פאַר אַ שוף אַרויס-צוגיין פון פאַרט, דער אַרעסט פון א פּרעמד שוף בעת אַ קאָנפּליקט צווישן מלוכות.

עמבלעם (לאַט.) — סימבאָל, בילד, צייכן פון עפעס אַן אידיע אָדער באַגריף.

עמיגראַנט (לאַט.) — דער, וואָס וואַנדערט-אויס פון זיין לאַנד אין אַן אַנדער לאַנד אַריין.

עמיגראַציע (לאַט.) — דאָס אויסוואַנדערן, פאַרלאָזן אַ גע-בורטס-אַרט. דער היפּך איז אימי-גראַציע, דאָס קומען אין אַ פּרעמד לאַנד אַריין, כדי זיך דאָרט צו באַזעצן.

עמינענץ (לאַט.) — א טיטל מיט וועלכן מען ווענדעט-זיך צו קאַרדינאַלן.

עמיסאַר (פר.) — א געהיימער שלוח, בעת אַן אויפשטאַנד אָדער רעוואָלוציע ווערן געשיקט עמיסאַרן מיט געהיימע שליחותן.

עמיסיע (לאַט.) — דאָס אַרויס-לאָזן אין אומגאַנג באַנקנאָטן, פאַפּירגעלט א. א. וו.

עמיסיע-בענק — ספעציעלע בענק, וואָס האָבן רעכט אַרויס-צולאָזן באַנקנאָטן.

מלחמה, סימפאטיוירט מיט די דייטשן. נאך טערקייס מפלח אנט- לויפט ע. קיין אויסלאנד (1918), אין 1919 ווערט ער פארמשפט צום טויט אין זיין אפזעהנהייט.

ענטוויאזום (גר.) — באגייט- טערונג, געוויבענע שטימונג.

ענציקלאָפּעדיסטן (גר.) —

די מיטארבעטער אין אַרויסגע- בער פון גרויסן פראַנצ. ענציקלאָ- פעדישן ווערטערבוך, דערשינען אין פאָריו אין 1751—72, אונ- טער דער רעדאַקציע פון די דראָ און אלמבער. אין דערדאָז. ענציקלאָפּעדיע האָבן מיטגעאַרבעט רוסאָ, וואָלטער און אַנדערע גע- לערנטע און פילאָזאָפּן-פריירענקער, וועלכע האָבן געהאַט אַ גרויסע השפּעה אויף דער דעמאָלטיקער אינטעליגענץ און אין אַ גרויסער מאָס נורם-געווען צו דער גרויסער פראַנצ. רעוואָלוציע. §

ענציקלאָפּעדיע (גר.) —

דער תמצית פון אלע היסט- שאַפט; דער גאַנצער סכום ידיעות פון אַ געוויסן היסטשאַפטלעכן געביט.

ענציקליקע (פאָר.) — אַ ציר-

קולאַר פון פּופּסט, געשריבן אין אַ פייערלעכן טאָן.

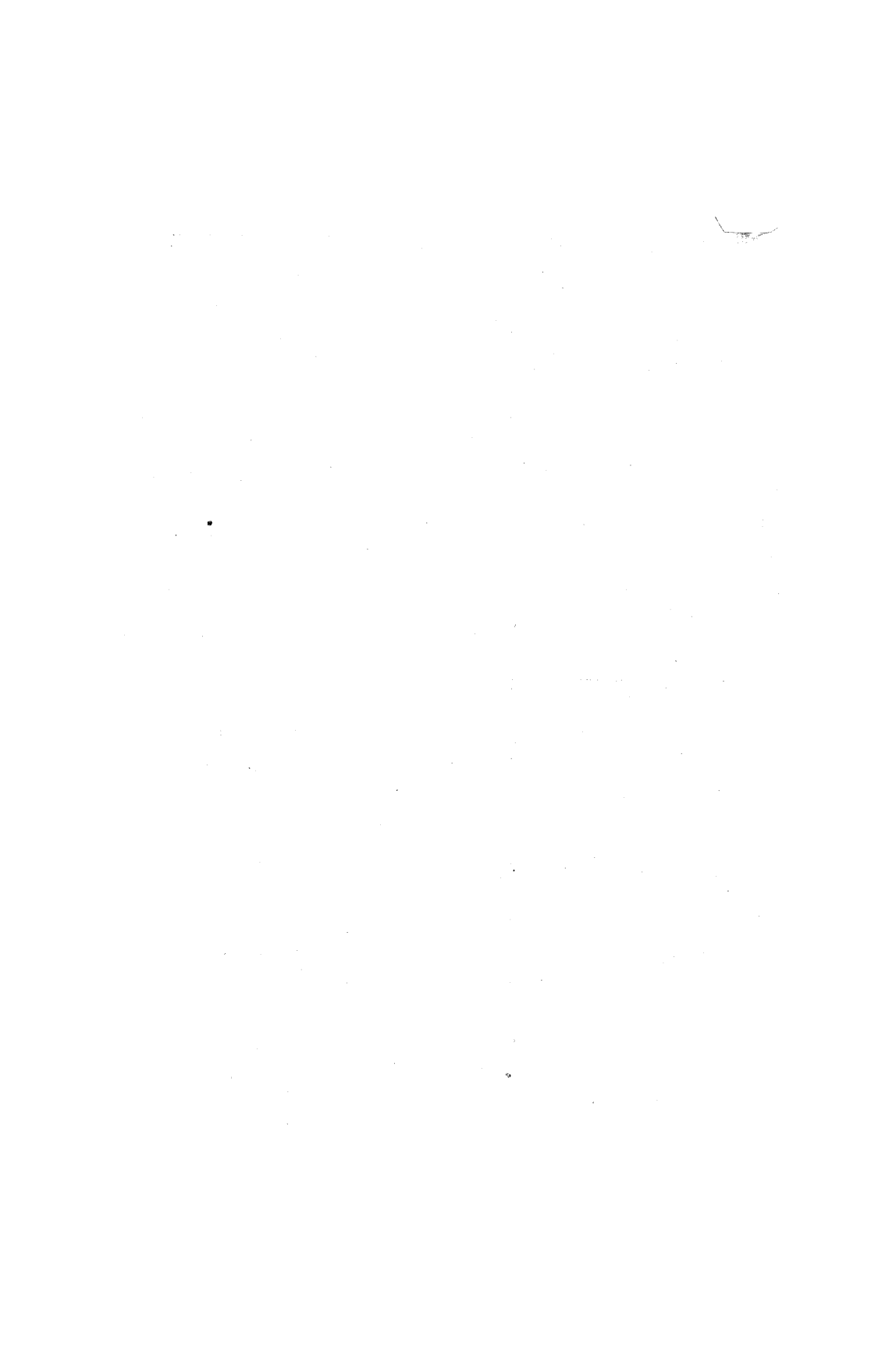
פון היסטשאַפטלעכן סאָציאָליזם. צו- זאַמען מיט מאַרקסן אַרגאַניזירט ע. דעם „אינטערנאַציאָנאַלן קאָמוניס- טישן פאַרבאַנד“, פאַר וועלכן ער האָט אָנגעשריבן דעם „קאָמוניסטישן מאַניפּעסט“. ע. האָט כּסדר גע- האָלפּן מאַרקסן אין זיינע היסט- שאַפטלעכע אַרבעטן, און זיי ביידע וועכענען-זיך אַלס גרינדער פון היסטשאַפטלעכן סאָציאָליזם; זיין הויפט-ווערק איבער דער פילאָזאָ- פיע פון מאַרקסיום איז „אַנטי- דיורנינג“. אין דער זעלבער צייט האָט ע. גענומען אַ שטאַרקן אַנט- טייל אין פּאָליטישן קאַמף אַלס מיטגליד פון הויפט-ראַט פון אינ- טערנאַציאָנאַל. נאָך מאַרקס' טויט אין 1883 ווערט ע. דעד הויפט- פירער פון דער סאָציאַל-דעמאָ- קראַטיע און ווערט דער פּוסק אין סאָצ. טעאָרעטישע און פראַקטישע פראַגן.

ענוציע (פאָר.) — אַ

וויכטיקע דערקלערונג, מצלונג פון אַ מיניסטער אָדער פאַרטיי- לידער.

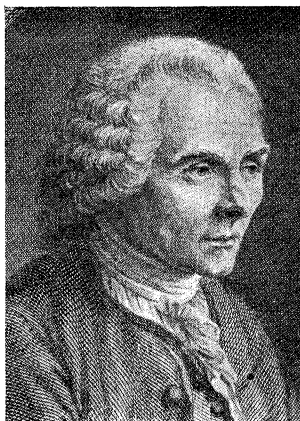
ענווער-פאָשאַ (1881—

1922) — אַ טערקישער גע- נעראַל אין פּאָליטיקער, אָפּירער פון די יונג-טערקן, אַרגאַניזירט אין 1911 די מלחמה קעגן אי- טאַליע, מיניסטער בעת דער וועלט-

זש. דאלאמבער

זש. שז. רוסאָ

פ. וואָלטער

דיד ראָ

ענציקלאָפּעדיסטן

גיקע ווערטפאפירן, וואָס געפינען זיך אין אומגאנג.

עפעקט (פֿאַט.) — אַן איינדרוק, ווירקינג.

עקאָנאָמיסט (פֿאַט.) — אַ באַקאנטער ווירטששאַפֿט פון געזעלשאַפֿטלעכן לעבן.

עקאָנאָמיע (גר.) — ווירטששאַפֿט, באַלעבאָטישקייט, שפּאַר-זאָמקייט; דאָס אויספירן אָן אַרבעט ביי אַ מינימום ענערגיע, קראַפֿט, געלט.

עקאָנאָמיק (פֿאַט.) — די עקאָ-נאָמישע (ווירטששאַפֿטלעכע) זייט פון געזעלשאַפֿטלעכן לעבן.

עקזאָרד (גר.) — 1) שטאַט-האַלטער פון דער ביזאָנטישער

רעגירונג אין איטאַליע; 2) דער העכסטער מיטראָפּאָליט אין דער גריכישער קירך.

עקזעמפּלאַר (פֿאַט.) — אין קאַפּיע, איין מוסער פון פיל ענדלעכע פון זעלבן מין, למשל: אַן עקזעמפּלאַר פון אַ בוך, פון אַ געזויקט, א. א. ה.

עקועקוטיזע (פֿאַט.) — אויספירונגס-מאַכט, אין קעגנזאץ צו לעגיסלאַטיווע (געזעצ-געבערישע מאַכט).

ענקלאָור (פר.) — אַ מדינה, פראַנצויזיק, וואָס געפינט-זיך צווישן די גרענעצן פון אַ פרעמ-דער מלוכה.

עסקאָדרע (פר.) — אַן אַפּ-טיילונג פון קריגס-שיפּן אונטער די קאָמענדע פון אַ וויצע-אַדמיראַל.

עסקאָרט (פר.) — אַ באַ-וואַכונג פון אַפּטיילונג, וואָס באַ-גלייט אַ הויכגעשטעלטע פּערזאָן, אָדער אַרעסטאַנטן, ווי אויך אַ טראַנספּאָרט בעלט, סחורה.

עפּאָכע (גר.) — אַ צייט-אַפּשניט אין דער געשיכטע, וואָס דריקט-אויס דעם קילטורעלן און ווירט-שאַפֿטלעכן מצב פון יענע דורות; למשל: שטיינערנע עפּ, בראַז-עפּ, פּאָדלע עפּ, א. א. זי. וו.

עפּאָרכיע (גר.) — אַן אַדמי-ניסטראַטיווער קרייז אין דער גריכישער קירך.

עפיגאָנען (גר.) — די יינגע נאָכפּאָלגער פון גרויסע אידעען-טרענער(אין פּאָלי, קונסט א.א.ז.ה.).

עפּיסקאָפּאַט (פֿאַט.) — דאָס בישאָפּטום פון אַ געזעסער מלוכה.

עפעקטן (פֿאַט.) — זאכן, באַ-וועגלעכע גיטערן, לאַנגטע-מי-

עקזעקוציע (לאט.) — דאָס אויספירן א פסק-דין, אָדער אַן אַדמיניסטראַטיווע פאַררעדנונג, מיט דער הילף פון דער אַדמיניסטראַטיווער מאַכט.

עקלעקטיזם (גר.) — אַ פאַרמיניקונג פון פאַרשידענע אַטילע קעגנזעצלעכע פילאָזאָפֿישע שיטות אין אַינ באַזונדערן סיס-טעם.

עקס (פֿ.) — אַ צוגאַב צום טיטל, אַמט, פּאַסטן, באַדייט: געוועזע-נער, פּריערדיקער, דימיסיאָניר-טער (עקס-קייזער, עקס-מיניסטער, עקס-דעפּוטאַט, עקס-דירעקטאָר).

עקס אַפּיציאַ (לאט.) — פון אַמט, אויפן סמך פון מאַכט, טליכט פון אַן אַמט.

עקסטאַז (גר.) — אַ שטאַרקע אויפֿרעגונג, אַ צושטאַנד פון אומגעוויינלעכער התפעלות.

עקסטענסיוו (לאט.) — ברעט, באַריכות.

עקסטענסיווע לאַנד = ווירטשאַפֿט — אַ ווירט-שאַפֿט, וואָס באַנוצט-זיך נישט מיט קיין מאַשינען, קינסטלעכער באַמיסטיקונג, נאָר באַנוצט-זיך מיט פּאַרעלטערע מיטלען.

עקסטעריטאַריאַליטעט (לאט.) — באַדנלאָזיקייט; דאָס נישט אונטערהאַרפֿן-זיך די גע-זעצן פונם לאַנד.

עקסטראַדיציע (לאט.) — דאָס אַרויסגעבן דורך אַ מלוכה פאַרברעכער דאָר צווייטער מלוכה. עקסטראַדיציע-זיך אויף ספּעציעלע אָפּמאַכן, וואָס ווערן געשלאָסן דורך די רעגירונגען. פּאַליטישע פאַרברעכער ווערן נישט אַרייטגע-געבן.

עקסטרעם (לאט.) — אַן איי-זייטיקער אָנהענגער פון אַ גע-וויסער אידיע.

עקסטרעמיסט — אַן אָנ-הענגער פון ראַדיקאַלע מיטלען, פון אַנטשלאָסענע האַנדלונגען.

עקסמיסיע (לאט.) — דאָס אַרויסזעצן אַ פּאַקאָטאָר פון דער דירה אויפן סמך פון אַ גע-ריכטס-אורטייל.

עקסעלענץ (לאט.) — אַ בכבודיקע ווענדונג צו הויכע-שטעלטע פּערזאָנען.

עקספּאָזע (פר.) — דאָס אויס-ווייזן, פאַרשטעלן דעם מצב פון געוויסע ענינים. עקספּו-זיצען ווערן געוויסע פון אַ מיניסטער

עקספארט-יאציע (א.א.) — גלות, דאָס פאָרט ב. הוערן פון פּאָטע-לאָד.

עקספערמענט (לאט.) — א פרוי; דאָס אַרױסרופן אַ גע-ווע דע-שינונג צוליב וויסנ-שאַפטלעכע פאָרשונג.

עקספאנסיע (לאט.) — דאָס פאָ בדייטערן-יך, פאָ-שפייט-זיך.

עקספערמענטאלער — אַ באַוויזענע זאָך דורך פאָר-עונו, דערפאָרונג.

עקספּיטשע פּאָספּאָ-סיע — דאָס פאַרברייטען, אַויסשפּייטן די מאַכט אָדער פּאָליטישע איינפלוסן.

עקספּראָפּיאציע (אַט.) — (1) דאָס צונועמען מיט געוואַלט דעם פּרייז-אַייגנטום לטבית דער געזעלשאַפט, מלוכה; (2) אַ רויב-אַנפאַל.

ווירטשאַפטלעכע עקס-פּאָסיע — דאָס פאַרכאַפן אָפּזאַך-מערק אין פרעמדע לע-דע.

עקסצעסן (לאט.) — אַימרוצן, דאָס שטען די אַלגעמיינע אָרדנונג, עפנטלעכע זיכערהייט.

עקספּאָרט (אַט.) — דאָס אַ-וויכפירן סחרות פון לאַנד.

עקס קאָטעדראַ (אַט.) — אַן עפנטלעכע דערקלערונג פון אַ געוויסן אַויטאָריטעט, פּוסק (רעליגיעזער, פּאָליטישער א.א.וו.) ווען דער פּויפּסט דערקלערט פּיי-ערלעך אַ געוויסן דין פון דער רעליגיע, הייסט עס „עקס קאָטעד-ראַ“ באַשטימט, אָן אַ טעות.

עקספּלאָאטאַציע (פּי.) — דאָס אַייסנוצן די קרעפטן און רייכטימער פון דע-נאַטור (טעכ-נישע עקספּלאָאטאַציע); דאָס באַ-נוצן געזונגענע אַרבעט פאַר פּרי-וואַט-אַונטערנעמונגען, פּרי אַרױס-צובאַקיימען וואָס מער ריחה.

עקסקאַמוניקאַ (אַט.) — אַ חס, אַיינע פון די שווער-סטע שטראַפּן, מיט וועלכע די קירך באַשטראַפט אַן אַפּיקורס.

עקספּעדיציע (אַט.) — דאָס אַרױסשקן סחרות, מיליטער-אַפּאַרױנגען; אַ נטיעה פון אַ גרו-פּע געלערנטע, פּרי אַויסצופאַרשן אַ געגנט.

עקספּערט (אַט.) — אַ זאָך-קע-ער, מבין, מומחה, וואָס

ערפורטער פאָגראַם -

דאָס פראָגראַם פון דער סאָ-
 ציאַל-דעמאָקראַטישער פארטיי, אָנ-
 גענומען אויפן צוזאמענפאָר אין
 ערפורט (דייטשלאַנד) אין יאָר
 1891. דאָס ערפ, פראָגראַם טיילט
 זיך אויף צוויי טיילן: (1) טעאָרע-
 טישער טייל, וואָס באַהאַנדלט די
 טעאָריע פון דער געזעלשאַפטלע-
 כער אַנטוויקלונג פון קאָפיטאַליזם
 ביזן סאָציאַליזם, און (2) דעה
 פראַקטישער טייל, וואָס שטעלט
 אַרויס אַ ריי פאָדערונגען, וועלכע
 זענען דערגרייכבאַר אויך אין
 דער קאָפיטאַליסטישער געזעל-
 שאַפט. דאָס ערפ, פראָגראַם איז
 געווען אַ מוסטער פאַר אַ גאַנצער
 ריי פראָגראַמען פון פאַרשידענע
 נאַציאָנאַלע סאָצ-דעמאָקראַטישע
 פארטייען, צווישן אַנדערע אויך
 פון דער רוסישער ס. ד. — אין איצ-
 טיקן איבערגאַנגס-זעריאָד, ביים
 אויפטרירט פון די סאָציאַלע רע-
 וואָלוציעס, איז דאָסדאָזיקע פראָג-
 גראַם פאַרעלטערט. די קאָמוניסטן,
 למשל, האָבן אים פאַרביטן מיט אַ
 ניי פאָגראַם פון דער קאָמוניסטי-
 שער פארטיי. קויטסקיס קאָמענ-
 טארן צום ערפורט. פראָגראַם איז
 אין יענער צייט געווען דאָס עלע-
 מענטאַר-ב' פון מאַרקסיזם פאַר
 די ס. ד. קרייזעך.

עראָ, דע-סעשעל (1760) -

(1794) — אַ פראַנצויזישער
 רעוואָלוציאָנער, פראַקוואַר, ווען
 עס האָט זיך אָנגעהויבן די גרויסע
 פראַנצ. רעוואָלוציע, טרעט ע. אַרין אין
 דער נאַציאָנאַלער גוואַרדיע, נעמט
 אָן אַטייל אין שטורעם אויף דער
 באַסטייליע. אין 1791 איז ע. אַ
 מיטגליד פון דער געזעצגעבערישער
 פאַרזאַמלונג. אין נאַציאָנאַלן קאָנ-
 ווענט איז ע. געגאַנגען צוזאַמען
 מיט דאַנטאָנען און געשטימט פאַר
 גילאָטינירן דעם קעניג. ע. איז
 געווען דער מחבר פֿין דער נייער
 קאָנסטיטוציע. צוזאַמען מיט דאַנ-
 טאָנען, דעמאָלענען און אַנדערע
 האָט ע. געשטרעבט אומצוהאַרפן
 ראָבעספירערס רעגירונג. ע. איז דורכן
 רעוואָל. טריבונאַל פאַרמשפט גע-
 וואָרן צום טויט.
עראָ (פאט), — צייט-רעכענונג.
 אַן אויסערגעוויינלעכער מאָמענט
 אין לעבן פון דער מענטשהייט
 אָדער פון אַ פאָלק, אַ מערקוויר-
 דיקע געשעעניש, לויט וועלכן
 ס'ווערט געפירט די צייט-רעכע-
 נונג.
ערוואַלע (פאט), — למדנות,
 בקיאות, געלערזאָמקייט.
ערוואַלע (פ), — דאָס דער-
 הייבן, באַשטימען אַ העכערע
 קריכלעכע מאַכט.

פ

פאדישאך — פערטישער
קעניג.

פאדערעווסקי (ג. 1860) —

א קאמפאזיטאָר, פיאניסט, פוי-
לישער פאָליטיקער. בעת דער
וועלט-מלחמה איז פ. געווען א
מיטגליד פון פוילישן נאצ. קאמי-
טעט אין פאריז, האָט אַנטוויקלט
א שטארקע פראָפאגאנדע פאר
פוילן אין די פארייניקטע שטאַטן,
פויילישער פרעמיער פון יאנואר
ביו דעצעמבער 1919, דעלעגאט
פון פוילן אויף דער שלום-קאָנ-
פערענץ, האָט אובטערגעשריבן
צוזאמען מיט דמאָוסקין דעם ווער-
סאָלער טראַקטאט אין נאָמען פון
דער פוילישער רעפובליק.

פאָזיטיוו (זאָט.) — פאקטיש,
רעאַל, געשטיצט אויף מעשים.

פאָזיטיוויזם (זאָט.) — א

פילאָזאָפישע שיטה, וואָס האַלט,
זאָ דער מקור פון דער מענטש-
לעכער דערקענטניש זענען די
עקספערמענטאַלע פאקטן, דער
באגרינדער פון פ. איז דער
פראַנצ. פילאָזאָף אַגיוסט קאָמט
(1798—1857).

פאט — פוילישע טעלעגראַפן-
אַגענטור, האָט איר צענטראַלע
אין וואַרשע.

פאטאָלאָגיע (גר.) — די לע-

רע וועגן די סיבות, דערשיינונג-
גען און פאָלגן פון פארשידענע
קראַנקהייטן.

פאטאָלאָגיש (גר.) — אומ-
נאָרמאַל, קרענקלעך.

פאָטאָציקל, א. (1741—1809)

אַן אָנגעזעענער פוילישער פא-
ליטישער טוער, א הייסער קעמ-
פער פאר פאָלקסבילדונג, אין משך
פון 15 יאָר געווען א טעטיקער
מיטגליד פון דער עדוקאַציאָנס-
קאָמיטע. אין אַלע סימען האָט פ.
געקעמפט פאר ברייטע רעפארמען.
איבערהויפט אן דעם 4 יאָריקן
טיים, וועלכער האָט געשאַפן די
קאָנסטיטוציע פון 3-טן מאי. בעתן
קאָסטשוסקאָ-אויפּשטאַנד איז פ.
אַריין אין דער רעו. רעגירונג.
נאָכן פאלן פון וואַרשע איז פ.
אַרעסטירט געוואָרן דורך סוואָ-
ראָוין און פארשפּאַרט געוואָרן אין
דער שליסלבורגער פעסטונג, פון
וועלכער ער איז באַפרייט געוואָרן
אין 1796.

פאטענט (פאט.) — א שוין-
 שוין אויף א דערפינדונג א
 צייגניש אויף רעכט צו פראדוצירן,
 אָדער צו האַנדלען.

פאטענזי (פאט.)—די קראפט,
 מאַכט, כּח אין אַ באַהאַלטענעם
 צושטאַנד.

פאטענציאלער (פאט.) —
 באַהאַלטענער כּח, וואָס אַנט-
 פּלעקט זיך נישט ביז אַ געוויסן
 מאָמענט, נאָר איז פּעיק אַרויסצו-
 רופן אַ געוויסע ווירקונג בי באַ-
 שטימטע באַדינגונגען.

פאטריאט (פאט.) — דער,
 וואָס איז טרעניט זיין פאטער-
 לאַנד. אין פאליטישן לעבן שפילן
 טיילמאָל די פּ. זייער אַ שעדלעכע
 ראָל, ווייל צוליב זייער אומבאַ-
 ווסטזיניקייט העלפן זיי אַפּטמאָל
 צו די רעגירונגען אַדורכצופירן
 זייער רעאַקציאָנערע פאליטישע
 געזעצן און שטערן דערמיט דעם
 פראָגרעס פון דער מענשאַהייט.

פאטריארד (גר.) — אור-
 פאטער, פאטער פון אַ גרויסער,
 צעצוווינגער משבחה, פון אַ שטאַם.
 דער פאטריאַרכאַט דערשיינט אין
 אַ געוויסן מאָמענט פון עקאָנאָמי-
 שער אַנטוויקלונג פון דער מענטש-
 לעכער געזעלשאַפט, בעת ס'הייבט
 זיך אָן די צעטיילונג פון דער

הערשאַפט איבערן שטאַם. אין
 משך פון דער צייט ווערט דער
 אָנדענק פון פאטריאַרך פארהער-
 לעכט און ווערט אַ לעגענדאַריש
 געשטאַלט, וואָס אים האָט דער
 שטאַם אַלץ צו פארדאַנקען:
 ער האָט דער ערשטער געוויזן
 דעם וועג צו ערד-אַרבעט, אַנטדעקט
 דאָס פּייער, געלערנט שמידן גע-
 הער, קאָכן עסן א. א. וו.; ער
 האָט אַיינגעפירט מנהגים און טראַ-
 דיציעס. אין דער קירך איז דער
 פאטריאַרך—דער הויפט-אַנפירער
 פון די לעקאַלע קירכן.

**פאטריאַר כאַלישע גע-
 מיינדע**—אַ שטאַם-גרופע, וואָס
 אין איר שפין שטייט דער פאטרי-
 אַרך, דער ראש פון שטאַם—גע-
 העלעך אַ מענטש פון דער גרעסט-
 טער דערפאַרונג; ער פירט אָן
 מיט דער געמיינזאַמער אַרבעט,
 פארטיילט די געמיינזאַמע פראָ-
 דוקציע. די פאטריאַרכאַלישע גע-
 מיינדע עקזיסטירט נאָך עד-היום
 בי אַ סך ווילדע פעלקער.

**פאטריאַר כאַלישע אַלט-
 מערקיש,** וואָס האָט זיין מקור
 אין גרויען אַלטערטום.

פאטראָנאַט (פאט.) — יע
 ארט הילף, שוץ, אָדער אַרגאַ-
 נירטע פילאַנטראָפיע.

פאליטישע זאך (פאט.) — א האלב-מיטל, א מיטל, וואס ברענגט בלויז א צייטווייליקע פארלייכטע-רונג.

פאליטיק (גר. פאט.) — די פעיקייט אָנצופירן מיט אַ מלוכה אַ באַשימטע ריכטונג אין די האַנדלונגען פון אַ רעגירונג, פאַר-טי, אינטיטוציע א. א. וו.

פאליטיקאנער — דער, וואָס באַשעפטיקט-וויך מיט פּאָ-ליטיק צוליב אייגנציקע צוועקן אַ ביטער, אינטריגאַנט.

פאליטיקער (גר. פאט.) — דער, וואָס איז באַהאַונט אין פּאָליטיק; אַ מלוכה-מאַן; פיג. אַ פּי-פיקער, ביטערע מענטש.

פאליטישע עקאָנאָמיע — די לערע וועגן די אַנטוויק-לונגס-עוועזן פון דער קאָפיטאַל-ליסטישער ווירטשאַפט. עקאָ-נאָמישע פּאָליטיק איז אַ טעאָרעטישע לערע, וואָס פאַרשט די נאָרמען פון ווירטשאַפטלעכן לעבן; די פּאָליטישע עקאָ-נאָמיע ווידער איז אַ פּראַק-טישע לערע, וואָס ווירטשאַפט-די בעסטע מיטלען צו דערגרייכן דעם ווירטשאַפט פון דער גע-זעלשאַפט.

פאליטישע פארברע-כער — אַ פאַרברעכער קעגן דער רעגירונגס-מאַכט. אין אַלע מלוכות זענען פאַראַן מענטשן, וואָס קעמפן פאַר פּאָליטישע און עקאָנאָמישע רעפּאַרמען. פאַר זיי-ערע מיינונגען ווערן זיי פאַרשפּאַרט אין די תּפּיסות.

פאליטיעזום (גר.) — פּיל-געטעריי.

פאלי-ראַיאַל (פּר.) — (קע-ניגלעכער פּאַלאַץ) אַ פּאַלאַץ אין פאַריז, געבויט (1629—34) דורך דעם קאַרדינאַל רישעלע. דערנאָך ווערט דערדאָז. פּאַלאַץ אַן אייגנטום פון דער אַרדעאַנער קינעלעכער פּאַמיליע. בעת דער גרויסער רעוואָלוציע פּאַר-געווען דער זאַמלונגס-פאַר אַלע אומצופרידענע. אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע אין 1848 איז דער פּאַלאַץ געוואָרן איבערלעך צע-שעדיקט און בעת דער קאָמונע 1871 איז אַ טייל פון אים גע-וואָרן אָפּגעברענט; איצט רעס-טאורירט.

פאליעמיק (גר.) — אַ ווי-אין דער פרעסע אָדער אויף אַ פאַרזאַמלונג.

פאמפלעט (פ.) — אַ ליטעראַריש-ווערק, וואָס דעקט-אויף אומ-

רחמנותדיק געוויסע פאקטן אין געזעלשאפטלעכן לעבן פון א גע-וויסן פאליטישן טוער א. א. וו.

פאמפע (לאט.) — 1) א פלומפ; 2) פראכט, הערלעכקייט.

פאנאירראפעישע בא-וועגונג — א באוועגונג, וואס איז לעצטנס אנטשטאנען צווישן די בורזשואזישע אינטע-ליגענטישע שיכטן פון איראפע, און וואס איר צוועק איז אן עקא-נאמישע פארייניקונג פון איראפע, אין עקגנוצן צום אמעריקאנישן קאפיטאל זם.

פאנאמע = קאנאל — דער קאנאל דורכן פאנאמישן יבשה-פאס (אין אמעריקע) צווישן אטלאנטישן און שטילן ים, באשטימט פארן דורכפאר פון די גרעסטע שיפן, שטעלט מיט זיך פאר דעם ריזיקסטן בוי-ווערק פון דער לעצטער צייט, דער בוי פון פאנאמע-קאנאל האט זיך נאך אנגעהויבן דורך אן אק-ציען-געזעלשאפט אין יאר 1881. צוליב דער שלעכטער ליטונג, גע-וואלדיקע גנבות אן מיסברויכן האט די געזעלשאפט באנקראטירט. דער-פון שטאמט דער אויסדרוק: א פא-נאמע אין יאר 1904 האבן די פארייניקטע שטאטן אפגעקויפט אלע אקציעס פון דערדאזיקער

געזעלשאפט, ווייל דער קאנאל האט פאר זי געהאט די גרעסטע באדיי-טונג: 1) א מיליטערישע — א מעג-לעכקייט פון גיכן איבערפירן דעם פלאט פון אטלאנטישן אין שטילן ים אריין; 2) א קאמערציעלע — אן עקאנאמיש פון 45 טעג דורך אויסמידן דאס פארן ארום דרום-אמעריקע. געעפנט האט זיך דער פ. אין יאר 1914, און איצט גע-פינט ער זיך אין גאנצן אין רשות פון די צפון-אמע-ריקאנישע פאריי-ניקטע שטאטן.

פאנאמעריקאניזם — די שטרעבונג, וואס איז אנטשטאנען אין די פארייניקטע שטאטן פון צפון-אמעריקע צונויפצובונדן אלע אמעריקאנישע מלוכות פאר א גע-מיינזאמער טעטיקייט אונטער דער לייטונג פון די צפון-אמע-ריקאנישע פארייניקטע שטאטן.

פאנאציע (גר.-לאט.) — א רפואה צו אלע מינים חילאת.

פאנגאלאס, ט. (ג. 1878) — א גריכישער גענעראל און פא-ליטיקער, דעפוטאט, קריגס-מיניס-טער, אינערן מיניסטער, מיליטער-אנפירער פון טראקיע (א פראווינץ אין גריכנלאנד), האט ארגאניזירט די מלוכה - איבערקערעניש פון 1926, ווען ער הערט מלוכה-פרעזידענט.

הוצאות פון אן אונטערנעמונג.
פ. איז דער היפך פון א ק ט י ו —
דאָס פּאָזיטיווע, פּאַקזישע פּאַרמעגן.

פֿאַסיווער — אומטעטיקער,
אָדער ווירקנדיקער אינטער דער
השפעה פון אן אויסערלעכן פּח,
אָדער נישט פון דער אייגענער
איניציאַטיוו.

פֿאַפּלאַציאָניסטיק(י) —
א טייל פון דער פּאָליטישער
עקאָנאָמיע, וואָס פאַרנעמט זיך
מיט דער סטאַטיסטיק פון דער
באַפעלקערונג.

פֿאַפּלאַריאָזאָיע (זאט.) —
דאָס מסביר-זיין, לייכט דער-
קלערן אַ געזיסן ענין פאַרן ברייטן
עולם.

פֿאַפּולער (זאט.) — פאַר-
שטענדלעך, קלאָר, דיטלעך פאַר
אַלעמען.

פֿאַפּיעל, ק. (ג. 1887) —
אַ פּוילישער פּאָליטיקער, אָנ-
טער פון ג. פ. ר. (זע), רעדאַק-
טאָר פון „אַרבעטער-שטימ“ אין
טאַרן, סיים-דעפּוטאַט פון 1920
אָן, פרעזענט פון ג. פ. ר. ייִשן סיים-
קלוב.

פֿאַציפּיזם (זאט.) — אַ בא-
וועגונג, וואָס שטעלט זיך אַלס

פֿאַנטעיסט (גר.) — אן אָנ-
הענגער פון דער פּילאָזאָפּישער
שיטה, וואָס אידענטיפּיצירט „גאָט“
מיטן וועלטאַל (קאָסמאָס).

פֿאַנסלאָויזם — אַ באַזע-
גונג, וואָס איר צוועק איז די
סלאַוואַנישע פּאַרייניקונג. דער
פּאַנסלאַוויזם האָט געהאַט אַ מאַסע
פּאַרמען אין ניו־אָנסן, פּוין דער
שטרעבונג צו אַ ריין קולטור־לעזער
פּאַרייניקונג (שאַפן אָן איינזייט-
לעכע שפּראַך א. א. וו.) ביז דער
פּאָדערונג פון אַ פּאָליטישע
פּאַרייניקונג פון די סלאַוואַנישע
פעלקער.

פֿאַנעגיריק (גר.) — אַ רעדע
אָדער שריפט, אין וועלכער
עמען ווערט שטאַרק געלויבט.

פֿאַסטולאַט(ז) — אַ פּאָדערונג;
אין דער היסטאָריע אַ מיינונג,
וואָס קאָן נישט דיוסקוטירט ווערן,
וואָס פּאַלט נישט אַרונטער אונטער
קין וכוונ; אַ תּנחא, מיינונג,
השערה, אויף וועלכער ס'ווערן
געבויט אַ ריי אַנדערע מיינונגען,
פּרינציפּן.

פֿאַסיביליטאַטן — די מעסיקע
פּראָנציפּיישע סאָציאַליסטן.

פֿאַסיוו (זאט.) — אומטעטיק;
אין מסחר: דער סכום חובות,

פאַרוויס (געש. 1925) — אן

אָנגעזענער דייטשער סאָציאַל-דעמאָקראַט. אין 1915 איז פ. גע-טאָנען אין דער שפּיץ פון דער מענשאַפֿטישער צייטונג „דער אָנהייב“, צוזאַמען מיט טראָצקין פאַרפאַסט די טעאָריע וועגן דער „פּערמאַנענטער רעוואָלוציע“ (זע). ביים אָנהייב וועלט-מלחמה גייט פ. אַריבער אויף דער זייט פון די דייטשע אימפּעריאַליסטן.

פאַרטאָ-פּראַנקאָ (איט.) —

אַ ים-פּאָרט, וואָס האָט דאָס רעכט פון אַ צאָל-פּרימען אַרײַן-און אַרויספיר פון סחורות.

פאַרטיזאָנער קריג —

קאַמפן, אַרויסרעטונגען פון באַזונדערע קליינע אָפּטיילונגען.

פאַרטיי-פּראַגראַם — די

פאַרמולירונג פון די באַענטסטע אויבגאַנג און די ענד-צילן פון אַ פאַרטיי, פאַר וועלכע זי קעמפט אין די אינטערעסן פון איר קלאַס; אַ פ.פ. ווערט געוויינלעך אויס-געאַרבעט און אָנגענומען דורך אַ פאַרטיי-צוזאַמענפאַר און פאַר-פליכטעט אַלע פאַרטיי-מיליטער.

פאַריזער קאָמונע — אן

אַרבעטער-רעגירונג אין פאַריז, געוואָרן פּראָקלאַמירט דעם 18-טן מערץ 1871. אַ באַדייטנדיקער

צײַל דאָס אָפּשאַפן מלחמות און איינפירן אַ שטענדיקן שלום.

פּאָקט (פּאַט.) — אַ גאַראַנטיע-אַפּמאַך, שלום-אַפּמאַך.

פאַראַדאַקס (גר.) אַ מיינונג,

וואָס כּתחלה ווײַזט זי אויס צו זײַן אויסטערליש, נאָר אין תּוך איז זי אַ ריכטיקע.

פאַראַזיט (גר.) אַ זאָאָלאָ-

גישער אָדער באַטאַנישער אָר-גאַניום, פון אַ נידריקער מורגה, וואָס לעבט אויף אַן אַנדער אָר-גאַניום, אָדער אין אים, און שפּײַזט זיך אויפן חשבון פון זײַנע געוועבן און זאַפטן; פּיג. אַ מענטש, וואָס לעבט אויפן חשבון פון צווייטן.

פאַראַל — אַ סימן, צײַכן;

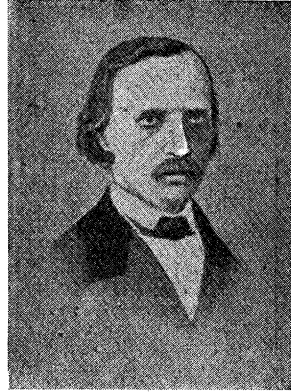
אַן אָפּגערעדטער אויסדרוק, פּראָזע, וואָס ווערט איבער-געגעבן בסוד די אָנפירער פון מיליטערישע אָפּטיילונגען, פּאַטראָלן בעת דער אויספירונג פון זײַער דיושור. אין רעוואָלוצ-אַנערע פאַר-טייען, וואָס פירן אַן אומלעגאַלע אַרבעט, ווערט דער פ. באַנוצט אויף צו דערקענען די פאַרטיי-מיליטער.

פאַראַלין (גר.) אַ שלאַג,

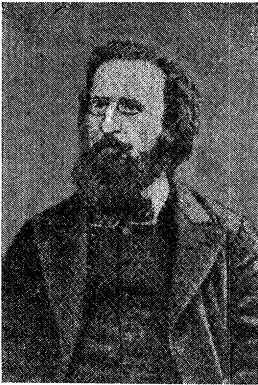
אַמאָאָט, דאָס פאַרלירן די פעיקייט פריי צו באַוועגן מיט די אַרבייט

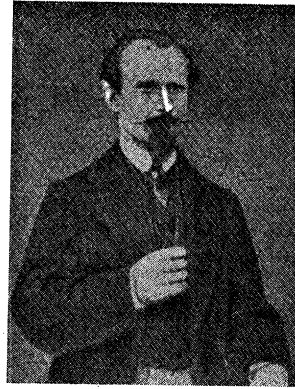
דעלעקלין

מירער

פערע

י. דאמבראווסקי

די העלדן פון דער קאָמונע.

נערע אַנטשלאַסנהייט, האָט איבער-
געלאָזן די מלוכה-באַנק אין די
הענט פֿון אירע שונאים; אין קאָמף
מיט דער בורזשואַזיע האָט זי זיך
נישט באַמיט צו פֿאַרכאַפֿן רעכט-
צייטיק אין אירע הענט די איי-
ציאָטיוו פֿון אַנגרייך, האָט אָפֿט
געביטן די מיליטער-אַנפֿירער,
דאָס אַלץ האָט געמוזט ברענגען
צו אַ מפֿלח פֿון דער פֿ. ק. די
בורזשואַזישע רעגירונג, וואָס האָט
זיך געפונען אין הערסאָל, האָט
אַרגאַניזירט די אַרמיי צום קאָמף
מיטן רעוואָלוציאָנערן פֿאַריו, פֿאַר-
שטאַרקנדיק זי מיט די זעלנער,
וואָס זענען צוריקגעקומען פֿון
פרייסישער געפאַנגענשאַפֿט. דעם
21-טן מאַי איז די הערסאָלער
אַרמיי אַריין אין פֿאַריו. ס'האָט
זיך אָנגעהויבן אַ העפֿטיקער באַ-
טיקאַדן-קאָמף אין די גאַסן (די
פֿלוטיקע וואַך). דעם 28-טן מאַי
איז געפֿאַלן די לעצטע פֿאַריקאַדע,
די טריומפֿירנדזיקע בורזשואַזיע
האָט זיך אַכוריווודיק אָפֿגערעכנט
מיט די קאָמונאַרן. אַן ערך 25000
פֿאַרטיידיקער פֿון דער פֿ. ק. זע-
נען געוואָרן דער-הרגט, דערשאַסן,
אומגעפֿער 15000 פֿאַראַורטיילט
אויף פֿאַרשיקונג אין קאַטאַרגע.

פֿאַריטעט (פֿאַט). — גלייכ-
הייט, גלייכגעוויכט, באַזונדערס

טייל מיט. פֿ. דער פֿון דער פֿ. ק.
האָט געהערט צו די סאַציאַליסטישע
שטרעמונגען (17 פֿערזאָן זענען
געווען מיטגלידער פֿון אינטער-
נאַציאָנאַל), די פֿ. קאָמונע האָט עק-
זיסטירט בלויז 72 טעג, אָבער
אין משך פֿון דערדאָזיקער קור-
צער צייט האָט זי באַוויזן דורכ-
צופֿירן אַ גאַנצע ריי פֿאַראַרדנונ-
גען, וואָס האָבן אַרויסגערופֿן פֿי
דער בורזשואַזיע אַ געוואַלדיקע
שנאה, נאָר פֿון דער צווייטער זייט
האָבן זיך פֿאַראַרדנונגען געוואָנען
די ס'מפֿאַטיקע אין די אָנערקענונג
פֿון גאַנצן פֿראַנצאָזיש. די וויכ-
טיקסטע פֿאַראַרדנונגען פֿון דער
פֿ. ק. זענען: דאָס איבערגעבן די
פֿאַבריקן, וואָס די אייגענטימער
האָבן פֿאַרלאָזן, אין די הענט פֿון
די אַרבעטערן; דאָס אויסגלייכן די
פֿענטיקע פֿון די רעגירונגס-באַ-
אַמטע מיטן אַרבעטס-לויזן פֿון די
אַרבעטער א. א. וו. צום אומגליק
איז דער פֿראַנצאָזישער נאָך
נישט געווען דעמאָלט גענוג אַר-
גאַניזירט, האָט נישט געהאַט זיין
אייהייטלעכע קלאַסן-פֿאַרטיי, האָט
אָנגעטרייט די צייטונג מענטשן
פֿון פֿאַרשידנאַרטיקע איבערצייגונ-
גען, האָט נישט געשאַפֿן דעם
נויטענדיקן בונד מיטן פֿיערטום.
די פֿ. קאָמונע האָט נישט אַרויסגע-
וויזן די געהעריקע רעוואָלוציאָ-

געוויילט אין גרעסטן טייל לענ-
דער לויט א"געמיינע, גלייכע,
פראפארציאנעלע און געהיימע
וואלן. פאר דער אייבערשטער
קאמער גילט נאך עד-היום דער
מאָדוס פון ירושה, באשטימונג
אָדער וואלן אויף ספעציעלע
יסודות. אין פלוג איז דער פאר-
לאמענט דער ווילן-אויסדרוק פון
גרעסטן טייל פון דער באפעלקע-
רונג, נאָר פאקטיש איז דער פ, צו-
ליב דעם וואָס די אייספירונגס-
אָרגאנען ליגן אין די הענט פון דער
בורשוואַיע, אן אָפּשפיגלונג פון
ווילן פון די פארמעגלעכע קלאַסן.

פארלאמענטאריזם (פאט.)
1) א רעגירונגס-סיסטעם, במ
וועלכן דער פארלאמענט איז נישט
בלויז א געזעצגעבערישער אָרגאן,
נאָר קאָנטראָלירט אויך די אויספ-
רונגס-מאכט; די מיניסטערן זענען
פארנטוואָרטלעך פארן פארלא-
מענט; 2) די פרינציפן, איינגאר-
טיקייטן פון דער פארלאמענטארי-
שער אָרדנונג.

פארלאמענטאריער —
דער, וואָס פירט אונטערהאַנד-
לונגען מיטן שונא.

פארנעל, ס. (1846-1891) —
אן אירלענדישער פאליטיקער,
געהערט אין פארלאמענט צו דער

די גלייכפארעכטיקונג פון אלע
רעליגיעזע געמיינדעס.

פארטיי — אן אָרגאניזאציע
פון מענטשן, וואָס שטרעבן צו
אין און דעם זעלבן ציל, די
אויסגאבע פון די פאליטישע פאר-
טייען איז דאָס פארייניקן מענטשן,
פרי צו שיצן זייערע קלאַסן-אינטע-
רעסן און צו פירן דעם קאמף פאר
דער פאליטישער און עקאָנאָמישער
הערשאַפט; צו דעם צוועק אַרבעטן
זיי אויס געוויסע פראָגראַמען
און פירן א געהעריקע טאקטיק.

פאריע (סאנסק.) — א מענטש,
וואָס געהערט צו דער גיד-
ריקטער ראסע אין מזרח-אינדיע;
פ.ג. א רעכטלאָזער, דערנידריק-
טער עקאָנאָמיש און מאַראַליש.

פאריין (פרי.) — אָפּשלאָגן
אן אַטאַקע.

פארלאמענט (פאט.) — א
פארזאמלונג פון אויסגעוואָלטע
פארשטייער פון פאָלק, דער פ.
האָט די אויפגאָבע אויסצואַרבעטן
געזעצ, באַשטעטיקן מלוכה-ביוד-
זעטען און קאָנטראָלירן די טע-
טיקייט פון דער רעגירונג. דער
פ. באַשטייט געווענלעך פון צוויי
קאָמערן; אן אייבערשטע און אן
אונטערשטע. די דעפוטאָטן פון
דער אונטערשטער קאָמער ווערן

פובליציסטיק (ז.)—אן ארט ליטערארישע ווערק, וועלכע באהאנדלען די פראגן פון לויפנדן געזעלשאפטלעך פאליטישן לעבן.

פובליקאציע (זאט.) — א געדרוקטע מעלדונג, מודעה; א געדרוקט ווערק (א בוך, בראשור, זשורנאל, זאמלבוך א. א. ח.).

פויטש (ד.) — דער פרווה צו מאכן א מלוכה-איבערקערעניש ביי א שוואכער ארגאניזירטקייט און נישט-צוגעגרייטקייט פון די פאלקס-מאסן צו אן אויפשטאנד.

פוייל-באנקור, י. (געבוירן 1873)—א פראנצויזישער פאליטיקער, סאציאליסט, אדוואקאט, דעפוטאט, ארבעטס-מיניסטער פון 1911 און, פראנצויזישער דעלעגאט ביי דער פעלקער-ליגע פון 1924 און.

פויילישער נאציאנאלער קאמיטעט — אנטשטאנען אין 1917 אין פאריז אלס רעפרעזענטאנטן פון פויילישן פאלק בשעת דער וועלט-מלחמה, אפיציעל אנערקענט דורך פראנקרייך, ענגלאנד איטאליע און אמעריקע. פרעזעס פון פ. נ. ק. איז געווען ראמאן דמאחסקי, היצע-פרעזעס גראף זאמאטיסקי, דער פ. נ. ק. האט געשטרעבט, אז פויילן זאל

פארטיי האַרולדער, געווען א שארפער קעגנער פון דער ענגלישער רעגירונג. אין 1883 און גאנצווייט פ. א ליגע, וואָס פאָדערט אָפּצונעמען די ערד-שטחים ביי די גרויסע ערד-באָזיצער. אין אירלאַנד האָט מען פ. אָפּגעגעבן א קאָנגרעס פּבּל. די ענגל. רעגירונג האָט פ. אָן באַשולדיקט אין אַ מלוכה-פּאַראַט, אָבער די געשווינדע ריכטער האָבן אים פרייגעשפראַכן.

פארצעל (זאט.) — א זייער קליינער באָן-טייל.

פארצעלאציע (זאט.) — די צעצילונג פון א גרויסן גוט אויף קליינע טיילן, וועלכע ווערן פארקויפט דערעיקר צו פויערים.

פאשקוויל (איט.) — אן ארטיקל אָדער בראַשור, וואָס באַשמוצט דעם פּבּל פון קעגנער.

פואנקארע, ר. (ג. 1866) — א יוריסט, פראנצויזישער פאליטיקער, דעפוטאט פון 1887, סענאטאָר פון 1920 און מיניסטער אין פארשידענע קאבינעטן, רעפובליק-פּרעזידענט פון 1913—1920, פרעמיער פון 1922—24. פ. האָט דורכגעפירט די אָקופאַציע פון דור-געביט.

אַנערקענט ווערן אַלס זעלבסטשטענדיג
דיקע מלוכה דורך דער קאָאָליציע,
צוליב דעם האָט זי געשאַפן אַ פּוילישע
אַרמיי, מיט גענו. האַלער
אין דער שפיין, פּוילישע צו קעמפן
קעגן דייטשלאַנד. נאָכן דערגרייכן
זיין ציל איז דער פ. פ. ק. ליקוויל-
דירט געוואָרן אין 1919.

פּוילישע פּוילעריסם-פּאַרטי
טייל—אָנטשטאַנען אין 1926
נאָך דער שפּאַלטונג אין "וויזואַ-
לעניע". די גרופּע, וואָס איז אַרויס-
געטרעטן פון "וויזואַלעניע", האָט
זיך פּאַרייניקט מיטן "פּוילעריסם-
פּאַרטי" און געשאַפן די פ. פ. פ. פ. פ.
דאָזיקע פּאַרטי שטעלט אַרויס די
פּאַדערונג, אַז ס'זאָלן אָפּגענומען
ווערן ביי די רייכע פּוילישע די ערד-
שטחים און יעדע פּאַרגיטיקונג. דער
פּאַרטי פון פ. פ. פ. איז אַן אינטערנ.
פ. פ. פ. פ. דער אָרגאַן פון פ. פ. פ. איז
"גאָדעטעאָלעפּקאַ", דערשיינט אין
דאָרשע. אין איצטיקן טיים האָט זי
פ. פ. פ. 25 דעפּוטאַטן פּרעזענט פון
קלוב איז יאָן דאָמבּאָסקי.
פּוילישער קאָרידאָר—
זע דאָזיקער קאָרידאָר.

פּוילישע פּאַרטי—דער ראש פון דער
קאָוועלישער קירך. דער העכ-
סטער געזעצגעבער, ריכטער און
פירער פון דער קירכע. אָרגאַניז.
פּוילעריזם (פּאַסט) — פּאַר-
טי-עמטיקייט פון די גרויסע מאַסן.

פּוילישע (פּאַסט) — דער דופק,
דאָס קלאַפן פון בלוט אין די
אַרטעריעסן, דאָס קלאַפן, באַוועגן
זיך פון געזעצשאַפטלעכן לעבן.

פּוילישע (ענג.) — די
אָנהענגער פון דער סעקסע,
וואָס איז אַנטשטאַנען אין דער
פ. פ. גלישער קירך אין XVI י"ה.
די פ. פ. האָבן אָנערקענט בלוז די
קריסטלעכע אידעאָלן, וואָס האָבן
געשטימט מיט דער עוואַנגעליע,
און האָבן אָפּגעוואָרפן אַלע קירכ-
לעכע צערעמאָניעס. די פ. פ. האָבן
געשפּילט אַן אָנגעזעענע ראָל אין
דער ענגלישער רעוואָלוציע פון
XVII י"ה; פּוילישע מענטשן, וואָס
שטרענג פּאַרלישע אָנשוין אָנגע-
שאַפּט אַמקייט.

פּוילישער (פּאַרטי)—דער ערשטער
באָנינדיקער פון אַן אַידיע,
באָוועגונג, פון אַ נייעם ישוב.

פּוילישע פּאַרטי— אַ פּוילישע פּאַרטי-
פּאַרטי, רעפּרעזענטירט די ר. פ.
כע פּוילעריסם, אַנטשטאַנען אָן
1912 אין גאָליציע נאָך דער
שפּאַלטונג אין דער פּוילישער
פּאַרטי-פּאַרטי (פ. פ. פ. פ.), פּאַדערט
אַן אַגראַר-רעפּאַרטי. אין ערשטן
טיים האָט "פּוילישע" געשטיצט זי
לינקע פּאַרטיען און פּוילישע קירך;
אין 2-טן טיים איז "פּוילישע" געגאַנגע-
גען צוזאַמען מיט די רעכטע, וואָס
האַט גורם געווען צו דעם, אַז די

יוזעף פילסודסקי

קערט פ. זיך אום קיין לייטע אין טרעט ער אריין אין פ. פ. ס. אין 1899 ווערט פ. ארעסטירט אין לאָדזש, צוליב דעם וואָס מ'האָט אַנטדעקט אין זיין ווינונג אַ געהיי- מע דרוקעריי פון אומלעגאַלן „ראַ- באַטניק“, ווערט איבערגעפירט קיין פעטערבורג, פון דאָרט אַנט- לייפט ער קיין קראָקע. אין די יאָרן 1904—5 פירט פ. אַן מיט דער טעראָר-אַקציע אין קאָנגרעס- פּוילן. אין 1905 דערפירט פ., צו אַ שפּאַלטונג אין פ. פ. ס., און שאַפט די רעוואָלוציאָנערע פּראַק- ציע, וועלכע האָט אַגיטירט פאַר אַ קאָמפּסאַקציע אין פאַר דער אומ- אַפהע גיקייט פון פּוילן, אין קעגנ- זאָן צום ליינקן פּליגל פון פ. פ. ס., וואָס האָט געפאָדערט אַן אויטאָ- גאַמיע און אַי אַרײַסגעטרעטן קעגן טעראָר. פ. שאַפט אין גאַ- לייציע שיסער - אַיגאַניזאַציעס. בשעת דער וועלט-מלחמה איז פ., קאָמענדאַנט פון דער ערשטער לעגיאָנען - פּריגאַדע. אַרעסטירט דורך די דייטשן אין 1917, ווערט פ. אינטערנירט אין מאַגדעבורג. קאָמנדיק צוריק קיין וואַרשע אין 1918, ווערט פ. מלוכה-שעף און הויפטקאָמאַנדיר. אין 1922 גיט אַוועק פון פּאָליטישן לעבן, אין 1926 שטעלט-זיך פ. אין דער שפיץ פון אַ מיליטערישע איבער-

ראַדיקאַלע גרופע (דאָמבסקי גרופע) זאָל אַרײַסטרעטן פון דער- דאָזיקער פּאַרטיי. פירער פון „פּיאַסט“ און פרעזענט פון פּאַרלאָ- מענטאַרישן קלוב (53 דעפוטאַטן) איז געווען וויצענטי ווי- טאָס. אין היינטיקן טיים ציילט דער פּיאַסט-קלוב 21 דעפוטאַטן, פרעזענט פון קלוב איז סענאַטאָר א. שניצדאָחסקי.

פיוס דער XI (א פ י ל
ראטי, ג, 1857) — איזצייקער פייפסט, דירעקטאָר פון דער וואַ- טיקאַנישער ביבליאָטעק, געוועזן פייפסטלעכער געזאַנדטער אין פּוילן 1918 - 23, מעדיאַלאַנישער אַהבישעף און קאַרדינאַל 1921 - 22, פויפסט פון 1922 אָן.

פיידאָקראַציע (גר.) — די הערשאַפט פון קינדער, שעד- לעכע השפעה פון קינדער אויפן פאָליטישן לעבן.

פילסודסקי, יוזעף (געב. 1867 אין זשולאָווי הינטער ווילנע), פּוילישער מאַרשאַל, פאָ- לייטיקער, געענדיקט די ווילנער גימנאַזיע, שטודירט מעדיצין אין באַרקאָווער אוניווערזיטעט. אין 1887 ווערט פ. פאָרשיקט אַדמי- ניסטראַטיוו קיין סיביר אַלס אַ פאָ- לייטיש-פאָרדעכטיקטער, אין 1892

אויבערפלאך; זי גלייך דערהויבן אָרט פאַר אַ וואָקאַל; אַ טריבונע כאַר אַ רעדנער; (2) דאָס פּראָגראַם פון אַ פּאָליטישער פּאַרטיי, געזעל-שאַפטלעכע גרופּירונג א. א. ה.

פּלאַן (7). — אַ שקיף, פּראָיעקט פון אַ געזעלע, ווערק.

די יחידים-פלאן — דער פּראָ-יעקט צו לייוו די רעפּאַראַציע-פּראָגע (זע רעפּאַראַציע), וואָס איז אויסגעארבעט און אָנגענומען גע-וואָרן מיט אומבאַדייטנדיקע ענדע-רונגען אויף דער לאַנדאָנער קאָנ-פּערענץ פון די פּאַרטיינדיגע אין 1923. די יחידים, אַ געזעלענער אַמעריקאַנישער אַדוואָקאַט, שפּע-טער אינטענדענט און גענעראַל פון דער אַמעריקאַנישער אַרמיי, טרעט-אָרויס מיט זיין פּלאַן אַלס אַגענט פון באַחוּסטן אַמעריקאַנער מיליאַרדער מאַרגאַן. דער מהות פון די יחידים-פּלאַן באַשטימט אין פּאַל-גנדיקן: (1) די איינוואַנען ווערן אָפּגענומען פון דער דייטשער רע-גירונג און איבערגעגעבן דער ליי-טונג פון אַ סטאַציעלער געזעל-שאַפט, וואָס לאָזט-אָרויס אַקציעס אין אָפּליגאַציעס אויף אַ סומע פון 26 מיליאָר דייטשע גאָלד-מאַרק. אַזויאָרם באַקומען די פּאַרטיינדיגע דאָס רעכט אויף דער גרעסערער האַלפט פּונם ווערט

קערעניש, וואָס האָט גורם-געווען צו דער רעזיגנאַציע פון פּרעזידענט וואָיטשעכאַווסקי און פון היטלערס רעגירונג. קריגס-מיניסטער און פּרעמיער פון 1926 אָן.

פיקירן (פר.) — זאָגן איינער דעם אַנדערן שטעכווערטלעך.

פיקעטן (פר.) — אַזוי רופן-אָן די פּראָפּעסיאָנעלע פּאַרטיינען, אָדער די שטריקנדיקע אַרבעטער, די אָרגאַניזאַציע, וואָס באַוואַכט די פּאַרטיי, אין וועלכע ס'קיימט-פאַר אַ שטריק, פּרי נישט צו דערלאָזן קיין שטריק-ברעכער. לכתחלה רעדן די פּאַרטיינדיגע צו די שטריק-ברעכער, נאָר אַז ס'העלפּן נישט קיין רייד, באַנוצן זיך די פּאַרטיי מיט געוואָלט-מיטלען, דאָס פיקע-טירן איז אממערסטן פאַרשפּרייט אין די פּאַרטיינדיקע שטאַטן פון צפון-אַמעריקע און אין ענגלאַנד.

פלאגיאט (גר.) — אַ ים-רויבער. **פלאגיאט (לאט.)** — אַ ליטע-ראַיזשע אָדער קינסטלערישע גנבה; דאָס נעמען ביי עמעצן אָן איינפאַל, טעמע, פּלאַן אין פאַר-זענטלעכן עס אונטערן אייגענעם נאָמען.

פלאטאניש — רוחניותדיק, אָן קערפּערלעכע תּאּחַת.

פלאטפאָרם (פר.) — (1) אַ וואָגן מיט אַ גרויסער גלייכער

הלוואה פון 800 מיליאָן גאָלד-מאַרק, אין דאָסדאָזיקע געלט בלייבט אין דער פאַרם פון דעפּאַ-זיטן אין די אויסלענדישע בענק. אונטער דער גאַראַנטיע פון דאָזיקן געײַט לאָזט-אַרויס די דייטשע באַנק מיט דער דערלויב-ניש פון דער רעפּאַראַציע-קאָמיסיע באַנקאַטן אויף אַ סומע פֿון צוויי מיליאָרד, וואָס ווערן איבערגעגעבן דער דייטשער רעגירונג; (4) דער פּאַקטישער מקור פון די רעפּאַ-ראַציע-צאלונגען זענען לויטן דיי-וויס-פּלאַן די שטייערן-הכנסות, וועלכע דאַרפן פּאַרגרעסערט ווערן. ס'ווערט רעקאָמענדירט צו העכערן די אומדירעקטע שטייערן (אויף פיר, בראַנפֿן, צוקער, טאַבאַק א. א.וו.), ס'ווערט באַשטימט אַ טראַנס-פּאַרט-שטייער א. א.וו. לויטן דייוויס-פּלאַן וועט דייטשלאַנד דאַרפן אויסצאָלן מוזמן געלט; פּאַר 1925 אַ מיליאָרד גאָלדמאַרק, פּאַר 1926 אַ מיליאָרד מיט 220 מיליאָן, פּאַר 1927 אַ מיליאָרד מיט 220 מיליאָן, פּאַר 1928 אַ מיליאָרד מיט 750 מיליאָן, פּאַר 1929 צוויי מיליאָרד מיט 500 מיליאָן גאָלדמאַרק א. א.וו. אויף אַזאָ אופן ווערט דייטשלאַנד אַ קאָלאָניע פון אַמעריקאַנישן קאַפיטאַל. די גאַנצע לאַסט פון ד.פ. פּאַלט אויף די דייטשע צרבעטנדיקע

פון דער דייטשער אייזנבאַן-נעץ, באַקומענדיק אויסער דעם 500 מיליאָן גאָלדמאַרק יערלעכע צינזן. אין דער שפּיץ פון דער אייזנבאַן-געזעלשאַפט שטייט אַ ראַט פון 18 פּערזאָן (9 מצד דער דייטשער רעגירונג און 9 מצד די פּאַרטי-דעטע) אונטער דער לייטונג פון אַ באַזאַלמעכטיקטן און אַ קאָמיסאַר, וועלכע ווערן באַשטימט דורך דער רעפּאַראַציע-קאָמיסיע; (2) פּרי צו סאַנירן דאָס דייטשע געלט-סיסטעם מיטן צוועק צו פאַרשטאַרקן דייטש-לאַנדס צאָל-פּעיקייט, ווערט אַרגאַ-ניזירט לויטן דייוויס-פּלאַן אַ נייע באַנק אויף אַ טערמין פון 50 יאָר מיט אַ גרונט-קאַפיטאַל (אַ געמישטער: און אויסלענדישער און אַ דייטשער) פון 400 מיליאָן גאָלד-מאַרק. אין משך פון דאָזיקן טער-מין האָט די „נייע באַנק“ דאָס אויסשליסלעכע רעכט אַרויסצולאָזן ניי פּאַפּירגעלט. דידאָזיקע באַנק איז לחלוטין אומאַפהענגיק פון קאָנטראָל פֿון דער דייטשער רע-גירונג און ווערט אָנגעפירט דורכן באַנק-ראַט, וואָס באַשטייט פון 7 דייטשן און 7 אויסלענדער מיט אַ דירעקטאָר און פּרעזידענט אין דער שפּיץ, וועלכע ווערן באַשטימט דורך דער רעפּאַראַציע-קאָמיסיע; (3) אויף צו סאַנירן די דייטשע ווירטשאַפט באַקומט דייטשלאַנד אַ

אָדער פרייהאטן פּאָסטן, האָבן געהאַט 3 שטימען.

פלעאָנאָזם (גר.-לאַט.) — אן איבערפלוס פון הערטער, פּראָזן; די איבערחורונג פון ענלעכע אויסדריקן ביים שרייבן אָדער ביז אַ רעדע.

פלעבייער (לאַט.) — דער גידעריקער קלאַס פון דער באַפֿעלקערונג אין אַלטן רוים, וואָס האָט נישט גענאָסן פון קיין שום בירגער-רעכט, און ערשט נאָך אַ לאַנגן קאָמף מיט די פּאַטרי-אַר (דער העכערער קלאַס אין אַלטן רוים) האָט ער זיך דערשלאָגן צו גלייכבאַרעכטיקונג מיט זיין בכלל דער גידעריקער קלאַס, דער המון.

פלעביסציט (לאַט.) — אן אַלגעמיינע אַפּשטימונג פון גאַנצן פּאָלק וועגן אַ וויכטיקן מלוכהשן ענין.

פלעכאָנאָוו, ג. (1856—1918) — דער באַגרינדער פון מאַרקסיזם אין רוסלאַנד. אין די 70-ער יאָרן האָט פ. גענומען אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער פּאָלקס-באַרעגונג. אין דעצעמבער 1876 איז פ. אַרויסגעארעטן מיט אַ רעדע בעת דער דעמאָנסטראַציע אויף קאָזאַנער פּלאַץ און איז צוליב דעם געווען געצוונגען צו פירן אן אומלעגאַל לעבן. נאָך דער

מאָסן (דער אַרבעטס-לוינ פון דייטשן אַרבעטער) איז קלענער 4 מאָל פון לוינ פון אַמעריקאַנישן אַרבעטער און מער ווי צוויי מאָל פון ענגלישן אַרבעטער).

פּלֶוטאָקראַטיע (גר.) — אַ רעגירונגס-אָרדנונג, ביז וועל-כער די מאַכט געפינט-זיך אין די הענט פון די רייכע.

פּלֶוראַליזם (לאַט.) — אַ לערע, לויט וועלכער די יסודות פון דער וועלט זענען פאַרשידנאַרטיק אין פּילפאַך. פ. איז דער ה'פך פון פּלֶוראַליזם (זע).

פּלֶוראַלער וואָטום (ל.) — אזא מין וואַל-סיסטעם, לויט וועלכן אַ ווילער האָט רעכט צו שטימען אין נאָמען פון עטלעכע ווילער. אין אייניקע מלוכות איז פ. ו. באַשעטיקט דורך דער מאַכט. אַזא רעכט האָבן מענטשן פון אַ געוויסן עלטער, פאַרמעגן אָון בילדונגס-צענו. אין בעלגיע, למשל, האָט פאַר דער וועלט-מלחמה יעדער פאַמיליע-פּאַטער, נישט יונ-גער פון 35 יאָר, וואָס האָט גע-צאָלט נישט ווייניקער ווי 5 פר. שטייער, געהאַט 2 שטימען; מענטשן מיט אַ העכערער בילדונג, וואָס האָבן פאַרנומען אַ געזעלשאַפטלעכן

דיקע ס.ד. פראַגראַמען מיט דער פּאָדערונג פון דער דיקטאַטור פון פראַלעטאַריאַט ביי אַ סאָציאַליזער רעוואָלוציע. פ. איז געווען אײנער פֿון די אָנטיילנעמער אין אַלע אינטערנאַציאָנאַלע סאָציאַליסטישע צוזאַמענפאַרן ביזן יאָר 1914. ביים אָנהייב פֿון דער וועלט-מלחמה האָט פ. פאַרנומען אַ פאַרטיידיקונגס-פּאָזיציע, שטייט ענדיק אין דער שפיץ פון סאָציאַליסטישער אַראַגאָניזאַציע „אייניקייט“.

פֿלענאַר-זיצונג — אַ זיצונג אין פּוילן קאָמפלעטן זמשל; אַ זיצונג פון אַלע סייס-דעפּוטאַטן אין קעגנזאץ צו די קאָמיסיע-זיצונגען.

פּסיידאָ (גר.) — פּאַלש. ווערט צוגעגעבן צו אַ וואָרט, פּדי צו באַצייכענען די נישט-ריכטיקייט, די פּאַלשקייט פון אַ געוויסן באַגריף, זמשל: פּסיידאָ-סאָציאַליסט, פּסיידאָ-קונסט.

פּסיכאָלאָגיע (גר.) — די זעע וועגן מח-און נערוון-טעטיקייט פון אַראַגאָניזם.

פּסעוודאָנים (גר.) — אַן אויסגעטראַכטער נאָמען.

פּעדאַנטיזם (לאַט.) — אַ בלינדע, ע. ש. ווודיקע, ע-פּילונג

שפּאַלטונג פון די „זעמעוועלצעס“ (ערד און פרייהייט) אויף צוויי פראַקציעס איז פ. אַריבער צו דער זינקער פּר. שפּעטער עמיג-רייט פ. קיין אויסלאַנד און שטודירט דאָרט די מערב-אײראָפּעיִשע אַרבעטער-באַוועגונג. אין 1873 איז פ. אײנער פֿון די גרינדער פון דער גרופּע „פאַרמיונג פון אַרבעטס“ — דאָס ערשטע רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע „קרייז“. זײנע ליטעראַרישע אַרבעטן האָבן געהאַט אַן אומגעהויערע באַווייזונג פאַר דער אַנטוויקלונג פון קלאַסן-באַוויסזיין פון די רוסישע אַרבעטער און פאַר זייער באַפרייונג פון דער השפּעה פון די נאַציאָנאַלע אַוטאָפּיעס. זײנע ווערק: „סאָציאַליזם און פּאָליטישער קאָמף“, „אונדזערע מיינונגס-פאַרשידנהייטן“, „צו דער פראַגע וועגן אַנטוויקלונג פון דער מאָניסטישער אָנשויונג“ א. א. ו. — פ. איז דער טיכטיקסטער טעאָרעטיקער פון רוסישן מאַרקסיזם. אין 1903 גאָך דער שפּאַלטונג פון דער רוסישער ס.ד. אויף באַל. און מענש. איז אין פֿאָס באַריכט וועגן דאָזיקן ענין געוואָרן דאָס פראַגראַם פון רוסישער ס.ד. אַר.ב. פאַר. זײטן גייסט פון ערפורטער פראַג. (וע), האָט אונטערשיידט-זיך אָבער פון יענעם און בלעז פון אַלע פריער-

געווען מיטגליד אין פּאָרויצער פון קאָנזענט. נאָכן פּאָלן פון די זשיראַנדיסטן ווערט פ. אַרעסט זיט, אַנטלויפט צו דער אַרמיי, אין נאָכן פּאָלן פון ווערנאָן אַנטלויפט ער קיין ברעטאן, וווּ ער איז פאַר-צוקט געוואָרן דורך וועלף.

פּעטיציע (פּאַט.) — אַ שרייפט-לעכע בקשה צו אַ קעניג, פּרע-זידענט אָדער צו מלוכה-אַרגאַנען.

פּעטלֵרֶאָ — אַ געוועזענער אוקראַינישער סאָציאַל-דעמאָ-קראַטישער נאַציאָנאַליסט, אין 1917 גענעראַל-סעקרעטאַר פון דער „צענטראַלער ראַדע“ (י.ע.) נאָך דער נאַוועמבער רעוואָלוציע פון יאָר 1918 אין דייטשלאַנד און נאָכן אָפּטרעטן פון די דייטשע אַרמיען פון אוקר., האָט זיך פ. געשטעלט אין דער שפיץ פון דער אוקראַינישער קליינבירגערלעכער דירעקטאָריע און געפירט קריג מיט דער ראַטן-מאַכט; איז אָבער אַראָפּגעוואָרפן געוואָרן דורך די פּאַלקס-אויפּשטאַנדן און דער ריי-טער אַרמיי, און איז אַנטלעפן. אָנ-פאַנג 1926 איז פ. דערשטאָסן געוואָרן אין פּאַריז דורך אַ רוס, ייד, וואָס האָט זיך אָן אים גוקט געווען פאַר זיין אַרגאַניזירן יידי-ע פּאָרגרעפּען אין אוקראַינע.

פון באַשטימטע, פּעסלגעשטעלטע פּאַרמען און טראַדיציעס; נישט קע קליינלעכקייטן אָן אַ שום וועזנט-לעכן ווערט; טרוקענער פּאַרמאַ-ליום; דוקוקי-עניות.

פּעדאַנט (פּאַט.) — אַ מענטש, וואָס היט-אָפּ פּללים, מנהגים מיט אַ געוועזענע פּינקטלעכקייט.

פּעטיאַן, דע = ווילניעו (1753—1794) — אַ כראָנע.

רעוואָלוציאָנער. ביים אָנהייב פון דער גר. פּראָנ. רעה. איז פ. גע-ווען אַ מיטגליד פון דער נאַצ. פּאַרזאָמלונג און אַ שטאַרקער אָנ-הענגער פון אַ גרינדלעכער איבּרקערעניש. פ., ראָבעספּיער און ביזאָ זענען געווען דער צענ-טער פון דער רעפּובליקאַנישער פּאַרטיי. אין 1791 רעאַרגאַניזירט פ. דעם יאַקאָבינער-קלוב און ווערט זיין פּאָרויצער. זייענדיק דער מער פון פּאַריז האָט פ. צעטיילט צווישן פּאַלק געווער און גערופן צו אַן אויפשטאַנד. אין 1792 האָט פ. אַריינגעטראָגן אין דער נאַצ. פּאַרז. אַ פּאַרשלאַג וועגן אַראָפּוועזן דעם קעניג. פ. איז געוואָרן באַשולדיקט דורך די יאַ-קאָבינער אין סימפּאַטיע צו די זשיראַנדיסטן און פּאַרלוירן דעם וואָסטן פון פּאַריזער מער. פ. איז

פּעטערבורגער ראַט פון אַרבעטער-און זעלנער-דעפוטאטן — געשאפן צום ערשטן מאל אין יאר 1905, זיין ערשטער פּאַרזיצער איז געווען כרוסטאַלעוו-נאָסער, אַמענטש לאַגמיר אַ צופּעליקער אין דער רעוואָלוציע, זיט, וואָס איז צוגעשטאַנען צו די מענשעוויקעס. שפּעטער האָט פּאַר-נומען זיין אָרט פּ. ד. טראָצקי. דער ערשטער ראַט, ווי דער ראַט וואָס האָט זיך געאַזן דעם 27-טן פעברואַר 1917, איז געווען דער אַלרוסישער רעוואָלוציאָנערער צענטער פון דער אַרבעטער-באַווע-גונג. דער פּעטערבורגער ראַט, וואָס איז אַנטשטאַנען אין פעברואַר 1917, האָט זיך געטמילט אויף צוויי טעקציעס: אַרבעטער-און זעלנער-טעקציע און האָט זיך ליכתחלה געפונען אונטער דער אידיאישער השפּעה פון די מענ-שעוויקעס און עס-ערן. דער פּאַר-זיצער פון ראַט איז געווען דער מענשעוויק טשבעדויע. נאָכדעם האָט דער פּעטערבורגער ראַט, אַ דאַנק די צוגאַב-וואַלן פון די דע-פוטאטן, געבויטן דעם צוזאַמען-שטעל פון זיינע מיטגלידער און ענדלעך איבערגעאַנגען אין די הענט פון די באַלשעוויקעס, ווערנ-דיק דער צענטער פון דער אַק-טאַנער-רעוואָלוציע. אלס פּאַרזי-

צער פון ראַט איז דעמאָלט אויסגע-ווייזט געוואָרן ג. זינגאוויץ.

פּעטראָפּאָל אָווער פּעסט.
 ביי פּעטערבורג, אין וועלכער ס'ווענען אין די צייטן פון צאַריום געזעצן אַרעסטירט די סאַמע וויכ-טיקסטע רעוואָלוציאָנערן.

פּעטראַשעוועס — אַזוי
 האָבן געהאַטן אַ גרופּע רוסישע סאָציאַליסטן אין די 40-ער יאָרן פון פּאַריקן י"ה, אויפן נאָמען פון זייער אָנפירער מ. ה. פּעטראַשעוועס ק. די פּעטראַשעוועס פּראָפּאַגאַנדע-קיימול, וואָס האָט שטודירט דעם סאָציאַליזם און האָט נישט געהאַט די מעגלעכקייט צו פירן פּראַקטישע אַרבעט צוליב די פּכרדיקע אַרעסטן פון די מיט-גלידער. פאַרן דאָזיקן פּוור צו שטודירן דעם סאָציאַליזם זענען די פּ. פּאַראַורטימילט געוואָרן צו טויט-שטראַף, וואָס איז זיי אויפן עשאַפּאַט פּאַרביטן געוואָרן אויף קאַטאַרגע.

פּעלערוע, פ. (געב. 1863) —
 פּראָפּעסאָר, מאַטעמאַטיקער, פּאַליטישער טייער, דעפוטאַט פון 1910 אָן, ביזדונגס-מיניסטער פון 1915—1916, קריגס-מיניסטער 1916—17, גרינדער פון דער רעפּובליקאַנישער ליגע (1921).

אטענטאט. פארן דאזיקן אטענטאט ווערט פ. פארמשפט צום טויט דורך הענגען. פ. איז געווען די ערשטע רוסישע רעוואלוציאנערין, וואָס איז אומגעקומען אויפן עשא-פּאָט.

פערטרופאציע (פּאַצ.) — אויפֿרעגונג; איבערקערעניש.

פּעריאָד (גראַ.) — די צייט וואָס צווישן צוויי וויכטיקע גע-שיכטס-עפּאָכן; אַ באַזטימטע אַסי-טאָנאַמישע צייט, למשל: דער פּולער קרייז פּון דער ערד אַרום דער זין.

פּעריאָדיש (גראַ.) — וואָס חורט זיך איבער אין באַשטימ-טע צייטן.

פּעריאָדישע פּרעסע — צייטונגען, זשורנאַלן, וואָס גייען אַרויס אין באַשטימטע צייטן.

פּעריפּעריע (גראַ.) — 1) אַ היקף, קרייז, וואָס געמאָ-אָרום אַ געוויסן שטח; 2) אין אַ פּאָליטישער פּאַרטיי-די ווייטסטע פּאַנאָדערצווייגונגען פּון דער פּאַר-טיי-אָרגאַניזאַציע, וואָס קומען די רעקט אין באַזירונג מיט די מאַסן און דערפילן די טאָגטעגלעכע פּאַרטיי-אַרבעט.

פערל, פ. ד"ר (1871-1926) — אַ פּוילישער פּאָליטיקער, איי-

פּאָרויצער פּון פּאָ-לאַמענט פּון 1924—25, פּרעמיע-מיניסטער (1925), קריגס-מיניסטער אין בריאַנס און פּראַנקאַרעס רעגירונג-גען (1926).

פּעסימיוזם (פּאַט.) — אַ פּי-לאַזאַפּישע וועלט-אַנשויונג, לויט וועלכער אויף דער וועלט איז פּאַראַן מער שלעכטס ווי גוטס, מער פּיין ווי גליק, אין איבערי-הויפט איז גאַרנישט פּאַראַן קיין גליק אויף דער וועלט; אַ נייגונג צו געפּינען אין יעדער זאַך, דערי-שנייגונג נאָך די שלעכטע זייטן, צו זען פּאַץ אין שוואַצע פּאַרבין.

פּעראַווסקאַיאַ (1853 1881) — אַ חשובע טוערין אין דער רוסי-

רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג פּון די 70-ער און אָנהייב 80-ער יאָרן פּון פּאַריקן י"ה. פ. האָט גע-שטאַמט פּון אַן אַריסטאָקראַטישער פּאַמיליע. אַריינטרעטנדיק נאָך גאַנץ יונג אין דער פּאָליקס-באַווע-גונג, בעת ס'האַט זיך געשאַפּן די פּאַרטיי "פּאָליקס-וויזן" איז פ. גע-וואָרן איינע פּון אירע אָנגעזעענסטע מיטגלידער, צוואַמען מיט זע-לאַבאָוון גרייט זי צו (דעם 1-טן מערץ 1881) דעם אַטענטאַט אויף אַלעקסאַנדער דעם צווייטן, ווען זעעלאַבאָוון ווערט אַרעסטירט, נעמט אויף זיך פ. די אויספירונג פּון

אז דאָס פויערטום, וואָס איז ביים אָנהייב פון דער רעוואָלוציע דער פאַרבינדעטער פון פּראָלעטאַריאַט, וועט אין גאַנג פון דער רעו. אומבאַדינגט אַרײַנפאַלן מיט אים אין אַ קאָנפּליקט. דעריבער האָבן די פּאַרטידיקער פון דערדאָזיקער טעאָריע געזוכט אַ צוזאַמענבונד פון אַרבעטער-קלאַס אײַנשליסלעך אין דער אינטערנאַציאָנאַלער אַר- בעטערשאַפט, אַפּליקענעדיק דעם בונד צווישן אַרבעטער-קלאַס מיטן פויערטיים.

פערסאָנאַל (פּר.) — דער פּערזאָנען-צוזאַמענשטעל פון אַן אינסטיטוציע.

פערספּעקטיוו (פּאַט.) — (1) דער אויסקוק אײַף אַ ווייטן מרחק (2) די אויסזיכטן און פּלעץ נער אײַף דער צוקונפּט.

פ. פ. פ. (פּוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי) — אַנטשטאַנען אין 1892. איר ציל איז געווען די ארגאַניזאַציע פון פּוילן, פּראָפּאַגאַנדירנדיק גלייכצילטיק דעם סאָציאַליסטישן געדאַנק. אין די יאָרן 1904—5 (בעת דער ער- שטער רוסישער רעוואָלוציע) האָט פ. פ. פ. געפירט אַן ענערגישן קאַמף, האָט אין איר שפּיץ איז גע- שטאַנען יוזעף פּילסודסקי. אין 1905 איז אין פ. פ. פ. פּאַר-

נער פון די פ. פ. פ. פּירער, יו- ריסט, דעפּטאַט פון 1919 אָן, פּאַרזיצער פון צענטראַל-קאָמיטעט פון פ. פ. פ. רעדאַקטאָר פון „ראָבאָטיניק“.

פערלוסטראַציע (פּאַט.) — אַ געהיימע קאָנטראָל פון ברייח אײַף דער פּאַסט.

פערמאַנענטער (פּאַט.) — אומאויפהערלעכער, פּסודדיקער, בראַניטער.

פערמאַנענטער קאַפּי- טאַל (פּאַט.) — דער קאַפּיטאַל, וואָס ווערט אַריינגעלייגט אין דער פּראָדוקציע, אויסער די הוצאות אײַף געדונגענער אַרבעט.

„פערמאַנענטע רעוואָ- לוציע“ — אומאויפהערלעכע רעוואָלוציע. די ריכטונג, וואָס אין איר שפּיץ שטייט טראַצקי און פּאַרוס אין די יאָרן 1904—6 (צו וועלכער טראַצקי האָט זיך נישט אײַנמאַל אימגעקערט אײַך נאָך דער אַקטאָבער-רעוואָלוציע), וועלכע שטרייכט-אונטער, אַז די רוסישע רעוואָלוציע איז אַ טייל פון דער אינטערנאַציאָנאַלער רעו. און דעריבער איז איר נצחון מעג- ליך נאָר דורכן זיג פון דער אינ- טערנאַצ. אַרבעטערשאַפט. די טע- אריע פון דער פּערמ. רעו. האַלט,

געקומען א שפאלטונג אין ס'האָבן זיך געשאפן 2 פראַקציעס: די „רעז.“ פראַקציע“ האָט אַרױסגעשטעלט דעם לאָזונג די אומאַפּהענגיקייט פון פּוילן, אָנערקענענדיק דעם טערראָר; דער לאָזונג פון דער „ליג-קע“ פראַקציע“ איז געווען אַן אײטאַנאַמיע פאַר פּוילן, אָפּוואַרפּן-דיק דערבײַ טעראָריסטישע אַקטן. די ליגע פ. פ. ס. האָט זיך שפּע-דער פאַרײניקט מיט די קאָמוניסטן. אין פ. פ. ס. זענען ביז 1928 געווען צוויי שאַטירונגען: אַן שאַטירונג האָט שטאַרקער אַקצאַנ-טירט דעם נאַציאָנאַלן מאַמענט, די צווייטע — דעם סאַציאַלן מאַ-מענט. אין 1928 איז פאַרגעקומען אין דער פאַרטיי אַ שפּאַלטונג: די פאַרשטייער פון דער רעכטער ריכט נג האָבן געשאפן אַ באַזונ-דערע פּאַרטייע אונטערן נאָמען: פ. פ. ס. (אַמאָליקע רעוואָלוציאַר-נערע פראַקציע). די פ. פ. ס. ישע דעפוטאַטן פון דער אַזוי גערופּענער רעוואָלוציאָנערער פראַקציע האָבן זיך אָפּגעטיילט און געשאפן אַ באַזונדערן פאַרלאַמענטאַרישן קלוב אונטער דער אָנפירונג פון דעפ. יאַוואָרעווסקי. דער קלוב באַשטייט פון 11 מיטגלידער.

מלוכהשע אינסטיטוציע, א יורי-דישע פערזאָן מיט אַן אייגענעם פאַרמעגן. די אויפגאַבע פון פ. ק. א. איז: דאָס אָננעמען אָפּ-שפּאַרונגס-פקדונות אויף פראַ-צענט, דאָס אַרױסגעבן קורצ-טערמיניקע הלואות זון דאָס העלפן רעאַליזירן מלוכהשע און קאָמונאַלע הלואות-עמיסיעס.

פראַבלעם (גר.) — אַן אופ-גאַבע אין דער הויס-שאַפּט, פּאַליטיק, קונסט, וואָס פּאַדערש אַן ענטפּער, לייזונג.

פראַגמאַטיזם (לאַט.) — 1) די דערקלערונג פון היס-טאָרישע געשעענישן אין זייער קעגנזייטיקן צוזאַמענהאַנג; 2) אַ טעאָריע, לויט וועלכער ס'ווערט אָפּגעשאַצט די ריכטיקייט פון דער מענטשלעכער דערקענטניש לויט אירע פראַקטישע פּאַליגן.

פראַגראַם (גר., לאַט.) — דער פּלאַן פון אַ געוויסע טעטיקייט; די שריפטלעכע דערקלערונג, וועגן די אָנשויונגען, פּאַדערונגען אין טאַקטיק פון אַ פּאַליטישער פּאַר-טיי; דער אויסצוג פון איינצלנע קאָנצערט-נומערן.

פראַגראַעס (לאַט.) — פּאַר-טירט; די פאַרפּולקמונג פון

פ. ק. א. (פּאַסט-קאַצע פאַר אָפּשפּאַרונגען) אַ פּוילישע

חיות, די פראָדוציר- און טראָג- ספאָרט-מכשירים, די מעטאָדן אַרױסצובאַקױמען רױ-מאַטעריאַלן פון דער אַרומיקער נאַטור, די מעטאָדן פון ערד-אַרבעט, פון באַ- אַרבעטן רױ-שטאַפן א. א.וו.

פראָדוקט(7) - (1) דער אַלגע- מײנער נאָמען פאַר די שאַ- פונגען פון דער נאַטור אין פון דער מענטשלעכער אַרבעט; (2) אין אַבסטראַקטן זין — די ווירקונגען פון געזעלשאַפֿטלעכע, געשיכטלעכ- כע און אַנדערע באַדינגונגען.

פראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבעט—דאָס פאַר- העלענדיש צווישן דעם סכום פאַר- ברייכטער אַרבעט און באַקומענער פראָדוקציע. די גרויס פון דער אַרבעטס- פראָדוקטיוויטעט ווערט באַשטימט לױטן סכום פון פראָ- דוקטן, וואָס באַקומען זיך אין אַ געוויסן משך פון צײַט אױף אַ געוויסן סכום פון אַרבעט.

פראָדוקטיווער (7טע) — נוצלעכער, ווירקזאַמער, פרוכט- באַרער.

פראָהיביציע(זאַט)— אַ פאַר- באַט, אַן אַסור; אין אַמעריקע — דער פאַר- באַט צו פאַרקױפן אַל- קאָהאַל.

פאַרמַען, מאַטעריעלער און גײס- ט קלע- קולטור; די אַנטוויקלונג פון דער מענטשלעכער געזעל- שאַפֿט. נאָך דאַרױנען אין מאַרקסן האָט דער באַגריף „פראָגראַס“ פאַרלױטן זײַן מיטטישן שטייער און ווערט באַטראַכט אַלס די שטאַפֿ פון מענטשלעכער נאַטור און די געזעלשאַפֿטלעכע פאַרמען אױפן גראַד פון דער אַנטוויקלונג פון פראָדוקציע, מאַטעריעלע אַצרות.

פראָגרעסיווע באַשטיי- ערונג — אַ בחודגהדיקע

פאַרגרעסערונג פון שטייערן לױטן וואָקס פון פאַרמעגן; צמשל: אױב די הכנסה איז 1000 זל, איז דער שטייער 10% פון דער הכנסה, בײַ 2000 — שױן 12% א. א.וו.

פראָדוציר-באַציונגען— די באַציונגען צווישן מענטשן אין פראָצעס פון דער געזעל- שאַפֿטלעכער פראָדוקציע.

פראָדוציר = קרעפטן — אַלע מאַטעריעלע קרעפטן, וואָס ווערן אױסגענוצט דורך דער מענטשלעכער געזעלשאַפֿט אין דער ווירטשאַפֿטלעכער אַרבעט; למשל: די אַרבעטס-קראַפֿט פון מענטשן גוטא, די קראַפֿט פון

פראָוואַקאָאָטאָר (פאט.)

אן אויפגעצער, א ביזווייליקער אָנרעדער צו אויפשטאָדן, פֿרי איבערצוגעבן שפעטער די אויפ־שטענדיקע אין די הענט פון דער מאַכט.

פראָוידענציעל (פאט.)

פאָרויסזעסטומט, אַמפארמיד-לעך, פאָטאָל.

פראָזעליט (גר.) — א גר; אן

אויסלענדער; דער, וואָס גייט איבער צו אַן אנדער גלויבן, פאר-טייַע מענטש, וואָס ווערט דורכ-געדרונגען מיט נייע איבערציי-גונגען.

פראָזשעקטאָר (פר.) — א

ליבהאַבער פון פראָיעקט, א מחבר פון פאָנטאָסטישע פלענער, פון אומאויספירבארע פראָיעקטן.

פראָטאָטיפ (גר.) — א טיפ,

ערשטער מוסטער, לויט וועלכן ס'ווערט עפעס געשאפן, געפאָרעמט; אַריגינאַל.

פראָטעסט (פאט.)

התנגדות, קעגנערשאפט, אַרויס-טרעטונג קעגן עפעס, דאָס אַקעגנ-שטעלן זיך צו עפעס; א נאָטאר-יעלער אַקט, וואָס שטעלט-פעסט, אַז דער בעל-חוב האָט זיך אָפ-

געזאָגט צו צאָלן אַ וועקל טערמין.

פראָטעסטאַנט — א

1) דער, וואָס טרעט-מיט אַ פראָטעסט; רעוואָלוציער; 2) אָנגעהעריקער צו פראָטעסטאַנטישער קירך (זע פאָרמאָציע); 3) דער אַלגעמ-נאָמען פון די אָנהענגער פון סעקטעס, וואָס האָבן זיך אָפ טיילט פון קאָאָליציעס אונטע אַיינפלוס פֿון דער רעפאָרמאָ-אין XVI י"ה.

פראָטעסטאַנטיזם — זע

רעפאָרמאָציע.

פראָטעקטאָראַט (פאט.)

אפיטרופות, די אויפוהב פון אַ שטאַרקער מלוכה איבער אַ שוואַכער, וואָס פארלירט דערביי איר זעלבשטענדיקייט סיי אין אַ איבערלעכע אין סיי אין די אוי-טערגאַציאָנאַלע באַציונגען. דער פֿאַר-אויס פאָקטיש די געוויינלעכע פאָרם פון אימפעריאַליסטישן פאָרשאַפן קאָלאָניעס (זמשל: ענגלאַנדס פראָ-טעקטאָראַט איבער מצרים, אינדיע, פאָלעסטינע א. א.וו.).

פראָטעקציאָניזם (פאט.)

אָדער: אפיטרופות-סיסטעם — די אפיטרופות איבער דער נאַצ-

פארמאָגט נישט קיין פראָדוציר-
מכשירים און לעבט בלויז פון
פארקויפן זיין ארבעטס-קראַפט.

פראָנונציאַמענטאָ (א.)—
א קריגס-אויפשטאַנד, א מיילי-
טערישער בונט קעגן א רעגירונג.

פראָטעטיטירן (זאט.)—פאר-
פירן, דעמאָרעליירן; (2) האַנד-
לען מיט זיך, מיט די איבערציי-
גונגען, מיט די קענטענישן צוליב
מאטעריעלן נוצן.

פראָטעטיטוציע (זאט.)—
געצוהנגענע דעמאָרעליזאציע,
וואָס איז געוואָרן א פאך. אין
דער בורזשואזישער געזעלשאַפט
ווערט אַלץ א געגנשטאַנד פון
קויפן און פארקויפן, אַזוי די
ליבע. דער קליינער ארבעטס-
לויף, די שווערקייט צו באַקומען
ארבעט צווינגען א סך אומגליק-
לעכע פרויען צו האַנדלען מיט
זייער קערפער. שאַפדיק און אונ-
טערהאַלטנדיק אַליין די דאָזיקע
דערשיינונג, קלאַנגט די בורזשו-
אזיע ציביע תדיק אויף דער דע-
מאָרעליזאציע פון פרויען פון די
נידעריקע קלאַסן, שטעמפלעט זי
מיט פאַראַכטונג, באַגרענעצט זי-
ערע רעכט און באַמיט-זיך צו
דערווייטערן די ספּנה פון אַנ-
שטעקנדיקע קרענק דורך א סאך-

יאַנאַלער אינדוסטריע און דאָס
פאַרהיטן זי פון דער אויסלענדער-
שער קאָנקורענץ דורך אַרויפלייגן
אויף די אַריינגעפירטע סחורות
א גרויסן אַפּפּאַל; דורך אַרויסגעבן
אויסצייכנונג-פרעמיעס פאַרן אַרויס-
פירן פאַרשידענע היימישע אויס-
אַרבעיאונגען; דורך אַרויסגעבן טוב-
סידיעס, מאַנאָפּאַלן, פּריווילעגיעס
און רעגירונגס-באַשטעלונגען; דורך
צוריקגעבן דעם אַפּפּאַל, באַשריייען
פון שטייערן, אומזיסט באַנוצן
זיך מיט די ערד-שיכטן; דורך
אימפעריאַליסטישע פּאָליטיק פון
פאַרכאַפן די קאָלאָניאַל-מערק.

פראָטעקציע (זאט.)—
אפיטרופאָת, אונטערשטיצונג,
חסד; דאָס טאָן עמעצן א טובה
בזי א געוויסער השתדלות.

פראָלאַג (גר.)— א הקרמה,
איינלעייטונג; אן אַריינספיר-אַקט,
קאָפיטל, וועלכע זענען נייטיק,
פרי אויסצוקלען די ווייטערדי-
קע אַקטן אָדער דעם גאַנצן אינ-
האַלט.

פראָלעטאַריאַט (זאט.)—
דער ארבעטער-קלאַס (זע קאָ-
מוניסטישער מאַניפעסט).

פראָלעטאַריער (זאט.)—
א געדונגענער ארבעטער, וואָס

פּראָפּאַרציע-אַנעל-ער
וואָל-סיסטעם — זע

מאזשארטיטאָרע-פּאַרשטייערשאַפט.

פּראָפּילאַקטיש (גר.) —
פּאַרהייטנדיק (א מיטל).

פּראָפּעטיאַנעלע פּאַר-
באַנדן — די עלטסטע פּאַרם

פון דער אַרבעטער-פּאַרייניקונג.
פּראָפּ. פּאַרבאַנדן זענען אַ מאַס-
אַרגאַניזאַציע פון די אַרבעטער
אין דער קאָפיטאַליטישער גע-
זעלשאַפט, מיטן צוועק צו שיצן
די סאַמע נאַענטסטע קלאַסן-
אינטערעסן פון דער אַרבעטער-
שאַפט, דידאַק. אינטערעסן זענען:
די פּאַדינגונגען פון אַרבעטס-לויף,
די אַרבעטס-צייט, דאָס צוגעמען
אין אַפּאָגן אַרבעטער א. א. ה.
דעריבער פירן די פּראָפּ. פּאַר-
באַנדן פּמעט שטענדיק דעס קאַמף
פאַר די דירעקטע אינטערעסן פון
די אַרבעטער. אָבער די געשיכטע
פון דער פּראָפּעטיאַנעלער באַווע-
גונג אין אַלע לענדער שטרעכט-
אונטער, און די אַלגעמיינע קלאַסן-
אינטערעסן, ציען אריין די פּראָפּ.
פאַרז. אין פּאַליטישן קלאַסן-
קאַמף. די אַמאָליקע ענגלישע
טרעד-יוניאָנס האָבן געפירט אַ
קאַמף מיט זייער רעגירונג פאַר
דער קאָאָליציע-פּרייהייט, ד. ה.,
פאַרן רעכט פון פּאַרייניקונג; די

ניטאַרער קאָנטראָל. פ. איז אַ
טאַציאַלע צרה, וואָס איז איינגע-
וואָרצלט אין די פּאַדינגונגען פון
דער בורזשואַזישער געזעלשאַפט;
זי וועט פאַרשוונדן ווערן צוזאַ-
מען מיטן אונטערגאַנג פון דער
קאָפיטאַליטישער אָרדנונג.

פּראָסטראַציע (לאַט.) — אַ
געוואָלטיקע דערשעפונג פון די
פּוּחוח; דאָס פּוּלשענדיקע פּאַר-
לירן די גייסטיקע און פיזישע
קרעפטן.

פּראָפּאַגאַנדע (לאַט.) —
דאָס פאַרשפּרייטן און אידיע,
פּוּי צוצוציען אָנהענגער און
חברים. פּראָפּאַגאַנדע אונטערשיידט
זיך פון אַגיאַציע (זע) מיט אַ
מער וויסנשאַפטלעכן און טיפּפאַרן
צוגאַנג צום באַהאַנדלען ענין.

פּראָפּאַן (לאַט.) — אַ גראַבער
יונג, עם-האַרץ, בור.

פּראָפּאַנאַציע (לאַט.) —
ה'ול-הקודש, פאַרשווערונג, שענ-
דונג, באַליידיקונג צוליב עם-
הארצות אָדער נישט-פאַרשטיין אַ
רוחניומדיקן ענין.

פּראָפּאַרציע-אַנעל (לאַט.) —
פּאַרהעלטנישמעסיק.

פּראָנציזישע סינדיקאַטן האָבן געפירט אַ קאַמף מיטן מיליטאַ-ריוון; די רוטישע פּראָפּעסיאָנעלע באַזעגונג האָט זיך באַטייליגט אין קאַמף מיט דער זעלבסטטהערשונג (אין 1905, די פעברואַר-רעוואַ-לוציע). קארל מאַרקס רופט-אָן די פּראָפּעסיאָנעלע באַזעגונג, די שול פון סאָציאַליזם, הייל דאָ וויקלט-זיך פאַן גדער פאַר די אַייגן פון יעדן אַרבעטער דער טאָגטעגלעכער קאַמף פון דער אַרבעט מיטן קאַפיטאַליזם, אַייבער פון די וויכטיקסטע קאַמפּס-מיטלען אין די קאַפיטאַליסטישע לענדער איז דער שטרייק (וע). די פּראָפּ. באַזעגונג האָט אַ גראַנדיעזע באַ-דימטונג נישט בלויז אין טאָגטעג-לעכן קאַמף פאַרן אויסבעטערן דעם עקאָנאָמישן מצב, נאָר איז די שול, וווּ דער פּראָלעטאַריאַט גרייט-זיך צו דער ראָל פון אַ פּראָדוקציע-אַרגאַניזאַטאָר (די שול פון קאָמוניזם). אין דערדאָן. באַ-זעגונג ווערן געציילט 40 מיליאָן אַרגאַניזירטע אַרבעטער.

פּראָפּעסיאָנעלע קראַנקהייטן — קרענק, פון וועלכע ס'לירן מענטשן, וואָס אַרבעטן ביי אַ שעדלעכער אַרבעט. אַזעלכע קראַנקהייטן קומען שטענ-דיק פון אַייבעטעמען אין זיך

בלוי-שטויב אין די ווינקעלעך, און אין דער געווער-פּראָדוקציע, דאָס סיטעמאַטישע פּאַרסאַמען דעם אַרגאַניזם מיט פּאַספּאָר אין די שוועפעלעך-פּאַבריקן א. א. וו.

פּראָפּעסיע (פּאַט.) — אַ באַ-שטימטע באַשעפטיקונג, וואָס גיט אַ מענטשן די מעגלעכקייט צו עקזיסטירן און איז זיין פּאַקטישע ספעציאַליטעט.

פּראָצעדור (פּאַט.) — (1) געריכטלעכע פּ. די אַרדנונג פון פירן אַ פּראָצעס אין געריכטן; (2) פּינ. אַ פאַרשלעפטער ענין, פאַרמאָליטעטן, וואָס קאָמפּליצירן, פאַרציען אָדער באַשווערן דאָס דערגרייכן דעם ציל.

פּראָצענט (פּאַט.) — איין חלק פון הונדערט (ווערט באַצייכנט מיט 0/100).

פּראָצעסיע (פּאַט.) — אַן אומגעוויינער-גרויסער פּיערלע-כער מאַרש, צ. ג.

פּראָקוראַר (פּאַט.) — געריכט-לעכער בעאַמטער, וואָס זיין אויפגאַבע איז אַכטונג צו געבן אויפן ריכטיקן דורכפירן די גע-זעצן.

פּראָקלאַמאַציע (פּאַט.) — מודען; פאַרטייאַוּפּרין.

פרייס, הוגא (1860—

1925) — פראָפּונטאָ, יוריסט, דייטער פּאָליטיקער פון דעמאָ-קראַטישער ריכטונג, דעפּוטאַט פון 1919—25, דער הייסט-מחבר פון דער דייטשער קאָסטיווציע. **פריאַריטעט** (אט) — פּאַרצוג, בכורה.

פריוילעגיע (פּאַט.) — פּאַר-צוג, ספּעציעלע רעכט.

פרייז — דער ווערט פון סחורה אויסגעדריקט אין געלט. דער סחורה-ווערט איז אַ באַשטימטע זאך, אָבער פרייז איז אַ זאך, וואָס וואַקלט-זיך אינטערן איינפלוס פון דער נאָכפּראָצע אין אַנ-באַט.

פרימא, די ריוועראַ

(ג. 1871) — אַ שפּאַנישער גע-נעראַל, פּאָליטיקער, געקעמפט אין מאַרקאָ און קיבא, סענאַטאָר פון 1917—21. אין 1923 שטעלט זיך פ. אין דער שפיץ פון אַ מי-ליטערישער איבערקערעניש, צע-טרייבט דעם פּאַרלאַמענט. פון 1925 אָן איז די מיליטערישע דיקטאַטור פאַרביטן געוואָרן אויף אַ צוויילע רעגירונג מיט פ. אַלס פּרעמיער.

פרימיטיוו (פּאַט.) — פּשוט, אורשפּרונגליך, פּראָטע, עלעמענ-טאַר.

פראַקלאַמירן (פּאַט.) — אָנ-זאָגן, סאַרעפּונטלעכן, מודיע-זיין.

פראַקרוסט-בעטל (גר.) —

סדום-געזעל. דער אויסדרוק „אָוועקלינגן אויפן פּראַקרוסט-בעטל“ באַדייט: שטרעבן אַרמינצוו-דרוקן אַלע און אין פּאַרם, מאַט.

פרידאָן (1809—1865) —

דער אידעאָלאָג פון דער פּראַנ-ציזישער קליין-בורזשואַזיע, איינער פון די טעאָרעטיקער פון אנאַ-כיום, ווענדיק די טבח פון אַלע צרות פון דער קאַפיטאַליסטישער געזעלשאַפט אין דער איצטיקער פּאַרם פון סחורות-אויסטויש, רוקט פ. אַרויס, מיטן צוועק צו רעאַר-גאַניזירן דידאַזיקע געזעלשאַפט, נישט דעם פלאַן פון אַ קאָלעקטי-ווער פּראָדוקציע-אַרגאַניזאַציע, נאָר אַן אוטאָפּיטישן סיסטעם, וואָס בויט די געזעלשאַפט אויף קעגנזייטיקע יסודות, מיט דער הילף פון אַרגאַניזירן אַן אימיסטן קרעדיט און העקסל-בענק, וואָס פאַרזיניקט גלייכצייטיק דאָס פּרי-וואַסע קליין-אייגנטום. פּרודאַנס טעאָריע האָט אַרויסגערוּפן אַ שאַר-פּע קריטיק מצד ק. מאַרקסן (אין זיין ווערק „אַרעמקייט פון דער פּילאַָפּיע“) און אַ קאַמף קעגן פּרודאַנס אַהענגע. אין צווייטן אינטערנאַציאָנאַל.

מעגלעכקייט צו געווינען א געזיכטע
סומע געלט.

פרעמיער (לאט.) — דער ערש-
טער מיניסטער (מיניסטער-פרע-
זידענט), דער הויפטאנפירער פון
מיניסטערן-קאבינעט.

פרעסטיזש (פר.) — חשיבות,
אָנווען; אויטאָריטעט, איינפלוס,
השפעה; צויבער, רימץ, חן.

פרעסע (לאט.) — פעריאדישע
אויטגאָבן (ציטונגען, זשורנאלן
א. א. ה.).

פרעפעקט (לאט.) — אדמי-
ניסטראַטאָר, דעפארטאָמענט-
פארוואַלטער, אָנפירער פון דער
פאָליציי.

פרעצעדענס (לאט.) — א
פאָפּול, וואָס דינט אלס ביי-
שפיל אָדער אָנזימונג פאר פאָלגנ-
דיקע ענדעכע צופאלן.

פרעראָגאטיוו (לאט.) —
א פריוילעגיע, זכות, פאָרצוג,
בכורת.

פרינציפ (לאט) — א יסוד,
פלץ; די הנחה, לויט וועלכער
ס'ווערט געמאכט דער הייסער-
דיקער אויספירן; דער לייטנדיקער
געדאנק.

פרעזידענט (לאט.) — פאָר-
זיצער; דער ראש פון דער
רעפובליק.

פרעטענדענט (פ.) — דער,
וואָס טעלט אַרויס פאָדערונ-
גען אויף עפעס (אויף אַ טראָן
א. א. ה.); דער, וואָס האָט פרע-
טענדיעס אויף עפעס.

פרעטענדיעס (לאט.) —
טענות, פאָדערונגען.

פרעלימינאָר (לאט.) — צייט-
ווייליק; איינלייטנדיק (פרעלי-
מינאָרע אונטערהאַנדלונגען, פרע-
לימינאָרע אָפּמאַכן א. א. ה.).

פרעמיע (לאט.) — אַ צוגאַבן;
אַ באַלוינונג פאר דער בעסטער
אַרבעט; אַן אומזיסטע היספה (צו
אַ זשורנאַל, צייטונג א. א. ה.);
אַ מלוכה-הלואה, וואָס גיט די

פ

גרינדעט געוואָרן אין 1884 אין
לאַנדאָן דורך אַ גרופּע אינטעלי-

— **פאביאן-געזעלשאפט**
אַ געזעלשאפט, וואָס איז גע-

גענטן, מיטן ציל צו פראפאגאנדירן דעם מעסיגן סאציאליזם. די פ.ג. שטיצט אונטער די ארבעטס-פארטיי (לייבאר-פארטיי).

פאבריקאט (לאט.) — סחורה, וואס הערט אויסגעארבעט אין א פאבריק.

פאבריק-געזעצגעבונג

די געזעצן, וואס באשטימען די צאל ארבעטס-שעה, ארבעטער-פארזיכערונג אין פאל פון קראנק-הייט אדער טויט, די ארבעטס-באדינגונגען פאר פרויען און יוגנט-לעכע א. א. וו. אין יעדער מלוכה איז פאראן א פאבריק-געזעצגעבונג. די פאבריק-געזעצגעבונג שטיצט די ארבעטער נאך אין א געוויסער מאס קעגן דער עקספלו-אטאציע פון די קאפיטאליסטן. נאך אין יאר 1802 האבן די ארבע-טער אויסגעקעמפט ביי דער ענגלי-שער רעגירונג דאס ערשטע גע-זעץ, וואס נארמירט די ארבעטס-באדינגונגען פון קינדער און יוגנטלעכע. מער ווי 40 יאר האט געדויערט אידער ס'איז געלונגען איינצופירן בלויז אין טעקסאיל-צווייט א 10-שעהדיקן ארבעטס-טאג פאר דערוואקסענע, ביז ס'איז ארויסגעגעבן געווארן נאך דער וועלט-מלחמה דאס אינטערנאצי-א-

נאלע געזעץ העגן אן 8-שעהדיקן ארבעטס-טאג איז אין ענגלאנד אין קיין שום אינדוסטריע-צווייג, ביי העלכן ס'ארבעטן מענער, נישט געווען קיין באשטימטע אר-בעטס-צייט. אויסנאמען זענען בלויז געווען פאר די שעדלעכע ארבעטס-צווייגן און פאר דער בערג-אינדוסטריע (אן 8-שעהדי-קער ארבעטס-טאג איז איינגעפירט געווארן ערשט נאכן אלגעמיינעם שטריק אין 1912). דערזעלבער מצב האט אויך געהערשט אין אנ-דערע קאפיטאליסטישע לענדער — און נישט בלויז אין דער פראנצ-בונגע דעם ארבעטס-טאג. יעדעס געזעץ העגן ארבעטס-שוך האט דעם ארבעטער-קלאס געקאסט אומ-געהייערע קרבנות אין משך פון א סך יארן פון קאמף.

פאזע (גר.) — אן אנטוויקלונגס-שטופע, מדרגה, איבערגאנג.

פאלאנסטער (פר.) — א גרויסער בנין, איינגעארדנט לויטן פראיעקט פון פראנצ. סאצ-אויטאפיסט פורייע פאר א גע-וויסע צאל מענטשן, וואס זאלן דארט וווינען און געניסן פון גע-מיינזאמער ארבעט (זע פורייע).

פאליער, א. (געב. 1841) — א פראנצ. אדוואקאט, פאליטי-

פאנטאסמאגאריע (גר.) — פאנטאסטישע בילדע, וואָס מען זעט אין תלום אָדער אין אַ היץ-קרענק.

פאקולטעט (לאַט.) — אַן אוניווערזיטעט-אַפּטיילונג, וואָס נעמט אַרום אַ געוויסן צווייג פון דער וויסנשאַפּט, למשל: יור-דישער פאקולטעט, מעדיצינישער פאקולטעט א. א. וו.

אַרבעטער-פאקולטעט — אַ וויסנשאַפּטלעכער קורס פאַר אַרבעטער, וואָס גרייט זיי צו צו העכערע לערנאַנשאַפּטן, אַרבעט פאקולטעטן זענען גענינדעט צום ערשטן מאל אין ראַטן-רוסלאַנד.

פאקולטאטיוו (לאַט.) — נישט-געצווונגען, לויט אַן אייגענע ברירה.

פאקולטאטיווער — נישט-אַבלעגאַטאַ-ישער, נישט-פאַר-פליכטנדיקער.

פאקט (לאַט.) — אַ געשעענע זאַך אַ היסאָרש געשעעניש; אַ טאַט, מעשה.

פאקטאָר (אַט.) — 1) אַ קראַפּט, וואָס איז גורם צו אַ געוויסער דערשיינונג; 2) אַ קאָמיסאַנער, פאַרמיטלער.

קער פון מעסיג-לינק פליגל, דע-בוטאט (1876), סענאַטאָר (1889), מיניסטער אין איניקע קאָבינעטן, פּרעמיער (1883), מלוכה-פּרעזי-דענט פון 1906—1913.

פאליטיקאט (לאַט.) — אַ געפּעלשטע זאַך (געלט, דאָקו-מענט א. א. וו.).

פאליטיקאציע (לאַט.) — דאָס פּעלשן, נאַכמאַכן.

פאליקסטינג (דענ.) — אונטער-שטע פּאַלעסע פון דענישן פאַר-לאַעמבט, די מיטגלידער פון פּאַלק-סטנינג ווערן געוואלט דורך אַל-געמיינע און געהימע וואָלן, און צאָל פון 102, אויף 3 יאָר (זע דענעמאַרק).

פאנאטיוזם (לאַט.) — אַ גוזמה-דיקע, נישט-קאָנטראָלירטע דורכן שכל איבערגעגעבנהייט צו אַ גע-וויסער אידעע, באַזונדערס אירע-ליגינע אָדער פּאָליטישע, דער פּ-דריקט-וויך אָפּט אויס אין אומפאַ-לעראַנץ צו אַנדערע איבערצייגונג-גען.

פאנד (פר.) — אַ קרן, גרונט-קאָפיטאַל.

פאנטאזיע (גר.) — אַן איינ-בילדונג, אילוזיע, טרוימעריי, אומאויספירבארער פלאַן.

פאָקטאָריעס (פאט.) —

האַנדלס-ישובים, גענרינדעט אין פּרעמדע לענדער, באזונדערס אין די נישט-ציהיליירטע מקומות. די פ. האָבן אַהיץ די עקאָנאָמישע אינטערעסן אויך פאָליטישע צוועקן.

פאָקציע (פאט.) — אַ פאָלי-

טישע גרופע, וואָס רעכנט זיך מיט אייגענע אינטערעסן, און נישט מיט די אינטערעסן פון זער מלוכה.

פאָרבאַלאַטירן (פרי.)—נישט

אויסוויילן די פּערזאָן, וואָס איז אַרויסגעשטעלט געוואָרן אַלס קאַנדידאט צו אַ פאָרלאַמענט, קהילה, שטאַט-ראַט א. א. ה.

פאָרדיזום — פאָרדס סיסטעם

צו ראַציאָנאַליזירן די פּראָדוקציע און צו נאָרמירן די אַרבעטס-באַדינונגען (זע ראַציאָנאַליזאַציע פון פּראָדוקציע).

פאָררם (פאט.)—אָווי האָט גע-

הייסן אין אַלטן רוים אַן אָפּע-נער פּלאַץ אינמיטן שטאָט, אָדער דער מאַרק, וווּ ס'פלעגן פאָרקומען עפנטלעכע משפּטים און פאָלקס-פאָרזאָמונגען. אין די שפּעטער-דיקע צייטן האָט מען גערופן מיטן נאָמען פאָררם דאָס געריכט. היינט באַנוצט מען דאָס וואָרט פאָררם אַלס אַן אָרט, וווּ מ'גייט

איבער אַ געוויסן ענין צו אַנטשיידן; למשל: פאָרלאַמענטאַרישער פאָררם, געריכט-פאָררם א. א. ה.

פאָרזיכערונגס = געזעלשאַפּט—דער ציל פון דער

פ.ג. איז: צו פאָרגיטיקן אַ הויק פון אַ יחיד, דורך צעלייגן דעם הויק אויף אַ ווי-מעגלעך גרעסערע צאָל מיטגלידער פון דער פ.ג. זעלשאַפּט. פאָרויכערונגען ווערן געמאַכט פאַר פאַרשידענע אומ-גליקס-פאַלן, למשל: פאַר אַ שרפה, גניבה, קאַטאַסטראָפּע, טויט א. א. ה. ס'איז אויך פאַראַן אַ געגנזיי-טיקע פאַרזיכערונג.

אַרבעטס-פאַרזיכע-

רונג—דאָס פאַרזאָרגן די אַרבע-אויפן פאַל פון אַ קראַנקהייט, אויף דער עלטער, אין פאַל פון אומ-פעיקייט צו אַרבעטן (אינזאָליד), אַרבעטסלעאָיקייט, אָדער אין פאַל פון אַן אומגליק.

פאָרמאַליזם (פאט.) — דאָס

צוגעבונדנקייט צו דער אויסע-לעכער, אָפיציעלער זייט פון אַן ענין, צו די פעסטגעשטעלטע פאָר-מען, אָן ריקזיכט אויף די לעבנס-באַדערפענישן.

פאָרמלירן (פאט.) — קורץ

און ריכטיק אויסדריקן אַ גע-דאַנקן רעזומירן.

פאָרטרין — פאָרשטאָרקן, פאָרשנעלערין, צוואַיילן.

פאָש, פ. (געב. 1851) — פראַנצויזישער, פוילישער און ענגלישער מאַרשאַל, גענעראַל, אַרמיי בעת דער וועלט-מלחמה, הויפטאַפירער פון קאָאליציע-מיליטע, פאָרויזער פון העכסטן מיליטערישן ראַט פון 1919 אָן.

פאָשיזם — (פון איטאַליענישן וואָרט פּאַסציע — פאַר-באַנד), אַ רעאַקציאָנערע באַווע-גונג קעגן סאָציאַליזם און קאָמו-ניזם, אַנטשטאַנען נאָך דער וועלט-מלחמה אין איטאַליע, האָט זיך שפּע-טער פאַרשפּרייט אין אַנדערע לענ-דער, און טראָגט איצט אַן אַלדעלט-לעכן כאַראַקטער. די קאַמפּס-בונדן, וואָס זענען אָרגאַניזירט דורך מוסאָליני (זע), האָבן דעם ציל צו קעמפן קעגן סאָציאַליזם און קעגן דער סאָציאַלער רעוואָ-לוציע. די פּאַשיסטישע באַוועגונג דריקט זיך אויס אין אָפּענע אַרױס-טרעטונגען קעגן די אַרבעטער אין די אַרעמסטע פּויערים, אין אַטענ-טאַן און אָנפאַלן אויף איינצלענע קאָמוניסטן און סאָציאַליסטן, אין חרוב-מאַכן די פּראַפּעטיאָנעלע פּאַרטייען, אַרבעטער-הייזער, רע-דאַקציעס פון די אַרבעטער-ציי-טונגען.

טונגען, קולטור-אַנשטאַלטן א.א.וו., אויסער די פּאַרשטייער פון דער בורזשואַזיע און פון די דע-קלאַסירטע עלעמענטן, גייען אויך אַרײַן אין צוזאַמענשטעל פון די פּאַשיסטישע אָרגאַניזאַציעס די אומבאַווסטזיניקע, אָפּגעשטאַנענע אַרבעטער-שליכטן, אין 1922 האָט מוסאָליני פאַרקאַפט די מאַכט אין לאַנד און געשאַפן אַ פּאַשיסטישע רעגירונג. די פּאַשיס-טישע דיקטאַטור האָט אַוועקגע-שטעלט די איטאַליענישע אַרבע-טער-באַוועגונג אין אומגעהערער שווערע באַדינגונגען. דער ציי-שפּיל פון די איטאַליענישע פּאַ-שיסטן האָט געפונען אַן אָפּקלאַנג אין אַנדערע לענדער, וווּ ס'זע-נען אַנטשטאַנען ענדלעכע אָרגאַני-זאַציעס (דמשל: קו-קלוסי-קלען) אין די פּאַרייניקטע שטאַטן, סאָמאַליאַ אין שפּאַניע, אַאָר געשטאַטן אין דייטשלאַנד, די בירגערלעכע גוואַרדיע אין בעלגיע א.א.וו.).

פּינדאַציע (לאַט.) — דאָס באַשטימען אַ געהױס פאַרמעגן פאַר אַ באַשטימען ציל, דמשל: אויף סטיפּענדיעס, דערציאָגס-אַנשטאַלטן א.א.וו.

פּונקציאָנרין (לאַט.) — חירקען, זימן טעטיק.

די באפֿידיקונג פון זיינע מיני-
מום-באדערפענישן אין שפּיזן,
קליידער, ווינונג א. א. ה. פ. **האָז**
געהאָפּט צו פּאַרווירקלעכן די
אַרגאַניזאַציע פון דער נייער גע-
זעלשאַפּט דורך דער מיטווירקונג
פון געצילדעטן אין גרויסמוטיקן
קאַפיטאַליסט, וועלכער—באַגרייפֿט
דיק די גאַנצע השיבות פון פֿ'ס
סאַציאַלער רעפּאָרם פאַר דער
מענטשהייט—וועט מספּים זיין צו-
ציהעלפֿן דעם אויפבויע פון אַן
אידעאלער אַרבעטס-געמיינשאַפּט.
נאָך פֿ'ס טויט האָבן זיינע נאָכ-
פּאָלגער געפּרוּווט רעאַליזירן זיין
פּלאַן—אַבער אומזיסט. פ. **האָז**
געהאַט נאָכפּאָלגער אויך אין רוס-
לאַנד—די „פעטראַשעוועט“ (זע).

פּיאַסקאַ (איט.)—אַ דורכפאַל,
מפּלח.

פּיגורירן (לאַט.) — אַרויס-
טרעטן, דערשיינען אין אַ גע-
וויסער ראַץ; נעמען אַן אַנטויל
אין אַ געוויסער געזעלשאַפּט,
סביבה א. א. ה.

פּיגנער, וו. (געב. 1853)—
אַ רוסישע רעוואָלוציאָנערין פון
סוף 70-ער יאָרן, איז פ. צוזאַמען
מיט אירע צוויי שוועסטערן „גע-
גאַנגען אין פּאָלק“, פּראָפּאַגאַ-
דירט פּאָליטישע און סאַציאַלע
אידעען, פּאַרשפּרייט בילדונג,

פּונקציע (לאַט.) — טעטיקייט,
למשל: די פּונקציע פון אַ מיי-
יסטער, וואָיעוואָדע א. א. ה.

פּוריע, שאַרל (1772—

1837)—פּראַנצויזישער סאַציאַ-
ליסט-אויטאָפּיסט, אומרהמנותדיקער
קריטיקער פון דער בורזשואַזישער
אַרדנונג. אין זיינע ווערק לייגט
פ. אַלס יסוד פון דער נייער גע-
זעלשאַפּטלעכער אַרדנונג די „פּאַ-
לאַנגע“—די קליינע געמיינדע פון
1500—2000 נפשות. די באַזונ-
דערע „פּאַלאַנגעס“ דאַרפֿן זיין—
לויט פ. פּלאַן—ציוניפּגעבונדן
צווישן זיך און אין דער פּוילישע-
דיקער אַנטוויקלונג בילדן די
וועלט-אַרגאַניזאַציע פון דער נייער
געזעלשאַפּט. דער יסוד פון דער
געזעלשאַפּטלעכער ווירטשאַפּט פון
דער „פּאַלאַנגע“ איז די ערד-אַר-
בעט. אין דער „פּאַלאַנגע“ הערשט
אַ שטרענגע אַרבעטס-אַרטוילונג.
די אַרבעט וויערט נישט צו לאַנג
און פאַרשאַפּט פאַרגעניגן, אין
נישט קיין ליידן, ווי אין דער
קאַפיטאַליסטישער געזעלשאַפּט. די
אַרגעמיינע הכנסה פון דער „פּאַ-
לאַנגע“ ווערט צעטיילט צווישן
קינסלעך (3/17), פיזישער אַר-
בעט (5/12) און קאַפיטאַל (4/12).
אומאַפהענגיק דערפון איז יעדן
פּאַלאַנגע-מיטגליד גאַראַנטירט

אין זיין ווערק „דער מהות פון קריסטנטום“ האָט פ. אויפגעוויזן, אַז די הערשאַפט פֿון דער קירך איבערן שכל האָט זיך געענדיקט, אַז דער העכסטער ציל ליגט אין מענטשן גופא און אין זיין ער-דיש לעבן. די קעגנווערטיקע קל-טור קאָן נישט גיין האַנט ביי האַנט מיט דער רעליגיע — זאָגט פּייער באַך — ווייל זי באַזירט אויף היסטאָפּי, אויף שטודירן פּאַקטן, אויף בעאַבאַכטן די הירקלעכקייט. די רעליגיע אָבער איז דער היפּך פון דעם אַלעם. ס'איז שוין אַראָפּ-געריסן געוואָרן דער שליער פון דער רעליגיע: נישט גאָט האָט באַשאַפן דעם מענטשן, נאָר דער מענטש האָט אויסגעקלערט גאָט. די דאָזיקע פ. אַס מאַטעריאַליסטי-שע פּילאָאָפּיע האָבן אויסגענוצט מאַרקס און ענגעלס צו זייער ווערק איבער סאָציאַלע גייע.

פּילאָאָפּיע (גר.) — ליבשאַפט צו חכמה. אַנטשטאַנדן אין אַל-טערטום אַלס פּרוּוו צו דערקלערן די דערשיינונגען פון דער אַרומי-קער הירקלעכקייט. די עיקר-פּראָ-בלעמען פון דער פ. זענען געווען: די אַנטשטימונג פון דער ערד (און פון גאַנצן העלטאָל), פון די מענטשן און פון אַלע בראַים, וואָס אויף דער ערד. די פ. האָט גע-

באַוווּסזיין. שפּעטער נעמט פ. אַן אַנטויל אַלס טעטיקע רעוואָל. אין פּאַרשידענע טעאָריסטישע אַקטן, ווי למשל, אין אַטענאַט אויף אַלעקסאַנדער II אין 1879 אין אַרעס, פּראָפּאַגאַנדירט אויך צווישן מיליטער. אין פעברואַר 1883 הערט פ. אַרעסטירט און אין 1884 פּאַרמשפּאַ צום טויט, וואָס ווערט איר פּאַרביטן אויף אייביקע קאַ-טאָרגע. פ. ווערט איינגעוועצט אין של סעלבורגער פעסטונג, וווּ זי זיצט אַפּ 20 יאָר. (פ. אַס זכרונות איז פּאַראַן אין יידיש).

פּיזיאָקראַטיע (גר.) — אַ פּאַ-פּיזיש-עקאָנאָמישע ריכטונג פון XVIII י"ה, לויט וועלכער די ערד איז דער איינציקער מקור פון פּאָלעס-רייכטום. לויט דערדאָ-זיקער טעאָריע איז פּראָדוקטיוו בלויז די טעאָקייט פון די ערד-אַרבעטער, טיילווייז אויך פון די ערד-אייגנטימער, אָבער די בא-שעפטיקונגען פון די איבּיקע שיכטן פון דער באַפּעלקערונג זע-נען, לויט דער פ., אומפּראָדוקטיוו.

פּיזיאָקראַטן — די אָנהענג-גער פון פּיזיאָקראַטיע.
פּייער באַך, פ. (1804 — 1872) — אַ דייטשער פּילאָ-זאָף, אַן אָנהענגער פון דער מאַ-טעריאַליסטישער העלט-אָנשויונג.

פון גרויסן גריכישן רעדנער, ד צ מ א ס ט ע נ, האָס איז אַרויס-געטרעטן קעגן מאַקעדאָנישן קיי-זער פיליפ, אַלעקסאַנדער דעם גרויסנס פאָטער.

פינאַנסן (פּ.פּר.) — הכנסות, הוצאות, חובות, ד. ה., אַלץ פון וואָס ס'ווערט צונויפגעשטעלט דער געלט-טייל פון אַן אונטער-געמונג.

פינאַנס-קאָפיטאַל — דאָס צונויפגיין-זיך פון אינדוסט-ריעלן-און באַנק-קאָפּטאַל, צוזאַמען מיט דער פאַרשטאַרקונג פון דער צענטראַליזאַציע אין קאָנצענט-טראַציע פון דער פּראָדוקציע, און דער ברייטער אַנטוויקלונג פון וועלט-מאַרק. דער פינאַנס-קאָפי-טאַל איז צונויפגעבונדן מיטן אומ-געהייערן ווקס פון אימפּעריאַליזם (זע) און מיט דער פאַרשאַרפונג פון די קלאַסן-קעגנזאַצן.

פיסק (פּאַט.) — די מלכה-קאַסע

פיסקאַל (פּאַט.) — 1) אַ באַ-אַמטער פון דער מלוכה-קאַסע; 2) אַ גיריקער מענטש, אַ הויט-שינדער, אַ באַ-ייסער; אַ שטייער-אויפמאַנער, וואָס באַגייט זיך צו שטרענג ביים איינקאַסירן די שטייערן.

פיקטיוו (פּאַט.) — אויסגע-

פרוהט צו לייזן די פּראָגן, וואָס ווערן איצט שטודירט דורך אַ גאַנצער ריי נאַטור היסטאָפּטן. צוזאַמען מיט דער אַנטוויקלונג פון דער געוועלשאַפט האָט די פּ. גע-פרוהט דערגיין דעם מהות פון דערדאָזיקער אַנטוויקלונג. אויף דעם אופן זענען אין איר שטוי-דיום-קריז אריין אויך רעליגיע, רעכט, מאַראַל, סאָציאַל־אָגיע, פּאָ-ליטיק, די פּ. איז געוואָרן די היסטאָפּט פון אַלע היסטאָפּטן. דורך דער אַנטוויקלונג פון דער טעכניק און פון די עקספּערימענט-טאַלע היסטאָפּטן איז די פּ. גע-בליבן בלויז ביי דער ראַל פון דער אַלגעמיינער מעטאָדאָל־אָגיע, וואָס פאַרייניקט די היסטאָפּטן דורך אַן אַלגעמיינעם מעטאָדישן שטאַנדי-פונקט, וואָס בינדט זיי צונויף אין אַיין האַרמאָניש גאַנצעס.

פיליאלע (פּאַט.) — אַן אָפּ-טיילונג פון אַן אַנשטאַלט, גע-זעלשאַפט, האַנדלס-הויז.

פיליסטער (ר.) — אַ מענטש, וואָס איז באַגרענעצט אין זיינע אַנשוואַונגען, וואָס איז אריינגעטון אין די קליינע עקזיקייטן פון וואַכע-דיקן לעבן.

פיליפיקאַ (גר.) — אַ רעדע, וואָס באַקעמפט שאַרף דעם קעגנער. דאָס וואָרט פּ. שטאַמט

טראכט, פאָלש, נישט-אמת, פלורמשט.

פירמע (איט.) — אַ נאָמען, אונטער וועלכן אַ סוחר אָדער אַ האַנדלס-אונטערנעמינג פירט די געשעפטן.

פלאַט (איט.) — די אַלגע-מיינע זאַץ שיפן פון אַ געווי-סער מלוכה. פ. טיילט זיך אויף האַנדלס-פלאַט און קריגס-פלאַט. דער אָנפירער פון אַ קריגס-פ. הייסט אַ ד מ י ר אַ פ.

פלאַרעאַל — דער אַכטער חודש פֿון קאלענדאַר פֿון דער גר. פראַנצ. רעוו. (פון 20-טן אָפּרייל — 20 מאַי).

פּלוגער — דער נאָמען פון אַ מענטש, וואָס בייט שנעל און לייכט זיינע איבערצייגונגען, וואָס קוקט ווי דער הינט בלאָזט.

פּעאַדאַליזם (פּאַט.) — אַ סאָ-ציאַל-עקאָנאָמישע אָרדנונג, וואָס האָט עקזיסטירט פאַרן קאַפיטאַל-ליזם. ביי דער פ. אָרדנונג איז די ערד דער הויפט-מקור פון עשירות און מאַכט. דער גרויסער ערד-אייגטימער (פּעאַדאַל) האָט צעטיילט גרויסע ערד-שטחים צווישן די אַדל-לייט (וואַסאַלן), וואָס האָבן הידער צעטיילט פון זייערע גרויסע

ערד-שטחים צווישן גידיקערן אדל (סווערענען). די פּעאַדאַלן אָדער וואָסאַלן פֿעגן באַקומען פאַר די אַרענדעס אַ באַשטימטן אָפּזאַל (פּענאַ) — פּלאַקס, פּעאַ-דאַ, אַרויפלייגן אויף זייערע וואָסאַלן פאַרשידענע פּליכטן, דער-עיקר דעם דינסט-פּליכט. די פּוי-ערים זענען ביי דער פ. אָרדנונג געווען לייבאייגענע (קנעכט); קיין אייגענע ערד האָבן זיי נישט גע-האַט, דער גענצער באַדן, וואָס זיי האָבן באַאַרבעט, האָט געהערט צום פּרינץ. פּאָליטיש איז די פּעאַ-דאַלע געזעלשאַפט געווען צעטיילט אויף קלענע פירשטנטומס, נאָר דער קעניג איז געווען דער שטאַרקסטער און גרעסטער ערד-אייגטימער (פּעאַדאַל). אַלע באַ-ציונגען אין דער פּעאַדעאַלער גע-זעלשאַפט האָבן באַזירט אויף די יסודות פון העראַרכיע (זע). די אַנטוויקלונג פון האַנדלס-קאַפי-טאַל, וואָס האָט פאַרשטאַרקט די צענטראַל-מאַכט, האָט געמאַכט אַ סוף צו דער פּעאַדעאַלער אָרדנונג.

פּעברואַר = רעוואָלוציע אין רוסיאַנד אין יאָר 1917 — דעם 27-טן פּעברואַר אַלטער סטיל (12 מערץ) האָבן די פּעטערבורגער אַרבעטער צו-זאַמען מיט די זעלנער אַראָפּגע-וואָרפן די אַליעהערשאַפט און,

פּדי צו פּאַרטיידיקן זייערע אינ-
טערעסן, האָבן זיי געשאפן די ראַטן
פון אַרבעטער- און זעלנער-דעפּו-
טאַטן. די בורזשואַזיע האָט אָרגאַ-
ניזירט אַ קאָמיטעט פון די מיט-
גלדער פון רעגירונגס-ראַט און
האַט געפּרוּווט צוצופאַסן די רע-
וואַלוציע צו זייערע אינטערעסן,
אַריינכאַפּנדיק אין זייערע הענט
די צייטוואַלדיקע רעגירונג. דער
19-טער מערץ ווערט אין רוסי-
לאַנד געפייערט אַלס אַנדענק-טאָג
צו דער מפּלה פון צאַריזם.

**פּעברואַר = רעוואַלוציע
אין פּראַנקרייך — די**

פּאַליטישע איבערקערעניש פון
23-24 פּעברואַר 1848, וואָס
האַט גורם-געווען צו דער מפּלה
פון קעניג ליוויק-פּיליפּ און צו
דער פּראַקלאַמירונג פון אַ רעפּוב-
ליק (די אַוויגערופּענע „צווייטע
רעפּובליק“). די מאַכט אין לאַנד
איז דעמאָלט אַריבער צו דער
מיטל- און קליין-בורזשואַזיע. די
רעפּובליק האָט עקזיסטירט ביזן
2-טן דעצעמבער 1851, ווען דער
פּרעזידענט פון דער רעפּובליק,
פּרינץ לודוויק-פּאַפּלעאָן,
האַט דורכגעזירט אַ מלוכה-איבער-
קערעניש, וואָס האָט איינגעפירט
אַ מאָנאַרכיסטישע אָרדנונג. (מדי
צווייטע אימפעריע“).

פּעדעראַליסטן — די אַני-
הענגער פון אַ פּעדעראַט ווער
מלוכה.

פּעדעראַציע (לאַט.) אַ דער
פּעדעראַטי ווע מלוכה-
אַ פאַרבאַנד פון עטלעכע מלוכות
אָדער פּראָווינצן, אומאַפהענגיקע
אין זייער אינערלעכער פּאַרוואַל-
טונג, מיט אַ העכערער צענטראַל-
מאַכט און אַן איינציקער דיפּלאָ-
מאַטישער פּאַרשטייערשאַפט.

פּעטיש (פר.) — אַן אָפּגאַט,
אַ געטש, וואָס איז מלוכה-
די פּאַרקערפּערונג פון אַ געטלע-
כער מאַכט. צום פּעטיש ווענדעט
מען זיך מיט בקשות, מען איז
צו אים מתפלל און מען ברענגט
אים ק-בנות.

פּענאַמענאַל (גר.)—זעלטן,
אויסערליש, אייסערגעוויינלעך.

פּענאַמען (גר.)—אַ זעלטענע,
אויסערגעוויינלעכע דערשיינונג.

פּענאַמענאַליזם — אַ פּי-
לאָזאַמישע לערע, וואָס באַ-
ווייזט, אַז דער מענטש איז גיט
תּופּט דעם מהות פון זאַכן, נישט
די זאַכן אין זיך, נאָר בלוז די
אויסערלעכע דערשיינונגען, אייגנ-
שאַפטן.

פּעניקס (גר.)—אַ לעגענדאַרי-
שער פּויגל, וואָס, לויטן גלויבן

מאכט אין די קייזן, וואָס שטייען
נאָענט צו איר.

פּראַנץ יאָזעף (1830—
1916)—עסטרייכישער קייזער,

אַרײַף אויפן טראָן אין 1848,
געקריינט אַלס אינגאָרישער קעניג
אין 1867.

**פּראַנצייזישע מאַטער-
יאָליסטן** — אין XVIII

י"ה זענען די פ. מ. געווען קאָנ-
זעקווענטע מאַטעריאַליסטן אין
דער נאַטור-וויסנשאַפֿט. דאָס באַ-
רימטע זענקמאַל פֿון פּראַנצייזישן
מאַטעריאַליזם איז „די ענציקלאָ-
פּעדיע“. די מאַטעריאַליסטישע פּו-
פֿאָרשונגען איז געווען דאָס מעכטיקע
געווער, וואָס האָט בייגעוואָלטן דער
צעשטערונג פֿון דער פּעאַדאָלער
אידעאָלאָגיע. אָבער די מאַטעריאַ-
ליסטן פֿון XVIII י"ה זענען נישט
געווען אימשטאַנד צו לייזן אין אַ
גענוגדיקער מאָס דאָס פּראָבלעם
פֿון געזעלשאַפֿטלעכע לעבן, און
זיי האָבן אין דערדאָזיקער פּראָגע
זיך געהאַלטן ביי דער אידעאָליס-
טישער וועלטאַנשויונג.

פּראַנץ פּערדינאַנד (1863-
1914) — אַן עסטרייכישער

גרויס־פּרשט און טראָנפֿאָלגער, גע-
נעראַל-אינספּעקטאָר פֿון דער עסט.
אַרמיי, געוואָרן דערמאַרדעט אין
ט א ר א י ע ו א א אין 1914 דורכן

פֿון די אַלטע עגיפּטער, ווערט
צוריק געבוירן פֿון זיין אייגענעם
אַש. פיג. אַ סימבאָל פֿון אייבי-
קער באַניונג.

פּעמניום (פּאַט.)—אַ בורזש-
אַזישע באַוועגונג לטובת דער
פּאָליטישער און בירגערלעכער
גלייכבאַרעכטיקונג פֿון דער פּרוי-
אין די ראַמען פֿון דער בורזשואַזי-
שער געזעלשאַפֿט. (זע פּ ר ו י ע ו א א
פ א ג ע).

פּערער, פ. (1859—1909)—

אַ שפּאַנישער פּעדאַגאָג, רע-
וואָלוציאַנטער, דער גרינדער פֿון אַ
פּרייען פּעדאַגאָגישן אינסטיטוט
אין באַרצעלאָנאַ. פֿאַר זיין באַטיי-
ליקן זיך אין אויפשטאַנד פֿון 1909
ווערט פ. דערשאָסן.

פּראַזע (פּר.) — אַ זאַך, אויס-
דרוק-פּאַרם.

פּראַזעאָלאָגיע (פּר.)—דער,
וואָס באַנוצט זיך מיט שיינע,
וויסנשאַפֿט פּראַזע.

פּראַנדע (פּר.) — אַ שטיין-

וואַפּער, די אָפּאַזיאַנטעלע באַ-
וועגונג פֿון דער פּראַנצייזישער
אַריסטאָקראַטיע אין דער העלפֿט
פֿון XVII י"ה קעגן דער אַלייג-
הערשאַפֿט פֿון קעניגלעכע הויף;
באַלד, די אומצופּרידנהייט מיט דער

אָנטייל פון דער פרוי אין דער אינדוסטריע. די אַרבעט פון דער פרוי דרינגט אַרײַן אין אַלע צווייגן פון דער ווירטשאַפֿט. די העלפֿט-מלחמה האָט שטאַרק פאַרגרעסערט דעם אָנטייל פון דער פרוי אין די אונטערניעמונגען, אין וועלכע ס'האָבן פריער געאַרבעט איינס-שליסלעך מענער (מעטאַל-אויסאַר-בעטונג), דערביי נעמט מען נישט אין אַכט דעם פּיזאַל־אַגישן צו-שטאַנד פון דער פרוי, וואָס איז אינגאָצן נישט צוגעפאַסט צו אַזאַ שווערע אַרבעט. אין פאַרשידענע לענדער איז פאַרווערט פרויען צו אַרבעטן אין אונטערניעמונגען, וואָס זענען שעדלעך פאַרן געזונט פון דער פרוי.

פרויען-פראגע—

פראגע פארנעמט אין דער היינטיקער געזעלשאפט א באדייטנ-דיק אָרט; ס'ווערן געזוכט מיטלען, וויאזוי אויסצובעסערן די עקאָנאָ-מישע און סאָציאַלע לאַגע פון דער פרוי. די פ. פראגע איז אַרויסגעשויעמן בעת דער גרויסער פראַנצויזער רעוואָלוציע. פון יענער צייט אָן הייבט זיך אָן צו אָנטוויקלען א פרויען-באוועגונג, וואָס שטעלט זיך פאַר אַ ציל די גלייכבאַרעכטיקונג פון דער פרוי. אין ענגלאַנד האָבן די אָנהענגע-

טערב פרינציפּאַ. דער מאָרד פון פ. פ. איז פלומרשט געווען די סיבה פון דער וועלט-מלחמה.

פראנקפורטער פאר-שווערונג—

א רעה. פאר-שווערונג, אַרגאַניזירט אין פראַנק-פורט ביים מאין דורך די מיטגליי-דער פון פאַרבאַנד פון די מע-נער אין 1833, מיטן ציל צו צעטיילן די פאַרבינדעטע-אַרואַמ-לונג, איינצופירן אַ צייטווייליקע רעגירונג אין דערנאָך דורכצופירן אַן אויפשטאַנד אין מערב-און דרום-דייטשלאַנד. די פאַרשווערער האָט זיך נישט איינגעגעבן צוצו-ציען נישט דאָס פאַלק און נישט די אַרמיי; אָסך פון זיי זענען גע-וואָרן אַרעסטירט און פאַרמשפּט צו לאַנגיעריקע תּפּיסה.

פראקציע (פּאַט) —

א גרופע פאַרטיי-מיטגלידער, וואָס פאַרטיידיגט די אינטערעסן פון דער פאַרטיי אין פאַרלאַמענט, ראַט, פראָפעסיאָנעלן פאַרבאַנד א. א. ו. א טייל פון דער פאַרטיי, וואָס איז נישט מסכים מיט דער אַלגעמיינער סאַקטיק פון דער פאַרטיי אין געוויסע פראַגן.

פרויען-אַרבעט —

וואָס מער ס'אָנטוויקלט זיך דער קאָפיטאַליזם אַלץ גרעסער איז דער

רינס פון דער פרויען-גלייכבאָרעכ-טיקונג געפירט אין 1900 אַ בריי-טע אָגיאַציע. אַ טייל פון זיי— סופראַזשיסטקעס— האָבן אפילו אָנגעזעהענעט געוואָלט-מיגלען, פרי גיכער צו דערגרייכן זייער ציל. אין XIX און אין XX י"ה באַקומען די פרויען אין אַ סך מלוכות גלייכבאָרעכטיקונג. די צווייטע זייט פון דער פרויען-פראַגע איז די עקאָנאָמישע און געזעלשאַפטלעכע לאַגע, וואָס איז באַזונדערס פאַרשאַרפט געוואָרן מיט דער אַנטוויקלונג פון האַנדל און אינדוסטריע. די פרוי קעמפט נישט נאָר פאַר פאָליטישע רעכט, נאָר אויך פאַר סאָציאַל-עקאָנאָמישע רעכט. אין XX י"ה ווערט די פּראַגע אַן אינטערנאַציאָנאַלע נאָלע, די ערשטע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפערענץ פון פרויען-סאָציאַליסטקעס איז פאַרגעקומען אין 1907 אין שטוטגארט. אויף דער-דאָזיקער קאָנפערענץ האָבן זיך אַנטפלעקט די צוויי שטרעמונגען, וואָס האָבן דאָרט געהערשט: איינע אַ סאָציאַליסטישע און די צווייטע אַן אָפּאָרטוניסטישע. אויף דער 2-טער אינטערנאַציאָנאַלער קאָנפערענץ אין 1910 איז באַשטימט געוואָרן דער פרויען-עוואָלוציע-פון דער אַרבעטער-פּרוי אויף דעם 8-טן מערץ.

פּרונזע, מ. וו. (1885—1926)—איינער פון די עלטסטע באַלשעוויקעס, אַריינגערעכטן אין דער פאַרטיי אין 1904, אָן אַקטי-ווער אַנטיילנעמער אין אַקטאָבער-אויפשטאַנד אין מאַסקווע (1917), אַסך יאָרן פאַרברענגט אין תּפּיסה אין אויף קאַטאַרגע, צוויי מאל געווען פּאָ-אורטיילט צום טויט. נאָך דער אַקטאָבער-רעוואָלוציע האָט פ. אָנגעפירט מיטן מיליטער אויפן טערקישן פּראָנט, דערנאָך מיטן דרום-פּראָנט. נאָך טראַצקיס אַרויסטרעטן פון דער רעגירונג ווערט פ. באַשטימט פאַר אַ קאָ-קאָמיסאַר פון פּלאָט און פאַר אַ פאַרויצער פון רעוואָלוציאָנערן קריגס-ראַט.

פּרוקטידאָר — דער צוועלפ-טער חודש פון דער גר. פּראָנצ. רעוואָלוציע (פון 17 אויגוסט — 16 סעפטעמבער).

פּרידערערי — די אָנחענ-גער פון סטעם פון פּרייען האַנדל, קעגנער פון פּראָטעקציאָניזם (זע).

פּריימויערער—די מיטגליד-דער פּן אַרגאַניזאַציעס, טייל-ווייז געהיימע, וועלכע פּראָפּאָגאַנדירן די פּרינציפּן פון פּרייהייט, הומאַניטאַריזם און שלום, און

ניש פון אמת.—אין 1813 איז פאָרגעקומען די פאָררייניקונג פון דער ענגלישער „גרויס-לאָזשע“ מיט דער אירלענדישער, וועלכע האָבן צוזאמען געשאפן די „פאָר-ייניקטע גרויס-לאָזשע פון ענג-לאַנד“. היינטצוטאָג ציילט זיך דאָ זייער גרויס-לאָזשע בערך $1\frac{1}{2}$ מיליאָן מיטגלידער, וועלכע זענען צעטיילט בערך אין $30^{\circ}0$ לאָזשעס, די אידעאלאָגיע פון דער „גרויס-לאָזשע“ איז אין אַ געוויסער מאָס אַ דעיסטישע, די מיט-גלידער פאָרנעמען זיך על-פירוב מיט פילאָנטראָפיע, מאָראַל, אָן אַ גרעסערן אָנטייל אין פאָליטישן לעבן. די ענגלישע פ, ווערן גע-שטיצט דורך די קעניגן פון ענג-לאַנד. עדוואָרד דער VII איז געווען דער „גרויס-מיסטער“ פון די ענגלישע לאָזשעס, גראַנד אַריענט דע פראַנסע“ איז געווען דער געוואָרן אין צווייטן העלפט פון XVIII י"ה אין האָט שטאַרק גורם-געווען צו דער גר. פראַנצ-צייזשער רעוואָלוציע. די פרינציפן פון דער פראַנצ. פרייהייט, גלייכהייט און ברידערלעכקייט, זענען ביזן היינטיקן טאָג די אי-דעאלאָגישע יסודות פון דער פראַנצייזשער פ. — אין קעגנזאָץ צו דער ענגלישער פ, שפילט די פראַנצייזשע פ, אַ וויכטיקע ראָל

וועלכע צייכענען זיך אויס מיט אַ געוויסן סימבאָלישן צערעמאָניאל, דאָס איז אַ מין נעאָ-הומאַניזם אויפן געזעלשאַפטלעך-קולטורעלן געביט. די אַנטשטייונג פון דער פרימויערער זוכן געוויסע פאָר-שער אין אַלטערטום, אפילו אין די מיזישע און גריכישע מיס-טעריען, אין די רימישע מויערער-אַרדנס און אין שלמה המלך'ס איינפיר פון בית-המקדש. אַנדערע פאָרשער וואָרפן פילשטענדיק אָפּ זיך אויף דער השגחה און באַוווּיזן גאָר אַז פ. איז אַנאַלאָגיש צו די מיטלאַטערלעכע האַנטווערקער-פאָריינען. דאָס אַרגאָניזאָציע-קע-מערל פון דער פ. איז די „לאָזשע“, וואָס באַשטימט פון אַ פאָרשידענע צאָל מיטגלידער. אַלע לאָזשעס פון דעם געגעבענעם לאַנד זענען געוויינלעך פאָרייניקט אין דער הויפט-לאָזשע. די וויכטיקסטע באַ-דייטונג אין איראָפּע האָבן די 2 הויפט-לאָזשעס: די ענגלישע „גרויס-לאָזשע“ אין די פראַנצייזישע „גראַנד אַריענט דע פראַנסע“. די גרויסע ענגלישע לאָזשע איז גע-גרינדעט געוואָרן אין 1717. אין 1723 זענען באַשטעטיקט געוואָרן די פרינציפן אָפּער די „אַלגע-מליכטן“ פון דער פ. — אויפן ערשטן פלאַן שטייט די לייטונג לטובת דער מענשהייט און די דערקענט-

אין פאליטישן לעבן. עקסטרעמער גייסטיקער ליבעראליזם, רעפובליקאניזם, פאציפיזם, שטיצן דעם פעלקער-בונד, א קאמף מיטן קלע-ריקאליזם און נאציאנאליזם — אט דאס זענען די הו פט-פרינציפן פון דער פראנצויזישער פ. דיראזיקע פרינציפן האָבן געפונען זייער אויסדרוק אין דער ראדיקאל-סאָ-ציאליסטישער פארטיי (העריאַ) און אין דער אָרגאַניזאַציע „ליגע צו פארטייריקן די רעכט פון מענטשן“ — „Ligue des Droits de l'Homme“ — (פ. ב. ז. א. 1). אויפן לעצטן פ. קאָנווענט אין פאריז אין 1925 זענען געווען פאָרשטייער פון 150 לאַזשעס. אַלט גרויס-מייסטער“ אין אויסגעוויילט געוואָרן מאַריס מאַניע, איי-נער פון די אָנפירער פון ביל-דונגס-מיניסטעריום. — אין דייטש-לאַנד זענען די פ. לאַזשעס נישט פאָרטייקט אין איין אָרגאַניזאַציע. אַ טייל לאַזשעס (די אזוי גערופע-נע „אַלט-פרייסישע“) נעמען נישט אָן קיין יידן. דיראזיקע לאַזשעס פאָרנעמען זיך על-פירוב מיט פילאָזאָפיש-דערציערישע פראָבלע-מען. צווישן די דייטשע פ. און צווישן די ענגלישע, פראַנצויזישע און איטאַליענישע פ. עקזיסטירן געוויסע חלוקי-דעות בנוגע דאָס אָנערקענען דעם הערשאַפֿער-טראַק-

טאָט. אין 1923 האָבן זיך געפּו-נען אויף דער גאַנצער וועלט בערך 26,000 פ. לאַזשעס מיט אַן ערך $3\frac{1}{2}$ מיליאָן מיטגלידער. אַ כאַראַקטעריסטישער שטריך פון דער פראַנצויזישער און טיילווייז אויך פון דער דייטשער פ. איז דער גרויסער אָנטייל פון יידן אין דערדאָזיקער אָרגאַניזאַציע. די קאָטוילישע קירך איז שטענדיק אַרויסגעטרעטן קעגן די פ., זענען דיק אין זייער גייסטיקן ליבעראַ-ליזם אַ סתירה צו די קריסטלעכע דאָגמען. אויך די איטאַליענישע מלוכה איז אין 1925 אַרויסגע-טרעטן קעגן די פ., אַרויסגעגעבען אַ ספעציעל געזעץ קעגן שאַפן געהיימע פאַרייגען, צוליב אַנדערע טעמים ווערן די פ. אויך באַקעמפט דורך די קאָמוניסטן, וועלכע טרעטן אַרויס קעגן פרינציפן פון אינ-דיווידועלער פרייהייט. פ. געפינען זיך אויך אין פּוילן, נאָר דאָ טרעטן זיי נישט אַרויס אין דער עפנטלעכקייט, דערפֿון נעמען זיך די פאַרשידענע השערות וועגן זייער צאָל און וועגן זייער השפעה. פון די עפנטלעכע פאַרטייען, שטייט אַמגענטסטן צו דער פ. אידעאָלאָגיע, די געזעלשאַפט פון דן פּוילישע פריידענקער“ אין וואַרשע, וועלכע גיט-אַרויס אַן אייגענע חודש-שריפט „דער פרייער געדאַנק“

פון דער אַרמיי (1907—1911),
שעף פון גענעראל-שטאַב
(1911—14), הויפט-אָנמירער פון
דער ענגלישער אַרמיי בעת דער
וועלט-מלחמה (1914—18), אונג-
טערדריקט דעם אויפשטאַנד אין
אירלאַנד (1916), וויצע-קעניג
פון אירלאַנד (1919).

פרעקווענץ (פֿאַסט) — דאָס
באַזוכן אָנטייל נעמען, (די פ.
אויף טראַמױיען, באַנען, טעאַטערס,
שולן, פאַרזאַמלונגען א. א. וו.).

„Wolna Mysł“), אין דער
לעצטער צייט איז די געזעלשאַפט
געוואָרן פֿיקטידירט דורך דער
מאַכט.

פרימער — דער דריטער
חודש אין קאַלענדאַר פון דער
ג.ר. פראַנצ. רעווי. (פון 21 נאָוועמ-
בער — 21 דעצעמבער).

פרענטש, דזשאַן (1832—
1925) — אַן ענגלישער פּעלר-
מאַרשאַל, גענעראַל-אַנספּעקטאָר

צ

(אַנגענומען דעמדאָזיקן טיטל אין
1547).

צאר, סט. (געב. 1882) — אַן
אַדוואָקאַט, ריכטער (1915)
באַזמטער אין יוסטיץ-מיניסטער-
יום, שעף פון דער ציוויל-קאַנצע-
לאַריע פון מלוכה-שעף פילסודסקי
(1918—1922) און פון פרעזי-
דענט מאַשציצקי (1926), רעדאַק-
טור פון דער יורדישער צייטשריפט
„פּאַלעסטרא“ (1924—25), וויצע-
יוסטיץ-מיניסטער (1926), יוס-
טיץ-מיניסטער פון 1928 אָן זײַנע
ווערקן, די קאָמונאַלע איינאַרד-

צאַל (ד.) א שטייער, וואָס ווערט
גענומען פון די אַריינגעפירטע
סחורות פון איטאַליע.

צאַל-אָנניע (ד.) — צאַל-
פאַרײן, אַ פאַרײניקונג פון
מלוכות, וועלכע שאַפּט אַפּ דעם
צאַל-טאַריף צווישן זיך און גלייכ-
צײטיק רעגולירן זיי דעם צאַל-
טאַריף לגבי אַנדערע מלוכות.

צאַר (ד.) — דער טיטל פון
די רוסישע זעלבסטהערשער.
דער ערשטער צאַר איז געווען
אַ יוהאַן דער גרויסער

גע אין פּוילן", די געשיכטע פון אדוואַקאטור אין פּוילן" א. א. ה.

ציוויליזאציע (זאט.) — די אנטוויקלונג, פארפולקומונג פון די זיטן, מידות, מנהגים; די אנט-וו קלונגס-מדרגה פון דער בילדונג; די באדייטנדיקע אנטוויקלונג פון די מאַטעריעלע און גייסטיקע בא-דערפענישן פון א פּאָלק.

ציווילער טויט — א שטראַף, וואָס באַשטייט אין דעם, אַז דער באַשטראַפּטער פאַרלירט זײַ-נץ רעכט, ער ווערט באַטראַכט ווי אַ געשטאַרבענער; זײַן פאַר-מעגן גײט-איבער צו די יורשים, דער תּוהבה-אַקט פאַרלירט זײַן גילטיקייט, אַזאַ מײַן שטראַף האָט עקזיסטירט אין דעם אַלטן רוים און אין רוסלאַנד פאַר דער מלחמה.

ציטאט (זאט.) — אַ ראיה, מײנונג, וואָס ווערט אַרויסגע-נומען פון אַ ווערק.

ציטירן — ווערטלעך ברעני-גען עמעצנס אַ מײנונג.

צימערונג אַלדער **קאָנפּע-רענץ** — אַן אינטערנאַציאָ-נאַלע סאָציאַליסטישע קאָנפּערענץ אין צײַמע-וואָלד (זווייט, 9—12 טעפּעמעצער 1915), אין דערדאָ-וויקער קאָנפּערענץ האָבן זײַך בא-

טיליקט די אינטערנאַציאָנאַלע שטרעמונגען פון די סאָציאַליסטישע פאַרטייען אין דײַטשלאַנד, פראַנק-רייך, רוסלאַנד, איטאַליע, פּוילן, באַלקאַן, שוועדן, נאָרוועגן, האָ-לאַנד און שווייץ. דער צ. ק. האָט זײַך געווענדעט מיט אַ מאָניפעסט צו די פראַלעטאַריער פון אײראָפּע מיט אַן אויפרוף, אַז זײ זאָלן אָנהײבן אַ קאַמף קעגן דער מלחמה און פאַר אַ באַדײַקן שלום אָן אַנעקסיעס און קאָנטריבוציעס אויפן גרונט פון זעלבסטבאַשטימונג פון די נאַציעס. אויף דערדאָזיקער קאָנפּערענץ האָט זײַך אויסגעצײט דער „צײמערונג" מיט לענינגן בראַש, וואָס האָט געפאָדערט אַ מער קלאָ-ע און מער רעוואָלוציאָנערע פאַרמ-לירונג פון אויפרוף, האָט גערופן צו אַ דעצידיירנדיקן קאַמף פאַר דער סאָציאַלער רעוואָלוציע און צום פאַרוואַנדלען די אימפעריאַ-ליסטישע מלחמה אין אַ בירגער-קריג. די צײמערונגלעך פאַר-צײקונג האָט אויסגעוויילט אַ צענט-ראַל-קאָמיטעט, וואָס זאָל פאַר-זעצן דעם אַנגעהויבענעם קאַמף. דעם 24—30 אפריל 1916 איז געוואָרן צײנויפגערופן אַ צוויי-ע קאָנפּערענץ אין קינטאַל, אין וועלכער ס'האַבן זײַך באַטייליקט 40 דעלעגאַטן פון פאַרשידענע

לענדער. די צימערוואלדער פאר-
ייניקונג האָט עקזיסטירט ביזן
ערשטן קאָנגרעס פון קאָמאניטערן
(1919).

ציניזם (גר.)— אַ פּילאָזאָפּישע
שיטה פון גריכישן פּילאָזאָף
אַנטיסטען (422 פאַר דער ג.
צ.), דייט וועלכער ס'קאָן זיין
גליקלעך נאָר דער, וואָס האָט נישט
קיין שום באַדערפענישן; דאָס
נישט האָבן קיין אַכטונג פאַר-
זאָנען, זאָכן, באַגריפן, וואָס זענען
ביי אַנדערע פאַררעכנט פאַר הויכ-
סיק, גרויס און הייליק.

ציצעראַ, מאַרק = טיילי
(106 - 43 פאַר דער נ. צ.)—
אינער פון די באַרימטסטע רוי-
מישע רעדנער און פּאָליטיקער.
זיינע בעסטע פּאָליטישע ווערק
זיינען: „וועגן דער רעפּובליק“,
„וועגן רעכט“.

ציקל (ג.ל.)— אַ קרייז, רייע פון
יאָרן, צאָלן; אַ ציקל לעק-
ציעס; אַ צייט-פּעריאָד, אין משך
פון וועלכן ס'חזרט זיך איבער
אין און דיוועלבע דערשיינונג.

צירקולאַר (פּאָט.)— אַ בריף,
באַקאַנטמאַכונג, אינסטרוקציע,
וואָס ווערט צעשיקט אין אַ גע-
היטער צאָל עקזעמפּלאַרן.

צענזאריזם (פּאָט.)— דאָס קאָנ-
צענטרירן די גאַנצע מאַכט אין
אין האַנט, אָפּהיטנדיק פּרומרט
די אויסצולעכע דעמאָקראַטישע
פאַרמען (זאזוי האָט, למשל, אויס-
געזען דער פּאָליטישער סיסטעם
פון נאַפּאָלעאָן I).

צעטיילונג פון אַרבעט—
(1) טעכנישע אַרבעטס-צע-
טיילונג: דאָס צעטיילן דעם פּראָ-
דוצי. פּראָצעס אויף אַ גאַנצער
ריי באַזונדערע, פשוטערע אָפּע-
ראַציעס, וואָס ווערן גלייכצייטיק
אויסגעפירט דורך פאַרשידענע אַר-
בעטער, אָדער דורך גאַנצע אַר-
בעטער-גרופּן, אין די גרענעצן
פון איינ- און דערזעלבער אונ-
טערנעמונג (פאַבריק, וואַרשטאַטן).
די טעכנישע אַרבעטס-צעטיילונג
הייבט זייער שטאַרק די אַרבעטס-
פּראָדוקטיוויטעט, ווייל זי גיט
דעם אַרבעטנדיקן די מעגלעכקייט
צו ספּעציאַליזירן זיך אויף אַ גע-
וויסן טייל פון דער אַרבעט און
העלפט צו צו דער עקאָנאָמיע פון
צייט, דירכדעם, וואָס עס הערט-
אויף די גויטווענדיקייט צו פאַר-
לירן צייט אויפן איבערגאַנג פון
אין אָפּעראַציע צו דער צווייטער.
(2) געזעלשאַפּטלעכע אַרבעטס-צע-
טיילונג — הייסט: דאָס פאַרטיילן
פאַרשידענע פּונקציעס פון פּראָ-
דוקטיווער טעטיקייט צווישן באַ-

זי געוויילט פאר א מיטגליד פון דער עקזוקוטיווע.

צעכן — אזוי האָבן געהייסן אין מיסלאַטער די ברייט-צע-צווייגטע האַנטווערקער-חברות פון מערב-אײראָפּע, דער ציל פון די צ. איז געווען צו רעגולירן די פראָדוקציע אין צו באַזייטיקן די קאָנקורענץ—דורך איינפירן אַ מאָ-נאָפאָל פאַרן גאַנצן האַנטווערקער-שטאַנד. אין סטאַטוט פון די צ. איז געווען גענוי באַשטימט די צאָל אַרבעטער און לערן-ייגלעך, וואָס יעדער מייסטער האָט געמעגט האָבן, די אַרבעטס-צײַט, דער קוואַ-לייטעט פון די אַרבעטס-מכשירים און רוי-שטאַפּן, דער פּמות פון די אויסגעאַרבעטע פראָדוקטן א. א. ח.

ספעציעלע באַאָמטע און די עלטסטע פון רי צ. האָבן שטרענג אַכטונג גע-געבן דערויף, אַז דידאָזיקע פאַראַ-גראַפן זאָלן פּינקטלעך אָפּגעהיט ווערן. יעדעס פאך האָט געהאַט זײַן אייגענעם צעך (למשל: שוסטער-צעך, שניידער-צעך, שמיד-צעך, גאַרבער-צעך א. א. ח.). די צ. אָרג. האָבן זיך געפונען נאָר אין די שטעט. יעדער בעל-מלאכה, ווען ער איז אָנגעקומען אין אַ פרעמדער שטאָט, האָט ער זיך געמוזט פאַר-שרייבן אין זײַן צעך, און אויב נישט—האָט ער נישט געהאַט קײן רעכט צו פאַרנעמען זיך מיט זײַן

זונדערע געזעלשאַפּטלעכע גרופּן אין שײַכטן. אין די אוראַלטע צײַטן איז די אַרבעטס-צעטיילונג אין דער פּרומיטיווער געמיינדע געווען זייער שוואַך אַנטוויקלט אין האָט זיך באַגרענעצט פּמעט בלוז מיטן צעטיילן די אַרבעטן לײטן געשלעכט און עלטערן; ערשט שפעטער האָט זיך אָפּגעטיילט די ער-אַרבעט פון פּי-צוכט, ס'האָבן זיך דיזערענצירט פאַרשידענע מלאכת א. א. ח. אַ געוויסע אַנטוויקלונגס-מדרגה פון געזעל-שאַפּטלעכער אַרבעטס-צעטיילונג זענען שוין די לעבנס-באַדינגונגען, וואָס האָבן גורם-געווען צום אײ-נערלעכן טױש-האַנדל.

צעטקין, קלאַרע (געבוירן 1856)—אַן אָנגעזעענע טוערין

אין דער דײַטשער קאָמוניסטישער פאַרטיי און אין דער אַלגעלע-לעכער קאָמוניסטישער באַוועגונג, האָט געאַרבעט אין אַן ענגן קאָנ-טאַקט מיט ראָזע לוקסעמבורג. בעת דער וועלט-מלחמה האָט זי געפירט אַ קאָמף מיט די שײ-דע מאַנער, שפעטער צוגע-שטאַנען צום קאָמוניסטישן פאַר-באַנד „ס פ א ר ט א קו ס“. זי איז אויך אַ חשובע פירערין פון דער פּרויען-באַוועגונג. אויפן 3-טן קאָנגרעס פון קאָמאינטערן ווערט

מלאכה. יעדער צעך האָז געהאַט זיין פּאָן אין הערב.

צעליבאט (פּאַט.) — פּרישוח. די דאָגמע פון דער קאַטוילי-שער קירך, וואָס פאַרווערט די גייסטלעכע חתונה צו האָבן.

צענוז (פּאַט.) — אַ געוויסע סאָ-ציאלע מדרגה אָדער בילדונגס-שטופע, וואָס גיט דאָס רעכט פון היילן און געוויילט צו ווערן אין פאַרלאַמענט, אין מוניציפּאַליטעט (זע); למשל: פאַרמעגענס-צענוז, בילדונגס-צענוז א. א. ה.

צענוזר (פּאַט.) — די קאָנטראָל פון רעגירונגס-אַגענטן איבער דער פרעסע (פּיכער, צייטונגען א. א. ה.).

צענטראַליזאציע (פּאַט.) — דאָס קאָנצענטרירן אין איין פּונקט; די קאָנצענטראַציע פון דער מאַכט אין איין האַנט.

צענטראַליזאציע פון קאפיטאַל — איינע פּין די גרעסטע דערשיינונגען פון דער היינטיקער קאפיטאַליסטישער אָרדנונג, וואָס באַשטייט אין דעם, אז דער גרעסטער טייל פון פּראָדוקציע-רייכטימער קאָנצענטרירט זיך אין די הענט פון אַ קליינער צאָל קאפיטאַליסטן. די היכטיקסטע

סיבה פון דע-דאָזיקער דערשיי-נינג איז: 1) די קאָנקורענץ, וואָס ברענגט-אונטער די קליינע אונ-טערנעמונגען, און דער אויפקום פון די גרויסע אונטערנעמונגען; 2) די שטרעבונג פון די קאפיטאַ-ליסטן צו באַשיצן-זיך פאַר דער קאָנסטראַקאַלער קאָנקורענץ. צו דעם צוועק פאַרזינדיקן-זיך קאפי-טאַליסטן יחידים אין אַקציען-גע-זעלשאַפטן און אויך אין סינדיקאַטן אין קאָלאָטאַלע טרעסטן. אין די סינדיקאַטן און אין די טרעסטן קענען זיך באַטייליקן אויך מענטשן, וואָס האָבן צו די אונטערנעמונגען קיין שום שייכות נישט, נאָר האָבן בלויז איינגעקויפט אַקציעס פון דער אונטערנעמונג און בא-קומען פון דעם גרויסע פאַרדינסטן. די אמתע אָנפירער זענען נאָר עטלעכע מענטשן, געוויינלעך די רייכסטע, וועלכע גייען אַרײַן אין דער פאַרהאַלטונג און פּירן-אַן מיט איר לױט זייער איינזען, וואָס רייכער און גרעסער דער טרעסט איז, אַלץ קלענער איז די צאָל אָנפירער. וואָס מער ס'אַנטוויקלט זיך דער קאפיטאַליזם, אַלץ שנע-לער קומט-פאַר דער פּראָצעס פון צענטראַליזאציע פון קאפיטאַל.

צענטראַלע מלוכות — אַזוי האָט מען גערופן בעת

צום פאַרייניקן-זיך אַרום צענטער.
צערעטעלי, י. — אַ רוסיש-
 גרוזינישער פּאָליטיקער, פּאַרוזי-
 צער פון ס.ד.-קלוב אין דער צוויי-
 טער רוסישערדומע (פּאַרלאַמענט),
 אינערן-מיניסטער אין דער רעוואָ-
 לוציאָנערער רעגירונג פון 1917,
 איינער פון די אָנפירער פון דער
 גרוזינישער רעפּובליק אין 1918
 (נישט-באָלשעוויסטישע), פּאַרשטיי-
 ער פון די גרוזינישע סאָציאַליסטן
 אין צווייטן אינטערנאַציאָנאַל.

צערעמאַניע (פּאַט.) — אױ-
 סערלעכע פּאַרמען, װאָס װערן
 אָפּגעהיטן בײַ פּאַרשירענע פּיער-
 לעכקייטן.

דער װעלט-מלחמה דעם בלאַק פון
 דײַטשלאַנד, עסטרייך און אינגאַרן
 אין קעגנזאַץ צו דער קאָאָליציע,
 װאָס איז באַשטאַנען פון פּראַנקי-
 רייך, ע:גלאַנד און רוסלאַנד.

צענטרום (פּאַט.) (1) מיטל-
 פּונקטן (2) אין פּאַרלאַמענט —
 אַ מעסיקע פּאַרטיי.

צענטריפּונאַל — װאָס בײַט
 אַרויס פון צענטער. צענטרי-
 פּוּאַלע שטרעבונגען אין אַ גע-
 זעלשאַפטלעכער באַװעגונג—הײסט:
 די שטרעבונג צו שפּאַלטונג, צום
 אָפּטיילן-זיך פון צענטער.

צענטריפּעטאַל (פּאַט.) —
 װאָס שטרעבט צום צענטער,

ק

קאָאָפּעראַציע (פּאַט.) — צו-
 זאַמענאַרבעט, אָנטייל; דאָס אָנ-
 נעמען אַ מיטגליד אין אַ גע-
 זעלשאַפט.

אַ ר ב ע ט ע ר - ק אָ אָ פּ ע ר אַ
 צ י ע — אַ ספּעציעלע פּאַרם פון
 אויסנוצן דורכן אַרבעטער-קלאַס
 די קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציע.
 אַזױױ די באַדערפענישן אין בױ-
 ליקע פּראָדוקטן פילן נישט בלוין
 די אַרבעטער, נאָר אױך אַנדערע

קאָאָפּטאַציע (פּאַט.) — דאָס
 אָננעמען פאַר אַ מיטגליד, דאָס
 דערגענוצן אַ קאָלעגיום, פּאַרוואַל-
 טונג, קאָמיסיע.

קאָאָפּעראַטיוו (פּאַט.) אַ
 חברה, פאַריין, װאָס האָט דעם
 ציל איינצוקויפן ביליקע סחורות,
 פּראָדוקטן פאַר די מיטגלידער,
 אָדער צו פירן בשותפות אַ גע-
 װיסע אינשערנעמונג.

שיכטן פון דער באפעלקערונג, דעריבער האָט זיך פארשטארקט דער דראַנג צו שאַפן קאָאָפּעראַ-טיוון אויך פון נישט-אַרבעטער. פרי די שטימען פון די קליינביר-גערעכע אַנטיילנעמער (דערעיקר בעלי-מלאכות און פויערים) זאָלן נישט איבערוועגן די אַרבעטער-שטימען און אזויארום שאַרפן די אַרבעטער צו באַנוצן זיך מיט די קאָאָפּעראַטיווע מיטלען (הילף פאר שטרריקנדיקע א. א. ו.), באַ-מיען זיך די אַרבעטער אין דער קאָפּיטאַליסטישער געזעלשאַפט צו שאַפן זייערע אייגענע קלאַסן-קאָ-אָפּעראַטיוון.

קאָבינעטן=סיסטעם - אזא

סיסטעם אין אַ קאָנסטיטוציאָנע-לע מלוכה, לויט וועלכן דער מיניסטערן-קאָבינעט ווערט אויס-געוויילט פון צווישן די גרעסטערע פאַרלאַמענטס-גרופּן. געוויינט-לעך גיט-איבער דער ראש פון דער אויסזערונגס-מאַכט (פרעזי-דענט) איינעם פון די אָנפירער פון דער מערהייט אין פאַרלאַ-מענט די אויפגאַבע צוזאַמענצו-שטעלן אַ מיניסט-קאָבינעט, אַזוי-אַרום איז די טעטיקייט פון מי-ניסטערן-קאָבינעט אַן איינהייט-לעכע און דער גאַנצער קאָבינעט איז פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דער

טעטיקייט פון יעדן מיניסטער באַזונדער. אַלע מיניסטערן זענען פאַרשטייער פון דער פאַרלאַמענטס-מעהייט און דריקן אויס דעם ווילן פון גרעסטן טייל פון דער באַפעלקערונג. ווען דער פאַרלאַ-מענט דריקט-אויס זיין אומצופרידנ-הייט מיט דער טעטיקייט פון מי-ניסטערן-קאָבינעט, גייט דער קאָ-בינעט אין דימיסיע אָדער ער ווענדעט זיך וועגן צוטרוי די-רעקט צום פּאַלק, ווען דאָס פּאַלק דריקט-אויס דורך אַ פּלעביסציט אומצוטרוי צום מיניסטערן-קאָבי-נעט, דעמאָלט גיט זיך דער ק. אָן אין דימיסיע. דאָס ווערט אַנ-גערופן פּאַליטישע פאַר-אַנטוואָרטלעכקייט. אַ ק. סיסטעם אין אַ מער אַנטוויקל-טער פאַרם עקיסטירט אין ענג-לאַנד און אין בראַנקרייך.

קאָבע, עטיען (1788 -

1856) - אַ פראַנצ. פּעדאַגאָג, מעדיקער, יוריסט, קאָמוניסט, מיטגליד פון הויפּ-קאָמיטעט פון די קאַרבאַנערן (זע), גענומען אַן אָנטייל אין דער יוילי-רעוואָלוציע. אין 1831 ווערט ק. אויסגעוויילט פאַר אַ דעפּוטאַט צום פאַרלאַמענט, וווּ ער טרעט אַרין אין דער עקסט-לינקער פאַרטיי. אין 1824 ווערט ק. פאַרמשפּט פאַר אַן אַר-

קאדעניץ (פאט.) (1—) די צייט, וואָס עס דויערט די טעטיקייט פון א געוויסער מאַכט, למשל: די קאדעניץ פון געשווארענע גע-ריכטן, סיים א. א. וו. 2; אַ האַרמאָניש פאַרענדיקונג פון אַ מוזיקאַלישער פראָדע; טאַקט.

קאהה, ג. (געב. 1862) — אַ בייערישער פּאָליטיקער, פרע-מיער (1920—24), האָט אַרויס-געשטעלט די פּאָדערונג, צו פאַר-ברייטערן די זעלבשטענדיקייט פון בייערן, צוגישט געמאַכט לודענ-דאַרפס מלוכה-אויבערקערעניש אין בייערן (1923), פון 1924 אָן פרעזעס פון אַדמיניסטראַטיוון טריבונאַל.

קאָוועניאַק, ע. ל. (1802—1857) — אַ פראַנצ. גענעראַל, קריגס-מיניסטער, וואָס האָט אויף אַן אכזר ותידיקן אויפן דערשטיקט די רעה. פון 1848, פרעזידענט פון מיניסטערן-קאָבינעט.

קאָוויסטיק (פאט.) — אַ פּשטל; סברות, וואָס ווערן קינסטלעך, דורך פּלפּיל, אַרויסגעדורנגען, כדי צו דערקלערן פאַרפֿאַנטערטע פֿאַגן אין דער געזעצגע זונג, רעליגיע און פּלאָזאָפּיע.

קאזוס (פאט.) — אַן אויסטערלי-שער פּאַל, געשעעניש.

טיקל אויף צוויי יאָר תּפּיטה, עמיגרירט קיין לאַנדאָן אין 1839 ווערט ק. אַמנעסצירט, קערט זיך אום צווייקיין פראַנקרייך, גרינג-דעט דאָרט קאָמוניסטישע פאַר-ייגען. נאָך דער יולי-רעוואָלוציע פון 1848 האָט זיך ק. מיאש-גע-ווען פון דעם, אַז זיינע פּלענער זאָלן פאַרווירקלעכט ווערן אין פראַנקרייך, און מיט אַ גרופע פון זיינע אָנהענגער (400 פּערזאָנן) באַזעצט ער זיך אין אַמעריקע.

קאדעטן (פר.) — שילער פון מיליטערישע שולן.

קאדעטן (ק. ד.) — אַ רוסישע קאָנסטיטוציאָנעלע דעמאָקראַ-טישע פאַרטיי, אָנטשטאַנען אין אָקטאָבער 1905. די ק. דאָבן זיך רעקרוטירט פון פאַרשידענע לי-בעראַלע גרופן. דאָס פראַגראַם פון די ק. ד. איז געווען: די קאָ-סטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע און ביר-גערלעכע פרייהייט. בעת די וואָס צו דער רוסישער דומע האָבן די ק. געהאַט זייער אַ גרויסע השפעה אין די בורשוואָזישע קריזן. איצט שפּילן די ק. אַ וויכטיקע ראָל צווישן דער רוסישער עמיגראַציע. פון די ק. האָט זיך אויסגעטיילט די גרופע „סמיענאָויעכאָוצעס“, וואָס איז פאַר דער אָנערקענונג פון דער סאָוועטישער מאַכט.

ווי ער פארבלייבט ביזן שליסן דעם טילויער טראקטאט.

קאלאניזאציע (זאט.)—דאס

באזעצן א געביט, לאנד מיט איבערוואנדערער, וואָס דער-האַלטן די פארבינדונג מיט זייער געבורטס-לאַנד. די ישובים, וואָס ווערן געגרינדעט דורך איבער-וואַנדערער, ווערן אָנגערופן קאַ-לאַניזאַציע; דאָס לאַנד, פון וועלכן די איבערוואַנדערער האָבן עמיג-יריט, ווערט אָנגערופן מאַטער-אַ-פּאַטריע. די קאלאָניעס זענען שטענדיק אָפּהענגיק פון דער מעטראָפּאָליע פּאָליטיש און עקאָ-נאָמיש. די קאלאָניזאציע קאָן זיין נישט בלויז אַ פּרייע, נאָר אויך אַ געצווינגענע, צמשל: די אַמאַ-ליקע פּאַרשיקונג פון ענגלישע פּאַרברעכער קיין אויסטראַליע, פּאַראַנזיזישע — קיין גוויניע און ניו-קאַלעדאָניע, רוסישע—קיין סי-ביר. דאָס סיסטעמאַטישע קאַלאָ-ניזירן פעלקער פון געדיכט-באַזע-סענע לענדער אין לענדער מיט אַ קליינער באַפעלקערונג האָט זיך פּאַקטיצירט שוין אין די גאַר-אַלטע צייטן (די קאַלאָניעס פון פעניציע, גריכנלאַנד און רוים). די ק. פון דער אנטיקישער וועלט האָט זיך באַגרענעצט מיטן מיטל-לענדישן ים און האָט נישט אָנגע-

קאַיאָ, י. (געב. 1863)—א

פּראַנצ. פּאָליטיקער, שטייערן-אינספּעקטאָר, דעפּוטאַט (1898—1919), מיטגליד פון דער ראַ-דיקאַטער פּאַרטיי, פינאַנץ-מיניס-טער (1899—1902, 1906—1909, 1913—1914), פּרעמיער מיניסטער (1911—12). בעת דער וועלט-מלחמה איז ק. געווען פאַר אַ שלום מיט דייטשלאַנד-דערפאַר ווערט ער באַשולדיקט אין מלוכה-פאַרראַט און ווערט פאַרמשפּט אויף 3 יאָר תּפּיסה און אויף 5 יאָר פּאַרשיקונג פון פּאַריז. אין 1924 ווערט ק. אַמנעסטירט, קערט זיך אום קיין פּאַריז, ווערט אויס-געוויילט פאַר אַ סענאַטאָר, ווערט שפּעטער פינאַנץ-מיניסטער (1925).

קאַלאָנטיי, ק. (1750—

1812)—א פּוילישער שריפט-שטעלער און פּאָליטיקער. אין דער צייט פון קאַטציושקאַס אויפשטאַנד איז ק. געוואָרן דער אָנפירער פון דער ראַדיקאַלער דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. נאָכדעם ווי דער אויפשטאַנד איז ליקווי-דירט געוואָרן אַנטלויפט ק. קיין עסטרייך, וווּ ער ווערט אַרעסטירט. אין אַ צייט אַרום קערט זיך ק. אום קיין פּוילן, ווערט באַלד אַרויסגעפּאָדערט דורך דער רוס. מאַכט קיין מאַסוּקווע (1807),

אים געוואָרן באַשטימט פון הימל.
די קירך דאַרף — לויט ק'ס מיי-
נונג — זיין אָפגעטיילט פון דער
מלכה.

קאָלטישאַק, א. (1870) —
1920) — אַ רוסישער אַדמיראַל,
בעת דער וועלט-מלחמה — אָנפירער
פון באַלטישן פּלאַט. אין 1919
קעמפט ק. מיט די באַלטישע וויקעט
אין סיביר.

קאָלזיניע (לאַט.) — אַ צוזאַמענ-
שטייט פון אַנטקעגנגעזעצטע
כחות אָדער אינטערעסן.

קאָלזינין, מ. (געב. 1875) —
אַ רוסישער קאָמוניסט, פּויער,
אַרבעטער, בירגערמייסטער פון
פּעטראָגראַד (1917), פּאַרוזיצער
פון ווּזניק (1919), פּאַרוזיצער
פון ציזיק (1923), מיטגליד פון
פּאַליטיביראַ.

קאָלף (כאַלף, אַר.) — מאַכאַ-
מעדס שטעלמאַרטערער, קע-
ניג פון די אַראַבער אין מיטל-
אַלער.

קאָלעגייע (לאַט.) — אַ גרופּע
מענטשן, וואָס פּירט-אַן מיט
אַן אַנשטאַלט אָדער מיט אַן אונ-
טערנעמונג, למשל: רעדאַקציע-
קאָלעגייט.

נומען אַזאַ גראַנדיעזן מאַסשטאַב
און מיט אַזאַ שנעלן טעמפּאַ, ווי
אין דער נייער צייט.

קאָלאָניע (לאַט.) — אַ ישוב
פון ערד-אַרבעטער מיט אַ קליי-
נער באַפעלקערונג; אַ ישוב, וואָס
איז געגרינדעט אין אַ פרעמד
לאַנד, פרי צו שאַפן דאָרטן אַן
אָפּזאָץ-מאַרק פאַר די סחורות פון
דער מעטראָפּאָליע, צו עקספּלאַ-
אַטירן די קרייכטימער; אַן אָרט,
וואוּן ס'ווערן פאַרשיקט פאַרברע-
כער; אַ קרייז מענטשן, וואָס
פאַרנעמט-זיך מיט דערזעלבער
אַרבעט, אָדער וואָס געהערט צו
אין פּאַלק, למשל: די יידישע ק.
אין ניו-יאָרק, פּוילישע ק. אין
פאַריז, קינסטלער-קאָלאָניע א. א. ו.

זומער-קאָלאָניע — אַ
געגנט מיט אַ געוונטן קלימאַט,
וואוּן ס'ווערן אַרויסגעשיקט
שוואַכע.

קאָלוניאַליזם — די דערע פון
באַוואַסן פראַנצ. רעליגיעזן
דעמאָקראַטאַר (XVI י"ה) זשאַן
קאָלוין (1509—1564), זיין אַנ-
שווינג איז געווען, אַז די געט-
דעכע חשבחה שפּילט די גרעסטע
ראָל אין מענטשלעכן לעבן, און
קינער איז נישט בלויז אָפּצוהווערן
פון זיך דעם גורל, וואָס איז פאַר

קאָלעקטיוו (זאט.) - אַ פּאַרײ-
ניקונג פון מענטשן, וואָס האָבן
צווישן זיך געמיינזאַמע אינטע-
רעסן, אײן אָנשויונג און אײן ציל.

קאָלעקטיוויזם (זאט.) - אַן
עקאָנאָמישע ריכטונג, וואָס
שטעבט צו אַ סאָציאַלער אָרד-
נונג (זע סאָציאַליזם).

קאמאָראַ (איט.) - אַ געהײמע
איט. פּאָליטישע אָרגאַניזאַציע,
אָרגאַניזירט אין אָנהײב XIX י"ה
דורך די רעאַקציאָנערן, וואָס זע-
געוואָרן אונטערגעשטיצט דורך
דער רעגירונג. - די רוסישע ק.
איז אַנטשטאַנען אין 1906 (שוואַרצ-
מאַהניקעס), וואָס האָט זיך גע-
שטעלט פאַר אַ ציל דורכצופירן פאַ-
ליטישע מאַרן.

קאמאַרילאַ (פּ.) - הױפּט-
לייט, אינטעריגאַנטן, וואָס רינגל-
לען אַרום דעם קעניג.

קאָמונאַלעוויירטשאַפּט-
אַ געזעלשאַפּטלעכע ווירטשאַפּט
אין דערפער און שטעט, אין אין
אַנדערע באזעצטע ישובים, וואָס
באַזירינגט די באדערפענישן פון
דער באַפעלקערונג.

קאָמוניזם (זאט.) - אַ געזעל-
שאַפּטלעך-פּאָליטישע ריכטונג,
וואָס שטרעבט צו פאַרניכטן די

קאָפיטאַליסטישע אָרדנונג, און צו
בויען די נייע געזעלשאַפּט אויף
יכודות פון בשותפותדיקייט פון
דער גאַנצער פּאָלקס-עשירות. דער
ק. איז עקסטרעמער פון סאָציאַ-
ליזם (זע). דער סאָציאַליזם שטייט
אויסן שטאַנדפונקט פון פּאַרלאַ-
מענטאַריזם און דעמאָקראַטיע,
דער ק. אָבער פּראָפּאַגאַדירט די
אידיע פון פּראָלעטאַרישער דיק-
טאַטור, ד. ה., דאָס איבערגעבן די
מאַכט אין די הענט פון אַרבעטער-
און פּויעריים-ראַטן. אויסן קאָמו-
ניסטישן שטאַנדפונקט שטייט די
סאָויעטישע רעגירונג, וועלכע
טרעט אָפּ אין געזיכטע הינזיכטן
פֿון אירע הויפט-פּרינציפּן (זע
זעפּ). די קאָמוניסטישע פּאַרטייען
פון פּאַרשידענע לענדער זענען
פאַרײניקט אין דריטן אינטער-
נאַציאָנאַל.

אוראַלער קאָמוניזם -
אָדער די אָרדנונג פון דער אור-
אַלטער געמיינדע, וואָס איז באַ-
שטאַנען פון אַ קליינע קרובדיקע
גרופע. אין אַזאַ פּרימיטיווער גע-
מיינדע האָט נישט עקזיסטירט קיין
אַרבעטס-פאַרטיילונג, און יעדע
געמיינדע איז געווען אַ גאַנץ באַ-
זונדערע געזעלשאַפּט, פון די פּאָ-
דקטן, וואָס זענען דערוואָרפן
געוואָרן דורך געמיינזאַמע אַר-
בעט, האָט יעדער מיטגליד פֿון

מארקסן און ענגעלסן אין 1847 אין לאנדאן. דער ק. מ. איז אָנגענומען געוואָרן אלס פראַ-גרעם פון דער אַרבעטער-באַווע-גונג. די געשיכטע פון דער גע-זעלשאַפט איז דער קלאַסן-קאָמף. די בורזשאַזישע געזעלשאַפט האָט געשאַפן נייע קלאַסן אויפן אָרט פון די אַלטע (פעאַדעליזם) און האָט אויסגעאַרבעט אופנים פון אונטערדריקונג, נייע קאָמפּס-אויסריכטן, האָט בולט-געמאַכט די קלאַסן-קעגנזאַצן, צעטיילנדיק-זיך אויף צוויי פיינבלעכע קלאַסן: בורזשאַזיע און פראַלע-טאַריאַט. אַנטוויקלענדיק די פראַדוקטיווע כּוּחות פון דער גע-זעלשאַפט, הערט די בורזשאַזיע אין אַ געוויסן פּעריאָד אַ שטע-רונג פאַרן ווייטערדיקן פראַגרעס. די בורזשאַזיע איז שוין אַליין מער נישט בכּח צו פאַרוואַלטן מיט די רייכטימער, וואָס זי אַליין האָט געשאַפן. צעשטערן דיאָאָזיקע בורזשאַזישע באַציונגען און שאַפן נייע, סאָציאַליסטישע קאָן נאָר דער פראַלעטאַריאַט, די רע-וואָלוציע פון פראַלעטאַריאַט איז די רעוואָלוציע פון דער גרויסער מערהייט אין לטובת דער מער-הייט. כּדי צו פאַרזיכערן דעם נצחון, און ניטיק, און דער פראַ-לעטאַריאַט זאל הערן געוואונטזי.

דער געמיינדע באַקומען אַ גלייכן חלק.

קאָמוניסטישער אינ-טערנאַציאָנאַל (קאָמאינ-טערנ)

—אוי הייסט דער דריטער אינטערנאַציאָנאַל. די אינציאָטיוו צו אָרגאַניזירן דעם ק. אי. האָט גענומען אויף זיך די ר. ק. פ. דער ערשטער קאָנגרעס פון ק. אי. איז פאַרגעקומען אין אָנהייב מערץ 1919 אין מאַסקווע. דער ק. אי. האָט זיך זייער שנעל אַנטוויקלט, און אין 1922 זענען שוין געווען אין אים בערך 2 מיליאָן מיט-גלידער. ק. פאַרטייען זענען פאַ-ראַן אין אַ סך לענדער. כּדי מען זאל קענען אַריינטרעטן אין ק. אי. דאַרף מען אָנערקענען די 21 פאַראַגראַפן, וואָס זענען אָנגענו-מען געוואָרן אויפן צווייטן קאָנ-גרעס. דער הויפט-אָרגאַן פון ק. אי. איז דער אַלגעמיינער וועלט-קאָנגרעס. די באַשלוסן פון קאָנ-גרעס זענען פאַרפליכטונג פאַר אַלע לענדער, וואָס גייען אַרײן אין צוואַנציגשטעל פון קאָמאינ-טערנ. קאָנגרעסן פון ק. אי. זענען פאַרגעקומען אין די יאָרן 1919, 1920, 1921, 1922 און 1924.

קאָמוניסטישער מאַני-פעסט—דער ק. מ. איז צו-

זעענענשטעלעס געוואָרן דורך

וואָלוציע (1917) געווען פאָרוי-
צער פון הוציק (אלרוס, אויספיר-
קאָמיטעט), באַטייליקט זיך אין
דער שלום-דע עגאָזיע אין בריסק
(1918), פאָרויצער פֿין מאַסקווער
סאָויעט, מיטגליד פון פּאָליט-
ביוראָ.

קאמפאניע

(פר.)—די צייט,
וואָס עס דויערט אַ מלחמה,
קאָמפּ; פאָבריקס-ק. — דער פּראָ-
דוקציע-סעזאָן פון אַ געוויסן אינ-
דוסטריע-צווייג; וואָל-ק. — די טע-
טיקייט פון פּאַרטייען און דער
צייט פון וואָסן אַדורכצופירן זייערע
קאָנדישאַן.

קאמפאקט

(ל.ט.)—געוויכט,
צוזאַמע געדריקט, למשׁל: קאָמ-
פּאַקטע מאַסן.

קאן

א שטאַט אין פּראַנקרייך,
אין וועלכער ס'איז פּאַרגעקומען
אין 1922 די קאָנפּערענץ צווישן
דער קאָאָליציע און די דייטשן
וועגן רעגולירן די מלחמה-
קאָנטריבוציע, וואָס דייטשלאַנד
דאַרף צאָלן דער קאָאָליציע.
דער פּאַרשטייער פון דייטשלאַנד
איז געווען דיר ראַטענוי. צוליב
די גרויסע הנחמה, וואָס זענען
געמאַכט געוואָרן פאַר דייטשלאַנד,
וואָס דער פּאַרלאַמענט אויסגע-
דריקט אומצוטרוי בריאַנט קאַפי-

וויק, אַרגאַניזירנדיק אַ שטאַרקע
קאָמ. פּאַרטיי. האָבנדיק פאַר זיך
דעם ציל: די פּאַרניכטונג פון דער
היינטיקער געזעלשאַפטלעכער אָרד-
נונג, ד. ה., אַ קאָמוניסטישע
רעוואָלוציע, ביי וועלכער דער
אַרבעטער-קלאַס האָט נישט וואָס
אַנצוהערן, אַ חוץ פּאַרקנעכטונג,
און געווינען קאָן ער די וועלט.
דער לאָזונג פון דער אַרבעטער-
באַוועגונג דאַרף זיין: „אַרבעטער
פון אַלע לענדער פאַרייניקט אייך“.

קאמוניסטישע פארטיי

אַן אַרבעטער-פּאַרטיי, וואָס
קעמפט פאַר דער איינפירונג פון
אַ קאָמוניסטישער אָרדנונג.

קאמוניסטישע פארטיי

אין פּוילן—עקזיסטירט אימ-
לעגאַל. בעת די לעצטע וואָסן
(1928) האָבן די קאָמוניסטן באַ-
קומען 7 מאַנדאַטן. פּאַרויצער פון
קאָמוניסטישן סיימ-קלוב איז דעפּ.
אַ. וואַרסקי-וואַרשאַווסקי.

קאמונע

(פר.)—אַ שטאַטישע
זעלבסטפאַרוואַלטונג; אַ גרופּע
מענטשן, וואָס פירט אַ בשותפות-
דיק לעבן.

קאמעניעווי

(ראָזענפעלד, ג.)
געב. (1883)—אַ רוסישער קאָ-
מיניסט. נאָך דער אַקטאָבער-רע-

נעט, וואָס האָט צו ליב דעם גע-
מוזט דעמיסיאָנירן.

קאנאסע — א שטאָט אין אי-
טאַליע, אין וועלכער דער
דייטשער קייזער היינריך VII
האָט זיך דערקלערט פאר אוי-
טערטעניק צום פויפסט גרגאָר
VII אין XI י"ה. „גין קיין קא-
נאָסע“ — באַדייט: אונטערגעבן
זיך, אונטע וואַרפן זיך עמעצנס
מאַכט.

קאָנגרעגאַציע (פּאַט.) — א
פאַרשאַד פון קאַטילישע
גייסטלעכע, וואָס שטרעבט צו
פאַרשאַפן אַ סך געעלשאַפּטלעכע
געבטן און צו אַרגאַניזירן זיך,
כדי צו קעמפן מיט די ראַדיקאַלע
פאַררייבן. ק. איז געווען שטאַרף
פאַרשפּרייט אין פראַנקרייך.

קאַנגרעס (פּאַט.) — אַ צוזאַ-
מענפאַר, גרעסערע פאַרזאַמלונג
אין די פאַררייניקטע שטאַטן פון
צוואַנציגטע הייסט דער פּע-
דעראַציע-פאַרלאַמענט — קאָנ-
גרעס.

קאָנדערסע, מ. (1743 —
1794) — אַ פראַנצויזישער גע-
לערנטער, פאַרימער מאַטעמאַ-
טיקער און פּאָליטישער טוער, אַ
זשוראַנדיסט. אין 1768 ווערט
ק. אויסגעוויילט פאַר אַ מיטגליד

פון דער וויסנשאַפּטלעכער אַקאַ-
דעמיע, געהערט צו די ענציק-
קלאַפּעדיסטן (זע) אין 1791
ווערט ק. אויסגעוויילט פאַר אַ
מיטגליד פון דער געזעצגעבערי-
שער פאַרזאַמלונג, ווערט איר
פרעזידענט. ק. האָט זיך געווענ-
דעט מיט אַ מאַניפעסט צו פראַנק-
רייך און צו גאַנץ אייראָפּע, אַז
מען זאָל מאַכן אַ סוף צו דער
הערשאַפט פון די קעניגן. ק. ווערט
אַרעסטירט און אין אַ צייט אַרום
געזיגט מען אים אַ פאַרסטן. ק.
האָט אָנגעשריבן אַ סך ווערק, אין
איינעם פון זיי זאָגט ער אַרויס
דעם געדאַנק, אַז דער מענטש
איז מסוגל צו דערגרייכן צו דער
העכסטער שלמות.

קאנוואסירן (ענג.) — אַזוי
ווערט אָנגערופן אין ענגלאַנד
אַ געוויסע פּאַרם פון וואַל-קאַמף.
די אָהענגער פון אַ געוויסן קאַנ-
דידאַט קומען אַ צייט פאַר די
וואַלן אַהיים צו די ווילער און
אַגירן זיי אין געהיים פאַר
זייער קאַנדידאַט. דערביי באַנוצן זיי
זיך מיט אַלע מיטלען, אַמילוי מיט
אַזאַ נישט-כשר מיטל, ווי אונטער-
קיפן מיט געלט. דאָס ק. פאַדערט
גרויסע געלט-מיטלען, דעריבער
איז עס צוגענגלעך נאָר פאַר די
רייכע קלאַסן, די אַרבעטער פאַר-

אין ד' אמאָליקע צאָרישע צייטן (XIX י"ח), וועלכע זענען גענומען געוואָרן צום מיליטער-דינסט פון קינדווייז אָן; 2) די קליינע ייִדישע קינדער, וועלכע „מען האָט גע-כאַפט“ און אָפּגעגעבן פאַר זעלנער.

קאָנטאַקט (פּאַט.) — אַ פאַר-בינדונג, פאַרײַנקונג.

קאָנטינגענט (פּאַט.) — אַ באַשטימטע צאָל, סכום, צו-זאַמענשטעל, דעמיל: דער ק. זעל-נער, וואָס אַ פּראָווינק, אַ שטאַט דאַרף צושטעלן.

קאָנטריבוציע (פּאַט.) — אַ מלחמה-שטייער, וואָס די זיגער ליגן אַרויף אויף איינגע-נומענע שטעט אָדער לענדער.

קאָנבאַלן (שפּ.) — מענטשן-פּרעסערס.

קאָנבאַליזם (שפּ.) — בלוט-דורשטיקייט, אַכוריות, מענטשן-פּרעסעריי.

קאָניונקטור (פּאַט.) — דער גאַנג פון די געשעענישן, אַ צופאַל, אויסזיכטן, האָפּנונגען; די סיבות, וואָס רופן אַרויס אַ האָסע אָדער בעסע אויפן געלט-און סחורות-מאַרק.

טייען קענען זיך נישט באַנוצן מיט דעמדאָליקן אַגיטאַציע-סיסטעם אין וואַל-קאַמף.

קאָנוואָקאַציאָנערער סייס — אַזוי האָט געהייסן אין פּוילן דער סייס, אין וועלכן ס'איז באַשטימט געוואָרן די צייט און די פּאַרם פון עלעקציע-סייס, ד. ה., די פאַרוואַלונג פון פּאַרשטייער פון פּאַרלאָמאָנט אַ קעניג. דער ק. ס. האָט אויך געזאָגט פאַר דער אָרדנונג אין לאַנד בײַ דער עלעקציע (וואָל פון אַ קעניג). דער I-טער ק. ס. איז פּאַרגע-קומען אין וואַרשע אין 1573.

קאָנווערסיע (לאַט.) — דאָס פאַרבײַטן די פּאַפירן פון אַ מלוכה-הלואה אויף אַנדערע ווערט-פאַפירן, דעמיל: קורק-טערמיניקע אויף לאַנג-טערמיניקע.

קאָנטאַ (איט.) — אַ חשבון, רעכענונג, קרעדיט אויפן נאָ-מען פון אַ געוויסער פּערזאָן אָדער פירמע.

קאָנטאַן (פּר.) — אַן אַדמי-ניסטראַט-ווער קרייז, פּראָווינק אין דער שווייץ (די שווייצאַרישע רעפּובליק איז צוזאַמענגעשטעלט פון 22 באַזונדערע קאַנטאָנען).

קאָנטאַניסטן (ד.) — 1) די מינדעריעריקע זין פון זעלנער

קאנסאָלידאציע (זאט.)

א פארייניקונג, פאריינהייטלע-
נונג; דאָס פארויכערן מלוכה-חיבות
אויף שטענדיקע פעסטע הכנסות.

קאנסאָרציום (זאט.) א

געזעלשאַפט, פארייניקונג פון
גרויס-אינדוסטריעלער אָדער באני-
קירן, וואָס האָט דעם ציל דורכצו-
פירן געוויסע אינדוסטריעלע אָדער
פינאנסיעלע אונטערנעמונגען.

קאנסטאן, ב. 1767—

1830) — א פראנצויזישער
פאליטיקער, שריפטשטעלער, פאָר-
שטייער פון פאליטישן ליבעראליזם.
ק. האָט אנטוויקלט און דערקלערט
די פארשידענע פרייהייטס-רעכט
(באזונדער די פרעסע-פרייהייט),
האָט דערגעזעט מאָנטעס קיעס
טעאָריע וועגן דער צעטיילונג פון
מאַכט (זע מאָנטעס קיעס),
מאכנדיק דערביי אויפמערקזאַם
אויף די רעכט פון מאָנאַרך, וועלכע
אונטערשיידן זיך פון דער געזעצ-
געבערישער מאַכט, אויספירונגס-
און געריכטס-מאַכט.

קאנסטיטוציאָנטע (פר.)

א פארוואַלונג פון די פאָלקס-
אויסדערוויילטע, וואָס האָט דעם
ציל אָנצוצייכענען די הויפּט-יסודות
פון אַ נײַער דעמאָקראַטישער
מלוכה-אָרדנונג.

קאנסטיטוציע (זאט.)

אָרדנונג, רעגירונגס-פאָרם. די
מלוכה-אָרדנונג אָדער די גרונט-
געזעצן (קאנסטיטוציאָנעלער אַקט),
וואָס באַשטימען דעם פאָרשטייער-
שאַפט-סיסטעם פאָר דער אָנפירונג
מיט דער מלוכה, די ק. ווערט
אויסגעארבעט דורך די פאָרשטייער
פון פאָלק און צייכנט גענוי אָן אין
פאָרם פון גרונט-געזעצן; די רעכט
אין פליכטן פון ראש פון דער
מלוכה, די רעכט פון די בירגער
(אומבאָירלעכקייט פון פערזאָן,
ווינונג, קאָרעספאָנדענץ, פרייהייט
פון געוויסן, וואָרט, פרעסע, פאָר-
זאַמלונגען, פאָריינען), די רעכט
און פליכטן פון פאָרצאָמענט, ווי
אויך פון די מיניסטאָרן, ביי אַ קאָנ-
סטיטוציאָנעלער אָרדנונג געמינט
זיך שטענדיק די מאַכט אין די
הענט פון דעם קלאַס, וואָס איז
מאָטעריעליש שטאַרקער. דער מאַ-
טעריעלישער כח פון דער בורשו-
אָזיע ליגט אין איר געלט און
אַנדערע קאָפיטאַלן; דער מאָטערי-
יעלישער כח פון פראָלעטאַריאַט
ליגט אין זיין אַרבעטס-קראַפט אין
אַחזות. דידאָזיקע צוויי קלאַסן
באַקעמפן זיך קעגנזייטיק, יעדער
פון זיי מיט זיין מאָטעריעלישן כח.
אַט דידאָזיקע קעגנזייטיקע באַ-
ציונג פון די מאָטעריעלישע כחות
פון די קלאַסן אין דער געגעבענער

געוועלשאַפט דריקט זיך אויס אין דער געשריבענער ק. די מאַטעריעלישע כחות פון די קלאַסן זענען די יסודות, אויף וועלכע עס שטיצט זיך די ק.

קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע — אזא מלוכה-

אַרדנונג, ביי וועלכער די מאַכט פון מאָנאַרך איז באַגרענעצט דורך אַ פאַרלאַמענט.

קאָנספיראציע (פּאַט.) — אַ פאַרשווע יונג; אַ געהיימער ענין.

קאָנפּיסקאָט (פּאַט.) — דאָס צונעמען מיט צוזאַנג געוויסע זאַכן לויט אַן אורטייל פון געריכט אָדער פאַראַרדנונג פון דער אַדמיניסטראַטיווער מאַכט.

קאָנפּעדעראַציע (פּאַט.) —

אַ פאַרבאַנד פון מלוכות אָדער פּראָווינצן; אַ פּאָליטישע פּאַרטייני-קונג; פאַרבאַנד, בונד.

קאָנפּערענץ (פּאַט.) — אַ

באַראַטונג; אַ באַראַטונג פון דיפּלאָמאַטן וועגן פּאָליטישע ענינים.

האַאַגער קאָנפּערענץ — פון 1899—1907, אויף וועלכער ס'זענען באַהאַנדלט געוואָרן פאַרשידענע פּאָליטישע פּראָגן, בפרט וועגן באַפעסטיקן דעם וועלט-שלום.

קאָנצלער (פּאַט.) — אַן אַמאָ-ליקער טיטל פון הויכע באַאַמטען; שפּעטער — דער טיטל פון פרעמיער אין דייטשלאַנד און אין עסטרייך.

קאָנצענטראַציע (פּאַט.) —

דאָס אויסזאַמלען, צוזאַמענ-קלויבן, דער היפּך איז: דעקאָנצענטראַציע — צעטיילן, צעשפּליטערן.

קאָנצענטראַציע פון קאָ-פּיטאַל — זע צענטראַלי-

זאַציע פון קאַפיטאַל.

קאָנצעסיע (פּאַט.) — אַ פּרי-

ווילעגנע אויף אַ געוויסער אונטערנעמונג, אַרויסגעגעבן דורך דער רעגירונג.

קאָנצערן — אַ פּיאָנסיעלער

בינד צווישן זעלבשטענדיקע אונטערנעמונגען. אַן אינטעסיווע טעטיקייט האָט נאָך דער וועלט-מלחמה אַרויסגעוויזן אין דייטש-לאַנד ביים שאַפּן קאָנצערנען הוי-גאַסטינעס.

קאָנקאַרדאַט (פּאַט.) — אַן

אַפּמאַך צווישן פּויפּסט מיט אַ מלוכה וועגן ענינים, האָס זענען נוגע דער קירך.

קאָנקלאַוז (פּאַט.) — אַ פאַר-

זאַמלונג פון די קאַרדינאַלן,

נרי אויסצוהיילן איינעם פון צווישן זיך פאר א פויפסט.

קאסאמענט, ר. (1864) —

(1916) — אן אירלענדישער פאליטיקער, ענגלישער קאנטול אין פיל שטעט, בעת דער וועלט-מלחמה איז ק. א יויסגעטרעטן קעגן נעמען אירלענדישער רעקוטן אין דער ענגלישער ארמיי. באשול-דיקט אין מלוכה-פארראט, הערט ק. פארמשפט צו טויט-שטראף דורך הענגען.

קאסאציע (פאט.) — דאָס

מבטל-מאכן, אָפּוואַרפֿן אַ גע-ריכטס-אורטייל, צוואה, אָפּמאַך, פּריווילעגיע א. א. וו.

קאסאציע-געריכט —

דאָס העכסטע גערכט, וואָס האָט די מאַכט מבטל צו מאַכן אורטיילן פון די גינדיקערע געריכטס-אינסטאַנצן.

קאסטע (שפ.) — אַ קלאַס

מענטשן, וואָס איז פּולשטענדיק אָפּגעטיילט פון אַנדערע קלאַסן יורדיש און געזעלשאַפּטלעך.

קאסאפאליט (גר.) — אַ

וועלט-בירגער, וואָס אָנערקענט נישט די נאַציאָנאַלע אָפּגענוגערט-קייט.

קאסאפאליטיזם (גר.) —

אָס באַטראַכטן זיך פאַר אַ וועלט-

בירגער; דאָס שטעלן די אינטערעסן פון דער מענטשהייט העכער פאַר די אינטערעסן פון אייגענעם פאָלק.

קאפיטאַל (פאט.) — געלט,

וואָס ברענגט ריווח. זאַכן, וואָס ווערן געשאַפֿן דורך מענטשלעכער אַרבעט און וואָס דינען צו אַ וויי-טערדיקער פּראָדוקציע (מכשירים, מאַטעריאַלן און רוישטאָפֿן); באַ-וועגלעכע גיטער, פאַרמעגן.

טויטער קאפיטאל —

וואָס ברענגט נישט קיין ריווח.

אומזאק-קאפיטאל — אַ

טייל פון ק. וואָס נוצט זיך שוועל אויס (די הוצאות אויף רוישטאָפֿן, באַהאַיצונג און אַרבעטס-לוין).

דויערנדיקער קאפי-

טאל — אַ טייל פון ק., וואָס נוצט זיך אויס לאַנגזאַם (אויף מאַ-שיגען, בנינים א. א. וו.)

אייזערנער קאפיטאל —

וואָס פון אים ווערן אויסגעניצט נאָר די פּראָצענטן; אַ קרן-קימת.

רעזערוו-קאפיטאל —

וואָס ליגט גרייט אויף צו דעקן נישט-פאַראויסגעזעענע הוצאות.

אַמאָרטיזאַציע-קאפי-

טאל — וואָס ווערט יערלעך אַוועקגעלייגט פון די ווכנסות אויף צו דעקן דעם אָפּנוץ פון בנינים,

מאשינען אין אויף איינצוקויטן
נייע.

קאפיטאליזם (פאט.) — 1) די
מאכט פון קאפיטאל; 2) איינע
פון די פארמען פון עקאנאמישן
לעבן, דער בולטער סימן פון ק.
איז דאס צעטיילן די פראדוצירער
אויף צוויי קלאסן: 1) קאפיטאליסטן,
צו וועמען ס'געהערן די מכשירים,
פראדוציר-מיטלען און רוישטאָפן;
2) אַרבעטער, וואָס זייער איינציק
פארמעגן איז די אַרבעט.

קאקאווסקי, א. (ג. 1862) —
פּוילישער אַרציבישאָף פון 1913
אָ, מיטגליד פון רעגענטן-ראַט
(18—1917), קארדוואַל פון
1919 אָ.

קאראכאן, ל. (ג. 1889) —
אַ רוסישער קאָמוניסט, עקאָנאָ-
מיסט, מיטאַרבעטער פון רוסישן
אויסערן-קאָמיסאַריאַט, קאָנסול אין
וואַרשע (1923), אַמבאַסאַדאָר אין
פּעקין.

קאראלי, מ. (געב. 1875) —
אַן אונגאַרישער גראַף, פּאָלי-
טיקער, דעפּוטאַט, אָנהענגער פון
דער קאָאָליציע בעת דער וועלט-
מלחמה, פּרעמיער פון דער רעוואָ-
לוציאָנערער רעגירונג (1918),
פּרעזידענט פון דער אונגאַרישער
רעפּובליק (1919), גיט איבער די
מאכט די קאָמוניסטן (בעלזאָ קו הן)
אין מערץ 1919, איצט פּאָליטי-
שער עמיגראַנט.

קאראן (זר.) — דאָס הייליקע
בוך פון די מאַכמעדאַנער, ווי
ציי יידן דער תנ"ך, ציי קריסטן
די עוואַנגעליע.

קאראנטיו (איט.) — 1) אַ
אינאָלירונגס-אַנשטאַלט פאַר
מענטשן, חיות און שיפן, וואָס קו-
מען פון לענדער, אין וועלכע
ס'הערשן פאַרשידענע עפּידעמיישע

**אינדוסטריעלער קא-
פּיטאָליזם** — דאָס אַריינגיין
קאָפיטאַל דירעקט אין די פּראָדו-
ציר-צווייגן. א. ק. צייכנט זיך
אויס מיט אַ ברעט-אַנטוויקלעטער
געזעלשאַפטלעכער און טעכנישער
אַרבעטס-צעטיילונג; דער וואַרשטאַט
ווערט אַרויסגעשטופט דורך דער
פאַבריק, די קליינע בעלי-מלאכות-
דורך די פאַבריקס-אַרבעטער.

קאפער (האָל.) — אַ שיף,
וואָס האָט די אויפגאַבע אויסצו-
שפירן און כאַפן דעם שוואַס שיפן;
אַ ים-גולן, פיראַט.

קאציק (שפ.) — דער פירער
פון די אינדיאַנער-שבטים אין
דרום-אַמעריקע; פּיג. אַן אַליינהער-
שער פון אַ קליין מלוכהלע.

קראַנקהייטן; 2) די צייט און דאָס אָרט, וואָס איז באַשטימט צו האַלטן די אינזאָלירטע.

קארבאָנארן — אַ געהיימע

איטאַליענישע געזעלשאַפט, וואָס האָט געהאַט דעם ציל צו קעמפן קעגן דער פראַנצויזישער הערשאַפֿט איבער איטאַליע. נאָך דער יולי-רעוואָלוציע פון 1830 איז גע-גרונדעט געוואָרן אַ געזעלשאַפט אונטערן נאָמען „דעמאָקראַטישע קארבאָנארן“, וואָס האָט זיך גע-שטעלט פאַר אַ ציל איינצופירן אין לאַנד אַ סאָציאַליסטישע אָרדנונג.

קארדינאַל (פּאַט.) — דער

העכסטער גייסטלעכער נאָכן פּויפּסט. די צאָל פון די קארדי-נאַלן איז 70. די קארדינאַלן האָבן דאָס רעכט אויסצווהילן אַ פּויפּסט.

קארדינאַל (פּאַט.) — עיקרדיק,

פרינציפיעל, פונדאמענטאַל.

קארדע, דע ארמאן שאר-

פּאַטע (1768—1793) — די מערדערין פון מאַראַטן. ק. איז געווען אַן אַדעליגע, פאַנאַטיש איבערגעגעבן די פרייהייטס-אידיע, האָט געוואַלט באַפרייען פראַנקרייך פון די טעראָריסטן, זי איז געקומען קיין פאַריז, פרי צו דערהרגענען מאַראַטן אַדער ראָ-בעספיערן, און הען מאַראַט האָט

געטאָדן, אַז מען דאַרף נאָך אימ-ברענגען 200 טויזנט בירגער, האָט זי אים דערשטאָכן מיט אַ מעסער און ווי אַ העלדן איז זי געגאַנגען צום עשאַפּאַט.

קאָרדעליערו — מיטגלידער

פון איינעם פון די פאַליטישע קלובן אין דער צייט פון דער גרויסער פראַנצ. רעוואָלוציע. די מאָנאַטיר פון די פראַנצויסקאַנער מאָנאַכן — קאָרדעליערן. פון דעם שטאַמט דער נאָמען ק. די אָנפירער פון ק. זענען געווען דאָ גע-טאָן און דעמאָלען. אין דער צייט פון קאָנזענט האָבן זיי צו-זאַמען מיט די יאַקאָבינער געגרינדעט די פאַרטיי פון ק. שפּעטער הערן זיי באַזיגט דורך ראָבעס-פיערן, און אין 1794 הערן זיי גיליאַטינירט.

קארטעל (פּר.) — אַן אָפּמאַך

צווישן די רעגירונגען פון צוויי מלכות וועגן אויסטויש פון קריגס-געפאָנגענע אָדער וועגן אַרויסגעבן דעזערטירן; אַ פאַרין פאַר קעגנזיי-טיקער הילף; סינדיקאַט, טרעסט.

קארמאַניאַלאַ (פּר.) — אַ

פראַנצויזיש רעוואָלוציאָנער ליד.

קאָרפּאָראַציע (פּאַט.) — אַ

פאַרבאַנד, פאַרייניקונג.

הויפט-אַנפירער פֿין די פּוילישע לעגיאָנען, פּאַלעס אַריין נאָך אַ פּאַר-שפּילטן קאַמף אין די הענט פֿון די רוסן; אין אַ צייט אַרום באַג-נעדיגט אים דער צאַר פּאַוועל I. דעמאָלט עמיגרירט ק. קיין אַמע-ריקע, פֿון דאָרט קיין שווייצערע, וווּ ער פּאַרבלייבט ביזן טויט. זיינע ביינער זענען געוואָרן איבער-געפירט קיין פּוילן און באַגראָבן געוואָרן אין קראַקע אויפן ווא-וועל אין די קעניגלעכע קברים. דאָס פּוילישע פּאַלק האָט צו זיין אָנדענק אויפגעשט הינטער קראַקע אַ בערגל, וואָס ווערט אָנגערופן קאַטציושקאָ-באַרג.

קוהן, בעלאַ (געב. 1885) — אַן אונגאַרישער קאָמוניסט. זשורנאַליסט, קאָמ. דיקטאַטאָר אין אונגאַרן פֿון מערק ביז אויגוסט 1919. נאָך דער פּיקוידאַציע פֿון דער קאָמוניסטישער דיקטאַטור אַנטלויפט ק. קיין עסטרייך.

קוואַקערס (ענג.) — אַ רעליג-יעזע סעקטע (אין אַמעריקע, ענגלאַנד), אַנטשטאַנען אין ענג-לאַנד אין XVII י"ה, קעגנער פֿון אַ שבועה, מיליטער-דינסטן האָבן נישט קיין גייטלעכע.

קוואַרום (פּאַט.) — די קלענסטע צאָל אָנהענגיקע אויף אַ פּאַר-

קאָרפּוס (פּאַט.) — דער קערפּער-טייל פֿון האַלדז ביז די פּיס; אַ מיליטער-אָפּטיילונג, וואָס באַשטייט פֿון 2 אָדער 3 דיווי-זיעס; אין דער אַרכיטעקטור — דער מיטלסטער הויפט-טייל פֿון אַ בנין.

ד י פ ל א מ ט י ש ע ר ק אָ ר - פּוּ ס — די דיפּלאָמאַטישע קערפּערשאַפט פֿון אַ מלוכה. דער ד. ק. טרעט אַרויס עפּנטלעך בעת פּייערלעכקייטן אין עפּנטלעכע אויפנאַמען. דער ראש (דעקאַן) פֿון ד. ק. איז דער עלטסטער לויט זיין ראַנג און לאַנגיעריקער דיפּלאָ-מאַטישער סעטיקייט.

קאַשין, מ. (געב. 1869) — אַ לערער, טראַנזיזישער פּאָלי-טיקער, קאָמוניסט, דעפּוטאַט פֿון 1914 אָ.

קאַטציושקאָ, טאַדעאָש (1746—1817) — אַ פּוילישער

גענעראַל, גענומען אַן אַנטייל אין די פּרייהייטס-קאַמפּן פֿון די אַמע-ריקאַנער קעגן ענגלאַנד (1783). אין 1785 קערט זיך ק. אום קיין פּוילן, בעת די קאַמפּן צווישן פּוילן אין רוסלאַנד צייכנט ער זיך אום מיט זיינע מיליטערישע פּע-קייטן. ווען ס'ברעכט-אויס דער אויפשטאַנד אין 1794 ווערט ק.

זאמלונג, וואָס האָט דאָס רעכט אָנצונעמען רעזאָלוציעס.

קווירינאל (לאַט.) — די רע-זידענץ פֿון איטאַליענישן קעניג; דער גאַמען פֿון איינעם פֿון די זיבן בערגלעך, אויף וועלכע רוים איז געוואָרן געבויט.

קוועסטאָרן (פר.) — אין דער נאַציאָנאַל-פּאַרלאַמאָנט (פֿון 1848 — 1851 און פֿון 1871) — דריי מיטגלידער פֿון דער קאָמיטע, וואָס פּאַרנעמט-זיך מיט דער הירטשאַפט פֿון פּאַרלאַ-מענט.

קויטסקי, ק. (געב. 1854) — אַן אָנגעזעענער טעאַרעטיקער פֿון דייטשן סאָציאַליזם, פּובלי-ציסט, אָנהענגער פֿון מאַרקסיוזם (זע), רעדאַגירט „די נייע צייט“ (1883—1917), בעת דער וועלט-מלחמה דערנענטערט ער זיך צו די אומאַפּהענגיקע סאָציאַליסטן, גע-הערט איצט צו דער סאָציאַל-דע-מאָקראַטישער פּאַרטיי, זיינע ווערק: „די אָגראַר-פּראָגע“ (1899), „קאַרל מאַרקס' עקאָנאָמישע לערע“, „עטיק און די מאַטעריאַליסטישע אויפ-פּאַסונג פֿון דער געשיכטע“ און אַסך אַנדערע.

קוילטור (לאַט.) — בילדונג, אַנטוויקלונג, פּאַרזיידלונג, אויס-

בילדונג. אַ שעפּערישע טעטיקייט פֿון מענטשן אויף אַלע געביטן פֿון לעבן.

מאַטעריעלע ק. — אויסאַר-בעטונג פֿון מכשירים, מלבושים, געווער, ב.י.ם.

געזעלשאַפטלעכע ק. — די אָנטוויקלונגס-פּאַרמען פֿון גע-זעלשאַפטלעכע און מלוכה-לעבן.

גייסטיקע ק. — שפּראַך, וויסנשאַפט, פּילאָזאָפּיע, אַמונה, קונסט. אין ענגן זין פֿון וואָרט פּאַרשטייט מען אָפט אונטערן באַ-גריף ק. אַ געוויסע מדרגה פֿון בילדונג. אין אַגריקולטור ווערט דער באַגריף ק. באַנוצט צו באַ-צייכענען די אַנטוויקלונג פֿון צמחים און חיות.

קוילטורטרעגער (ד.) — אַ קוילטור-שאַריטע.

קויטאָר-אינדוסטריע — אַ באַזונדערע פּאַרם פֿון מלאכה, וואָס איז אַן איבערגאַנג צום קאַ-פיטאַליזם, מיט ק.א. פּאַרנעמען זיך דערעיקר פּויערם, וועלכע האָבן איבערגעריסן מיט דער ערד-אַרבעט.

קוילקוקס-קלען (ענג.) — אַ פּאַשיסטישע אָרגאַניזאַציע

איז די פארמיניקטע שטאטן פון צפון-אמעריקע.

קוריע (לאַט.) — אין אלטן

רוים—דע-נאָמען פון די קלאַסן, און וועלכע ס'האָבן זיך געטיילט די בארימטע אַדעליגע רוימישע משפחות; דאָס באַראַטונגס-אַרט פון די רוימישע פאַטריציער און זי-צ'אָנגס-אַרט פון סענאַ; דער פּרופּסט-זעכער הייף און דאָס קאַרדינאַלן-קאַלעגיום. אַ גרופּע היילער, לויט דעם פאַרמעגנס-אַדער שטאַנד-צענו, למשל: אַרבעטער-קוריע, פּויעריים-קוריע א. א. ה.

קורס (לאַט.) — דער הערט

פון בערוע-פּאַפּירן, אַקציעס, אַפּליגאַציעס און סחורות. פּאַ-ליטישער קורס הייסט: די פּאַ-ליטישע טענדענץ פון אַ געוויסער רעגירונג.

קייטאָן, זש. (1750—1794)—

אַ פּראָב. טעראָריסט, יאַקאָ-בינער, אין דער צייט פון דער גאַר פּר. נצ. רעוואָלוציע, געשטימט פאַר דערמאָרדן דעם קעניג, אַ גאַנצער פריינט פון ראָבּינסן-ערין און מיטגליד פון רעטונגס-קאָמיטעט, אַ אָנהענגער פון דאַנטאָ-נען און פון די קאָמוניסטן. מיט זיין געהאָלטיקער ענערגיע האָט קייטאָן טריי געדינט פּראָ-קרייך.

אין יענער היסטאָרישער צייט. קייטאָן איז געוואָרן גיליאַטינירס צוזאַ-מען מיט ראָבעספּיערן.

קילינסקי, י. — אַ שוועדער,

פּוילישער פּרייהייטס-קעמפּער. בעת קאָשציושקאָס אויפשטאַנד אין 1794 האָט קייטאָן געוואָרן דער האַרשער קליינפירער און גע-האַלפּן צו פאַרטרייבן די רוסן פון פּוילן. פאַר זיינע גרויסע פאַר-דינסטן לטובת פּוילן הערט ער דורך קאָשציושקאָן נאָמינירט אלס פּילקאָהויב. נאָך דער ליקוידאַציע פון אויפשטאַנד הערט קייטאָן טירט צוזאַמען מיט קאָשציושקאָ און הערט אַריינגעזעצט אין פעט-ראָפּאָוואָווער פעסטונג. דאָס בא-פרייטע פּוילן פאַראייביקט קייטאָן אַנרופּנדיק אויף זיין נאָמען פיל גאַסן און עפנטלעכע פּלעצער אין פאַרשידענע שטעט.

קלאַס (לאַט.) — אין פּאָליטישן

זין: אַ גרופּע מענטשן, וואָס איז פאַרייניקט צווישן זיך דורך נעמיינזאַמע אינטערעסן און גע-זעלשאַפּטלעכער שטעלונג, למשל: אַרבעטער-קלאַס, פּויער-קלאַס, סחורים-קלאַס א. א. ה. סאָציאַ-ליסטן זענען אין דער געזעלשאַפּט נאָר 2 קלאַסן: בורזשוואַזיע און פּראָלעטאַריאַט.

קליקע (פּר.) — אַ גרופע מענטשן, וואָס איז פאַרמיניקט דורך גע- מיינזאַמע אינטערעסן, וועלכע זע- גען שעדלעך פאַרן פּלע.

קלעמאַנסאָ, זש., ד"ר (געב. 1841) — אַ פּראַנציזי- שער פּאָליטיקער, אָנפירער פון דער ראַייקאַלער גרופע פאַר דער וועלט-מלחמה, דעפוטאַט פון 1876 אָן, סענאַטאָר פון 1902 אָן, רעי- דאַקטאָר פון „זשיסטי“ און „אוי- ראָר“, פּרעמיער (1906 — 09, 1917 — 1920), פּאַרויצער פון דער ווערסאַלער שלום-קאָנפּערענץ, מיטגליד פון דער פּראַנציזישער אַקאַדעמיע. ק. ווערט אָנגערופן „דער טיגער“ — צוליב זיין גאַליקן הומאָר, וואָס האָט גורם-געווען צו דער מפּלה פון אַ סך מיגיס- טאָרן-קאַבינעטן.

קלעריקאַליזם (לאַט.) — אַזוי ווערט באַצייכנט דורך די ליי- בעראַפֿן און סאָציאַליסטן דער דע- צידירנדיקער אַיינפלוס פון די גייסטלעכע אויפן געזעלשאַפטלעכן, פּאָליטישן אין קולטורעלן לעבן; דאָס שטרעבן צו מאַכן אָפּהענגיק דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן פון דער קירך.

קנעכטשאַפט — אַ סאָרם פון עקספּלאַטירן פּרעמדע אַרבעט,

קלאַסיציזם (לאַט.) — אַ ריכ- טונג פון נאָכאַמען די גריכישע אין רוימישע קלאַסיקער. דער ק. אין דער וויטששאַט אין דער- ציונג איז געבויט אויף פאַרשן די דענקמעלער פון קונסט און ליי- טעראַטור פון דער בלי-עפּאָכע פון דע- גריכישער און רוימישער קולטור.

קלאַסן-באַוווּסטזיין — דאָס באַה וונט זיין אין די אינטע- רעסן פון אייגענעם קלאַס, דאָס אַנטקעגנשטעלן די אינטערעסן פון אַייגענעם קלאַס קעגן די אינטע- רעסן פֿון אַ צווייטן קלאַס.

קלאַרב (ענג.) — אַ געזעלשאַפט, פאַרזיין פאַר פאַרוויילונגען, ספּאָרט א. א. וו.; דער קלאַרל פון אַזאַ געזעלשאַפט; אַ פּאָליטישע פאַרמיניקונג אין פאַרלאַמענט.

קלאַרזולע (לאַט.) — (1) אַ תנאי, באַדינג, וואָס ווערט אַריינגע- טראָגן אין אַן אַזיעלן דאָקו- מענטן; (2) עקזעקוציע-ק. — אַ פּאַק- דיין לויט אַן אַפיציעלן אַקט; (3) די פון דער העכסטער פּריווי- לעגיע — אין די אינטערנאַציאָנאַלע טראַקטאַטן; אַ תנאי, אַז קיין שום אַנדערע מליכה קאָן נישט געניסן פון באַזונדערע טראַקטאַט-פּריווי- לעגיעס.

וואָס דערשיינט שוין אין די ער-
שטע עטאָפּן פון געזעלשאַפּטלעכן
לעבן, אין דער תקופה פון דער
פּאַטריאַרכאַלישער אָרדנונג, די
שונאים, וואָס אָמאָל פּלעגט מען
זיי אויסהרגענען, האָט מען אין
דערדאָזיקער תקופה אָנגעהויבן
נעמען אין געפאַנגענשאַפּט און זיי
אויסגענוצט צו די מווערסטע אר-
בעטן. די קנעכט זענען אין דער
געזעלשאַפּט אַ באַזונדער קלאַס,
אין קעגנזאץ צו די קנעכט-באַ-
זיערן; זיי זענען דאָס אייגנטום
פון הערשנדיקן קלאַס און האָבן
נישט קיין שום רעכט. דער קי-
קלאַס האָט עקזיסטירט אין אַלע
אוראַלטע מלוכות. די ק. האָט נאָך
עקזיסטירט אין XIX י"ח אין
אַמעריקע, ביז דער בירגער-קריג
(אין די 60-ער יאָרן פון דאָזיקן
י"ח) האָט צו דעם געמאַכט אַ ס'פ.

קעלאַג-אַפּמאַך — אַן אַנט-
וואָפּנונגס-אַפּמאַך, וואָס איז
פאַרגעלייגט געוואָרן דורכן אַמע-
ריקאַנישן פּאַליטיקער קעלאַג
דער פעלקער-ליגע אין 1928. דער
ק-אַפּמאַך פאַרפליכטעט אַלע
מלוכות, וואָס געהערן צום פעל-
קער-בונד, נישט צו פירן צווישן
זיך קיין מלחמה, נאָר איבערגעבן
אַלע סכסוכים צו דער אַנטשייוונג
פון דער פעלקער-ליגע. דער ק.

אַפּמאַך האָט די אויפגאַבע צו
שיצן די מענטשהייט פאַר נייע
מלחמות; ער דאַרף נאָך ראַטיפּי-
צירט ווערן דורך די אַלע מלוכות,
וואָס געהערן צו דער פ. פ. אין
צוזאַמענהאַנג מיטן ק-אַפּמאַך איז,
לויטן פאַרש'אַג פּן באַלשעוויס-
טישן אויסערן-קאָמיסאַר ליטווי-
נאָו, געשלאַסן געוואָרן דער ק-
אַפּמ. צווישן פּוילן, רומעניע און
רוסלאַנד און דאַרף איינזיכן אַרומ-
נעמען אַלע באַלטישע מלוכות,
וואָס וואָלט פאַרזיכערט גאַנץ מזרח-
און מיטל-אַיראָפּע פאַר דער גע-
פאַר פּן אַ נייער מלחמה.

קעמאַל פאַשאַ, מוסטאַפּאַ
(געב. 1881) — פרעזידענט פון

דער טערקישער רעפובליק, געבו-
מען אַן אַנטיל אין דער יוג-
טערקישער באַוועגונג, גענעראַל
בעת דער וועלט-מלחמה, אָרגאַני-
זירט דעם גאַציאַנאַלן אויפשטאַנד
קעגן סעווערשן טראַקטאַט (זע),
שאַפט אַן אייגענע רעגירונג אין
אַנגאַראַ, באַזיגט די גריכן (1922),
שאַפט אַ רעפובליק און ווערט איר
פרעזידענט (1923).

קערענסקי, א. פ. (געב.
1881) — אַן אַדוואָקאַט, גלענצנ-

דער רעדנער, סאַציאַל-רעו. דע-
פּוטאַט פון דער 4-טער דומע, גע-
חערט צו די „טרוואַזיקעס“, נאָך

דע- רעוואָלוציע פון מערץ 1917 יוסט-מיניסטער, דערנאָך קריגס-און פּאָליטיק-מיניסטער, פרעמיער, וויצע-פּאַרזיצער פון פעטערבורג-געוויסעט. גאָך דער באַל-שעוויסטישער איבערקערעניש אַנט-לויפט ק. קיין אויסלאַנד, איצט וווינט ער אין פאַריז און פאַר-נעמט זיך מיט זשורנאַליסטיק.

קראַטין, 5. (1870-1928)

אַן אינזשיניער, רוסישער קאָ-מוניסט, קאָמיסאַר פאַרן האַנדל מיט אויסלאַנד (1920), סאָויעט-טישער פּאַרשטייער אין לאַנדאָן (געשלאָסן אַ האַנדלס-אַפּמאַך מיט ענגלאַנד), אַמבאַסאַדאָר אין פאַ-ריז (1924-25).

קראַפּאַטקין, פּיאַטרי,

פּירשט (1842-1921) — אַ נאַטורפּאַרשער, רעוואָלוציאָנער, אַנאַרכיסט, סעקרעטאַר פון דער געאָגראַפּישער געוועלשאַפט אין פעטערבורג, איינער פון די אינ-טערעסאַנטסטע פּערזענלעכקייטן פון XIX י"ה. אין אָנהייב אַכציי-קער יאָרן פון דאָזיקן י"ה טרעט ק. אַרמין אין דער גרופּע טש"י-קאָוועט (וע), אַ פּראָוואָקאַ-טאָר גיט אים אײַס, ווערט אַרעסט-טירט אַן איינגעשלאָסן אין פעט-ראַפּאַחלאַווער פעטשוווג, פּינ-וואַנען ער אַנטלויפט אײַף אַ ווונד

דערלעכן אופן קיין אויסלאַנד. דאָרט ווערט ער אַן אָנהענגער פון אַנאַרכיזם און גיט אָפּ זײַן גאַנץ לעבן דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג. ווערנדיק גערודפּט פאַר זײַנע איבערצײגונגען, מוז ק. אַרומוואַנדערן פון אין איי-ראַפּע ש לאַנד אין צווייטן, לסוף באַזעצט ער זיך אין לאַנדאָן, וווּ ער שרייבט אַן אַ רײע ווערק וועגן אַנאַרכיזם. דעם גרעסטן דערפּאָלג האָבן געהאַט זײַנע ווערק: „ברױט און פּרױהײט“, „מעמאָרן פון אַ רעוואָלוציאָנער“ און „קעגנ-זײטיקע הילף בײַ תּױת“ (פאַראַן אין ייִדיש). 42 יאָר האָט ק. פאַרברענגט אין אויסלאַנד, ערשט נאָך דער רעו. פון 1917 קערט ער זיך אום צוריק אין זײַן פּאַטער-לאַנד. שײַן אַ גרױס-גרױער זקן, אויסגעזאַצערט און צעבראַכן פון זײַן לאַנג שטורמיש לעבן; ער האָט שײַן מער נישט געקענט נע-מען קיין אַנטײל אין פּאָליטישן לעבן פון באַנײַטן רוסלאַנד. נישט-ווייט פון מאַסקווע, אויף אַ זומער-ווינונג, איז ק. געזעסן און בא-אַרבעט זײַנע ווערק. דעם 13-טן פעברואַר 1921 איז פּאַראַעקומען אין מאַסקווע די גראַבניצע לױח פון פּ קראַפּאַטקין.

קראַץ, ב. פּראָפּ. (געב. 1866) — אַן איטאַליענישער

פילאָזאָף און פאָליטיקער, סענאָ-טאָר (1910), בילדונגס-מיניסטער (1920). ק. איז אַ קעגנער פון מוסאָליניס פאָליטיק, אָנהענגער פון העגעל'ס פילאָזאָפישע שיטה (וע העגעל).

קריזיס (גר.)—אן איבערברוך, אַ שווערער מצב פאַר אַ נייער הענדונג, צום גוטן אָדער צום שלעכטן; אַן אומפאַרמאָלער, מסופּה-דיקער מצב.

פאָליטישער ק.—א שווע-רער איבערגאַנגס-צושטאַנד אין פאָליטישן לעבן, וואָס איז גורם צו אַ נייער ריכטונג און טעטי-קייט אין דער פאָליטיק.

עקאָנאָמישער ק.—אן איבערברוך, אויטאָריטעטלעכע גאַנג פון הירטשאַפטלעכע לעבן.—פאַרהאַן פאָקאַלע ע. קרי-זיסן, וועלכע זענען אָפהענגיק פון אַ גאַנצער ריי צופעליקע סיבות; אַ שלעכט גרעטעניש, פאַרפליצונג, פרישע האַנדלס-מערק, קאָנקורענץ א. א. ה.ן; ס'זענען אָבער אויך פאַר אַן אָלגעמיינע ע. קריזיסן, וועלכע זענען אַ פּועל-יוצא פון דער קאָפיטאַליסטישער פּראָדוקציע און פאַרכאַפּן פּעריאָדיש די גאַנצע הייטשאַפט נישט בלויז פון איין פּאַנז, נאָר אויך פון אַ גאַנצער

ריי לענדער אינצייטיק. די סיבה פון קאָפיטאַליסטישן קריזיס ליגט אין דער איבערפּראָדוקציע פון סחורה צוליב דער נישט-פּראָ-פּאַרציאָנעלקייט פון פּראָדוקציע און געברויך. דידאָזיקע נישט-פּראָפּאַרציאָנעלקייט פון דער פּראָ-דוקציע איז אַ רעזולטאַט פון דער אַנפּאַרביע (נישט-אַרגאַניזירטקייט), וואָס הערשט אין דעם קאָפיטאַ-ליסטישן פּראָדוצירונגס-סיסטעם, וואָס רעכנט זיך נישט מיט די באַדערפּענישן פון דער באַפעלקע-רונג, נאָר שטרעבט אַרויסצוציען דעם גרעסטן ריווח. ע. קריזיסן זענען אַן אומפאַרמיינלעכע דער-שינונג אין דער קאַפּ. אָרדנונג און קענען ווערן אויסגעמירן נאָר דורך אַ ראַציאָנעלע אָרגאַניזירט-קייט פון דער פּראָדוקציע.—פאַר אַן אויך פינאַנסיעלע קריזיסן, וועלכע זענען ענג פאַרבונדן מיט די ע. און פ. קריזיסן.

קריסטלעכע דעמאָקראַ-

טיילע (כ.ד.)—א פּוילישע פּאַ-ליטישע פּאַרטיי, וואָס שטיצט זיך אויף די קליינבירגער, אַרבעטער און אינטעליגענץ. אין קאָנגרעס-פּוילן טרעט דידאָזיקע פּאַרטיי צרויס אין 1905 ווי אַ עטיש-קיל-טורעלע גרופּירונג (גייסטלעכער גאַדלעחסקין) אין 1918 איז

קריסטלעכער סאציאל

ליזם — א ריכטונג, וואָס שטרעבט צו פאַררינקן דעם סאָ-ציאַליזם מיט דער קריסטלעכער קירך, פרי אַוויערנאָך אַריבערצו-ציען דעם אַרבעטער-קלאַס איהן דער זייט פון דער קירך און צו פאַרטנקלען זיין באַוווּסטזיין, דעם-דאָזיקן „סאָציאַליזם“ האָט בע-בע אָנגערופן „דער סאָציאַליזם פון די שוטיס“.

קרעדאָ (קאט.) — ווערטלעך:

איך גלייב; אני מאמין פאלי-טישער קרעדאָ—דער אני מאמין פון א פאליטיקער

קרעמיע, י. (1706—1880)

א פראנצויזישער פאליטיקער, דעפוטאט פון 1842 אָן, לינקער רעפובליקאנער. נאָכן פאלן פון דער אַרלעאָנער מאַנאַרכיע (1848) ווערט ק. א מיטגליד פון דער צייטווייליקער רעגירונג; געווען אויך מיטגליד פון דער געזעצגע-בערישער פאַרזאַמלונג פון דער צווייטער רעפובליק, ווו ער האָט דורכגעפירט אַ ראַדיקאַל אָבער נישט קיין סאָציאַליסטיש פראַגראַם. נאָך דער איבערקע-עניש פון 1852 ווערט ק. אַרויסגעצויקט פון פראַנקרייך, אין 1869 קומט ער צוריק, ווערט אויסצוויילט פאַר אַ מיטגליד פון געזעצגע-

זי איבערהויפט טעטיק אין פריין און אין וועסטפאליע; אין 1920 קומט-פאַר אין דער כ.ד. פאַרטיי אַ שפאַלטונג, אַ טייל דעפוטאטן טרעט אַריין אין ג. פ. ר. — אין איצטיקן טיים ציילט די כ.ד. 15 דעפוטאטן. פּרעזעס פון קלוב אין ירוּעף כאַטשינסקי. אין פאליטישע פראַגן גייט די כ.ד. פאַרטיי צוזאַמען מיט די רעכטע; איר פראַגראַם: רעליגיעזע שולן און אַן אָנגעזענע באַטייליקונג פון די גייטלעכע אין פאליטישן לעבן פון דער מלוכה. אין עקאָ-נאָמישע פראַגן פאַקעמפט די כ.ד. טייל די סאָציאַליסטן און טייל די קאָפיטאַליסטן; שטרעבט צום בויען די נייע געזעלשאַפּט אויף עקאָנאָ-מישע און מאַראַל שוועיסודות לויטן פראַגראַם פון פויפסט לעאָן XIII. כ.ד. האַלט, אַז פּריוואַט-אייגנטום איז נישט אַ סתירה צו דער גע-רעכטיקייט און צו דער נאַטירלע-כער רעכט; פּריוואַט-אייגנטום איז דער דירעקטער מאַטעריעלער פּוועל-יוצא פון מענטשלעכער אַרבעט. די לייזונג פון סאָציאַלן פראַבלעם ליגט, לויט דער כ.ד., אין דער פּאַרליאָמענטאָר און אַר-בעט; דער אַרבעטער דאַרף זיין דער באַלעבאָם פון זיין אַרבעט און נישט ווערן עקספּלּאָ-אַטירט דורך קיין שום פאַרמיטלער.

קאַרפוס, אין 1870—1871 געווען מיטגליד פון דער נאַציאָנאַלער פּאַרטידיקונג. ק. איז געווען דער

גרינדער פון דער געזעלשאַפֿט „פל ישראל חברים“ (אליאנס און א. ז. צ. ל. ט.).

ר

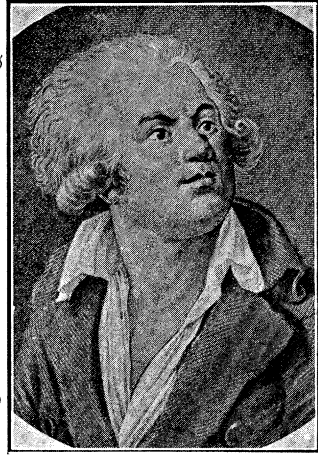
ראַבעספיער, מ. (1758—

1794)—אן אַדוואָקאַט, איינער פון די חשובסטע טוער פון דער אַרויסער פּראָנציפּזישער רעוואָלוציע. ווי אַ מיטגליד פון דער נאַציאָנאַל-פּאַרזאַמלונג האָט ר. אַכתחילה נישט געשפּילט קיין באַדייטנדיקע ראָלע, נאָר זיינע מוטיקע אַרטיסטערעוונגען צו פּאַרטידיקן זיינע אַנשויוונגען אין זיין גרויסער ערלעכקייט האָבן אַרויסגערופן ביי אַלע מיטגלידער פון דער ג. פ. אַ גרויסע אַכטונג צו אים, באַלד בי זיינע ערשטע רעדעס אַלס פּאַרזיצער פון יאָקאָבינער-קלוב האָט זיך אַרויסגעוויזן זיין גרויסע חשרות אין באַציונג צו מענטשן. דעם אַנטלויפנדיקן לודוויק XVI האָט ער חושד געווען אין פּאַרראַטן זיין ערשטער דערפּאָלג איז געווען דאָס דורכפירן דעם באַשלוס, אַז די מיטגלידער פון די קאָנסטיטוציאָנע זאָלן נישט אַריינגיין אין דער געזעלשאַפֿט פּאַרזאַמלונג. נאָכן פּאָלן פון דער קאָנסטיטוציאָנע איז ר. געוואָרן דער פּאַר

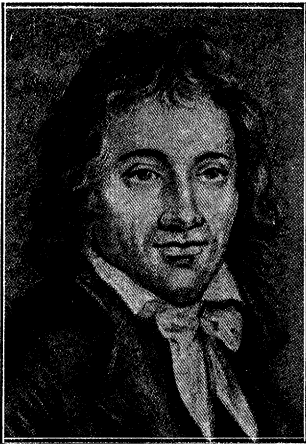
פּולערסטער טוער פון דער רעוואָלוציע און דער אַליינהערשער פון יאָקאָבינער-קלוב, האָט דורכגעפירט דעם באַשלוס צו גיליאַטיגירן דעם קעניג. אין 1793 דערפירט ר. צו דער מפּלה פון די זשיראַנדיסטן און ווערט דיקטאַטאָר, דעמאָלט באַקומט ער די מעגלעכקייט דורכצו-פירן אין לעבן אומגעשטערט זיינע סאָציאַלע אידעאָלן; די אויפֿלעבונג פון דער געזעלשאַפֿט און די הערשאַפֿט פון גוטס. כדי צו דערגרייכן זיך צו זיין גרויסער אַפּעט צו פירן דעם אַפּעט פאַר קיין שום מיטל, ווייל—לויט זיין מיינונג—צוליב דער גאַולה פון דער מענטש-הייט מוז פּאַרגאַסן ווערן בלוט. ר. האָט זיך אַפּילו נישט אַפּגעשטעלט אַראָפּצורוימען פון וועג זיינע מיטהעלפער; עבצרט, דאָג-טאָן, שאַמעט און אויך די קאַרדעליערן (זע), וועלכע ער האָט חושד געווען, אַז זיי פּאַרראַטן די רעוואָלוציע. ר. אַט טערראָר האָט אַרויסגערופן אַ פּחד אַפּילו ביי די מיטגלידער פון קאָמיטעט פּאַר

ראַבעספּיצר

דאַנטאָן

דעמוליען

מאַראַט

ר, האָט פאַרעפנטלעכט אַ פּר ווערק.

ראָדזיאַנקאָ, מ. (1859 — 1924) — אַ רוסישער פּאָליטי-קאַר, דעפוטאַט פון דער 3-טער און 4-טער דומע, אָנפירער פון די אַקטאַפּריסטן, פּאַרווצער פון דער 4-טער דומע אין פּון רעוואָ-לוציאָנערן דומע-קאָמיטעט.

ראָדזיוויל, פ. פירשט (1834—1926) — אַ פּוילישער געוועלנאַטלעכער טווער, דעפּו-טאַט פון דייטשישן פּאַרלאַמענט (1879 — 1918), לאַנגיעריקער פּרעזעס פון דער פּוילישער קאָ-לאָ" אין דייטשישן רייכטלאַג, ר. איז געווען דער ערשטער מאַר-שאַלעק (לויט דער עלטער) אויף דער ערשטער זיצונג פון ערשטן טיים אין באַנטישן פּוילן אין 1919.

ראַדיקאַל (לאַט.) — אַן אָנהענג-גער פון ראַדיקאַליזם; אַן עק-סטרעמער מענטש, וואָס גייט נישט איין אויף קיין שום פּשוט; אַ מחמיר.

ראַדיקאַליזם (לאַט.) — די שטרעבונג צו גרינדלעכע און באַלדיקע רעפּאָרמען אין פּאָ-ליטישן און געוועלשאַפטלעכן לעבן.

דער רעטונג פון דער געוועלשאַפט; דעם 9-טן סעטעמבער 1794 ווערט ר. אַרעסטירט, ער וויל באַגליין זעלבסטמאָרד, נאָך דאָס גיט זיך אים גישט אין; אויפן אַנ-דערן טאָג נאָך זיין אַרעסט ווערט ער גילאָוירט.

ראַדבערטוס = יאגעט-צאָר, ק. י. (1805 —

1875) — אַ דייטשער יוריסט, עקאָנאָמיסט, דעפוטאַט פון דייטשן לאַנדטאָג (1848), בילדונגס-מיניס-טער; פּרירער אַ ליבעראַל, שפּעטער אז ער נוטה צום סאָציאַליזם, ווערט פּאַרעכנט אַלס גרינדער פון קאָנסערוואַטיוון סאָציאַליזם, טעאָרעטיקער פון סאָציאַל-עקאָנאָ-מיע, אַ קעגנער פון מאַרקסן. דאָס גאַנצע שלעכטס, וואָס הערשט אין היינטיקן ווירטשאַפטס-סיס-טעם, באַשטייט — לויט ר. 'ס מיי-נונג — אין דעם, וואָס גלייכציי-טיק מיט דער פּאַרגרעסערונג פון דער ראַל, וואָס דער קאָפיטאַל שפּילט אין דער פּראָדוקציע, ווערט דער אַרבעטס-לויין בהדרגה און לפּי-עריך פּאַרקלענערט, און דאָס איז די הויפט-סיבה פון די קריזיסן אין דער אינדוסטריע; דעריבער דאַרף די ערד און דער קאָפיטאַל סאָציאַליזירט ווערן לאַנג-זאַם, אויפן העג פון עוואָלוציע.

ראדעק (סאַבעלואַן), ק.

(געב. 1885) — א פויליש-רוסי-שער קאָמוניסט, זשורנאליסט (פון 1908) אין דייטשלאַנד, איינער פון די גרינדער פון דער ספּאַר-טאַקס-גרופע, גענומען אַ גרויסן אַנטייל אין דער רוסישער רעווי. אַגירט פאַרן קאָמוניזם אין דייטשלאַנד; האָט פאַרעפנטלעכט: „די אַנטוויקלונג פון דער וועלט-רעוואָלוציע“ א. א. ה.

ראַטאַי, מ. ד״ר (געב.

1884) — א פוילישער פאָליטי-קער, דעפוטאַט (פון 1919), גע-הערט צום „פּאַסט-קלוב“, ביל-דוגמ-ניטער (1920), סייס-מאַ-שאַצק (1922—1926), פאַר-טרעזער פון מלוכה-פרעזידענט (אין 1922 און 1926).

ראַטהויז (ר.) — די שטאָט-פאַר-וואַלטונג, מאַגיסטראַט.

ראַטיפֿיצירן (ראַט.) — בא-שטעטיקן אַ פּאָליטישן אַקט, אָפּמאַך.

ראַטיפֿיקאַציע (לאַט.) — אַ

באַשטעטיקונג פון דער העכ-סטער מאַכט אײַף אַן אינטערנאַ-ציאָ: אַין אָפּמאַך, וואָס איז דורכ-געפירט געוואָרן דורך אַ באַפול-מעכטיקט; ביז דער ראַטיפֿיקאַציע איז דער אַקט בלוין אַ פּראָיעקט,

נאָך דער ר. גייט ער אַרײַן אין קראַפט.

ראַטענוי, וו. ד״ר (1867—

1922) — אַ דייטשער עקאָנאָ-מיסט, אינושינער, פּאָליטיקער, פרעזענט פון דער „אַלגעמיינער עלעקטריציטעט-געזעלשאַפט“, מי-ניסטער פאַר מלוכה-אויפבו (1921), אויסערן-מיניסטע (1922). ר. איז דערמאָרעט געוואָרן דורך דייטשע נאַציאָנאַליסטן אין 1922. זיינע ווערק: „די נייע געזעל-שאַפט“, קריטיק פון דער דריי-פאַ-כער רעוואָלוציע“ א. אַנד.

ראַיאַליסטן — די אָנהענגער

פֿון אַן אַבסאָלוטער קעניגלע-כער מאַכט, קעגנער פון אַ קאָנ-סטיטוציאָנעלער מאָנאַרכיע; ווערן אויך אָנגערופן לע גיטיס מיסטן.

ראַיע-קאַללאַר, פ. (1763—

1845) — אַ פראַנצויזישער גע-לעריגטער און פּאָליטיקער. נאָכן פאלן פון דער באַסטיליע ווערט ר. אויסגעוויילט פאַר אַ מיטגליד פון דער פאַרזער שטאַט-פאַר-וואַלטונג. ר. איז אַ קעגנער פון דער אַאָריכע-הערשאַפט; האָט דערוועקט קעגן זיך די שנאה פֿון די יאַקאָבינער, געמוזט אַנטלויפֿן קיין שאַמפּאַניע, אין 1797 ווערט

געשלאָסן געוואָרן אין איטאַליע אין 1922 צווישן סאַוויעטן-רוס-לאַנד (טשיטשערין) און דייטשלאַנד (ראַטענבי), דער ר. אָ. האָט אויס-געגלייכט די סכּוים פון דער מלחמה-צייט און געשלאָסן האַנדלס-באַציונגען צווישן דידאָזיקע צוויי לענדער.

ראַציאָנאַל (פּאַט.) — קלוג, נאַרשטענדלעך, צוועקמעסיק, נוצלעך.

ראַציאָנאַליזאַציע (פּאַט.) — די צוועקמעסיקע ריכטיקע איינ-אַרדנונג פון אַן ענין. ראַציאָנאַליזאַציע פון דער פּראָדוקציע — די צוועקמעסיקע אָרגאַניזאַציע פון פּראָדוקציע.

ראַציאָנאַליזם (פּאַט.) — אַ פּילאָזאָפּישע ריכטונג, וואָס בויט אירע פּרינציפּן אויף די מסקנות פון פּאַרשטאַנד, אין קעגנ-זאַץ צום עמפּיריזם (זע), וואָס שטיצט זיך נאָר אויף עקס-פּערימענטן. דער ר. האָט געהערשט אין אייראָפּע אין XVII און אין XVIII י"ה. די הויפט-פּאַרשטייער פּאָן ר. זענען: דעקאַרט, שפּיינאַזע און לייבניץ.

ראַציאָנעלע לאַנדווירט-שאַפּט — לאַנדווירטשאַפּט,

ער אַ מיטגליד פּין ראַט פון די 500, נאָך נאַפּאָלעאָנס מלוכה-איבערקערעניש ווערט ער פון דאָזיקן אַמט באַזייטיקט, נאָך נאַפּאָלעאָנס מפּלה (1814) ווערט ר. אויסגעוויילט פאַר אַ דעפּוטאַט, און פּאַרטידיקט ענערגיש די קאָנ-סטיטוציאָנעלע אָרדנונג. נאָכ-דעם, ווי ר. האָט זיך מייאש גע-ווען פון דער מעגלעכקייט, אַז ס'זאָל דערגרייכט ווערן אַ שלום צווישן פּאַרלאַמענט און דער רע-גירונג, האָט ער איבערגעגעבן קאַרע X דעם באַוויסטן אַדרעס פון 221 דעפּוטאַטן (1830) און דערמיט גירם - געווען צו דער יוּל-רעוואָלוציע (זע).

ראַמאַנאָר — דינאַסטיע פון די רוסישע הערשער, דער ערשטער צאַר איז געווען מיכאַאיל פּיאָראַ-ראַוויטש (1613), די לעצטע פּאַר-שטייערין פון דערדאָזיקער די-נאַסטיע איז געווען עליוואַוועט, פּאַטרי I טאַכטער, (געשט. 1762). פון יענער צייט אָן האָבן אין רוס-לאַנד געהערשט אונטערן נאָמען ראַמאַנאָו די פּאַרשטייער פון דער דייטשער דינאַסטיע האַל-שטיין-האַטטאָרפּאַח. דער לעצטער פּאַרשטייער פון דערדאָזיקער די-נאַסטיע איז געווען ניקאָלאַ II. **ראַפּאַלער-אַפּמאַך** — אזוי הייסט דער אָפּמאַך, וואָס איז

ראַשפּאַר, א., גראַף

(געב. 1831) — אַ פּראָנצייזישער פּאָליטיקער, פּובליציסט, עקסט-לינקער רעפּובליקאַנער, דעפּוטאַט (פון 1869). פאַר זײַנע אָנזאַצן אויף דער רעגירונג ווערט ר. אַרעסטירט, נאָר שפּעטער ווערט ער באַפֿרייט דורכן פּאָלק (1870). אין דער צײַט פֿון דער דריטער רעפּובליק ווערט ר. היידער אַרעסטירט אין פאַרשיקט קיין גיי-קאַלעדאָניע, פּונדאָנען ער אנטלויפט, באַזעצט זיך אין גענף, פירט דאָרטן אַ קאַמף אין דער פרעסע קעגן דער מעסיקער פּראָנצ. רעפּובליקאַנישער רעגירונג. נאָך דער אַמנעסטיע פון 1880 קערט זיך ר. צוריק אום קיין פּראָנקרייך אין גרינדעט דאָרט די צײַטונג „דער קעמפּער“, ווערט דעפּוטאַט (1885). אין דער צײַט פון דרייפּוס-פּראָצעס (1894) ווערט ר. אָן עקסטער נאַציאָנאַליסט, זיך קעגנזעטעלט דער רעוויזיע פון דרייפּוס-פּראָצעס; פֿון דעמאָלט אָן האָט ער פּאַרלירן זיין פּריערדיקע פּאָפּולאַריטעט.

רוגע, א. (1802—1880) —

אַ דייטשער שריפטשטעלער, פּאָליטישער טוער, רעוואָלוציאָנער, אין דער יוגנט פאַרברענגט 5 יאָר אין תּפּיסח, אין דער צײַט

וואָס ווערט געפירט אויף אַ פאַר-פּוילקומטן אופן, פּדי צו דער-גרייכן די העכסטע גערעטעניש, נישט איסנרונדיק דערבײַ די פּחות פֿון דער ערד איבער דער מאַס.

ראַקאָווסקי, כ., ד"ר (געב.

1873) — אַ רוסישער קאָמוניסט, פּאַרזיצער פון רעט פון די פּאָלקס-קאָמיטאַרן אין אוקראַינע (1919), רוסישער אַמבאַסאַדאָר אין ענג-לאַנד (1923—1925), אַמבאַסאַדאָר אין פּראָנקרייך (פון 1925 אָן).

ראַשער, וו. (1817—1894) —

אַ דייטשער פּראָפּעטאָר, עקאָ-נאָמיסט, דער ראש פון דער דייטשער היסטאָריש-עקאָנאָמישער שול. אינטע-ן באַגריף פּאָליטישע סקאַנאַמיע האָט ר. פאַרשטאַ-נען די לערע וועגן די געזעצן פון דער הירטשאַפּט-אַנטוויקלונג. די הירטשאַפּט איז — לויט ר.'ס מיינונג — צוזאַמענגעפונדן מיט די אַלע איבעריקע געזיטן פון גע-זעלשאַפּטלעכן לעבן. זײַנע חקירות אויפן געביט פון עקאָנאָמיע זענען בעיקר גפּחותן געווענדעט אויף צונויפּצוזאַמלען פּאַקטישע ראַיות וועגן דער הירטשאַפּט-אַנטוויק-לונג. זײַנע היכטיקסטע ווערק זענען: „די גרונט-יסודות פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע“, „האַנדלס-פֿון אינדוסטריע-עקאָנאָמיע“.

פון דער רעוואָלוציע פון 1848 גיט ער אַרויס אין בערלין די דעמאָקראַטישע צייטונג „די רע-פּאָרם“, נאָך די מאַי-געשעענישן פון 1850 אַנטלויפט ער קיין ענגלאַנד, וווּ ער שטייט-צו צום קאָמיטעט פון „די פּראָפּאַגאַנ-דיסטן“.

ר'טין (זר.)—געאָיבטיקייט אין אַ געוויסן פּאָך, דאָס גיין אויף אַן אַו סטערטענעם וועג; פּאַרגליי-ווערטקייט, שאַבלאָן.

רוסא, זשאָן זשאָק (1712—1782) — אַ פּראָנציאָישער (געב. אין געף) פּילאָזאָף, פּאָליטישער דענקער, פּאַראָרטמילט די סאָציאַל-פּאָליטישע אָרדנונג פון זיין צייט, האָט געשריבן אַ סך און אויפ-ריכטיק וועגן דער באַדייטונג פון דירעקטן געפיל, אָנגעוויזן אויף די נעגאַטיווע זייטן פון דער צי-ויליזאַציע, פּאַרגלייכנדיק זי מיטן „נאַזירלעכן צושטאַנד“ פון מענטשן, נעפרווס איינצופירן רעפּאָרמען אין דער דערציונג, בויענדיק זי אויסשליסלעך אויף דער אַנטוויק-לונג פון געפילן; האָט באַגרינדעט די סעאַריע וועגן פּאָלקס-סווע-רעניטעט (פּאָלקס-הערשאַפט), וואָס איז בעת דער גרויסער פּראַנצ. רעוואָלוציע געוואָרן דער לאַזונג פון די יאָקאָבינער (זע).

ר'ס הויפט-ווערק זענען: „דער געוועלשאַפטלעכער טראַקטאַט“, „עמ"ל“ (וועגן דערציונג), „קלאַסן-דיפּערענצירונג“ און „ווידוי“ (אי-בערגעזעצט אין יידיש).

רוסיש-יאַפּאַנישע מלחמה (1904—1905)

אַרויסגערופן געוואָרן דורכן צו-זאַמענשטויס פון זי קאָלאָניאַלע אינטערעסן פון רוסלאַנד און יאַ-פּאַן אין מאַנדזשוריע און קאָריע. רוסלאַנד האָט אין דער-דאָזיקער מלחמה געליטן אַ מפּלה און איז געווען געצוונגען צו שליסן אַ שלום, פּאַרלירנדיק פּאַרט-אַרטור, דאָלני און די דרוםדיקע העלפט פון אינדזל סאַכאַלין. דידאָזיקע מלחמה האָט צוגעהאָלפּן צו דער פּאַרשטאַרקונג פון דער רעוואָ-לוציאָנערער באַוועגונג אין רוס-לאַנד אין 1905.

ר'רף-געפילט—אַ דייטשער איני-דוסטריעלער געביט ביים ריין, אָקופירט דורך די פּראַנצויזן אין 1923 און פּאַרלאָזן דורך זיי אין 1925 אין צוזאַמענהאַנג מיטן דייחיס-פּלאַן (זע).

ריגאָ-נונעס, ר. (1785—1823) — אַ שפּאַנישער רעוואָ-לוציאָנער. אין 1808 פּאַלט ר. אַרמין אין געפּאַנגענשאַפט ביי די

ריטער פון ארבעט

אן ארבעטער-פארבאנד אין צפון-אמעריקע, געגרינדעט אין 1869 דורכן שניידער אורי סטי-ווענסאן. דערדאזיקער ארבעטער פארבאנד האט די אויסגאבע אויסצובעסערן דעם מצב פון די ארבעטער, נישט צו דערלאזן קיין קינדער צו ארבעט, פאדערט דעם 8-שעהדיקן ארבעטס-טאג, ארבעטס-געריכטן, נאצאנאליזאציע פון באנען און טעלעגראפן, א פראגרעסיוון שטייער א. א. וו.

רייכסטאג (ר.) — דער אל-

געמיינער פארלאמענט פון דער דייטשער רעפובליק.

רייכסראט (ר.) — דער עסט-

רייכשער פארלאמענט.

ריסאקאוו, נ. י. (1862—

1881) — אן אינוויניער, רוסישער סאציאל-דעוואלוציאנער, גענומען אן אַנטייל אין אטענסטאט אויפן רוסישן צאר (1 מערץ 1881), געווארפן די ערשטע באַמבע, דעם 29 מערץ 1881 אזוי ער פאר-משפז געווארן צום טויט דורך הענגען.

ריסער, גבריאל (1806—

1863) — א דייטשער פאליטישער טוער, געארבעט פאר דער

פראנצויזן, ווערט אין פראנקרייך דורכגעדרונגען מיט די רעוואלוציאנערע אידעען, קערט זיך אום אין א צייט ארום קיין שפאניע, ארגאניזירט אין 1820 אן אויפ-שטאנד; נאכן נצחון פון די אויפ-שטענדיקע ווערט ר. פעלדמאר-שאף און גענעראל-קאפיטאן פון אראנצויזע, אין 1822 ווערט ר. בארזיצער פון שפאנישן פארלא-מענט און הויפט-קאמאנדיר פון דער ארמיי אין מאלאגא, ווערט פארווונדעט אין דער מלחמה מיט די פראנצויזן, פאלט אריין אין גע-פאנגענשאפט; פראנקרייך גיט אים ארויס דער שפאנישער רעגירונג, וואס פארמשפט אים צום טויט דורך הענגען.

ריגאריזם (לאט.) — שריעני-

קייט, זיט-ריינקייט.

ריגסדאג (דענ.) — אזוי הייסט

דער דענישער פארלאמענט.

ריגער טראקטאט — דער

שלום-טראקטאט, וואס איז גע-שלאסן געווארן אין צווישן סאוויעטן-רוסלאנד אין פויין. דער-דאזיקער טראקטאט האט פעסטגע-שטעלט די גרעניצן צווישן די ביידע מלוכות, ווי איך דאס אימקערן דעם פויילישן מלוכה-פארמעגן, וואס אז רעקוויזירט געווארן דורך דער צארישער מאכט.

ריפילערין (ע.) — די דעפּו-טאטן פון ענגלישן פארלאמענט, וואָס זענען פאר אַפטיילן אירלאַנד פון ענגלאַנד.

ריקאָוו, א. י. (געב. 1888) — א פויער פון וויאטסקער גר-בערניע, איינער פון די חשובסטע מיטאַרבעטער פון ווּק"פּ. זיין רע-וואָלוציאָנערע אַרבעט האָט ער אָנגעהויבן אין יאָר 1900, אויפן דריטן פּאַרטיי-זאַוואַמענפאַר איז ער אויסגעוויילט געוואָרן פאַר אַ מיט-גליד פון צ. י. נאָך לענינס טויט געוואָרן אויסגעוויילט דורכן 2-טן צוואַמענפאַר פון די ראַטן פאַר אַ פּאַרזיצער פון דער ראַטן-רעגירונג.

ריקאַרדאָ, ד. (1772) — איינער פון די גרעסטע ענגלישע עקאָנאָמיסטן, פּאַרשטייער פון דער אַוויגערופענער „קלאַסי-שער שול". שוין אין די יונגע יאָרן ווערט ר. רייך דורך פאַר-שידענע באַנק-אַפּזאַציעס; אונ-טערן איינפלוס פון אַדאַם סמיט'ס בוך „פּעלקער-עשירות" גיט ער זיך איבער דעם שטודיום פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע. אין זיינע ווערק פּאַרטידיקט ר. די אינטע-רעסן פון קאַפיטאַל, ווייט-אויף די גרויסע וויכטיקייט פון אַנאָלס-פּרייהאַט אין אַקאָרענץ, נישט

עמאַנסיפאַציע פון די יידן אין דייטשלאַנד, אַרויסגעבער פון זשור-נאַל „דער ייד". גענומען אַן אַני-עיייל אין דער רעוואָלוציע פון 1848, געווען אַ מיטגליד פון דער דעפּוטאַציע, וואָס האָט פּאַרגע-ליגט די דייטשע קרוין פּרייד-רייך וויל העלם IV.

ריעבעלע, זש. (1747) — איינער פון די טיכ-טיקסטע טוער פון דער גרויסער פ. רעווי, אין 1789 געוואָרן אויסגעוויילט פאַר אַ דעפּוטאַט אַן דער באַצ-פאַרו, צוגעשטאַנען צו דעקסט-לינקע רעפּובליקאַנער. אין קאַנווענט האָט זיך ר. אַרויסגעוויינן פאַרן גרעסטן שונא פון דער אַריס-טאַקראַטיע, אין דער צייט פון טעראָר איז זיין הויפטעטיקייט געווען אויף דער פּראָווינץ. נאָכן פאַלן פון ראַפּעספּיערן (1794) איז ר. אַרויסגעטרעטן קעגן די יאַקאָבינער, געוואָרן אַ מיטגליד פון קאָמיטעט פאַרן ווילשטאַנד פון דער רעפּובליק, האָט געהאַט אַ גרויסע דעה אין פינאַנסיעלע ענינים. אין 1795 ווערט ר. פאַר-זיצער פון דירעקטאָריאַט, אין 1799 ווערט ער אויסגעוויילט פאַר אַ מיטגליד פון סענאַט, נאָכן 18 ברומער האָט ער דעמיסאַנירט פון אַלע זיינע אַמטן.

שטעלן די פריערדיקע אַרדנונג, דאָס באַקעמפן דעם פּיאָגרעס אין געזעלשאַפטלעכן לעבן.

רעאַרגאַניזאַציע (5) — איבערפּאַרמירונג, אַבעראַנדער-שונג, איינריכטונג אויפּסניי.

רעגאַליע (5ט) — רעכטלעך פּאַרויכערטע פּריוילעגיעס פון הערשער; די רעכט פון דער העכסט-טער מלוכהשער מאכט אויף גע-וויסע אייגנקונפּטן; עמבּלעמען פון אַ קעניגלעכער מאַיעסטעט (קרין, סצעפּטער א. א. ו.); מאַ:אַפּאַלן, וואָס געהערן רעכטלעך צו דער מלוכה.

רעגולאַמין (5ט) — אַ סטאַטוט, זאַמלונג פון פּאַר-שריפטן אין פּאַראַרדנונגען, לויט וועלכע ס'ווערן איינגעטיילט די אַרבעטן פון אַ פּאַרזאַמלונג, קאַני-פּערענץ א. א. וו.

רעגולירן (5ט) — ברעני-גען אין אַרדנונג, איינשטעלן לויט אַ סדר.

רעגירונג — די העכסטע מלוכה-מאַכט; געזעצגעבערי-שע, אַדמיניסטראַטיווע און גע-ריכטלעכע, אין מאַנאַרכיסטישע לענדער געפינט זיך די הערשאַפט אין די הענט פון מאַנאַרך; אין

נעמענדיק אין אַכט די ראַל פון אַרבעטער-קלאַס אין דער פּראָדיק-ציע. ר. א'ס וויכטיקסטע בוך איז „די גרונט-יסודות פון פּאַליטישער עקאָנאָמיע און דער שטייערן-סיס-טעם“; אין דאָזיקן ווערק האָט ר. קאַר און לאַגיש אַנאַליזירט די וויכטיקסטע פּראָבלעמען פון דער פּאַליטישער עקאָנאָמיע.

ריקסדאָג (שוו.) — אַזוי הייסט דער פּאַרלאַמענט אין שוועדן.

רעאַגירן (5ט) — צוריק-ווערן, אַפּרופּן זיך אויף אַ דערשיינונג, איינדרוק; ווירקן אין אַ קעגנדיקע ריכטונג.

רעאַליזאַציע (5ט) (1) די פּאַרווירקלעכונג פון אַן אידיע; (2) דער אויסטויש פון פּאַרמעגן אויף מוומן געלט.

רעאַלע פּאַליטיק — אַ פּאַ-ליטיק, וואָס רעכנט זיך מיט די פּאַקטישע כחות און דערשיי-נונגען פון מלוכה-לעבן.

רעאַקציאָנער (5ט) — אַ שונא פון אַלץ, וואָס איז גי, אַן אָנהענגער פון אַלטן לעבנס-שטייגער.

רעאַקציע (5ט) — קעגן-ווירקונג, צוריק-שטויס; אין דער פּאַליטיק; די שטרעבונג צוריקצו-

רעוועזיאניזם (לאט.) — א גרינטלעכע איבערקערעניש אין דער פאליטישער און סאציאלער אָרדנונג; אן איבערקערעניש דורך אן אויפשטאנד, דורכגעפירט פֿון א קלאַס, וואָס פאַרכאַפט די מאַכט פֿון הערשנדיקן קלאַס.

סאָציאַלע רעוועזיאַניזם — דער איבערגאַנג פֿון דער מאַכט פֿון איין קלאַס צום צווייטן מיט אַ גרינטלעכער ענדערונג פֿון דער עקאָנאָמישער אָרדנונג.

רעוועזיאַניזאַנערער קאַלענדאַר — דער קאַלענדאַר, וואָס איז איינגעפירט גע- וואָרן אין פראַנקרייך בעת דער גרויסער רעוואָלוציע. לויטן ר. ק. האָט זיך דאָס יאָר אָנגעהויבן דעם 22-טן סעפטעמבער, זיך געטיילט אין דריי דעקאַדן (א דעקאַדע: 10 טעג), יעדער 10-טער טאָג איז געווען אַ רו-טאָג; אזויאָרום זע- נען אָפּגעשאַפט געוואָרן דער וואַכן-טיטטעם, שבתים, זונטיקן און יום-טובים, דער ר. ק. איז אָפּגע- שאַפט געוואָרן אין 1805,

רעוואַנש (פּר.) — פאַרגעלי- טונג, נקמה, דאָס אָפּצאָלן גוטס פאַר גוטס, שלעכטס פאַר שלעכטס.

רעוויזיאַניזם (לאט.) אַ ריכ- טונג, וואָס שטרעבט איבערצו-

קאָנסטיוציאָנעלע לענדער — אין די הענט פֿון מאַנאַרך און געזעצ- געבערישע פּאַלאַטעס; אין רעפּו- בליקאַנישע — אין די הענט פֿון פּרעזידענט, געזעצגעבער-פּאַלאַ- טעס און מיניסטערן-ראַט.

רעגענט (לאט.) — דער, וואָס הערשט אין נאָמען פֿון אַ מינ- דעריעריקן אָדער קראַנקן מאַ- נאַרך.

רעגענטן-ראַט אין פּוילן — געשאַפן אין 1917 דורך די צענטראַלע מלוכות. ר.ר. האָט גע- זאָלט זיין דיהעכסטע מאַכט פֿון פּויל- ליטן קעניגרייך, באַשטאַנען פֿון אַר- ציבישאַף א. קאַקאָוּסקי, י. אַססער אַוּסקי און פירשט ז. לֶוּבאַמירסקי. אינדעראַמתן אָבער איז דער ר.ר. געווען אינ- גאַנצן אָפהענגיק פֿון די אַקאָפּאַנטן. אין 1918 האָט זיך דער ר.ר. אַליין אָפּגעלייזט און איבערגע- געבן די מאַכט אין די הענט פֿון י. פּילסודסקי.

רעגּרעס (לאט.) — צוריקגאַנג, געוועזענעלעכע אָדער פּאַלי- טישע רעאַקציע.

רעהאַביליטירן (לאט.) — דאָס אומקערן די רעכט, אויפ- ווייזן די אומשולדיקייט, ריינוואַשן און אַ חשד וועגן אַ פאַרבּרעכן.

דעם קולט פון דער קאטוילישער קירך אייף א געטלעכער מענטשן-ליבע (טע פילע נטרע פילע). ווי אן עקסט-לינקער מיטגליד פון דירעקטאריאט האָט ר. זוואַמען מיט באַראַסן געמאַכט די איבער-קערעניש פון 18-טן פרוקטידאָר (3-טער סעפטעמבער 1797), ווען נאַפּאָלעאָן האָט פאַרכאַפט די מאַכט אין זיינע הינט, האָט ר. זיך אָפּ-געזאָגט צו אָנערקענען אים, צוליב דעם האָט ער פאַרלוירן זיין אַמט אין „פּראַנציפּיזשן אינסטיטוט“ און געלעבט זיינע רעשט יאָרן אין אַרעמקייט.

רעוועסאָליע (זאַט.) — א
 שריפטלעכע פאַרויכערונג פון אַ מאָנאַרך אָדער פירשט אין קאָנ-סטיטוציאָנעלע לענדער, וואָס פאַר-זיכערט די בירגער רעכט און פרייהייט.

רעזאָלוציע (זאַט.) — א
 החלטה, באַשלוס, וואָס ווערט אָנגענומען דורך אַ פאַרזאַמלונג, דורך אַ רעגירונגס-אָדער גע-ריכטס-אינסטאַנץ.

רעזאָנירן (פּר.) — באַטראַכטן,
 באַקלערן, אַרומרעדן, אויפמיזן אַ געוויסן ענין; חקרענען-זיך.

רעזומירן — איבערחורן בקצור
 אַ רעדע, באַריכט, אַרטיקל;

קוקן און אויסצובעטערן אַ טע-אָריע, פּראָגראַם. אין דער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע — אַ ריכטונג צו רע-יידירן די גרונט-פּרינציפּן פון באַרקס זום (זע בערנשטיין).

רעוויזיע (זאַט.) — דורכזוכונג,
 דורכזענונג; די דורכפירונג פון אַן ענדערונג אין אָפּמאַכן, רעכט, געזעצן.

רעווינדיקאַציע (זאַט.) —
 דאָס צוריקקומען אַ צוגענו-מען פאַרמעגן; פּוילן, לַמשל, רע-ווינדיקירט פון רוסלאַנד די צוגע-נומענע דורך דער צאַרישער מאַכט ביבליאָטעקן, קונסט-ווערק א. א.וו.

רעוועליער, לעפּאַ, ל.מ.
 (1753—1824) — אַ פּראַנציפּ-זישער פּאָליטישער טוער פון דער גרויסער פּראַנציפּיזשער רעוואָלוציע. אין 1789 ווערט ר. אויס-געוויילט פאַר אַ מיטגליד אין דער נאַציאָנאַל-פאַרזאַמלונג, וווּ ער האָט געהערט צו די לינקע, אין קאָנווענט פאַרטידיקט ער די זשי-ראַנדיסטן, אין 1793 ווערט ער פאַרטריבן פון פּראַנקרייך, קערט זיך אום צוריק אין 1795, ווערט מיטגליד פון דירעקטאָריאַט און פאַר-זעמט זיך מיט פאַרשפּרייטן פּאָלקס-בילדונג און אינדוסטריע. ר. האָט געשטרעבט צו פאַרגייסן

אונטערפירן א סך-הפץ פון ו. פוחים, דעבאטן.

רעזידענט (לאט.) — א פאך-דיטישער באפולמעכטיקטער ביי אן אנדערע מלוכה, וואָס איז לויטן ראנג נירדיקער פון אן אמבאסאדאָר; טיטל פון האַלענדישן גובערנאָטאַר אין מורח-אינדיע; אין אמאָליקן פוילן — סענאַטאָר, בעל-יועץ פון קעניג.

רעזידענץ (לאט.) — א הויפט-שטאָט, וווינאָרט פון א מאָנאַרך, פירשט, פרעזידענט; דאָס שטעט-דיקע וווינאָרט פון יעדן מענטש.

רעזערוו (פר.) — א צונויפ-זאַמלונג פון היילות, אַמוניציע, תבואה א. א. וו. אויף א צייט פון גויס; האַלטן זיך אין רעזערוו-הייסט; דאָס אָפּהאַלטן זיך פון אַנטמילדעמען אין א דעבאַטע, טע-טיקייט, קאַמף א. א. וו.

רעזערוו-אַרבעטער — די מאַסע אַרבעטסלעזע, וואָס גע-פיינט-זיך תמיד אין דער קאַפיטאַ-ליטיטישער געזעלשאַפט, אפילו אין א פעריאָד פון דער גרעסטער אינדוסטריעלער אַנטהויקלונג. מיט ווידאַזיקע אַרבעטסלעזע באַנוצן זיך די קאַפיטאַליסטן, פרי צו וואַרפן דעם אַרבעטסלויין.

רעזשים (פר.) — די זאָרם פון דער מלוכה-אַרדנונג אין אַ לאַנד (רעג רונגס-רעזשים); דער לעבנס-שטייגער, וואָס ווערט פאַר-אַרדנט אַ קראַנקן (קראַנקן-רעז-זשים); די לעבנס-באַזינגונגען פון אַן אַרעסטירטן (אַרעסטאַנטן-רעז-זשים).

רעטאָרטיע (לאט.) — א רעכטלעכע פאַרגעלטונג פון איין מלוכה קעגן אַ צווייטער, למשל: דאָס אונטערדריקן דורך אַ מלוכה-מאַכט די פירגער פון אַן אנדערע מלוכה דערפאַר וואָס יענע דריקט-אויף-טער די פירגער פון דער מלוכה; זאָל-רעטאָרטיע — אַ הויכער זאַל, וואָס ווערט אַרױפּגעלייגט אויף סחורות, וואָס הערן אַרױפּגעפירט פון אַ צווייטער מלוכה, אַלס פאַר-געלטונג פאַרן הויכן זאַל, וואָס יענע מלוכה האָט אַרױפּגעלייגט אויף די סחורות פון דער מלוכה.

רעטראַגראַד (לאט.) — ציריקער; דער, וואָס קערט זיך אום צוריק צו די אַלטע מנהגים און לעבנס-שטייגער.

רעטראַספעקטיווער (פ.) — דער, וואָס קוקט הינטער זיך, אויף צוריק; וואָס געהערט זיך אָן צו דער פאַרגאַנגענהייט; היסטאָרישער.

פערזאָנען; פ.ר. טיילט זיך אויף צוויי-ר. האַנדלס-ר. און וועקס-ר.

דעקלאַראַציע פון רעכט
פון מענטש און בירגער
(דערשינען בעת דער גר. פר. רעה.
דעם 4-טן אויגוסט 1789)

I. מענטשן ווערן געבוירן און פאַרבלייבן פרייע און גלייכע אין די רעכט. געזעלשאַפטלעכע אונטער-שידן קענען ווערן איינגעפירט נאָר ווען ס'פאָדערט דער טובת-העלפּ. II. דער צוועק פון יעדן פאָ-ליטישן פאַרין איז אָפצוהיטן די נאַטירלעכע גישט-אָפגעמבאַרע רעכט פון מענטשן; דידאָזיקע רעכט זענען: פרייהייט, אייגנטום, זיכער-קייט און הידערשטאנד קעגן אונ-טערדריקונג.

III. דער פרינציפ פון דאָר העכסטער מאַכט געפינט זיך לויט זיין מהות אין פאָלק; קיין אינ-סטוטוציע, קיין פערזאָן קאָן נישט פאַרווירקלעכן קיין מאַכט, וואָס קומט נישט אַרויס דירעקט פון פאָלק.

IV. פרייהייט באַשטייט אין דעם רעכט צו טון אַלץ, וואָס ברענגט נישט קיין שאַדן דעם צווייטן; אויף אַזא אופן האָט דאָס באַנוצן-זיך פון יעדן מענטש מיט זיינע נאַטיר-לעכע רעכט קיין גרענעץ נישט, אַחוץ די גרענעצן, וואָס פאַרוויקען די איבריגע מיטגלידער פון דער

רעטראַס פעקטיווע אויסשטעלונג — אָן אויס-שטעלונג פון זאַכן, וואָס שטאַמען פון פאַרשידענע אַלטע צייטן, אויסגעסדרטע כראָנאָלאָגיש, כדי צו באַקומען אַ באַגריף וועגן דער אַנטוויקלונג פון קונסט, אינדוסטריע א. א. ה.

רעכט—געזעלשאַפטלעכע פּללים, וואָס זענען באַשטעטיקט דורך דער מלוכה אַלס פאַרפליכטונג, אָדער איינגעפירגערטע אין לעפן אַלטע מנהגים, וואָס ווערן מיט אַ שטיףן הסכּם דערלאָזט אין אָגע-ווענדעט דורך דער געזעלשאַפט און דורך דער מלוכה-מאַכט. ר. טיילט זיך אויף: 1) עפנטלע-כע ר., וואָס איז נישט אָפהענג-יג פון ווילן (אינטערעס) פון יחיד, נאָר ווערט לעתחילה באַ-שטימט דורך דער מלוכה-מאַכט; צו ע. ר. געהערט: א) מלוכה-ר., ב) קרימינעלע ר., ג) אַדמיניס-טראַטיווע ר., ד) קירכלעכע ר., ה) אינטערנאַציאָנאַלע ר., ו) גע-ריכטלעכע רעכט; 2) פּריוואַט-ר. — רעגולירט די רעכטלעכע באַציונגען, וואָס זענען דערעיקל אָפהענגיק פון ווילן (אינטערעס) פון יחיד; פ.ר. פאַרנעמט זיך מיט אויסגלייכן סכסכים און פאַר-מאָגנסט-ענינים צווישן פּריוואַטע

געוועלשאפט די מעגלעכקייט אויס- ציגונן דיוועלבע רעכט; דידאָויקע גרענעצן קענען באַשטימט ווערן גאָר דורכן געזעץ.

V. דאָס געזעץ קאָן פאַרווערן גאָר אַזעלכע מעשים, וואָס זענען שווערעך פאַר דער געוועלשאַפט; אַלץ, וואָס איז לויטן געזעץ נישט פאַרווערט, איז דערלויבט, און מען קאָן קיינעם נישט צווינגען צו טון דאָס, וואָס דאָס געזעץ איז נישט מחייב.

VI. דאָס געזעץ איז אַן אויס- דרוק פון אַלגעמיינעם ווילן, אַלע בירגער האָבן רעכט פּערזענלעך אָדער דורך אַ פאַרטרעטער צו באַטייליקן-זיך אין דעם אַרויסגעבן געזעצן. דאָס געזעץ דאַרף זיין גלייך פאַר אַלעמען, אַלצאיינס צו זיין צוועק איז צו באַשיצן אָדער צו באַשטראַפּן; אַזוויי אַלע ביר- גער זענען פאַר אים גלייך, דאַרפן זיי אַלע צוגעלאָזן ווערן צו אַלע באַרופן, שטעלעט און געזעל- שאַפטלעכע אַמטן לויט זייערע פּעיקייטן און אַן קיין שום אַנדערע אונטערשידן, אַחוץ די, וואָס זיי- גען פאַראַן אין זייערע מידות און טאַלענט.

VII. מען קאָן קיינעם נישט באַשוולדיקן, פאַרהאַלטן אָדער איינ- זעצן, סידן אין די פּאַלן, וואָס זענען באַשטימט לויטן געזעץ, און

לויט זיינע תקנות. די, וואָס פּאַ- דערן-אַרויס, גיבן-אַרויס, פירן- אַויס אָדער צווינגען אויסצופירן ווילקירלעכע באַפעלן, דאַרפן באַ- שטראַפּט ווערן, אָבער יעדער בירגער, וואָס ווערט אַרויסגערופּן אָדער איינגעזעצט לויטן געזעץ, מוז היפּף פּאַלן, ווען נישט, ווערט ער באַטראַכט ווי אַ שוולדיקער.

VIII. דאָס געזעץ דאַרף באַ- שטימען גאָר אַזעלכע שטראַפּן, וואָס זענען דורכאויס און באַ- שיינפערלעך נייטיק, קיינער קאָן נישט באַשטראַפּט ווערן, סידן לויטן געזעץ, וואָס איז אָנגענו- מען אין פאַרעפּנטלעכע געוואָרן איידער ס'איז באַגאַנגען געוואָרן דאָס פאַרברעך.

IX. יעטוועדער מענטש דאַרף באַטראַכט ווערן ווי אַן אומש-לוי- קער-ל-זמן מען האָט אים נישט דער- קלערט פאַר שוולדיק (אין געריכט), און דעריבער, אין פּאַל ווען ס'איז נייטיק צו אַרעסטירן אים, מוז יעדע שטרענגקייט, וואָס איז אומנייטיק פאַרן באַוואַרענען פון זיין פּערזאָן פאַרן געריכט, שטרענג אונטער- געדריקט ווערן דורכן געזעץ.

X. מען טאָר קיינעם נישט באַ- אומרויקן צוליב זיינע איבערציי- גונגען, אַפילו רעליגיעזע, אויב גאָר דאָס פאַרעפּנטלעכען זיי שטערט נישט די געוועלשאַפטלעכע אָרדנונג, וואָס

זייער סכום, דעם פרינציפ פון זייער פאנאדערטיילונג און דעם אויפן ווי זיי זאל איינגעמאָנט ווערן.

XV. די געזעלשאַפט האָט רעכט צו פאָדערן אַ דין-וחשבון פון יעדן באַזאָמאָן פון איר אַדמיניסטראַציע.

XVI. יעטוועדע געזעלשאַפט, אין וועלכער ס'איז נישט באַוואָרנט די גאַראַנטיע פון רעכט און ס'איז נישט באַשטימט די צעטיילונג פון די מאַכט-אַרגאַנען, האָט נישט קיין קאָנסטיטוציע.

XVII. אַזויזוי אייגנטום איז אַן אומבאַרירלעך געהייליקט רעכט, קאָן מען עס ביי קיינעם נישט אָפּ-נעמען, סיי אין די פּאַלץ, ווען עס פּאָדערט דאָס באַשיינפּערלעך אַ געזעצלעך באַשטעטיקטע געזעלשאַפטלעכע נויטווענדיקייט, און דאָס נאָר מיטן תּנאי, אַז דערפּאַר וועט פּאַראַייס געגעבן ווערן אַ אַ יושרדיקע באַלוינונג.

רעלאַציע (לאַט.) — אַ דין-וחשבון, באַריכט וועגן אַ געזעצן ענין, דמשל: קרייגס-באַריכט, פּאַרטיי-באַריכט א. א. וו.

רענאָמע (פר.) — אַ גוטער אָדער שלעכטער נאָמען, אַ שם-טוב אָדער שם-רע; רום, פּירסום.

איז באַשטימט דורכן געזעץ. **XI.** די פּרייהייט אַרויסצוזאָגן געדאַנקען און מיינונגען איז איינס פון די טייערסטע רעכט פון מענטשן, הייסט עס, אַז יעטוועדער בירגער קאָן פּריי רעדן, שרייבן, דרוקן, מיטן תּנאי, אַז ער זאָל זיין פּאַר-אַנטוואָרטלעך פּאַר דעם מיטברויך מיט דערדאָזיקער פּרייהייט אין די פּאַלץ, וואָס זענען באַשטימט דורכן געזעץ.

XII. כּרי צו פּאַרויכערן די רעכט פון מענטשן און בירגער איז נייטיק אַן עפּנטלעכע קראַפט, אויף אַזאָ אומן דאַרף דיִדאָזיקע קראַפט אַרגאַניזירט ווערן פּאַר דער טובה פון פּעל, אין נישט צולייבן נוצן פון די, וואָס אין זייערע הענט איז זי געוואָרן אַנגעטרויט. **XIII.** אויסצוהאַלטן די געזעלשאַפטלעכע קראַפט און פּאַר די הוצאות פון דער אַדמיניסטראַציע איז נייטיק אַן אַלגעמיינע באַשטייערונג; די שטייערן דאַרפן פּאַנאָדערגעטיילט ווערן יושרדיק צווישן אַלע בירגער.

XIV. אַלע בירגער האָבן רעכט פּערזענלעך אָדער דורך זייערע פּאַרטנער צו באַשטימען די נייטיקייט פון די געזעלשאַפטלעכע שטייערן, פּריי מסכים צו זיין אויף זיי, אַכטונג צו געבן, וויאָזוי זיי ווערן פּאַרברויכט, צו באַשטימען

רענטיער (פר.) — א קאפי-סאליסט, וואָס לעבט פון פראָ-צענט אָדער פון רענטע.

רענטע (פֿאַט.) — אין דער פאָליטישער עקאָנאָמיע — דער טייל הכנסה פון פראָדוקציע, וואָס עס באַקומט דער באַזיצער פֿון נאַטור-רייכטימע, וואָס ווערן אויס-גענוצט ביי דער פראָדוקציע; אַ שטענדיקע יערלעכע הכנסה פון אַ גוט אָדער קאָפיטאַל.

רענעגאָט (פֿאַט.) — אַ בוגד, פאַררעטער, אָפּטרייקער; אַ מענטש, וואָס פאַרלעזט זיין גלויבן, איבערצייגונג, פאָלק און גייט איבער צו אַנדערע צוליב מאַ-טעריעלן נוצן.

רענער, ק. (געב. 1870) — אַן עסטרייכישער פאָליטיקער, סאָ-ציאליסט, ערשטער קאָנצלער פון דער עסטרייכישער רעפובליק. אין די יאָרן 1918—20 פראָפּאגאַנד-דירט ר. די פאַרייניקונג פון עסט-רייך מיט דייטשלאַנד, זיינע ווערק: „מאַרקסיזם, קריג און אינטערנאַ-ציאָנאַל“, „די זעלבסט באַשטימונג-רעכט פון פעלקער“ א. א. ה.

רעסורס (פר.) — אַ רעטונגס-מיטל, מיט'ע צום לעבן, דער מקור פון עקזיסטענץ.

רעסטוראַציע (פֿאַט.) — צו-ריקשטעלונג, אויפֿזרישונג, דאָס צוריקברענגען צום פריערדיקן מצב; אין דער פאָליטיק — דאָס צוריקאָרופֿען אויפֿן טראָן אַ פאַרטייבנע דינאַסטיע, וואָס איז געאַפֿן דורך אַ רעוואָלוציע אָדער מלוכה-איבערקערעניש; דאָס צו-ריקשטעלן די אָרדנונג, וואָס איז געוואָרן אָפּגעשאַפט דורך אַ רע-וואָלוציע.

רעסקריפט (פֿאַט.) — אַ פאַר-אָרדנונג פון דער העכערער מאַכט.

רעפּאַטריאַציע (פֿאַט.) — דאָס אומקערן עמיגראַנטן צוריק צו זייער פאָטערלאַנד פון דער עמיגראַציע אָדער פון פאַרשיקונג, ג.ת.

רעפּאַרטער (ענג.) — אַ זט ר-נאָליסט, וואָס זאַמלט כאָג-נייט פאַר אַ צייטונג.

רעפּאַרם (פֿאַט.) — אויסבע-סערונג, תיקון, אַ שניי צום גוט.

רעפּאַרמאַציע (פֿאַט.) — די גרויסע רעליגיעזע באַוועגונג אין מערב-אַיראָפּע אין XVI י"ה, וואָס האָט גורם געווען צו אַ שפּאַל-טונג אין דער קאַטאָלישער קירך.

ליטערארישע, פאָליטישע טעמען;
דאָס באַהאַנדלען, אַרומרעדן אַ
געוויסן ענין.

רעפערענדום (פּאַט.) — אַ
באַשלוס אויסן גרונט פון אַן
אָפּשטימונג פֿין גאַנצן פּאָפּ.

רעפּרעזענטאַנץ (פּאַט.) —
פּאַרשטייערשאַפט, פּאַרטערטונג
פון אַ יחיד אָדער פּלאַ.

רעפּרעזענטאַנץ-קאָרע-גיי-
רונג — אַ קאָנסטיטוציאָנעלע
רעגירונג, אַ מלוכה-אָרדנונג, במי
וועלכער דאָס פּאָלק נעמט אַן אַג-
טייל דורך זיינע פּאַרשטייער אין
דער געזעצגעבונג און אין דער
רעגירונג.

רעפּרעסיע (פּאַט.) — אינ-
טערדר קונג, נגישות, דאָס
אָנווענדן שטרענגע מיטלען, פּרי-
אונטערצודרוקן אַן אויפשטאַנד
א. א. ה.

רעצידיוו (פּאַט.) — דאָס
איבערחורן-זיך פון אַ קראַנקייט,
דאָס איבערחורן אַ פּאַריערך.

רעצענזיע (פּאַט.) — אָפּשאַ-
צונג; אַ קריטישע אָפּשאַצונג
פון אַ ליטעראַריש, וויסנשאַפֿטלעך
ווערק אָדערטעאָטע-פּאַרשטעלונג.

רעקאנסטרוקציע (פּאַט.) —
איבערבויעונג, גרינטיקע ענדע-

רעפארמיום (פּאַט.) — דאָס
שטרעבן צו בהדרגהדיקע רע-
פארמען אין די רעמען פון דער
הערשנדיקער אָרדנונג. ר. איז
דער היפּך פון דער רעוואָלוציאָ-
נערער באַוועגונג, וואָס שטרעבט
גרינטלעך, ראַשיק צו ענדערן די
אָרדנונג דורך אַ רעוואָלוציאָנערן
קאַמף.

רעפּובליק (פּאַט.) — אַ מלוכה-
פּאַרם, לויט וועלכער די רע-
גירונגס-מאַכט גייט נישט איבער
בירושה, נאָר געפיגט זיך אין די
הענט פון פּאָלקס-פּאַרשטייער אין
הסכּם מיט דער קאָנסטיטוציע.

רעפּוטאַציע (פּאַט.) — אַן
אַלגעמיינע מיינונג וועגן אַ
פּערזאָן אָדער אינסטיטוציע.

רעפּטייליע (פּאַט.) — שרצים;
פּיג, צייטונגען, וואָס זענען
נישט געטריי די אייגענע איבער-
צייגונגען, נאָר חנפענען זיך אינ-
טער די מאַכט-האַפּער.

רעפּליקע (פּאַט.) — אַן ענט-
פּצ-פון אָנקלאַגער אויף דער
פּאַרטיידיקונג פון אָנגעקלאַגטן; אַ
מינדלעכער אָדער שריפטלעכער
ענטפּער אויף אַ פּאַרווירף.

רעפּעראַט (פּאַט.) — אַ באַ-
ריכט וועגן אַ וויסנשאַפֿטלעכע,

רונגען אין אַ בנין, איבערפארמען; רעק. פון קאבינעט—טוישן אַ טייל מיניסטערן, פרי צו ענדערן די פאליטיק פון מיניסטערעט.

רעקורס (זאט.) — דאָס אַפּע-לירן צו אַ העכערער אינסטאנץ.

רעקוויזיציע (זאט.) — דאָס

אַפּנעמען מיט געוואלט אָבער נישט בחינם פּריוואַט-אייגנטום לויט אַ פאַראַרדנונג פון דער מאַכט, אָקופּאַציע-מאַכט.

רעקלאַמאַציע (זאט.) — אַן אָנקלאַגע וועגן אַ באַגאַנגענע עוולד; אַ טענה קעגן אַ פאַר-אַרדנונג פון דער מאַכט.

ש

שאַבאַ, פ. (1750—1794) — אַ פראַנצייז. רעוואָלוציאָנער, מיטגליד פון קאָפּווינגער-אַרדן. אין דער צייט פון דער גר. פראַנצ. רעו. וואַרפט ש. אַראָפּ פון זיך די קליידער פון אַ נזיר, און אין 1791 ווערט ער אויסגעוויילט פאַר אַ מיטגליד פון געזעצגעבערדישן ראַט, אין 1792—אין קאָנווענט, וווּ ער געהערט צו די קאָרדעליערן. ש. האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיין צייזום און אַכזריות; לויט זיין פאַרשלאַג איז די קירך פון דער פאַריזער הייליקער מ.טער געוואָרן דער טעמפל פון חכמה. ש. ווערט באַשולדיקט דורך ראָבעספּיערן אין בגידה און ווערט פאַרמשפט צום סויט, געפרוּווט ריינצוואַשן-זיך פון זי באַשולדיקונגען, ס'האָט אים אָבער גאַרנישט געהאַפּן און ער ווערט גיליטטיגירט.

שאַבּלאַן (פּר.) — אַ מאָדעל, מוסטער, לויט וועלכן ס'ווערט אויסגעפירט אַן אַרבעט; פיג. אַן אויסדרוק אָדער געדאַנקען-פאַרם, וואָס האָט נישט אין זיך קיין שום אַריגינאַליטעט.

שאַוויניזם (פּר.) — איבער-געטריבענער פאַטריאָטיזם אָדער נאַציאָנאַליזם. ש. שטאַמט פון נאַ-מען פון אַ פאַטריאָטישן פראַנצ. זעלנער פון נאַפּאָלעאָנס אַרמיי, ניקאָלאַס שאַוויין, אַ קאָמישע פּי-גור אין דער פראַנצ. קאָמעדיע „דער זעלנער לאַבורי“.

שאַך — טיטל פון פּערסישן הערשער.

שאַלמעל = לאַקור, פ. (1826—1896) — אַ פראַנצ. פאליטישער טוער, ציליב

קריטיקירט געוואָרן דורך לאַסאַלן, ווײל ער האָט צוזאַרום אָפגעווענ-דעט די אַרבעטער פון אַ זעלב-שטענדיקן פּאַליטישן קאַמף און אונטערגעוואָרפן זיי אונטער דער השפּעה פון די בורזשואַזישע דע-מאָקראַטן.

שטאַט (ד.) — דער באַאמטן-פּערסאָנאַל פון אַ רעגירונגס-אינסטיטוציע, פון אַ געזעלשאַפּט-לעכער אָדער פּרוּוואַטער אינסטי-טוציע.

שטאַטן — מדינות, פּראָווינצן, וואָס גייען אַרײַן אין צוזאַמענ-שטעל פון אַ פּעדעראַטיווער מלוכה (למשל די פּאַריזיקע שטאַטן פון צפון-אַמעריקע).

שטאַנד (ד.) — אַ געזעלשאַפּטלעכע גרופּע, וואָס אונטערשיידט זיך פון דער איבריקער באַפעלקערונג מיט איר רעכטלעכן מצב, וואָס גייט-איבער בירושה ביי דער פּענ-דאלער אַרדנונג. די רעוואָלוציעס פּאַריכטן די פּעאַדאַלע צעטיילונג אויף שטאַנדן, צעטיילט די געזעל-שאַפּט אויף קלאַסן: בורזשואַזיע און פּראָלעטאַריאַט.

דריטער שטאַנד — צוויי האָט געהייסן אין פּראָנקרייך פון סוף מיטלעלטער ביזן יאָר 1789 דאָס גאַנצע פּאָלק, אַחוץ די פּרי-

ווי פּריידענקערמ ווערט ער אין 1851 אַרעסטירט און פּאַרשיקט, נאָך זיין צוריקקערן באַטייליקט ער זיך אין פּאַרשידענע זשורנאַלן, אין 1872 ווערט ער אויסגעוויילט פאַר אַ מיטגליד פון דער נאַצ-פּאַרזאַמלונג, ווו ער קעמפט פאַר די רעפּובליקאַנער קעגן קלעריקאַ-ליזם, ווערט אויסערן-מינסטער, אַריינגעפירט פּראָנקרייך אין דער מלחמה מיט כינע, אין 1893 — פּרעזידענט פון סענאַט.

שארײַאט — מוסולמענישע געזעלשאַפּט, וואָס שטיצן-זיך אויפן קאַראַן.

שאַן — אַן אָנהענגער פון די בורבאַנען בעת דער גר. פּראַנצ. רעוואָלוציע, קעגנער פון דערדאָ-זיקער רעו.

שוילצע-דעליטש, פ. ג. (1808—1883) — אַ דייטשער 1795-טוער, גרינדער פון קאָאָפּע-ראַטיווע געז. פאַר אַרבעטער, ענערי-גיש פּראָפּאַגאַנדירט פאַר גרינדן זיי-און שפּאַר-קאַסעס, האָט גע-האַט אַ גרויסן דערפאָלג אויפן דאָזיקן געביט: אין 1881 האָבן זיך אין דייטשלאַנד געפּינען ביז 32 טויזנט זעלבסטטהילף-חברות לויט ש.ס. סיסטעם, פאַר דערדאָ-זיקער שטטיקייט זיינע איז ש.ד.

ווילעגירטע קלאסן; גייסטלעכע און אדל; איצט—די בורזשוואיע.

שטייערן — צוואנג-אפצאלונג

גען, וואָס ווערן אַרויפגעלייגט אויף די בירגער דורך דער מלוכה אָדער דורך קאָמונאלע פאַרבאַנדן. ס'זענען פאַראַן 2 קאַטעגאָריעס ש.ו. דירעקטע (וואָס ווערן גענוי מען פון פאַרמעגן) און אומדירעקטע (וואָס ווערן צוגערעכנט צום פרייז פון סחורות).

אינדוסטריע-שטייער — פאַטענט-אפצאל, וואָס ווערט אַרויפגעלייגט אויף האַנדלס- און אינדוסטריע - אונטערנעמונגען לויט פּעסטגעשטעלטע קאַטעגאָריעס.

אינקומפט-שטייער — אַ רעגירונגס-שטייער, וואָס ווערט אַרויפגעלייגט אויף פּערזאָנען, וואָס זייערע הכנסות שטייגן איבער די דורכן געזעצן פּעסטגעשטעלטע נאָר-ס.

שטעקער, א. (1835—

1909) — אַ דייטשער פּאָליטיקער, הויף-גייסטלעכער, פּפּנטלעך אַרויסגעטרעטן קעגן די סאָציאַל-דעמאָקראַטן, גרינדער פון דער קר. סאָצי. פאַרטײ, אַ פּאַנאַטישער קעגנער פון אַלע ליבעראַלע אידיען, האָט מיט זיינע

ווילדע אַרויסטרעטונגען אייפּגע-וועקט קעגן זיך די געזעלשאַפּט-לעכע מיינונג, זיין פאַרטיי האָט געהאַט הייניק אָנהענגער. ש.ו. האָט אויך זייער שטאַרק אַביטירט פאַרן אַנטיסעמיטיזם, ווערט אויסגע-וויילט פאַר אַ רעפּוטאַט און רייכט-טאג (1881), שטייט דאָרטן צו צום עקסט-רעכטן פּליגל, ווילעלם II האָט אויסגעשאַדערט ש.ו. אַז ער זאָל איבעררייסן זיין אַגיט. טעטיקייט, ש.ו. האָט דערויף מסכים געווען, נאָר ס'ווען נישט געהאַלטן וואָרט, דערפאַר איז ער באַזייטיקט געוואָרן פון זיין אַמט אַלס הויף-גייסטלעכער.

שטערלינג — אַן ענגלישע

מטבע (א פּונט שטערלינג מאַכט-אויס בערך 42 זלָאָטעס).

שטריק (ענג.) — דאָס וואַרפן

די אַרבעט, פּדי אויסצוקעמפן ביים אַרבעטס-געבער בעסערע אַרבעטס-באַדינונגען (א גרעסע-רער לויף, הייניקער אַרבעטס-שעהן א. א. וו.). ש.ו. זענען אַ שטאַרק בלי-זין אין עקאָנאָמישן און פּאָליטישן קאַמף.

פּאָליטישער-ש.ו. — ווען די אַרבעטער-מאַסן פּאָדערן פון דער רעגירונג פאַרשידענע רע-פּאַרמען.

ע ק א נ א מ י ש ע ר ש. — ווען די אַרבעטער שטעלן אָפּ די אַרבעט און פּאָדערן אַ לוינ-העכערונג אָדער אַנדערע בעסערע אַרבעטס-באַדינגונגען.

א י ט א ל י ע נ י ש ע ר ש. — בא-שטימט נישט אין אָפּשטעלן די אַרבעט, נאָר אין פירן זי אויף אַזא אַרבעט, אַז זי זאָל ברענגען מער היזק ווי נוצן.

ס א ל י ד א ר י ט ע ט ש. — ווען געוויסע פּאַכן, וואָס שטרייקן נישט, שטעלן אָפּ די אַרבעט, מדי איסצודריקן סימפּאטיע צו די שטרייקנדיקע.

שטרײקברעכער — אן אַרבעטער, וואָס וואַרפט נישט די אַרבעט בעת אַ שטרייק אָדער נעמט אַרבעט אין אַ פּאַבריק, ווערקשטאָט, אין וועלכע ס'קומט-פּאַר אַ שטרייק; אין געוויסע לענדער דער עקזיסטירן ספּעציעלע אָגענט-טורן, וואָס שטעלן צו שטרייקברע-כער.

שטרעזעמאַן, ג. (געב. 1878) — אַ דייטשער פּאָלי-טיקער, דעפּוטאַט פון רייכסטאָג (1907), אָנפירער פון די נאַציאָ-נאַל-ליבעראַלן, גרינדער פון דער היינט קער דייטשער פּאָליקס-פּאַר-טיי, אויסערן-מיניסטער פון 1923 אָן.

שיידעמאַן, פ. (ג. 1865) — אַ זעצער, איינער פון די ליי-דער פון דער דייטשער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, דעפּו-טאַט פון רייכסטאָג, ביי די לעצטע וואַלן פאַר דער מלחמה ווערט ש. געוויילט דורך די ס.ד. פאַר אַ וויצע-פרעזידענט פון רייכסטאָג. אין דער צייט פון דער וועלט-מלחמה האָט ער, אַלס לידער פון רעכטן אָפּאַרטוניסטישן פּליגל, געשטימט פאַר די מלחמה-קרע-דיטן, געפירט אַ קאַמף מיט קאַרל ליבקנעכטן און מיט דער ספּאַר-טאַקס-גרופּע. נאָך דער נאַווי-עמ-בער-רעוואָלוציע פון 1918 ווערט ש. דער פירער פון דער פּרשה-רעגירונג פון רעפּובליקאַנישן דייטשלאַנד.

שירער-קעסטנער, א. (1833-1899) — אַ פּראַנצ. פּאָליטישער טוער, אין 1871 ווערט ער אויסגעוויילט פאַר אַ מיטגליד פון דער נאַצ. פּאַרלאַמענט, טרעט אַרויס קעגן שלום מיט דייטשלאַנד, אין 1875 ווערט ער אַ סענאָר-קער מיטגליד פון סענאַט, געפּאַ-דערט די רעוויזיע פון דרייפּוס-פּראָצעס.

שיפער (פר.) — אַ געהיימע אָפּגערעדטע שריפט.

גר. פראנצ. רעוה, א גייסטלעכער, פראַפּ, שפּעטער אַ הייסער אָנ-הענגער פון דער רעוואָלוציע, פראַקוראַר פון רעוה. געריכט אין עלזאַס, געווען געוואונגען אַרויס-צוגעבן אַבוזיוואַדיקע אורטיילן, לטוף זיך אָפּגעזאָגט פון זיין דאָזיקן אַמט; דערפאַר קומט ער אום ווי אַ ביגד אויף דער גיליאָ-טיגע.

שעף (פּר.) — אָנפירער, די-רעקטאָר, באַלעבאַט.

שפּעקולאַציע (לאַט.) —

ווערטלעך: באַטראַכטונג, פאַר-שונג; אין דער פילאָזאָפיע: אַן אַבסטראַקטער וויכוח, וואָס באַזירט נישט אויף קיין שום עקספּערי-מענס אָ ע"ב באַאָבאַכטונגען; אַן אונטערנעמונג, געשעפט, וואָס האָט דעם ציל אויסצונוצן אַ גע-וויסן עקאָנאָמישן אָדער פּאָליטישן מצב, כדי צו באַקומען לייכטע פאַרדינסטן; אין דער פּאָליטיק: דאָס אויסנוצן אַ געוויסע פּאָלי-טישע סיטואַציע, כדי צו שלאָגן פאַרטיי-קאָפיטאַל.

שיקאָרסקי, וו. אינזשיניער (געב. 1881) — אַ פּוילישער

גענעראַל און פּאָליט קער, פּרעזעט פון שויסער-פּאַריין (1909), מיט-גליד פון נאַציאָנאַלן קאָמיטעט אין קראַקע (1914—1916), צוליב זיין אַרויסטריט קעגן בריסקער טראַקטאַט אין 1918 ווערט ער אינטערנירט אין אונגאַרן, שעף פֿין גענעראַל-שטאַב (1921—22), נאָך דער דערמאָרדונג פון נאַרוי-טאָוויטשן-פּרעמיער און איגערן-מיניסטער (1921—22), קריגס-מיניסטער (1924—25).

שלאַכטע (פּ.) — דער אַדל-שטאַנד אין פּוילן.

שליסעלבורגער פעס=

טונג — אַ סווערע תּפּיסה פאַר די רויסישע רעוואָלוציאָנערן אין די צאַרישע צייטן; סקאַסירט געוואָרן דורך דער רעוואָלוציע פון 1917.

שניידער, ע. (1756-1794) —

אָנפירער פון די יאַקאָבינער אין עלזאַס אין דער צייט פון דער

לענדער און פעלקער

אָביסיניע (אָפיציעל: עטיאָפּיע) — די איינציקע פרייע אַפריקאַ-נישע מלוכה, גרעניצט זיך מיט עגיפטן, שטח: 1,200,000 קוואַדראַט-קילאָמ. באַפעלקערונג: בערך 10 מיליאָן. רעליגיע: אַן איבערגעוויכט פון קאָפּטישע קריסטן. הויפטשטאָט: אַדיס-אַבאַבאַ (בערך 50,000 איינוווינער). מלוכה-האַרדנונג: אַפּטאָ-לויטע מאָנאַרכיע. הערשערין: אויסעראַזעאַדיטו, געקרוינט אין 1917. עקספּאָרט: איבערהויפט לעדער און קאווע. אימפּאָרט: סירוב באַוול-סחורות. וואַלוטע: דאָלאַר (טאָלאַר). די צאָל יידן (פּאלאַסן) אין אַ באַטרעפט בערך 50,000 נפשות (לויט די סטאַטיסטישע ציפערן פון 1927).

אויסטרעליע — אַן אויטאָנאָמע ענגלישע קאָלאָניע (דאָמיניע), פּאָקטיש כמעט אַ זעלבשטענדיקע מלוכה, שטח: 8,178,850 קוואַדראַט-קילאָמ. באַפעלקערונג: (אין 1921) בערך 5,500,000. רעליגיע: אַן איבערגעוויכט פון פּראָטעסטאַנטן. פּאָליטישע אָרדנונג: פון 1901 אָן 6 פעדעראַטיווע קאָלאָניעס (ניי-דרום-אױלעס, וויקטאָריע, קינגסלאַנד, דרום-אויסטרעליע, מערב-אויסטרעליע און טאַסמאַניע). דער פּאַרלאָמענט באַשטייט פון צוויי קאַמערן: סענאַט און דעפּוטאַטן-קאַמער. די וואַלן צו בייַדע קאַמערן זענען אַלגעמיינע, אָן אויטערשיד פון געשלעכט; ביי די וואַלן צום סענאַט וויילט יעדע קאָלאָניע אַ גלייכע צאָל סענאַטאָרן (6). די אויספירונגס-מאַכט געהערט צום ענג. קעניג און ווערט אויסגעפירט דורכן גענעראַל-גובערנאָטאַר מיטן אָנטייל פון אויספירונגס-ראַט, וועלכער איז צוזאַמענגעשטעלט פון צעלעכע מיניסטאָרן, וואָס זענען פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן פאַרלאָמענט. פאַרטײען: די דעפּוטאַטן-קאַמער באַשטייט היינט פון פאַלגנדיקע פּאַליטישע גרופּירונגען: די אַרבעטס-פאַרטײ (29), נאַציאָנאַליסטן (27),

ליבעראַפֿן (19). הויפטשטאָט: קאַנבאָראַ (בערך 2000 איינו).
עקספּאָרט: וואָל, וויין, לעדער א. א. ה. אימפּאָרט: באַהל-
און לייזונט-אויסאַרבעטונגען, מאַטאַרן א. א. ה. יידן זענען פּאַראַן
אין א. בערך 21.000 נפשות. די צאָל אָרגאַניזירטע אַרבעטער
באַטרעפט 703.000.

אונגאַרן—סאַר דער וועלט-מאַחמה געהערט צו עסטרייך, איצט אַ
זעלבשטענדיקע מלוכה. שטח: בערך 93.000 קו.קילמ. באַ-
פּעלערונג: (1924) בערך 8.200.000; קאַטוילן בערך 63% קאַל-
ווינער 21%, זוטעראַנער 6%. הויפטשטאָט: בודאַפעשט
(בערך 1.200.000 איינו.). פּאַליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאַ-
נעלע מאַנאַרכיע אָן אַקעניג, רעגענט איז אַדמיראַל ניקאָלאַי האָרטי
(פון 1920 אָן). דער איינקאַמערדיקער פּאַרלאַמענט (נאַציאָנאַלע פּאַרזאַמ-
לונג) ווערט געוויילט אויף 5 יאָר דורך אַלגעמיינע און דירעקטע
וואָלן (אין די דערפער זענען די וואָלן נישט קיין געהיימע).
רעזולטאַט פון די וואָלן צום פּאַרלאַמענט אין 1926: רעגירונגס-
פּאַרטיי (גראַף זעטלען) 171 מאַנד, קריסטלעך-נאַציאָנאַלע 35 מ.,
סאַציאַליסטן 14 מ., רעכטע אָפּאָזיציע 10 מ., לינקע אָפּאָזיציע 9 מ.,
אומפּאַרטייאישע 8 מ. עקספּאָרט: (1924) פאַר בערך 575 מיל. גאַלד-
קראַנען, דערפון: ווייזן-מעל—101 מיליאָן, פּי און פליש—55 מ.,
תבואה—48 מ., צוקער—44 מיל. א. א. ה. אימפּאָרט: פאַר בערך
703 מ., דערפון: באַהל-שטאַפּן—99 מ., האַלץ—71 מ., וואָל-שטאַפּן—
63 מ., קיילן—49 מיל. א. א. ה. וואָלע: אונגאַרישער קראַן=בערך
0,0001 דאָלאַר. די צאָל יידן אין אונגאַרן באַטרעפט בערך 498.913
(1921). די צאָל אָרגאַניזירטע אַרבעטער — 191,000 (1924)*.

אוקראינע—איינע פון די פיר רעפובליקן, וואָס געהערן צום פאַר-
באַנד פון די סאָויעטישע רעפובליקן. שטח: בערך 450.000
קוואַדראַט-קילאָמערונג: (1923) בערך 28 מיליאָן. הויפט-
שטאָט: כאַרקאָו (בערך 300.000 איינוווינער). די צאָל יידן:
2.200.000 (1920).

(* די ציפערן זענען די אָרגאַניזירטע אַרבעטער זענען אָנגע-
געבן לויט דער סטאַטיסטיק פון אַמסטערדאַמער אינטערנאַציאָנאַל.

אירוגואי—די קלענסטע רעפובליק אין דרום-אמעריקע. שטח: בערך 180.000 קוואדראט ק"מ. באפעלקערונג: (1923) בערך 1.600.000. הויפטשטאט: מאנטעוידעא (בערך 400.000 איינוו.) פאליטישע אָרדנונג: רעפובליק אָן פארלאמענטארישע רעגירונגען. די געזעצגעבערישע מאכט געהערט צום צווייקאמערדיקן פארלאמענט. דעם פרעזידענט היילט דאָס גאנצע סאַלק אויף 4 יאָר. עקספּאָרט: (1924) פאַר בערך 107 מיליאָן פּעזאַס, ס'מערסט פּי און לאַנדווירטש. פּראָדוקטן. אַימפּאָרט: פאַר בערך 81 מיל. פּעו, ס'מערסט שפּייז-פּראָדוקטן, וואַלשטאַפּן און ברענשטאָף. וואַלוטע: פּעזאַ=בערך 0,77 דאָלאַר.

אזערביידזשאן—אינע פון די סאָויעטישע רעפובליקן אין קאָזאָ, קאָז, העלכע איז אַ טייל פון דער קאָקאזער ענדערטאָווער רעפובליק פון די סאָויעטן. דער גרעסטער טייל פון די איינוווינער זענען טאַטאַרן, רייכע נאַפט-קוואַלן. שטח: בערך 9.000 קוואדראט באפעלקערונג: בערך 2 מיליאָן. הויפטשטאָט: באַקו (בערך 250.000 איינוו.). די צאָל יידן: בערך 25.000 (1920).

איטאַליע—א דרום-איראָפּעיִשע מלוכה אויפן אַפּענינישן האַלבאינזל, וואָס איז פון דריי זייטן אַרומגערינגלט מיטן מיטלענדישן ים, נאָר פון צפון גרענעצט זי זיך מיט עסטרייך און שווייץ, און פון דרום מיט פראַנקרייך. שטח: (אָן די קאַלאַניעס) בערך 310.000 קוואדראט באפעלקערונג: (1924) בערך 39 מיליאָן, ס'רוב קאָטוילן, הויפטשטאָט: רויים (692.000 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע. הערשער: קעניג וויקטאָר עמאַנועל III פון דער סאַבאָדישער דינאַסטיע. דער פארלאמענט איז אַ צווייקאָמער-דיקער. די דעפוטאַטן-קאָמער הערט געהיילט אויף 5 יאָר דורך אַלגעמיינע וואַלן. דער סענאַט באַשטייט פון מיטגלידער, וואָס הערן נאָ-מינירט אויפן גאַנצן לעבן דורכן קעניג. אָן פארלאמענטארישע רעגירונגען. פרעמיער פון 1922 אָן: בעניטא מאַרסאַליני. רעזולטאַט פון די וואַלן צום דעפוטאַטן-קאָמער אין 1924: פאַשיסטן 374 מאַנד, סאַציאַליסטן 47 מ., פּאַפּאַלן 39 מ., קאָמוניסטן 19 מ., ליבעראַלע און דעמאָקראַטישע פּאַרטייען 56 מ. רעזולטאַט פון די וואַלן אין 1929:

אינדישע פירשטן (מאהאראדזשאס). די דאָזיקע מלוכה לערך זענען אָבער דורך ענגלאַנד באַגרענעצט אין זייערע רעכט. עקספּאָרט: (1923—1924) 3,490 מיליאָן רופיעט, דערפון: באַהל—984 מיל., ריז 349 מ., טה—422 מיל. א. אַז. ה. אימפּאָרט: 2,276 מ., דערפון: באַהל-אויסארבעטונגען—675 מ., מעטאָלן און מינעראַלן—244 מ., מאַשינען און געצייג—191 מיל. א. אַז. ה. וואַרטע: רופיעט=0,3 דאָלאַר בערך. די צאָל יידן: 21,778 (1921). די צאָל אַרגאַניזירטע אַרבעטער 220,000 (1924).

איסלאַנד — אַן אַנדול אויף צפון-מערב פון ענגלאַנד. פון 1918 אָן אומאָפּהענגיקע מלוכה, פאַרייניקט דורך אַ פּערסאָנאַלער אוניע (דורך דער קעניג. קרוין) מיט דענעמאַרק. שטח: 102,000 קוואַדראַטקערונג; בערך 100,000, ס'רוב עוואַנגעלישע הויפט שטאָט: רייקיאָויק (20,000 איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע, גייט-אָבער בירושה אין דער ליניע שלעזוויג-האַלשטיין. הערשער: כריסטיאַן X. דער פאַרלאַמענט איז אַ צווייקאַמערדיקער. אימפּאָרט: פאַבריק-אויסאַרבעטונגען. עקספּאָרט: פיש, פלייש, פעל. וואַלוטע: איס-לענדישער קראַן=17 אמער. סענט. די צאָל אַ-גאַניזירטע אַרבעטער: בערך 4000 (1924).

אירלאַנד — געהערט צו ענגלאַנד, האָט אַ ברייטע אויטאָנאָמיע. שטח: 69,000 קוואַדראַטקערונג; (1923) בערך 3,170,000, ס'רוב קאַטוילן, הויפט שטאָט: דובלין (בערך 430 טויז. איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: לויטן אָפּמאַך פון 1922 איז דרום-אירלאַנד אַ פרייע מלוכה, פאַרייניקט מיט דער ענגל. אימפּעריע. די באַציונג פון אירלאַנד צום ענגלישן פאַרלאַמענט און רע-גירונג איז ענלעך צו דער באַציונג צו זיי פון קאַנאַדע. אירלאַנד האָט רעכט צו שאַפן אַן אייגענע אַרמיי פּראָפּאַרציאָנעל צו איר באַפעלקער-וונג. די געזעצגעבערישע מאַכט געהערט צו אַ צווייקאַמערדיקן פאַר-לאַמענט. דער סענאַט באַשטייט פון 60 מיטגלידער; איין העלפט ווערט אַייסגעוויילט דורך דער אונטערשטער פאַלאַטע, און די אַנדערע העלפט פּערט נאַמינירט דורכו פּרעמיער-מיניסטער. די רעגירונג ווערט נאָ-

מינירט דורכן גענעראל-גובערנאטאר פון אירלאנד, וועלכער ווערט באשטימט דורכן ענגלישן קעניג. פרעמיער (פון 1923 אָן) איז: ווי-ליאָם קאָטגרייוו.

צוין - אירלאַנד (אולסטער), וואָס האָט אַ פּראָטעסטאַנטיעע מערהייט (1,300,000), האָט נישט געהאָלט צושטיין צו דער פרייער אירלענדישער מלוכה און פארמאָגט (פון 1920 אָן) אַן אייגענע, פיל-שמעלצער, אויטאָנאָמיע, זי טיקט ווייטער אירע פּאַרטייער אין ענגלישן פּאַרלאָמענט. אימפּאַרט אין דרום-אירלאַנד: איבערהויפט פאַבריק-אויסארבעטונגען. עקספּאָרט: שפּייז-פּראָדוקטן. וואַלוטע: פּונט שטערלינג. די צאָל יידן באַטרעפט בערך 6000 (1921); די צאָל אַר-גאַניזירטע אַרבעטער (טרומד-יוניאָנען) — 139,000 (1924).

אַלבאַניע — פריער געהערט צו טערקיי, זעלבשטענדיק פון 1912

אָן, געמינט זיך צווישן סערביען און גריכנלאַנד. שטח: 37,000 קו. קמ. באַפֿעלקערונג: בערך 800,000. 80 פּראָצענט פון די אַלבאַניער זענען מאַכמעדאָנער, 10 פּראָצענט קאַטאָליקן און קרוב 10 פּראָצענט פּראָוואַסטאָאָנע. הויפט-שטאָט: טיראַנע. פּאַלי-טישע אָרדנונג: אַלבאַניע איז אַ רעפּובליק מיט אַ פּאַר-לאַמענטאַרישער רעגירונג. דער פּאַרלאָמענט איז אַ צווייקאַמערדיקער. דער פרעזידענט ווערט געוויילט דורך דער נאַציאָנאַלער פּאַרלאָמענט. דער ביזאָצטיקער פרעזידענט אַכמעט דאָגו האָט זיך געקרוינט אין 1928. איצט איז אַלבאַניע אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע.

אַנדאָרראַ — אַ קליינע רעפּובליק מיט אַ פּעאַדאָלן כאַראַקטער,

געמינט זיך צווישן פּראַנקרייך און שפּאַניע אונטערן פּראָטעק-טאָראַט פון פּראַנקרייך אין שפּאַנישן בישאָף אורגעל. אַנדאָרראַ צאָלט אַ יערלעכן אָפּפּאַל: פּראַנקרייך 960 טראַנק, דעם בישאָף 460 טראַנק. שטח: 452 קו. קמ. באַפֿעלקערונג: בערך 5,000. שפּראַך: קאַטאַלאַניש. הויפט-שטאָט: אַנדאָרראַ לאַ וויעראַ.

אַפּגאַניסטאַן — אַ מלוכה אין מיטל-אַזיע. שטח: 700,000

קו. קמ. באַפֿעלקערונג: בערך 7 מיליאָן. די אַפּגאַניס-טאַנער זענען מייסטנס סוניטן (מאַכמעד-נער). הויפט-שטאָט: קאַבול (באַפֿעלקערונג: בערך 150 טויזנט איינווא.). מלוכה-

אַרדנונג: אַן אַבסאָלוטע מאָנאַרכיע (עמיראַט) מיט אַ פּאַרשטייער-
שאַפט פון דער באַפעלקערונג, וואָס הייסט: „דער גרויסער ראַט“.
דער איצטיקער עמיר: אַמאַנוּללאַ-כאַן, הערשט פון 1919 אָן. ע קיס
פּאַרט: האַלין, תּבּואַה, בהמות א. א. וו; אימפּאַרט: באַחל,
זוקער א. א. וו. אין אַפּג. געפינען זיך גרויסע זיד-שפיניערייען און
וועבפּרייען, ס'ווערן אויך אויסגעאַרבעט טייערע טעפּיכער. די אַקט
יידן: בערך 40,000 נפשות.

אַראַביע — דער אַראַבישער האַלב-אינדזל אין מערב-אַזיע וואָס

פאַר דער וועלט-מלחמה געהערט צו טערקיי, היינט געפינען
זיך דאָרט אַ ריי לענדער און שבטים, פאַרמעל אומאַפהענגיקע, אָבער
פּאַקטישע זענען זיי אַפהענגיק פון ענגלאַנד. דער טראַקטאַט פון דער
קאָאַליציע מיט טערקיי, וואָס איז געשאַפּן געוואָרן אין 1923, דער
האַט סאנקציענירט דעם פּאַקטישן צושטאַנד פון 1916 י. ווען דער
עמיר פון העדזשאַס, געשטיצט דורך די ענגלענדער, האָט דערקלערט
זיין אומאַפהענגיקייט און האָט זיך פּראַקלאַמירט פאַר אַ קעניג. גלייכ-
צייטיק האָבן זיך אנדערע עמיראַטן דערקלערט אַלס כרייע מלוכות.
העדזשאַס איז די היכטיקסטע פון אַלע אַראַבישע מלוכות, ווייל אין איר
געפינען זיך די צוויי הייליקע מאַכמעדאַנישע שטעט: מעקאַ און מע-
דינאַ. דער שטח פון העדזשאַס: 440,000 קוואַדראַט ק"מ, אויף וועלכן
ס'וויינט אַ באַפעלקערונג פון קרוב צו 1 מיליאָן איינוואוינער. דער
הערשער: קעניג הוסיין איבן עלי (ביז 1924). הויפט-שטאָט:
מעקאַ. אין 1924, נאָך דעם ווי די טערקישע רעגירונג האָט מבטל-
געמאַכט דעם קאָליפּאַט, האָט זיך הוסיין פּראַקלאַמירט פאַר קאַליף.
קעגן דעם איז אַרויסגעטרעטן דער וואַהאַביטן-שבט (סולטאַן נייז
איבן-סודאַ), וועלכער האָט איינגענומען מעקאַ און אַראַפּגענוצט דעם
קעניג הוסיין פון טראַן. אין 1925 האָבן די וואַהאַביטן איינגענומען
מעדינאַ און דושעבאַ און אַזוי-אַרום געמאַכט אַ סוף צו הוסיינס ממלכה.
ע קספּאַרט: לעדער, באַויל, גומען; אימפּאַרט: שפייז און בוי-
מאַטעריאַלן. אנדערע עמיראַטן אין אַראַביע: נייז, האַסאַ, סאַמאַר,
אַסיר, יעמען א. א. וו. דער סולטאַנאַט אַמאַן איז געווען אַ פרייע
מלוכה נאָך פאַר דער וועלט-מלחמה, הויפט-שטאָט: מוסקאַט, שטח
קרוב צו 192,000 קוואַדראַט ק"מ, באַפּעלקערונג: קרוב צו 1/2 מיליאָן.

הערשער: דער סולטאן סאאיד מיוזל בין טורני (אָנגעהויבן צו הערשן 1913), פאליטישע אָרדנונג: אן אַבסאָלוטע מאָנאָרchie, געפינדיג אונטער ענגלישע איינפלוס, די צאָל יידן (1922): בערך 25,000.

אָרגענטינע — אַרעפּובליק אין דרום-אַמעריקע. ש"ח:

2,790,000 קו. קמ. באַפֿעלקערונג (1923): קרוב צו 9,500,000. רעליגיע: מערסטנס קאַטאָליקן. נאַציאָנאַליטעטן: אָרגענטינער (1914) — 5,527,000, פּרעמדע — 2,357,000 (אויסליענער: 929,000, שפּאַניער 829,000). רעגירונג-סיש-פּראָד: שפּאַניש. הויפּט-שטאָט: בוענאָס איירעס (1,674,000 אייגוה). פּאָליטישע אָרדנונג: שטאַטן-רעפּובליק פון 14 אויטאָנאָמע פּראָווינצן און 10 טעריטאָריעס. דער פּרעזידענט ווערט אויסגעוויילט יעדע 6 יאָר דורך ספּעציעלע עלעקטאָרן, שטייט בראַש פון דער אַאִפּיריונגס-מאַכט, באַשטימט מיניסטאָרן. די רעגירונג איז נישט קיין פּאַרלאַמענטאַרישע, די געזעצגעבערישע מאַכט געפינט זיך אין די הענט פון קאָנגרעס, וואָס באַשטייט פון אַ דעפּוטאַטן-קאָמעד און אַ סענאַט, עקספּראָרט (1923): תּבואה 414 מיליאָן פעזעס, פּי 323 מיל. א. א. ה. אומפּאַרט: וואָל-אויסאַרבעטונגען—בערך 274 מיל., שטאַל-און אייזן-אויסאַרבעטונגען—בערך 132 מיל., שפּיז-פּראָדוקטן—בערך 81 מיל. א. א. ה. וואָלרטע: פענאָס, בערך 32 סענט, יידן געפינען זיך אין אַ קרוב צו 120,000 נפּשות, פון זיי זענען בערך 25,000 קאַלאָניסטן (אין די קאַלאָניעס פון באַראָן הירש). די צאָל אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 143,000.

אַרמעניע — צעטיילט צווישן רוסלאַנד, טערקיי און פּערסיע.

אין 1918 האָט דער טייל אַרמעניע, וואָס געהערט צו רוסלאַנד, זיך דערקלערט פאַר אומאַפהענגיק און איז אָנגענומען געוואָרן אין פעל-קער-בונד (1920). אין 1921 ווערט דאָסדאָזיקע לאַנד אַיינגענומען דורך די באַלשעוויקעס און איז אַ טייל פון דער קאָרפּאָרע סאָציאַליסטישער פּערעאַציע פון דער סאָויעטישער רעפּובליק. ש"ח: בערך 30,000 קו. קמ. באַפֿעלקערונג: (1916)—קרוב צו 1,200,000. הויפּט-שטאָט: ער וואָן, די צאָל יידן (1927) — קרוב צו 4,000.

באליהויע — א מלוכה אין דרום-אמעריקע. (באליהויע ווערט אנגערופן אויפן נאמען פון סימאן באליהאר, דער קעמער קעגן כנאניען פאר דער אימפּהענגיקייט פון דרום-אמעריקע). שטח: 1,334,000 קמ. באפעלקערונג (1922) — 2,900,000 א העלפט דערפון אינדיאנער, די אנדערע העלפט: א טייל וויסע, א טייל נעמישטע, די עפנטלעכע רעליגיע: קאטוילישע, הויפט-שטאט: סוקרע (לא-פאז) מיט 20,000 איינוו. פאליטישע אָרדנונג: א דעמאָקראַטישע רעפובליק, די געזעצגעבערישע מאַכט געהערט צום נאַציאָנאַלן קאָנגרעס, וואָס באַשטייט פון 2 קאַמערן. וואָלרעכט האָט יעדער בירגער, וואָס קען לען און שרייבן. די סענאַטאָרן ווערן געוויילט אויף 6 יאָר, די דעפוטאָטן — אויף 5 יאָר. עקספּאָרט: מערסטנס צין. אימפּאָרט: מערסטנס פאַבריק-אויסאַרבעטונגען און שפייז-פראָ-דוקטן, וואַס טוט: באַליהיאַנג=30 טענט בערך.

בולגאריע — א מלוכה אויפן באַלקאַנישן אינדזל. שטח: 103,000 קמ. באפעלקערונג (1922)—4,950,000. די אָפּי-ציעלע רעליגיע: פראוואַסלאַווישע. אין יאָר 1910 זענען געווען 3,644,000 פראוואַסלאַוונע, 602,000 מאַכמעדאַנער, 40,030 יידן און 32,000 קאַטאָליקן. הויפט-שטאָט: סאָפּיא (154,000 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָ-עלע מאָנאַרכיע, וואָס גייט-צויער בירושה. הערשער: קעניג באָריס III (דינאַסטיע זאַקסן-קאַבורג און גאַטאַ), אַרויף אויפן טראָן נאָך דער אַבדיקאַציע פון זיין פאָטער (1918). דער הערשער מוז זיין אַ פראוואַסלאַוונער. דער פאַרלאַגענט איז אַן איינקאַמערדיקער (סאַבראַניע), באַשטייט פון 227 דעפוטאַטן, וואָס ווערן געוויילט אויף 4 יאָר. די מיניסטאַרן ווערן באַשטימט דורכן קעניג, אָבער זיי זענען פאָליטיש פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן פאַר-לאַמענט. נאָך דער רעוואָלוציע און דערמאָרדונג פון פּרעמיער סטאַמי-בוליוסקי (פאָלקס-פאַרטיי) זענען פאַרגעקומען אין 1923 נייע וואָלן ביי וועלכע די רעגירונגס-פאַרטיי האָט באַקומען 201 מאַנדאַטן, סאָלקיסטן אין קאָמוניסטן 39 מ., נאַציאָנאַל-ליבעראַלן 7 מ. עקספּאָרט (1923): טאַבאַק (בערך 1,064,000 לעוון), תבואה (530,000 ל.), קוקורווע (503,000 ל.), א. א. ה. אימפּאָרט: וואָל-אויסאַרבעטונג-נען (2,239,000 ל.), מעפּאַלן (636,000 ל.), מאַשינען (933,000 ל.).

לעדער (306,000 פ. א. א. ה. ה. וואלוטע: לעווא=0,007 דאלאר בערך. די צאל יון אין ב. באטרעפט בערך 40,000 (1921), די צאל ארגאניזירט ארבעטער (1924)—50,000

בייערן — א מלוכה, וואס איז א טייל פון דער דייטשער רעפובליק, שטח (אין סאָאר-געביט) — 75,981 קו. קמ. באַפֿעל-קערונג (1919)—7,054,000. רעליגיעס: בערך 5 מיליאָן קאַטאָליקן, 2 מיליאָן פּראָטעסטאַנטן, 50,000 יידן. פּאָליטישע אָרדנונג: אויפן סמך פון דער קאָנסטיטוציע פון 1919 פירט-אויס די געזעצגעבערישע מאַכט דער לאַנדטאָג, וואָס באַשטייט פון 180 דעפּוּטאַטן, אויסגעהיילטע דורכן פינפּפּאַכיקן וואַל-סיסטעם, בראַש פון דער אויספירונגס-מאַכט שטייט דאָס שטאַטס-מיניסטעריום, צוזאַמענגעשטעלט פון 8 מיניסטערן, געהיילטע דורכן לאַנדטאָג. הויפט-שטאָט: מינכען (650,000 איינוו.). אין אפריל 1919 איז פּראָקלאַמירט געוואָרן אין בייערן אַ ראַטן-רעפּובליק (קאָמוניסטישע), צו וועלכער ס'האָט געמאַכט אַ סוף דאָס רייך-מיליטער אין מאַי 1919. בייערן האָט איר דיפּלאָמאַטישע סאַרשטייערשאַפט אין בערלין, שוטט גארט אין ביים וואַטיקאַן.

בעלגיע — גרענעצט זיך פון צפון מיט האַלאַנד און צפון-ים, פון דרום און מערב מיט פראַנקרייך, פון מזרח מיט דייטשלאַנד. שטח: 30,488 קו. קמ. באַפֿעל-קערונג (1922) — $7\frac{1}{2}$ מיל., ס'רוב קאַטאָליקן, אַ העלפט וואַלאָנער (פון פראַנצ. אַשט, רעדט פראַנצויזיש), און אַ העלפט — פלעמער (פון דייטשער אַשט, רעדט פלעמיש). הויפט-שטאָט: בריסעל (303,000 איינוווינער). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע. הער-שער: קעניג אַלבערט I פון דער דינאַסטיע זאַקסען-קאָבורג-גאָטאַ. די בעלגישע קאָנסטיטוציע פון 1831 שטיצט זיך אויפן פרינציפ פון פּאַלס-הערשאַפט און גיט דעם קעניג נאָר געוויסע רעכט, העלכע ווען קלאָר אָנגעוויזן אין דער קאָנסטיטוציע. דער פאַרלאַמענט באַשטייט פון 2 קאַמערן, די דעפּיטאַטן-קאַמער ציילט 186 דעפּוטאַטן, געהיילטע דורך אַלגעמיינע, דירעקטע און פּראָפּאָרציאָנעלע וואַלן (פּרוּיע); האָבן גישט קיין וואַל-רעכט); דער סענאַט באַשטייט פון 153 סענאַטאָרן, שטייט געהיילטע דורך די זעלבסטפאַרוואַלטונגס-אָרגאַנען, אין אַ טייל.

דירעקט דורך דער באפעלקערונג. די פראווינצן אן דארטס-געמינדעס געניסן פון א ברייטער זעלבסטשטאנדארטונג. פאליטישע פאר-טייען: קאטוילישע פארטיי, ליבעראלן, סאציאליסטן; ס'ומען אויך פאר רייבונגען צווישן די האלף:ער און פלעמער. לעצטנס איז געשאפן געווארן א פלעמישע פארטיי (אזוי-גערונגענע אקטיוויסטן, וואס פאדערן אייטאגמיע פאר פלאמאנדיע). בעת די לעצטע וואלן צו דער דעפוטאטן-קאמער אין 1925 האבן באקומען מאנדאטן: 1) קאטאליקן (78, 2) סאציאליסטן (78, 3) ליבעראלן (23, 4) בלעמער (5, 5) קאמיניסטן (2 עקספארט (1923): פאבריק-אויטארבעטונגען: (פאר בערך 5 מיליאָרד בעלגישע פראנקן), רוי-שטאָפן (קוילן, צוקער א. א. פאר 2 1/2 מיליאָרד ב. פ.). אימפארט: רוי-שטאָפן (מבואה, באהל, וואָל, קיין א. א. וו. בערך פאר 22 מיליאָרד), שפייז-פראָדוקטן אין משקאות (פאר בערך 3 מיליאָרד ב. פ.). א. א. וו. וואָל: פראַנק=0,05 דאָלאַר). די זאַל יידן (1920) — 44.000. די זאַל אַרגאָניזירטע אַרבע-טער (1924) — 745.000.

בראזיליע (פייער-טאָפ, ד. ה. אַ הייס לאַנד) — די גרעסטע מלוכה אין דרום-אמעריקע. שטח: 8,520,000 קו. קמ. באפעל-קערונג (1920) — 30,636,000. רעליגיעס: דאָס מערסט קא-טאליקן. שפראך: פאָרטוגעזיש. ס'רוב אימיגראַנטן: איטאליענער. הויפט-שטאָט: ריאָ דע זשאַניראָ (1,158,000 איינוו.). פאָר-טיישע אַרדנונג: אַ פעדעראַטיווע רעפובליק פון 20 מלוכות. יעדע פון די 20 מלוכות האָט איר אייגענע קאָנסטיטוציע און אַן אייגענעם געריכטס- און אַדמיניסטראַציע-וועגן. לויט דער פעדעראַלער קאָנסטיטוציע פון 1891 געהערט די געזעצגעבערישע מאַכט צום קאָנ-גרעס, וואָס באַשטייט פון 2 קאָמערן; די דעפוטאטן ווערן געוויילט דורך דירעקטע וואָלן; די סענאטאָרן ווערן געוויילט צו 3 פון יעדער מלוכה; אַ סענאטאָר מוז האָבן געענדיקט לכל-הפּהית 35 יאָר. דער רעפובליק-פּרעזידענט ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דורך דירעקטע וואָלן פון באַנצן פּאָלק. אָן פּאַרלאַמענט-רעגירונגען. עקס-פּאָרט (1922) — קאווע (פאר 1,500,000 מיליאָס), צוקער (115,000 מיליאָס), לעזער (105,000 מ.), טאַבאַק א. א. וו. אימפארט: מאַשינען (193,000 מ.), תבואה (169,000 מ.), אייזן און שטאַל

137,000 מ.) א. א. ה. וואלוטע: מיליאן=80 טענט בערך. די צאל יידן (1920)—בערך 7,000.

גוראטעמאלא — א קליינע רעפובליק אין מיטל-אמעריקע. שטח: בערך 110 טויזנט קו. קמ. באפעלקערונג: 2 מיליאן, אינדיאנער, עפאניער און געמישטע. רעליגיע: קאטוילישע. הויפט-שטאט: גוראטעמאלא (בערך 100,000 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: א רעפובליק אָן פארלאמענטארישע רעגירונגען. די גע-וועזענע פּערישע מאכט (קאָנגרעס) — א צווייקאָמערדיקע; די רעפובליק ווערן געוויילט דורך אלגעמיינע, דירעקטע וואלן, דער פרעזידענט ווערט געוויילט דירעט דורכן פאָלק אויף 6 יאָר. עקספּאָרט (1922): קאווע (בערך פאר 9,200,000 דאלאר), באַנאָנען (1,200,000 דאלאר), א. א. ה. אימפּאָרט: פּאַוּל (בערך פאר 2,700,000 ד.), תבואה און מעל (בערך 600,000 ד.), א. א. ה. וואלוטע: בעזא=0,015 דאלאר בערך.

גרוניע — א קאָקאָוער סאָוועטישע רעפובליק, א טייל פון דער קאָקאָוער סאָציאליסטישער פּעדעראַציע פון די סאָו. רעפ. שטח: בערך 70,000 קו. קמ. באפעלקערונג: 2½ מיליאן בערך. הויפט-שטאט: טיבליס (בערך 250,000 איינוו.). די צאל יידן (1922)—25,000 נפשות.

גריכנלאנד — א דרום-אייראָפּעאישע מלוכה ביים מיטלענדישן ים. שטח: בערך 130,000 קו. קמ. באפעלקערונג: בערך 5,800,000. פאליטישע אָרדנונג: אין יאָר 1923 איז פאָרגעקומען אַ מיטיטערישע רעוואָלוציע, וואָס האָט גורם-געווען צו דער אַבדיקאַציע פון קעניג געאָרג III, און די אויסגעוויילטע נאַציאָנאַלע פאַרזאַמלונג האָט פּראָקלאַמירט אַ רעפובליק. פאַר פרעזידענט איז אויסגעוויילט געוואָרן אַדמיראַל קאַנדוריאָטיס. אין סעפטעמבער 1925 איז געשאפן געוואָרן אַ נייע קאָנסטיטוציע, דערנאָך איז די נאַציאָנאַל-פאַרזאַמלונג אויפגעלייזט געוואָרן דורך פאַנגאַלאָס, אין יאַנואַר 1926 האָט געעראָל פאַנגאַלאָס דורכגעטירט אַ מלוכה-איבער-קערעניש און האָט געענדערט די קאָנסטיטוציע אין דעם זין, אַז דעם פרעזידענט וויילט דאָס גאַנצע פּאָלק, גלייכצייטיק האָט דער פרעזי-דענט דאָס רעכט פאַנגענעריצולאָזן דעם פאַרלאַמענט, אין יולי 1926

איז פאנגאָלעס אויסגעוויילט געוואָרן פאַר אַ מלוכה-פרעזידענט מיט אַ מערהייט שטימען, אין אויגוסט 1926 האָט גענעראַל קאַנדידליס דורכגעפירט אַ מלוכה-איבערקערעניש אין האָט אַרעסטירט פאנגאָלעסן. מלוכה-פרעזידענט איז הידער געוואָרן אַדמ. קאַנזאָריאַטיס, און קאַנדידליס — פּרעמיער, אין אָקטאָבער 1926 איז באַגייט געוואָרן די קאַנסטיטוציע פון 1925 און ס'זענען באַשטימט געוואָרן וואָס צום פאַרלאַמענט, וואָס האָבן געגעבן אַ מערהייט די רעפּובליקאַנער. עקספּאָרט (1923) — ערד-פּראָדוקטן (זאָר אָן ערץ 2 מיליאָר דראַכמעס), אייל (130 מיליאָן ד. א. א. ה. א. י. מ. פּאָרט; ערד-פּראָדוקטן (2^{1/2} מיליאָר ד.), באַהל-ג. ו. ס. אַר. ב. נ. ט. ו. ג. (1 מיליאָר ד.), מעטאַלן און מינעראַלן (420 מיליאָן), צוקער און שפּייז-פּראָדוקטן (320 מיליאָן) א. א. ה. ו. א. ו. ע. דראַכמעס = 0,017 דאָלאַר, די צאָל יידן: בערך 120,000 (1919), די צאָל אַראַגאָניזירטע אַרבעטער (1924): 170,000.

דאָמיניקא — אַ קליינע רעפּובליק אין מיטל-אַמעריקע, פאַרנעמט דעם מזרח-טייל פון אינדזל האַטי. ש. ט. ה.: בערך 50,000 קו. קמ. באַפעלקערונג (1921): בערך 900,000. אָפּיציעלע רעליגיע: קאַטאָלישע. הויפט-שטאָט: סאַן-דאָמינגאָ. פּאָליטישע אָרדונג: אַ רעפּובליק אָן פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען. דער פאַרלאַמענט איז אַ צווייקאַמערדיקער, דער פּרעזידענט ווערט געוויילט אויף 6 יאָר פּין דער גאַנצער באַפעלקערונג דורך דירעקטע וואָלן. עקספּאָרט: צוקער, קאַקאָ, א. א. ה. א. א. י. מ. פּאָרט; שפּייז-פּראָדוקטן, באַהל-אויסאַרבעטונגען א. א. ה. ו. א. ו. ע. פּענאָ=1 דאָלאַר.

דאָנצייג — אַ פּרייַשטאָט (דורכן ווערסאַלער טראַקטאָט אין 1919), פאַר דער וועלט-מלחמה געהערט צו דייטשלאַנד. ש. ט. ה.: 1,914 קו. קמ. באַפעלקערונג (1924)—384,000, עוואַנגעלן 220,000, קאַטאָליקן — 140,000. צו דער פּרייַשטאָט דאָנצייג געהערן: (1) זי שטאָט (דאָנצייג), (2) צאָפּאָט, (3) דאָס דאָנצייגער פּלאַנ-לאַנד, (4) דאָס דאָנצייגער בערג-לאַנד, (5) גרויס-זשולאַוו. פּאָליטישע אָרדונג: דער יורדיש-מלוכהשער כאַאָקאָר פון דאָנצייג איז נישט קאָאָאָנגעצייכנט געוואָרן דורכן ווערסאַלער טראַקטאָט, אין דאָס איז די טיפּה פון פּאָליטי, סכסוכים, די שוין איבער די דאָנצייגער בירגער אין

אייסלאנד געהערט צו פוילן, צו וועלכער סיגעהערן אויך מיט א קליי-
 נעם אויסנאם: באן, פאסט, טעלעגראף, טעלעפאן. פוילן פארואלטעט
 אויך מיטן דאנציגער פארט; די פוילישע בירגער זענען גלייכבאראכטיגט
 מיט די דאנציגער בירגער. אויפן סמך פון פויליש-דאנציגער קאנחענט
 (געשלאסן אין 1924 אין פאריז) איז געשאפן געווארן א פארט-ראט,
 וואס באשטייט פון א גלייכער צאל מיטגלידער, פארשטייער פון פוילן
 און פון דאנציג, אונטער דער לייטונג פון א הויך-קאמיסאר פון פעל-
 קער-בונד. אלע סכסוכים צווישן פוילן און דאנציג מוזן איבערגעגעבן
 ווערן דעם הויך-קאמיסאר. אינערלעכע ארדנונג: די געזעצ-
 געבערישע מאכט געהערט צום פאלקס-טאג, וואס באשטייט פון 120
 דעפוטאטן, געוויילטע אויף 4 יאר דורך 5-פאכיקע וואלן. די העכסטע
 רעגירונגס-אינסטאנץ איז דער סענאט, וואס איז צוזאמענגעשטעלט פון
 פארזידענט און פון 20 סענאטארן, געוויילטע דורכן פאלקס-טאג. בי-
 די וואלן צום פאלקס-טאג אין 1923 האבן דאס מערסט מאנדאטן בא-
 קומען די דייטשע נאציאנאליסטן—34 מאנדאטן, סאציאליסטן—30 מ.,
 קאטוילישער צענטר—15 מ., אנדערע דייטשע פארטייען—25 מ.,
 פאליאקן—5 מ. שייפט-פארקער: אין 1924 האבן זיך אפגע-
 טעלט ביים דאנציגער פארט 3,312 שופן: דייטשע—1,550, דאנצי-
 גער—474, דענישע—415, שוועדישע—226, ענגלישע—217 א.א.וו.;
 לערונג: 1,634,970 טאן. וואלוטע: דאנציגער גולדען=0,17
 סענט בערך. די צאל יידן באטרעפט בערך 15,000.

דייטשלאנד — גרענעצט זיך פון צפון-זייט מיטן צפון-ים, פון
 מזרח מיט פוילן, פון דרום מיט עסטרייך און שווייץ, פון מערב
 מיט נראנקרייך, בעלגיע און האלאנד. שטח: בערך 472,000 קו.קמ.
 (דעפון פרייסן—293,000 קו.קמ., בייצערן—76,000). באפעלקער-
 רונג (1919) — בערך 60 מיליאן. רעליגיעס: עוואנגעליער
 בערך 38 מיליאן, קאטוילן 20 מיליאן, יידן 700,000. הויפט-
 שטאט: בערלין (בערך 4 מיליאן איינוו.). פאליטישע ארדנונג:
 א פעדעראטייע רעפובליק מיט פארלאמענטארישע רעגירונגען. בא-
 שטייט איצט פון 18 לענדער (אנהאלט, באדען, בייערן, ברוישוויג,
 בריען, האמבורג, העססען, ליפפע, לובעק, מעקלענבורג-שווערין, מעק-
 לענבורג-סטריליץ, אלווענבורג, פרייסען, זאקסען, שאמבורג-ליפפע, טי-

רינגען, וואלדעק, הירטעמבערג). יעדע פון די דאזיקע לענדער רעכנט זיך פאר א מלוכה, האט אן אייגענעם פארלאמענט, אן אייגענע רעגירונג און אן אייגענע געזעצגעבונג, וואס איז אָנגעצייכנט אין דער קאָנסטיטוטיווע פון דער דייטשער רעפובליק. לויט דער קאָנסטיטוטיווע פון 1919 נעהרט די געזעצגעבערישע מאַכט צום צווייקאָמערדיקן פארלאמענט: רייכסטאָג, רייכטראַט. די דעפוטאָטן פון רייכסטאָג ווערן געוויילט אויף 4 יאָר דורך אַלגעמיינע און דירעקטע וואַלן. וואַל-רעכט תּאָבן מענער און פּרױען אין עלטער פון 20 יאָר. די צאָל מאַנדאָטן ווערט נישט פּאַרײסגעװען אין דער קאָנסטיטוטיווע. לויט דער וואַל-אָרדנינג איז גיבן אויף דער מלוכה-ײַסטע, איצט זענען פאַראַן 493 דעפוטאָטן. דער רייכס-ראַט באַשטייט פון 66 רעפּרעזענטאַנטן פון די לאַנדס-רעגירונגען (פּרײַם—26, בײַען—10). דער רייכסטאָג נעמט אָן געזעצן; אָבער דער רײַכטראַט האָט רעכט די אָנגענומענע געזעצן אָפּצוהאַרפּן. אין פּאַל ווען אַ געזעץ, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן דורכן רייכסטאָג, ווערט אָפּגעוואָרפּן דורכן רייכטראַט, קאָן דער רעפּרעזידענט פּאָדערן אַ רעפּערענדום, אָדער דאָסדאָזיקע געזעץ ווערט באַטראַכט פאַר נישט גילטיק. ווען אָבער דערוועלבער געזעץ-פּראָצעס ווערט אַ צווייט מאָל אָנגענומען מיט אַ מצרױהײט פון $\frac{2}{3}$ שטימען, מוז אים דער פּרעזידענט פּובליקירן אַלס געזעץ, אָדער פאַרדענען אַ רעפּערענדום. דער רעפּ-פּרעזידענט ווערט געוויילט אויף 7 יאָר דורכן גאַנצן דייטשישן פּאָלק און דורך דירעקטע וואַלן. דער פּרעזידענט רעפּרעזענטירט די מלוכה, נאָמינירט און באַפּרייט באַאַמטע און אָפּצירן און איז גלייכצײטיק הויפּט-קאָמאַנדיר פון דער אַרמײ; ער קאָן אויך פאַנאַדערלאָזן דעם רייכסטאָג. די רעפּ. רעגירונג ווערט נאָמינירט דורכן פּרעזידענט און איז פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן רייכסטאָג (פאַרלאַמענט-רעגירונג-גען). פּאַליטישע פּאַרטייען: די וואַלן צום רייכסטאָג אין דעצעמבער 1924 האָבן געגעבן דעם פּאָליגנדיקן רעזולטאַט: סאָציאַל-דעמאָקראַטן 131 מאַנדאַטן, נאַציאָנאַלע דייטשע פּאָלקס-פּאַרטיי 103 מ., קאַטאָלישער צענטר 69 מ., דייטשע פּאָלקס-פּאַרטיי 51 מ., קאַמוניסטן 45 מ., דעמאָקראַטן 32 מ., בײַע יע פּאָלקס-פּאַרטיי 19 מ., הירט-שאַפּטס-פּאַרטיי 17 מ., נאַציאָנאַלע סאָציאַליסטן 14 מ., אַגראַר-ליגע 8 מ., האַנאווער-פּאַרטיי 4 מ., עקספּאַרט (1925): בערך 8 מיליאָר

מיט 800 מיליאָן מאַרקן דערפון: פּאַבריק-אויסאַרבעטונגען 6 מיליאָרד מיט 600 מיליאָן, רוי-שטאַפּן אין האַלב-פּאַבריקאַטן 1 מיליאָרד מיט 600 מיליאָן, שפייז-פּראָדוקטן און משקאות 500 מיליאָן, פי 15 מיליאָן א. א. וו. אימפּאָרט: בערך 12 מיליאָרד מיט 400 מיליאָן מאַרקן; דערפון רוי-שטאַפּן אין האַלב-פּאַבריקאַטן 6 מיליאָרד מיט 300 מיליאָן שפייז-פּראָדוקטן 4 מיליאָרד, פּאַבריק-אויסאַרבעטונגען 2 מיליאָרד, פי 120 מיליאָן. וואַלוטע: מאַרק=24 סענט בערך. די צאָל אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): בערך 9,193,000.

דענעמאַרק — אַ צפון-אײראָפּעאישע מלוכה, אַ האַלב-אינדזל, פון דריי זייטן אַרומגערינגלט פון צפון-ים און פון באַלטישן ים. שטח: 149,000 קוואַדראַט ק"מ. באַפֿעלקערונג (1921)—3,400,000; דערפון אַן אייגנטלעכן דענעמאַרק 3,285,000, אין איסלאַנד בערך 100,000 און אין גרענלאַנד בערך 15,000. די הערשנדע רעליגיע איז די לוטעראַנישע. הויפט-שטאָט: קאָפּענהאַגען (710,000 איינוו.). פּאַליטישע אָרדנונג: קאָנסטיטוציאָנעלע מאַנאַרכיע, וואָס גייט-אויבער בירושה. הערשער: קעניג כריסטיאַן X, פון דער דנאַסטיע שלעזוויג-האַלשטיין. דער פאַרלאַמענט איז אַ צווייקאַמערדיקער. די דעפוטאַטן-קאַמער ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דורך אַלגעמיינע דירעקטע און פּראָפּאָרציאָנעלע וואַלן. די סענאַטאָרן ווערן געוויילט אויף 8 יאָר. פאַרלאַמענט-רעגירונגען. איסלאַנד איז פאַרייניקט מיט דע-נעמאַרק פון 1918 אָן. די וואַלן צום פאַרלאַמענט אין 1924 האָבן געגעבן פּאַרלאַמנטאַרע רעזולטאַט: סאָציאַליסטן 55 מ., לינקער צענטר 45 מ., קאָנסערוואַט-אַרן 28 מ., ראַדיקאַלן 20 מ., דייטשן 1 מ. עקס-פּאַרטי (1923): מילך-פּראָדוקטן—אַר בערך 500 מיליאָן דענער קראָנען, פלייש און חיר-פּעט—480 מ., אייער—120 מ., א. א. וו. אימפּאָרט: שפייז-פּראָדוקטן—280 מ., באַויל-אויסאַרבעטונגען—180 מ., אַייזן און שטאַל—170 מיל. א. א. וו. וואַלוטע: דענישער קראָן=17 סענט בערך. די צאָל יידן (1922): בערך 7,000. די צאָל אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924) — 302,000.

האַיטי — אַ קליינע רעפובליק אין מיטל-אַמעריקע, פאַרנעמט דעם מערב-טייל פון אינדזל האַיטי. שטח: בערך 29,000 קוואַדראַט ק"מ. באַפֿעלקערונג (1923): בערך 2,000,000, ס'מערסט נאָענער. אָפּי-

ציעלע רעליגיע: קאטוילישע. הויפט-שטאָט: פאָרט-אָ-פרינץ (בערך 120.000 איינוו.), פאָליטישע אָרדנונג: אַ צוויי-קאָמערדיקער פארלאַמענט. דער פּרעזידענט ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דורך דער נאַציאָנאַל-פאַרזאַמלונג, וואָס איז צוזאַמענגעשטעלט פון ביידע קאַמערן. פון 1915 אָן איז האַטי אונטער דער קאָנטראָל פון די פאַרייניקטע שטאַטן, וואָס זענען דאָרט רעפּרעזענטירט דורך אַ הויך-קאָמיסאַר. עקספּאָרט: ס'מערסט קאַווע. אימפּאָרט: באַהל-אויסאַרבעטונגען, מעל א. א. וו. וואַלוטע: גורדע=20 סענט בערך.

האַלאַנד — גרענעצט זיך פון מערב און צפון מיטן צפון-ים, פון דרום מיט בעלגיע און פון מזרח מיט דייטשלאַנד. שטח: בערך 34.000 קו. קמ. באַשעלקערונג (1924): בערך 7.200.000. רעליגיעס: פּראָטעסטאַנטן בערך 3.500.000, קאַטוילן בערך 2.300.000. הויפט-שטאָט: אַמסטערדאַם (בערך 700.000 איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע מיט פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען. די הערשערין: קעניגין ווילהעלמינאַ, פון הויז נאַסאָו פון אַראַניע, דער פאַרלאַמענט איז אַ צווייקאַמערדיקער. די דעפוטאַטן צום פאַרלאַמענט ווערן גע-וויילט אויף 4 יאָר דורך אַלגעמיינע, דירעקטע און פּראָפּאָרציאָנעלע וואַלן. דער סענאַט באַשטייט פון רעפּרעזענטאַנטן פון די באַזונדערע פּראָווינציעלע לאַנדשאַפּן, געוויילט אויף 9 יאָר. האַלאַנדס הויפט-קאַ-לאַניע איז דער אינדזל יאָוואַ אין אזיע (בערך 34 מיליאָן נפשות). עקספּאָרט (1924): בערך 1 מיליארד מיט 660 מיליאָן גולדען; דערפון באַהל-אויסאַרבעטונגען 155 מ., גאַלד אין זילבער 141 מ., צוקער 50 מ., קעז 74 מ., פוטער 69 מ., קיילן 65 מ. א. א. וו. אימפּאָרט: בערך 2 מיליארד מיט 360 מיליאָן; דערפון מלואה און מעל 304 מ., באַהל-אויסאַרבעטונגען 294 מ., קיילן 127 מ., האַלץ 126 מ. א. א. וו. וואַלוטע: גולדן=40 סענט בערך. די נאַץ ייִון: בערך 125.000. די צאָל אַגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 545.000.

האַנדוראַס — אַ קליינע רעפּובליק אָן מיטל-אַמעריקע. שטח: 100,248 קו. קמ. באַשעלקערונג (1924): בערך

670,000 (חוץ אינדיא:ער). הערשנדיקע רעליגיע: קאטוילישע, הויפט-שטאט: טענוצינאלפא (בערך 40,000 איינז.). פאליטישע אָרדנונג: א רעפובליק אָן פארלאַמענטאַרישע רעגירונג. גען. דער איינקאָמערדיקער פארלאַמענט הערט געוויילט אויף 4 יאָר דורך אַלגעמיינע וואָלן. דער פּרעזידענט הערט געוויילט אויף 4 יאָר פון דער גאַנצער באַפעלקערונג דורך דירעקטע וואָלן. עקספּאָרט: ס'מערסט באַנאַנעס, אימפּאָרט: ס'מערסט פאַבריק-אויסאַרבעטונגען, האַלדוטע: פּענאָ=50 סעט בערך.

ווייסרוסלאַנד — איינע פון די פיר רעפובליקן פון פּאַרבאַנד פון די סאָויעטישע רעפובליקן. שטח: בערך 100,000 קו. קמ. באַפעלקערונג (1920): בערך 4 מיליאָן. הויפט-שטאָט: מינסק (בערך 100,000 איינז.). די צאָל יידן: בערך 400,000.

ווענעזועלאַ — אַ רעפובליק אין דרום-אַמעריקע. (הע:עוועלאַ—קליין-ווענעדיק. די ערשטע שפּאַניער, וואָס זענען אַהין אָנגע-קומען, זענעדיק די היזלעך פון די איינגעבוירענע, געבויט אויף הויכע קלעצער אין וואַסער, האָפּן זיי דאָסדאָזיקע לאַנד אַ נאָמען גע-געבן ווענעזועלאַ, ד.ה., קליין-ווענעדיקן אויך אין ווענעדיק (איטאַליע) זענען די היזער געבויט אויף קליינע אינדזלען, וואָס זענען פאַרייניקט דורך גאַסן-קאַנאַלן). שטח: בערך 1 מיליאָן קו. קמ. באַפעלקער-רונג (1924): בערך 2,500,000, ס'מערסט קאַטוילן. הויפט-שטאָט: קאַראַקאַס (בערך 92,000 איינז.). פּאָליטישע אָרד-נונג: אַ פּעדעראַט ווע רעפובליק, וואָס באַשטייט פון 20 שטאַטן. דער צווייקאָמערדיקער פאַרלאַמענט הערט געוויילט אויף 3 יאָר. דער פּרעזידענט הערט געוויילט אויף 7 יאָר דורכן פאַרלאַמענט. עקס-פּאָרט: ס'מערסט קאַווע און קאַקאַאָ. אימפּאָרט: ס'מערסט באַוויל און מעל. וואַלדוטע: באַליוואַר=20 סענט בערך. די צאָל יידן: בערך 1000 נפּש:ת.

טעריקי — פאַר דער מלחמה האָט טעריקי זיך געפונען אין דריי-וועלט-זייטן: אייראָפּע, אַזיע און אַפריקע. די וועלט-מלחמה האָט ממש אינגאַנצן אַרויסגעשטויסן טעריקי פון אייראָפּע און בכלל פאַרקלענערט אירע טעריטאָריעס. איר איצט קער שטח: 900,000

קוה. קמ. באפעלקערונג: בערך 10 מיליאן; דערפון 80% טורקן, 20% גריכן; ארימענער, אראבער, יידן א.א.וו. די אפיציעלע רעליגיע: איסלאם. הויפט-שטאט: אנגארא (בערך 35,000 איינוו.), פאליטישע ארדנונג: ארעפובליק מיט פארלאמענט-טארישע רעגירונגען. דער איינקאמערדיקער פארלאמענט ווערט גע-וויילט אויף 4 יאר. דער מלוכה-פרעזידענט ווערט אויסגעוויילט דורכן פארלאמענט (גרויסע נאציאנאל-פארזאמלונג). אצטיקער פרעזידענט: קזמאל-פאשא (פון 1923 אן). דער רעזולטאט פון די וואלן צום פארלאמענט (אין 1923): פאָלקס-פארטיי (רעגירונגס-פארטיי) 200 מאנדאטן, רעפובליקאנישע פראגרעסיווע פארטיי 50 מ, קאנסערוואט-טורן 30 מ. עקספארט (1923): בערך פאר 145 מיליאן טער-קישע פונטן; דערפון: פרוכטן און גרינסן 21 מ, טאבאק 20 מיליאן, וואַשטאָפּ 8 מיליאן, בשמים און פארבן 7 מיליאן, א.א.וו. אי-מ. פארט: באוול פאר 53 מ, זיקער און קאָלעאַניאַל-פראדוקטן 15 מ, תואה 15 מ.א.א.וו. וואַרטע: טערקישער פונט=50 סענט בערך. די צאל יידן אין איראָפּ. טערקיי (1923): 125,000 און אין דער אזיאטישער טערקיי קרוב צו 70,000.

טשילי — ארעפובליק אין דרום-אמעריקע, גרענעצט זיך פון צפון-זייט מיט פערו, פון דרום מיטן אייז-ים, פון מזרח מיט ארגענטינע און פון מערב מיטן טשילן אַקעאן. שטח: בערך 750,000 קוה. קמ. באפעלקערונג (1920): בערך 4 מיליאן, ס'מערסט פון שפאנישער אַפאסטאמונג, א קליינע צאל אינדיאנער. די אפיציעלע רעליגיע: קאטוילישע. הויפט-שטאט: סאַנטיאַגאָ (בערך 500,000 איינוו.), פאליטישע ארדנונג: לויט דער קאנסטי-טוציע פון 1888, וואָס איז שוין אייניקע מאל אויסגעבעסערט גע-וואָרן, איז די געזעצגעבערישע מאַכט אַ צווייקאמערדיקע. דער סענאַט ווערט געוויילט דורך אַלגעמיינע וואָלן. דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 5 יאר דורך ספעציעלע עלעקטאָרן, וואָס ווערן אויסגעוויילט דורכן גאַנצן פאָלק. דער מלוכה-ראַט באַשאַמט פון 11 מיטגלידער (אַ טייל נאָמינירטע, אַ טייל געוויילטע דורכן פארלאמענט), האָט ברייטע פּוילמאַכטן. די רעגירונגען זענען נישט קיין פארלאמענטארישע. עקס-פארט (1923): סעליטילע — בערך פאר 302 מיליאן גאלד-פּענעס,

קופער 124 מיל, ג.פ. א. א. ה. אימפּערט: באַהיל-אויסאַרבע-
טונגען פאר 65 מיל, ג.פ., מאַשינען 28 מ., כעמישע אַרטיקלען
25 מ., צוקער 16 מ., א. א. ה. וואַלוטע: גאַלד-פענאָ=36 סענט
בערך; פּאַפּיר-פענאָ=10 סענט בערך. די צאָל יידן: 3,000, אַרגאַני-
זירטע אַרבעטער: 200,000 (געווען צום 3-טן אונטער-נאַציאָנאַל).

טשעכאָסלאָואַקיי — פאַר דער וועלט-מלחמה געהערט צו

עסטרייך, איצט אַ זעלבשטענדיקע מלוכה, שטח: בערך
140,000 קו. קמ. באַפֿעלערונג (1921): בערך 13,600,000;
דערפון 65% טשעכן, 24% דייטשן, 6% אינגארן, 3% רוטענער,
21% יידן און 0,6% פּאָליאַקן. רעליגיעס: 10,400,000 קאַ-
טוילן, 990,000 פּראָטעסטאַנטן, 725,000 רעליגיעזע, גריכיש-
ק. טוילישע און אַרמאַנער 530,000, נאַציאָנאַלע קירך 525,000.
הויפט-שטאָט: פּראָג (676,000 איינוו.) פּאָליטישע אַרד-
נונג: אַ רעפּובליק מיט פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען. לויט דער
קאָנסטיטוציע פֿון 1920 איז דער פּאַרלאַמענט אַ צווייקאַמער-דיקער.
די דעפּוטאַטן (300) צום פּאַרלאַמענט ווען געוויילט אויף 6 יאָר
דורך פּראָפּאָזיציע וואַלן. די סענאַטאָרן (150) ווערן געוויילט אויף 8
יאָר. דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 7 יאָר דורך דער נאַציאָ-
נאַל-פּאַרלאַמענט. דער פּראָג האָט דאָס רעכט טונאַנדערצולאָזן ביידע
קאַמערן, ווי אויך דאָס רעכט פֿון „וועטאָ“ אין אַלע געזעץ-פּראָיעקטן,
וואָס ווערן אָנגענומען דורכן פּאַרל. און סענאַט. די מיניסטאָרן זענען
פּאַרלאַמענטאַרע קאָנסטיטוציאָנעל און פּאָליטיש פּאַר דער דעפּוטאַט-
קאַמער. דער איצטיקער פרעזידענט: פּראָפ. ט. ג. מאַסאַריק (פֿון 1920).
קאַרפּאַט-רוס האָט אַן אויטאָנאָמיע מיט אַן אייגענעם פּאַרלאַמענט,
וואָס האָט דאָס רעכט אָנצונעמען געזעצן (שפּראַך, רעליגיע,
בילדונג א. א. ה.); אַזעלכע געזעצן מוזן אָבער באַשטעטיקט ווערן
דורכן רעפּובליק-פרעזידענט. אין דער שפיץ פֿון קאַרפּאַטן-רוס
שטייט אַ שטאַטהאַלטער, וואָס ווערט באַשטימט דורכן פרעזידענט.
טשעכאָסלאָואַקיי טיילט זיך אויף 5 פּראָווינצן: 1) בעהמען (6,670,000
נפּשוט); 2) מעהרן (2,600,000 איינוו.) (הויפט-שטאָט: בריין—
220,000 איינוו.); 3) שלעזיע (670,000 איינוו.); 4) סלאָואַקיי
(3,000,000 איינוו.); 5) קאַרפּאַטן-רוס (600,000 איינוו.)

פאליטישע פארטייען; פויעריג-פארטיי; קאמוניסטן; קאטוילישע פאליטישע סאציאל-דעמאקראטן; נאציאנאלע סאציאליסטן; סלאוואקישע פאליטישע פארטיי; נאציאנאלע דעמאקראטן; האנדווערקער-פארטיי און אייניקע דייטשע פארטייען. עקספארט (1928): באהאל-אויסארבע-טונגען, צוקער, האלץ, קייל, וואל-אויסארבעטונגען, גלאז און אייזן-אויסארבעטונגען פאר בערך 593 מיליאן דאלאר. אימפארט: באהאל, באהאל-אויסארבעטונגען, תבואה, מעל, וואל, פיל, פעטס א.א.וו. האר בערך 522 מיליאן דאלאר. וואלוטע: טשעכישער קראן=3 סענט בערך די צאל יידן (1925): 360,000 נעשות בערך. די צאל ארגא-ניזירטע ארבעטער (1924): 1,505,000.

יאפאן — אן אינדול-לאנד אין מזרח-אזיע, ארומגערינגלט פון אלע זייטן מיטן שטילן אקעאן און אפגאנישן ים. באשטימט פון 6 גרויסע און 549 קליינע אינדולען. שטח: בערך 390,000 קו. קמ. (אויסער קארייע און די קאלאניעס). באפעלקערונג (1928): בערך 78 מיליאן צוזאמען מיט קארייע און די קאלאניעס. קיין אפיציעלע רעליגיע איז נישט אין יאפאן, ס'מערסט זענען דא פארשפרייט שינטאאיזם און בודיזם. הויפט-שטאט: טאקיא (בערך 2,300,000 א.י.וו.). פאליטישע ארגאניזאציע: א קאנסטיטוציאנעלע מאנארכיע, אן פארלאמענטארישע רעגירונגען. לויט דער קאנסטיטוציע פון 1889 איז דער פארלאמענט צוויי קאמערדיקער. א טייל סענאטאן ווערן נאמינירט דורכן קעניג (מיקאדא), און א טייל — געוויילט דורך די באראנען, גראפן און די גרויסע שטייער-צאלער. די דעפוטאטן ווערן געוויילט אויף 4 יאר דורך די בירגער, וואס צאלן א געוויסן שטייער. די פרעזענט פון בידע קאמערן, ווי אויך די מיניסטאן ווערן נאמינירט דורך מיקאדא און זענען נאך פאר אים פארענטווארט-ליך. דער קעניגלעכער ביראט אדער דער „געהיימער ראט“ באשטימט פון די מיניסטאן און 24 הויכגעשטעלטע באאמטע, וואס ווערן נאמינירט דורכן מיקאדא. בעת די וואלן אין 1924 וואס דעם ריב שטימזן באקומען קענסטיקס ליבעראלע און מיליטענאלישע פארטיי (146 מאנ.), מיטן וויצע-גראף קאטא בראש. עקספארט (1928): רוי-זייד, באהאל-סחורות, פאדעם א.א.וו. פאר בערך 2,034,000,000 יען. אימפארט: באהאל, אייזן-אויסארבעטונגען, מאשינען א.א.וו. פאר בערך 2,232,000,000 יען. וואלוטע: יען=40 סענט בערך.

די צאָל יידן (1928): בערך 1,000. אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): בערך 100,000.

יוגאָסלאַוויע — אָדער די מלוכה פון די סערבן, קראָאַטן און סלאָווענער — די גרעסטע באַל-קאָנישע מלוכה. שטח: בערך 249,000 קו.קמ. באַפֿעלקערונג (1928): 12 מיליאָן; דערפֿין אין סערביען בערך 4,100,000 אין קראָאַציע בערך 2,700,000, אין באַסניע אין הערצעגאָ-ווינע 1,900,000, אין סלאָוועניע 1,000,000. רעליגיעס: די סערבישע באַפעלקערונג איז ס'מערסט פֿאַוואָסלאָוונע, די קראָאַטישע און סלאָווענישע — קאַטאָליקן. דער פּאַליטיש-קלי-טורעלער אונטערשייד צווישן די באַזונדערע נאַציאָנאַליטעטן איז אַ גרויסער, הריפּס-שטאַט: בעלגראַד (112,000 איינוו.) פּאַלי-טישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע מיט פּאַרלאַ-מענטאַרישע רעגירונגען. הערשער: אַלעקסאַנדער I פון הויז קאַראָגעוואַרעוויטש. דער איינקאָמערדיקער פּאַרלאַמענט, דער אַווי-גערויטענער, נאַצאַנאַל-פּאַרזאַמלונג, ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דורך אַלגעמיינע אין גלייכע וואַלן. די מיניסטערן זענען פּאַראַנטוואָרט-לעך פּאַרן פּאַרלאַמענט און פּאַרן קעניג. פּאַליטישע פּאַר-טייען: אין פּאַליטישן לעבן פון די לעצטע יאָרן ווערט געפירט אַ קאָמף צווישן דער סערבישער ראַדיקאַלער פּאַרטיי (מיט פּאַסיטש'ן אין דער שפּיץ), מיט מאָנאַרכיסטישע און צענטראַליסטישע טענדענצן, און דער קראָאַטישער פּאַלקס-פּאַרטיי (מט ראַדיטש'ן אין דער שפּיץ), וואָס רעפּרעזענטירט די פעדעראַטיווע און רעפּובליקאַנישע טענדענצן. בעת די וואַלן צו דער נאַציאָנאַל-פּאַרזאַמלונג אין 1925 האָבן באַ-קיימט מאַנדאַטן: די סערבישע ראַדיקאַלן 140, קראָאַטישע פעדעראַ-ליסטן 67, דעמאָקראַטן 37, אומאָפּהענגיקע דעמאָקראַטן 22, סלאָווע-נישע פּאַליקיסטן 20, באַסניער מאַכמעדאַנער 15, דייטשן 5, אַנדערע פּאַרטייען 9. עקספּאָרט (1928): האַלץ, פּי, ווייץ, אייער א.א.וו. פּאַר בערך 5,275,000,000 דינאַרן. אימפּאָרט: באַהל-אויסאַרבעטונגען, מעטאַלן א.א.וו. פּאַר בערך 5,825,000,000 דינאַרן. וואַלוטע: דינאַר=2 סענט בערך. די צאָל יידן (1928): בערך 65,000. די צאָל אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 60,000.

פֿינע — איינע פון די עלטסטע און גרעסטע מדינות, גרעניצט זיך פון צפון מיט שווידן און טורקעסטאַן, פון דרום מיט אינדיע,

פון מערב מיטן כינעזישן ים און פון מזרח מיט סיביר, קארייע אין מיטן שילדן אָקעאן. שטח: בערך 11,130,000 קו. קמ. באַפעל-קערונג: בערך 433,000,000. רעליגיעס: די אָפיציעלע רעליגיע איז דער קאָנפּוּציאָניזם, מיט אַ צומיש פון בודיזם און טאַאָזיזם ביי די ברייטע מאַסן פון דער באַפעלקערונג; מאַכמעדאָנער 10 מיליאָן, אויך פיל קריסטלעכע מיסיעס. הויפט-שטאָט: פעקין (בערך 1,300,000 איינוו.), פּאַליטישע אַרדנונג: 20 פּראָווינצן און 2 גרעניץ-טעריטאָריעס—פּמעט אומאַפהענגיקע (טיבעט און מאַנגאָליע). פון 1912 אָן—אַ רעפּובליק. נאָר די רייבונגען צווישן די באַזונדערע פּראָווינצן און צווישן די פּאַרלאַמענטאַרישע פּאַרטייער-שאַפטן האָבן אַריינגעברענגט אַ גרויסן כאָאָס אין פּאַליטישן לעבן פון לאַנד. אין 1923 איז פּראָקלאַמירט געוואָרן אַ נייע קאָנסטיטוציע דײַטן מוסטער פון דער פּראַנצ. קאָנסטיטוציע. דער רעפּובליק-פרעזידענט דענט ווערט געוויילט דורך דער נאַציאָנאַל-פּאַרלאַמאָנט, דער פּאַרלאַמענט איז אַ צווייקאַמערדיקער, דער סענאַט באַשטייט ס׳רוב פון פּאַרטייער פון די פּראָווינץ-לאַנדטאָגן, די מיליטערישע גובערנאַ-טאָרן אין די פּראָווינצן באַשטימט דער פרעזידענט; דאָך זענען די מיליטערישע גובערנאַטאָרן פון די באַזונדערע פּראָווינצן אומאַפהענגיק. אין 1924 איז אויסגעבראַכן אַן איבערלעכע מלחמה צווישן די גובערנאַטאָרן פון אייניקע פּראָווינצן, דערביי איז דער מאַרשאַל ווי-פּיי-פּו פון מיטל-כינע, וועלכער איז געשטאַנען אין דער שפיץ פון דער פעקיער רעגירונג, געוואָרן צעקלאַפט דורכן מאַנדזשורישן גובערנאַטאָר טשאַן-טשאַנג-לין, וועלכער האָט איינגענומען פעקין און באַזייטיקט דעם דיר-סון-יאַט-סען. די פּאַליטיש-יורדישע לאַגע איז נאָך היינט צוטאָג נישט קלאָר. אין די פּראָווינצן, וואָס געפינען זיך ביים ים, און אויך שאַנכאַי, הערשט דערווייל דער גענעראַל טשאַן-טשאַנג-לין, וועלכער האָט זיין רעזידענץ אין מוקדען, מאָנגאָליע, פעקין און די מערב-פּראַ-ווינצן זענען אין די הענט פון קריסטלעכן גענעראַל פען-יו-סען. דרום-כינע מיט קאַנטאָן געפינען זיך אונטערן איינפלוס פון דער כינעזישער רעוואָלוציאָנערער פּאַרטיי „האַמינדאַן“; איר אָנפירער דיר סון-יאַט-סען איז געשטאַרבן אין 1925. די איצטיקע כינעזישע רעגירונג, וואָס איר זיך-אַרט איז פעקין, איז געשאַפן געוואָרן אַדאַנק דעם הסכם צווישן טשאַן-טשאַנג-לין, פען-יו-סען און סון-יאַט-סען. דער אָנפיר-

דער פון דער אויספירונגס-מאכט איז דער מארשאל טואן-טי-זוהיי, העלכער האט אין מאי 1925 מבטל געמאכט די קאנסטיטוציע פון 1923 אין געשאפן (יולי 1925) א קאמיטע פון ראט-געבער, וואס האט באקומען דעם אויפטראג צו שאפן א נייע קאנסטיטוציע. אין אקטאבער 1925 איז אויפסניי אויסגעבראכן א קאנפליקט צווישן מארשאל ווי-פיי-פו און דעם מאנדזשורישן גובערנאטאר טטאן-טשאף-לין. ע ק ס פ א ר ט (1928): זייד, געבעקס, באפעס, אייל א. א. ה. פאר בערך 815.000.000 האיקואן-טאעל. אי מ פ א ר ט: באהיל-אויסארבעטונגען, ריי, מעטאן צ. א. ה. פאר בערך 1,079.000.000 ה.ט. וואל-ו ט ע: האיקואן-טאעל=70 סענט בערך. די צאל מירן (1928): בערך 43.000.

ל'טווע — פאר דער העלט-מלחמה געהערט צו רוסיאנד, היינט איינע פון די באליטישע רעפובליקן. ש ט ח: בערך 66 טויזנט קו. קמ. באפעלקערונג (1928): בערך 2,000,000; דערפון 57% פאטעסטאנטן, 24% קאטאליקן, 5% יידן. הויפט-שטאט: ריגע (בערך 290.000 איינוו.). פאליטישע ארדנונג: א רע-פובליק מיט פארלאמענטארישע רעגירונגען. דער איינקאמערדיקער פארלאמענט ווערט געוויילט דורך א געמיינע און דירעקטע וואלן. דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 3 יאר דורכן פארלאמענט. דער פרעזידענט האט דאס רעכט פארצולייגן א פראיעקט וועגן פאנאנדער-לאזן דעם פארלאמענט, ס'מוז אבער אנגענומען ווערן דורך א פאקס-רעפערענדום. ע ק ס פ א ר ט (1928): האליץ, פלאקס, פוטער א. א. ה. פאר בערך 190.000.000 לאטן. אי מ פ א ר ט: באהיל-אויסאר-בעטונגען, תבואה, מעל, צוקער, אייל א. א. ה. פאר בערך 211.000.000 לאטן. וואלוטע: לאט=20 סענט בערך. די צאל מירן (1928): בערך 100.000. די צאל ארגאניזירטע ארבעטער (1924): 24000.

לוקסעמבורג — א קליין פירשטענטום צווישן דייטשלאנד, בעלגיע און פראנקרייך. ש ט ח: בערך 3000 קו. קמ. באפעלקער- רונג (1928): בערך 271.000. ס'רוב קאטאליקן. הויפט-שטאט: לוקסעמבורג (48.000 איינוו.). פאליטישע ארדנונג: א קאנ- סטיטוציאנעלע מאנארכיע. הערשער: גרויספירשטין קארעלינגא פון הויז נאסוי, אויפן טראן פון 1919 אן. דער I-קאמערדיקער פארלאמענט

ווערט געוויילט אויף 6 יאָר דורך אלגעמיינע און דירעקטע וואַלן.
פאַרלאַמענט-רעגירונגען. אַ געלט- און צאָל-אוינע מיט בעלגיע. די
צאָל יידן (1928): בערך 1,300. די צאָל אַרגאַניזירטע אַרבעטער
(1924): בערך 13,000.

ליבעריע — אַ קליינע נעגערישע רעפובליק אין מערב-אַפֿריקע, איז
אונטער דער פּאָליטישער השפּעה פון די פאַרייניקטע שטאַטן.
שטח: בערך 95,000 קו. קמ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך
1,500,000, ס'רוב געצנדיגער. הויפט-שטאָט: מאָנראָוו אַ
(בערך 6000 איינוו.). פּאָליטישע אַרדנונג: אַ צווייקאַמער-
דיקער פאַרלאַמענט; וואַל-רעכט האָבן אָבער נאָר די אמעריקאַנער
נעגערס און זייערע קינדער. דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף
4 יאָר. עקספּאָרט (1928): פּאַלמען-אייל, ניס, קאָווע, א. א. וו. פאַר
בערך 2,000,000 דאָלאַר. אימפּאָרט: באַהל-אויסאַרבעטונגען,
טאַבאַק, אַלקאָהאָל פאַר בערך 2,000,000 דאָלאַר. וואַלוטע:
אַמעריקאַנישער דאָלאַר.

ליטע — פאַר דער העלט-מלחמה געהערט צו רוסלאַנד, היינט איינע
פֿון די באַליטשע רעפובליקן. שטח: בערך 56,000 קו. קמ.
באַפֿעלקערונג: בערך 2,258,000, ס'רוב קאַטאָליקן; דערפון
פּאָליאַקן 3,2%, הויפט-שטאָט: קאָוונע (בערך 90,000 איינוו.).
פּאָליטישע אַרדנונג: אַ רעפובליק מיט פאַרלאַמענטאַרישע
רעגירונגען. דער פאַרלאַמענט איז אַן איינקאַמערדיקער, די דעפוטאַטן
ווערן געוויילט אויף 3 יאָר דורך אַלגעמיינע און דירעקטע וואַלן.
דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 3 יאָר דורכן פאַרלאַמענט. דער
רעזולטאַט פון די וואַלן צום סייס אין מאַי 1926: פּאָליקסטן 24
מאַנדאַטן, קריסטלעכע דעמאָקראַטן 20 מ., סאָציאַליסטן 14 מ., פּויערן
10 מ., פּאָליאַקן 4 מ., יידן 1 מ., פאַרשידענע—5 מ. עקספּאָרט
(1928): האַלץ-אויסאַרבעטונגען, פּלאַקס, אייער פאַר בערך 275,000,000
ליטן. אימפּאָרט: העב-שטאָפּן, צוקער, מעטאַל-אויסאַרבעטונגען
235,000,000 ליטן. וואַלוטע: ליטע—10 סענט בערך. די צאָל יידן
(1298): בערך 264,000. אַרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 40,000.

ליכטענשטיין — אַ קליין פּירשטנטום צווישן עסטרייך און
דער שווייץ. שטח: 200 קו. קמ. באַפֿעלקערונג

(1928): בערך 11,000, ס'רוב קאטאָליק. הויפט-שטאָט: וואָוו (1,500 איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע. הערשער: פירשט יאָאָן II, פון הייז ליכטענשטיין. דער פּאַרלאָמענט איז אַן איינקאַמערדיקער. אַ געלט- און פּאַסט-אויניע מיט דער שווייץ.

מאָנאַקאָ — אַ קליין פירשטנטום אויפן ברעג פון גענווער אויס-גוס. שטח: $1\frac{1}{2}$ קו. קמ. באַפעלקערונג (1928): בערך 23,000, ס'רוב קאטאָליקן. אָפיציעלע שפּראַך: פּראַנצויזיש. הויפט-שטאָט: מאָנאַקאָ (2 טויזנט איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע. הערשער: לודוויק II, פון הייז גאיען-מאַט גאן גרימאַד. דער פּאַרלאָמענט איז אַן איינקאַמערדיקער, געהילט אויף 4 יאָר. די רעגירונג באַשטייט פון 1 מיניסטער. מ. איז פּאַרליאָמענט מיט פּראַנקרייך דורך אַ געלט-אויניע. אין מ. געפינט זיך די שטאַט מאָנטעקאַרלאָ, וואָס אין איר געפינט זיך אַ קאָזינג פאַר רולעטקע און אַנדערע האַזאַרד-שפּילן.

מאַראַקאָ — אַ מלוכה אין אַריקע. שטח: 450,000 קו. קמ. באַפעלקערונג: 6,600,000; דער גרעסטער טייל בער-בערן, אויך אַראַבער. אייראָפּייער 70,000. הויפט-שטאָט: פּען (100,000 איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַן אַבסאָלוטע מאָנאַרכיע (סולטאַנאַט). דער סולטאַן איז אונטערן פּראַנצויזישן איינפלוס. עקספּאָרט (1928): תבואה, פרוכטן, אייער, וואָל א. א. הו. פאַר בערך 625 מיליאָן פּראַנק. אימפּאָרט: מאַשינען, וועב-שטאָפּן, געהער א. א. הו. פאַר בערך 1 מיליאָרד 470 מ. פּר. וואָלוטע: פּראַנצויזישער פּראַנק=בערך 4 סענט. יידן (1928): בערך 168,000.

מעקסיקע — אַ פעדעראַטיווע רעפּובליק אין מיטל-אַמעריקע, גרענעצט זיך אויף מערב מיטן שטילן אָקעאַן און אויף מזרח מיטן קאַריבעאישן ים און מעקסיקאַנישן גאַלף, פון דרום מיט דער רעפּובליק גוואַטעמאַלאַ און פון צפון מיט די פּאַנאַמיקע שטאַטן. שטח: בערך 2 מיליאָן קו. קמ. באַפעלקערונג (1928): בערך 14,300,000; ווייטע 20%, אינדיאַנער 35%, געמישטע 45%.

הערשנדע רעליגיע: קאטאלישע. הויפט-שטאָט: מעקסיק (בערך 600,000 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: א פּעדעראַציע פון 28 מלוכות, איין פּעדעראַלער געביט (מעקסיק) און 2 טעריטאָריעס, די געזעצגעבערישע פּעדעראַטיווע מאַכט איז א צוויי-קאָמערדיקע, אָן פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען. דער פרעזידענט ווערט געוויילט דירעקט דורך דער גאַנצער באפעלקערונג אויף 4 יאָר. אין 1926 איז דורכגעפירט געוואָרן א געזעץ וועגן אָפּטיילן די קירך פון דער מלוכה. עקספּאָרט (1928): פּאַר בערך 680 מיליאָן פּענאָס, ס'מערסט נאַפּט, איל און זילבער. אימפּאָרט: פּאַר בערך 376 מיליאָן פּ, ס'מערסט ווע-שטאַפּן און מאַשינען. וואַלוטע: פּענאָ=בערך 50 סענט. יידן (1928): בערך 9,000, אָרגאַניזירטע אַר-בעטער (1924): 710,000.

נאָרוועגן — א מלוכה אויף מערב-צפון-טײל פון סקאַנדינאַווישן האַלב-אינדזל, גרענעצט זיך פון צפון מיטן אייז-ם, פון מערב מיטן נאָרוועגישן ים, פון מזרח מיט שוועדן. שטח: בערך 324,000 קוואַדראַט-קילאָמעטערונג (1928): בערך 2,789,000, ס'רוב עוואַנגעלער. ליטעראַרישע און געזעצשאַפּטלעכע פּראָדוקציע: דעניש. הויפט-שטאָט: אָסלע (ביזן 1925: כריסטיאַנאַ), (בערך 260,000 איינוו.), פּאָליטישע אָרדנונג: א קאָנסטי-טוציאָנעלע מאָנאַרכיע. הערשער: קעניג האַקאָן VII, פון דער דענישער דינאַסטיע שלעזוויג-האָלשטיין. די געזעצגעבערישע מאַכט געהערט צום צווייקאָמערדיקן נאַציאָנאַלעם (150 דעם), געוויילט אויף 3 יאָר דורך אַלגעמיינע און דירעקטע וואַלן דורך אַלע בירגער אָן אויטערשיד פון געשלעכט. פּאַרלאַמענטאַרע רעגירונגען. עקס-פּאָרט (1928): פּש, האַלץ, פּאַפּיר, סאַדע א. א. ה. פּאַר בערך 1 מיליאָרד קראָנען. אימפּאָרט: תבואה, שפּייז-פּראָדוקטן, וועב-שטאַפּן, קיילן, קאָקס, אייזן-אויסאַ-בעטונגען פאַר בערך 1,300,000,000 קראָנען. וואַלוטע: קראָן=בערך 20 סענט. די צאָל יידן (1928): 1,500. אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 90,000.

ביקאראַנאָ — א קליינע רעפּובליק אין מיטל-אַמעריקע. שטח: בערך 127,000 קוואַדראַט-קילאָמעטערונג (1928):

683,000, ס'רוב קאטאליקן. הויפט-שטאט: מאנאווא (60,000 איינוו.) פאליטישע אָרדנונג: א רעפובליק, אָן פארלאמענטא-רישע רעגירונגען. דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דירעקט דורכן גאנצן פאָלק. א צווייקאמערדיקער פארלאמענט. דעפיטאָטן 40, סענאטאָרן 13. עקספּאָרט: ס'מערסט קאווע און באַנאַנעס פאר בערך 12,000,000 קאָרדאָנאַ. אימפּאָרט: ס'מערסט באַהל-אויס-אַרבעטונגען אין מעל פאר בערך 10,000,000 קאָר. וואַלוטע: קאָרדאָנאַ = בערך 90 סענט.

נעפאל — א קליינע מלוכה אין אזיע, צווישן כינע און אינדיע. שטח: בערך 150,000 קו. קמ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 5,640,000, ס'רוב ביאמינער און בוויסן. הויפט-שטאָט: קהאטמאנדו (בערך 80,000 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: אן אַבסאָלויטע מאָנאַרכיע. הערשער: מאַהאַדאָשא טריבהאבאַנא ביר ביקאַן. נ. געפינט זיך אינטער דער ענגלישער פאליטישער השפעה.

סאַלוואַדאָר — א קליינע רעפובליק אין מיטל-אַמעריקע. שטח: בערך 34,000 קו. קמ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 1,657,000, ס'רוב קאטאליקן (מעטסן בערך 85%, אינדיאַנער בערך 15%). הויפט-שטאָט: סאַן-סאַלוואַדאָר (80,000 איינוו.). פאָליטישע אָרדנונג: א רעפובליק, אָן פארלאמענטארישע רעגירונג-גען. דער פארלאמענט איז אן איינקאמערדיקער (42 דעפ.). דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דירעקט דורכן גאנצן פאָלק. עקספּאָרט (1928): ס'מערסט קאווע פאר בערך 33,000,000 קאָלאָן. אימפּאָרט: באַהל-אויסאַרבעטונגען פאר בערך 34,000,000 קאָלאָן. וואַלוטע: קאָלאָן = 50 סענט.

סאַן-מאַרינאַ — א קליינע רעפובליק אין צפון-איטאַליע. שטח: בערך 60 קו. קמ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 12,000. הויפט-שטאָט: סאַן-מאַרינאַ (בערך 1,600 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: א רעפובליק אינטערן פראַטעקטאָראַט ס'ן איטאַליע. די מאַכט געהערט צו צוויי רענענט-קאַפיטאַלען, וועלכע ווערן געוויילט דורכן גרויסן ראַט (60 מיטגלידער), דער ראַט ווערט געוויילט דירעקט דורך דער גאַנצער באַפעלקערונג.

סיכום — א מלוכה אין דרום-אזיע. שטח: בערך 500,000 קה. קמ. באפעלקערונג (1928): 13,000,000, ס'רוב בודייסטן, א גרויסער טייל כנעווער. הויפט-שטאט: באנגקאק (בערך 800,000 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: אן אַבסאָלוטע מאָנאַרכיע מיט אַ געזעצגעבערשן ראַט, נאָמינירט דורכן קעניג, מיט באַראַטונגס-רעכט. הערשער: פראַיאַדיפאָק, פון דער דיאָסטיע ראַמאַדיבאַדי. עקספּאָרט (1928): רייז, האַלץ, צין א. א. ה. פאר בערך 203 מיליאָן טיקאלן. אימפּאָרט: באַהל-אויסאַרבעטונגען, שפּיז-פראָ-דוקטן, מאַשינעס א. א. ה. פאר בערך 169 מיליאָן טיק. וואַלוטע: טיקאַל=בערך 50 סענט

עגיפטן (מצרים) — א מלוכה אין צפון-אַפריקע, גרעניצט זיך פון צפון מיטן מיטלענדישן ים, פון צפון-מזרח מיט פאַלעסטינע, פון דרום מיט סודאַן, פון מזרח מיטן רויטן ים, פון מערב מיט באַר-קאַטראַפּאָליס און מיט דעם מדבר סאַהאַראַ. פריער געהערט צו טערקיי, אין 1914 אַרונטער אונטער ענגלאַנדס פראַטעקטאָראַט, פון 1922 אָן אַפיציעל אָן אַמאָפּהענגיקע מלוכה, אָבער פאַקטיש אָפּהענגיק פון ענגלאַנד. שטח: בערך 994,000 קה. קמ. באפעלקערונג (1928): בערך 15 מיליאָן, ס'רוב עגיפטער פון מאַכטעדאַנישן גלויבן. אַ 5 ציעלע שפראַך: אַראַביאַ. הויפט-שטאָט: קאַיר (בערך 800,000 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: די געזעצגעבערשע מאַכט ווערט אויסגעפירט דורכן קעניג צוזאַמען מיטן סענאַט אין פאַרלאַמאַנט. די דעפיטאַטן ווערן געוויילט דורך אַלגעמיינע וואָלן אויף 5 יאָר. אַ טייל סענאַטאָרן (³/₅) ווערט געוויילט און אַ טייל (²/₅) — נאָמינירט דורכן קעניג. די מיניסטאָרן ווערן נאָמינירט דורכן קעניג און זענען פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן פאַרלאַמענט. קעניג: פואד I, אויפן טראָן פון 1917. עקספּאָרט (1928): באַהל, תבואה, גרינס, אייער, ראָר-צוקער, רייז, פאַפּיראַסן א. א. ה. פאר בערך 525 מיליאָן עגיפּט, פונט. אימפּאָרט: באַהל און וואַל-אויסאַרבעטונגען, מעטאַלן און מאַשינעס, האַלץ, קוילן, א. א. ה. פאר בערך 515 מיליאָן עגיפּט. פונט. וואַלוטע: עגיפּטישער פונט=4 דאָלאַר 50 סענט. די צאָל יידן (1928): בערך 60,000.

ענגלאַנד — אימפעריע (בריטישע אימפ), באשטייט פון 2 באזונדערע טיילן: 1) ענגלאַנד, צפון-אירלאַנד, אועלס, שאַטלאַנד מיט די אַרומיקע אינדזלען און 2) די פרייע אירלענדישע מלוכה, אנדיע, די דאָמיניעס, קאָלאָניעס און פראַטעקטאָראַט-לאַנדער. דער 1-טער טייל הייסט גרויס-בריטאַניע, צוזאַמענגעשטעלט פון די געביטן, וועלכע שיקן זייערע פאַרשטייער אין ענגלישן פאַרלאַמענט. גרויס-בריטאַניע פאַרנעמט אַ שטח פון 244,000 קו.קמ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 44 מיליאָן. רעליגיעס: ס'רוב אנגליקאַנער, אַ טייל מעטאָדיסטן, קאַטאָליקן. הויפט-שטאָט: לאָנדאָן (בערך 9 מיליאָן איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע. קעניג: געאָרג V, פון דער דינאַסטיע זאַקסן-קאָבורג און גאָטאַ. פאַרמעל האָט דער קעניג ברייטע רעכט, פאַקטיש אָבער באַזיצט ער נישט כּמעט קיין שום מאַכט צוליב דער פעסטגעשטעלטער קאָנסטיטוציע, וואָס איז געשאַפן געוואָרן בערך מיט 200 יאָר צוריק. דער פאַרלאַמענט באַשטייט פון צוויי פאַלאַטעס: לאָרדן-הויז און געמיינדע-הויז (615 דעפ.). אין לאָרדן-הויז (650 מיטגלידער) גייען אַרײַן: 1) לאָרדן גייסטלעכע, נעמלעך: 2 אַרציבישאָפן און 24 בישאָפּ; 2) ענגלישע וועלטלעכע לאָרדן; 3) 16 שאַטלענדישע לאָרדן; 4) 28 אירלענדישע לאָרדן (לעבנסלענגלעך); 5) 4 לאָרדן יורסטן. דער קעניג האָט דאָס רעכט צו באַשטימען נייע לאָרדן. די דעפּוטאַטן ווערן געוויילט אויף 5 יאָר דורך אַלגעמיינע און דירעקטע וואָלן. פינאַנץ-פראַעקטן האָט דאָס לאָרדן-הויז אָפילו נישט דאָס רעכט אָפּצוהאַלטן אויף אַ גע-וויסער צייט. דאָס לאָרדן-הויז פירט-אויס געוויסע געריכטלעכע פונק-ציעס; משפּט די מיניסטראָרן, וואָס ווערן אָנגעקלאָגט דורכן פאַרלאַמענט איז אויך די העכסטע קאָנטראָל-אינסטאַנץ אין אַלע ציווילע און קרי-מינעלע ענינים. די העכסטע רעגירונגס-מאַכט טיילט זיך אויף: 1) דער געהיימער ראַט; 2) די מיניסטראָרן, וועלכע זענען די העכסטע אָנפירער פון געוויסע אַדמיניסטראַטיווע אַמטן; 3) די מיטגלידער פון קאַבינעט. די לאָקאַלע אַדמיניסטראַציע ווערט על-פּיר-רוב אויסגעפירט דורך די זעלבסטפאַרואַלטונגס-אָרגאַנען. דער קעניג נאָמינירט די שרייפן (די גראַפּשאַפּטן) און די שלום-ריכטער. פּאָלי-

טײַטש פֿאַר טײַען: דאָס היינטיקע פּאָליטישע לעבן אין ענגלאַנד אָנהױקלט זיך אונטערן צײַכן פֿון 3 פּאָליטישע גרופּירונגען: (1) די יוניאָן-פּאַרטי אָדער די קאָנסערוואַטיווע; (2) די ליבעראַלע פּאַרטי און (3) די אַרבעטס-פּאַרטי (לייבור-פּאַרטי), די קאָנסערוואַטיווע פּאַרטי שטאַמט פֿון די אַמאָליקע טאַרן און זי רעפּרעזענטירט די אידיע פֿון דערהאַלטן די טראַד ציאָנעלע אינסטיטוציעס, טרעט-אַרויס קעגן דעם פּאָליטיש-געזעלשאַפֿטלעכן ראַדיקאַליזם און שטיצט די צנגליקאַנישע קירך. די ק. פ. טרעט-אַרויס קעגן דער דעצענטראַליזאַציע פֿון דער ענגלישער אימפּעריע, — דערפֿון שטאַמט די אָפּאָזיציע קעגן אירלאַנדס אומאַפהענגיקייט, — שטרעבט צו שאַפֿן צוזאַמען מיט די קאָלֶאָ-ניעס אַ פּאַרייאַניקטע שוץ קעגן דער ווירטשאַשאַפֿטלעכער קאָנקורענץ פֿון אַנדערע מלכות, אין דער אויסערלעכער פּאָליטיק שטיצט די ק. פ. אונטער פּראָנקרייך מער, ווי אַנדערע מלכות, ווייזט נישט אַרויס קיין איבעריקן ענטוואַזום פֿאַר דער פּעלקער-ליגע און פֿאַר דער אַנטוואַפֿ-נונגס-אידיע. די ק. פּאַרטי שטיצט זיך אײַף די פּויערן-מאַסן, זי האָט אויך פיל אָנהענגער צווישן דער שטאַטישער באַפֿעלקערונג, באַאַמטע און טיילווייז אויך צווישן די אַרבעטער. אין שטאַטלאַנד און אין אועלט האָבן די ק. קיין שום השפּעה נישט. בראש פֿון די ק. שטייען: סטענלעי באַדוויין, טשעמבערלען, בירקענהעד, טשער-טשיל און לאָרד סעסיל א. א. ח. זייערע פרעסע-אָרגאַנען: מאָרנינג פּאַסט, פּאַרטיאַלי רעווי א. אַנד. די ליבעראַלע פּאַרטי שטאַמט פֿון די אַמאָליקע וויגן; זי רעפּרעזענטירט איצט דעם צענטער. די ק. פ. איז מספּים אויף דער ווייטערדיקער דעצענטראַליזאַציע פֿון ענגלאַנד און איז פֿאַר דער פּולשטענדיקער זעלבשטענדיקייט פֿון אירלאַנד, שטיצט די מעסיקע געזעלשאַפֿטלעכע רעסאַרמען, איז אַ גרויסע קעגנערין פֿון צאָל-שוץ, אין דער אויסערלעכער פּאָליטיק באַציט זי זיך מיט אַ געוויסער סײַמפּאַטיע צו דייטשלאַנד. די ק. פ. שטיצט זיך בעיקר אויף די האַנדלס- און אינדוסטריע-ספּערן, האָט די גרעסטע השפּעה אין שאַטלאַנד און אין אועלס. אין דער ק. פ. זענען פּאַראַן צוויי גרופּן: (1) די אומאַפהענגיקע ליבעראַלן (אַסקיט) און די נאַציאָנאַלע ליבעראַלן (לאַיד דזשאַרוס), די ערשטע גרופּע רעפּרעזענטירט דעם אַמאָ-פּיקן ריינעם ליבעראַליזם, די צווייטע איז גענויגט צו קאָמפּראָמיסן און בלאַקן מיט אַנדערע גרופּירונגען. אירע פרעסע-אָרגאַנען: דילי

כראַניקל, גלאַזגוי העראָלד א. א. ה. די לייבור-פּאַרטי האָט אין די לעצטע צייטן באַקומען אַ גרויסע השפּעה. זי שטיצט זיך בעיקר אויף די פּראָפעסיאָנעלע פּאַרטינען (טרעד-יוניאָנס) און אויך אויף דער ראַדיקאַלער אינטעליגענץ (פּאַביאָן-סאַסיעטי). די אַלגעמיינע ריכטונג פון דער ל.פ. גייט אויף דער ליניע פון מעסיקן סאָציאַליזם, אויפן ערשטן פּלאַן שטעלט זי אַרויס די נאַציאָנאַליזאַציע פון די באַנען און די בערג-גרויבן, ווי אויך דאָס איינפירן אַ שטייער פון פּאַרמענן. דער לידער פון דער ל.פ. איז ראַמסעי מאַקדאָנאַלד. לידער פון ליינן פּליגל איז קאָק. דער הויפט-אַרגאַן פון דער ל.פ. איז דער דיילי העראָלד. עקספּאָרט (1929): באַזול-אויסאַרבעטונגען, איין-און שטאַל-אויסאַרבעטונגען, קוילן, מאַשינעס, שפייז-פּראָדוקטן, משקאות, פּונט שטערלינג, כעמישע אַרטיקלען א. א. ה. פאַר בערך 730 מיליאָן פּונט שטערלינג. אימפּאָרט: תבואה, מעל, פלייש, אייל, פעסט, גומע און פיל אַנדערע רוי-שטאַפּן פאַר בערך 1 מיליאָר און 110 מיליאָן פּונט. שטער. וואַלוטע: פּונט שטערלינג = בערך 5 דאָלאַר. יידן (1928): בערך 300,000. אַרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): בערך 4.405.000. די ענגלישע קאָלאָניעס ווערן איינגעטיילט אויף צוויי קאַטעגאָריעס: (1) קרוין-קאָלאָניעס, (2) אויטאָנאָמישע קאָלאָניעס (דאָמיניעס). די קרוין-קאָלאָניעס (גיבראַלטאַר, מאַלטאַ, ציילאָן, באַרנעא א. א.) האָבן גישט קיין פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגס-פאַרם און ווערן פאַרוואַלטעט דורך דער ענגלישער רעגירונג, נעמלעך: דורכן קאָלאָניעס-מיניסטער און דורך די לאָקאַלע גובערנאַטאָרן. די אַרגאַניזאַציע פון דער קאָלאָניעס-פאַרוואַלטונג איז אַ פאַרשידנזאַרטיקע פּונאַ מיליטערישער פאַרוואַלטונג ביז פאַרשידענע ראַטן, וואָס ווערן צוגעגעבן צו די גובערנאַטאָרן און וואָס זענען צוזאַמענגעשטעלט פון דער אַרטיקער באַפעלקערונג (באַשטימטע אָדער געוויילטע). צו די אויטאָ-נאָמישע קאָלאָניעס געהערן: קאַנאַדע, אויסטראַליע, דרום-אַפריקע, ניי-זעלאַנד און פּונדלאַנד. די קאָלאָניעס האָבן אייגענע פאַרלאַמענטן און מיניסטאַרן-קאַבינעטן, וועלכע ווערן באַשטימט דורך דעם גובער-נאָטאַ פון דער קאָלאָניע, אָבער וואָס זענען יורדיש און פּאָליטיש פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן קאָלאָניע-פאַרלאַמענט. קאַנאַדע, אויסטראַליע און דרום-אַפריקע זענען פּעדעראַציעס, וואָס באַשטימען פון עטלעכע פּראָווינצן, יעדע פּראָווינץ האָט איר אייגענע פאַרלאַמענטאַרישע רע-

גירונג, די אָפגעזונדערטקייט און אומאָפגענגיקייט פון די אויטאָנאָמישע קאָלאָניעס פון דער מעטראָפאָליע איו שטארק בולט געוואָרן אין דער פֿעצטער צייט. דידאָזיקע קאָלאָניעס באַקומען אַלץ מער דעם כאַראַקטער פון באַזונדערע מלוכות, וואָס זענען פאַרייניקט מיט ענגלאַנד נאָר דורכן קעניג, לויט די באַשלוסן פון דער אימפּעריע-קאָנפּערענץ (פאַרגעקומען אין י. 1926). די אויטאָנאָמע קאָלאָניעס האָבן היינט באַזונדערע בירגערשאַפט, אַן אייגענע אַרמיי, אייגענע אויסערן-מיניסטערן. דער ווערסאַלער טראַקטאַט איו געוואָרן אונטערגעשריבן נישט בלויז דורך גרויס-בריטאַניע, נאָר אויך דורך די פאַרשטייער פון קאָנאָדע, דרום-אַפריקע, אויסטראַליע און ניי-זעלאַנד. אינדיע האָט ביז דער וועלט-מלחמה נישט געהאַט קיין אויטאָנאָמיע, נאָר אין דער צייט פון דעראַזיקער מלחמה האָט מען דאָרט אָנגעהויבן איינצופירן געוויסע אויטאָנאָמישע רעגירונגס-פאַרמען, וועלכע זענען לטוף רעגולירט גע-וואָרן דורכן קאָנסטיטוציע-אַקט פון 1919. דעראַזיקער אַקט שטעלט נאָך נישט אינדיע אויף דערזעלבער מדרגה פון אַנדערע אויטאָנאָמע קאָלאָניעס, פונדעסטוועגן גיט ער דעמדאָזיקן לאַנד וויכטיקע רעכט. רעזולטאַט פון די וואַלן צום ענגלישן פאַרלאַמענט (1929): אַרבעטס-פאַרטיי (לייבור-פאַרטיי) 297 מאַנד, קאָנסערוואַטיווע פאַרטיי 259 מאַנד, ליבעראַלע פאַרטיי 52 מאַנד, אומאָפגעניקע 7 מאַנד.

עסטלאַנד—געוואָרן אַ זעלבשטענדיקע מלוכה נאָך דער גרויסער

רוסישער רעוואָלוציע אין 1917. ש ט ח: בערך 48.000 קוה. קמ. באַפֿעלקערונג (1928): 1,100,000, ס'רוב עסטלענדיער 88% רוסן 8%, דייטשן 2%, שוועדן 1%, יידן 10%. רעליגיע: 78% לוטעראַנער, 19% פראַוואַסלאַווע א. א. ז. ה. הויפט-שטאָט: טאַלין (רעוועל) (בערך 120,000 איינוו.). פאָליטישע אָרגאַניזאַציע: די געזעצגעבערישע מאַכט געהערט צום אייגן קאָנסערוואַטיווע פאַרלאַמענט (100 דעפ.). די קאָנסטיטוציע פון 1920 האָט נישט באַשטימט קיין פרעזידענט-אַמט. דער אויסגעוויילטער דורכן פאַרלאַמענט פּרעמיער איו גלייכצייטיק פרעזידענט. דער פאַרלאַמענט ווערט געוויילט דורך פינפֿפֿאַכיקע וואַלן אויף 3 יאָר. די קאָנסטיטוציע זעט אויך פאַר אַ רעפּרעזענטאַטיווען מוסטער פון שווייץ. די וויכטיקסטע פאַרטיי איו די פּויע-ן-פאַרטיי. עקספּאַרט (1928): האַלץ,

פאפיר, צעמענט, פלאקס, שפניז-פראדוקטן א.א. פאר בערך 25 מיליאן דאלער. אימפארט: אייל, באוהל, ברענשטאפ, תבואה, קיין, זוקער א.א. פאר בערך 14 מיליאן דאלער. וואלוטע: עסט. מארק=1 פינפטל סענט, יידן (1928): בערך 8000. ארגאניזירטע ארבעטער (1924): 30,000.

עסטרייך — גרעניצט זיך מיטן מזרח פון די אלפן-בערג, מיט די טשעכישע בערג און מיט דייטשלאנד. שטח: 84,000 קו.קמ. באפעלקערונג (1928): 6,534,000, רעליגיעס: קאטאליקן 90%; אנדערע אמונות: פראטעסטאנטן, יידן, מוסולמענער 10%. הויפט-שטאט: ווין (1,865,000 איינוו.). פאליטישע אָר-דונג: פעדעראטיווע רעפובליק, באשטימט פון 9 לענדער: ווין, נידער-עסטרייך, הויך-עסטרייך, זאלצבורג, סטיריע, קארינטיא, טיראָל, פאראלבערג און בורגענלאנד. לויט דער קאנסטיטוציע פון 1920 באשטימט די פארבאנדס-פארזאמלונג פון 2 קאמערן: (1) נאציאנאל-ראט, געוויילט דורך אלגעמיינע וואלן, און (2) פארבאנד-ראט, וועלכער איז צוזאמענגעשטעלט פון פארשטייער פון די לאַנדטאָגן. פארויסגעזען א רעפערענדום, בראש פון דער אויספירונגס-מאכט שטימט דער פרעזידענט, געוויילט אויף 4 יאָר דער פארבאנדס-פארזאמלונג, און (2) די פארבאנדס-רעגירונג, געוויילט דורכן נאציאנאל-ראט, מיטן פארבאנדס-קאנצלער בראש. אין די באַזונדערע פעדעראציעס געהערט די געזעצגעבערישע מאכט צו די לאַנדטאָגן, די אויספירונגס-מאכט צו די לאַנד-רעגירונגען. עקספארט (1928): פאפיר, מעטאל-אויסארבעטונגען, באוהל-אויסארבעטונגען, קליידער א.א. פאר בערך 1,176,667,000. זילבער-שילינג, אימפארט: תבואה, אייל, פלאקס-אויסארבעטונגען א.א. פאר בערך 2 מיליאַרד ז.שילינג. וואלוטע: זילב-שילינג = 14 סענט, יידן (1928): 350,000. ארגאניזירטע ארבעטער (1924): 1,117,000.

עקוואדאר — א קליינע רעפובליק אין דרום-אמעריקע. שטח: בערך 400,000 קו.קמ. באפעלקערונג: בערך 2 מיליאן. מייסטנס אינדיאנער און שפאניע. הערשנדע רעליגיע: קאטאלישע. הויפט-שטאט: קוויטא (80,000 איינוו.). פאליטישע אָר-דונג: לויט דער קאנסטיטוציע פון 1906 איז די

געזעצגעבערישע מאכט א צווייקצמערדיקע. מיט פארלאמענטארישע רעגירונגען. דער סענאט, וועלכער באשטייט פון 32 ס, ווערט געוויילט דורך דער נאנצער ב: פעלקערונג; דער פארלאמענט באשטייט פון 48 דעם. אנאלאפאבעטן האבן נישט קיין וואל-רעכט. דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 4 יאר דירעקט דורך דער באפעלקערונג. ע ק ס פ א ר ט (1928): קאקא, קאווע, עלפאנטביין, היט-שטרוי א. א. ה. פאר בערך 230 מיליאן סוקרעס. א י מ פ א ר ט: שפייז-פראדוקטן, מעטאל-אויסארבעטונגען א. א. פאר בערך 90 מיליאן סוקרעס, וואל-ע: סוקרע=בערך 25 סענט.

פאלעסטינע (א ר י - ש ר א ל) — דאס לאנד פון די פלשתיים (אויפן נאמען פון די ערשטע איינוואוינער פון לאנד), גרעניצט זיך אין מערב מיט דעם מיטלענדישן ים, אין צפון, דרום און מזרח—מיט די לבנון-בערג און אראביע. דאס לאנד האט געהערט פאר דער מלחמה צו טערקיי, איצט ווערט עס פארוואלטעט דורך די ענגלענדישע אויפן סמך פון מאנדאט פון פעלקער-בונד פון י. 1922. ש ט ח: בערך 23,000 קו. קמ. באפעלקערונג (1928): בערך 800,000 מאכמעדאנער בערך 591,000, יידן בערך 130,000, קריסטן בערך 73 טויזנט, דרוזן 7,028, שומרונים 163 א. א. ה. הויפט-שטאט: ירשלים (63,000 איינוו.). פאליטישע ארגאניזאציע: פאלעסטינע ווערט פארוואלטעט דורך א הויך-קאמיסאר, וועלכער ווערט נאמינירט דורך דער ענגלישער רעגירונג. דער געזעצגעבערישער ראט, וואס ווערט פארויסגעזען דורך דער קאנסטיטוציע פון י. 1922, איז נאך נישט פאר-וויקליכט געווארן אין לעבן צוליבן באיקאט מצד די אראבער, וועלכע טרעטן ארויס געגן פארויבערן די יידן א געהעריקע רעפערענצאנץ. א פ י צ י ע ל ע ש פ ר א כ ון: העברעאיש, אראביש, ענגליש. ע ק ס פ א ר ט (1928): פאמערנאנצן, מעלאנען, וויין א. א. ה. פאר בערך 2,000,000 פונט. א י מ פ א ר ט: באוול-אויסארבעטונגען, מאשינעס, צוקער א. א. ה. פאר בערך 6 1/2 מיליאן פונט. וואל-ע: פאלעסטינע-פונט=בערך 5 דאלאר. ארגאניזירטע ארבעטער (1928): בערך 30,000

פאנאמע — די יינגסטע מלוכה אין מיטל-אמעריקע. ש ט ח: בערך 84,000 קו. קמ. באפעלקערונג (1928): בערך 46,000; מייסטנס קאטאליקן, הויפט-שטאט: פאנאמע (67,000 איינוו.). פאליטישע ארגאניזאציע: פארלאמענטארישע רעגירונג.

דער איינקאמערדיקער פארלאמענט (33 דעפ.) ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דורך אלגעמיינע וואָלן; דער פרעזידענט—אויף 4 יאָר דורך אומדירעקטע וואָלן. ע ק ס פ אָ ר ט (1928): באַזאַעס, קאָקאָס-ניס א. א. ה. פאַר בערך 15,000,000 באַלבעאַ. וואָלוטע: באַלבעאַ=1 דאָלאַר.

פאַראַגוראיי—גרעניצט זיך פון צפון מיט בראַזיליע און באַליויע, פון די אַנדערע דריי זייטן—מיט אַרגענטינע און אורוגוואַי. ש ט ח: בערך 253,000 קו. קמ. באַפֿעלקערונג (1923): בערך 1 מיליאָן, מייסטנס קאָטאָליקן (אינדיאַנישע אָפּשטאַמונג). ה ע ר ש נ ד ע ש פ ר א ך: שפּאַניש. הויפט-שטאָט: אַסוּנציאָן (בערך 100,000 איינוו.) פּאָליטישע אָרדנונג: אַרעפּובליק אָן פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען, דער צווייקאמערדיקער פאַרלאַמענט (26 דעפ., 30 סענ.) ווערט געוויילט דורך אלגעמיינע וואָלן. דער פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דורך דירעקטע וואָלן. ע ק ס פ אָ ר ט (1928): האָלץ, לאַנדי-ווירטשאַפט-פראָדוקטן, לעדער א. א. ה. פאַר בערך 14,000,000 פעזאַ. א י מ פּאָר ט: באַהל-אויסאַרבעטונגען, מאַשינעס א. א. ה. פאַר בערך 12,000,000 פעזאַ. וואָלוטע: פעזאַ=1 דאָלאַר.

פאַרטוגאַל—גרעניצט זיך פון מזרח און צפון מיט שפּאַניע, פון מערב און דרום מיטן אַטלאַנטישן אָקעאַן. ש ט ח: בערך 89,000 קו. קמ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 5,620,000, מייסטנס קאַטאָליקן. הויפט-שטאָט: ליסאַבאָן (490,000 איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַרעפּובליק מיט פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען, דער פאַרלאַמענט איז צווייקאמערדיקער (71 סענ., 164 דעפ.). די דעפּו-טאַטן-קאָמעווערט געוויילט אויף 3 יאָר דורך אלגעמיינע וואָלן דער סענאַט—דורך די זעלבסטפאַרוואַלטונגס-אָרגאַנען אויף 6 יאָר; אין דער פּרעזידענט-דורכן קאָנגרעס אויף 4 י. די מיליטערישע רעוואָלוציע פון מאי 1926 האָט איינגעפירט אַ דיקטאַטור. ע ק ס פ אָ ר ט (1928): מייסטנס סאַרדין, וויין, קאָרקעס, וואָל פאַר בערך 200 מ. עסקודאַ. א י מ פּאָר ט: באַהל, קוילן, תבואה, רייז, א. א. ה. פאַר בערך 500 מ. עסקודאַ. וואָלוטע: עסקודאַ=28 סענט. יידן (1928): בערך 1,000 אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 50,000.

פויילן—גרעניצט זיך פון מערב און צפון-מערב מיט דייטשלאַנד און פּוילן-שטאַט דאַנציג, פון מזרח מיט רוסלאַנד, פון דרום

אין דרום-מזרח מיט טשעכאָסלאַן און רומעניע, פֿון צפֿון מיט פֿאַטווע, פֿון דרום-מערב און צפֿון-מערב מיט פֿיטע און פֿרייסן. שטח: 388,279 קו. קמ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 29 מיליאָן; רוימיש-קאַטאָליקן 64%, גריכיש-קאַטאָליקן 11%, פֿראַנצויזישע 10,5% א. א. נאַציאָנאַליטעטן: פֿאַליאַקן בערך 66%, אוקראַינער 14%, יידן 13%, הייסרוסן 3%, דייטשן 4%. הויפט-שטאָט: האַרשע (1.100.000 איינוו.), פֿאַליטישע אָרדנונג: אַ רעפּובליק מיט פֿאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען. די געזעצגעבערישע מאַכט איז אַ צווייקאַמערדיקע: סיים און סענאַט. די דעפֿטאַטן ווערן געוויילט דורך פינפֿפֿאַכיקע וואַלן. וואַל-רעכט האָבן אַלע בירגער פֿון 21 יאָר אָן; די וויילער צום סענאַט — פֿון 30 יאָר; די סענאַטאָרן — פֿון 40 יאָר אָן. דער וויילער מוז וואַלען אין וואַלקרייז מינדעסטנס אַ יאָר צייט. די געזעצגעבערישע אינציאַ-טיוו געהערט צום סיים און צו דער רעגירונג. אויב דער סיים וואַרפט אָפּ מיט אַ מערהייט פֿון $\frac{11}{20}$ שטימען די ענדערונגען פֿון סענאַט, מוז דער מלוכה-פרעזידענט פֿאַרעפֿנטלעכן דעם געזעץ לויטן פֿריערדיקן באַשלוס פֿון סיים, די דעפֿטאַטן פֿון סיים (444) און סענאַט (111) ווערן געוויילט אויף 5 יאָר, דער מלוכה-פרעזידענט האָט רעכט פֿונאַנ-דערצולאָזן דעם סיים און סענאַט לויט דער פֿאָדערונג פֿון דער רעג-ירונג. די אויספֿירונגס-מאַכט געהערט צום מלוכה-פרעזידענט צוזאַמען מיט די מיניסטאָרן. דער מלוכה-פרעזידענט ווערט געוויילט אויף 7 יאָר דורך דער נאַציאָנאַל-פֿאַרוואַמלונג, וואָס איז צוזאַמענגעשטעלט פֿון סיים און סענאַט. דער פרעזידענט נאָמינירט דעם פֿרעמיער, וועלכער שאַפט דעם מיניסטאָרן-קאַבינעט. דער מלוכה-פרעזידענט נאָמינירט גלייכצייטיק די ציווילע און מיליטערישע באַאַמטע, לויטן פֿאַרשלאַג פֿון מיניסטאָרן-ראַט, דער פרעזידענט איז נישט פֿאַראַנטוואָרטלעך, נישט פֿאַרלאַמענטאַריש אין נישט ציוויל, פֿאַר זיינע אַמטלעכע מעשים; ער איז אַבער פֿאַראַנטוואָרטלעך קאָנסטיטוציאָנעל און קרימינעל, נעמלעך: ער איז פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר לאַנד-פֿאַרראַט, פֿאַר פֿאַרגוואַלדיקן די קאָנסטיטוציע און פֿאַר געוויינלעכע קרימינעלע פֿאַרברעכנס. באַשולדיקן קאָן אים דער סיים מיט אַ מערהייט פֿון $\frac{8}{5}$ שטימען; דעם פֿראַצעס פֿירט-דורך דער שטאַטס-טריבונאַל, דער אינציאַקער פֿרעזידענט; איגנאַצי-מאָשציקי. עקספּאָרט (1928): לאַנדווירטשאַפֿט-פֿראַדוקטן, רוי-

שטאָפּן, האַלב-פּאַבריקאַטן, האַלץ, האַלץ-אויסאַרבעטונגען, סאַפּריק-אויסאַרבעטונגען, שפּייז-פּאַדוקטן א. א. פאַר בערך 2.515 מיליאָן זל. אימפּאָרט: סאַפּריק-אַרסאַרבעטונגען, רוי-שטאַפּ, האַלב-פּאַפּיר-קאַטן, קאַלאַניאַל-אַון שפּייז-פּאַדוקטן, גאַנדווירטשאַפּט-פּראָדוקטן, מאַשינעס, וועב-שטאַפּן א. א. פאַר בערך 2.892 מיליאָן זל. וואַלוטע: זלאָטי=11 סענט. אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 770.000.

ש ל ע ז י ע ן — אן אויטאָנאָמישע פּראָווינץ פון דער פּוּלֵן-שער רעפּובליק. שטח: בערך 4.230 קוואַדראַט-קילאָמעטער. באַפֿעלקערונג: בערך 1.100.000. הויפט-שטאָט: קאַטאַוויץ (45.000 איינוואוינער). פּאָליטישע אָרדנונג: לויטן סטאַטוט פון 15 יולי 1920 באַקומט די שלעזישע פּראָווינץ אַ ברייטע אויטאָנאָמיע, און אייגענעם סיימ, אייגענע געזעצגעבונג און אַן אַדמיניסטראַטיווע זעלבסטפּראָווינצטונג. דער שלעזישער סיימ (47 דעפּ.) ווערט געוויילט דורך אַלגעמיינע, דירעקטע און פּראָפּאָרציאָנעלע וואָלן. דעם וואָייעוואָדע נאָמינירט דער מלוכה-פּרעזידענט, יעדער נייער מלוכה-געזעץ, וואָס וויל באַגראַנעצן די אויטאָנאָמישע רעכט פון אַ, מוז ווערן באַשטעטיקט דורכן שלעזישן סיימ. די שלעזישע באַפֿעלקערונג באַטייליקט זיך גלײַכצײַטיק אויך אין די וואָלן צום סיימ און סענאַט פון דער פּוּלֵן-רעפּובליק. די צאָל יידן און אָרגאַניזירטע אַרבעטער איז שוין אַריין אין דער טאַבעלע פון דער פּוּלֵן-רעפּובליק.

פּערן — אַ רעפּובליק אין דרום-אַמעריקע. שטח: בערך 1.380.000 קוואַדראַט-קילאָמעטער. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 5.000.000 מייסטנס קאַטאַליקן. הויפט-שטאָט: לימאַ (176.000 איינוואוינער). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ רעפּובליק אָן פּאַרלאַמענטאַרישע רע-גירונגען. דער פּאַרלאַמענט איז אַ צווייקאַמערדיקער (116 דעפּ., 52 סענאַט). אַנאַלפּ בעטן האָבן נישט קיין וואָל-רעכט. דער פּרעזידענט ווערט אויסגעוויילט אויף 5 יאָר דורך אַלגעמיינע וואָלן. עקספּאָרט (1928): באַוואַל, נאַפּט, צוקער, מעטאַלן א. א. פאַר בערך 25 מיליאָן פּערו-פּונטן. אימפּאָרט: שפּייז-פּאַדוקטן, מאַשינעס, באַוואַל-שטאַפּ, אייזן, שטאַל, צין פאַר בערך 17 מיליאָן פּערו-פּונטן. וואַלוטע: פּערו-פּונט=4 וואָטער. יידן (1928): בערך 1000. אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 25.000.

פערטיע — א מ'זוכה אין מערב-אויע, גרעניצט זיך אין צפון מיט רוסלאנד אין מיטן קאספישן ים, פון דרום מיטן פערטישן גאָלף, פון מזרח מיט אפגאניסטאן, בעלודזיסטאן און טערקיי. ש ט ח: בערך 1,647,000 קו. קמ. באפעלקערונג (1928): בערך 9 מיליאָן, מייסטנס אָנהענגער פון שיאיטישן גלויבן. הויפט-שטאָט: טעהעראן (220,000 איינוו.). פאָליטישע אָרדנונג: אַ מאָנאַרכיע, וואָס גייט-איבער בירושה. אין 1925 האָט דער פערטישער פארלאַמענט באַשלאָסן צו דעטראַניזירן די קאָדאָרישע דינאַסטיע און האָט פּראָ-קלאַמירט דעם ביזאנטישן פרעמיער ריזא-קהאן אַלט פערטישען שאַך. ע קספּאָרט (1928): נאַפט, טעפּיכער, אַפּיום, באַויל, פּרוכטן, רייז, פעל א. א. פאַר בערך $1\frac{1}{2}$ מיליאָרד קראַנען. אימפּאָרט: באַויל-שטאַפּן, טיי, צוקער א. א. פאַר בערך $2\frac{1}{2}$ מיליאָרד קראַנען. וואַלוטע: קראַן = 8 סענט, יידן (1928): בערך 80,000.

פארייניקטע שטאטן (אמעריקע)—גרעניצן זיך פון צפון מיט קאנאדע, פון מערב מיטן גרויסן אָקעאַן, פון דרום-מערב מיט מעקסיקע, פון דרום מיטן מעקסיקאנישן ים-אַרבאָל, פון מזרח מיטן אַטלאַנטישן אָקעאַן. ש ט ח (אָן דעם אינדזל אַלאַסקאַ אין אָן די פּיליפינער און האוואַייער אינדזלען): בערך 7,839,000 קו. קמ. באפעלקערונג (1928): בערך 105,800,000 — די הייסע ראַסע 95,000,000, הויטפּאָרביקע ראַסע 10,000,000. הויפט-שטאָט: וואַשינגטאָן (400,000 ג.ו.ו.). פאָליטישע אָרדנונג: אַ סע-דעראַטיװע רעפּובליק (באַשטייט פון 48 שטאַטן) אָן פארלאַמענטאַרישע רעגירונגען. די געזעצגעבערישע מאַכט געהערט צום קאָנגרעס, וועלכער איז צוזאַמענגעשטעלט פון סענאַט און דעפּוטאַטן-קאַמער. אין סענאַט זיצן צו 2 פּאַרשטייער פון יעדן שטאַט, געוויילט אויף 6 יאָר אומ-זירעקט דורך דער באַפעלקערונג פון דעם שטאַט; דער סענאַט הערט יעדע 2 יאָר באַנייט מיט אַ דריטל מיטגלידער. די דעפּוטאַטן-קאַמער (435 דעפ.) הערט געוויילט אויף 2 יאָר דורך אומדירעקטע און אל-געמיינע וואַלן. דער סענאַט האָט דיוועלבע רעכט, וואָס דער פארלאַמענט, ער באַשטעטיקט אַלע טראַקטאַטן און די נאָמינאַציעס פון די העכערע באַאַמטע. דעם פרעזידענט וויילט דאָס גאַנצע פּאָלק דורך דירעקטע וואַלן אויף 4 יאָר. דער פרעזידענט דעצידירט וועגן אויסוואַל פון די מיניסטערן און וועגן דער ריכטונג פון רעגירונגס-פּאָליטיק; האָט דאָס

וועטש"רעכט אין באצוג צו אלע געזעצן, וואָס ווערן פראַעקטירט דורכן קאָנגרעס. פּאָליטישע פּאַרטייען: אַ דעצימירנדע ראָף אין פּאָליטישן לעבן פון די פ. ש. שפילן די 2 פּאַרטייען: רעפּובליקאַנער און דעמאָקראַטן. קיין גרויסער אידעאָלאָגישער אונטערשיד איז צווישן די צוויי פּאַרטייען נישט. ביידע פּאַרטייען האָבן אַ דעמאָקראַטישן און ליבעראַלן באַדן און זענען קעגנער פון סאָציאַליזם. די וויכטיקסטע היפט-פּונקטן אין דעם פּראָגראַם פון דער דעמאָקראַט-פּאַרטי זענען: פּאַסיפּיסם, ליבעראַליזם און דעצענטראַליזאַציע; פון דער רעפּובליקאַנער-פּאַרטי—אימפּעריאַליזם און צענטראַליזאַציע. די רעפּובליקאַנער איז אַ קעגנערין פון דער פעלקער-ליגע און שטיצט דעם פּראַ-טעקציאָנעלן צאָל. די דעמאָקראַטישע פּאַרטי האָט אממייסטן אָנהענגער אין די דרום-שטאַטן; די רעפּובליקאַנישע — אין די צפון-שטאַטן. ע קס פּאַרטי (1928): רוי-באוול, תבואה, מעל, אייל, אויטאָמאָבילן, מאַשינעס, געצייג א. א. פאַר בערך 5 מיליאָרד דאָלאַר. אימ פּאַרטי: רוי-ווייד, צוקער, קאווע, וואָל, פּאַפּיר א. א. פאַר בערך 4 מיליאָרד דאָלאַר. וואָלוטע: דאָלאַר (ענטהאַלט 1,67 גראַם גאָלד). ייִדן (1928): בערך 4.000.000. אַרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 4.000.000.

פינלאַנד — אַ רעפּובליק (פאַר דער וועלט-מלחמה געהערט צו רוסלאַנד), ליגט באַ די ברעגעס פון דעם פינישן אויסגוס צווישן

באַלטישן ים און צפון-אייזים. שטח: 388,000 קוואַדראַט-ק"מ. באַפּעל-קערונג (1928): בערך 3.500,000 — פינלענדער 89% טוועדן 11%. רעליגיעס: לוטעראַנער 98%, קאַטאָליקן 1,5%. הויפט-שטאָט: העלסינגפּאָרס (200,000 איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ רעפּובליק מיט פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען, דער פּאַרלאַמענט איז אַן איינקאַמערדיקער (200 דעם). און ווערט געוויילט אויף 3 יאָר דורך טינפּסאַכיקע וואָלן; דער פרעזידענט—אויף 6 יאָר. דער פרעזידענט האָט גרויסע פּוילמאַכטן; באַמינירט מיניסטערן און האָט רעכט פּונדערצוי-לאָזן דעם פּאַרלאַמענט. די וויכטיקסטע פּאַרטייען אין פ. זענען: די סאָציאַליסטישע, (וועלכע האָט אַ מערהייט אין פּאַרלאַמענט), זי פּויערן פּאַרטי, די פינלענדישע קאָנסערוואַטיוון, די שוועדישע פּאַרטי און די קאָמוניסטן. ע קס פּאַרטי (1928): האַלץ, האַלץ-אויסאַרבעטונגען, פּאַפּיר, ערד-פּראָדוקטן, שוועבעלעך, שפייז-פּראָדוקטן א. א. פאַר בערך 5/6 מיליאָרד מאַרק. אימ פּאַרטי: תבואה, קאָלאָניאַל-פּראָדוקטן,

מעטאָל, רוי-שטאַטן, מאַשינעס א. א. פאַר בערך 5,525,000,000 מאַרק. וואַרטע: פּינלענדישער מאַרק=2,5 סענט. יידן (1928): בערך 2,000, אַרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 48,000

פראַנקרייך — גרעניצט זיך פון צפון מיטן ענגלישן קאנאַל (א-מאַנש-קאַנאַל), פון מערב מיטן ים-אַרבל פון בייסקאַאַ (א

טייל פון אַטלאַנטישן אָקעאַן), פון דרום מיט שפּאַניע, פון מזרח מיט דייטשלאַנד, שווייץ און איטאַליע. שטח אָן די קאָלעאַניעס: 551,000 קוואַדראַט-קילאָמעטער. (1928): קרוב 40 מיליאָן. פּוילען: 21 מיליאָן, שטאַט-אַייגנזער: 18 מיליאָן, הויפט-שטאָט: פאַריז (2,906,000 איינוו.), פּאַריזישע אַרדנונג: אַרעפּובליק מיט פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען, לויט דער קאָנסטיטוציע פון י. 1875 געהערט די געזעצגעבערישע מאַכט צום פאַרלאַמענט, געוויילט אַהן 4 יאָר, וועלכער באַשטייט פון דעפּוטאַטן-קאַמער (584 דעפּ.) און סענאַט (314 סענאָט), דירעקטאָר דעפּוטאַטן-קאַמער זענען אַלגעמיינע, דירעקטאָר לויטן געזעץ פון 1919 זענען די וואַלן אויך פּראָפּ. ר. יאָנעלע מיטן מערהייטס-פּרינציפּ, די סענאַטאָרן ווערן געוויילט אויף 9 יאָר דורך ספּע-ציעלע קאָלעגיומס פון יעדן דעפּאַרטאַמענט: 1) פאַרלאַמענט-דעפּוטאַטן; 2) גענעראַלע ראַט-געבער; 3) קרייז-ראַט-געבער; 4) פאַרשטייער פון די גמיינע-ראַטן. דער סענאַט ווערט יעדע 3 יאָר באַנייט דורך אַ ניי דריטל מיטגלידער, דאָס רעכט צו געוויילט ווערן אַלס סענאַטאָר האָבן די בירגער פון 40 יאָר אָן. דער סענאַט האָט דיוועלכע רעכט ווי דער פאַרלאַמענט, דער סענאַט פירט-אויס אויך געוויסע יורדישע פונקציעס, נעמלעך: ער משפּט 1) דעם פּרעזידענט און מיניסטאָרן, וואָס ווערן באַשולדיקט דורכן פאַרלאַמענט (קאָנסטיטוציאָנעלע פאַראַנט-וואָרטלעכקייט), 2) יעדע פּערוואַן, וועלכע ווערט באַשולדיקט דורך אַ פּרעזידענט-דעקרעט אין מלוכה-פאַרראַט. די דעפּוטאַטן-קאַמער קאָן ווערן אויפגעלעזט דורכן פּרעזידענט נאָר מיט דער הסכמה פון סענאַט. דער פּרעזידענט ווערט געוויילט אויף 7 יאָר דורך דער נאַציאָנאַל-פאַרזאַמלונג, וואָס באַשטייט פון פאַרלאַמענט און סענאַט, דער פּרעזידענט נאָמינירט מיניסטאָרן, וועלכע זענען פאַרגאַנטוואָרטלעך פאַרן פאַרלאַמענט קאָנסטיטוציאָנעל און פּאַליטיש. אדמיניסטראַטיוו טיילט זיך פראַנקרייך אויף דעפּאַרטאַמענטן, געבליטן, קאָנטאָנען און גמיינעס. בראש פון דע-פּאַרטאַמענט שטייט דער פּרעפּעקט, וועלכער באַזיצט אַ גרויסע מאַכט.

פאליטישע פארטייען: אין פראנקרייך זענען נישט פאראן קיין פעסטע פארטייען, וואָס זאָלן פאַרמאָגן אַן אָנגעצייכנטן פראָגראַם, אַן אָפּציעלע פּרעסע און אַ שטאַרקע פּאַרטיי-דיסציפּלין. אויסער די קאָמוניסטן און ראַיאָליסטן, וועלכע זענען גוט אָרגאַניזירט און פאַרמאָגן אַ קלאַר-אָנגעצייכנטן פראָגראַם, זענען די איבעריקע גרופּירונגען זייער עלאָסטיש, זיי ווערן על-פּיר-רוב געשאַפּן בשעת די פאַרלאַמענט-וואָך און זיי ענדערן נאָך. מאָר נאָך זייער פּאָליטישע טאַקטיק. געוויסע גרופּירונגען עקזיסטירן בלויז אין פאַרלאַמענט און שטיצן זיך מערסטנס טייל אויף אַ געוויסן איינפלוסרייכן דעפּוטאַט. די קאָמוניסטן זענען אין אָפּפּאָזיציע צו יעדער רעגירונג—סיי פון רעכטס, סיי פון לינקס; זיי האָבן אייגענע אַרבעטער-סינדיקאַטן און געהערן צום דריטן אייגנטומער-קלאַס. די פראַנצויזישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי טרעטט צום צווייטן אייגנטומער-קלאַס און באַשטייט פון 2 רייכונגען; אַ מער ראַדיקאַלערע און אַ מער אָפּאַרטוניסטישע; זיי פאַרמאָגן די גרעסטע אָרגאַניזאַציע פון אַרבעטער-סינדיקאַטן; אין איר פראָגראַם שטעלט אַרויס די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי די קאָזונגען; איינפאַר אַ פאַרמעגן-שטייער, פאַרקלענערן די צייט פון מיליטער-דינסט, באַגעניצן די באַוואַפּענונג, פאַרברייטערן די געזעלשאַפטלעכע פאַרזיכערונגען און אונטערשטיצונג פון דער פעלקער-ליגע, וועלכע דאַרף האָבן דעם אויפזיכט איבער אַלע קאָלאָניעס. די ראַדיקאַלע פּאַרטיי איז פאַר פאַרגרעסיווע שטייערן, פּאָדערט אַן אייגנטימלעכן שול-וועזן, קעמפט מיטן איינפלוס פון דער קירך, איז פאַר אַ פּרשה-פּאָליטיק לגבי די שול-וועזן און שטיצט דעם פּאַציפּיום און די פעלקער-ליגע; זיי שטיצן זיך איבערהויפּט אויף דעם קליינבירגערטום און אויף די ניי-דעריקע באַאַמטע; אין דער פּאַרטיי האָבן אַ גרויסן איינפלוס די פּריי-מיערעס (זע); די רעכטע גרופּירונגען צייכענען זיך אויס מיט זייער מיידלעכער שטעלונג לגבי דייטשלאַנד און אומצוטרוי צו דער פעלקער-ליגע, זיי פּאָדערן, מען זאָל אויסמעלן צוריק די השפּעה פון דער קירך, שטיצן די גרויסע מיליטערישע בודזשעטן. עקספּאַרט (1928): זייד-אויסאַרבעטונגען, קליידער, העש, באַוול-אויסאַרבעטונגען, שטאַל, אייזן, וואָל-אויסאַרבעטונגען, מאַשינעס, מעטאַל-אויסאַרבעטונגען, פּיש, סאַרדיין, אויטאָמאָבילן, קעמישע פראָדוקטן, וויין, פערומעריע און זיף א. א. פאַר בערך 40 מיליאָר פראַנק. א. ז. מ.

פאָרט: קוילן, באַחל, וואָל, תּבוואַה, איין, פּרוכטן, זייד, צוקער א. א. פאר בערך 37 מיליאָרד פּראַנק. וואַלוטע: פּראַנק=4 סענט. ייִדן (1928): 250,000. אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 1,396,000.

קאַלומביאַ — אַרעפּובליק אין דרום-אַמעריקע, ליגט אין די צפון-אַנדן (בערג) און נעמט-אַרום דעם שטח פון טייך-נעץ מאַג-דאַלענאַ, שטח: בערך 1,283,000 קו. קמ. באַפּעלקערונג (1928): בערך 6 מיליאָן; הערשנדע רעליגיע: קאַטאָלישע. הויפט-שטאָט: פּאָנאַטאַ (בערך 140 טויזנט איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַרעפּובליק; פּאַרלאַמענטאַרישע רעפּרעזענטאַציע. דער פּרעזידענט ווערט געוויילט אויף 4 יאָר, אומדירעקט דורך דער באַפּעלקערונג. דער פּאַרלאַמענט אַ צווייקאַמערדיקער (92 דעפּ., 32 סענאַ). עקספּאָרט (1928): קאַווע, פּלאַטין, גומע, קאַקאַ א. א. פאַר בערך 82 מיליאָן פעזאַס, אימפּאָרט: באַהל-אויסאַרבעטונגן, וואָל-אויסאַרבעטונגען, מאַשינעס א. א. פאַר בערך 85 מיליאָן פעזאַס. וואַלוטע: פעזאַ=בערך 1 דאָלאַר.

קאַנאַדע — גרעניצט זיך פון מערב מיטן גרויסן אָקעאַן, פון צפון מיט טונורעס, פון מזרח מיט פּלאַטענדער און פון דרום מיט די פּאַרייניקטע שטאַטן. אַן ענגלישע אויטאָנאָמישע קאַלאָניע (דאָ-מיניע), פּאַקטיש כּמעט אַ זעלבשטענדיקע מלוכה. שטח: בערך 9,500,000 קו. קמ. באַפּעלקערונג (1928): בערך 9,000,000; ענגלענדער אין שטאַלענדער 3,700,000, פּראַנצויזן בערך 2,000,000, גירלענדער בערך 1,100,000, דייטשן 300,000 א. א. ה. הויפט-שטאָט: אָטאַוואַ (120,000 איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: קאַנאַדע איז אַ פּעדעראַטיוע רעפּובליק, וואָס באַשטייט פון 9 פּראָווינצן און 2 טעריטאָריעס; יעדע פּראָווינץ האָט אַן אייגענעם פּאַרלאַמענט און אַן אייגענע אדמיניסטראַציע. דער פּעדעראַציע-פּאַרלאַמענט באַשטייט פון 2 קאַמערן; סענאַט און דעפּוטאַטן-קאַמער. פּאַרלאַמענטאַרישער-גירונגען. די סענאַטאָרן (69) ווערן באַשטימט אויף לעבנסלענגלעך דורכן גענעראַל-גובערנאָטאָרן; די דעפּוטאַטן (235) ווערן געוויילט דורך אַלגעמיינע וואָלן. די אויספירונגס-מאַכט געהערט צום ענגלישן קעניג און זי ווערט דורכגעפירט דורכן גענעראַל-גובערנאָטאָר און דורך די נאַמינירטע דורך אים מיניסטאָרן. די וויכטיקסטע

פאָרטייען: לייבעראַפֿין, קאָנסערוואַטאָרן, פּראָגרעסיסן, אַרבעטס־פּאַרטיי, אומאַפהענגיקע א.א.ע קס פּאָרט (1928): האַלץ, פּאַפּיר, תּבואה, פּעל, פּוטער, וואָל-אויסאַרבעטונגען, מינעראַלן (גאָלד, זילבער, אייזן, קוילן), מעטאַל-אויסאַרבעטונגען א.א.פּאָר בערך 1 מיליאָרד 200 מיליאָן דאָלאַר. אימפּאָרט: לאַ:דווירטשאַפּט-פּראָדוקטן, וועב-שטאַפּן, אייזן-אויסאַרבעטונגען א.א.פּאָר בערך 1 מיליאָרד דאָלאַר. וואַלוטע: ק. נאָדער דאָלאַר = 1 אַמעריק. דאָלאַר. יידן (1928): בערך 150,000. אַ גאַנצווירטע אַרבעטער (1924): 277,000.

קאָסטאַריקאַ — אַרעפּיבליק אין מיטל-אַמעריקע. שטח: בערך 50,000 קוואַדראַט ק"מ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 500,000. אַפיציעלע רעליגיע: קאַטאָלישע. שפּראַך: שפּאַניש. הויפט-שטאָט: סאַן-יאַסע (52,000 איינוואױנער). פּאָליטישע אַרדנונג: אַ רעפּובליק אָן פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען. די געזעצגעבערישע מאַכט געהערט צום איינקאַמענדיקן פּאַרלאַמענט (43 דעפּ), געוויילט אויף 4 יאָר און ווערט באַניצט יעדע 2 יאָר מיט אַ נייער העלפט מיטגלידער. די אויספירונגס-מאַכט געהערט צום פּרעזידענט, וועלכער ווערט געוויילט אויף 4 יאָר דורך אומדירעקטע וואַלן. עקספּאָרט (1928): קאַווע, באַנאַנעס, ראַפּ-צוקער א.א.פּאָר בערך 67 מיליאָן קאָלאָען. אימפּאָרט: באַהל, מעל, מאַשינעס א.א.פּאָר בערך 48 מיליאָן קאָלאָען. וואַלוטע: קאָלאָען = 25 סענט.

קובאַ — אַ קליינע רעפּובליק אויף די אַנטילישע אינדזלען אין מיטל-אַמעריקע. שטח: בערך 115,000 קוואַדראַט ק"מ. באַפֿעלקערונג (1928): בירק 3,400,000. הערשנדע רעליגיע: קאַטאָלישע. פּאָליטישע אַרדנונג: דגור פּאַרלאַמענט איוואַ צוויקאַמענדיקער (24 סענאט, 114 דעפּ), דער פּרעזידענט ווערט געוויילט דורך דירעקטע וואַלן אויף 4 יאָר. עקספּאָרט (1928): מייסנטייל צוקער, קאַווע, קאַקאַ, טאַבאַק א.א.פּאָר בערך 320 מיליאָן דאָלאַר. אימפּאָרט: מייסטס פּאַבריק-אויסאַרבעטונגען, מאַשינעס א.א.פּאָר בערך 255 מיליאָן דאָלאַר. וואַלוטע: שוואַך = בערך 1 דאָלאַר. יידן (1928): בערך 3,500.

רומעניע — אַן אייראָפּעאישע מלוכה אין צפון טון באַלקאַנישן האַלב-אינדזל, גרעניצט זיך אין מערב מיט עסטרייך, אין מזרח

מיטן שוואַרצן ים, אין צפון מיט רוסלאַנד און אין דרום מיט בולגאַריע און סערביע. שטח: בערך 294.000 קו"מ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 17.500.000. רעליגיעס: מייסטנס פון מזרח-גריכישן גלויבן, איניטן בערך 1.400.000, קאַטאָליקן 1.200.000, יידן בערך 1 מיליאָן. נאַציאָנאַליטעטן: רומענער 75%, אונגאַרן 10%, דייטשן 5%, יידן 5%, אוקראַינער 3%, אַנדערע 2%. הויפט-שטאָט: בוקאַרעשט (בערך 700.000 איינוו.), פּאָליט־שע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאַנאַרכיע, וואָס גייט-איבער בירושה, דערהערשער: דער מינדעריעריקער פרינץ מיכאַל (געבוירן 1922), פון דער דינאַסטיע האַהענצאָלערן-שיגמאַרינגען. איצט פירט-פאָן מיט די מלוכה-ענינים אַ רעגענטן-ראַט. דער פּאַרלאַמענט איז אַ צווייקאַמערדיקער (סענ. 170, דעפ. 347): די דעפּוטאַטן-קאַמער ווערט געוויילט דורך פינפּפּאַכיקע וואָלן; דער סענאַט ווערט טיילווייז געוויילט און טיילווייז נאָמינירט. די וויכטיקסטע פּאַרטייען: פּאַלקס-פּאַרטיי, פּויערן-פּאַרטיי, ליבעראַלע פּאַרטיי, קריסטלעך-נאַציאָנאַלע פּאַרטיי, סאָציאַליסטישע פּאַרטיי א. א. עקספּאַרט (1928) - מלואה, פי, האַלץ, נאַפט א. א. פּאַר בערך 210.000.000 דאָלאַר. אימפּאָרט: וועב-שטאַפּן, מעטאַלן, מעטאַל-אויסאַרבעטונגען, וואָל, וואָל-אויסאַרבעטונגען, מאַשינעס א. א. פּאַר בערך 187.000.000 דאָלאַר. וואַלוטע: דענאַר = 1/2 סענט. אָרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 78.000.

רוסלאַנד — אַ פעדעראַטיווע רעפּובליק, גרעניצט זיך פון צפון מיטן צפון-אייז-ים, פון דרום מיטן קאַספישן ים, פון מזרח און מערב מיט פּוילן, עסט־אַנד, פינלאַנד, ליטע, לאַטווע און רומעניע. שטח: בערך 21.000.000 קו"מ. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 140 מיליאָן—רוסלאַנד מיט סיביר 100 מיליאָן, אוקראַינע 28 מיליאָן, ווייסרוסלאַנד 4 מיליאָן, קאָוקאַז 6 מיליאָן, כּווע און בוכאַראַ 4 מיליאָן א. א. וו. הויפט-שטאָט: מאַסקווע (בערך 2 מיליאָן איינוו.). פּאָליטישע אָרדנונג: אַ ראַטן-פּאַרלאַנד פון סאָציאַליסטישע רעפּובליקן; די וויכטיקסטע פּינ זיי זענען: (1) רוסלאַנד, (2) אוקראַינע, (3) ווייסרוסלאַנד, (4) קאָוקאַז (וועלכע איז צווי זאַמענגעשטעלט פון אַרמעניע, גרוזיע און אייזעבעדזשאַן) א. א. די קאָנסטיטוציע פון י. 1923 האָט אַזוי פאַרברייטערט די קאַמפּעטענץ פון פאַרלאַנד, אַז די באַזונדערע רעפּובליקן האָבן בלויו אויטאָנאָמיע-רעכט.

די העכסטע מאכט פון פארבאנד געהערט צום צוזאמענפאר פון די ראטן (דעלעגירטע פון די ארבעטער- און פויערן-ראטן). די אייגענ- טלעכע מאכט געהערט צום צענטראלן אויספירונגס-קאמיטעט, וועלכער באשטייט פון 2 קאמערן: 1) פארבאנדס-ראט, 2) נאציאנאליטעטן-ראט. דער פארבאנדס-ראט ווערט געוויילט דורכן צוזאמענפאר פון די ראטן און באשטייט פון פארשטייער פון די ראטן-רעפובליקן (400 מיטגלידער). דער נאציאנאליטעטן-ראט ווערט צוזאמענגעשטעלט פון פארשטייער פון די פארבאנדס-רעפובליקן (5 פארשטייער פון יעדער רעפובליק) און פארשטייער פון די אויטאנאמישע פראווינצן (אין פאר- שטייער פון יעדער פראווינץ). דער צוזאמענשטעל פון נאציאנאליטעטן- ראט ווערט באשטעטיגט דורכן ראטן-צוזאמענפאר. אלע געזעץ-פראיעקטן, וואס ווערן באטראכט דורכן צענטראלן אויספירונגס-קאמיטעט, גייען אריין אין קראפט ווען זיי ווערן באשטעטיקט דורכן פארבאנדס-ראט און נאציאנאליטעטן-ראט. דער צענטראלער אויספיר-קאמיטעט וויילט אויס פאלקס-קאמיסארן (מיניסטערן-ראט); דער צענטר. אויספיר-קאמ. האט דאס רעכט אפצוהאלטן אדער אפצוהאלפן די באשלוסן פון די פאלקס-קאמיסארן. קיין רעפובליק-פרעזידענט איז נישט פאראן. ע קס- פארט (1928): תבואה, נאפט, האלץ, פוטער, פיש, פלאקס, אייער, סעל א. א. פאר בערך 1 מיליאַרד טשערוואַנצעס, אימפארט: פאפיר, כעמישע אויסארבעטונגען, שפייז-פראדוקטן, מאשינעס, האלב- פאבריקאטן א. א. פאר בערך 1 מיליאַרד טשערוואַנצעס. וואסער: טשערוואַניעץ=בערך 5 דאָלאַר. יידן (1928): בערך 3 1/2 מיליאָן, אַרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 6,500,000.

שווייץ — די שווייצארישע רעפובליק גרענעצט זיך פון צפון מיט דייטשלאַנד, פון דרום-מזרח מיט איטאליע און עסטרייך, פון מערב מיט פראַנקרייך. שטח: בערך 41,000 קו. קמ. באפעל- קערונג (1928): בערך 4,000,000—דייטשן בערך 71%, פראַנ- צויזן 21%, איטאליענער 6%, ראַמאַנער 1%, רעזידענט: פראַעסטאַנטן בערך 57%, קאַטאָליקן בערך 41%. הויפט-שטאָט: בערן (בערך 100,000 איינוו.). פאליטישע אָרדנונג: אפ- דעראַטיוע רעפובליק, באשטייט פון 25 קאַנטאָנען. די געזעצגעבערישע מאכט איז אַ צווייקאַמע-דיקע, אָן פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען, און באשטייט פון נאציאנאלי-ראט (געוויילט דורך דער גאַנצער באפעלקערונג)

און שטעטס-ראט (געוויילט דורך די קאנגאנען—צו 2 פארשטייער פון יעדן קאנטאָן). די אויספירונגס-מאכט געהערט צום פארבאנדס-ראט, וואָס באשטייט פון 7 מיטגלידער, געוויילט אויף 3 יאָר דורכן פאר-לאַמענט (ביידע קאמערן). דער פרעזידענט איז בלויז פארזיצנדער פון פאָבאנדס-ראט און ווערט געוויילט דורכן פארלאַמענט אויף 1 יאָר. פאָליטישע פאָרטרייען: ראדיקאלן, סאָציאליסטן, קאטאָליקן, פּויערן-פּאַרטיי, ליבעראַלן, קאָמוניסטן. עקספּאָרט (1928): זייגערס, זייד, מאַשינעס, האַפּט, באַהל-שטאָפּן א. א. פאר בערך 1,700,000,000 פראַנק. אימפּאָרט: תבואה, אייזן און אייזן-ארט-בעטונגען, קיילן, קאָלאָניאַל-סחורות א. א. פאר בערך 2,200,000,000 פראַנק. וואַלו-טע: פּאַנק=18 סענט. יידן (1928): בערך 25,000. אַרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 300,000.

שוועדן — געפינט זיך אויפן סקאַנדינאַווישן האַלב-אינדזל און

גרענעצט זיך פון צפון מיטן אייזים, פון מזרח מיטן באַל-טישן ים און מיט רוסלאַנד, פון מערב מיטן אַטלאַנטישן אָקעאַן און פון דרום מיטן באַלטישן ים און זיינע אויסגיסן. שטח: בערך 448,000 קוואַדראַט-קילאָמעטער. באַפֿעלקערונג (1928): בערך 6,000,000. רעליגיע: לוטעראַנישע. הויפט-שטאָט: שטאָקהאָלם (בערך 440,000 איינוואוינער). פאָליטישע אָרדנונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאַנאַרכיע, וואָס גייט-איבער בירושה. הערשער: קעניג גוסטאַב דער V-טע, פון דער דינאַסטיע בערנאַדאָטע. די געזעצגעבערישע מאַכט—אַ צווייקאַמער-דיקע (230 דעפּ., 150 סענאַט) מיט פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגען. דער פאַרלאַמענט ווערט געוויילט דורך פינפֿזאַכיקע וואַלן, דער סענאַט באַשטייט פון פאַרשטייער פון די זעלבסטפאַרוואַלטונגס-אַרגאַנען. פּאָליטישע פּאַרטרייען: סאָציאַל-דעמאָקראַטן, קאָנסערוואַטיוון, ליבעראַלן, פּרייהייטס-פּאַרטיי, פּויערן-פּאַרטיי, קאָמוניסטן. עקספּאָרט (1928): שוועבעלעך, מאַשינעס, האַלץ, פּאַפּיר, מעטאַלן, מינעראַלן א. א. פאר בערך 1,540,000,000 קראָן. אימפּאָרט: שפּייז-פּראָדוקטן, קיילן, מינעראַלן, וואַל, קאָלאָניאַל-פּראָדוקטן, פּאַבריק-שטאָפּן, אויטאָס א. א. פאר בערך 1¹/₂ מיליאַרד קראָן. וואַלוטע: שוועדישער קראָן = בערך 26 סענט. יידן (1928): בערך 8000. אַרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 400,000.

שפאניע — ליגט אין דרום-איראָפּע אייפן פירענעאישן האלב-אינדזל און גרענעצט זיך פון צפון מיטן אויסגוס ביי-קאיע און פראנקרייך, פון מערב מיט פאָרטוגאַל, פין דרום מיטן גיב-ראַטאַרי-ים-אַרבל, פון מזרח מיטן מיטלענדישן ים. שטח: בערך 500,000 קו. קמ. באפעלקערונג (1928): בערך 22,000,000 (50% אַנאַלפאַבעטן) — 19 מיליאָן שפאניער, 2¹/₂ מ. קאַטאַלאַניער, 1¹/₂ מ. באסקן. הערשנדע רעליגיע: קאַטאָלישע. הויפט-שטאָט: מאַדריד (בערך 800,000 אַינוו.). פאָליטישע אָרד-נונג: אַ קאָנסטיטוציאָנעלע מאָנאַרכיע מיט פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונגשן (ביזן י. 1923). הערשער: אַלפאָנס דער XIII-טער, פון דער דינאַסטיע בורבאָן-אַניאַן. אין י. 1923 איז פאַרגעקומען אַ מילי-טערישע מלוכה-איבערקערעניש, וועלכע האָט פונדערערעטריבן די פאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג און האָט איינגעשטעלט אַ מיליטערישע דיקטאַטור מיטן גענעראַל פרימאָ דע-יוועראַ בראש. אין 1925 ווערט פרימאָ דע-יוועראַ נאָמינירט דורכן קעניג אַלס פּרעמיער פון קאַבינעט, אין וועלכן ס'זענען אַריינגעטראָטן אייך ציווילע פּערוואַנען. צו די איבערלעכע סכסוכים פון שפאניע געהערן: דאָס איינהאַלטן די קאַלאָניע מאַראַקאָ און די נאַציאָנאַלע באַוועגונג פון די קאַטאַלאַניער, וועלכע פאָדערן אויטאָנאָמיע-רעכט. בראש פון דער קאַטאַלאַניער באַוועגונג שטייט דער פּאָליטיקער קאַמבאַ. עקספּאָרט (1928): שפּייז-פּראָדוקטן, משקאות, מעטאַל-אויסאַרבעטונגען, אייל, פאַמעראַנען, סאַרדין, אַייזן, קופּער, כעמישע פּראָדוקטן א. א. פאַר בערך 2 מיליאָרד פּעזעטאַ. אי-מ-פּאָרט: שפּייז-פּראָדוקטן, משקאית, מאַשינעס, באַויל, באַויל-אויסאַרבע-טונגען, מינעראַלן, טאַבאַק א. א. פאַר בערך 3¹/₂ מיליאָרד פּעז. וואַ-לוטע: פּעזעטאַ = 14 סענט. יידן (1928): בערך 4,000. אַרגאַניזירטע אַרבעטער (1924): 453,000.

שפאנישע קאָלאָניעס: אַ טייל פון מאַראַקאָ, די קאַ-נאַרישע אינדזלען, מערב-סאַהאַרע און אַ טייל גווינעאַ.

יידישע פארטייען

אגודה (אגודת ישראל) — וועלט-אָרג. פון אַרטאָדאָקסישע יידן, געגרינדעט אין קאָנאָוויץ אין מאי 1912. בראש פון דער אָרג. זענען דעמאָלט געשטאנען ר' יצחק הלוי, ר' חיים סאָלאַווייטשיק (בריסקער רב), ראַבינער שלמה ברויער און יעקב ראָזענהיים. דאָס פראָגראַם פון דער אגודה האָט דעם צוועק צו לעזן די פראָבלעמען פון יידישן פֿול אין גייסט פון דער תורה. אין 1919 איז אין ציריך פאָרגעקומען אַ וועלט-קאָנפערענץ פון די אַרטאָדאָקס. פאַר. צווישן אַנדערע איז אויף דערד. קאָנפ. אָנגענומען געוואָרן אַ באַשלוס וועגן פאַרמיניקן זיך מיט דער ציוניסט. אָרג. אין פּאַלעסטינע, נאָר די אונטערהאַנדלונגען צווישן די ביידע אָרג. האָבן נישט געבראַכט צו קיין רעזולטאַט. אויף דער קאָנפ. אין פּרעשבורג (1920) איז באַשלאָסן געוואָרן, אז די הויפט-לייטונג ווערט צעטיילט אויף 3 צענטרן: פראַנקפורט ביים מאין, וואַרשע און ווין (הויפט-צענטר). די ווינער צענטראַלע האָט באַקומען דעם אויפּטראַג צוזאַמענצורופֿן די „כנסיה גדולה“ (וועלט-קאָנגרעס). אין 1923 איז אין ווין פאָרגעקומען די ערשטע „כנסיה גדולה“, אין וועלכער ס'האָבן זיך באַטייליקט 600 דעלעגאַטן פון פאַרשידענע לענדער. ס'האָבן זיך אין איר אויך באַטייליקט ר' ישראל מאיר הכהן („חַיַץ חיים“), דער גערער רבי, דער טשאַרטיקאווער רבי א. א. אויפן דאָזיקן קאָנג. איז אָנגענומען געוואָרן די קאָנסטיטוציע פון דער א. א. ס'איז געווען געוואָרן אַן אַדמיניסט. אָרגאַן און אַ פּאַליט. עקזעקוטיווע; ס'האָט זיך אויך קאָנסטיטואירט די „מועצת גדולי התורה“ מיט אַן אַקציאָנס-קאָמיטעט פון 11 מיטגליד. דער און אַ צענטראַל-ראַט פון 100 מיטגליד. ס'איז אויך באַשלאָסן געוואָרן צו גרינדן אַ „קרן-התורה“, וואָס דאַרף אינטערשיצן די רעליג. דערציונג. דאָס פראָגראַם פון דער אגודה: דאָס יידישע פּאַלק שטייט אויטער די ראַמען פון די פּאַליטישע פעלקער און איז אין

זיין מהות נישט גלייך צו זיי, גאָט איז דער סווערען פון יידישן פאָלק, גאָטס תורה איז דאָס הערשנדיקע רעכט פונם פאָלק, און גאָטס לאַנד איז אױף אױבן דאָס צוגעזאָגטע לאַנד פאַרן יידישן פאָלק. די תורה איז אַלזוי מאַסגעבנד פאַר אַלע מעשים פון דער אגודה. די מועצת גדולי התורה פירט אָן מיט די ענינים פון דער אָרג, פון יעדן לאַנד, דורך דער „פנסיה גדולה“ זענען געגרינדעט געוואָרן לאַנד-אָרגאַניזאַציעס אין פוילן, ליטע, לעטלאַנד, רומעניע, טשעכאָסלאָוואַקיי, שווייץ, האַלאַנד, בעלגיע, ענגלאַנד, פאָלעסטינע און צפון-אַמעריקע. אין ס'רוב לענדער זענען און געגרינדעט געוואָרן יוגנט-אָרגאַניזאַציעס. אין פוילן און אין פאָלעסטינע זענען געשאפן געוואָרן די אגודה'שע אַרבעטער-אָרגאַניזאַציעס „פועלי-אגודת-ישראל“ — אין פוילן אַג'אגודה'יטישע פרױענבאַוועגונג „בנות-אגודת-ישראל“, אין אַמעריקע און אין פוילן די אָרגאַניזאַציע „פרחי-אגודת-ישראל“. אין אַ סך לענדער איז אַנטשטאַנדן אַג'אגודה'שע פרעסע — אין פוילן אַ יידישע טאַג-צױטונג דער „יד“, אין ווין אַג'אגודה'יטישע צענטראַל-פרעס-ביוראָ. די פאָליטישע טעטיקייט פון דער אגודה איז באַשאַפן דער עיקר — אין דעם, אויפצוקלערן די וויכטיקסטע אינטעסאַנצן פון די רעגירונגען איבער דער אייגנאַרטיקייט, רעליגיעזע און קולטורעלע באַדערפענישן פון דעם אָרטאָדאָקסישן יידענטום; אין דער פאָליטיזירונג פון די תורה-טרייע יידישע מאַסן אין די מזרח-לענדער און אין שאַפן אַן אייגענע אָרטאָדאָקסישע פאַרלאַמענטאַרישע פאַרטעטער-שאַפט אין פוילן, ליטע און לעטלאַנד; אין דער פאַרטעטונג פון די יידישע רעליגיעזע אינטערעס; אין די ענינים פון דער קאַלענדאַר-רעפאָרם ביים פעלקערבונד; אין דער פאַרטעטונג פון די אָרטאָדאָקסישע אינטערעסן אין דער פראַנצ פון דער געזעצלעכער אָרגאַניזאַציע פון יידישן קיבוץ אין פאָלעסטינע (קהילות-געזעץ), בי די פאָליטישע אינטעסאַנצן אין ירושלים, לאַנדאָן און גענאָ.

אַרבעטער-פאַרטייען

היסטאָרישער איבערזיכט

די אַנטשטאַנד פון מאַדערנעם יידישן אַרבעטער-קלאַס. צו דער אַנטשטאַנד פון יידישן אַרבעטער-קלאַס

אין מורח-איראָפּע האָט גורם געווען דער איבערגאַנג פֿון די ייִדישע מאַסן צו מלאכה. אָנגעהויבן האָט זיך דערדאָזיקער איבער-גאַנג נאָך אין דער פֿאַרקאָפיטאַ-אַטישער צייט אונטערן דרוק פֿון כּסדרדיקן אַרויסשטויס פֿון די פֿאַרמיטלונגס-צווייגן און דורכן הויקס פֿון קאָפיטאַליום אין דער צווייטער העלפט פֿון XIX י"ה. ביזן אויפשונונג פֿון קאָפיטאַליום אין מורח-איראָפּע האָבן די ייִדן אין הירטשאַפּט-לעבן פֿון דידאָזיקע געביטן פֿאַרנומען פֿונקט אזאָ שטעלונג, ווי זייערע אַבות אין מיטלאַלטערלעכן מערב-איראָפּע; זיי זענען גע-ווען די טרעגער פֿון דער געלט-הירטשאַפּט אַלס סוחרים, אַרענדאַרן, געלט-פֿאַרלייער א. א. וו. קיין קלאַסן-דיפֿערענצירונג אין איינגעלעכע זין פֿון וואָרט האָט צווישן דער ייִדישער באַפעלקערונג דעמאָלט נישט עקזיסטירט, הגם ס'זענען געווען נאטירלעכע אוימגלייכקייטן, וואָס האָבן אָפּטמאָל אַפילו אַרויסגערוכן סאָציאַלע קאַמפֿן. שוין גאַנץ פֿרי האָט זיך אָבער אויך דאָ אָנגעהויבן דאָס אַרויסשטופֿן די ייִדן פֿון זייערע הירטשאַפּטלעכע פּאָזיציעס, וואָס איז כּאַ-אַקטעריסטיש פֿאַר יעדן לאַנד מיט ייִדישע איינוווינער, ווי נאָר צווישן דער אור-באַפעלקערונג הויבן זיך אָן אויסצובילדן אַזוינע שיכטן, וואָס זענען פֿעיק איבערצוגעמען די הירטשאַפּטס-פֿונקציעס פֿון די ייִדן. ביים סוף פֿון XVIII י"ה און אָנהויב XIX י"ה, אין דער צייט פֿון פּוילענעס צעטיילונג, וואָס האָט דאָן גורם געווען צו געוואַלטיקע שינויים אין הירטשאַפּטס-אַרגאַניום פֿון די ייִדישע מאַסן, איז די ייִדישע באַפעלקערונג (בערך I מיליאָן נפּשות) געווען שטאַרק באַדראַקט אויף אַלע אירע הירטשאַפּטלעכע פּאָזיציעס. די גרויסע מאַסע איז געווען קאַנצענטרירט אין פּאָבן — אין קעגנזאַץ צו דער פּוילער-הירטשאַפּט און צום קליינבירגערטום — אַלס האַנטווערקער און הענדלער אין די שטעט, אַלס אַרענדאַרן און שענקערס אין דאָרף. אויף די פּוילישע באַדן-שטחים, וואָס זענען אַריבער צו רוסלאַנד, האָט עס גורם געווען, אַז מ'האַט די ייִדן אַרויסגעטריבן פֿון די דערפער, פֿאַרבאָטן דעם בראַנפֿן-האַנדל א. א. וו. אַזוי-אויס איז די ייִדישע מאַסע געווען געצוונגען צו זוכן אַנדערע פֿרנסה-קוואַלן און קודם-פֿל איבערצוגיין צו מלאכה. אַלס די איינציקע רע-טונגס-מעגלעכקייט פֿון דער שטייגנדיקער פּוילער-אַזאַציע האָט דאָס מורח-ייִדענטום אָנערקענט די פּוילישע אַרבעט. די „אויפקלערער" האָבן גלייכצייטיק שטאַרק אַגיטירט פֿאַרן איבערגאַנג צו לאַנדווירטשאַפּט.

דערדאָזיקער פֿאַצעס איז אָבער פֿאַרגעקומען בלויז אין די ענגע ראַמען פֿון פֿאַטריאַרשאַפֿן קליינבירגערלעכן לעבן. ערשט אין דער צוויי-טער העלפט פֿון XIX י"ה, נאָכדעם ווי דער קאָפיטאַליזם האָט דורכגעזעצט אין די הויפט-ישובים פֿון די מזרח-מידן די דעצינדריקע סאָרן פֿון חירטשאַפֿטס-לעבן, האָבן די דאָזיקע ביידע טענדענצן, וואָס שטאַמען נאָך פֿון דער פֿאַרקאָפיטאַליסטישער צייט—דאָס אַרויסשטויסן פֿון די אַלטע פּאַכן און די פּראָדוקטיוויירונג אויף נייע — דערגרייכט אַ פֿיר ברייטערן אַנטוויקלונגס-באַזיס אין אַרויסגערופֿן צוזאַמען מיט דער עמגרעציע אַ בולטע קלאַסן-דיפֿערענצירונג ביי די פֿאַרבייבענע אין לאַנד. דער ייִדישער קאָפיטאַל האָט זיך אָנגעהויבן באַטייליקן אין דער נייער קאָפיטאַליסטישער חירטשאַפֿט און דע-פֿון איז ערשט אַנטשטאַנען אַ ייִדישע בורזשאַזיע אין שטרענגערן זין. גלייכצייטיק איז אויך חרוב געוואָרן די פּאָליציע פֿון די ייִדישע מאַסן אין קליין-האַנדל און טיילווייז אויך אין קליינעם האַנטווערקעריי, דער קאָפיטאַליזם האָט באַפֿרייט די פּויערים פֿון "לייב-אייגנטום", אָבער גלייכצייטיג איז אַפּגעריסן זיי פֿון באַדן. און בעת איין טייל פֿון די דעקלאַרטע פּויערס-מאַסן האָט געפֿונען באַשעפֿטיקונג אין דער נייע-אַנטשטאַנענער אַנדוסטריע, האָט דער צווייטער טייל אָנגעהויבן אַריינצודרינגען אין קליינהאַנדל, וואָס איז פּריער געווען אַ ייִדישער מאָנאָפּאָל. פֿאַרלירנדיק די זעלבשטענדיקע האַנדלס-עקזיסטענץ, איז אַ טייל פֿון די ייִדישע קליינבירגערלעכע מאַסן געבליבן פֿאַרקויפֿער, אָנגעשטעלטע א. א. וו. אין האַנדל. אַנדערע חידער האָבן געפרוּווט איבערצוגיין צום זעלב-זשטענדיקן האַנטווערקעריי, וואָס האָט זיך פֿסדר קאָפיטאַליזרט אין אויך טיילווייז זיך אַנטוויקלט אַלס מאַנופּאַקטור, וואָס האָט באַשעפֿטיקט אַ גרויסע צאָל אַרבעטער. ס'איז אויך אַנטשטאַנען אַ ייִדישער פֿאַבריק-פּראָדעטאַריאַט. אַן אָנגעזעענער טייל איז געווען געצוהנגען צו עמגרעציע און האָט געפרוּווט צו געמיגען נייע עקזיסטענציעלעכ-קייטן מעבר-לים, דער עיקר אין אַמעריקע. פֿון דער עמיגרעציע קיין אַמעריקע איז אויסגעוואַקסן דער גרעסטער, חירטשאַפֿטלעך שטאַרקסטער און אַמבעסטן אַרגאַניזירטער טייל פֿון ייִדישן אַרבעטער-קלאַס. בכלל איז אָבער נישט געלונגען צו באַקעמפֿן די חירטשאַפֿטלעך-אומגיטטיקע אַרויסנאַם-שטעלונג פֿון די יידן דורך אַ גלייכמעסיקער פֿאַרטיילונג אויף אַלע אַרבעטס-צווייגן און באַרומן. די ייִדישע אַרבעט איז בעיקר

קאנצענטרירט אין די ענד-שטאדיען פון דער פראדוקציע; אין דער אור-פראדוקציע און גרויס-אינדוסטריע, להיפך, איז זייער אַנטייל לגמרי אַ נישטיקער. כמעט גלייכצייטיק מיטן אַנטשטין פון יידישן אַרבעטער-קלאַס האָט זיך אָנגעהויבן שאַפן אַ יידישע אַרבעטער-באַ-וועגונג. שוין אין יאָר 1864 איז אין מאָהילעוו געגרינדעט גע-וואָרן אַ פאַרין פון יידישע דאַמען-שניידער-געזעלן, וואָס קאָן באַמח באַטראַכט ווערן אַלס די ערשטע יידישע פראַפעסיאָנעלע אַרבעטער-אָרגאַניזאַציע. אַמח, דערדאָזיקער פאַרין האָט געטראָגן אָן אויסגע-שפראַכן רעליגיעזן כאַראַקטער, אָבער אַלס מיטגלידער זענען פרוינצי-פיעל אָנגענומען געוואָרן נאָר געזעלן און צו די אויפגאַבען פון פאַרין האָט אויסער קרעדיט-פאַרטיילונג אויך געהערט די דורכפירונג פון שטריקן, פוי פאַרבעטערן די אַרבעטס-באַדינגונגען, אין די נייע-ציקער יאָרן פון פאַריקן י"ה זענען אין גאַליציע געווען אַ סך אַזעלכע פאַריינען אונטערן נאָמען „יד החזקה“, וואָס זייער טעטיקייט האָט זיך צווישן אַנדערן אויסגעדריקט אין אויסהאַלטן אייגענע בתי-מדרשים און אין דורכפירן לוינ-אַקציעס. אויך אין לאַנדאָן האָט אין יאָר 1874 אַ ג.וויסע צייט עק.שטירט אַ יידישער שניידער-פאַרין. אין אָנהויב פון די זיבעציקער יאָרן זענען אין ווילנע און אין פאַרשידענע רוסישע שטעט אין צפון-מערב דורכגעפירט געוואָרן שטריקן פון די אַרבע-טער אין די טאַבאַק-פאַבריקן. אין דערזעלבער צייט זענען אויך אין ביאַליסטאָק פאַרגעקומען שאַרפע ווירטשאַפטלעכע קאַמפן צווישן די וועבע-אַרבעטער אין די פאַבריקאַנטן. בעתן רוסיש-טערקישן קריג (1877—78) האָבן זיך אין ביאַליסטאָק באַטייליקט אין אַ דרייטאַגיקן לוינ-שטריק אַלע יידישע וועבער-אַרבעטער (בערך 1500 מאַן). דינאָ-זיקע קאַמפן קאָן מען רעכענען אַלס די אַמחע החלחלה פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג, אין דאָזיקן פעריאָד, וואָס האָט געווערט בערך צוויי 1887—1888, האָט נאָך די יידישע אַרבעטערשאַפט נישט געהאַט דאָס באַווסטוין מח אַ באַזונדערער קלאַס; עק.יטע.ק. צו יענער צייט האָט די יידישע אַרבעטערשאַפט באַקומען אַ שטאַרקן אימפולס צו אָרגאַניזירונג דורך די יידישע רעוואָלוציאָנערן, וואָס האָבן אַנטייל גענומען אין דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג און וואָס האָבן זיך אויך פאַראינטערעסירט מיטן גורל פון די יידישע אַרבעטער-מאַסן. אין דער ערשטער ריי זענען עס געווען מאַרק נאָ-

טאנאן, אהרן זונדעלעוויטש, יוסף אפטעמאן, פאחל אקסעלאד, לעא דייטש, לאזאר גאלדענבערג און אהרן ל בערמאן. די הויפט-אגיאציע האָבן אין די זיבעציקער יארן געפירט די אזויגערופענע „קרייזלעך“ — דער וויכטיקסטער האָט עקזיסטירט אין ווילנע, — וואָס האָבן זיך באַמיט צו געווינען פאר דער רעוואָלוציע די יינגע יידישע אינטעליגענץ און די אינטעליגענטע אַרבעטער. איינצעלנע פון דיראָזיקע „קרייזלעך“ האָבן זיך באַלד אָנגעהויבן צו באַנוצן פאר זייער פראָ-פאָאָנדע-אַרבעט מיט דער העברעיִשער שפראַך. אין סמאָלענסקינס „השחר“ איז אין יאָר 1873 געווען פאַרעפנטלעכט אוף העברעיִש אין אַ שיר פון ל. ל. קאָנטאַר „מאמינים אנהנו“ די ערשטע דעקלאַ-ראַציע פון סאָציאַליסטישן אַני-מאָמינן; שפעטער זענען דאָרט געווען געוורקט מער אָדער ווייניקער אויסגעשפראַכט-סאָציאַליסטישע אַרטיק-לען. אין מאי 1877 איז ליבערמאַן אַריבערגעפאָרן פון לאָנדאָן קיין ווין און האָט דאָרט אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן דעם העברעיִשן סאָצ. חידוש-זשורנאַל „האמת“, וואָס איז אָבער נאָכן דערשיינען פון דריטן העפט פאַרמאכט געוואָרן דורך דער עסטריי. מאַכט. שפעטער האָט מאָריס ווינטשעוויטש אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן צוזאַמען מיט א. וו. ראַבי-נאָוויטש אין קעניגסבערג אַ חודש-זשורנאַל מיטן נאָמען „אספת-הכמים“ (8 העפטן), אין וועלכן ס'האָט זיך אויך באַטייליקט מ. ל. ליליענבלום און וואָס האָט זיך געהאַלטן ביז ס'איז אין דייטשלאַנד אַריין אין קראַפט דער סאָציאַליסטן-געזעץ (אַקטאָבער 1876). ספעציעל מיט דער יידישער פראַגע האָט זיך דיראָזיקע ליטעראַטור ווייניק אָפגעגעבן, ווייל אויך די העברעיִשע סאָציאַליסטן האָבן געזען די לעזונג פון דער ייִדן-פראַגע אין נצחון פון דער סאָציאַלע רעוואָלוציע. זיי האָבן געפירט אַ שטאַרקע פראָפאָגאַנדע צווישן די יידישע מאַסן; פאַרן איבער-גאַנג צו מלאַכת, אינדוסטריע און לאַנדווירטשאַפֿט. אַרויסגייענדיק פון דעמדאָיקן שטאַנדפונקט, האָבן זיך איינצעלנע יידישע סאָציאַליסטן פון יענער צייט באַטייליקט אין דער גרינדונג פון פאַך-שולן פאַר דער יידישער יוגנט אין ווילנע, מינסק און קאָוונע. דעם 21 מאי 1876 איז אין לאָנדאָן געגרינדעט געוואָרן דער „פאַרבאַנד פון די יידישע סאָציאַליסטן“ (אגודת הסאָציאַליסטים העברים), וואָס קאָן באַמת באַצייכנט ווערן אַלס דער אייגנטלעכער פאַרלויפער פון מאָדערנעם מיישן סאָציאַליזם. אין 1878 איז די יידישע שפראַך צום ערשטן

מאָל אָנגעזענדט געוואָרן אין אויפֿרוף צום ייִדישן פּראָפּעגאַנדאַס (דער-
 שיינען אין לענדאָ). די פּאָליטישע רעאַקציע אין אָנהויב פון די אַכ-
 ציגער יאָרן אין רוסלאַנד, איבערהויפּט די פּאָגראַמען און די פּאַרטי-
 דענע גזירות און רעכטספּאַרענקונגען האָבן אין די ברייטע קרייזן
 פון דער ייִדישער אינטעליגענץ פּאַרשטאַרקט די ייִדיש-נאַציאָנאַלע
 שטרעבונגען אין אַזוי-אַרום אָפּגעשוואַכט די סאָציאַליסטישע טענדענצן,
 צווישן די אויסוואַנדערער קיין פּאַרעסינע, די בילדוים („בית יעקב
 לכו ונלכה“), האָבן זיך, אמת, געפונען אַ סך סאָציאַליסטיש געשטאַמטע
 פּרועזענלעכקייטן; ס'רוב סאָציאַליסטן האָבן זיך אָפּער אין די דעמאָלט-
 טיקע שאַרפע דיסקוסיעס — צי דאָרף פּאַרעסינע אָדער אַמעריקע
 ווערן דער צייל פון דער ייִדישער אויסוואַנדערונג — אַרויסגע-
 זאָגט פאַר אַמעריקע. די ערשטע צייט פון דער אַמעריקע-עמיגראַציע
 האָט אַרויסגערופּן צום לעבן אַ געוויסע צאָל אַרגאַניזירטע סאָציאַ-
 ליסטישע גרופּן, וועלכע האָבן געמאַכט דעם פּרווה פון אַ קאָמוניסטי-
 שער קאָלאָניאַציע, וואָס האָט זיך אָפּער גישט איינגעגעבן, אַ געוויסער
 טייל פון יודאָזיקע אינציאַטאַרן זענען שפּעטער געווען די גרינדער
 און שפּעטער פון דער ייִדישער אַרבעטערשאַפט אין אַמעריקע. פון יענער
 צייט אָן האָבן זיך די ייִדישע סאָציאַליסטישע פּירער אָנגעהויבן ערנסט
 צו אינטערעסירן מיט דער ייִדישער אַרבעטערשאַפט. דורכן גרינדן
 „אַרבעטער-קרייזלעך“ (מינסק 1884, ווילנע 1886) האָט מען זיך
 דער עיקר באַמייט צו דערציען די אינטעליגענטע פּראָפּעגאַנדירער פאַר
 רעוואָלוציאָנערע אַגיטאַטאָרן. דעמאָלט זענען אייך געמאַכט געוואָרן
 די ערשטע פּראָפּאַגאַנדע-פרוּוהן אין דער ייִדישער שפּראַך. אין יאָר
 1881 איז דערשינען אין פעטערבורג די ערשטע ייִדישע סאָציאַליס-
 טישע צייטשריפט, די העקטאַגראַפּירטע „אַרבעטער-צייטונג“, וואָס
 האָט זיך אָפּער גישט לענג געהאַלטן. ביים סוף פון די אַכציקער
 יאָרן איז אַנטשטאַנען די ערשטע פּלאַנמעטיקע אַרבעטער-אַרגאַניזאַציע
 דורך די אַזויגערופענע „קאַסעס“, ד. ה. לעקאַלע פּאַנדן פאַר שטרייק-
 צוועקן און געגנזייטיקער הילף. אין יאָר 1892 האָט זיך אָנגעהויבן
 דער קאַמף פאַרן פאַרקירצן די אַרבעטס-צייט. פון ענגלאַנד און אַמע-
 ריקע קומען-אָן כּסדר קיין רוסלאַנד ייִדישע אַגיטאַציע-בראַשורן. אין
 יאָר 1891 איז אין רוסלאַנד גופּא דערשינען די ערשטע ייִדישע
 בראַשור („פון וואָס איינער לעבט“, פון דיקאַטין), אַייסגעגעבן דורך

דער פוילישער פארטיי „פראצע אריאט“; שפעטער היידער העקטאָגראַ-
 מירטע אין אין אויסלאַנד געדרוקטע צייטשריפטן און בראַשורן; אין
 1894 די העקטאָגראַפירטע האַפּן-צייטונג „נייס פון רוסלאַנד“ אין
 ווילנע, און אין 1896 דער געדווקטער „ידישער אַרבעטער“. אין
 1891 איז אין ווילנע פאַרגעקומען די ערשטע מאַסן-פאַרוואַמלונג (300
 אַנטיילנעמער) פון ידישע אַרבעטער; אין 1892 האָבן די ידישע
 אַרבעטער אין ווילנע ס'ערשטע מאַל געמיינעט דעם 1-טן מאַי. אין
 1895 איז אויף אַ מאַי-פאַרוואַמלונג צום ערשטן מאַל פּאָקלאַמירט
 געוואָרן דער אַריינטריט פון די ידישע אַרבעטער אין פּאָליטישן קאַמף.
 קורץ נאָך דעם האָט מאַרטאָו אין אַ שפעטער געדווקטער רעדע
 אונטערן טיטל „אַ נייע עפאַכע אין דער ידישער אַרבעטער-באַווע-
 גונג“ באַגרינדעט די נויטווענדיקייט פון אַ זעלבשטענדיקער ידישער
 אַרבעטער-באַוועגונג און היינט-אויף, אַז זי איז אַ סכּם
 מיטן מהות פון אַנטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליזם. דאָס איז געווען דער
 קערן פון פּראַקטישן פּראַגראַם פון „בינד“, וואָס איז אַנטשטאַנען מיט
 2 יאָר שפעטער. אויך אין אַנדערע לענדער האָט זיך אַן דערזעלבער
 צייט אַנטוויקלט אַ שטאַרקערע עקאָנאָמישע ידישע אַרבעטער-באַוועגונג.
 אין 1886 איז אויסגעבראַכן דער ערשטער מאַסן-שטריק פון די ידישע
 שניידער אַן ניו-יאָרק; אין 1889 דער ערשטער גרויסער שניידער-
 שטריק (10.000 אַרבעטער) אין לאַנדאָן. אין 1884 איז אין לאַנדאָן
 דערשינען די ערשטע פּראָפּאַגאַנדע-בראַשור אין יידיש „יהי אור“ פון
 ווינטשעווסקי. אין יוני 1884 האָט מאָריס ווינטשעווסקי געגרינדעט
 דאָס וואַכנבאַט „דער פוילישער יודל“ (שפעטער „צוקונפט“). אין אָקטאָ-
 בער 1897 איז אַנטשטאַנען דער „אַלגעמיינער ידישער אַרבעטער-בונד
 אין רוסלאַנד און פּוילן“ (שפעטער: אין ליטע, פּוילן און רוסלאַנד).
בינד — די ערשטע ידישע פּראָצעטאַרישע אַגאַניזאַציע, וואָס
 האָט אַרומגענומען אַ גאַנץ לאַנד. דאָס פּראָגראַם: צענטראַל-
 ליזירונג און סיסטעמאַטיוזירונג פון די ווירטשאַפּטלעכע קאַמפן פון די יידי-
 שע אַרבעטער; די פאַריינטיילעכונג פון דער מאַסן-אַגיטאַציע אין דער
 יידישער שפּראַך; דער קאַמף פאַר דער בירגערלעכער גלייכבאַרעכטיקונג.
 אַלס פּאַרטיעטער פון דער אידישער פאַר דער זעלבשטענדיקייט פון דער
 ידישער אַרבעטערשאַפּט האָט דער „בינד“ באַלד נאָך זיין אַנטשטייונג
 געמוזט פירן אַ קאַמף מיט די פּאַרטייען פון דער פוילישער און רו-

טישער ארבעטער-באזענונג, פין יאָר 1897 ב ז 1907 גיט דער ב. אַרויס אַן אייגענעם יידישן אָרגאַן „דער אַרבעטער“; דער אויסלענדי-שע פּאַרטיי-קאָמיטעט האָט געעפנט אין לעַנדאָן אַן אייגענע יידישע דרוקעריי, וואָס האָט אַרויסגעגעבן אַ געהיטע צאָל יידישע אַגיאַטאַציע-בראָשורן. די רוס שע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער-פּאַרטיי, וואָס איז אַנטשטאַנען ערשט אין 1898, נאָך דער גרינדונג פון „בונד“ און מיט זיין אַקטיווער פּאַרטייקיונג, האָט אויף איר גרנדונגס-פאַר-זאַמלונג אָנערקענט דעם „בונד“ אַלס אויטאָנאָמע אָרגאַניזאַציע, וואָס דאַף אין פּראָג, וועלכע זענען נוגע ספעציאַל דעם יידישן פּראָלע-טאַריאַט, האַנדלען לגמרי זעלבשטענדיק; גאַנץ גך זענען אָבער אַנט-שטאַנען גרויסע קאָנפליקטן מחד; אינהאַלט און די גרענעצן פון דערדאָזיקער אויטאָנאָמיע, אין 1903 איז געקומען צו אַ שפּאַלטונג און ערשט אין 1906 צו אַ פּאַרייניקונג; דער ב. איז הידע צרייג-געטרעטן אין דער רוסישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, זיין אויטאָנאָמיע האָט זיך באַשרענקט אויסשליסלעך אויף אָרגאַניזאַציע-און אַגיאַטאַציע-פּראָגן. אונטערן דרוק פון דער וואַקסנדיקער נאַציאָנאַליזירונג פון די מאַסן, דער קריטיק פון דער ציוניסטישער און שפּעטער פון דער ציוניסטיש-סאָציאַליסטישער באַזענונג, ווי אויך אונטער דער השפּעה פון דער נייער אָריענטי, ונג פון אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליזם בנוגע די נאַציאָנאַליטעטן-פּראָגן, איז אויך פּאַרגעקומען אַן אַ בערקערעניש אין די נאַציאָנאַלע אָנשיאונגען פון ב. שוין אויפן דריטן דעלעגירטן-טאָג אין 1899 האָט אַ מינדערהייט געפּאָדערט צו דערגעבן דאָס פּראָגראַם מיט דער פּאָדערונג פון נאַציאָנאַלע רעכט, דער עיקר די אָנערקענונג פון דער יידישער שפּראַך אין עפנטלעכן לעבן. דער פּערטזר דעלעגירטן-טאָג אין 1901 האָט דערקלערט, אַז דער באַ-גריף נאַציאָנאַליטעט באַצט זיך אויך אויפן יידישן פּאָלק, און וואָס געפּאָדערט צו פּאַרוואַנדלען רוסלאַנד אין אַ כעדעראַציע פון נאַציאָ-נאַליטעטן מיט מולער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע. די וועקסע קאָנפּע-רענץ פון 1905 האָט אַריינגענומען אין פּראָגראַם פון ב. די פּאָדערונג פון נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע. ביז דער באַלשעוויסטישער רעוואָלוציע (1917) איז דער ב. געווען אַ לענגערע צייט — אויב נישט די איינציקע — די שטאַרקסטע פון אַלע יידישע פּראָלעטאַרישע פּאַרטייען און וואָס אין רוסלאַנד גענומען דעם אינטענסיסטן אָנטייל

אין די קאמפן פון די יידישע ארבעטער פאר דער אויסבעסערונג פון זייערע ווירטשאפטלעכע לעבנס-באדינגונגען, אין זייער פאליטישער אסימילירונג, אין זייער קאמף קעגן צאריזם, אין דער אָרגאַניזירונג פון זעלבסטשולן קעגן די פאָגראַמען און אין אלע איבעריקע אַקציעס פון דער יידישער אַרבעטערשאַפֿט. אַ קרובהשע פּאַרטיי מיטן נאָמען „איז געווען אין גאַליציע אין בוקאַװינע די „יידישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער-פּאַרטיי“ (געגרינדעט אין 1905). פאַר איר זעלבשטענדיג-קייט האָט זי געמוזט פירן אַ קאמף קעגן דער פּוילישער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע (P. P. S. D.), וואָס האָט צו דעם צוועק געשאַפֿן אַן אייגענע יידישע סעקציע, די יידישע ס.ד.פ. האָט געשפּילט אַן אָנפירנדיקע ראָלע בעיקר אין דער פּראָפּעסאַנעלער באַוועגונג פון די יידישע אַרבעטער אין גאַליציע און בוקאַװינע. בכלל איז זי פּאָליטיש געשטאַנען אויף דער פּלאַטפּאָרם פון „בעיקר אין דער פּאָדערונג פון נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע. אין 1911 איז פּאָרגעקומען די פאַרײניקונג פון דער יי.ס.ד.פ. מיט דער יידישער סעקציע פון P. P. S. D. נאָך דער וועלט-מלחמה איז דער גאַליציאַנער טײל פון יי.ס.ד.פ. איבערגעגאַנגען צום „ב.א.א. אין בוקאַװינע שטעלט זי מיט זיך פאַר אינטערנאַנען נאָמען „אַ טײל פון דער רומענישער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע. אין אַנדערע לענדער, איבערהויפּט אין ענגלאַנד און אַמעריקע, זענען נישט פאַראַן קיין זעלבשטענדיקע פּאַרטיי-אָרגאַניזאַציעס פון „ב.א.א. סאָציאַליסטישע גרופּן, וואָס סימפּאַטזירן מיטן „ב.א.א. צו זיי געהערט איבערהויפּט די „יידישע סאָציאַליסטישע פּע-דעראַציע“ אין אַמעריקע, וואָס נאָכן אַרױסטריט פון די קאָמוניסטן פון דער אַמעריקאַנער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער רופּט זי זיך „יידישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי“.

פועלי ציון (יידישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער-פּאַרטיי) — די איינציקע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַרטיי, וואָס איז ער-היים פאַרבליבן פון די אלע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פּאַרטייען, וואָס זענען געשאַנען אויפן באַדן פון פּאָלעסטישע-געראַנען (ס.ס., י.ס. — סיימיט). דער טעאָרעטיקער פון „ב.א.א. איז געווען בער באַראַכאָוו. די „ב.א.א. האָבן גע-שפּילט אַ באַדייטנדיקע ראָלע אין דער אַרבעטער-באַ-וועגונג פון פּוילן. אין די יאָרן 1905 און 1906 האָבן זיי אָרגאַניזירט אַן אַ סך שטעטליכע זעלבסטשולן קעגן פּאָגראַמען, אין אַז-

די וואָלן צו דער צווייטער דומע האָבן זיי גענומען אַן אַקטיוון אָנ-
 טײַל. די פּאַרטיי האָט זיך גלייך אין אָנהויב פאַרנומען מיט דער
 פּראַקטישער אַרבעט אין פּאַלעסטינען אין אַ סך רוסישע שטעט האָט
 זי אָרגאַניזירט גרופן חלוצים, וואָס אַ באַדייטנדיקע צאָל פון זיי איז
 נאָך אין יאָר 1904 אַרעק קיין פּאַלעסטינע, וווּ ס'איז אין אַ קרעזער
 צײַט אַרום געשאַפן געוואָרן די פ.צ. באַוועגונג, די פ.צ. באַטייליקן
 זיך אין די ציוניסטישע קאָנגרעסן. אין עסטרייך האָט זיך אָנגעהויבן
 די אַנטוויקלונג פון פ.צ. געדאַנק אין 1903, מיטן דערשיינען פון
 חודש-זשורנאַל „דער יידישער אַרבעטער“ אין חוין. פועלי-ציוניסטישע
 אָרגאַניזאַציען האָבן עקזיסטירט נאָך פאַר דער וועלט-מלחמה אין אַרגענטינע,
 ב.א.ל.ע, דײַטשלאַנד, ענגלאַנד, פּראַנקרייך, רומעניע און שווייץ. די
 פ.צ. האָבן אין 1907 געגרינדעט אַן „אַלגעמײַנע יידיש-סאָציאַליס-
 טישן אַרבעטער-פּאַרבאַנד פועלי-ציון“, וואָס האָט זיך דעמאָלט אָנגע-
 שלאַסן אָן דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אַלס באַזונדערע פּראַקציע.
 דער פּאַרבאַנד האָט, צווישן אַנדערן, דורכגעזעצט אין דער קאָלעני-
 זאַציע זי אָנערקענונג פון קאָאָפּעראַטיוון-פּרינציפּ. פאַר דער זעלב-
 שטענדיקער פּאַלעסטינע-אַרבעט פון פּאַרבאַנד איז אין 1909 אַנטשטאַ-
 נען דער פּאַלעסטינע-אַרבעטער-פּאַנד צו שטיצן די איינוואַנדערונג
 פון יידישע אַרבעטער קיין פּאַלעסטינע. אין 1912 איז אין יפו גע-
 גרינדעט געוואָרן דער אַרבעטס-טעקיעטאַריאַט אַלס אָפּטיילונג פון
 פּאַרבאַנד-ביראָ. די פ.צ. האָבן פּינאַנציעל מיטגעהאַלפן אין פּאַלעס-
 טינע דער אַנטוויקלונג פון שטאַטישע קאָאָפּעראַטיוון און דער גרינדונג
 פון קאָלעניעס אויף קאָאָפּעראַטיווע יסודות. לויט זייער פּרינציפּיעלער
 אָנטייאַונג וועגן דער אַידענטיטעט פון די לעבנס-באַדינגונגען און די
 אינטערעסן פון יידישן אַרבעטער-קלאַס אין אַלע לענדער האָבן זיי
 פ.צ. פון 1907 אָן געשטרעבט צו שאַפן אַן אינטערנאַציאָנאַלע יידי-
 שע טעקציע אין אַרבעטער-אינטערנאַציאָנאַל. דעמאָזיקן געדאַנק
 האָבן אויך אונטערגעשטיצט די ס.ס.א. און די סיימיסטן. ער איז אָבער
 אָפּגעוואָרפן געוואָרן. אין יאָר 1921 האָבן זיי זיך אָנגעשלאָסן אַן
 דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטס-געמיינשאַפט פון די סאָציאַליסטישע
 פּאַרטייען (ווינער אינטערנאַציאָנאַל) און מיט איר צוזאַמען אַריינגע-
 טרעטן (1923) אין „נייעם פּאַרליאָמענט סאָציאַליסטישן אַרבעטער-אינ-
 טערנאַציאָנאַל“. איצט זענען זיי אונטערן נאָמען „פּאַלעסטינע-טעקציע“

אַנגעשלאָסן אָן דאָזיקן אינטערנאַציאָנאַל, בעתן קאָנגרעס פון סאַציאַל-ליסטישן אַרבעטער-אינטערנאַציאָנאַל אין בריסל (אויגוסט 1928) איז לויט דער איניציאַטיוו פון די פ. ז. געגרינדעט געוואָרן אַן אינטער-נאַציאָנאַלער סאַציאַליסטישער קאָמיטעט פאַרן אַרבעטנדיקן פּאַס-לעטינגע.

ראַזן-רוסלאַנד — ביים אויסברוך פון דער באַלשעוויסטישער

רעוואָלוציע אין 1917 זענען די יידישע אַרבעטער אין רוסלאַנד געווען אָרגאַניזירט אין סאַציאַליסטישע פּאַרטייען, וועלכע זענען בילד געווען מענטשעוויסטיש. חוץ די אַלגעמיינ-פּאָליטישע מיינונגס-פאַרשידנהייטן איז אויך די נאַציאָנאַליטעטן-פּרעגנע געווען די סיבה פון ווייט-גייענדיקע דיפערענצן צווישן די קאָמוניסטן און די יידישע סאַציאַליסטישע פּאַרטייען, די באַלשעו קעס האָבן באַקעמפט די שטרע-בונגען פון דער יידישער אַרבעטערשאַפט, וואָס האָט געוואָלט האָבן אַן אייגענע אָרגאַניזאַציע מיט זעלבשטענדיקע אינסטאַנצן ווי אַן אויטאָנאָם קערפּע שאַפט פון דער לאַנדס-פּאַרטיי, פּינקט אַזוי האָבן זיי באַקעמפט די פּאָדערונג פון אַ נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע, וואָס איז דעמאָלט געווען דער הויפט-יסוד אין פּראָגראַם פון אַלע יידישע סאַציאַליסטישע פּאַרטייען, די פ. ז. האָבן געקוקט אויף יידיש ווי אויף אַ מיטל צו פּראָפּאַגירן צווישן די יידישע מאַסן דעם סאַ-ציאַליסטישן קריס אָבער באַנוצן זיך די יידן מיט דער יידישער ספּראַך דאַרפן זייערע קולטור-פּאָליטישע באַדערפענישן באַפרידיקט ווערן אין דערדאָזיקער שפּראַך, גלייך נאָך דער אַקטאַבע-רעוואָלוציע איז ביים אינטערנאַציאָנאַלן פּראָפּאַגאַנדע-ביראָ פאַר אויסערלעכע ענינים גי-גרינדעט געוואָרן אַ יידישע אָפּטיילונג, אין יאנואַר 1918 איז אַנ-שטאַנען אַ ספּעציעל יידישער קאָמיסאַריאַט, דערד, קאָמיסאַריאַט האָט אַרויסגעגעבן אַ פּאַראָדונג ווען שטיצן די יידישע ווערן מיט יידישער אונטער-ריכטס-שפּראַך (אויגוסט 1918); אין מערץ 1918 איז דערשינען די ערשטע אָפּיציעלע פּעריאָדישע שריפט אין יידיש אונ-טערן טיטל „דער עמעס“, פון אויגוסט 1918 דערשיינט „דער עמעס“ אַלס טאָג-צייטונג, אין דער ערשטער יידישער קאָמוניסטישער קאָנפּע-רענץ (20 אָקטאָבער 1918) האָבן זיך באַטייליקט 64 דעלעגאַטן, צווישן זיי 31 אָרגאַניזירטע קאָמוניסטן; די איבעריקע זענען געווען אומפּאַרטייאישע און לינקע בונדיסטן, אויף דערד, קאָנפּ, איז באַזעצטן

געוואָרן צו שאַפן אַ ייִדישע טעקציע, די אַזויגערוּפּענע „ינחשטעקציע“, אַלס טעכנישן אַפּאַראַט צו פירן די פּראָפּאַגאַנדע צווישן די יידן. ס'זענען אויך אַרגאַניזירט געוואָרן „קאַמיונג“ (קאָמוניסטישע יוגנט) - טעקציעס אין פּיאַנערן-קייזלעך צווישן דער יוד. שול-יוגנט. נאָך עטלעכע יאָר צוגרייטונג-אַרבעט איז דורך די „ינחשטעק“ געשאַפן געוואָרן אַ גרויסע געץ פון ייִדישע פּאַלקס, מיטל-און הויך-שולן, אויך אַ גרויסע פּאַרלאַגס-טעטיקייט. ס'זענען אַנטשטאַנען ייִדישע ראַטן, ייִדישע געריכטן א. א. ענלעכע אינסטיטוציעס.

אמעריקע — די ייִדישע אַרבעטערשאַפט-באַוועגונג אין די

פּאַרייניקטע שטאַטן הויבט זיך אָן גלייכצייטיק מיט דער אַנאַליטישער באַוועגונג צווישן די ייִדישע מאַסן אין מזרח-אַמריקע. אויפן אַמעריקאַנישן באָדן איז זי פּאַרפּלאַנצט געוואָרן אין די אַכ-ציקער יאָרן פון פּאַריקן י"ה, בעת די ערשטע דרום-רוסישע פּאַגראַ-מען האָבן אַרויסגערוּפּן דעם אָנהויב פון אַ ייִדישער מאַסן-עמיגראַציע קיין צפון-אַמעריקע. צווישן די עמיגראַנטן האָבן זיך געפונען אַ סך אָנהענגער פון די סאָציאַליסטישע אידייע, וועלכע האָבן אויך אין אַמעריקע היפּף אָנגעהויבן צו אַרגאַניזירן סאָציאַליסטישע גרופּן. אַרום 1890 זענען אַנטשטאַנען אין מזרח-טייל פון ניו-יאָרק צוויי ראַדיקאַל-סאָציאַליסטישע שטרעמונגען: די סאָציאַל-דעמאָקראַטן און די אַנאַר-כּוּטן-קאָמוניסטן. די ערשטע — אָנהענגער פון מאַרקסיזם, די צווייטע — תּלמידים פון באַקוּנין און קראַפּטקין. צווישן ביידע ריכטונגען האָט זיך געפירט אַ העפּטיקער קאַמף. צו אַמען מיט דער פּאָליטישער טעטיקייט האָט זיך אויך קודם-פּל אָנגעהויבן אַן עקאָנאָמישע און פּראָפּעטיאָנעלע פּראָפּאַגאַנדע. מיט דער אַרבע-טערשאַפט אין אייראָפּע זענען די אַמעריקאַנישע גרופּן געבליבן אין אַ שטענדיקן קאָנאַקט. אין די אַכציקער און ניינציקער יאָרן פון פּאַריקן י"ה זענען בערך 90% פון די ייִדישע אַרבעטער אין ניו-יאָרק (אין ערך 70—80 טויזנט) געווען באַשעפּטיקט אין דער קאָנ-טעקציע-בראַנזשע. אין 1889 איז אין ניו-יאָרק אַנטשטאַנען די ערשטע אַרגאַניזאַציע פון ייִדישע פּראָפּעטיאָנעלע פּאַריינען — „די קאָרינטישע ייִדישע געווערקשאַפטן“. באַפּעטיקט האָבן זיך די יוד. פּראָפּ. פּאַריינען ערשט אין 1910 בעת אַ גרויסן גענעראַל-שטרייק אין ניו-יאָרק; נאָך וועלכן די אונטערנעמער האָבן אין אַ שלום-פּראָטאַקאָל אָנערקענט די

פראפעסיאנעלע פרינציפן, באזונדערס טאריף-אפמאכן, שידס-געריכטן א. א. וו. אין 1914 איז קרום-פל צוליב דער אומצופרידנהייט פון די יידישע ארבעטער מיט דער פאליטיק פון די אלגעמיינע געווערקשאפטן געגרינדעט געווארן דער פראפעסיאנעלער פארבאנד פון די מענער-מלבושים-ארבעטער; איצט איז ער איינער פון די שטארקסטע אמע-ריקאנישע פראפעסיאנעלע פארבאנדן (150,000 מיטגלידער, צווישן זיי אויך א סך גישט-יידן). אנהויבנדיק פון יאָר 1900 זענען צווישן דער יידישער ארבעטערשאפט אויך אנטשטאנען א סך קאָאָפּעראַטיווע אנטערנעמונגען; ס'רוב פון זיי האָבן אָבער עקזיסטירט בלויז אַ קורצע צייט. אין 1913 האָבן זיך אין מאַסאַטשעט אַרגאַניזירט 9 קאָאָפּע-ראַטיווע בעקערייען, פון זיי 6 יידישע. אין 1925 האָבן עקזיסטירט 15 מאָדערנע יידישע קאָאָפּעראַטיווע בעקערייען מיט 10,000 מיט-גלידער. אין דער לעצטער צייט אנטשטייען אויך בוי-קאָאָפּעראַטיוון, וואָס שאַפן פאַר זייערע מיטגלידער אייגענע ביליקע דירות. אין אָנהויב פון די ניינציקער יאָרן אין אַנטשטאַנען אַן אַרדן צו אַרגאַניזירן קעגנזייטיקע הילף לויטן מוסטער פון די ברידער-אַרדנס פאַר די יידישע מיטל-קלאַסן, בני ברית און „ברית אברהם“. די ערשטע אַנעלכע אַרבע-טער-גרופּן זענען געשאַפן געוואָרן אין יאָר 1892 דורך עטלעכע יידישע סאָציאַליסטן אין ניו-יאָרק אינטערן נאָמען „געזעלשאַפט פאַר ברידערלעכער הילף“. אויף דער פאַרייניקונג-קאָנפּערענץ אין 1901 האָט דער אַרדן באַקומען דעם נאָמען „אַרבעטער-רינג“. פּינקט אַזאַ אַרגאַניזאַציע, וואָס איז געווען פאַרבונדן מיט דער פּיעלי-ציון-באַווע-גונג, איז געגרינדעט געוואָרן אין 1910 אַלס „יידישער נאַציאָנאַלער אַרבעטער-פאַרבאַנד“. דערדאָזיקער פאַרבאַנד פאַרנעמט זיך אויך מיט דער יידישער אַרבעטער-קאָאָפּעראַטיווע אין פאַלעסטינע ווי אויך מיט דער דערציונג פון די אַרבעטער-קינדער אין יידישן גייסט און גיט אַרויס אַ יידיש וואָכנבלאַט „די יידישע אַרבעטער-שטימ“, ס'רוב סאָ-ציאַליסטישע אינטעלעקטועלע אין באַוווּסטזיניקע אַרבעטער צווישן די יידישע עמיגראַנטן האָבן זיך אַכתיילה אָנגעשלאָסן אַן דער אַלגעמיינער סאָציאַליסטישער פאַרטיי („סאָציאַליסט. ליבבור-פאַרטיי“), אָבער זייער קאָנסערוואַטיווע פאליטיק האָט דערפירט צו אַן אַפּאָזיציע פון אַ סך יידישע מיטגלידער (אונטער דער פירונג פון אַב. קאהאַן), וואָס האָבן אין 1897 פאַרלאָזן די פאַרטיי און זענען איבערגעגאַנגען צו דער

נייער סאָצ. פארטיי (אָנגעפירט דורך אויגען העבס) פון 1901 הייסט זי „סאָציאַליסט, פארטיי“, די „ידיש-סאָציאַליסטישע באוועגונג איז געווען אַנטינאַציאָנאַל; אַ צייט לאַנג האָבן זיי זיך בלויז גערופן „די יידיש-ריידנדיקע סאָציאַליסטן“ פון אמעריקע. עטלעכע פירער האָבן זיך לגמרי אָפגעריסן פון דער יידישער סעקציע, פרי צו אַרבעטן אין דער אַלגעמיינער סאָצ. באוועגונג, צווישן זיי אויך מאָרריס הילקוויט (פריער הילקאוויט), דעם ערשטן קאָנקרעטן פאַרלאַמענטאַרישן נצחן האָט די יידישע סעקציע אָפגעהאַלטן אין נאָוועמבער 1914, בעת מאַיר לאַנדאָן איז דורך דער יידישער באַזעלקערונג פון מרח-טייל פון ניו-יאָרק אויסגעוויילט געוואָרן פאַר אַ מיטגליד פון קאָגרעס. אַ שטאַרקערע השפעה אויף דער קולטורעלער און סאָציאַלער אַנט-וויקלונג פון די יידישע אַרבעטער-מאַסן אין אמעריקע האָט געהאַט די נאַציאָנאַל-סאָציאַליסטישע באוועגונג, וואָס איז אין 1900 אַנט-שטאַנען אין רוסלאַנד און האָט זיך אַריבערגעטראַגן קיין אמעריקע. אין יאָר 1903 האָט זיך אין ניו-יאָרק אָרגאַניזירט אַ ראַדיקאַל-ציוניסטישע גרופע מיט אַ סאָציאַליסטישן אונטערשאַג; אַזעלכע גרופן זענען באַלד אַנטשטאַנען נאָך אַן אַ סך אמעריקאַנישע צענטראַל-שטעט. די געשעענישן אין רוסלאַנד פאַר די יאָרן 1904—1905 האָבן מיטגעהאַלפן דעם ווקס פון דערדאָזיקער באוועגונג. אָנהויב 1905 האָבן זיך דידאָזיקע צעשפליטערטע גרופן, וואָס האָבן זיך ס'רוב גע-רופן „פּועלי-ציון“, געפרוּווט שאַפן אַ געמיינזאַמע אָרגאַניזאַציע. אין זעלבן יאָר איז פאַרגעקומען אין פּילאַדעלפיע די ערשטע „פּועלי-ציון-קאָנפערענץ פון צפון-אַמעריקע“. דיד. קאָנפ. האָט פּראָקלאַמירט די נויטווענדיקייט פון אַ טעריטאָריאַלער לעווונג פון יידישן גלות-פּאַרצעלעם, יעדע גרופע האָט אָבער געהאַט די ברירה צו דעצידירן פאַר פאַלעס-טינע אָדער פאַר אַן אַנדער טעריטאָריע. דערדאָזיקער פאַקט האָט דער-פירט צו אַ שפאַלטונג אויף „פּועלי-ציון“ אין „סאָציאַליסטישע טערי-טאָריאַליסטן“. אָבער אויף אַ קאָנפערענץ אין שיקאַגאָ אין 1909 האָבן זיך ביידע גרופן ווידער פאַרייניקט. די נייע פארטיי האָט זיך גערופן „יידישע סאָציאַליסטישע אַרבעטער-פארטיי פּועלי-ציון“. דער מחבר פון פאַרייניקונגס-פּראָגראַם איז געווען זשיטלאַווסקי. די פּועלי-ציון האָבן אין 1910 געגרינדעט דעם „יידיש-נאַציאָנאַלן אַרבעטער-פאַרבאַנד“ און האָבן זיך הויפטזאַכלעך באַשעפטיקט מיט דער גרי-ג.

דונג פון די „נאַציאָנאַל-ראַדיקאַלע שולן“ מיט דער ייִדישער לערן-שפראַך; אויך די ייִדישע מיטגלידער פון דער אַלגעמיין סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, וואָס זייער אָרגאַן איז דער „פּאַרווערטס“, האָבן זיך ביסלעכעווייז אָנגעשלאָסן אָן דער אַמעריקאַניש-ייִדישער קאָנגרעס-באַ-וועגונג, אין ערשטן אַמעריקאַניש-ייִדישן קאָנגרעס (1918) אין פּילאַ-דעלפּיע האָבן אַלע גרופּן פון דער אָרגאַניזירטער ייִדישער אַרבעטער-באַוועגונג גענומען אַ שאַרקן אָנטייל. אויך אין דער הייליגסטער אַקציע לטובת די ייִדישע מאַסן אין די ערשטע יאָרן נאָך דער וועלט-מלחמה האָבן זיי זיך אינטענסיוו באַטייליקט. אין 1915 איז צו דעמאָניירן צוועק געגרינדעט געוואָרן דער „פּייל רעליעף קאָמיטעע“ (פּאַקס-הילפס-קאָמיטעע). נאָך דער שפּאַליטונג פון דער אַמעריקאַנישער סאָ-ציאַליסטישער פּאַרטיי אין 1919 האָט זיך אַ טייל פון דער „רידער סאָציאַליסטישער פּעדעראַציע“ אָנגעשלאָסן אָן דער ניי-געגרינדעטער קאָמוניסטישער אַרבעטער-פּאַרטיי, אין 1890 אַז געגרינדעט געוואָרן דאָס ערשטע ייִדישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע וואַכנבלאַט „אַרבעטער-צייטונג“, אַזויסגעגעבן דורך פּיליפּ קראַפּ. אין 1899 איז דאָרט אויך געגרינדעט געוואָרן אַן אַנאַרכיסטישע צייטונג, די פּייע אַרבע-טער-שטימ, וואָס עקזיסטירט נאָך עד-היום. אין 1897 הויבט אָן צו דערשיינען אונטער דער רעד. פון אב. קאהאַן די סאַצ. צייטונג „פּאַר-ווערטס“. אַ באַזונדערן איינפלוס אין אידעאָלאָגישן זין האָט געהאַט די חודש-שריפט די „צוקונפט“. דערצו קומען נאָך די „אָוונט-ציי-טונג“, אונטער דער רעדאַקציע פון ש. יאַ. אַוואַסקי, דאָס וואַכנבלאַט „דער אַרבע-ער“ אונטער דער רעדאַקציע פון יוסף שלאַסבערג און דוד פּינסקי, די טאַג-צייטונג „דער אמת“ און די קאָמוניסטישע „פּרייהייט“, די חודש-שריפט „דער האַמער“, דאָס וואַכנבלאַט „דער וועקער“ און דער פּאַרטיי-אָרגאַן פון די פּרע-ציון די צוויי-וואַכן-שריפט „דער ייִדישער אַרבעטער“.

פּאַלעסטינע — אַ ייִדישע אַרבעטער-באַוועגונג אין מאָדערנעם זין עקזיסטירט אין פּאַלעסטינע זינט די יאָרן 1904—1905. אונטערן איינפלוס פֿון דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע, היי אױך אונטערן איינדרוק פון די פּאַנאָמען, האָבן די ערשטע אַרבעטער-גרופּן, זיך שפּירנדיק אַלס באַוווּסטיקע מיטגלידער פון דער אינטער-נאַציאָנאַלער אַרבעטער-באַוועגונג, אויסגעוואַנדערט קיין פּאַלעסטינע.

די איינזאנדערונג אין די אַכציקער און ניינציקער יאָרן האָט באַזירט אויף דער איבערצייגונג, אז דאָס ייִדישע פּאָלעסטישע קאָן אויפגעבויט ווערן נאָר מיטן אומקער. מ'זיך צו אַרבעט און איבערהויפּט צו פּאַנדזירטש פּט. זי „בילד׳ווייס“ זענען געווען די ערשטע, וואָס האָבן פּראָקלאַמירט דעם אַרבעטס- און חלוק-אידעאַל אין לאַנד. די בילד׳ווייס-באַוועגונג איז אָבער נישט געווען קיין אַרבעטער-באַוועגונג אין מאָדערנעם זין אין האָט דער עיקר געשטרעבט צו אַ זעלבשטענדיקן פּייערשן ישוב. דער נייער דור, וואָס איז געקומען אין לאַנד אריין זינט 1904 (די אַוויגערופענע צווייטע עליה), איז, להפּך, געווען דורכגעדרונגען מיט די אידעען פון דער מאָדערנער אַרבעטער-באַווע-גונג. דער „פּועלי-ציוניזם“ האָט זיך באַמיט צו שאַפן דעם סיטעזן פון מאַרקסיסטישן און ציוניסטישן דענקען און האָט זיך געשטעלט די אויפגאַבע צו דערציען אַ זעלבסטבאַוואוסטע אַרבעטערשאַפט פאַרן פּאָלעס-טיש-ע-אויפבויען. נעען דער פּועלי-ציוניסטישער פּאַרטיי אין פּאָלעסטישע, וואָס איז פאַרמעל געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1906 אַלט צווייג פון וועלט-פאַרבאַנד—איז שוין מיט אַ קורצער צייט פריער אַנטשטאַ-גען אין לאַנד גוזא אַ נישט-מאַרקסיסטישע נאַציאָנאַלע אַרבעטער-פּאַרטיי, „הוועל הצעיר“. נישט געקוקט אויף אַלע פּראָגראַמאַטישע אין אַרגאַניזאַטאָרישע קעגנזאַצן, האָבן דאָך צווישן ביידע גרופירונגען עק יסטירט געמיינזאַמע פּרינציפּן בנוגע דעם אויבוי פון לאַנד דורך ייִדישע אַרבעט און העברעיִשער קולטור, הן אין די פאַרמען פון דער לויין-אַרבעט (דער אַוויגערופענער פּשוש-העב דה) הן בנוגע די לאַנד-ווירטשאַפטלעכע קאָאָפּעראַטיווע אַרבעטער-ישובים, וואָס זענען פון 1908 אָן אַנטשטאַנען אין פאַרש דענע ערטער. אין 1911 האָבן די ייִדישער אַרבעטער אין די קאָלאָניעס געגרינדעט דעם ערשטן פּאַפּע-טיאָ עלין פאַרבאַנד, דעם לאַנדאַרבעטער-פאַרבאַנד, וואָס האָט אַרומגענומען אַלע לאַנדווירטשאַפטלעכע אַרבעטער אין די פּרוואַטע און קאָאָפּעראַט-טיווע אונטערנעמונגען. אויך אין די שטעט האָבן זיך שוין דעמאָלט אָנגעהויבן צו באַווייזן די התחלית פון אַן אַרבעטער-באַוועגונג און פּראָפּעסיאָנעלער אַרגאַניזירונג. די „פּועלי-ציון“ האָבן אַלס זעלבשטענ-דיקן אויפבויען אינסטרומענט פון דער פּאַרטיי געשאַפן דעם פּאָלעסטישער אַרבעטער-פאַנד (זיפת-פועלים ארצישראלית, פאַרקירצ : קפא״). וואָס האָט זיך באַשעפטיקט מיטן אַרגאַניזירן די אַרבעטס-פאַרמיטלונג, מיט

גרינדן ארבעטער-קיכן, קראנקן-קאסע א. א. ח. נאך דער וועלט-מלחמה, אונטער די נייע פאליטישע באדינגונגען אין לאנד, האָט זיך די אַר-בעטער-באוועגונג שטאַרק פאנאנדערגעוואקסן. די דריטע עליה (1920—1923) האָט אַריינגעבראַכט אין לאַנד אַרײַן טויזנטער אַרבעטער-חלוצים. די וויכטיקסטע אַרבעטער-אינסטיטוציעס זענען: די אַרבעטער-באַנק „בנק הפועלים“, דער איינקויף-און פאַרקויף-קאָאָפּעראַטיוו „המשביר“, די קאָאָפּעראַטיווע בוי-געזעלשאַפט „טולד בונה“, די קראַנקן-קאָסע „קופת חולים“, די „קילטור-קאָמיטע“ (ועד התרבות), די טאַג-צייטונג „דבר“, דער פאַלעסטינע-אַרבעטער-פאַנד א. א. וו. דערבמי אַנטוויקלט די הסתדרות אַ לעבאָפּטע פּאָליטישע טעטיקייט; זי אַזוי אַיך אַ מיטגליד פון אַמטערדאַמער אינטערנאַציאָנאַל. אויטער דער פּראָפּעסיאָנאַלער אָרגאַניזאַציע עקזיסטירן אין לאַנד פאַרשידענע פּאָ-ליטישע אַרבעטער-פאַרטייען. די שאַרקסטע פאַרטיי אַזוי „אַחדות העבודה“—דער פאַלעסטינער לאַנד-פאַרבאַנד פון דער אַלגעמיינער אָרגאַניזאַציע „פּועלי ציון“.

ציוניזם — דאָס וואָרט ציוניזם שטאַמט פון וואָרט ציון, אַ פּאָעטישער נאָמען פאַר ירושלים, וואָס באַצייכנט גאַנץ ארץ-ישראל אַלט יידיש לאַנד. דאָסדאָזיקע וואָרט האָט זיך באַוווּן אין דער פּובליציסטישער ליטעראַטור אין די ניינציקער יאָרן פון פאַריקן יאָרהונדערט און האָט אַרויסגעשטויסן פון געברויך אַן עלטער וואָרט „חבת-ציון“, וואָס איז אַנטשטאַנען אין אָנהייב פון די אַכציגער יאָרן פּינעם פאַריקן יאָרהונדערט אין רוסלאַנד. דער ציוניזם, אַזוי ווי די חבת-ציון פּריער, שטעלט זיך פאַר אַ ציל צו באַזעצן אין ארץ-ישראל די יידן, וואָס זענען גערודפּט און פאַריאַגט אין זייערע ווײַן-לענדער. דער ציוניזם שטרעבט צו באַפרייען דאָס יידישע פּאָלק פון גלות, צוריקצוקערן אים זיין פאַרלוירן לאַנד, צוריקצו-שטעלן דאָס יידישע לעבן אויף אַ טעריטאָריאַלער באַזיס, אויפצו-ריכטן אַ נאָרמאַל נאַציאָנאַל לעבן סיי אין עקאָנאָמישן זין דורך אומ-קע-זיך צו ערד-אַרבעט און צו פּראָדוקטיווער אַרבעט, סיי אין גייסטיקן זין דורך אויפֿלעבן די אַלטע שפּראַך פון יידישן פּאָלק, די העברעיִשע, און זיין ועלבשטענדיקע קולטור. דער ציוניזם האָלט פאַרן העכסטן אויסדרוק פון דער פּאָליטישער אָרגאַניזאַציע פון אַלע קס-

אויפֿלעבן די ייִדישע מלוכה, וואָס דאַרף אויפֿגערסט
ווערן אין ארץ-ישראל.

פֿאַר געשיכטע. דער ציוניזם איז אַ יורש פֿון די אַלטע
ייִדישע באַפֿרייונגס-באַוועגונגען, וואָס זענען סאָרגעקומען אין משך פֿון
די יאַרהונדערטער פֿון ייִדישן גלות אַלט משיח-באַוועגונג.

די ייִדישע אייבוואַנדערונג אין ארץ-
ישראל און די קאַלאָניאַליזאַציע. די ערשטע גרויסע
איינוואַנדערונג פֿון יידן אין ארץ-ישראל פֿאַלט צונויף מיטן גירוש
ספרד (1912 יאָר). אַ טייל פֿון די יידן, וואָס זענען פֿאַרטריבן גע-
וואָרן פֿון ספּאַניען, האָבן זיך באַזעצט אין ארץ-ישראל, אין די פֿער
הייליקע שטעט: ירושלים, חברון, צפת און טבריה. דערנאָך זענען
גרופּנהייט געקומען די אַנוסים, וואָס זענען אַנטלאָפֿן פֿון דער אינ-
קוויזיציע. בעתן חורבן פֿון פּוילן זענען אָנגעקומען חסידים און דער-
נאָך מתנגדים, און עס איז געשאַפֿן געוואָרן די אַשכּנזישע געמיינדע.
דערדאָזיקער ישוב, אַזויגערופֿענער אַלטער ישוב, האָט זיך נישט גע-
שטעלט קיין שום פֿאַליטישע צילן. דאָס זענען געווען, באַזונדערס
די אשכּנזים, אַלטע מענטשן, וואָס זענען געקומען קיין ארץ-ישראל
שטאַרבן, פֿאַרברענגענדיק די לעצטע טעג על התורה והצבודה.

דער ערשטער, וואָס האָט זיך פֿאַראינטערעסירט מיטן דאָזיקן
ישוב און האָט אים געהאַלפֿן, פֿאַרפֿאַלגנדיק דערביי געוויסע נאַציאָנאַלע-
און סאָציאַלע צילן, איז געווען משה מאַגניסע פֿיִערע. ער האָט
געוואָלט צופֿירן די יידן אין ארץ-ישראל צו פֿראַדוקטיווער אַרבעט
און צו ערד-אַרבעט. נאָך זיי אָבער זענען געקומען באַמיינגען פֿון
ייִדישע נדבים אין חברות, וואָס האָבן אונטן פֿאַרשפּרעט צווישן די
יידן מלאכה און בילדונג. אין 1870 האָט די „חברת פֿל ישראל
חברים“ געשיקט איר פֿאַרטרעטער קאַרל נעטער, וואָס האָט
געגרינדעט די אַגראַנאָמישע שול „מקוה ישראל“,
וואָס האָט געדאַרמט פֿאַרשפּרייטן צווישן דעם ייִדישן ישוב די ערד-
אַרבעט און צוגרייטן געניטע קאַלאָניסטן. דער ערשטער פֿירער פֿון
דער „ליאַנס“ אַדאָלף קרעמיץ, באַזונדערס אָבער קאַרל
נעטער האָבן געחלומט וועגן קאַלאָניזירן ארץ-ישראל.

די ערשטע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַלאָניע „פּתח תקוה“ איז
געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1878 דורך אַ גרופּע ירושלימער יידן,

ויעלכע ס'איז נמאס געוואָרן די „חלוקה“. דורך רוסלענדישע, ר מענישע און פוילישע יידן איז געגרינדעט געוואָרן אַ ריי קאָלאָניעס, ווי : ראשון לציון, זכרון יעקב, ראש-פנה, יסוד-המעלה, גדרה, עקרון, רחובות, חדרה און א. וי. דאָזיקע קאָלאָניאַטאַרישע באַוועגונג איז געשטיצט גע-וואָרן מאַראַליש אין פינאַנציעל דורך די אגודות חבבי-ציון, וואָס זע-נען אַנטשטאַנען אין רוסלאַנד, פוילן און רומעניען אינטער דער גייסטיקער פיה ונג פון ד׳ר פּינסקער, משה ליליענבלום, ל. לעוואַנדע, חרב מאָה לעווער א. א. עס איז געלונגען צוצוציען דעם באַראָן עדמונד ראָטשילד צו דער קאָלאָניאַציע פון ארץ-ישראל. ער האָט גענומען די קאָלאָניעס אונטער זיין שוץ, געשיקט זיינע אַדמ ניסטרע-טאָן און אינטרוקטאָרן, געקויפט נייע ערד-שטחים, איינגעפירט די קולטור פון ווין, געבויט גרויסע ווין-קעלערס, איינגעבויט הייער.

אַחד-העם און דער קולטור-עלער ציוניזם, די באַוועגונג אין רוסלאַנד איז אַ-ע-י שטאַרק פאַרפלאַכט געוואָרן. דער אַלטער פּינסקער האָט זי נישט געקאָנט איינהאַלטן אויף דע-געהעריקע-הייך.

אין אַזאַ צושטאַנד האָט זיך געפינען די באַוועגונג אין רוסלאַנד און אין ארץ-ישראל, ווען ס'האָט אָנגעהויבן זיין פּובליציסטישע טע-טיקייט אַחד-העם (אַש-גינצבערג). ער איז אַרויס מיט אַ שאַרפער קריטיק קעגן דעם קורס, וואָס האָט געהערשט אין דער חבבי-ציון-באַוועגונג. ער האָט אָנגעוויזן, אַז אין דער אַרבעט אין ארץ-ישראל דאַרף מען נעמען אין באַשרעכט נישט דעם פּמות, נאָר דעם איכות, מען מוז שאַפן אין ארץ-ישראל מסערה-פּטע קאָלאָניעס, וואָס זאָלן קאָנען צוציען דאָס פּאָלק און איינפלאַנצן גלויבן אין דער מעג-לעכקייט צו דערגרייכן דאָס ציל. מען דאַרף צוגרייטן דעם דור. צוליב דעם מוז געפירט ווערן אַ ברייטע קולטור-אַרבעט. מען מוז אָנהויבן אין ארץ-ישראל אַ גרויסע קולטור-אַרבעט. וואָרום אין ארץ-ישראל מוז ערשט געשאַפן ווערן אַ קולטור-צענטר, מרבו רוחני, אַרום וועלכן עס וועלן זיך קאָנצענטרירן די שאַפענדע פּוחות פון פּאָלק, אַחז-העם האָט געגרינדעט אַ מין ציוניסטישן אַרדן „בני-משה“, וואָס האָט געדאַרפט אָנפירן מיט די אַלע אַרבעטן אין רוסלאַנד אין אין ארץ-ישראל.

ד"ר טעאָדאָר הערצל און דער ייִדנשטאַט.
 טעאָדאָר הערצל איז געהען אַ באַקאַנטער פעליעטאַניסט פון דער
 גרויסער הינער טאַנצייטונג „נייע פרייע פרעסע“. אַן אַסימילי-
 פֿירטער ייִד, וואָס איז געשאַנען היינט פונם ייִדישן לעבן.
 אונטער דער ווירקונג פונם דייַפֿיס-פֿאַצעט, וועלכער האָט פֿאַר
 אים אַנטפלעקט די ייִדן-נויט, האָט ער אָנגעשריבן זיין בראַשור
 „די ייִדישע מלוכה“ (1896), וואָס בילדעט צוזאַמען מיט „רוים
 און ירושלים“ פון העס, מיט „אויטאָעמאַנציפּאַציע“ פון פינסקער
 די גרונד-הערק פונם ציוניזם, הערצל זעט אין אַנטיסעמיטיזם,
 וואָס פּרעגנט צו דער שרעקלעכער פיזישער נויט אין מורח-
 איראַפּאָ און צו דער גייסטיקער אין מערב-איראָפּע, אַ פּוּעל-
 יוצא פון דער ייִדישער אונגאַ-מאַלער לאַגע. דער איינציגער
 ענטפּער אויף דעם פּראָבלעם פון די ייִדן איז צו שאַפן אַ ייִדישע
 מלוכה, אין וועלכער עס וועלן זיך באַזעצן די ייִדן, וואָס היילן זיך
 נישט אָדער קאַנען נישט אַסימילירן זיך, אַזוי ווי פינסקער בשעתו,
 האַלט ער, אז מען דאַרף געפינען אַ פּאַסיג-לאַנד, אָבער ער שטעלט זיך
 אָפּ אויף ארץ-ישראל, ווייל צו דעם לאַנד שטרעבט דער פּאַלקס-אינ-
 ס.י. קט. מען דאַרף מיטן פּלאַן פון גרינדן אַ ייִדישע מלוכה ווענדן
 זיך צו די פעלקער און מלוכות, באַקומען פון זיי דאָס רעכט דערצו
 און אָנהויבן די אַרבעט.

הערצל רוזט ציוניף דעם ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין
 באַזעל (אויגוסט 1897) אין שאַפּט צוזאַמען מיט מאַקס נאַרדוי די
 ציוניסטישע וועלט-אָ-גאַנזאַציע. אין דעם פּרעגראַם, וואָס ווערט
 פּאַרמולירט אויפן ערשטן באַזעלער קאָנגרעס און גילט ביז איצט,
 ווערט דער ייִדנשטאַט נישט דערמאַנט, דאָס ציל ווערט פּאַרמולירט
 אין די ווערטער: „אַן עמנאַלעך-רעכטלעכע היים פאַרן ייִדישן פּאָלק“.

אויסן צווייטן קאָנגרעס (1898) ווערט געגרינדעט די ייִדישע
 קאָלעאַ-יאַל-באַנק, אויפן פינפטן קאָנגרעס (1901) דער ייִדישער נאַציאָ-
 נאַל-אַנד, וואָס דאַרף קויפן ערד אין אַ קיי-פּראַל אַלס אייגנטום פונם
 גאַנצן פּאָלק.

הערצל שאַפט אויפן ערשטן קאָנגרעס דעם ש קל אַלס צייכן
 פון צוגעהערקייט צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

די באוועגונג באקומט א פאליטישן כאראקטער, אין איר נאָמען ווענדעט זיך הערצל צו די אייראָפעישע מלוכות און רעגירונגען, ווי אויך צו דעם טערקישן סולטאן, מ'זאָל דערמעגלעכן די יידן צו באַזעצן ארץ-ישראל, ער פאַרמילירט עס קאָנקרעט אין דער פּאָדערונג פּון א ט ש א ר ט ע ר, ד"ה פון אן עפנטלעכן אַקט, וואָס זאָל געבן דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אָדער איר פאַרטרעטערין, דער באַנק, דאָס רעכט צו גרינדן אין ארץ-ישראל אַ יידיש געמיינזען. ערשט נאָכן זעקסטן קאָנגרעס הויבט-זיך-אָן די קאָלאָניזאַטאָרישע אַרבעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, וואָס פירט אַריין נייע עיקרם פון אויטאָנאָמיע פון די קאָלאָניסטן ווי אויך די פרינציפן פון קאָאָפּע-ראַטיווער קאָלאָניזאַציע און נון קבוצות.

אויפן 5-טן קאָנגרעס ווערט אויך באַשלאָסן, אז דער ציוניזם דאַרף אָנפירן מיט אַ ברייטער קולטור-אַרבעט, וואָס דאַרף דערציען דאָס פאָלק, אויפריכטן עס און וועקן אין אים דעם דראַנג צו פרייהייט און אויפֿלעבן.

די ענגלישע רעגירונג לייגט-פאָר צו קאָלאָניזירן דעם שטח על-אָרש אויף דער גרענעץ פון מצרים; אָבער צוליבן הידערשטאַנד פון דער דאָרטיקער אַרמיניסטראַציע, וואָס וויל נישט געבן וואַסער פון נילוס, ווערט פון דעמדאָזיקן פלאַן גאַרנישט. אין דערזעלבליקער צייט ווערן איבערגעריסן הערצלס אונטערהאַנדלונגען מיטן סולטאַן, וואָס לייגט-פאָר אַ צעוואָרפענע קאָלאָניזאַציע אין אַזאַטישער טערקיי מחוץ פון ארץ-ישראל. הערצל, פערצווייפלט מחמת דער הירקונג פונם קישיניעווער פאָגראַם (1903), גייט-אין אויף דעם פאַרשלאָג פון דער ענגלישער רעגירונג צו קאָלאָניזירן אַוואַנדאַ און פירט-דורך אונטער אַ געוואָלדיקן הידערשטאַנד אויפן זעקסטן קאָנגרעס אַ באַשלוס צו שיקן קיין אַוואַנדאַ אַן עקספעדיציע, וואָס זאָל אויס-פאַרשן דאָס לאַנד.

דערדאָזיקער באַשלוס רופט אַרויס אַן איבערלעכע העפטיקע מלחמה אין די ציוניסטישע רייען. אינמיטן פון דעם קאַמף שטאַרבט הערצל (כ' תמוז תרס"ד).

די תקופה נאָך הערצלס טויט ביז צו דער וועלט-מלחמה, די אויספאַרשונגס-קאָמיסיע, וואָס איז געשיקט צעוואָרן קיין אַוואַנדאַ, האָט געבראַכט אַ שלעכטן פאַריכט וועגן די

קאָלֶאָניאַליזאַציע-מעגלעכקייטן. דער VII קאָנגרעס אין באָזעל האָט אָפּגעוואָרפּן דעם פּיאָנעט, נישט קוקנדיק אויף דעם העפּטיקן היידער-שטאַנד פּון דער טעריטאָריאַליסטישער גרופּע מיט דעם באַרימטן ענגליש-ייִדישן שרייבער זאַנגוויל בראַש, וואָס האָט געפּאָדערט, מען זאָל זיך אָפּזאָגן דערהייל אָדער אינגאַנצן פּון אַרץ-ישׂראל, וואָס געפינט זיך אין די טעריטאָריע הענט און ס'איז נישט צו האָפּן צו באַקומען עס ווען-ס'איז, און זוכן אַ נײַ פּאַסיק לאַנד. די-דאָזיקע גרופּע איז אַרויסגעשטעלט פּון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, געבילדעט אָן אייגענע אָרגאַניזאַציע—די ייִדישע טע-ריטאָריאַליסטישע אָרגאַניזאַציע. זי האָט אָבער נישט אַרויסגערופּן קײן באַוועגונג, האָט זיך באַשעפּטיקט אייניקע יאָר מיטן זוכן אַ פּאַסיק לאַנד פאַר קאָלֶאָניאַליזאַציע און איז סאַרשווונדן.

דער VII-טער קאָנגרעס האָט געוועהלט אַלס פרעזידענט דוד האָלפּסאָן — איינעם פּון די ערשטע געטרייע העלפּער פּון העצילעך, וואָס איז געשטאַנען בראַש פּון דער ייִדישער קאָלֶאָניאַליזאַציע-באַנק.

די דעמאָקראַטישע פּראַקציע, וואָס האָט זיך געבילדעט אויפּן V קאָנגרעס אונטער דער אָנפירונג פּון מאַצקי, ווי צמאָן, בובער און פייעל, האָט אין רוסלאַנד באַקומען אַ לינקן פּליגל, וואָס האָט צו דער צייט, ווען די רעוואָלוציע פּון 1905 איז ארויסגעבראָכן, געהאַלטן אין זינע הענט די דריי ציוניסטישע וואָכנ-שריפטן, וועלכע זענען דעמאָלט אַרויסגעגאַנגען; דאָס ייִדישע פּאַלק" אין ייִדיש, גלאָס זשידאָווסקי" אין פּויליש און „ראַזסוויעט" אין רוסיש. די רעדאַקציעס פּון דידאָזיקע וואָכנשריפטן, צו וועלכע ס'איז דערגאַך צוגעקומען די „יעהרעיסקאַיאַ מיסל" אין אָדעס, האָבן גענומען אויס-אַרבעטן אַ פּראָגראַם פאַר דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין רוס-לאַנד, אין וועלכן עס האָבן געדאַרפט גענומען ווערן אין אַכט אויך די נאַציאָנאַל-פּאַליטישע פּאָדערונגען טונס ייִדישן פּאַלק אין גלות בכלל און אין רוסלאַנד און אין פּוילן פּאַרט. אויפּן צוזאַמענפּאַר אין העל-פּינגאַרס (1906) האָט דער דעמאָקראַטישער פּליגל אַנטער דער אָנפירונג פּון אידעלסאָן, גרינבוים און זשאַבאָטינסקי דורכגעפירט אַ באַשלוס וועגן דעם פּאַליטישן קאַמף פאַר נאַציאָנאַלע

רעכט אין גלות אין פארמולירט די פאדערונג פון מינדערע הייטס-רעכט פאר די יידן אין רוסלאנד אין פוילן.

אויסן X קאנגרעס אין באזעל איז אויסגעקליבן געווארן א נייע צייטונג, מיט ווא-בורג, סאקאלאוו, טשלענאווי בראש, מיטן זיך אין בערלין. דידאזיקע צייטונג האט געשאפן א נעץ פון העברעישע שולן, אפאגסט-און מיטל-שולן. דער XI קאנגרעס אין ווין האט פארמולירט די פללים פון א דערציונגס-ארבעט אין ארץ-ישראל און באשלאסן צוצוטראען צו דער גרינדונג פון א העברעישער אוניווערסיטעט אין ירושלים.

די מחמה דער אויסברוך פון דער וועלט-מלחמה האט געטראפן די ציוניסטישע ארגאניזאציע אין א צושטאנד פון אָרגאניזאציע שער ארבעט.

די באשפּור-דעקלאראציע, די באמיונגען אין ענגלאנד און אין אמעריקע האָבן געבראכט דעם געווינשטן ערפאלג: דעם 2טן נאוועמבער 1917 איז אין א פאָרם פון א בריף צו לאַנד ראַזשילד פארעפנטלעכט געוואָרן א דעקלאראציע פון דער ענגלישער רעגירונג, אויטערגעשריבן דורך דעם דעמאָקראַטיקן אויסערן-מיניסטער באַלפֿור, מביח דער התחייבות פון ענגלאַנד צו העלפן שאַפן אין ארץ-ישראל אַ נאַציאָנאַלע היים פאַרן יידישן פֿאָלק — אַזוי אַבער, אַז דערפֿון זאָלן נישט צייַדן די רעכט פון דער היימישער באַ-פעלקערונג ווי אויך די רעכט פון די יידן אויף דער גאַנצער וועלט.

די קאָנפערענץ אין סאַן-רעמאָ (דעם 24 אפריל 1920) האָט באַשלאָסן אַרייַנצוטראָגן די באַלפֿור-דעקלאראַציע אַינס שלום-טראַקטאַט מיט נערקיי און איבערגעבן דעם מאַנדאַט איבער ארץ-ישראל צו ענגלאַנד.

דער ערשטער קאָנגרעס נאָך דער מלחמה, וואָס איז פֿאַרגע-קומען אין 1921 אין קאַרלסבאָד, האָט אָנגענומען אַ ריי פּאָליטישע רעזאָלוציעס, אין וועלכע ער האָט געפֿאָדערט פון דער ענגלישער רעגירונג אַ פּאָזיטיווע פּאָליטיק. דגבי דער אויסבו-ארבעט אין ארץ-ישראל אין הסכם מיט דגור באַלפֿור-דעקלאראַציע.

די קאָלאָניאַליזאַציע פון עמק, עס איז געמאַכט געוואָרן אַן ערנסטער שריט פאַרווערטס אין דער קאָלאָניאַליזאַציע פון ארץ-ישראל, דער נאַציאָנאַל-פּאַנד האַט געקויפט גרויסע שטחים ערד און עמק-חרעאל, וואָס איז געווען פאַרומפּט און פאַרפּעסטעט. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ גרויסע חלוצישע קאָלאָניאַליזאַציע.

דער געדאַנק וועגן פאַרברייטערן די אַגענדן, דער קריזיס, וועלכער האָט זיך אויסגעדיקט אין אַרבעטסלאָזיקייט און ריקוואַנדערונג, האָט זייער שטאַרק געוויקט אויף די שטימונגען פון דער ציונג, לייטונג, הייצמאַן האָט פאַרגעשלאָגן צו פאַרברייטערן די מידישע אַגענדן, צוציענדיק קידם-פּל די קריזיס פונם „דושאַינס“ מיט דראַמאַטישע און פעליקס וואַרבורג בראַש.

זייטן מאַנדאַט האָט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע באַקומען רעכט פון אַן אַנענדן, זי איז אָנערקענט געוואָרן אַלס אַ קערפּער-שאַפט, וואָס פּירט-אָן מיט דעם אויפבויען פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים, האָט באַשטימטע רעכט לגבי דער מאַנדאַטור-מאַכט, דאָס רעכט צו געבן איר עצות אין די ענינים פון יידישן ישוב, דאָס פאַר-רעכט בנוגע צו קאָנצעסיעס א. ד. גל. הייצמאַן האָט פאַרגעשלאָגן צו פאַרברייטערן דידאַקע אַגענדן, צוציענדיק נישט-ציוניסטן, וואָס וועלן באַקומען אַ העלפט פון די ערטער אין איר. זיי וועלן דאַרפן בלויז אָנערקענען די באַלפור-דעקלאַראַציע אין דעם מאַנדאַט, אָבער אין זייער אידעאָלאָגיע קאָנען זיי בלייבן הייט פונם ציוניזם, פונם יידישן נאַציאָנאַליזם, ווי געווען. זיי דאַרפן נישט גלויבן אין די ענד-צייַן פונם ציוניזם, זיי דאַרפן בלויז וועלן מיטחעלפן ביים אויפבויען פון דער נאַציאָנאַלער היים אין ארץ-ישראל. דער XIII קאָנגרעס אין קאַרלסבאָד האָט באַפּלמעכטיקט די עקזעקוטיווע אָנצוהויבן פאַר-האַנדלונגען מיט דער אַמעריקאַנישער דושאַינט-גרופּע, דידאַקע פאַר-האַנדלונגען זענען ערשט פאַרענדיקט געוואָרן אין יאָר 1929.

(י. ג.)

מזרחי — די גייסטיקע שפּעטער פון מזרחי זענען די רבנים רבי צבי-חירש קאַלישער און רבי אליהו גוטמאַכער (ב און רבי אין גיריץ). זיי אַנטוויקלען שוין אין זייערע ספרים, וואָס זיי שרייבן איבער „שיבת ציון“, דעם גאַנצן אידיענטינג

פון ארץ-ישראל-אויפבויו לויט דער תורה און מסורה נאך פאר דער חבת-ציון-באריעגונג.

אין דער צייט פון חבת-ציון אנטוויקלען דעם געדאנק און פרעדיקן אים אין וואָרט און שריפט די רבנים: רבי מרדכי עליאש-בערג, רבי נחמלי-צבי-יהודה בערלין (גערופן דער „נצי"ב" — ר. א. י. תיבות פון זיין נאָמען) דער ראשי-שיבה פון וואָלאָזשין און רבי שמואל מאָהילעווער דער ביאָליסטאָקער רב, אויף דער חובבי-ציון-קאָנפערענץ אין דרוזגעניק (1887) ווערן די דריי רבנים געוויילט אין אויסשוס. דער רירעוודיקסטער פון זיי איז הרב מאָהילעווער. ער באַטייליקט זיך אויך אין דער ערשטער לעגאַלער קאָנסטיטואירונגס-פאַרוואַמונג פון די חובבי-ציון, אין אָדעס (1890), ווי ער ווערט געוויילט אלס שטענדיקער-ערן-מיטגליד. אלס יסוד פון חבת-ציון זעט ער די תורה, ישוב-ארץ-ישראל און זיי אים אַ מציח פון דער תורה. צוליב דער באַטאָנונג פון דער באַזונדערער רעליגיעזער שטרעמונג אין דער „חבת-ציון"-באָריעגונג גרינדעט רבי שמואל מאָהילעווער אין די ניין-ציקער יאָרן אַ באַזונדערע צענטראַלע אין ביאָליסטאָק פאַר פּראָ-פּאָפּולאַרע פון דעם ישוב-ארץ-ישראל-געראַנק אין רעליגיעז-נאַציאָנאַלן גייסט. די צענטראַלע האָט געהייסן „מרפּו רוחני", דערנאָך — פאַר-קראַפט — „מזרחי".

אויפֿן ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס האָבן זיך די דעלעגאַטן פונם אָרטאָ-אָקסן-לאַגער משתדל געווען ביי הערצלען, ער זאָל געפינען אַ וועג, וועלכער זאָל באַפרידיקן אויך די רעליגיעזע יידישע מאַסן. איינער פון די ערשטע, וועלכע אַרבייטן אין דער ריכטונג, איז געווען ה' פאַרבשטיין. אָבער אונטער דער השפּעה פון די פּרימיזניקע רוסלענדישע דעלעגאַטן האָט ד"ר הערצל דאָס נישט געטאָן. אויפֿן צווייטן ציוניס-טישן קאָנגרעס איז די פּראָגע פון דער באַצייג פון ציוניזם לאַבי דער יידישער רעליגיע שוין געשטעלט געוואָרן אין אַ קלאַרער און אָפיציעלער פאַרם, ווייל אויף דעם קאָנגרעס איז אויך אַרויפגעשוואַמען די הינור-פּראָגע, דער ערשטער און שטאַרקסטער פונקט פון חילוקי-דעות צווישן די רעליגיעזע און נישט-רעליגיעזע ציוניסטן.

נאָך מינפֿסטן קאָנגרעס, אויף וועלכן די קילטור-אַרבעט איז איינגענומען געוואָרן אין ציוניסטישן פּראָגראַם, איז דער מזרחי-גע-וואָרן אַ באַזונדערער רעליגיעזע ציוניסטישער מאַרקציע, איר שעפֿלער

איז געווען דער רב פון לידע, רבי יצחק-יעקב ריינעס, די ערשטע גרינדונגס-פארזאמלונג קומט-פאר אין חילדע (1902). די בערימטסטע מזרחי-עסקנים אויף דער קאָנפערענץ זענען הרב ריינעס, רבי פינחס ראָזאווסקי (סויעניצאנער רב) און דער באַקאַנטער יידישער היסטאָרי-קער ר' זאב יעבן, דער לעצטער איז אויך דער מחבר פונם ערשטן אויפריף פון מזרחי. די הויפט-לייטונג האָט איבערגענומען הרב ריינעס, די צענטראַלע האָט זיך געפונען אין לידע. דער וויכטיקסטער פראָ-גראַמאַטישער פּונקט פון די תקנות איז: אין דעם פראָגראַם פון מזרחי גייען נישט אַריין די אַלע אַרבייטן, וואָס האָבן נישט קיין דירעקטע באַציונג צום ציוניזם; יעדע אַרטס-גרופע מעג זיך אָפּילו באַשעפטיקן מיט אינסטיטוציעס לויט די אַרטיקע באַדינגונגען, אָבער נאָר אינם גייסט פון דער אַרטאָדאָקסיע. באַלד גיט דערצו הרב ריינעס אַ דערגענונג, וועלכע רעדט שוין פון פּאָזיטיווער רעליגיעזער אַרבייט. אויף דער מינסקער קאָנפערענץ, וואָס קומט-פאר זעקס חדשים שפעטער, איז דער מזרחי פארטרעטן דורך 200 דעלעגאַטן, וועלכע טרעטן שוין אַרויס פאַרייניקט און אַרגאַניזירט אַלס באַזונדערע פראַקציע. אין י. 1904 קומט-פאר די ערשטע וועלט-קאָנפערענץ פון מזרחי אין פּרעשבורג אונטערן פאַרזיך פון הרב ריינעס. עס ווערט געוויילט אַ וועלט-צענטראַלע, וואָס באַשטייט פון פינף מיטגלידער מיט הרב ריינעס פראַש, און אַ באַזונדערע לייטונג פון פינף חברים פאר די מערב-אייראָפּעיִשע לענדער אונטערן פאַרזיך פון ראַבינער ד"ר נאָבעל. דאָס זיץ-אָרט כּוון דער וועלט-צענטראַלע איז לידע; פון דער לייטונג—פראַנקפורט ביים מאַין. אין י. 1905 גייט די וועלט-צענטראַלע איבער פון לידע קיין פראַנקפורט. פראַנקפורט שאַפט די ערשטע אַרגאַניזאַציאָנאַלע אָרדנונג. דער מזרחי ווערט דערקלערט אַלס באַזונדערע פעדעראַציע אין דער ציוני-אַרגאַניזאַציע. — נאָכן 10-טן ציוניסטישן קאָנגרעס איז אין פראַנקפורט פאַרגעקומען די מזרחי-קאָנפערענץ, וועלכע האָט געבראַכט צו אַ שפּאַלטינג: צוליב דער קולטור-פראַגע זענען דאָן פון מזרחי אַרויס-געטרעטן די „דייטשע“ מיטגלידער. די צענטראַלע ווערט איבערגע-טראָגן קיין אַלטונא-האַמבורג אונטער דער לייטונג פון ד"ר פראַנק. אין יענער צייט הייבט-אָן זיין ברייטערע אַרבעט אין מזרחי הרב ר' מאיר בערלין. ער האָט עס געשאַסן דעם קורצן לאָזונג פון מזרחי: „דאָס יידישע פאָדער פארן יידישן פאָלק לויט דער יידישער תורה“ (ארץ-

ישראל לעם ישראל על-פי תורת ישראל". אין י. 1912 ווערט געעפנט א ביוראָ פון מזרחי אין ארץ-ישראל אונטער דער לייטונג פון הרב פישמאן. די האַמבורגער צענטראַלע הויבט-אָן די ערשטע קאַלעניאַ-ציע-אַרבעט פון מזרחי אין ארץ-ישראל אַרום די שטעט. עס ווערט געגרינדעט אַ קאַלעניאַל-סאַנד". די קאַלעניסטן זענען די יידן פונם אַלטן ישוב, מחמת דעם וועלט-קריג ווערט די מזרחי-אַרבעט איבערגע-ריסן כמעט אין אַלע לענדער, זי אַנטוויקלט זיך בלויז אין אַמעריקע, ווו עס זיצן אין יענער צייט הרב בערלין און הרב פישמאן. אַדאנק דער אַרבעט פון הרב בערלין איז דער מזרחי אין אַמעריקע אויסגע-וואַקסן אַלס איינער פון די גרעסטע פאַקטאָרן אינם יידיש-רעליגיעזן לעבן. כמעט אַלע מיטגלידער פונם אַמעריקאַנישן רבנים-פאַרבאַנד זענען אַריין אין מזרחי. — נאָך דער מלחמה ווערט די מזרחי-אַרבעט באַניט אין אַלע לענדער. עס ווערט גערופן די וועלט-קאָנפערענץ אין אמסטרעדם (1920). דאָרט ווערט באַשלאָסן איבערצופירן די וועלט-צענטראַלע פון מזרחי קיין ירושלים. פון דענסטמאָל אָן אַנטוויקלט זיך די פּאָק טע אַרבעט פון מזרחי אין ארץ-ישראל. חברים פון מזרחי טרעטן אַריין אין ציוני. אַקציאָנס-קאָמיטעט, עס קומט אויך אַריין זיינס אַ פאַרטרעטער אין דער ציוני. עקזעקוטיווע פון ארץ-ישראל. נאָך דער צמסטערדאָמער קאָנפערענץ אַנטשטייען אין מזרחי פאַרשידענע גרופּירונגען, ווי: 1) אַלגעמיינער מזרחי; 2) צעירי-מזרחי; 3) הפועל-המזרחי; 4) החלוץ-המזרחי; 5) המזרחי הצעיר (בלויז אין ארץ-ישראל). די ערשטע קאָנפערענץ פון „צעירי-מזרחי“ קומט-פאַר אין לאָדז (בטלו תרע"ו). דאָס פּראָגראַם: הוץ מזרחיסטיש-ציוניסטישע אַרבעט — זעלבסטפאַרפּליקאַמונג, פּאָליעכע פאַרברעייטונג אין פּאַרטיפּינג פונם רעליגיעזן באַוואַסטזיין. דער ציל: צו גיין קיין ארץ-ישראל אויפצובויען אַ ניי יידיש פּראָדוקטיוו לעבן. די צווייטע קאָנפערענץ קומט-פאַר אין וואַרשע (1925). דער „צעירי-מזרחי“ ווערט דערקלערט אַלס באַזונדערע שטרעמונג אין מזרחי. דער פּרינציפ פון צעירי-מזרחי איז „תורה ועבודה“ (רעליגיע און אַרבעט) אַלס איינזיילעכע גאַנצע. „תורה ועבודה“ איז ביי צעירי-מזרחי דער הויפט-יטוד פון זייער פּראָגראַם אין פונם ארץ-ישראל-אויפבויע בללאַ. אויף דע-דאָזיקער קאָנפערענץ ווערט אויך באַשלאָסן צו גרינדן אַ „חלוץ-מזרחי“. זי ערשטע קאָנפערענץ פון חלוץ-מזרחי קומט-פאַר אין

וואַרשע אינם זעלביקן יאָר. אין ארץ-ישראל גרינדעט זיך דער „ה פ ו ע 5 המזרחי“. די ערשטע אגודה פון „הפועל המזרחי“ האָט זיך גע- גרינדעט אין ירושלים (1921). אין י. 1922 איז פאָרגעקומען די ערשטע אָלגעמיינע קאָפּפּערעניץ אין אַנטשטאַנען די אָרגאַניזאַציע פון „הפועל- המזרחי“. פּראָגראַם: צו בויען דאָס לאַנד לויט דער תורה און מסורה אויפן יסוד פון ארבעט. דער צייל: צו פארשטעטיקן די לאגע פונם רעליגיעזן אַרבעטער. דער „הפועל המזרחי“ האָט זיך אַנטוויקלט. היינט האָט ער אין ארץ-ישראל זיינע לעכות-העבודה (אַרבעט-ביראָס), וועלכע העלפּן-מיט די חברים פון חלוץ-מזרחי, וואָס קומען קיין ארץ-ישראל, זיך דאָרט איינצואָרדנען, אויף דער מזרחי- קאָנפּערעניץ אין חוץ (1929) איז געשאפן געהאָרן די צענטראַלע לייטונג פון דער מזרחי-יונגט אונזערן נאָמען: „וועלט-פאַרבאַנד פון צעירי, חלוץ- אין פועל-מזרחי“. דאָס אָרט פון דער צענטראַלע איז ירושלים. די פּינאַנציעלע אָרגאַניזאַציע פון מזרחי זענען: די באַנק „בנק המזרחי“ און די געוועלעטע „עלום-בונים“. די פּאָרדן פון מזרחי — „קרן ארץ-ישראל“; פון צעירי-מזרחי און הפועל- המזרחי — „קרן תורה ועבדה“; פון „החלוץ המזרחי“ — „קרן החלוץ המזרחי“. די פּרעסע פון מזרחי: אין ירושלים — „התור“ (העברעאיש וואָכנבלאַט); אין וואַרשאַ — „דאָס ייִדישע לעבן“ (ייִדיש וואָכנבלאַט); אין חוץ — די „ייִדישע וועלט“ (ייִטיש וואָכנבלאַט); אין דייטשלאַנד — „ציון“ (ייִטיש וואָכנבלאַט); אין ארץ-ישראל — „נתיבה“ (העברעאישע צייטשריפט, אָרגאַן פונם יוגנט-וועלט-פאַרבאַנד פון מזרחי).

פאָלקס-פּאַרטיי — די ייִדישע פאָלקס-פּאַרטיי אין פּוילן, וועלכע איז אַנטשטאַנען אין יאָר 1916, איז פון אויגוסט 1926 צעטיילט אין צוויי באַזונדערע אָרגאַניזאַציעס: אין דער פאָלקס- פּאַרטיי, וועלכע האָט איר צענטער אין וואַרשע און אין לאָדז, און אין דער פאָלקס-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, וועלכע האָט איר צענטראַל- ראַט אין ווילנע און די עקזעקוטיווע אין וואַרשע. די פאָלקס-פּאַרטיי, וועלכע איז אַרויס אויף דער ייִדישער גאַס צום ערשטן מאל בעת די וואָלן צום ערשטן וואַרשעווער שטאָט-ראַט, האָט די ערשטע פון אַלע נירגעלעכע ייִדישע גרויפּירונגען אַרויסגערוקט דעם לאָזונג פון קול-

טורעל-נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמ ע, פֿין גלייכבאַרעכטיקונג פֿין דער ייִדישער שפּראַך, וועלכע דאַרף אָנערקענט ווערן אַלס אינדזער נאַ-ציאָנאַל-שפּראַך, און פֿון אַ וועלטלעכער ייִדישער ש.ל. דידאָויקע פּאַרטיי איז אויך די ערשטע צוגערעכטן צו אָרגאַניזירן די קליין-בירגערלעכע ייִדישע עלעמענטן, די קליינהענדלער און האַנטווערקער, און האָט זיי אַרויסגעפירט אַלס אַקטיווע קראַפט אויף דער פּאָליטישער אַרענע. די אידעאָלאָגיע פֿון דער פּאַרטיי האָט צום אָנהויב געפונען אַ טיפֿן אָפּקלאַנג אין דער ייִדישער געזעלשאַפט, וואָס האָט זיך איסגעדרויקט אין די ערפֿאָלגן, וועלכע דידאָויקע פּאַרטיי האָט געהאַט בעת די דערמאָנטע וואָלן צום ערשטן שטאַט-ראַט, בעת די וואָלן צום ערשטן סייט אין אָנהויב פֿון יאָר 1919 און טיילווייז בעת די וואָלן צום צווייטן סייט אין סוף פֿון יאָר 1922. מיט דער אַנטוויקלונג הונט פּאָליטישן און סאָציאַלן לעבן אין אומאָפּהענגיקן פּוילן האָט אָבער דאָס פּראָגראַם פֿון דער פּאַרטיי זיך אַרויסגעוויזן אַלס נישט-גענוגנד. ס'איז אַנטשטאַנען די נויטווענדקייט צו ענדערן דאָס פּראָ-גראַם, צוצופאַסן עס צו די פּראָבלעמען, וועלכע זענען אַרויסגעשוועמען סיי אינם מלוכה-לעבן, סיי אינם אינערלעכן ייִדישן לעבן. אַרום דער פּראָגע וועגן דער ענדערונג פֿון פּראָגראַם זענען אַנטשטאַנען אינער-לעכע רייבונגען, וואָס האָבן געפירט דערצו, אַז די לינקערע עלעמענטן זענען אינגאַנצן אָפּגעפאַלן פֿון דער פּאַרטיי און צווישן די איבעריקע איז אַנטשטאַנען אַ שטאַרקע אָפּאָזיציע קעגן דער טאַקטיק און אָנשווי-אונגען פֿונם לידער פֿון דער פּאַרטיי — נח פּרילצקי. צו קיין טום אויסגלייך צווישן ביידע פּליגלען האָט נישט געקאָנט קומען — און דעם 21-טן אויגוסט 1926 איז די אָפּאָזיציע צוזאַמען מיט דער זילבער ייִדישער דעמאָקראַטישער פּאַרטיי זיך צוזאַמענגעקומען אין זיילנע אויף אַ קאָנסעראַעניץ אין דאָרט איז געשאַפֿן געוואָרן די ייִדישע פּאָלקס-דעמאָקראַטישע פּאַרטיי מיט ד"ר צמח שאַבאַד, ה. ד. נאָמבערג און אַדוו. יוסף טשערניכאָו בראַש. דאָס פּראָגראַם פֿון דער פּאָלקס-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי אינטערשיידעט זיך פֿון דער פּאָלקס-פּאַרטיי דערמיט, וואָס אָנגעמנדיק אַלע אירע קולטורעלע און נאַציאָנאַלע אַ-זונגען ווידמעט זי פיל אויפּמערקזאַמקייט די סאָציאַלע פּראָגראַם. פּאַר-זענענדיק, אַז דער גאַנג פֿון סאָציאַלן פּראָגראַם מוז ברעכן די איצטיקע ייִדישע סאָציאַל-ווירטשאַפּטלעכע סטרוקטור, האָט די נייע

פארטיי אָנגענומען דעם לאָזונג: „מיטן פנים צו די אָנקומנדיקע געזעענישן, ד. ה., דורך איבערשיכטן און פראָדוקטיוויזירן די יידישע מאַסן צופאַסן זיי צום גאַנג פונם סאָציאַלן פראָגרעס. אויך דאָס נאָ-ציאָנאַל-קולטורעלע פראָגראַם פון דער פארטיי איז, אין אַ געוויסער מאָס, מאָדיפֿיצירט געוואָרן. בלייבנדיק ביים שטאַנדפונקט, אַז די נאָציאָנאַלע שפראַך פון די יידן איז יידיש און אַז די שול דאַרף זיין נאָר אין דער יידישער שפראַך, האָט דאָך די פארטיי אָנגענומען אַ גינסטיקע שטעלונג צו העברעיִש. די פארטיי פאַרנעמט אויך אַ גינסטיקע שטע-לונג צו דער אויפבויונג פון אַ יידישן ישוב אין ארץ-ישראל. בלייבנ-דיק אָבער פריי איר פרינציפ „מיטן פנים צו די אָנקומנדיקע געזעע-ענישן“, אָנערקענט נישט די פארטיי אַלט מעגלעך צו שטיצן די עמיגראַציע, וועלכע וויל איבערטראַגן קיין ארץ-ישראל די אַלטע סאָציאַלע פאַרמען פונם יידישן לעבן; זי אָנערקענט פאַר מעגלעך צו שטיצן נאָר די חרוצים-באַוועגונג, וועלכע וויל בויען דעם יידישן ישוב אין ארץ-ישראל אויף נייע סאָציאַלע יסודות פון אַרבעט און פראָדוקציע. די פאָלקס-דעמאָקראַטישע פארטיי האָט פונם ערשטן מאָ-מענט פון איר אַנטשטיין נישט געוואָלט ווערן קיין מאַסן-פארטיי. זי האָט אין אירע אָרגאַנען, דער פרייער געדאַנק“ און די „ווילנער וועגן“ אַנטוויקלט דעם געדאַנק, אַז די פארטיי וויל זיין נאָר אַן איינציג-זענער, וואָס זאָל מיט איר אַרבעט אויף אַלע געביטן פונם לעבן באַאיינפלוסן די יידישע מאַסן. די פארטיי האָט אויך געשטעלט אַלס איינע פון אירע אויפגאַבן צו פאַרשרייטן ערד-אַרבעט בי יידן. צו דעם צוועק האָט זי אין יאָר 1927 געשאַפן די געזעלשאַפט צו פאַרשרייטן ערד-אַרבעט צווישן יידן — „ט אַר“. זי האָט אפילו אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן אַ ספעציעלן חודש-זשורנאַל „דער יידישער לאַנדווירט“ (ערשינען דריי נומערן). די מאַכט האָט זיך אָבער אָפגע-זאָגט דיאָזיקע געזעלשאַפט צו לעגאַליזירן — און זי האָט דעריבער געמוזט אָפשטעלן איר טעטיקייט.

ה ו ס פ ו ת

אדלער פ. (געב. 1879) —

די, סאציאליסט, פאליטיקער, סעקרעטאר פון דער עסטרייכי-שער ס"ד פארטיי, אין י. 1916 דערשיסט ער דעם דעמאלסטיקן פרעמיער, גראף שטירק, אין ווערט פארמשפט צו טויט-שטראף, וואס ס'ווערט אים פארביטן אויף 18 יאָר תפיסה. אין 1918 ווערט ער באַפֿרייט אין ווערט אויסגע-ווילט אין נאַציאָנאַל-אַט. א. איז דער אָנפירער פון דער עסטריי-כישער ס"ד פארטיי. זיינע ווערק: „די באַניונג פון אינטערנאַציאָ-נאַל“, „עיונסט מאַכט באַגרינדונג פון מעכטיגישן מאַטעריאַליזם“ א. א.

אדמיראַליטעט (פרי.) —

די ה.כסע פארהאטונג פון א מלוכה-פלאַט.

אויגוושעס שטאַלן (ג.) —

א גריכישע לעגענדע וועגן די פערד-שטאַלן פון קעניג אויגווש, וועלכע זענען געווען אזוי פאר-מיסטיקט, אַז נאָר דער העלד

הערקולעס האָט זיי געקאָנט אויס-רייניקן. פיגורעל-אַן אַרגאָניזאָציע אָדער אינסטיטוציע, וועלכע איז זייער פאַרלעָזן און פּאָדערט גרינטלעכע רעפּאָרמען.

אַטענטאַט (ל.) — אָנפאַ.

פּאָליטישער אַטענט-טאַט: ווען דורך אַ גרופּע רע-וואָלוציאָנערן ווערן געמאַכט טע-ראָריסטישע אָנפאַלן אויף הויכע מלוכה-מענער.

איבערפראדוקציע — די

פראדוקצירונג פון ספרות אין אַזאַ מאָס, וואָס שטייגט-איבער די קויפּקראַטן פון דער באַפעל-קערונג. די איבערפראדוקציע איז אַ פּועל-יוצא פון דער אַנאַרכיע, וואָס הערשט אין קאָפיטאַליטישן סיסטעם פון דער פראדוקציע, וועלכע רעכנט זיך נישט מיט באַפרידיקן די נאָרמאַלע באַדער-פענישן פון זער געזעלשאַפט, נאָר שטרעבט צו אַ גרעסערן רוּח פון קאָפיטאַל.

(1918), פרעמיער פון דער ראַטן-רעגירונג אין ביערן (1918). דערשטן געוואָרן אין (1919).

אינדוסטריע (ז. פ.) — פלייסי-קייט, דאָס פאַרוואַנדלען דורכן מענטשן די רוי-פּראָדוקטן אין אַרטיקלען פון אַ העכערן ווערט. די אינדוסטריע טיילט זיך אויף שווערע (מעטאַלן, בע-ג-אינ-דוסטריע, ברען-מאַטעריאַלן; א. א.) און לייכטע (טעקסטיל, לעדער, פערפומעריע א. א.).

אינדווידוואַליזם (ז. פ.) — פאַר זיך, אייגענאַרטיקייט. פאַ-ליטישער אינד. באַדייט דאָס אײ-בערלאָזן וואָס מער פּרימייט איינ-צעײנע פּערוואַנען, פרי זיי געבן די מעגלעכקייט צו אַנטוויקלען זייערע פעיקייטן און אייגנאַר-טיקייטן.

אינוועסטיציע (ז. פ.) — דאָס אויסגעבן געוויסע סומעס געלט אויף פּראָדוקטיווע צוועקן. למשל: איינקויפן נייע מאַשינען, אויבויען נייע בנינים, פאַרבעסערן די שטאַט-ווירטשאַפט א. א. וו.

איניציאַטיוו (ז. פ.) — אַני-רעגונג צו אַ געוויסער טעטי-קייט; די פעיקייט צו געבן אַזאַ אַנרע-יונג.

אידייע (גר.) — באַגריף, פאַר-שטעלונג, איינפאַל, געדאַנק, אָנשויונג, שטרעבונגס-ציל.

אי דע א ל י ס ט : אַ מענטש, וואָס אַרבעט אין אַ געוויסער ריכטונג, נישט פאַר זיינע אייגענע אינטערעסן, נאָר לטובת אַ געווי-סער אידיע.

איזענאכער — דער נאָמען, וואָס ס'האָבן באַקומען די דייטשע מאַרקטיסטן, די אָנהענג-גער פון אינטערנאַציאָנאַל, וועל-כע האָבן זיך אין יאָר 1869 אויפן איזענאכער קאָנגרעס פאַר-אייניקט און געשאַפן די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער-פאַרטיי. די פאַרטיי האָט געפירט אַ פאַר-ביטערטן קאַמף קעגן די לאַסאַ-ליאַנער (זע לאַסאַל) און די בור-זשאַווע דעמאָקראַט. בראַש פּין די איזענאכער זענען געשטאַנען לייבקעכט, בעבעל און אַנדערע. אין 1875 האָבן זיך די איזע-נאכער צונויפגעאַסן מיט די לאַסאַליאַנער אַלס סאָציאַל-דעמאָ-קראַטישע רעוואָלוציאָנערע פאַר-טיי אין דייטשלאַנד.

איזנער (1867—1919) — קורט, דייטשער פּאָליטיקער, עקסטרעמער סאָציאַליסט, זשורנאַ-ליסט, אָנפירער פון דער קאָמו-ניסטישער רעוואָלוציע אין ביערן

איסלאם — אזוי הייסט די

אמונה פון די מאכמעדאנער, וואָס איז איינגעפירט געוואָרן דורך דעם אַראַבישן נביא מאכמעד אין 7-טן יאָרהונדערט. דאָס היי-ליקסטע בוך ביי די מאכמעדאנער איז דער קאָראַן. (זע). אָנהענגער פון דער אמונה זענען פאַרהין בערך 230 מיליאָן.

אכטצענטער ברומער —

די מלוכה-איבערקע-עניש, וואָס איז געמאַכט געוואָרן אין פראַנק-רייך דורך נאַפאָלעאָן בּאָנאַפּאַרט דעם 18-טן ברומער (9-טער נאָ-וועמבער) 1799-טן יאָר. נאַפּאָ-לעאָן האָט פונדערגעטריבן די פּאָלס-פּאַרטרעטער און געשאַפן אַ קאָנסולאַט. מיט דעם נאָמען 18-טן ברומער, לואי נאַפּאָלעאָן האָט מאַרקס אָנגערופן זיין בוך. אין וועלכן ער רעדט וועגן דער רעגירונג-איבערקערעניש פונם 1851-טן יאָר, דורך דעם פרע-זידענט פון דער רעפובליק פרינץ לואי בּאָנאַפּאַרט. אין דערזעל-ביקער דאָטע האָבן אין י. 1971 אַרבעטער-מאַסן פאַרכאַפט די מאַכט אין פאַריז און האָבן איינגעשטעלט די קאָמונע.

אלפיאָן — דער אַלטער נאָ-

מען פון היינטיקן ענגלאַנד.

אַנטאַנט (ז.ר.) — פאַר-

שטע-דייש. פאַר דער וועלט-מלחמה האָט מען גערופן אַנטאַנט די פאַרשטענדניש צווישן ענגלאַנד, פראַנקרייך אין רוסלאַנד.

אַסקוויט ה. (געב. 1852) —

אַדוואָקאַט, ענגלישער פּאָליטי-קער, אָ-פירער פון אַמאָליקן קלאַ-סישן ליבעראַליזם אין קאָנגרעס פון פּאָליד דזשאָרדזשס קאָמפּראַמיס-טענדענצן אין דער פאַרטיי. דעפּו-טאַט פון 1886, אינערן-מיניסטער 1892—1895, פינאַנץ-קאַנצלער אין 1905, פרעמיער פון 1908—1916. אין י. 1925 וועט א. באַשטימט אַלס מיטגליד פון לאַרדן-קאָמער.

אַער אָנולטיקאַ (גר.) — לופט-

פּלאַט. א. האָט געשפּילט אַ וויכטיקע ראָלע בשעת דער וועלט-מלחמה. אין יאָר 1927 איז געשלאָסן געוואָרן אין פאַריז אַן אינטער-נאַציאָנאַלער אָפּמאַך צווישן 27 מלוכות, וווּ ס'זענען אויסגעאַרבעט געוואָרן די פּלען און געזעצן פון לופט-פליעריי, וואָס פאַרפליכטן די אַלע מלוכות.

אַקאַדעמיע (גר.) 1: אַ גאַרטן

נישט ווייט פון אַטען (אין גריכנלאַנד), וווּ ס'פלעגן זיך צו-זאַמענקומען פּלאַטאָנס תלמידים

פון אָנגעקלעבן. (3) א טייל פון א טעאָטער-פיעטע.

אקלאַמאַציע (פּאַט.) — צו-שטימונג; אויסוויילן עמעצן אָדער אָננעמען א באַשלוס איינ-שטימיק.

אקסיאָמע (גר.) — אן אמת, וועלכער גויטיקט זיך נישט אין באַווייזן, א באַשטימטע זי-כערע זאך.

אריסטאָטעל (322—384 פ.ג.צ.); איינער פון די גרעסטע גריכישע פילאָזאָפן. זיין באַר-מ-טער פּאָליטישער טראַקטאַט, וועגן פּאָליטיק, וועלכער איז דער ערשטער סיסטעמאַטישער אַנאַליז פון פּאַרטידענע מלוכה-פּאַרמען, שטיצט זיך אויף פיל היסטאָרישע ביישפילן און ווערט נאָך היינט ציטירט אין פּאַרטידענע פּאָלי-טישע און היסטאָרישע ווע-ק.

אַרמיי (פּר.) — (1) דאָס גאַנצע מיליטער, וואָס געהערט צו אַ מדינה; (2) אַ גרויסע מיליטער-אָפּטיילונג אין דער צייט פון אַ מלחמה, וועלכע ווערט אָנגערירט דורך אַ הויפט-אָנפירער; (3) רע-סוּגאַרמיי — אַן ענגלישע סעקטע, געגרינדעט דורך ווילעלם באַט (1820 — 1912), דער ציל

צו הערן זייערע לערער; (2) הויך-שול (איניווערסיטעט, פּאָליטעכ-ניקום, קינבט-אַקאַדעמיע; (3) אַ געזעלשאַפט פון געלערנטע; (4) אַ פּיערלעכע פּאַרזאַמלונג מיט רעדעס, געווינדעט אַ גע-וויסער פּראָגע אָדער פּערוואָן. די אַציטקע וויכטיקסטע אַקאַדעמיע איז די פּראַנציווישע (געגרינדעט אין 17-טן יאָרהונדערט דורך רישעליע), וועלכע באַשטייט פון 40 מיטגלידער, די אַוויגערופענע „אומשטערבלעכע“. אין פּוילן איז די וויכטיקסטע די וויכטיקסטע-אַקאַדעמיע אין קראַקע (געגרינדעט דעט אין י. 1873), וועלכע גרו-פירט אַרום זיך די גרעסטע פּויל-לישע געלערנטע.

אַקאַרד (פּר.) — (1) אַן אָפּ-מאַך צווישן אַרבעטסגעבער און אַרבעטער, וואָס באַשטימט דעם אַרבעטס-לוין נישט פון דער צייט, נאָר פון שטיק אויסגעאַרבעטע סחורה. (2) אין מוזיק — אַ האַר-מאַנישער קלאַנג פון עטלעכע טענער.

אַקט (פּאַט.) — אַ געשעעניש. (1) מלוכה-אַקט — אַ באַשלוס פון אַ רעגירונג, וואָס האָט אַ פּאָליטישן כאַראַקטער. (2) באַ-שולדיקונגס-אַקט — אַן אַמטליכע שריט, וועלכע באַווייזט די שולד

דאָצענט (1897). דער ערשטער פוילישער דעלעגאט ביי דער פעל-קער-ליגע (1921—1922). זיינע ווערק: „דער פויליש-דייטער אָפּמאַך“, „פירשט יוזעף פּאָניאַ-טאַחסקי“, „לוקאַשינסקי“, „נאַפּאַ-לעאָן — און פּוילן“ א. אַנדר.

פון ר. א. איז אויסצוהייבן דעם מאָראַלישן און רעליגיעזן ניווע פון די מאַסן און זי איז אָרגאַניזירט לויטן מוסטער פון מיליטער. **אַשכנזי שמעון** (געבוירן 1867) — פראַפּעסאָר, פוילישער היסטאָריקער און פּאָליטיקער,

ב

האַט באַקומען די לייבאַר-פּאַרטי אַ מע-הייט אין פּ, און ב. האָט געמוזט אָפּטרעטן צוריק זיין אָרט מאַקדאָנאַלדן.

באָיקאָ ל. (ג. 1857) — פּאָלקס-לערער, געוועזענער פּאָליטישער טוער, איינער פון די חשובע פוילישע פּויערן, דע-פּוטאַט צום גאַליצישן סיים (1895—1914) און צום עסטרייכישן פּאַר-לאַמענט (1897—1918), סענאַט-טאָר פון פּיאַסט-קלוב פון 1922, וויצעמאַרשאַלעק פון סענאַט, אַיז מיטגליד פון סאַנאַציע-קלוב.

באַראַכאָו ד. ב. (1881—1917) — יידישער סאָציאַליסט-טישער טוער, טעאָרעטישער גרינדער פון פּויליש-ציוניזם, גאַבן ענדיקן די גימנאַזיע אין פּאָלי-טאָווע איו ב. אַוועק קיין יעקאַטערינאָפּאָל, און אַריין אין די ס.ר. קרייזן און האָט פּרע-פּאַנאָדירט דעם מאַרקסיזם צווישן די אַרבעטער. ב. האָט זיך פּאַר-אינטערעסירט מיט יידיש-נאַצאַ-נאַלע פּראָבלעמען, אין י. 1905 טרעט ער אַריין אין דער פּויליש-ציון-פּאַרטי און באַקעמפט די סיימיטישע סענאָרענאָן, וואָס האָבן באַזעצט געוויסע טוער פון דער

באַלדווין ס. (געב. 1867) — ענגלישער פּאָליטיקער, גרויס-אינדוסטריעלער, קאָנסערוואַטאַר, דעפּוטאַט (1908), האַנדלס-מיניסטער (1921—1922), מינאַץ מיניסטער (1922), פּרעמיער-מאַי (1924—1923). נאָך מאַקדאָ-נאַלדס דורכסאַל פּאַרנעמט ב. ווי-דער דעם פּרעמיער-אַמט. אין די וואָלן צום פּאַרלאַמענט (1926)

בשעת דער העלט-מלחמה, באַ-
קעמפט ב. די פּאַטריאָטישע היס-
טעריע אין מלחמה-שטימונג, וועט
האַט זיך אַריינגעכאַפט אַפילו אין
די סאָציאַליסטישע רייען. מיטן
אויסב-יך פון דער רוסישער רע-
וואָלוציע קערט זיך ב. אום קיין
רוסלאַנד. ארפּן וועג פאַרבלייבט
ער אַ קורצע צייט אין שטאַקהאָלם
און נעמט אַנטייל אין אויסאַרבעטן
די פּאַסטוראַטן פון יידישן פּראָ-
לעטאַריאַט. קומענדיק קיין רוס-
לאַנד, באַטייליקט זיך ב. אין דער
דעמאָקראַטישער באַראַטונג אין
פּעטראָגראַד און נעמט אַנטייל אין
דעם פּעלקער-צוזאַמענפאַר אין
קיעוו. זיינע ווערק: „אונדזער
פּלאַטפאָרם“, „די קלאַסן-אינטע-
רעסן אין דער נאַציאָנאַלער
פּראָגע“, „פּראָלעטאַרישע עטיק“,
„דערקענטניש-טעאָריע“, „וועס
וועלן די פּוועלי-צייך“, „די עמי-
גראַציע-פּאָליטיק“ א. אַנד.

באַרטעל ק. (געב. 1882) —

פּראָזעסאָר, ד״ר, אינוושיניער,
פּוילישער פּאָליטיקער, קאָמוני-
קאַציע-מיניסטער (1919—1921),
דעפּוטאַט פון 1922 (וויחוראָ-
לעניע), פּאַרויצער פון דער קאָ-
מוניקאַציע-קאָמיסיע אין סיים.
אין י. 1925 טרעט ב. אַרויס פון
„וויחוראָלעניע“ אין שאַפּט צו-

פּאַריי. במשך פון דער צייט באַ-
טייליקט זיך ב. אין די פּאַרטיי-
אָרגאַניזאַציע מיט פּאַרשידענע טעאַ-
רעטישע און פּאָליטישע אַרטיקלען.
אין י. 1906 נעמט ב. אַנטייל
אין צוזאַמענפאַר פון די פ.צ.
פון פּאָלעטאָוער ראַיאָן, אויף
וועלכן ער פּאַרמולירט זיין קוק
אויף דער נאַציאָנאַלער פּראָגע,
וואָס איז געווען דער יסוד פון
זיין שפּעטערדיקער ערנסטער אַר-
בעט: „די קלאַסן-מאָמענטן אין
דער נאַציאָנאַלער פּראָגע“. אין
דעמעלצייקן יאָר ווערט ב. אַרעכט
טירט דורך דער רוסישער פּאָ-
ליציי, ווערט באַפרייט און באַ-
טייליקט זיך הייטער אַקטיוו אין
דער פּוועלי-צייך-באַוועגונג, אַפילו
דאָן, ווען ער איז געצווינגען
צו פאַרלאָזן רוסלאַנד. ב. באַטיי-
ליקט זיך אַלט דעלעגאַט צו דער
ערשטער אַלגעמיינלעכער קאָנפּע-
רענץ פון די פ.צ. אין האַאָג
(1907). ב. איז געווען אַ מיט-
גליד פון דער פאַרבאַנדס-ביוראָ
און אַ געוויסע צייט איר סעק-
רעטאַר. זייענדיק אין ווין, ווערט
ב. רעדאַקטאָר פון „דאָס פּרייע
וואָרט“ און נעמט אַנטייל אין
פרוור צו סאַרייניקן אַלע יידישע
סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, ב. באַ-
זוכט פיל לענדער, און לסוף קומט
ער קיין אמעריקע, זייענדיק דאָרטן

מאטעריאליום" (איבערזעצט אין יידיש) א. אַנד.

בלרם ל. (געב. 1872) — צדוואַקאט, איינער פון די פירער פון דער סאָציאליסטישער פארטיי אין פראנקרייך, דעפּוּטאט (1916). ב. געהערט צום מעסיקן פליגל פון דער סאָציאליסטישער פארטיי.

בעטמאן = האַלוועג ט. (1856—1921) — דייטשער פאליטיקער, אינערן-מיניסטער (1905), מלוכה-קאנצלער (1909) — (1917). באַקאנט מיט זיין לאָזונג בעת דער וועלט-מלחמה וועגן דער בעלגישער נייטראליטעט, און דאָס איז נישט מער ווי אַן אַשר-יצר-פאפירל... זיינע ווערק: „פא-טראַכטונגען צום וועלט-קריג" א. אַנד.

בעלוועדער — אַ קעניג-לעכער פאָלאַק, געבויט אין וואַרשע אין י. 1821. ב. איז געווען דער וואוין-אַרט פון פאראשידענע רוסישע שטאטהאלטערס. אין י. 1831, בשעת דעם ערשטן פוילישן אויפשטאנד, האָבן די פוילישע אַקאדעמיקער ג. מאַכט אַן אַטענטאט אויפן דעמאָסטריקן שטאטהאלטער גרויספירשט קאַניסטאטי, דערטאָר האָט מען זיי

זאמען מיט נאָך 5 דעפוטאטן דעם „אַרבעטס-קלוב". נאָך פילסודס-קום מיליטערישער איבערקערעניש (1926) ווערט ב. באַשטימט אַלס פרעמיער-מיניסטער.

באַרליצקי נ. (געב. 1880) — לערער, פוילישער פאליטיקער, איינער פון די אָנפירער פון פ. פ. ס. אין י. 1918 ווערט ב. אַרעסטירט דורך די דייטשן. וויצע פון אינערן-מיניסטער אין מאַראַטשעוהסקים קאבינעט (1918) — (1919). דעפוטאט פון 1919. געה. פרעזענט פון פ. פ. ס. יסן סיימ-קלוב.

בויער ג. (געב. 1870) — דייטשער פאליטיקער, אַ סאָציאליסט, דעפוטאט (1912). אַלס פרעמיער (1919) האָט ב. אויטערגעשריבן דעם ווערסאַלער טראַקטאַט. פינאַנץ - מיניסטער (1920—1923).

בוכאַרין מ. (געב. 1888) — פובליציסט, פראַפּעסאָר, איינער פון די אָנגעזעענסטע טעאָרעטיקער פון רוסישן קאָמוניזם, פאָרויצער פון אויספירונגס-קאָמיטעט פון קאָמוניסערן, געה. רעדאַקטאָר פון „פראַוודאַ". זיינע ווערק: „קלאַסן-קאָמף אין די רוסישע רעוואָלוציע", „דער היסטאָרישער

רומעניע זאל אָנטייל-נעמען אין דער וועלט-מלחמה, פון 1922 ווערט ב. ווידער געוויילט אלס פרעמיער און פירט-דורך אין 1923 די ענדערונג פון דער קאָנסטיטוציע, לעצטנס, ווען די מאַכט אין רומעניע האָט איבער-גענומען די פויערן-פּאַרטיי, האָט ב. פאַרלוירן וויין פּאַליטישע השפּעה.

פּריאַן א. (געב. 1862) — אדוואָקאַט, פּראָנצווזישער פּאָ-ליטיקער, אַרויסגעבער פון זשור-נאַל „די לאַטאַרניע“, דעפּוטאַט (1889), צוערשט סאַציאַליסט, שפּעטער פּאַרטייער פון די מע-סיק-לינקע, היינט-צו-טאָג שטיצט ב. די ראַדיקאַלע רעגירונג, פיל מאָל בילדונגס-מיניסטער, יוסטיץ-מיניסטער, אויסערן-מיניסטער, אי-נערן-מיניסטער און פרעמיער, פּראָנצווזישער פּאַרטייער ביי דער פעלקער-ליגע אין 1924, אויסערן-מיניסטער פון 1925, ב. רעכנט זיך אלס איינער פון די בעסטע וועלט-רעדנער.

בריסקער שלום-טראַק-טאַט — דער שלום-טראַק-טאַט, וואָס איז געשלאָסן גע-וואָרן אין בריסק צווישן די צענ-טראַלע מלוכות מיט אוקראַינע און מיט דעם באַשאַעו כטישן רוסלאַנד (1918).

גערוסן „בעלזע-ערטשיקעס“, נאָך דער באַפרייאונג פון פוילן וואוינט אין ב. מאַרשאַל פילסודסקי, און דעריבער הייסן זיינע אָנהענגער „בעלזע-ערטשיקעס“.

בענעש ע. (געב. 1884) — פּראָפּעסאָר, אַ וויכטיקער טשע-בישער פּאָליטיקער, הויפט-סעקרע-טאַר פון טשעכיש-סלאָוואַקישן נאַציאָנאַלאַראַט אין פּאַריז (1917), אויסערן-מיניסטער פון 1918, זיינע ווערק: „די אַנטוויקלונג פון מאָדערנעם סאַציאַליזם“ א. אַנד.

בעזעלער (1850—1921) — פּרייסישער גענעראַל, הויפט-קוואַרטיר-מיניסטער (1899), דער זיגער ביי אַנטווע-פּן (1914), גענעראַל-גובערנאַטאָר פון דער דייטשער אָקפּאַציע אין געווע-זענעם קאָנגרעס-פוילן, ב. איז גע-ווען איינער פון די בעסטע גע-אָראַפּן און לאַטעראַטור-קענער.

בראַטיאַנו לי. (געב. 1864) — אינושיגינער, רומענישער פּאָ-ליטיקער, איינער פון די אָנפיר-רער פון דער ליבעראַלער פּאַר-טיי, דעפּוטאַט (1895), פרעמיער (1910—1911 און 1914—1918), גלייכצייטיק אויסערן-מי-ניסטער (1916—1919), אין י. 1914 האָט ב. גורם געו.ן, אַז

ג

גאנדי מ. (געב. 1869) — אַדוואָקאַט, איינדישער פּאָליטי-קער, אָנפירער פון די אינדישע נאַציאָנאַליסטן, וועלכע טרעטן אַרויס קעגן דער פּלומרשטער אױטאָנאָמיע, מ'וועלכער ענגלאַנד האָט זיי מוזע געווען.

גראַפּסקי וו. (געב. 1874) — פּוילישער עקאָנאָמיקער און פּאָליטיקער, געוועזענער דעפּוטאַט אין דער I-טער, II-טער און III-טער רוסישער ד.מ.ע. דעפּו-טאַט אין פּוילישן סיים (1919—1922), פינאַנץ-מיניסטער (1919—1920), פּ-עמיער (1920—1923), זיינע ווערק: „די היס-טאָריע פון דער אַגראַריער גע-זעלשאַפּט“, „מאַטעריאַלן וועגן דעם פּויערטום“ א. א.

גענפער קאָנווענץ — אַן אינטערנאַציאָנאַלער אָפּמאַך, געשלאָסן אין גענף אין י. 1864, וואָס האָט דעם ציל צו שיצן די קראַנקע און סאַרוואַנדעטע בשעת אַ מלחמה. לויט דער ג. ק. איז דער „רויטער קרייץ“, וואָס טראָגט הייליך די פאַרוואַנדעטע, אונזאַ-רירלעך (דער צייכן „רויטער קרייץ“ איז אויף דער קאָנפּערענץ אָנגע-נומען געוואָרן). די קאָמפּעטענצן פון „רויטן קרייץ“ זענען פאַר-ברייטערט געוואָרן אין י. 1906.

גרינבוים י. (געב. 1879) — אַדוואָקאַט, יידישער פּאָליטיקער, ציוניסט, סיים-דעפּוטאַט פון י. 1919, פּאַרזיצער פון דער יידישער „קאָלאָ“ (1929), איינער פון די בא-דייטענדסטע אָנפירער פון דער „על-המשמר“ ריכטונג אין דער ציוניסטישער באַוועגונג.

ד

דאָמבראָווסקי י. (1755—1818) — פּוילישער גענעראַל, וואָס האָט בשעת קאָסציושקאָ'ס אױפּשטאַנד גענומען אַן אַ טייל פון דער סאַטירדיקונג פון וואַרשע

קעגן די רוסי, נאָכן דורכפאַל פון איפּשטאָד פּאַרט ד. קיין בערלין, וווּ ער באַמיט ויך וועגן אַ פאַר-שטענדיקונג צווישן פּאָנאָקרייך און פּרייסן, פרי צו באַפרייען

מיער (1920—1921), נאָר-
זיצער פון הויפט-ראַט פון פ. פ. ס.
דמאָוסקי ר. (געב. 1864) —
פּוילישער פּאָליטיקער, איינער
פון די אָנפירער פון דער פּויליש-
שער נ"ד (היינט: א. וו. פ.), פרע-
זעט פון דער פּוילישער קאָלעז' אין
דער צווייטער און דריטער דומע.
אין י. 1915 גרינדעט ער
דעם נאַציאָנאַלן קאָמיטעט אין
האַרשע און דערנאָך אין פּאַריז,
וועלכער ווערט אָנערקענט דורך
דער קאָאָליציע אַלס די רעפּרע-
זענטאַנץ פון פּוילן. אויסערן-מי-
ניסטער אין י. 1923.

דעניקין א.

רוסישער גענעראַל, הויפט-אָנ-
פירער פון דרום-מערבדיקן פּראָנט
אין י. 1917. איינער פון די
הויפט-קעגנער פון דער באַלשע-
וויסטישער רעגירונג. ד. האָט
אָנגעפירט מיט דער וויסער אַרמיי
נאָך גענעראַל קאַרנילעווס טויט.
אין י. 1920 ווערט זיין אַרמיי
צעשלאָגן דורך די באַלשעוויקעס.
דעניקיןס אַרמיי האָט אויסגעפירט
פיל פּאָרגרעמען אויף יידן.

פּוילן. ווען דאָס האָט זיך אים
נישט איינגעגעבן, ווענדעט זיך ד.
צום דירעקטאָריאַט, וואָס האָט
דאָמאָלט געהערשט אין פּראָנק-
רייך, וועגן שאַפן פּוילישע לעגיאָ-
נען, פּוילישע קעמפּודיק פאַר דער
פּרייהייט פון אַנדערע פעלקער
אויסקעמפן אויך די אייגענע
פּרייהייט. אין י. 1797 שאַט ד.
די לעגיאָנען, וועלכע האָבן גע-
האַפן נאַפּאָלעאָנען אין זיינע
נצחונות און דערפאַר האָט נאַפּאָ-
לעאָן געשאַפן דאָס וואַרשעווער
פּיישענטום אין י. 1807. אין
י. 1812, נאָך נאַפּאָלעאָנס מפּלה
צייט זיך ד. צוריק פון פּאָליטישן
לעבן.

דאשינסקי א.

(געב. 1866) —
פּוילישער פּאָליטיקער, סאָציאַ-
ליסט, גרינדער פון דער ס"ד
פּאַרטי אין גאַליציע (1890),
די שפּעטערדיקע פ. פ. ס"ד פון
גאַליציע און שלעזיע. דעפּוטאַט
צום עסטרייכישן פּאַרלאַמענט
(1897—1918), וויצע-פּרעזעס
פון נ. ק. נ., דעפּוטאַט צום פּויליש-
לישן פּייס (1919), וויצע-פּרע-

ה

קער, סאָציאַליסט, דעפּוטנט, גנור.
טאָרוזיצער פון דער סאָצי. פּאַרלאַ-

האזע ה. (1863—1919) —
ווואַקסאַט, דייטשער פּאָליטי-

פון ה. און באדייט דאָס פּאַלן פון ווערט-פּאַפּירן.

הווער ה. (געב. 1874) — אינדוסטריעלער, אַמעריקאַנער פּאַליטיקער און פינאַנסיסט. בעת דער וועלט-מלחמה האָט ה. אַלס „שפּייונגס-דירעקטאָר“ אָרגאַניזירט אַן ענערגישע הילף פאַר דער הונגעריקער באַפעלקערונג פון די מיטל-אייראָפּעישע לענדער און בפרט פאַר פּוילן, הילף סאָנס ראַטגעבער בעת דער שלום-קאַנפּערענץ (1919), האַנדלס-מיניסטער (1921). אין י. 1928 איז ה. אויסגעוויילט געוואָרן אַלס פרעזידענט פון די צפון-אַמעריקאַנישע פּאַרייניקטע שטאַטן.

היטלער א. — צייכער, דייטשער פּאַליטיקער, אָנפירער פון די „קריסטלעכע סאָציאַליסטן“, אַנטיסעמיט, שעפּער פון די האַקענקרייצלער-באַנדעס, אָנהענגער פון דיקטאַטור. אין י. 1923 האָט ה. געוואָלט דורכפירן אַ מלוכה-איבערקערעניש אין בייערן, נאָר ס'האַט זיך אים נישט איינגעגעבן.

היפּעראַינפלאַציע (י.) — היפּעראַינפלאַציע קומט-פאַר דאַמאָלסט, ווען דער קורס פון געלט פאַלט, נישט צוליבן איבערפלוס פון אַרױסגעלאָזטע פּאַפּיר-געלט, נאָר צוליבן פּסיכאָלאָגישע סיבות,

מענטאַרישע פּראַקציע. אין י. 1916 טרעט ה. אַרויס אין פאַר-לאַמענט קעגן דער מלחמה און גרינדעט די דעפוטאַטן-גרופּע „סאָציאַליסטישע אַרבעטס-געמיינגעשאַפט“, פון וועלכער ס'איז אַנטשטאַנען שפּעטער די „אומאַפּהענגיקע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי“. ה. האָט גענומען אַ טיטיקן אַנטימיל אין דער רעוואָלוציע פון 1918. אומגעקומען דורך אַן אַטענטאַט.

האַלער י. (געב. 1873) — פּוילישער גענעראַל, אָרגאַניזאַטאָר פון די „סאָקאַלן“ (פּוילישע מיליטערישע יוגנט-אָרגאַניזאַציעס), אָנפירער פון דער צווייטער לעגיאָנען-בריגאַדע, אָנפירער פון דער פּוילישער אַרמיי אין פּראַנקרייך („האַלערטשיקעס“), גרינדער פון דער פּוילישער פּרייהיליקער אַרמיי אין י. 1920 פּאַרזיצער פון פּוילישן רייטן קרייז און פון די פּוילישע סקוויטן-אָרגאַניזאַציעס, דעפוטאַט (1922) — 1923, גענעראַל-אינספּעקטאָר פון דער אַרטיילעריע, מיטגליד פון מלחמה-ראַט. נאָך דער מאַיאַ-איבערקערעניש (1926) דעמיטיאַ-נירט ה. פון זײַן מיליטערישער טעטיקייט.

האַסע (פר.) — דאָס שטייגן פון ווערט-פּאַפּירן אויף דער בצרונג. בעטע איז דער היאָרן

איינער פון די בויער פון דער
לייבור-פארטיי, דעפוטאט (1903),
בילדונגס-מיניסטער (1915), אי-
נערן-מיניסטער (1924). אין יאָר
1929 — אַרבעטס-מיניסטער.

העסעו י. (געב. 1866) —
ריכטער, אַרוואָקאַט, רוסישער
פּאָליטיקער, גרינדער פון צייט-
שריפט „רעכט“, דומע-דעפוטאַט,
איינער פון די אַנשירער פון דער
קאָדעטן-פּאַרטיי, רעדאַקטאָר פון
צייטונג „וואָרט“ (1905), מחבר
פון פיל יורדישע ווערק.

וואָס די באַמעלקערונג זעט-פּאַרויס
אַ ווייטערדיקע ירידה פון געלט-
קורס.

העלועטשער גלויבן —
די גלויבנס-דאָגמען, וועלכע
שטיצן זיך און דער לערע פון
צווינגלי אין קאָלוין (זע. ה. ג.
איז אַממיינסטן פאַ שפּרייט אין
דער שווייץ.

הנדערסאָן א. (געב.
1853) — אַן אַרבעטער, ענג-
לישער פּאָליטיקער, פּאַציפּיסט,

וו

1922 וועט ה. אויסגעוויילט
אַלס מלוכה-פרעזידענט. צוליב
דער מאַי-איבערקערעניש אין י.
1926 רעזיגנירט ה. פון פרע-
זידענט-אַמט.

וואַלאַריאַציע (נ. פ.) —
דאָס איבעררעכענען פון די ביז-
איצטיקע געלט-פאַרפליכט נגען
לויט אַ נייער וואַלוטע. למשל,
אין פּוילן איז אין י. 1924 רע-
גולירט געוואָרן דורך אַ שאַר-
אַרדונג פון מלוכה-פרעזידענט
די וואַלאַריאַציע פון די פאַר-
מלחמהדיקע חובות.

וואַטשעכאַווסקי ס. (געב.
1869) — פּראָפּעטאָר, צוויי-
טער פּוילישער מלוכה-פרעזידענט,
האָט שטודירט מאַטעמאַטיק אין
האַרשעווער אוניווערזיטעט, צוליב
פּאָליטישע פאַרפּאָגונגען עמי-
גרירט וו. קיין אויסלאַנד (1892).
וה. האָט געהערט צו פ. פ. ס.
און אין י. 1906 קערט ער זיך
אַים קיין פּוילן און פּראָפּאָגירט
די קאָאָפּע-אַטיוון-אידיע. פרעזעט
פון ווער פּוילישער צווישנפאַר-
טייאישער פאַרייניקונג אין מאַסק-
ווע (1917), אינערן-מיניסטער
(1919 — 1920) אין יאָר

וואנדערוועלדע ע. געב.

(1866) — אױוּקאַט, בעלג-
שער פּאָליטיקער, סאַציאַליסט,
דעפוטאַט (1894), פּילמאַליקער
מיניסטער, לעצטנס — אויסערן-
מיניסטער פּון י. 1925.

וויזוואָלעניע (באַפרייאונג-

פ.) — די פּאַרטי וו. אוי
אַנטשטאַטן, בשעת דער וועלט-
מלחמה, פון דער פּאָלקס-באַוועגונג
„זאַראַניע“. וו. אוי אַ פּאָליטישע
פּאַרטי פּון די אַרעמע און קליינע
פּויערן, זי פּאָדערט צוצינעמען
בײַ די פּריצים די גרויסע ערד-
שטחים אָן אַנטשעדיקונג און פּאַ-
נאַנדערצוטיילן זיי צווישן די באַדני-
לעזע פּויערן. אין קעגנזאַץ צו די
סאַציאַליסטן, פּאַרטיידיקט וו. דעם
פּרייען האַנדל און אױו קעגן
פּאַרקלענערן דעם פּרייז פון די
ע-ד-פּראָדוקטן. וו. פּאַרלאַמאַנט, מען
זאָל אָפּטיילן די קירך פון דער
מלוכה. אין איצטיקן סיים ציילט
דער „וויזוואָלעניע“ קלוב 40 דע-
פוטאַטן, פּאַרזיצער פון קלוב אוי
דעם. י. האַזשניצקי.

וויטאַס וו. (געב. 1874) —

פּויער, גמינע-סאַליסט, פּויליש-
שער פּאָליטיקער, אַנפירער פון
פּיאַסאַ, דעפוטאַט צום עסטריי-
כישן פּאַרלאַמענט (1911—1918)

און צום גאַליצישן סיים (1908—
1914), דעפוטאַט צום פּוילישן
סיים פון 1919, פּרעמיער (1920—
1921 און אין י. 1923). פיר-
טאַגיקער פּרעמיער אין מאַי 1926
און דעמיסאָנירט דאָן צוליב דער
מאַי-אױבערקערעניש.

וויימאַר — אַ שטאַט אין

דייטשלאַנד (די היפט-שטאַט
פון טירינגען), וווּ די צוואַמענ-
געױפּענע דייטשע פּאָלקס-אַר-
זאַמלונג האָט באַאַרבעט די קאַנ-
סטיטוציע אין י. 1919. דערפאַר
הייסט די דייטשע קאָנסטיטוציע
די „ווימאַר-קאָנסטיטוציע“.

וויילסאָן וו. (1856—1924) —

יוריסט, פּראָזעסאָר, אַמערי-
קאַנער פּאָליטיקער, גובערנאַטאָר,
רעפּובליק-פּרעזידענט (1912—
1920) (רעמאַרקאַטישע פּאַרטי),
פּאַציפּיסט, היפט-שעפּער פון דער
פּעלעקער-ליגע, אין י. 1919 באַ-
קומט וו. נאַבעלס שלום-פּרעמיע.
וו. האָט געהאַט אַ גרויסן איינ-
פלוס אויפן אױסגאַנג פון דער
וועלט-מלחמה (זיינע באַרימטע
14 פּונקטן).

ווערט (אַ דער קאַסטן-)

פּרייז) — די טויש- און
סחורות-וירטשאַפּט צייכנט זיך
אויס מיט דער צעשפּאַיטערונג

אייגנשאַפט — זיי זענען די פּראָ-
דוקטן פון געזעלשאַפּטלעכער
מענטשלעכער אַרבעט. דידאָזיקע
אין סחורות פאַרוואַנדלטע געזעל-
שאַפּטלעכע אַרבעט, דידאָזיקע אַל-
געמיינע און איינאַרטיקע אייגנ-
שאַפט פון אַלע סחורות — דאָס
מאַכט-אויס אייגנלעך זייער
ווערט. דער ווערט פון דער סחורה
איז אַלץ העכער, וואָס מער געזעל-
שאַפּטלעך-נויטווענדיקע אַרבעט
(זע) ס'ווערט פאַרברויכט אויף איר
פּראָדוקציע. אויב די סחורה ווערט
פאַרקויפט אונטער איר ווערט, מוז
דער פּראָדוצענט איבערגיין צו אַ
נייער פּראָדוקציע, — אויף דעם
אופן שפּילט דער ווערט די ראָלע
פון אַ רעגולאַטאָר אין טראַגט
אַריין געוויסערמאַסן אַן אַרגאַני-
זירנדיקן מאַמענט אין דער, לויט
איר נאַטור, דעוואַרגאַניזירטער
טויש-ווירטשאַפט,

פון די פּראָדוצירער, מיטן מאַנגל
אין אַן אַרגאַניזירנדיקן פּראָדוק-
ציע-צענטר און אַ פּלאַנמעסיגער
לייטונג. דער קאָנטאַקט צווישן די
באַזונדערע פּראָדוצירער, אַפּגע-
גרענעצטע איינער פון אַנדערן
אַדאַנק דער אַרבעטס-צעטיילונג
און דעם פּרינציפּ-אייגנטום, וועל-
כע קאָנען זיך אָבער נישט באַגיין
איינער אַן צווייטן, ווערט רעאַלי-
זירט דורך טויש-האַנדל. ערשט
נאָכדעם ווי ס'איז פאַרגעקומען
דערדאָזיקער טויש, ווערט דער
פּראָדוצירער געוואָר, צי באַפּי-
דיקט זיין סחירה באַמח די
געזעלשאַפּטלעכע באַערפּעניש,
צי האָט דער פּראָדוצירער רעגל-
מעסיק אויסגענוצט זיין אַרבעטס-
צייט א. א. ו. און דער טויש
פון פאַרשידענע סחורות איז
מעגלעך בלויז צוליב דעם, וואָס
די סחורות האָבן אַן אַלגעמיינע

ז

בעטונג פונם ריוואַרג. צו ז. גע-
הערן: טשוהון-פּראָדוקציע, אייוו,
שטאַל, בלאַז, פּאַיאַנס, קאַלך, א. א. וו.
זאָלעסקי א. (געב. 1883) —
פּראָפּעסאָר, פּוילישער פּאַליטי-
טיקער, קאָנסול אין אַטען (1920),
קאָנסול אין רוים (1922—1926),

זאָוואַד (ר.) — אַן אינדו-
סטריעלע אונטערנעמונג, וווּ די
ריו-מאַטעריאַלן ווערן איבערגע-
אַרבעט, דערהויפּט אויף אַ כעמישן
אופן; דערמיט אונטערשיידט זיך ז.
פון אַ פאַבריק, וווּ דער הויפּט-
פּראָצעס איז די מעכאַנישע באַאַר-

אייסערן-מיניסטער פון י. 1926.

איינהייט אין דער ארבעטער-וועלט.
באוועגונג.

זאמבארט וו. (ג. 1863) —

אדייטשישער עקאנאמיסט, א קריטיקער פון מארקסן. ז. האט געשריבן ספעציעל וועגן דער ראָ-צע פון די יידן אינם קאפיטאליזם און אינם קאפיטאליסטישן האנדל.

זאנגווייל י. (1864—1926) —

שריפטשטעלער, יידישער פּלע-טער. אין 1902 איז ז. צוגעשטא-בען צום ציוניזם, שפעטער א הייסער אנהענגער פון אוגאנדע-פלאן; גריג-דער פון דער יידישער טעריטאריע-ליסטישער ארגאניזאציע.

זאנדערבונד — פאליטישער

בונד פון זיבן קאטוילישע קאנ-טאגען אין דער שווייץ, זיך גע-גרינדעט אין י. 1843 צו קעמפן קעגן דער ראדיקאלער פאליטיק פונם שווייזשן בונד. דאָס האָט געבראכט צו אַ בירגער-קריג צווישן דעם זאנדערבונד און דעם איבע-ריקן טייל פון דער שווייץ. דער קריג האָט זיך פארענדיקט מיט אַ מפלה פונם זאנדערבונד.

זאנספאך י. — איינער פון די

סעקרעטארן פונם אמסטערדאמער אינטערנאציאנאל. איינער פון די סאמע רעכטע דייטשישע רעפאר-מיסטן. אַ שטארקער קעגנער פון

זינאווייער ג. (געב. 1883) —

רוסישער קאמוניסט, איינער פון די נאָנטע מיטאָרבייטער פון לענינען, פאָרזיצער פון פעט-ראָגראַדער דעלעגאטן-ראַט, פאָר-זיצער פון אויספירונגס-קאמיטעט פון קאָמינטערן. פון י. 1926 האָט ז. אַלס קעגנער פון „נעפ“, פארלוירן זיין איינפלוס אין דער קאָמוניסטישער פארטיי און ער ווערט ביסלעכווייז באַזייטיקט פון זיינע פאָסטנס.

זעלבסטפארוואַלטונג —

דאָס רעכט פון באַזונדערע אַפ-הענגיקע מלוכות און טיילן פון מלוכה (שטעט, קרייזן, גובערניעס) זעלבשטענדיק צו פארוואַלטן מיט זייערע אינערליכע ענינים.

זשיטלאָוסקי ח. , בן-אהוד

(ג. 1865 אין רוסלאַנד) — „נא-ראַדניק“. אין די 80-ער יאָרן עמיגרירט קיין אויסלאַנד. אין דער עמיגראַציע — איינער פון די גריג-דער פון ס.י.ר. פארטיי. האָט שפע-טער, ווערנדיק אַ ציוניסט, אריינגע-טראָגן די ס.י.ר. אַנשויונגען אין דער ציוניסטיש-סאָציאליסטי-שער באַוועגונג. דער ערשטער, וואָס האָט געפרוּווט צו געבן

זש. פ. ס. ד. — ייד. סאצ. דעמ. פארטיי אין גאליציע (דער גאליציאנער „בונד“), האָט זיך אין יאָר 1905 אָפגעשפּאַקטן פון דער פּוילישער סאצ. פארטיי (פ. ס. ד. פ.), פון גאליציע. די זש. פ. ס. ד. איז געווען אין גאָענטע באַציונגען מיטן רוסישענדישן „בונד“. אין י. 1920 האָט זיך די זש. פ. ס. ד. פאררייניקט מיטן „בונד“ אין פּוילן אויפן יסוד פון דער בונדישער נאַציאָנאַל־מעבשע־וויסטישער פּלאַטפארם.

דעם ציוניזם און אָפשאַצונג פון סאָציאַליסטישן שטאַנדפּונקט. זש. איז נאָכדעם אַריבער צו פּויליש־ציון.
זשעליגאָוסקי 5. (געב. 1865) — פּוילישער גענעראַל־הויפט־אָנפירער פון פּוילישן מי־פּיטער אין דרום־רוסלאַנד (1917—1918). אין י. 1920 האָט זש. איינגענומען הויפּער קאַנט און אים פאַרייניקט מיט פּוילן, קריגס־מיניסטער (1925—1926)

ח

חסידים — אַ רעליגיעז־מיס־טישע סאָלקס־באַוועגונג, וואָס איז אויפגעקומען אין פּאָדאָליע סוף 30־טע יאָרן פון XVIII י"ה אַלט פּראָטעסט קעגן ראַוויניזם. אויכער־ליך איז דאָס געווען אַ פּראָטעסט קעגן דעם רבנישן אַסקעטיזם, קעגן דעם טרוקענעם דיגען גאָט און טור־קענעם גמרא־לערנען. אין תּוך אָבער איז דאָס געהען אַ קאַמף קעגן דער הערשאַפּט פון רבנים, וואַלמוויסטן, יחסנים, קעגן די גבירים, פּני, רעדל־פּירער פון קהל, וואָס האָבן טרעטירט דאָס פּראָטעסט פּאָלק, עס עקספּלואַטירט און אַרויפגע־לייגט אויף דעם אַלע לאַסטן פון קהל. די באַזע פּונם ראַוויניזם איז

געווען ליטע און וויסרודלאַנד, בראש מיט ווילנע. די באַזע פּונם חסידים איז געווען פּאָדאָליע און וואָלין, ווי יידן זענען געווען על־ב־רוב אַרענדאַרן א. ד. גל. די יידן זענען דאָ געווען פּאַראַגרעבטע, נישט אַריינגעטון אין לומדות, זענען גע־ווען גענטער צו דער נאַטור, ווי אין אַנדערע געגנטן — און דאָ איז דעריבער לייכטער געווען אָנצוהויבן דינס קאַמף קעגן דער פּויריטאַניש־קייט און קעגן לומדישן שיכט פון קהל. דער חסידים האָט אַרויסגערופּן שרעקליכע אויפֿרעגונג, ביי די רבנים קעגנער (מתנגדים), ביי די רבנים און לומדישע גרופּעס, ביי די רעדל־פּירער און קהלס־לייט, און ווי האָבן

אים די ערשטע צייט שטארק גע-
 רודפט. דער חסידים האָט זיך גיך
 צעוואַקסן, האָט פאַרכאַפט זייער
 ברייטע שיכטן פון דער יידישער
 פּאָלקס-מאַסע אין גאַנץ אוקראַינע,
 אויך אין רומעניע, ליטע, פּוילן,
 גאַליציע א. א. וו. די רעדלפירער,
 רבנים און גבירים מאַכן ביטלעכ-
 ווייז שלום מיטן חסידים און מיען
 זיך צופאַסן אים צו זייערע אינטע-
 רעסן. דער חסידים באַקומט אַזוי-
 אַרום די אויבערהאַנט, ווערט אַליין
 אַן אָנפאַלער און רודפּט זיינע קעג-
 נער (די מתנגדים) מיט נישט קיין
 קלענערער פאַרביטערטקייט און
 פאַנאַטיזם, ווי פריער די מתנגדים
 אים דער חסידים האָט תהילת זיך
 געשפּייזט מיט מיסטיק, מיט
 קבלה און אידעאָליזם. אינגליץ
 אָבער האָט ער דעגענערירט אין אַ
 פשוטער פּינסטערער בעל-מופּתע-
 ריי און צדיקים, פּונוואַנען ער
 איז איינגטליך אַרויסגעוואַקסן .
 דער גרינדער פּון חסידים,
 ישראל בן אליעזר בעל-שם-טוב
 (בעש"ט), איז צייט המון אין די
 אויגן געווען איינער פון די פּיל
 בעלי-מופּתים און בעלי-שם

אין יענער צייט, נאָר פון אַ גרע-
 סערער מדרגה. דעם בעש"ט די-
 נאַסטיע אין זיך גיך פּונאַנדערגע-
 פּאַלן איינע עטליכע באַזונדערע
 רבנישע דינאַסטיעס, אויף באַזונ-
 דערע „הויפּן“, וואָס האָבן צווישן
 זיך געפירט אַ שאַרפע קאָנקורענץ
 און מחלוקת. די רבנים האָבן אַריי-
 געטראָגן אַ ש-עקליכע דעמאָקראַטי-
 זאַציע אין די מאַסן, זיי געהאַלטן
 אין פּינסטערניש און מוראדיק עקס-
 פּלואַטירט די אומוויסנהייט כּון די-
 דאָזיקע מאַסן. אַן דעם רבין האָט
 מען גאַרנישט פאַרגענומען, סיי אין
 פאַמיליען-לעבן, סיי אין האַנדל א.
 ד. גל. צו אים פלעגט מען זיך
 ווענדן אין אַן אומגליק, אין אַ
 גליק, און פאַר אַליין האָט מען אים
 געצאָלט אויסלייז-געלט („פּדין“).
 די רביים פלעגן זיך פירן, ווי שררות,
 מיט אַ „הויף“, מיט אַ שטאַט גבאים,
 טשולחים, משרתים. זיי האָבן גע-
 לעבט זייער רייך, ווען אין דער-
 זעלביקער צייט האָט צווישן די
 יידישע מאַסן געהערשט אַ מוראדי-
 קע אַרעמקייט. די משפּילים האָבן
 געפירט מיט דעם חסידים אַ
 פאַרביטערטן קאַמף.

ט

טאַמאַני האָל — פּאָליטישער קלוב אין ניו-יאָרק, וואָס ד' דעמאָקראַטישע פּאַרטיי האָט גע- גרינדעט אין די 60-טע יאָרן פֿון XIX י"ה אויף צו אָרגאַניזירן די וואָלן אין די מלוכהשע און מוניצי- פּאלע אַנשטאַלען. איצט איז דער קלוב געוואָרן אַ נעסט פֿון אַ באַני- דע שווינדלער און געשעפטמאַן- כער, וואָס זענען באַוואוסט מיט זייערע שווינדלערעניען און פֿאַר- ברעכערישע מעשים בעת די וואָלן.

טאַמאַס א. (געב. 1878) — פּראַנצויזישער פּאָליטיקער, סאַ- ציאַליסט, אָרגאַניזירט די אַמו- ניציע-פּראָדוקציע בשעת דער וועלט-מלחמה (1914), קריגס-מי- ניסטער (1915—1917), פֿון 1920 דירעקטאָר פֿון דער אינטערנאַ- ציאַנאַלער אַרבעטס-ביראָ ביז דער פעלקער-ליגע.

טאָריק (אי.ט.) — שאַץ-פּרייז , פּריי-ליסטע, צאָל-שאַץ, לוי-ן-שאַץ; בכלל — יעדער מיין פֿאַרצייט- נישט-טאַקסירונג, אָפּשאַצונג פֿון אַ וואָ- סער-נישט-אויגעצאָלט; פֿאַר אַרבעט, פֿאַר איבערפֿירן פּאַסאַזשירן, פֿאַר גרענעץ-אַפּאַל א. א. וו.

טאַבאָריטן — די אַנטיילנע- מער פֿון דער רעליגיעז-פּויל- ערשער באַוועגונג אין XV י"ה אין טשעכיע, וואָס איז געווען דורכ- געדרונגען מיט רעוואָלוציאָנערע שטימונגען. די טאַבאָריטן האָבן געשטרעבט צו פּאַרניכטן די קעניג- ל'עכע מאַכט און איינשטעלן אַ דע- מאָקראַטישע רעפּובליק; זענען גע- ווען קעגן יעטועדער היעראַרכיע; סיי גייסטלעכע סיי וועלטלעכע, האָבן געהאַלטן פֿאַרן יסוד פֿון דער געזעלשאַפטלעכער אָרגאַניזאַציע די געמיינדע מיט אַ קאָלעקטיוון אייג- טום אויף די פּראָדוציר-מיטלען. ד' טאַב. זענען אוועק צום באַרג טאַ- באַר, וווּ זיי האָבן געוואוינט אַ צייט און געגרינדעט ישובים אויף אַלגע- מיינע פּאַרמעגן-יסודות. די ט. באַ- וועגונג איז דערשטיקט געוואָרן אין יאָר 1452.

טאַבאָ (מאַל.) — געהייליקט, אונ- טער חרם. ביי די ווילדע פעלקער אין פּאָלינעזיע — אַ היי- ליקער חרם, וואָס די גייסטלעכע לייגן-אַרויף אויף אַ וואָסער-נישט- איז זאָך, אָרט, פּערזאָן.

טאַלמאַן (פיג.) — פּאַרויצער פֿון פינלענדישן סייס.

טוגוט ס. (געב. 1873) —

ליטעראַט, פּוילישער פּאָליטי-
קער, דעמאָקראַט, רעדאַקטאָר פֿון
וועכנטלעכן זשורנאַל „ערד“
(1910—1914), געדינט אין די
ליטעניאַנען, אינערן-מיניסטער
(1918—1919), געו. פרעזעס
פֿון „וויוואָלעניע“, וו צע-פרעמיער
אַן אַ טעקע (1924—1925).

טויטער סעזאַן — אזוי רופט

מען דעם שטילשטאַנד אין דעם
אַדער יענעם צווייג אינדוסטריע,
וואָס רופט צוויי אַ פּעריאָדישע
אַרבעטסלאָקייט אין אַ באַשטימטער
צייט פֿון יאָר.

טוילש - ווירטשאַפֿט —

סחורה-ווירטשאַפֿט. אַנטשטייט
נאָך דער באַטראַלער ווירטשאַפֿט,
דען אַדאַנק דער פֿאַרבעסערונג
פֿון דער טעכניק, דער אַרבעט-
צעטיילונג און דעם וואַקסן פֿון
דער פּראָדוקטיוויטיט זאַמלען-זיך.
אַן פּראָדוקטן-מאָתרות. דיזעלביקע
אַנזאַמלונג פֿון פּראָדוקטן ביי די
שכֿטשע געמיינדעס (למשל: ערד-
אַרבעטנדיקע, פֿיצילטיקע) ברענגט
צו אַ נישט-מיטלבאַרן אויסטויש
צווישן זיי. ווען אין דער געמיינ-
דע קומט-אויף פּרוּדאַט-אייגנטום
און זי ווערט צעטיילט אויף קלאַסן,
קומט-אויף דער אויסטויש סיי
אינוועניק אין דער געגעבענער
געזעלשאַפֿטלעכער גרופּע גוסא

(געמיינדע, שבט, פֿאַלק) און סיי
אויסער איר — מיט אַנדערע ווייטע
גרופּעס — אויפן טויש-מאַרק. דער-
דאָזיקער אויסטויש ברענגט אום
געלט-האַנדל.

טייַרקן — די פֿעלקער, וואָס

רעדן אויף טיורקיש (אראַל-אַל-
טאַישער שפּראַך-צווייג). צו טיורקן
געהערן: טאַטערן, טורקמענער,
טערק: א. א. וו. אויף טיורקיש רעדן
אויך די פֿינער, אונגאַרן, יאַקוטן,
קירגיזן א. א. וו.

טיילער, אַואָט — אַ בעל-

מלאכה-אַנפֿירער פֿונעם פּויעריים-
אויפֿשטאַנד אין ענגלאַנד אין XIX טן
י"ד; מיט אַ 100.000 פּויעריים-אַר-
מיי, אין וועלכער עס זענען געווען
אַ סך וועבער, איז ער צוגעגאנגען
צו לאַנדאָן און געצווינגען דעם קע-
ניג ריטשארד באַפרייען די פּויעריים
פֿון דער פֿעאַדאַלער פּאַנטשויבע, וואָס
די לאַנד-לאָרדן האָבן געוואָלט אי-
בעראַניס איינזירן אין ענגלאַנד. ריי,
טשאַרדס ריטער האָבן פֿאַררעטערניש
דערהרגעט טיילערן און דערשטיקט
די באַוועגונג. אָבער אויפֿשטעלן
נאַפֿאַמאָל דאָס לייב-אייגנטום האָט
זיך זיי דאָך נישט איינגעגעבן.

טייפֿונגען (כ.) — פּויעריים.

אַרגאַניזאַציע אין כינע אין פֿאַר-
ריקן יאָרהונדערט.

טייפֿונגען און יפֿשטאַנד
(1850—1864): די גרעסטע פֿאַלקס-

טיפן פון פראַפעסיאָנעלער לער באַוועגונג — דער

בוי פון פראַפעסיאָנעלער באַוועגונג אין פארשידענע לענדער אין נישט קיין אלציינער. מען קאָן אויס-טיילן פיר גרונט-טיפן אין דער פראַפ. באַוועגונג: טרעד-יוניאָגען (אויפגעקומען אין ענגלאַנד), גע-ווערקשאפטן (דייטשלאַנד), סינדי-קאטן (פראַנקרייך) און פראַדוציר-פאריינען (פ. ס. ר. א.). (דעם פרינציפ פון פראַדוציר-פאריינען האָט צום ערשטן מאל אַרויסגערוקט דער אמעריקאנער דע-ליאַן נאָך אין 1904). די פראַפ. פאריינען אין די איבעריקע לענדער שטייען-צו לויט זייער בוי צו דעם אָדער אנדערן פון די פיר טיפן. דידאָזיקע טיפן האָבן זיך אויסגעביידעט פאר דער מלחמה. נאָך דער מלחמה ווערט ביסלעכט ווייז דער אונטערשייד צווישן די פיר טיפן פראַפ. פאריינען פארטושט און זיי ווערן מער-וועניקער ברייט טע פראַפעסיאָנעלע און פראַדו-ציר-פאריינען. איצט טיילט מען די פראַפ. פאריינען אין אַלגעמיינעם און אַרגאניזאציאָנעלער בוי-פאָרם, נאָר אויף פראַפ. פאריינען פון קלאַסן-מיטארבעטשאפט—רעפארמיסטישע, און אויף פראַפ. פאריינען רעוואָלוציע-יאָנערע, וואָס זענען פאר אַ האַרטן קלאַסן-קאָמף.

באַוועגונג אין כינע פאר דער צייט, וואָס די מאַנדזשורישע די-נאַסטיע האָט דאָרט געהערשט. דער-דאָזיקער פויערים-אויפשטאַנד אין געווען אַ רעוואָלוציאָנערע מאַסן-באַוועגונג, וואָס אין פאַרמעג גע-ווענדעט געווען קעגן דער מאַנ-דזשורישער דינאַסטיע, פאַקטיש אָבער — קעגן די עקספּלאָיא-טירנדיקע קלאַסן. די אויפ-שטייענדיקע האָבן פאַרכאַפט אַ באַדייטנדיקן טייל מיטל-כינע מיט אַ באַפעלקערונג פון 50 מיליאָן. זיי האָבן אויך פאַרכאַפט די שטאַט גאַנצן און זי דערקלערט פאַר זייער הויפטשטאַט. די רעגירונג פון די אויפשטייענדיקע האָט ליקווידירט דעם גרויסן ערד-באַ-זיך, האָט איינגעשטעלט אַן אַלגע-מיינע אַרבעט-פּליכט, די גלייכבאַ-רעכטיקונג פון אַלעמען פאַרן געזעץ א. א. ה. דער כינע-זישער קיטער האָט גערופן צו היילן די ענגלענדער און אנדערע פּרעמדע מיליטער-טיילן, וועל-כע האָבן דערטרונקען דעם אויפ-שטאַנד אין טיכן בלוט. אין לאַנד אין איינגעשטעלט געוואָרן אַ שרעקלעכער טעראָר. פאַר די 15 יאָר פון דעם אויפשטאַנד זענען אומגעקומען 20 מיליאָן מענטשן. דאָס לאַנד איז שרעקלעך פאַר-אַרעמט געוואָרן.

ענגער פארבינדונג מיט דער אַנט-וויקלונג פון דער מענטשלעכער אַרבעט. דערמיט ווערט שוין ממילא געלעזט די פראגע וועגן די גריניגער פון דער מענטשלעכער דער-קענטעניש, וועגן טוביעקט און אַב-יעקט. דידאָזיקע גרענעצן ווערן איינגעשטעלט מיט די פראָדוציר-פוזות, מיט דער מאַס פון דער מענטשלעכער הערשאַפט איבער דער נאַטור אין יעדער ינפאַכע. וואָס מער עס וואַקסט די ממשלה פונם מענטשן איבער דער נאַטור — אַלץ ברייטער ווערן די גרענעצן פון זיין דערקענטעניש. פונדאָנען נעמט זיך די פילאָזאָפיע פונם מאַרקסיזם וועגן דערקענטליכעס און אומ-דערקענטליכעס. דאָס אומדער-קענטליכעס לייקנט אָפּ דער מאַרק-סיוזם. ער האַלט, אז אַלץ איז מעג-לעך צו דערקענען; נישט מער — דאָס, וואָס איז היינט „אומדער-קענטלעך“, וועט עס מיט-דער-צייט ווערן דערקענטלעך. פאַרקערט, די אידעאָליסטישע פילאָזאָפיע האַלט פרינציפיעל, אז ס'איז פאַ-ראַן „אומדערקענטלעכעס“ און אז מיר קאָנען בכלל נישט דערקענען (באַנעמען) דעם מהות פון די זאַכן.

טעאָריע פון פאַראַרעמט-קייט (פּופּעריוז) — איינע פון די גרונט-הנחות טון דעם מאַרק-סיוזם, וואָס באַהויפטעט, אז דער

טעאָריע פון אַרבעטס-ווערט — די מאַרקסיסטי-

שע לערע וועגן פראָדוקט-ווערט. לויט דערדאָזיקער טעאָריע ווערט דער ווערט פון יעדער זאַך אָפּגע-שאַצט לויטן סכום געזעלשאַפטלעך. גייטיקע אַרבעט, וואָס איז אַוועק-געגאַנגען אויף פראָדוצירן זי. אַ ווערט האָבן נאָר די זאַכן, וואָס זענען געשאַפן געוואָרן דורך דער מענטשלעכער אַרבעט; אַלע יע-נע זאַכן אָבער, וואָס זענען פאַראַן גרייטע אין דער נאַטור און מיט וועלכע מען באַנוצט זיך אַן שום טרחה (לופט, לייכט), האָבן קיין שום ווערט נישט. די גרויס פונם ווערט פון יעדן פראָדוקט באַוונדער ווערט אָפּגעשאַצט מיטן דורכשניטליכן גייטיקן סכום צייט, וואָס איז אַוועק-געגאַנגען אויף פראָדוצירן ביי דעם געזעבענעם טעכנישן צושטאַנד.

טעאָריע פון דערקענ-טעניש (גנאָסעאָלאָגיע)

— אַ וויכטיקער טייל פון דער פּי-פּילאָפיע, פאַרשט-אויס די פאַרמעס און באַדינגונגען פון דער מענטש-לעכער דערקענטעניש (באַנעמען), שטעלט דעם מענטש אַלס טוביעקט (וואָס באַנעמט די זאַך) קעגן דעם אַביעקט (די זאַך, וואָס ווערט באַ-נעמען). די מאַרקסיסטישע דערקענ-טעניש-טעאָריע שטעלט די דערקענ-טעניש (באַנעם) פאַרציעסן אין

טעקסטיל (5) — געוועב, ווע- בעריי, שפינעריי.

טעקסטיל-אינדוסטריע — וועבגעווערב, שפינעריי, וועבע- ריי, אייבער פון די וויכטיקסטע צווייגן פון פאָלקס-ווירטשאפט, וואָס באארבעט פעדימדיקע שטאָפן. צו דערדאָזיקער אינדוסטריע געהערן די אויסארבעטונגען פון באוול, וואָל, זייד, פיינונט, פלאַקס. איי פוילץ איז די טעקסטיל-אינדוסטריע שטארק אנטוויקלט אין לאַנד.

טראַגאָט ר. (1826—1864): פוילישער פרייהייטס-קעמפער, א'נזשיניער, אָפיציר פין רוסיש; מיליטער, בעתן אויפשטאנד פון 1863 שטעלט זיך ט. בראש פון אויפשטאנד. אָלס דער טוחר מיכאָל טשאַרנעצקי פון לעמבערג, וואָינט ט. אין וואַרשע אויף סאָלנע גאַס און פירט-אָן מיטן גאַנצן אויפ-שטאנד. ענדלעך האָט די רוסישע פאָליציי אויסגעשפירט זיין פא- העלטעניש, ער ווערט אַרעסטירט אן צוזאַמען מיט נאָך פיר אַנדי- רער פון אויפשטאנד ווערט ט. אויפגעהאַנגען אין ציטאָדעל אין י. 1864. יאָר-ערלעך באַווכן דעם עקעקוציע-פלאַץ טויונטער מענטשן, וועלכע באַערן דעם אָנ- דענק פון די כרייהייטס-קעמפער. דאָס באַפרייטע פוילן האָט פאָר- ביקט ט. אַנדיענקינג דערמ ט, וואָס

ההום, וואָס טייַטש-אַפ די בורזשוי אזיע פונם פראַלעטאריאַט, ווערט אַלץ ברעסער, וואָן און די געוויינט- לעכע באַגלייטער פונם קאפיטאַל- פּיזם — די פראַלעטאריאַציע פון דער באַפעלקערונג, קריזיסן, אר- בעטסלאָזיקייט, דער וואָס פון דער רעזערווער אינדוסטריעלער ארמיי- ברענגען צו אַן אַבסאָלוטער (פול- שטענדיקער) פאַראַרעמטקייט פון די מאַסן.

טעכניק (גר.) — דער סכום פון די פראָדוציר-מיטלען און אופנים, וואָס דער מענטש ווענדעט אָן אין זיין ווירטשאפט-טעטיקייט און אין זיין קאמף מיט דער נאַ- טור; (2) דער סכום פלללים און אַרבעט-מאַנערן אין אַ וואָסער-ניט- איז קונסט, פראָדוקציע אָדער מלאכה; (3) דאָס קענען זיך-באַ- גיין מיט מכשירים, מיט אפּאַראַטן. די טעכניק אין דער קאפיטאַל- פּיטטישער געזעלשאַפט צייכנט זיך אויס: א) מיט דער הויכער אַנט- וויקלונג פון מאַשין-אַרבעט סיי אין דער אינדוסטריע, סיי אין דער לאַנדווירטשאַפט; ב) מיט דער אומ- געוויינלעך הייטער אַרבעט-צעטיי- לאַונג; ג) מיט דעם ברייט-באַנוצן זיך מיט דאַמף און עלעקטריע; ד) מיט דעם גוואַלדיקער אַנטוויק- לאַונג פון די פאָרקער און פאָר- בינד-מיטלען.

טשערטשיל ר. (געבוירן 1864) — אדווקאט, ענגלישער פאליטיקער, ל'רד, קאנסטרוקטאר, דעפוטאט פון 1906, מיטגליד פון דער קאאליציע-רעגירונג (1915—1916), מיניסטער פון דער בלאק-קאדע (1916—1918), קעגנער פון לאי-דשאַרדוסס פאליטיק. טש. איז אן אָנהענגער פון פעלד-קער-ליגע.

מיט זיין נאָמען ווערן אָנגערופן אַ סך גאסן, עפנטלעכע פלעצער א. א. וו. **טשעמבערליין א.** (געב. 1863) — לאַרד, ענגלישער פאליטיקער, קאנסטרוקטאר, דעפוטאט פון 1892, פינאנץ-קאנצלער (1903—1905 און 1919—1921), אויסערן-מיניסטער פון 1924. ברעמיער (1925—1928).

דאָזיקע סומעס, אין צוזאָמענחאָנג מיטן יאָנג-פלאַן מוז אין דער נאָנטסטער צייט פאָרקומען די עוואַקואַירונג פונם פראַנצויזישן און ענגלישן מיליטער פון רייך-געביט.

יאָמע א. (1883—1926) — זשורנאליסט, רוסישער קאָמוניסט, מיטגליד פון דער שלום-דעלעגאציע אין בריסק (1918), סאָויעטישער אַמבאַסאַדאָר אין בערלין (1919—1920), פאָרוי-צער פון דער שלום-דעלעגאציע אין ריגע (1920), אַמבאַסאַדאָר אין ווין בון 1924.

יודעא-פאלאניא — דער

יאָנג-פלאַן — נאָך לאַנגע אונטערהאַנדלונגען, וועלכע זענען פאָרגעקומען אין באַריז (1929) צווישן דייטשלאַנד, אַמעריקע און פראַנקרײך, איז באַשלאָסן געוואָרן אַ נײַער פלאַן פון רעפעראַציעס, וועלכער טראָגט דעם נאָמען יאָנג-פלאַן. דער אַלטיקער דייטשן-פלאַן (זע) וועט גילטן נאָר ביז סעפטעמבער 1929. פון סעפטעמבער אָן וועט דייטשלאַנד צאָלן לײַטן נײַעם יאָנג-פלאַן, און געמלעך: 36 יאָר צו צוויי מיליאַרד מיט 50 מיליאָן מאַרק אַ יאָר. עס זענען נאָך פאַראַן גענוג שטרײַט-ענינים; בפרט זענען זײ נוגע דעם אומן טון אויסצאָלן די-

לאָזונג פון די אַנטיסעמי- טישע פּאַרטייען, וועלכע באַציי- כענען מיט י. פ. די פּלומרשטע יידישע שטרעבונגען אין פּוילן צו פּאַרכאַפּן די מאַכט אין פּוילן אין פּאַרשקלאַפּן די פּאַליאַקן.

יעלינעק י. (געב. 1851) — אַנדערע.

פּראָפּעסאָר, דייטשער יוריסט, איינער פון די בעסטע יוריסטן פון דער לעצטער צייט, באַזונדער אויפן מלוכה-געביט, זיינע ווערק: „וועגן בירגער און זיינע רעכט“, „אלגעמיינע מלוכה-לערע“, „גע- זעץ און פּאַראַרדנונג“ און אַ סך אַנדערע.

כ

כאַמיאַקאָוו מ. (1850— 1925) — רוסישער פּאַליטי- קער, דעפּיטאַט פון דער ערשטער י. 1910.

דומע (1906), אַקטיאָבריסט, פּאַר- זיצער פון דער דריטער דומע אין י. 1910.

ל

לאָזאַרין אַציע (לאַט.) — דאָס אַרײַנציען נישט-אַרבעטנדיקע זיכטן אין דער פּראָדוקציע אַרײַן.

לאָיד = דזשאָרדזש (געב. 1863) — אַרוואַקאַט, ענגלי- שער פּאַליטיקער, ליבעראַל, דע- פּוטאַט פון 1890, זײַענדיק פינאַנץ- מיניסטער, פירט-אַיין ל. ד. די גע- זעלשאַפּטלעכע פּאַרויזכערונגען.

לאַקאַרנאַ — אַ קליין שטעטל אין דער שווייץ, אין וועלכען ס'איז געשלאָסן געוואָרן (1925) דער שלום-אַפּמאַך צווישן דייטש- לאַנד, פּראַנקרייך, ענגלאַנד און בעלגיע.

פּרעמיער (1916—1922), ל. ד. איז אַן אָנהענגער פון קאָמפּראַ- מיסן אין פּאַליטיק.

קאָנטן און זיי פֿאַרטיילן צווישן די לוינקעטניקערס, אזוי אז די עסק-פלאַטאָציע איז געווען אַ צווייענ-דיקע. די לוינקעטניקערס האָבן גע-דינט פֿאַר אַ שאַרף געווער אין די הענט פון די פֿאַבריקאַנטן קעגן זיי. ערע פֿאַבריק אַרבעטער, און דער-פֿאַר פֿלעגט די אָרגאַניזירטע אַר-בעטערשאַפֿט פֿירן אַ שווערן קאַמף מיט דער לוינקעטניקעריי.

ליאַנער אויפֿשטאַנד

דער אויפֿשטאַנד פון די זייד-ווע-בער אין פֿראַנקרייך אין י. 1831, איינער פֿון די ערשטע באַוועגונגען אַרויסטערענונגען פֿון מאַדערנעם פֿראַלעטאַריאַט. דעם אויפֿשטאַנד האָט אַרויסגערופֿן די שרעקלעכע עקספּלאָזאַציע מצד די פֿאַבריק-קאַנטן. אין קאַמף צווישן די אַרבע-טער מיט די פֿאַבריקאַנטן האָט זיך אַריינגעמישט די רעגירונג, וועלכע האָט געשיקט די נאַציאָנאַלע גוואַר-דיע, פֿדי אונטערצודריקן דעם אַר-בעטער-שטרייך.

ליבערטאַנער קאַמוניזם

— אזוי רופֿט זיך אין שפּאַניע, פֿאַרטוגאַליע און לאַטיינישען אַמע-ריקע דער אַנאַרכ-קאַמוניזם, אַ דאַקטרינע, וואָס אַצאל פֿראַעסיאָנע-לע פֿאַריינען אין די דאָזיקע לענדער האַלטן זיך ביי איר.

ליגע צו קעמפּו העגו אימפּעריאַליזם און

לידענדאָרף, ע. (געב. יר. 1865) — פֿריישיצער גענע-ראַל, היפּט-קוואַטירמייסטער און ראַטגעבער פֿון הינדענבורגן. אין י. 1918 דעמיסיאָנירט זי, זייענ-דיק אַן אָנהענגער פֿון וויטערדיקן פֿירן די מלחמה. אָנפירער פֿון די עקסטרעמע נאַציאָנאַליסטן. פֿאַרן אָנטייל אין מיכענער „פּוטש“ ווערט זי צוגעצויגן צו געריכט-לעכער פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט און ווערט באַפֿרייט.

לוינ-אַרבעטער — פֿראַלע-

טאַרייער, וואָס פֿאַרקויפֿן זייער אַרבעט, ווי אַ כּחורה, פֿאַר אַ באַ-שטימטן פֿרייז (לוינ). דער כּאַראַק-טעריסטישער סימן פֿון אַ לוינ-אַר-בעטער איז, וואָס ער פֿאַרמאָגט גישט קיין שום פֿראַדוציר-מיטלען און וואָס איבער דעם איז ער גע-צוונגען צו פֿאַרקויפֿן זיין איינציק פֿאַרמעגן — די „אַרבעטס-הענט“ — צו דעם, וואָס פֿאַרמאָגט די פֿראַ-דוציר-מיטלען.

לוינקעטניקעריי (פֿון וואָרט

„לוינ“ — פֿרייז און „קעטע“ — אָננאָמע) — אין פּוילן אַ מין הויז-אינדוסטריע, וואָס איז באַשטאַנען אין אַרבעטן אויף האַנט-שטולן אין קליינע ווערקשטאַטן, וואו די הויפּט-ראַלע האָבן געשפּילט די פֿאַרמיט-לעריס, וואָס פֿלעגן אָננעמען באַ-שטעלינגען ביי די גרויסע פֿאַבריק-

נערן קאָמיטעט און דערפֿאַר אַז ער פֿאַרשיקט געוואָרן אין טיף־רוסלאַנד. אין י. 1892 איז פֿ. געווען פֿאַרזיצער פֿון צוזאַמענ־אַר אין פֿאַריוו, וווּ ס'איז געגרינדעט געוואָרן די פֿ. פֿ. ס., טענאַ־טאָר פֿון י. 1922. זיינע ווערק: „פֿאַטריאַטיזם און סאָציאַליזם“, „די היסטאָריע פֿון די אויפשטאַנדן פֿונגם פּוילישן פֿאָלק“, „די געשיכטע פֿון דער פּוילישער דעמאָקראַטיע“, „סאָציאַליאַטיע“ א. א.

לינטש (ע.) — דער ביז היינט־טיקן טאָג עקזיסטירנדער ברו־טאָלער מנהג צווישן המון אין אַמעריקע צו דערמאָרדן (לינטשן) אַ פֿאַרברעכער אָן אַ פּסק־דין פֿון געריכט.

קעגו דער קאָלאָניאַלער אָנטיטערדריקונג — אַן אָרגאַניזאַציע, וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן דעם 15 פעברואַר 1927 אויפֿן אַנטי־אימפעריאַליסטישן קאָנגרעס אין בריסל. דער צוועק אירער איז צו פֿאַרמינן די נאַציאָנאַל־רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג פֿון די אָנטיטערדריקטע קאָלאָניאַלע לענדער צו קעמפֿן אינאיינעם קעגן דעם אימפעריאַליזם.

לימאנאוווסקי פֿ. (געב. 1835) — היסטאָריקער, סאָציאַלאָג, פּוילישער פּאָליטיקער, סאָציאַליסט (פֿ. פֿ. ס.). ל. האָט גענומען אַן אָנטייל אין אויפֿ־שטאַנד פֿון י. 1863 און האָט געהערט צום ווילנער רעוואָלוציאָ־

מ

מער פֿון דער רעוואָלוציע. געשאַפֿן געוואָרן אין נאָוועמבער 1922, הען עס האָט זיך פֿאַרשטאַרקט די צווישנפעלקערלעכע רעאַקציע, ווען דער פֿאַשיזם האָט שטאַרק אויפֿגע־הויבן דעם קאָפּ און דער הייטער טעראָר האָט זיך צעהילדעוועט אין פּיל לענדער. געגרינדעט האָט זיך דיראַזיקע הילפֿס־אָרגאַניזאַציע מיט דער איניציאַטיב פֿון דער געזעל־

מאַנאַ כאַרטיע ליבער־טאַטום — די גרויסע קאַרטע וועגן פֿרייהייט, דער יסוד פֿון דער ענגלישער קאָנסטיטוציע, וואָס זי־כערט די פּערזענליכע פֿרייהייט. גע־געבן געוואָרן פֿון קעניג יאָהאַן אין יאָר 1215.

מאָפּר — צווישנפעלקערלעכע אָרגאַניזאַציע צו העלפֿן די קעמ־

שאַט „אַלטע באַלשעוויקעס“ און רער געזעלשאַפט „געוועזענע פּאַר-שיקטע און פּאַליטישע קאַטאַרושאַ-געס“. סעקציעס (אין יאָר 1925 זע-גען געווען 34 סעקציעס) פּון „מאַפּר“ זענען פּאַראַן כּמעט אין אַלע לענדער פּון גאַנץ אייראָפּע און אַמעריקע. אַ סך סעקציעס אַרבעטן אימלעגאַל. די סעקציעס האָבן אַן אויפּגאַבע צו שאַפּן הילף און שטי-צע, מאַטעריעלע און מאָראַלישע, פּאַר די קעמפּער, וואָס ווערן גע-פּייניקט אין טורמעס. דער טאָג פּון דער פּאַריזער קאָמונע איז דערקלערט געוואָרן פּאַרן טאָג פּון „מאַפּר“.

מיונצער, טאָמאַס (1489-
 1525) - אַ דייטשישער גלח אין דער צייט פּון דער רעפּאַרמאַציע, האָט זיך אַריינגעצויגן און דער רע-ליגיעז-קאָמוניסטישער באַוועגונג פּון די בערג-אַרבעטער און וועגער אין צוויקאַ, איז געוואָרן אַ גלענ-צנדער פּרעדיקער פּון דערדאָזי-קער אידיע און אַ פירער פּון דער פּויעריס-באַוועגונג אין דייטשלאַנד אין די יאָרן 1524-1525, האָט געפּאָדערט איבערצובויען די קירך און מלוכה אויף קאָמוניסטישע יסודות. אין י. 1524 איז אונטער-וויין אָנפירונג פּאַרגעקומען אַן אי-בערקערעניש אין מילהויזן, מען זאָט אויסגעקל בן אַן „איינזיקן גייסט“

ליכן“ מאַגיסטראַט פּון אַרע-מע און פּון פּויעריס, איינ-געשטעלט אַלגעמיינ אייגנטום, אָפּ-גענומען די ערד ביי די מאָנאַסטירן און פּריציס. איינליכן זענען צו דער שטאַטישער קאָמוניסטישער באַווע-גונג צוגעשטאַנען די פּויעריס פּון מיטל-דייטשלאַנד און האָבן אויפּ-געהויבן אַן אויפּשטאַנד קעגן די פּעאַדאַלן. אין 1525 י. איז דער אויפּשטאַנד דערשטיקט געוואָרן, מיונצערן האָט מען געכאַפּט, שרעק-לעך געפּייניקט און געקעפּט.

מיטל-רייפער (1 -
 ריקע: אומפּאַרטייאישע, וואָס גייען נאָך אַ פּאַרטיי ביי וואָלן. 2) אין דער דייטשישער סיד: קליינבירגער-לעכע אינטעליגענטישע עלעמענטן, וואָס פּלעגן צושטיין צו דער פּאַרטיי אין געוויסע שאַרפע מאַמענטן פּון פּאָליטישן לעבן (למשל בעת וואָלן).

מינדערהייטס = טראַק = טאַט - דער מ.ט. איז געשלאָסן געוואָרן צווישן דער קאָאָליציע און פּאַרשידענע קלע-נערע מלוכות (1919), אינם מ.ט. האָט זיך יעדע מלוכה מתחייב גע-ווען צו פּאַרויבערן די מינדער-הייטס-רעכט פּון אַלע נאַציאָנאַלי-טעטן, וואָס וווינען אויף זייערע טעריטאָריעס.

מעדיאציע - אויף דער

שפראך פון דער דיפלאמאטיע: פאַר-
מיטלעריי פון איינעם אָדער עטלע-
כע מלוכות אין אַ קאָנפליקט, וואָס
קומט-פאַר צווישן אנדערע מלוכות,
נדי נישט דערלאָזן צו אַ מלחמה:
אָדער, אויב די מלחמה האָט זיך
שוין אָנגעהויבן, מיטצוהעלפֿן זי
גיכער ליקוידירן. דער סטאַטוס
פֿון דער פעלקער-ליגע האָט אַ פֿונקט
פֿון אַזאָ מין פֿאַרמיטלעריי מצד
דער פעלקער-ליגע אויף איינצורע-
גילרן די סכטוים צווישן אירע
מיטגלידער.

מערווערט — אַ טייל פֿונם
סחורה-ווערט, וואָס באַקומט זיך
פֿונם אַרבעטער'ס נישט-אַפּעצאלטער
אַרבעט און וואָס דער קאַפיטאַליסט
נעמט-צו פֿאַר זיך אומזיסט.
משכילים (העב.) — די פּיאָר-
נערן און טרעגער פֿון דער
אויפֿקלער-באַוועגונג ביי יידן אין
דייטשלאַנד און דערהויפּט אין
מזרח-אײראָפּע אין די 18-19-טע
יאָרהונדערטן. די משכילים זענען
געווען די אידעאָלאָגן און פֿאַר-
קעמפֿער פֿאַר בילדונג און פֿרייהייט.

ג

נאטור-ליין — דאָס באַלוינען
אַן אַרבעט מיט נאטור, ד. ה.:
מיט זאַכן, געברויך-פֿראָדוקטן,
קוואַרטיר א. ד. גל. אַזאָ מין באַ-
לוינען די אַרבעט גיט אַ מעג-
לעכקייט די קאַפיטאַליסטן צו עקס-
פּלואַטירן דעם אַרבעטער נישט
בלויז ווי אַ פֿראָדוצירער, נאָר אויך
ווי אַ געברויכער. אין אייניקע
לענדער איז נ.ל. פֿאַרווערט.

אָונט ביז 5 אינדעפֿרי. נאַכט-אַר-
בעט איז זייער שעדלעך פֿאַרן גע-
זונט פֿונם אַרבעטער, באַזונדערס
פֿאַר די שוואַכערע, דערהויפּט
פֿאַר פֿרויען און קינדער.

נאָרמע פֿון אַרבעט —
די באַשטימטע מינימאַלע
מאַס אַרבעט, וואָס לויטן אַרבעטס-
אַפּמאַך דאַרף דער אַרבעטער אָדער
אַנגעשטעלטער טון אין אַ געוויסער
צייט (שעה, טאָג, וואָך).

**נאָמינאַלער אַרבעטס-
ליין** — אַן אַרבעטס-ליין, וואָס

נאַכט-אַרבעט — די אַרבעט,
וואָס מען טוט אין די אונטערע-
מונגען און אַנשטאַלטן פֿון 10

דאָס איז די באַוועגונג פֿון אונ-
טערדריקטע פֿעלקער פֿאַר זייער
פֿאַליטישער און עקאָנאָמישער באַ-
פֿרייונג. באַזונדערס אַ ברייטן און
טיפֿן פֿאַרנעם באַקומט די דאָזיקע
באַוועגונג מיטן אויפקום און מיטן
וויקס פֿונם קאָפיטאַליזם. אינם
פֿראַצעס פֿון זיין אַנטוויקלונג
ברענגט דער קאָפיטאַליזם צו דער
סאָציאַל-עקאָנאָמישער קאָנסאַלידאַ-
ציע פֿון די צעברעקלטע פֿעלקער,
פֿאַרשטאַרקט אין אַ הויכער מאָס
זייער הידערשטאַנדקראַפט און זיי-
ער אַקטיוויטעט צו זעלבסטבאַשטי-
מען זיך אַלס אַ מלוכיש-אומאַפהענ-
גיקע נאַציע. באַזונדערס ווערט
שטאַרק די דאָזיקע אַקטיוויטעט
אַדאַנק דעם אינעוועניקסטן קלאַסן-
קאָמף, וואָס דער קאָפיטאַליזם רופֿט
אַרויס אין דער אונטערדריקטער
נאַציע נופֿא און וואָס מאַכט די
נאַציאָנאַלע באַפֿרייונג אַלס אַ
פֿאַרבאַדינג צו איר סאָציאַלער באַ-
פֿרייונג.

נאַציאָנאַלע מינדער- הייט — דער טייל פֿון דער

באַפֿעלקערונג אויף אַ באַשטימטער
טעריטאָריע (שטאַט, געגנט, לאַנד),
וואָס באַשטייט פֿון אַן אַנדער באַ-
ציאָנאַליטעט ווי די הויפּט-באַפֿעל-
קערונג און איז צווישן איר אַ

די אַרבעטער באַקומען מיט מוזמן
געלט, וואָס איז אין גאַנג אין
דער און אין דער צייט, אין דעם
און אין דעם לאַנד, אומאַפהענגיק
פֿון דער קויף-פֿעיקייט פֿון דעם-
דאָזיקן געלט. ביים אַלץ-וואַסני-
דיקן יקרות — לאַטשעס פֿאַר-
גרעסערט זיך געוויינלעך דער נאָ-
מינאַלער אַרבעטס-לוין, ווערט דאָך
די מאַטעריעלע לאַגע פֿונם אַרבע-
טער אַלץ ערגער. אויב דער נאָ-
מינאַלער אַרבעטס-לוין איז אין
משך פֿון אַ באַשטימטער צייט גע-
וואָרן פֿאַרדאָפֿלט און דאָס לעבן
איז געוואָרן טייערער אויף פֿיר
מאַל אַזויפיל, האָט זיך די קויף-
פֿעיקייט פֿונם אַרבעטס-לוין פֿאַק-
טיש פֿאַרקלענערט אויף צוויי מאל
אַזויפיל. אינם לעצטן פֿעריאָד איז
דער נאָמינאַלער אַרבעטס-לוין כמעט
אין אַלע לענדער געוואָרן גרעסער;
צבער מחמת דעם, וואָס דער יקרות
וואַקסט, האָט זיך די לאַגע פֿון
די אַרבעטער פֿאַרערגערט — דער
רעאַלער אַרבעטס-לוין איז גע-
וואָרן קלענער.

נאַציאָנאַליטעטן-שטאַם:

אַזוי רופֿט מען אַ מלוכה, וואָס
באַשטייט פֿון עטלעכע נאַציעס.

נאַציאָנאַלע באַוועגונג-

וואָס הערשט אין דער קאָאָפּע-
ראַטיווער באַוועגונג אין פראַנק-
רייך. די טעאָרעטיקער פון דער-
דאָזיקער ריכטונג זענען נימע און
שאַרף זשיד. דידאָזיקע שויל פייקנט
אַפּ דעם קלאַסן-קאַמף, ווייל זי
האַלט, אַז דער יסוד פונם עקאָ-
נאָמישן לעבן איז נישט די פראָ-
דוקציע, נאָר דער געברויך; און
אזוי ווי געברויכער זענען אלע
מענטשן, זענען דעריבער אַלע
קלאַסן פאַראַינטערעסירט אין אַ
ריכטיקער אַרגאַניזאַציע פונם גע-
ברויך. פונדאָנען מאַכט זי די
מסקנא, אַז מען דאַרף נישט
פירן קיין שום קאַמף. פאַרן סאָ-
ציאַליזם, ווייל די גאַרע סאַציאַלע
פראַגע ווערט פלומרשט פאַרענט-
פערט מיט דער אַנטוויקלונג פון
דער געברויך-קאָאָפּעראַציע.

מינדערהייט. אין אלע בורזשואַזע
לענדער ווערן דידאָזיקע נאַציאָ-
נאַלע מינדערהייטן געקריהודעט
פון דער נאַציאָנאַלער מערהייט,
פון דער הערשנדיקער נאַציע אין
דער מלוכה.

**נאַציאָנאַלע פאַרזאַמ-
לונג, אדער גרינדונגס-**

פאַרזאַמלונג - אזוי רופט מען
די צייטווייליקע געזעצגעבערישע
פאַרזאַמלונגען, וואָס קומען געוויינ-
לעך פאַר אין דער עפאַכע פון בור-
זשואַזע רעוואָלוציעס און שטעלן-
אין אַ נייעם (בורזשואַזן) סדר
אין פאַנג. למשל: די נאַציאָנאַלע
פאַרזאַמלונג אין דער צייט פון
דער גרויסער פראַנצויזישער רע-
וואָלוציע א. ד. ג.

נימע שויל - אַ ריכטונג,

ס

(2) „ס א נ א צ י ע“ - אַ פּאָליטי-
שע ריכטונג, וואָס איז אַנטשטאַנדען
אין פּילן נאָך דער מלוכה-איבער-
קערעניש פון מאַרשאַל פּילסודסקי

סאָנאַציע (3) - (1) געזונט-
מאַכן. למשל: סאַנירן דאָס
יאָליטישע לעבן, די פינאַנץ-הירט-
טאַפט א. א. וו.

סאן-רעמאָ דעם 18-26טן אפריל 1920 וועגן דער פראגע, ווי-אזוי איינצוטיילן צווישן זיך די אויג-טישע טערקיי. לויטן אָפּמאַך איז טיריע און קירקיע אריין אין דער פראנצויזישער זאָגע, און מעסאָפּאָ-טאַמיע — אין דער ענגלישער.

סחורה (ה). — א פראָדוקט פון מענטשליכער ארבעט, וואָס ווערט פראָדוצירט נישט פארן אייגענעם געברויך פונם פראָדוצירער, נאָר פדי אומגעביטן צו ווערן אויף אנדערע פראָדוקטן. סחורה רופט זיך די זאך אָן די גאַנצע צייט פונם אומבייט-פראָצעס, ביז זי דערגרייכט צו דעם געברויכער. סחורה איז די עלעמענטארסטע פאָרם פון רייכטום פון די געזעלשאַפטן. אין וועלכע עס הערשט דער קאָ-פיטאַציעטישער אופן פון פראָ-דוקציע.

סחורה-אומזאָן — די גאַנ-צע סומע סחורות, וואָס זענען אין האַנדל-פאַרקער, ד.ה. געקויפֿט-טע און פאַרקויפטע אין אַ באַ-שטימטער צייט.

סחורה-פעטישיום — דאָס צושרייבן די סחורות (מצד גע-געוויסע עקאָנאָמיסטן, וואָס האַלטן די סחורה-פאַרמעס פאַר אייביקע און אומפאַרענדע/לעבע) אַזעלכע אייגנ-שאַפטן, וואָס די סחורות פאַרמאָגן

און שטיצט זיינע פאָליטישע לאָ-זונגען. די „סאָנאַציע“ איז אַרויס-געטרעטן מיט דעם לאָזונג צו סאַגירן דאָס פּוילישע מלוכה-לעבן און ענדערן די קאָנסטיטוציע אין דעם זין, אַז דער מלוכה-פרעזי-דענט זאָל באַקומען אַ ברייטערע מאַכט, פרי צו באַגרענעצן די קאָמפּעטענץ פון די גע-זעגעבערישע אַנשטאַלטן. בשעת די וואָלן צום סיים אין סע-נאַט אין י. 1927 האָט די „סאָ-נאַציע“ באַקומען אַ גרויסע צאָל מאַנדאַטן און אַזוי געוואָרן אַ היכ-טיקער פאַקטאָר אין פּאָליטישן לעבן פון פּוילן. היינט צו טאָג ציילט דער „סאָנאַציע“-קלאָב אין סיים 125 דעפּוטאַטן; פאַרויצער איז דעפּ. פּוילקאָוויק וו. סלאָוועק. האַבנדיק אַ באַדייטנדיקע צאָל דע-פּוטאַטן אין סיים און אַ מערהייט אין סענאַט און וועלנדיק אויסנוצן דאָס געזעץ, וואָס גיט דעם דריטן סיים די מעגלעכקייט צו רעווי-זירן די קאָנסטיטוציע מיט אַ גע-וויינלעכער מערהייט שטימען, איז די „סאָנאַציע“ אַרויסגעטרעטן מיט אַ פאַרשלאָג צו ענדערן די קאָנ-סטיטוציע לויט איר פּאָליטישן פאַרגראַם.

סאן-רעמאָער אויסגלייך
— דער אויסגלייך צווישן דער אַנטאַנט אויף דער קאָנפּערענץ אין

קלערן די געשיכטע אין אזא סדר, אז די געשעענישן אין איין מלוכה זאלן באטראכט ווערן אין פארבינדונג מיט איינציג טיקע געשעענישן אין אלע אנדערע רע מלכות.

סימאָנדי סטישע טאָבעלעס — טאבעלעס, וואָס ווייזן אָן אויף דער איינצייטיקייט פון געשעענישן, וואָס זענען פֿאַר געקומען אין פֿאַרשידענע לענדער, אָדער אין פֿאַרשידענע צווייגן אין לעבן פון איין לאַנד.

סימאָנדי, סימאָן (1773—

1842) — אַ פראַנצויזישער הינ־טאָריקער און עקאָנאָמיסט. אין זיינע ווערק וועגן דער עקאָנאָמיק האָט סימאָנדי אָנגעוויזן אויף די ווידערשפּרוכן אין דער קאָפיטאַל־סיסטישער געזעלשאַפט און האָט אָפּגעשפּיגלט די אַנטוויקלונג און די אומצופּרידנקייט פון די מיטעל־שטיכטן פון דערדאָזיקער געזעלשאַפט. סימאָנדי איז געווען אַן אָנהענגער פון דער קלײן־פּראָדוקציע און קלײן־ערד־אַרבעטן; האָט פאַרטיידיקט די סאָציאַלע געזעלשאַפֿט געבערײַ טובות דעם פּראָלעטאַר־יאט. מיט זײַן שאַרפן אָנפאַל אויף דעם גרויס־קאָפיטאַל האָט ער זײַער אױסגענומען בײַ די רוסישע „נאַרצדניקעס“ און האָט געהאַט אויף זײ אַ גרויסע השפּעה.

ווי גאָר נישט. אין דער פֿאַרשטעלונג פֿון דיראָזיקע עקאָנאָמיסטן פֿאַר־מאָגן די סחורות אזא איבערוועניק־סטע קראַפט, וואָס שטויסט זי אויף אומגעבײטן צו ווערן און מאַכט זי מסוגל, אז דער אומבײט זאָל פֿאַר־קומען אין באַשטימטע פּראָפּאָר־ציעס. אזא מין אויפנעמען רופט מאַריקס אָן „סחורה־פּעטישזום“ (געצײַג דינעריי), ד. ה. מאַרקס פֿאַרגלײַכט דאָס צושרײַבן דער סחורה די אויבן־דערמאָנטע אייגנשאַפטן — מיט געצײנעריי (דער געײן, דאָס שטיק האַלץ, באַקומט בײַם געצײנער אין די אויגן אַזעלכע אייגנשאַפטן, וואָס ער פֿאַרמאָגט בכלל נישט). וואָרום אין דער אמתן האָבן די סחורות אַ הערט נישט ווײל אין זיי ליגט עפעס אַ פֿאַרבאָרגענע קראַפט אומ־געבײטן צו ווערן, נאָר ווײל זיי זענען געמאַכט געוואָרן מיט מענטש־לעכע הענט און ווײל אין זיי איז אַריינגעלייגט געוואָרן מענטשלעכע מײ, און דעריבער ווערט באַשטימט זײער „ווערט“ מיט דעם סאָם אַרבעט, וואָס איז אַוועק־געגאַנגען אויף פּראָדוצירן זיי.

סימאָנדיזם (ג.) — איינציי־טיקייט, דאָס צונויפֿפאַלן פֿון פאַר־שידענע היסטאָרישע געשעענישן אין איין צײַט.

סימאָנדי סטישע טאָבעלעס — אַ מיטל צו דער־

סמעטע (ר.) — הכנסה-הוצאה-בא-פאנס; דאס אויסרעכנען אין געלט די מעגלעכע הכנסות און הוצאות. א בא זנדערן באטייט האט די סמעטע אין מלוכה-ווירטשאפט, ווי אלע אנשטאלטן און אמטן שטעלן צונויף סמעטעס פון זייערע הכנסות און הוצאות, וואס ווערן דערגאך פארייניקט אין די מלוכה-שע אויסרעכנונגען פון די הכנסות און הוצאות (בודושעט).

סמענאָוועכאַוועס (ר.) — אזוי האט זיך אנגערופן א גרופע רוסישע עמיגראנטן-אינטע-ליגענטן, וואס האבן געביטן זייע-רעמיינונגען וועגן דער אַקטאָבער-רעוואָלוציע און זענען געקומען אז דער איבערצייגונג, אז ס'איז נוי-טיק אונטערצושטיצן די ראטנמאכט אין רוסלאנד און ארבעטן מיט איר צוזאמען. דאָך האבן זיך אזוי-קע סמענאָוועכאַוועס אונטערגע-שטיצט די ראטן נישט ווי א קלאַסן-מאכט פון ארבעטער און פויעריים, נאָר ווי א „נאַציאָנאַלע ר' ישע מאכט, וואָס זאמלט צו-נויף די כוחות פון רוסלאַנד“ און היט-אַפ איר שאַפנדיקע מעכטיקייט. צוערשט האבן זיך צוזאמען גראַנגן-בעלי-משובה פארעפנטלעכט זייער ווידוי אינם זאמל-בוך „סמע-נא ווען“, אין וועלכן ס'האבן זיך באטייליקט די פראָפעסאָרן קלויטש-

ניקאָוו, אוסטריאַלעוו, באַבריש-טשעוו-פּושקין א. אַנד. דערנאָך האָבן זיי אַרויסגעגעבן אין בער-לין א צייטונג „נאַקאָנויע“ (פּאַרב), אין וועלכער זיי האָבן פאַרטייליקט די ראַטנמאַכט פאַר אויסלאַנד.

סעזאָן מאָרט (פ.) — טויטער סעזאָן, שטילע צייט, ווען ס'איז נישטאָ קיין אַרבעט, ווען עס שטעלט-זיך-אַפ דער האַנדל, די פראָדוקציע.

סען-זשיוסט, לראי-אַנטו-אַן (1767—1794) — פראנצויזישער רעוואָלוציאָנערער טוער. אין יאָר 1791 האָט ער אָנגעשריבן אַ בוך „דער גייסט פון דער רעוואָ-לוציע און פון דער קאָנסטיטוציע אין פראַנקרייך“. ער איז געווען פון די וויכטיקסטע טוער אין דער פראַנצויזישער גרויסער רעוואָלוציאָ-יע; איינער פון די אויטאָרן פון דער קאָנסטיטוציע פונם י. 1793; ער האָט געפאָדערט אין קאָנווענט, מ'זאָל משפּטן דעם קעניג נישט ווי מען משפּט אַ בירגער, נאָר ווי אַ פיינט און אַ פאַררעטער. ער האָט פאַרמאָלירט די באַשולדיקונג קעגן די זשיראַנדיסטן. לויט זיינע אָנ-שווינגען — אַ ראַבעספּיעריסט. ער איז אַרעסטירט געוואָרן צוזאַמען מיט ראַבעספּיערן און גיליאַנ-טינירט געוואָרן דעם 10-טן טער-מידאַר.

רעפובליק איז פאראנטוואָרטלעך פארן אָפּצאלן די קאָנטריבוטציע דער אַנטאַנט; עס איז איר פאר-ווערט געוואָרן זיך פאַרייניקן מיט דייטשלאַנד, האַלטן אַ סך מיליטער, ס'זענען אויף איר אַרויפגעלייגט געוואָרן פיל באַגרענצונגען אויפן עקאָנאָמישן געביט.

סען-זשערמענער שלום-אָפּמאַך — געשלאָסן גע-וואָרן דעם 10-טן אָקטאָבער 1920 אין סען-זשערמען (פראַנקרייך) צווישן דער אַנטאַנט און עסטרייך. לויט דעמדאָזיקן שלום איז די עסט-רייך-אונגאַרישע מאָנאַרכיע צע-ברעקלט געוואָרן אויף שטיקלעך. די ניי-געבילדעטע עסטרייכישע

ע

און זיינע שטרעבונגען.

עקסטעריטאָריאַלע נאַ-

ציע — אַ נאַציע, וואָס איז צעוואָרפן אין קלענערע אָדער גרעסערע גרופעס צווישן אנדערע נאַציעס און בילדעט נישט אין איין געגנט די מערהייט פון דער בא-פעלקערונג. אזא נאַציע איז די יידישע.

עגאָיזם (ג.ג. 1) אייגנליכע, אייגנווייליק, זעלבסט-איבערשאַצונג. 2) אין פילאָזאָפישן זין: אַ לערע וועגן דעם, אז דער אמתער קיום איז נאָר אינם איג-דיוידוּלען „איך“. 3) אינם מאַ-ראַלישן זין ווערט עגאָיזם קעגנ-געשטעלט דעם אַלטרויזם און בא-טייט דאָס צוגעבן אן אבסאָלוצן ווערט נאָר דעם אייגענעם „איך“

פ

כער מי אין די ראַמען פון די געגעבענע אַביעקטיווע עקאָנאָמישע און טעכנישע מעלעכקייטן און פאָדערונגען. פ. איז דער יסוד פון די וויסנשאַפטלעכע אויספאָרשונגען,

פסיכאָמעכאַניק (ג.) — אַ טייל פון דער פראַקטישער עקספע-רימענטאַלער פסיכאָלאָגיע, וואָס פאַרשט-אויס די באַדינגונגען און דעם צושטאַנד פון דער מענטשלע-

וואָס זייער צוועק איז צו ראַציאָ-
נאַליזירן די אַרבעט (די וויסנשאַפֿט-
אַרגאַניזאַציע פֿון דער אַרבעט).

**פראַגראַם-מאַקסימום און
פראַגראַם-מינימום —**

אַזוי רופֿט מען פֿאַרשידענע טיילן
פֿון דעם פראַגראַם פֿון דער ס״ד
פֿאַרטיי. פראַגראַם-מינימום רופֿט
מען די סומע פֿאַדערונגען, וואָס דער
פראַקטעאָריאַט שטעלט די הערשגדי-
קע קלאַסן אין די גרענעצן פֿון דער
קאַפיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט (דע-
מאָקראַטיזירן דעם מלוכה-סדר, 8-
שעהדיקן אַרבעטס-טאַג, נאַציאָנאַלי-
זירן איינצולע פראַדוציר-צווייגן

א. ד. ג.). פראַגראַם-מאַקסימום —
איז דער סכּום מיטלען, וואָס דער
פראַקטעאָריאַט נעמט-אַן אין דעם
דירעקטן קאַמף פֿאַרן טאַציאָליזם
און פֿאַר זיין פֿאַרווירקלעכונג.

פריִלִיִצקי, נ. (געב. 1882 אין
בערדיטשעוו) — שריפטשטעלער,
אַדוואָקאַט, ייִדישער פּאָליטיקער און
פּלע־טוער. איינער פֿון די גרינ-
דער פֿון דער פּאָלקס-פּאַרטיי, דע-
פּוטאַט צום 1-טן סייס אין באַנטיין
פּוילן (1919) און פֿון 1922—1927 צום
צווייטן סייס. פ. האָט זיך גערעכנט
אין סייס פֿאַר איינעם פֿון די
גלענצנדסטע רעדנער.

ק

**קאָנסטרוקטיווער סאַ-
ציאָליזם —** אַ סאָציאַלי-רע-

פּאַרמיסטישע שיטה, וואָס האַלט,
אַז די אַנטוויקלונג פֿון דער גע-
זעלשאַפֿט דאַרף געבויט ווערן אויף
אַ פֿרידלעך-אַרגאַנישן העג און
נישט אויף קלאַסנטיילע און קלאַסנ-
קאַמף—און דעריבער רופֿט זי די
אַרבעטער צו מאַכן שלום מיט דער
גורושואַזע. די שיטה האַלט, אַז
דער סאָציאַליזם וועט קומען ווי אַ
וועל-ידיאַ פֿון דער נאַרמאַלער קאָ-
נאַטאַליסטישער אַנטוויקלונג און וועט

אויף אַן עוואָלוציאָנערן אַרטן אַרייַ-
וואַקסן אין דער קאַפיטאַליסטישער
אַרדנונג. די דאָזיקע שיטה ווערט
באַזונדערס פּאַרטידיקט אין ענג-
לאַנד ווּרך מאַקדאָנאַלדן און זיינע
אַנהענגער, ווי אויך דורך פּיל אַנדע-
רע פּאַרטייער פֿון צווייטן אינ-
טערנאַציאָנאַל.

**קלאַסישע שול פֿון דער
פּאָליטישער עהאַנאַמ-**

יע — מיט דעם נאָמען ווערן
נאַקנט די ווערק פֿון יענע טעאָ-

אין דער שפעטערדיקער-אנטוויקלונג פֿון דערדאָזיקער שול האָט דוד ריקאַרדאָ אַרויסגערוקט די טעאָריע פֿון „ווערט“ און דערמיט דורכגע-לייגט אַ וועג פֿאַר דער וויסנשאַפֿט-לעכער פּאָליטישער עקאָנאָמיע פֿון ק. מאַרקס. צו דערדאָזיקער שול געהערן אויך מאַלטוס, דוש. סט. מיל. די עקאָנאָמיסטן קערי, סיי, באַסטיאָ שטעלן מיט זיך פֿאַר די אידיען-ירידה פֿון דער קלאַסישער שול.

רעטיקער-עקאָנאָמיסטן, וואָס האָבן זי ערשטע געגעבן אַ פֿאַרענדיקטע סיסטעם פֿון דער עקאָנאָמיק פֿון דער קאָפיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט. זי קלאַסיקער האָבן געשטרעבט צו דערווייזן, אַז די קאָפיטאַליסטישע געזעלשאַפֿטלעכע אָרדנונג וועט אַלס אַ „נאַטירלעכע“ און „נאָר-מאַלע“ אייביק עקזיסטירן. דער גרונט-לייגער פֿון דער קלאַסישער שול פֿון דער פּאָליטישער עקאָ-נאָמיע איז געהען אַדאַם סמיט.

ר

רָאָטְשְׁדֶּעֲלֵער אַרבע-טער-געזעלשאַפֿט

דעלער קאָאָפּעראַטיוו. אין די קאָאָפּעראַטיוו, וואָס זענען געבויט לויט די רָאָטְשְׁדֶּעֲלֵער פּרינציפּן, ווערט אַלץ שטאַרקער די שטרע-בונג צו פֿאַרגרעסערן דעם קאָפיטאַל, שאַפֿן אונטערנעמונגען, בויען היי-זער א. א. ו. דורכדעם וואַקסן די דאָזיקע קאָאָפּעראַטיוו אַרײַן אין דער בורזשאַזער אָרדנונג, ווערן אַלץ ענגער איינגעקניפט אין דער קאָפיטאַליסטישער ווירטשאַפֿט. פֿינדאָנען נעמט זיך די מורא פֿאַר דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, זי שטרעבונג אַפּוואַצאָמען זיך פֿון איר און זיך האַלטן ווייט פֿון די פֿאַרמעס פֿון פּראָלעטאַרישן קאַמף, סיי דעם פּראָפּיאַטיאָנעלן, סיי דעם

די ערשטע אַרבעטער-געברויך-גע-זעלשאַפֿט, וואָס זי אַרבעטער פֿון דער וועב-מאַגנאָזאָטור אינם קליי-נעם ענגלישן פֿאַבריק-שטעטל רָאָט-שדעל האָפּן געגרינדעט אין יאָר 1844. די גרינדער זענען געווען אונטער דער ווירקונג פֿון ראָבערט אָוענס סאָציאַליסטיש-אוטאָפיסטישע אידעען און האָבן באַטראַכט זייער געזעלשאַפֿט ווי אַ קערנדל פֿון דער קומענדיקער קאָאָפּעראַטיווער געזעלשאַפֿטלעכער אָרדנונג. פֿון דעמאָלט אָן האָבן זי אַרבעטער-קאָאָפּעראַטיוו אַ לענגערע צייט זיך גערופֿן מיטן נאָמען „רָאָטש

פאָליטישן — די מורא, וואָס כאָ-
ראַקטעריזירט אזוי די ראַטשדע-
לער קאָפּעראַציע - באַוועגונג.
פרינציפּן פון ר. ק. זענען: (1) יע-
דער מיטגליד האָט נאָר איין
שטימ; (2) די סומען דארפן זיין
נישט קיין גרויסע און קאָנען
אַינגעצאָלט ווערן ראַטעסווייז;
(3) פאַרקויפן פאַר מזומנים און
נישט אויף באַרג; (4) פאַר-
קויפן נישט לויט דעם קרן,
נאָר פאַר דורכשניטלעכע מאַרק-
פרייזן; (5) צעטיילן דעם דיזידענד
נישט לויט דער צאָל פיייען פון
יעדן מיטגליד, נאָר לויט דעם
סכום אָנגענומענער סחורה; (6) אַ
באַשטימטן פּראָצענט פון דער
הכנסה אָפּגעבן אויף אויפקלער-
אַרבעט.

רוח (ה.) — הכנסה פון קאפיטאַל.
דער מקור פונם רוח איז דער

מערווערט. האַנדלס-רוח איז אַ
טייל פון דעמזעלביקן מערווערט,
מיט וועלכן דער אונטערנעמער
טיילט זיך מיטן הענדלער, וואָס
פאַרקויפט זיינע פּראָדוקטן אויפן
מאַרק.

רוח-נאָרמע — די צאָל, וואָס
ווייזט, אויף וויפיל איז די
סומע פונם מערווערט, וואָס דער
קאפיטאַליסט באַקומט אין דער
געגעבענער אונטערנעמונג. אַיין
משך פון אַ בעוויסער צייט (למשל
איין יאָר), גרעסער אָדער קלע-
נער פון דער גאַנצער סומע פונם
קאפיטאַל, וואָס איז אויסגעגעבן
געוואָרן אין דעמזעלביקן משך
צייט. די נאָרמע פונם רוח באַ-
ווייזט די גרויס, די מאָס פון דער
הכנסה פון דער געגעבענער אונ-
טערנעמונג

פארלאג "קולטור-ליגע" ווארשע

געזאמלטע ווערק פון

ה.ד. נאמבערג

ערשטער באַנד דערצײלונגען	פרייז	3. —	זל.
צווייטער " "	"	3. —	"
דריטער " "	"	3.20	"
פערטער " "	"	3.20	"
פינפטער " מײן רײזע איבער רוסלאַנד	"	6.75	"
זעקסטער " אַמעריקע	"	6.50	"
פרייז פון אַלע זעקס בענדער — 1148 זײַטן		25.65	"
" " " פיר פראַכט-בענדער		34.65	"

ה. די נאָמבערג פאַרנעמט אין אונזער ליטעראַ-
טור איינע פון די ערשטע ערטער סײַ אַלס קינסטלער,
סײַ אַלס פּובליציסט. זײַנע דערצײלונגען זענען אמחע פער-
לען אין אונזער ליטעראַטור, זײַנע פעליעטאָנען זענען
מײסטערהאַפּטע קונסט-ווערק. אין די רײזע-באַשרײַבונגען
אַנטפלעקט זיך פאַר אונז ה.ד. נאָמבערג אַלס טיפּער
באַפאַכטער און שאַרפּער דענקער.
ה.ד. נאָמבערגס ווערק דאַרפן באַצירן יעדע ייִדי-
שע ביבליאָטעק.

אינניכן דערשיינט:

דער זיבעטער באַנד דערצײלונגען,

ווי עס קומען אַרײַן נאָך נישט פאַרעפנטלעכטע נאָוועלן.

צענטראַלער ביכער-לאַגער „קולטור-ליגע“ וואַרשע

פ. ק. א. 2428

לעשנאָ 40

״ **נאַטור און קולטור** ״

פאפולער-וויסנשאפטל. ביבליאטעק,
 רעדאקציע - י. יאָשונסקי - אַרויסגעבער:
פאַרלאַג „קולטור-ליגע“, וואַרשע

שוין דערשינען:

ו. סטראַטאַנאָוו אין הימלישן אַקעאַז	ד״ר ב. וויזנער פאַריונגערונג ג. מאַלאַגאַרן
ג. שטעכער קומענדיקע דורות (אַריינפיר אין אויגעניק)	יסודות פון ראדיאַ האַנס גינטער
א. פירסט אַעראַפּלאַן	וואָס איז עלעקטרי

סידרוקט זיך זאָס באַרימטע ווערק פון פראַפ. נעמילאָוו
די ביאָלאָגישע טראַגעדיע פון דער פרוי.

די ביכער פון „נאַטור און קולטור“ ווערן געליינט דורך אַרבע-
 טער, יוגנטלעכע, אַליינלערנער. זיי באַרייכערן יעדן ליינער מיט קענט-
 נישן אויף פאַרשידענע געביטן פון וויסנשאַפט. די ביכער זענען גע-
 שריבן פון ספּעציאַליסטן וויסנשאַפט-מענער. דערבײַ לייכט און ציגענג-
 לעך: יעדן הודש אַ בוך. צו באַקומען אויך איינצלענע עקזעמפּלאַרן.

אַבאַנאַמענט-פּרייז: אַ יאָר 15 זל., 1/2 יאָר 8 זל., 1/4 יאָר 4.25 זל

וואַרשע לעשנאַ 40
 פ. ק. א. 24-28

קאַאָפּ. פאַרלאַג
 „קולטור-ליגע“